

АЗИМЖОН ҚОСИМОВ

**ТИББИЙ
ТЕРМИНЛАР
ИЗОҲЛИ ЛУҒАТИ**

1 жилд

ТОШКЕНТ
АБУ АЛИ ИБН СИНО НОМИДАГИ
ТИББИЁТ НАШРИЁТИ
2003

ЎзРФА Адишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти
Илмий кенгаши ушбу лугатни нашрга тавсия қилган.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

Ф. Ф. Назиров — тиббиёт фанлари доктори, профессор (раис),
Ш. Ш. Шоабдурахмонов — ЎзРФА академиги, филология фанлари
доктори, профессор, **А. П. Ҳожиев** — ЎзРФА академиги, филология
фанлари доктори, профессор, **Т. Мирзаев** — филология фанлари док-
тори, профессор, **Р. Дониёров** — филология фанлари доктори, про-
фессор, **Р.Э. Худойбердиев** — тиббиёт фанлари доктори, профессор,
Б. Омонов, А. Камолов.

ТАҚРИЗЧИЛАР

Тилшунослар: академиклар — *Ш. Ш. Шоабдурахмонов, А.П. Ҳожиев,*
ф.ф. д., проф. *Р. Дониёров;*

Тибшунослар: т. ф. д., профессорлар. — *Х. И. Ирсадиев, О. И. Исҳо-*
қов, Қ. И. Расулов, А. Т. Султонов, Р. Э. Худойбердиев, А. Р. Худойбердиев,
А. Х. Янгиев, В. Ҳожиматов, У. А. Каримов, т. ф. н., доц. *Ш. Ш. Шомухаме-*
дов.

Қосимов Азимжон.

Қ61 Тиббий терминлар изоҳли лугати: Жилд 1. Таҳрир
ҳайъати: **Ф. Ф. Назиров, Ш. Ш. Шоабдурахмонов,**
А. П. Ҳожиев ва бошқ. — Т.: Абу Али ибн Сино номи-
даги тиббиёт нашр., 2003.—472 б.

Мазкур лугат ўзининг мақсади, изоҳлаш услуби, тузилиши ва
бошқа жиҳатлари билан бошқа лугатлардан ажралиб туради. Унда
5 минггача ўзбекча термин жамланган.

Лугат шифокорлар, талабалар, таржимонлар, нашриёт ходим-
лари ва тиббиёт билан қизиқувчи барча ўқувчиларга мўлжаллан-
ган.

ББК 5+81.2 Ўз—4

Қ 4602030002 – 07
М 354 04 – 2003 2003

ISBN5-638-0220-1

Очиқ жамият институти.

Кўмак фонди 2003 й.

© Азимжон Қосимов 2003 й.

*Онажоним билан
падари бузрукворимнинг
ёрқин хотирасига бағишлайман.*

КИРИШ

Инсон ўзининг инсонлигини билибдики, "яшаш учун кураш" қонунига амал қилиб келган: егулик ахтарган, уй-жой қурган, бола-чақали бўлишни истаган, тинмай меҳнат қилган, интилишда бўлган. Табиатнинг инжиқлиги деймизми, эҳтиётсизлик деймизми ёки бошқа бирор сабаб биланми, инсон ҳам хасталанган ва дардига даво излаган.

Хуллас, ҳозирда ривожланиш чўққисига кўтарилган тиббиёт ўзининг кўп асрлик тарихига эга. Бу эса тиббиётга оид терминларнинг узоқ-узоқ ўтмишдаёқ шакллана бошлаганидан ва эндиликда юксалиш погонасига етиб келганидан далолат беради.

Эндиликда фан ва техника тобора ривожланиб борапти. Шу туфайли, янги-янги тушунчалар, бинобарин, уларни ифодаловчи терминлар ҳам вужудга келмоқда. Шундай бўлгач, биринчи гада, врач-мутахассислар ахборот алмашиниш жараёнида, шунингдек, кундалик амалий фаолиятда, илмий ишларда тиббиёт соҳасида пайдо бўлаётган янги тушунчаларни шарҳлаш, ифодалаш ва шу билан иш кўриш лозимлиги англашилади. Бундай чора-тадбирларнинг амалга оширилишида ҳар қандай терминнинг аниқ тушунчани ифодалай олиш талаби ўртага қўйилади. Бинобарин, шу хайрли талаблардан келиб чиқиб мазкур луғатни яратишга жазм қилдик. Луғатни тузишга киришар эканмиз, Президентимиз И. А. Каримовнинг 1994 йил 7 июлида Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси умумий йиғилишида сўзлаган нутқида: "Тилшунослик соҳасидаги илмий изланишлар, авваламбор, ўзбек тилига давлат тили мақомининг берилиши ва унинг қўлланиш соҳасининг анча кенгайтирилгани, халқаро муносабатларда ишлатиладиган тиллар қаторига киритилиши кейинги йилларнинг бу борадаги улкан ютуғидир", — деган гаплари биз учун дастур бўлди.

Маълумки, тиббиётга оид нашр этилган манбалар кузатилар экан, уларда тиббий терминларни қўллашда "ўз хоҳишича" иш кўриладиганлигининг гувоҳи бўлиш мумкин.

Баён этилганлардан келиб чиқиб, она тилимизнинг лексик қатламларидан бири, яъни тиббий терминлар қўллашда айрим хатоларга йўл қўймаслик мақсадида баъзи таклифларни ўртага ташлашни лозим деб топдик. Бунинг учун аввало, ўзбек тилида бот-бот ишлатиб келинаётган нуқсонли тиббий терминларни қуйидаги мавзулар бўйича гуруҳлаштириб чиқилди.

1. У ёки бу тиббий тушунча турлича лексик birlikлар билан ифодалаб келинаётганлиги туфайли синоним терминлар пайдо бўлиши. Мас., русча "раздражимость" тушунчаси ўзбек тилида таъсирчанлик, таъсирланишлик, таъсиротга берилиш, таъсирга мойиллик; "соединительная ткань" — бириктирувчи тўқима, бириктирув тўқимаси, бириктирма тўқима, боғловчи тўқима, қўшувчи тўқима, қўшма тўқима тарзида ифодалаб келинмоқда. Бу хилма-хилликларга маълум даражада чек қўйиш учун асосий термин — биринчисида **"таъсирланиш"**, иккинчисида **"бириктирувчи тўқима"** шакллари танланди ва тегишли изоҳлар билан таъминланди.

2. Русча-байналмилал тиббий терминларнинг ўзбекча муқобилини топишга уриниш, кўпинча, ижобий натижа бермаётир. Мас., **диабет** — қанд хасталиги, **витамин** — дармондори, **патронаж** — хабаргир, **стационар** — муқим шифогаҳ, **тромб** — қуйқа тарзида ифодаланишини тўғри дея олмаймиз. Шундай экан, русча-байналмилал терминларнинг ўзи қўлланилиши маъқул бўлади: **диабет, витамин, патронаж, стационар, тромб** каби. Мазкур лугатда шу иринчишга амал қилинди ва унда русча-байналмилал лексемалар асосий термин қилиб олинди.

3. Она тилимизнинг ўз имкониятларидан фойдаланмаслик оқибатида ҳам тиббиёт терминологиясида хилма-хилликлар юзага келмоқда. Мас., русча "противопоказание" термини тегишли манбаларда — зарарли бўлишлик, наф бермаслик, зарар келтиришлик, тўғри келмаслик тарзида ифодалаб келинмоқда. Ваҳоланки, она тилимиз имкониятларидан келиб чиқиб, қайд этилган тушунчани айрим тиббий асарларда қўлаб келинаётган **"монелик"** лексемаси билан бемалол ифодалаш мумкин.

4. У ёки бу русча термин ифодалаб келган тиббий тушунчаларнинг она тилимизда кўп таркибли бирикмалар билан ифодаланаётганлиги жиддий қийинчиликларни туғдирмоқда. Мас.,

русча "носитель" — микроб ташувчи манба, "прикорм" — эмадиган болага қўшимча овқат бериш, "роторасширитель" — оғиз кенгайтирувчи асбоб ва ҳ. Ваҳоланки, бу каби бирикмаларни янада ихчамлаштириб, яъни қисқартириб қуйидагича ифодалаш мумкин: **микроб ташувчи, қўшимча овқат, оғиз кенгайтиргич** каби. Луғатни тузиш жараёнида айти шу масалала ҳам алоҳида эътибор берилди.

5. Русча-байналмилал терминлар ёхуд термин элементларни бирор тиббий тушунчани аниқ ифодалай олмайдиган лексемалар билан ўзбекчалаштиришга уринишларни ҳам тўғри, дея олмаймиз. Мас., акушер — эначи, анамнез — хотирнома, анестезия — қарахтлаш, аномальный — га йритабийи кабилар фикримизнинг далили бўла олади. Бизнингча, бу ўринда доя, акушер, анамнез, анестезия, аномал... кабилардан фойдаланилса, айти муддао бўлур эдики, луғатда шунга амал қилинди.

6. Ўз она тилимизда қадимдан ишлатиб келинган, русча-байналмилал терминлар англатган тушунчаларни ўзида тўла ифодалай оладиган ўзбекча терминлар қолиб кетиб, русча-байналмилал терминларни қўллаш ҳамон айрим манбаларда учраб турибди. Мас., кекирдакни трахея, зотилжамни пневмония, чипқонни фурункул, ҳўшпозни карбункул, пайшаслашни пальпация деб олиш ва ҳ. Луғатда бундай ўзбекча терминларга алоҳида ўрин берилди.

7. Русча ёхуд русча-байналмилал терминларни ноаниқ ёки маънолари мутлақо ўзгариб кетган ўзбекча лексемалар билан ифодалаш ҳоллари ҳам айрим манбаларда учраб туради. Мас., аборт — бола олдириш, бола ташлаш ("бола" эмас, ҳомила), раздражение — қитиқланиш ("қитиқ" эмас, таъсир, таъсирот), расстройство — бузгунлик ("бузғун" эмас, бузилиш), расщелина — кемтик ("кемтик" эмас, йритиқ, ёриқ), раздражители — таъсиротлар: раздражители безусловные — шартсиз таъсиротлар, раздражители химические — химиявий таъсиротлар, раздражители электрические — электр таъсиротлари ва ҳ. Буларни қандай тушуниш мумкин? Ваҳоланки, бошқа кўпгина манбаларда ва мазкур луғатда ҳам русча "раздражитель" — таъсирловчи деб олинган ва шунисини биз ҳам тўғри деб баҳолаймиз.

8. Бирикма терминларни ясада аффикслардан, баъзан эса сўзлардан ноўрин, ортиқча фойдаланиш ҳолларини ҳам

тез-тез учратиш мумкин. Мас.: бачадоннинг огиши, буйрак сўргичларининг тешиклари бирикмаларидаги қаратқич белгиси **-нинг**; зардоб билан даволаш, тўқималар билан даволаш бирикмаларидаги **"билан"** кўмакчиси ортиқча. Бундай ўринларда от + от тишида термин ясаш анча қулайлик туғдиради. Мас.: **зардоб терапия, тўқима терапия** тарзида ясалган терминлар ҳар томонлама маъқул келади; ёг тўқимаси, мушак тўқимаси каби бирикмалар таркибидаги **-и (-си)** эғалик қўшимчаси ҳам ортиқча. Чунки биринчи мисолда тўқиманинг ўзи ёг, яъни ёг ҳужайрасидан тузилган, иккинчи мисолда эса тўқиманинг ўзи мушак, яъни мушак ҳужайрасидан таркиб тошган. Уларнинг микроскопик тузилиши ҳам буни тасдиқлайди. Бинобарин, бу хилдаги бирикмаларнинг от + от тишида ясалиши маъқул кўринади: **ёг тўқима, мушак тўқима** ва ҳ.; шунингдек, касбга алоқадор травматизм, тугруққа алоқадор шикаст каби бирикмалар таркибидаги **"алоқадор"** сўзи ҳам шарт эмас. Уларнинг **касб травматизми, тугруқ шикасти** тарзида ясалишини маъқул, деб ҳисоблаймиз. Булардан ташқари, бир манбада оғриқ қолдирувчи воситалар, бошқасида оғриқ қолдирадиган воситалар ёки бир манбада ухлатувчи дорилар, иккинчисида эса ухлатадиган дорилар каби бирикмалар таркибида аффиксларнинг гоҳ унисидан, гоҳ бунисидан фойдаланиб келинмоқдаки, бу ҳам хилма-хилликни келтириб чиқармоқда. Бунга барҳам бериш учун бирикмаларни **-вчи** аффикси воситасида шакллантириш маъқул деб ўйлаймизки, лугатда айни шундай йўлдан борилди. Ниҳоят, баъзи манбаларда **-даги** аффиксини ноўрин ишлатиш ҳолларини ҳам учратиш мумкин. Мас., кўз соққаси ичидаги босим, меъда остидаги без ва б. Ваҳоланки, бундай ўринларда **кўз ички босими, меъда ости беzi** тарзида бирикма терминлар ясалиши тўғри бўлади.

9. Напр қилинган тиббиётга оид лугатларда, кўпинча, русча асосий (бош) терминлар қолиб кетиб уларнинг синонимларини келтириш ва буларга ўзбекча (у асосий термин бўладими, синоним бўладими фарқламай) "муқобил" термин ясаш ҳолларига ҳам дуч келиш мумкин. Натижада талайгина русча ҳамда ўзбекча синонимлар тўғрими-ноғўрими фаоллашиб, асосий (бош) терминлар эса пассивлашиб қолади ёки ёддан кўтарилиб кетади. Мас., бир манбада прививки пастеровские термини **прививки антирабические** терминининг

синоними бўлишига қарамай, унга изоҳ берилгану, асосий термин эса эътиборга олинмаган, ўзбекча қисмида ҳам П а с т е р э м л а ш и деб кетилаверган; а н т и п и р е т и к и термини **жаропонижающие средства** бирикмасининг синоними бўлгани ҳолда унга изоҳ берилгану, асосий термин ҳақида эслаб ҳам ўтилмаган. Бунинг устига, бошқа саҳифада **жаропонижающие средства** — и с и т м а п а с а й т и р у в ч и м о д д а л а р деб алоҳида изоҳ ҳам бериб кетилган. Унинг синоними бўлмиш антипиретики термини хусусида эса ҳеч нарса дейилмаган. Демак, луғат тузувчи муаллифлар буларнинг ҳар иккаласи бир тушунчани ифодалашини эътибордан соқит этишган бўлиб чиқади. Яна бир мисол: тиббиётта оид шу луғатда русча аналептики термини **аналептические средства** бирикмасининг синоними бўлгани ҳолда бир ерда ҳар иккаласига деярли бир хилда изоҳ берилган. Ўзбекчада ҳам а н а л е п т и к л а р , **аналептик воситалар** деб кетилаверган. Бундан сал фарқ қиладиган яна бир мисол: **русча аналгезирующие средства** бирикмасига синоним бўлган: а н а л ь г е т и к и , б о л е у т о л я ю щ и е с р е д с т в а терминларига ўз уячасида деярли бир хилда изоҳ берилгану, асосий термин ҳисобланган **аналгезирующие средства** қолиб кетган. Оқибатда, ўзбекча синонимлар: а н а л ь г е т и к л а р , о г р и қ қ о л д и р у в ч и в о с и т а л а р русчасига муқобил қилиб берилиб, **аналгезияловчи воситалар** — асосий термин бўлишига қарамай, тушириб қолдирилган. Бу каби чалкашликлар, ноаниқликлар тиббиётта оид луғатларда учраб келмоқда. Табиийки, мазкур луғатда имкон даражасида бундай ҳолга чек қўйишга ҳаракат қилинди.

10. **Кўшгина адабиётларда, ҳатто, дарслик, қўлланма ва луғатларда ҳам дори, дори восита, дори модда, даволаш воситаси, препарат каби терминларни аралаш-қуралаш, бири ўрнида бошқасини ишлатиб кетаверишдек нотўғри йўл тугилганлигининг гувоҳи бўлиш мумкин.** Ваҳоланки, улар бошқа-бошқа тушунчаларни ифодаловчи терминлардир. Яъни: д о р и , д а в о л а ш в о с и т а ш терминлари **дори восита** бирикмасининг синонимлари бўлса, **дори модда** — биргина кимёвий бирикма ёки кимёвий элементдан таркиб тошган доридир. **Дори восита** эса табиий ёки синтетик модда ёхуд моддалар аралашмаси ва ҳ. **Препарат** фармакологияда қабул қилишга тайёр кўринишдаги дори восита ҳисобланади. **Дори-дармон, дори препарат** эса унинг синонимларидир. Луғатда бундай чалкашликларга барҳам беришга уриниб кўрилди.

11. **Маълумки**, термин қайси тилдан олинган бўлишидан қатъи назар, у ўзбек тилининг талаффуз нормаларига мослаштирилган, унинг имло қоидаларига бўйсундирилган бўлиши керак. Амалда эса бунга риоя қилинмаётир. Чунончи, доривор ўсимликлар жумласига кирувчи русча алоэ ўзбекчада ҳам алоэ, колонхоэ — колонхоэ, сельдерей — сельдерей тарзида бериб келинмоқда. Ҳолбуки, уларни ўзбек тилида алой, колонхой, сельдер тарзида ифодалаш мумкин. Шунингдек, русча спазм, фолликул, кабиларни ҳам она тилимизда спазма, фолликула сингари шакллантиришни маъқул деб ҳисоблаймиз. Луғатда бу ингилиш ҳам ўз ифодасини тошган.

Луғатнинг ўзига хос жиҳатига алоҳида тўхтаб ўтиш лозим. Тиббиётга оид адабиётларда ва бошқа манбаларда у ёки бу тушунчалар хилма-хил ифодалаб келинаётганлиги ҳақида юқорида етарли далиллар келтирилди. Бундай терминларни тартибга келтириш мақсадида она тилимизнинг лексик-грамматик имкониятларидан келиб чиқиб, уларнинг айримларини янгидан ясашга ҳаракат қилдик. Мас. шу вақтга қадар тегишли манбаларда: ҳаётда орттирилган юрак нуқсони, орттирилган юрак нуқсони, кейин орттирилган юрак нуқсони каби бирикма терминлар ишлатиб келинмоқдаки, улар мазкур луғатда **ортгирма юрак нуқсони** тарзида ифодаланди. Яна бир мисол: тугма захм, барвақт тугма захм, бирламчи тугма захм тарзида учрайдиган захм касаллигининг бу хили луғатда "кечки" сўзига антоним бўлган "эртаки" сўзи билан ифодаланди: **эртаки тугма захм** ва ҳ. Булардан ташқари, луғатда **янги** аталмиш куйидаги терминларга ҳам дуч келиш мумкин: **эрозия — яланиш, ортки чиқарув йўли (тешиги) — дурваза, сфинктер — қислоқ** ва б.

Ўйлаймизки, бу ташаббусимиз жамоатчилик томонидан маъқулланади. Борди-ю, улар томонидан мазкур янги терминлар ҳақида бирор мулоҳаза билдирилса, мамнуният билан қабул қилинади ва кейинги ишларимизда эътиборга олинади.

Шифокор ҳамда терминолог сифатида кўпдан бери айни типдаги луғатни яратишдек хайрли бир мақсад орзу қилиб келинар эди. Уни амалга ошириш учун мазкур луғатни **4 жилд ҳажмида** тайёрлаш кўзда тутилди.

Унинг **I жилдида** фақат ўзбекча бир лексемали (туб, ясама, қўшма ҳолидаги) ва ўзбекча луғавий бирликлар бирикувидан ясалган бирикма терминлар жой олиши режалаштирилди. Мазкур луғатнинг асосий гоёси ҳам шундан иборатдир. Ишнинг **II жилдида** ўзбек тилига Европа тилларидан рус тили орқали ўзгаришсиз кириб келган терминлар ўз аксини топади. Асарнинг **III жилди** она тилимиз аффикслари ёрдамида ўзбекчалаштирилган русча-байналмилал лексемалар ва улар иштирокида ясалган ўзбекча бирикма терминларни қамраб олади. **IV жилдида** ҳам I жилддагидай фақат ўзбекча терминлар берилади.

Луғатнинг тузилиши қуйидаги тартибдадир: дастлаб, уяча номи, яъни асосий (бош) термин, кейин қавс ичида (агар бўлса) унинг синонимлари, сўнгра эса изоҳ матни берилди; матн тугагач, асосий терминга тенг кела оладиган ҳали дифференцияланмаган (агар бўлса) иккинчи асосий термин "иккинчи номи" ("Ик. номи...") тарзида келтирилди. Ниҳоят, ўзбекча асосий терминга эквивалент бўла оладиган русча термин мавжуд бўлганда у ҳам (агар бўлса) синонимлари билан бирга кўрсатилди. Мас.:

а) **Ёзги қичима** (син. баҳорги қичима) — йилнинг иссиқ кунларида — баҳор ва ёз мавсумларида гавданинг офтоб тегадиган очиқ қисмларида қичима кўринишида юзага чиқадиган сурункали қайталама фотодерматоз.

Рус. Летняя почесуха; син.: весенняя почесуха, солнечная почесуха.

б) **Елли қорасон**—анаэроб инфекциянинг эмфизематоз хили.

Ик. номи **Газли қорасон**.

Рус. Газовая гангрена.

Мазкур луғатда фақат ўзбекча терминларни келтириб, уларга изоҳ бериш мақсад қилиб олинганлигидан асосий (бош) русча-байналмилал терминларга изоҳ бериш лозим қўрилмади. Уларнинг изоҳи луғатнинг II ва III жилдларида берилади. Бу ерда ўзбекча термин синоним ҳисобланса-да, унга таъриф берилиб, русча-байналмилал асосий термин — матндан кейин "Ас. т..." тарзида кўрсатиб ўтилди ва сўнг русча номи берилди. Мас.:

Д у к и л л а т и ш — беморнинг танаси юзасига уриб кўриб эшитилган товушнинг табиатига баҳо беришга асосланган ички аъзоларни текшириш методи.

Ас. т. Перкуссия.

Рус. Перкуссия.

Луғатнинг ушбу жилдида изоҳ берилган терминларнинг русча-байналмилал синонимлари (агар бўлса) кўрсатиб ўтилмади. Чунки бу хилдаги русча-байналмилал синонимлар режамизга кўра луғатнинг II ва III жилдларида берилади. Уларнинг аксари — русча аффикс олмаганлари бу ерда русча асосий (бош) терминларга синоним қилиб кўрсатилган қаторда **ораси очиқ ҳарфларда** (разряд) берилган. Мас.:

Мохов — тери, иериферик нерв системаси, кўз ва айрим ички аъзолар секин-аста касалликка тортилиб бориши билан изоҳланадиган мохов таёқчаси келтириб чиқарувчи сурункали юкумли касаллик.

Рус. Лепра; син.: Генсена болезнь, проказа, гансениаз, гансеноз.

Шунингдек, айрим терминларнинг матндан кейин русча эквивалентлари кўрсатилмади. Буни мазкур терминларнинг ўзбекчадаги таъриф-тавсифи русчадагига тўла мос келмаслиги билан изоҳлаш мумкин. Чунки мазкур луғатда терминлар русчадан ўзбекчага эмас, балки ўзбекчадан русчага ўтирилди. Шу сабаб, ҳатто, баъзи ўринларда русча терминлар ўзбекча терминлар ифодалаган маънони тўла ифодалай олмаган бўлиши мумкин.

Баъзи ўринларда асосий термин (Ас. т.) кўрсатиб ўтилгани ҳолда ўзбекча бўлганлиги учун унинг синонимига изоҳ берилди ва шу синонимдан кейин қавс ичида бошқа синонимлари ҳам қайд қилиб ўтилди. Мас.: Огриқ қолдирувчи воситалар (син.: огриқ қолдирувчилар, огриқ қолдирувчи дорилар, огриқ қолдирувчи моддалар) ва изоҳ матни.

Ас. т. Аналгезияловчи воситалар.

Рус. Аналгезирующее средства; син.: анальгетики, болеутоляющие средства.

Айрим ўринларда барчага маълум бўлган, умумистеъмолдаги "сўзлар"га ҳам изоҳ берилди. Бундан мақсад уларнинг тиббий тушунчаларни ифодаловчи терминлар эканлигини янада таъкидлаб ўтишдан иборатдир. Мас.: ювиш, ювиниш, сузиш, ичиш ва ҳ.

Рус ва Европа тилларида асосий бўлмиш бир лексемадан иборат терминлар ёки бирикмалар луғатда ўзбекча синонимлар қаторига ўтказилди ёки иккинчи асосий ном тарзи-

да берилди. Мас.: шилпиқ — иккинчи номи **трахома**, ринга — иккинчи номи **дракункулёз**, хунаса — иккинчи номи **гермафродит** ва ҳ.

Луғатда имкон борича, халқ орасида тарқалган тиббий терминларга алоҳида эътибор берилди. Шу боис, баъзи ўринларда синоним ҳисобланган айрим терминлар бош планга олиб чиқилди ва уларга тегишли изоҳлар берилиб, сўнг эса расмий терминни кўрсатиб ўтиш билан чекланилди. Мас.: **Н о р а с о л и к** (изоҳ матни). Ас. т. **Аномалия**; **С и з л о г и ч II** (изоҳ матни). Ас. т. **Фолликулит**; **Т и к и ш** (изоҳ матни). Ас. т. **Чок**; **П и л л а** (изоҳ матни). Ас. т. **Ўткир одонтоген периостит** ва ҳ.

Айрим синоним терминлардан бирининг омма орасида халқчиллигини, иккинчисининг илмийлигини ва уларнинг ҳали дифференцияланмаганлигини ҳисобга олиб иккаласини ҳам асосий термин қилиб кўрсатиш мақсади кутилганлигидан уларнинг биригагина изоҳ бериб, иккинчисини матндан кейин "Иккинчи номи" ("Ик. номи) "бу" деб кўрсатиб ўтиш жоиз, деб тошилди. Мас.: **Ранг ажратмаслик** (изоҳ матни). Ик. номи **Дальтонизм**; **Сийдик тутилиши** (изоҳ матни). Ик. номи **Ишурия**; **Асаб касалликлари** (изоҳ). Ик. номи **Нерв касалликлари** ва ҳ.

Терминларга бу хилда ёндошганлигимиз ва халқ орасидаги терминларни биринчи ўринга олиб чиқиб уларга изоҳлар берганлигимиз шу вақтга қадар Ватанимизда Европа медицинаси асосида ривож топиб амал қилиб келаётган тиб илми (терминлари) билан миллий халқ таботати (терминлари) оралигидаги жарликни йўқотишга сал бўлса-да хизмат қилса ажаб эмас.

Баъзи терминлар изоҳида ўқувчиларнинг тиббий билимига кўмаклашиш мақсадида луғат принципларидан чиқиб бўлса ҳам, батафсилроқ тушунтириб кетишни лозим кўрдик.

Русийзабон луғатхонларнинг Давлат тили бўлмиш ўзбек тилини ўрганишларига, керакли терминларни осонгина топишлари учун қулай шароит яратиш ва уларни тезда ўзлаштириб олишга имкон тугдириш мақсадида луғат сўнггида изоҳсиз "Русча-ўзбекча-лотинча" вариантлар ҳам келтириб ўтилди.

Хуллас, ниятимиз "сўз — дурдона, уни одамларга гулдаста қилиб туг" деганларидек, терминларни ихчамгина бир гулдаста қилиб китобхонларга тақдим этиш. Зукко ўқувчилар бу ишимизни ҳам хайрли санаб қабул қилсалар, муроду мақсадимизга етган бўлар эдик.

Лугатимизни кўриб ўзларининг қимматли маслаҳатларини берган Тил ва адабиёт институтининг етакчи илмий ходимлари, терминшунослар, ф. ф. н. лари: А. Мадвалиев, Н. Маҳкамов ва З. Мираҳмедоваларга самимий ташаккуримизни изҳор қиламиз.

Ишимиздаги камчиликларни кўрсатиб, маслаҳат ва таклифларини биз билан ўртоқлашган китобхонларга миннатдорчилигимизни билдирамыз.

Манзилимиз: *700170, Тошкент-170, Мўминов кўчаси, 9.
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт ин-
титути.*

А

Адашган буйрак — қон ва сийдик динамикаси бузилган, ҳаддан ортиқ ҳаракатчан, баъзан эса, табиий ўрnidан силжиб қолган ҳолда ўрнашиб олган буйракнинг патологик ҳолати; буйрак бойламларининг бўшанглиги оқибати.

Ас. т. **Нефроптоз**.

Рус. Нефроптоз; син.: блуждающая почка, подвижная почка.

Адашган талоқ — аксарият, атрофдаги тузилмаларга бириккан бойламларининг бўшанглиги оқибатида нари-берига силжиб кетадиган талоқ; ривожланиш нуқсони.

Рус. Блуждающая селезёнка.

Аёл — туғилган кунидан то ҳаётининг сўнгги дақиқасигача умрини яшаб келаётган аёл жинсига мансуб одам.

Рус. Женщина.

Аёл жинси — жинсида иккита бир хил — **х- ва х-жинсий хромосома** туғувчи ва бир хил типда етук жинсий ҳужайралар — гаметаларни шакллантирувчи генетик белги; аёлларда бир хил хромосома ва бир типда гаметаларнинг бўлиши фарзднинг қиз ёки ўғил туғилишида аёлнинг роли йўқлигини кўрсатади.

Рус. Женский пол; гомогаметный пол.

Аёллар (син. хотин - қизлар) — аёл жинсига мансуб ёш-яланг қизлар ва катта-кичик ёшдаги хотинлар мажмуи.

Рус. Женщины.

Аёллар бепушглиги (син. боласизлик) — туғадиган ёшдаги аёллар организмнинг насл қолдиришга лаёқатсизлиги.

Рус. Женское бесплодие.

Аёллар жинсий аъзолари — тухум ҳужайра етилиши, эмбрион ривожланиши ва ҳомила туғилишини таъмин этувчи жинсий аъзолар.

Рус. Половые органы женские.

Аёллар ички жинсий аъзолари — қин, бачадон, бачадон найлари ва тухумдондан иборат жинсий аъзолар мажмуи.

Рус. Внутренние органы половые женские.

Аёллар сертуклиги — аёл гавдасининг муайян соҳасига хос бўлмаган теридаги тукларнинг нисбатан йўғон, узун, тўқ

рангли, дағал ва мўл бўлиши; ички секрет безлари фаолиятининг бузилиши, иқлим, ирсият ва б. омиллар сабаб бўлади; балогатга етиш ва климактерик даврлардаги лаб, лунж, энгак ёки бўйиндаги дағалланган туклар (соқол, мўйловлар)нинг бўлиши ҳам сертукликка киради; махсус даво тadbирлари билангина уларни йўқотишга эришиш мумкин.

Аёллар сути — қ. **Кўкрак сути**.

Аёллар ташқи жинсий аъзолари — қов, катта ва кичик жинсий лаблар — уятлиқ лаблар, тиллиқ, қин даҳлизи ва иффат (қизлик) пардасидан иборат жинсий аъзолар мажмуи.

Рус. Наружные органы половые женские.

Аёллар туваги — аёлларга мўлжаллаб атрофи ичига ботиқ қилиб ясалган, тўшакда тугилувчи сийдик ва ахлат йиғувчи махсус идиш.

Рус. Судно.

Ажал — *халқ орасида* — инсон худо белгилаб берган умридан бир кун ортиқ ҳам, кам ҳам яшамаслигини таъкидловчи, яъни ўлим вақтини ифодаловчи, ундан хабар берувчи ва ҳаётга нуқта қўювчи илоҳий омил.

Рус. Смертный час.

Ажин — одамнинг қариши ёки терини нотўғри парваршлаш оқибатида юз ва пешонада пайдо бўладиган "чиқиқлар", ботиқ "излар".

Рус. Морщина.

А ж и н а — қ. **Жин**.

Ажралиш — *генетикада* — гибридлар авлодида ҳар хил гено- ва фенотипларнинг юзага келиши.

Рус. Расщепление (в генетике); син. сегрегация.

Ажралма I — *физиологияда* — турли аъзолар, йўллар ва жараёнлар орқали ташқарига чиқиб турадиган нормал **ажратил** (қ.) маҳсулотлари.

Рус. Выделение I.

Ажралма II — *патологияда* — турли хил патологик ўчоқлардан, яллигланган аъзолардан ташқарига чиқиб турадиган патологик чиқиндилар.

Рус. Выделение II.

А ж р а т и ш — *физиологияда* — организмга озиқ маҳсулотлари билан кирган ёки унда метаболизм жараёнида ҳосил бўлган танадаги моддалар алмашинувининг охириги маҳсулотларини, ёт моддаларни, шунингдек, ортиқча сув, минерал тузлар ва органик моддаларни чиқариб юборишга қаратилган физиологик жараёнлар мажмуи.

Ас. т. **Экскреция.**

Рус. Экскреция; син. выделение.

А ж р а т м а — *фармацияда* — эритувчи моддалар (экстр-агентлар) ёрдамида доривор хомашёлардан уларнинг таъсир қилувчи дори моддалари ажратиб олинган дори шакли; эритувчи моддалар турига қараб: **сувли ажратмалар, сув-спиртли ажратмалар, спиртли ажратмалар, эфирли ажратма-лар** ва бошқа ажратмалар фарқ қилинади. Яна қ. С ў р и м .

Ас. т. **Экстракт.**

Рус. Экстракт; син. вытяжка.

Айблов васвасаси — атрофдаги кишиларнинг беморнинг ҳеч қандай алоқаси бўлмагани ҳолда ёмон воқеаларда, жи-нойий ишларда унинг қўли бор деб айблаш хаёли миясига ўтириб қолган бемор **васваса** (қ)си.

Рус. Бред обвинения.

Айланма чок — найсимон аъзолар (мас. сийдик чиқариш канали, қон томир ва б.)нинг, шунингдек, нерв ўзанлари ёки шуларга ўхшаш бошқа анатомик тузилмаларнинг четла-рини айланаси бўйлаб туташпириб солинган чок.

Рус. Круговой шов; син.: циркулярный шов.

Айлангирувчи бўғим (син. а й л а н у в ч и бўғим) — ўқи суякларнинг бўйлама ўқига тўғри келадиган цилиндрик бў-ғим; шу ҳолат бўғимда айланма ҳаракатлар қилишга шароит яратиб беради.

Рус. Вращательный сустав.

А й л а н у в ч и бўғим — қ. **Айлангирувчи бўғим.**

Айрисимон без (син. б у қ о қ б е з и) — олд кўкс оралиғи-нинг юқори бўлимида жойлашган аъзо; хужайра имунитети ме-ханизмларининг шаклланиш ва ишлашини бошқариб туради.

Рус. Вилочковая железа; син.: зобная железа, т и м у с .

Акашак (син. ч а н г а к) — мушакларнинг қисқарганча узоқ вақт қўйиб юбормай (ёзилмай) турган ҳолати; гавда мушаклари қисқарган қисми (аксари, қўл ёки оёқ) букилганча туриб қолади.

Рус. Тоническая судорога.

А к с а у р и ш — қ. **Аксирриш.**

Аксирриш (син.: а к с а у р и ш , ч у ч к и р и ш) — нафас ҳавосини бурун ва огиздан рефлектор равишда портлагун-дай дафъатан отиб чиқариш акти.

Рус. Чиханье.

Алаҳлаш I — одамнинг ярим уйқуда аланг-жаланг туш-лар кўриб, унда даҳшатли нарс-а-ҳодисаларга, махлуқларга, табиий офатларга дучор бўлиб, алангалар ичида қолиб, ҳам

руҳан, ҳам жисмонан азобланиб чиқиши. Бунда айрим ҳолларда одам пойинтар-сойинтар гаилар гаириб тўлғанади, ўзини ҳар ёнга ташлайди, ноўрин хатти-ҳаракатлар қилади ва ҳ. Бу — аксарият, одам руҳан ёки жисмонан қаттиқ чарчаганида ёки касалликдан ҳарорати кўтарилганида кузатилади. Одам уйғониб ўзига келгач кўп ўтмай хаёлидан чиқариб юборади.

Рус. Бред I.

Алаҳлаш II — *психиатрияда* — қ. **Васваса**.

Рус. Бред II.

Алаҳсираш — қ. **Алаҳлаш I**.

Алдамчи ҳомиладорлик — қ. **Сохта ҳомиладорлик**.

Алмашиниш — тирик организмда моддалар ва энергиянинг айланиб юриши ҳамда организмнинг ташқи муҳит билан моддалар ҳамда энергия алмашинуви жараёнларининг мажмуи; яна қ. **Моддалар ва энергиялар алмашиниши**.

Рус. Обмен; син. метаболизм.

Аломат — қ. **Белги**.

Алоҳида аҳамият васвасаси — нарса-ҳодисалар, атрофдаги кишилар ва уларнинг ишлари, қилмишлари, гап-сўзлари бемор учун муҳим аҳамиятга эга эканлиги, муғлақо янгилик бўлганлиги хаёли миясига ўтириб қолган бемор **васваса(қ)си**.

Рус. Бред особого значения.

Алоҳида хавфли касалликлар — жуда тез тарқаладиган, оғир кечадиган, узоқ вақт меҳнат қобилиятини йўқотишга ёки кўнлаб ўлимга олиб борадиган юқумли касалликлар; **ўлат, вабо** ва **чинчечак** шулар жумласига киради.

Ас. т. **Алоҳида хавфли инфекциялар**.

Рус. Особо опасные инфекции.

Амал — *тиббиётда* — организмдаги аъзолар, қисмлар, тузилмаларнинг функцияларини кўзгатиш, кучайтириш, жараёнларни тезлаштириш ва бошқа мақсадларда уларни қўл билан босиш, ниқталаш, чўзиш,ғижимлаш, тортиш ва бошқа чоралар кўриш методи; мас.: тизза рефлексини кучайтириш мақсадида тизза қопқоғини ва тўрт бошли сон мушаги пайларини босиш, йўлдош тушишини тезлатиш учун қоринни сиртдан қўл биланғижимлаб босиш, беморга йўталишни таклиф қилиш билан тормозланиб турган тизза ва ахилл рефлексини кўзгатиб юбориш ва бошқалар шулар жумласидандир; **Абуладзе амали, Плаш амали, Фельдман амали** ва бошқалар.

Рус. Приём.

Аралаш бавосир — бавосир тугунлари дурваза (ортки чиқарув тешиги)нинг ҳам сиртида, ҳам ичкарасида бўладиган бавосир.

Рус. Смешанный геморрой; син. комбинированный геморрой.

Аралаш безгак — бир одамга икки ва ундан ортиқ безгак кўзгатувчилари тури юқишидан юзага келган безгак.

Рус. Смешанная малярия.

Аралаш боқиш — эмизикли болани ҳам эмизиб, ҳам қўшимча равишда ҳайвонот сути, аксарият, ситир сутидан ёхуд озиқ аралашмалардан бериб боқиш.

Рус. Смешанное вскармливание.

Аралаш кўксув — рангдор парда билан шох парда бурчагининг бир қисми беркилиши (**ёшиқ бурчақли кўксув** (қ)), бир қисми эса очиқ қолиши (**очиқ бурчақли кўксув** (қ.))дан юзага чиқадиган белгилар бирга учрайдиган кўксув.

Рус. Смешанная глаукома; син. комбинированная глаукома.

Аралаш ўсма — турли хил тўқималар ва уларнинг элементлари: кўп қаватли ясси ва безсимон эпителийлар, тоғай ва мукоидлардан таркиб топган хавфсиз ўсма: аксари, сўлак безларда, баъзан эса, терида учрайди.

Рус. Смешанная опухоль; син.: плеоморфная аденома, рецидивизирующая эпителиома, сложная аденома, фибромиксохондропителиома.

Аралаш қон кетиш — бир вақтда ҳам артерия, ҳам вена, ҳам капиллярлардан қон кетиш.

Рус. Смешанное кровотечение.

Арвоҳ — қ. **Рух III**.

Арксимон танглай — гумбази ўткир бурчак бўйлаб тузилган танглай; ривожланиш нуқсони.

Рус. Арковидное нёбо.

Арк — қ. **Гумбаз II**.

Артишиш — 1. Сувга ҳўлланган сочиқ ёки чойшаб билан чиниқиш мақсадида баданни мунтазам бутун ёки қисман ишқаб артиш.

2. Сув, 1-2% ли ош туз эритмаси, сирка, спирт (атир, арақ) аралашмасига ҳўлаб олинган сочиқ билан даволаш ва чиниқиш мақсадида бутун баданни артиш.

3. Гавданинг айрим қисмларини ювгандан кейин артиш.

Рус. Обтирание.

Асаб — 1. Усти бириктирувчи тўқимали парда билан ўралган нерв толалари тутамларидан иборат анатомик тузилма; нерв импульслари ўтишини таъминловчи функцияга эга; периферик нерв системасининг асосий қисми.

2. *Халқ таъбаотида* — ташқи таъсиротлар билан боглиқ руҳий ва асабий кўзгалиш ҳамда тормозланишларни ифодалайди.

Ик. номи **Нерв**.

Рус. Нерв.

Асабийлик — *халқ табобатида* — ташқи таъсиротлар билан боғлиқ руҳий қўзғалишлар мажмуи.

Рус. Нервозность.

Асаб касалликлари I — нерв системаси касалликларининг этиологияси, иатогенези, клиник кўринишларини ўрғанадиган ва уларга диагноз қўйиш, даволаш ҳамда олдини олиш методларини ишлаб чиқадиган клиник тиббиётнинг бир соҳаси.

Ик. номи **Нерв касалликлари**.

Ас. т. **Невропатология**.

Рус. Невропатология; син.: нервные болезни, клиническая неврология.

Асаб касалликлари II — марказий ҳамда периферик нерв системаларининг ҳам руҳиятга (анима), ҳам вегетатив нерв системасига алоқадор касалликлари.

Ик. номи **Нерв касалликлари**

Рус. Нервные болезни.

Асаб тўқима — таъсирларни идрок қилишга ихтисослашган ва буларни импульслар шаклида бошқа тўқималарга ўтказувчи тўқима; асаб (нерв) системасининг асосий структур таркиби.

Ас. т. **Нерв тўқима**.

Рус. Нервная ткань.

Асорат — асосий касалликда учраши шарт бўлмагани ҳолда унга боғлиқ равишда қўшилиб келган патологик жараёнлар.

Рус. Осложнение.

Асоратли синиш — қон томир ёхуд нерв ўзинининг шикастланиши билан юзага келган синиш.

Рус. Осложнённый перелом.

Асоратли сўзак — сўзакли яллиғланиш жараёни. Эркакларда — уретрадан ташқари, аёлларда — уретра ва бачадон бўйни каналидан ташқари яна бошқа аъзоларга тарқаладиган ёхуд уретранинг ён атрофидаги тўқималарда чуқур ўзгаришлар бўлишига, стриктуралар юзага келишига олиб келадиган сўзак.

Рус. Осложнённая гонорея.

Асоратли ҳомиладорлик — ривожланиш носогликлари ёки жинсий аъзолардаги патологик ҳолатлар, экстрагенитал касалликлар, иммун реакциялар каби нуқсонлар оқибатида турли хил асоратлар билан кечадиган ҳомиладорлик.

Рус. Осложнённая беременность.

Асосий алмашиниш — текширилувчининг ҳам жисмонан, ҳам руҳан батамом тинч ҳолатида, ётган вазиятда,

ёқимли иссиқ шароитда, овқатлангандан кейин камида 14 соат ўтгач аниқланадиган энергия алмашинувининг интенсивлик кўрсаткичи; кундалик килокалорияда ёки ккал /м² · соатда ўлчанади.

Рус. Основной обмен.

Асосий касаллик — 1. Тиббий ёрдам олиш, касалхонага ётиш мақсадида мурожаат қилишга ёки касалликнинг ўзи ёхуд асоратлари ўлимга сабаб бўладиган касаллик.

2. Бир кишига ёпишган бир неча касалликлардан ҳаётга ёки меҳнат қобилиятига хавф солаётгани.

Рус. Основная болезнь.

Асосий модда — юқори молекулали мукополисахаридлардан ҳосил бўлган коллоид; ҳужайралараро модда таркибига киради.

Рус. Основное вещество; син. межучточное вещество.

Агроф-муҳит (син. одам яшайдиган муҳит) — одам яшайдиган ва фаолият кўрсатадиган муҳит.

Рус. Окружающая среда; син.: среда обитания человека, экологическая среда человека.

Агроф-муҳитни муҳофаза қилиш — Ер юзидаги ҳозирги ва келажакдаги авлодлар соғлиғини ҳимоя қилиш йўлида табиат бойликларидан оқилона фойдаланишга, табиат ресурсларини сақлаш ва қайта етиштиришга қаратилган қонунчилик ҳужжатлари, давлат тadbирлари ҳамда ижтимоий чоралар системаси.

Рус. Охрана окружающей среды.

Афсун — қ. **Жоду**.

Афсунгар — қ. **Жодугар**.

Афсунгарлик — қ. **Жодугарлик**.

Афсункор — қ. **Жодугар**.

Афт — қ. **Юз**.

Ахлат — қ. **Нажас**.

Ахта — 1. Насл қолдиришдан маҳрум қилинган одам ёки ҳайвон ҳолати; эркакларда (ҳайвонларда ҳам) **мойк**(қ.)ларни, аёлларда **тухумдон** (қ.)ларни операция қилиб олиб ташлаш билан эришилади.

2. Ахталанган ҳайвон ёки одам.

Ахталаш (син.: ахта қилиш, бичиш) — одам ёки ҳайвонларни насл қолдиришдан маҳрум қилиш; эркакларда (ҳайвонларда ҳам) мойкларни, аёлларда тухумдонларни жарроҳлик йўли билан олиб ташлаш.

Рус. Половая стерилизация хирургическая.

Ахта қилиш — қ. **Ахталаш**.

Ачиш I — тери ва шиллиқ пардаларнинг ёт нарсалардан таъсирланиши оқибатида улар теккан ерда ўзига хос ёқимсиз, сескантирувчи, баъзан азоб берувчи, куйдиргудай жазиллатувчи сезги пайдо бўлиши.

Ик. номи **Ачишиш**.

Рус. Шипать.

Ачиш II — *биологияда* — органик моддалар, аксари, углеводларнинг янада оддий бирикмаларга ферментатив парчаланиши; ачишнинг кўп хиллари барча организмларнинг ҳужайраларида анаэроб шароитларда кечади ва ҳаёт фаолият учун сарф қилинадиган энергия ажраб чиқиши билан бирга юзага чиқади.

Ик. номи **Бижгиш**.

Рус. Брожение.

Ачишиш — **Ачиш I** билан бир хил — қаранг.

Аччиқ ичак — қ. **Очичак**.

Аъзо — организмнинг бир бўлаги; функция, структура ва ривожланиш жиҳатидан умумлашган, эволюцион жараёнда бирга ташкил тошган тўқималар мажмуи.

Рус. Орган.

Ақл — фақат инсонгагина хос бўлган мия паллалари пўстлогининг ўта мураккаб, шу билан бирга чексиз олий тафаккур фаолияти.

Рус. Ум.

Ақлий толиқиш — ақлий иш бажараётганда одамнинг иш қобилияти кўрсаткичларининг пасайиши, диққат-эътибори, ҳавас-қизиқиши ва ҳиссий кечинмаларининг сусайиши билан юзага чиқадиган **толиқиш**(қ.)нинг ақл билан боглиқ тури; бу — одатда, юрак-гомир системасининг функционал ҳолати ўзгариши, вегетатив нерв системаси ҳолдан тойиши, шунингдек, мия фаолияти сусайиши билан бирга кечади.

Рус. Умственное утомление.

Ақлиастлик — руҳий-маънавий фаолиятнинг барқарор пасайиши ва соддалашуви; идрок қилиш жараёнларининг оддийлиги, эмоционал (ҳиссий) сусткашлик ва ахлоқ бузилиши кабилар билан юзага чиқади.

Рус. Слабоумие.

Ақлрасолик — шахснинг ўз жиноий қилмишлари учун қонун олдида жавоб бера олиш имконияти; баҳсли ҳолларда уни суд-психиатрия экспертизаси ҳал қилиб беради.

Рус. Вменяемость.

Ақлтиш — одамда 18-25 ёшида жағ тишлар қаторининг охиридан чиқади ва бу жараён айрим кишиларни анча безовта қилади.

Рус. Зуб мудрости.

Агдарилиб қолиш — қ. **Ағдарилиш**.

Ағдарилиш — (син. агдарилиб қолиш) — аъзо ёки унинг қисмлари ичининг (астарининг) ташқарисига (аврасига) ўгирилиб — агдарилиб қолиши.

Рус. Выворот.

Ағдарма чок — жароҳат четларини ташқарига (ичини сиртига) агдариб солинадиган чок; **тўшак чоки**, **қои томир чоки** шулар жумласидандир.

Рус. Выворачивающий шов.

Аҳвол — одамнинг жисмоний, руҳий саломатлиги ва моддий таъминоти жиҳатидан ўзини ҳис қилиши.

Рус. Самочувствие.

Аҳоли — маъмурий ёки иқтисодий-географик бўлинишга эга бўлган муайян ҳудудда яшовчи одамлар мажмуи.

Рус. Население.

Аҳоли қариши — аҳоли ёш структурасининг кекса ва қари кишилар улуши ошиб бориш томонига ўзгариши; туғилишнинг камлиги ёки ўлимнинг камайиши ҳисобига бўлади.

Рус. Старение населения; син. демографическое старение.

Б

Бавосир — кўтон (тўғри ичак) веноз чигали томирларининг кенгайиб қолишидан юзага келадиган касаллик; кўтон соҳасида оғриқ бўлиши, қонаш, қон кетиш билан кечади.

Рус. Геморрой.

Бадан — гавда (тана)нинг кўзга ташланиб турган ва пайпаслаб бўладиган тери, пай, мушак, ёғ ва бошқа тўқималар мажмуасидан иборат сиртқи қисми.

Бадан учини — бадан(тери)нинг муайян ерининг рефлатор равишда ўхтин-ўхтин титраши; титраб қўйиши.

Бадбашара — қ. **Бадбуруш**.

Бадбашаралик — қ. **Бадбурушлик**.

Бадбуруш (син. бадбашара) — ташқи қиёфаси мажруҳ бўлиб қолган ривожланиш нуқсони.

Рус. Урод.

Бадбурушлик (син. бадбашаралик) — ташқи қиёфани мажруҳ қилиб қўйган ривожланиш нуқсони; аксарият, ҳаётга мос келмайди.

Рус. Уродство.

Баланд иситма — гавда ҳарорати 39–41 даража атрофида бўладиган иситма.

Рус. Высокая лихорадка.

Баландлик асбоб-анжомлари — учувчи ва космонавтларнинг улар организмни 4 минг м. баландликдаги сийрак ҳаво таъсиридан ҳимоя қилишга мўлжалланган индивидуал асбоб-анжомлари; буларга: кислород-нафас аппаратлари, сийрак ҳавони компенсацияловчи костюмлар, баландлик скафандрлари ва бошқаларни киритиш мумкин.

Рус. Высотное снаряжение.

Баландликка чидамлилиқ — *авиацион ва космик тиббиётда* — организмнинг унинг ўзига хос хусусиятлари, одамнинг умумий жисмоний ҳолати, баландликка кўтарилиш тезлиги ва у ерда туриш муддати кабиларга боғлиқ сийрак атмосфера шароитини кўтара олиш лаёқати.

Рус. Высотная устойчивость (в авиационной и космической медицине).

Баландлик касаллиги — баландликка чиққанда нафаста олаётган ҳаводаги газларнинг парциал босими тез ва кескин камайиб кетиши оқибатида келиб чиқадиган патологик ҳолат; юрак ўйнаши, энтикиш, иш қобилиятининг пасайиб кетиши, кўриш издан чиқиши ва турли хилда руҳий бузилишлар билан юзага чиқади.

Рус. Высотная болезнь.

Баландлик оғриғи — анча баландликка кўтарилганда декомпрессия касаллигида бўладиган мушаклар, бўғимлар, тўш орти оғриши.

Рус. Высотная боль.

Баланд ҳарорат (син. юқори ҳарорат) — гавда исиглиги 38–41 даражага кўтарилган ҳарорат.

Рус. Высокая температура.

Балиқоғиз — лаб бурчаклари саёзланган, лаблар чўччайиб турадиган, тиш жипслиги бузилган оғиз; сўрғични тинимсиз ва узоқ вақт сўришдан юзага келган оғиз нуқсони.

Рус. Рыбий рот.

Балиқюз — ҳаддан ортиқ тор оғизли юз; ривожланиш норасолиги.

Рус. Рыбье лицо.

Балоғат — 1. Қиз ва ўғил болаларнинг ички ва ташқи жинсий аъзолари фаолиятининг вояга етганлик даври.

2. Қиз ва ўғил болаларнинг жисмоний ҳамда маънавий жиҳатдан ривожланиб шаклланган иайти.

Балогатга етганлик — қ. **Жинсий етуклик.**

Балогатга етиш — қ. **Жинсий етилиш.**

Балогатга етиш даври — қ. **Жинсий етилиш даври.**

Балғам (син. қоқириқ) — йўталганда нафас йўллари-дан отилиб чиқадиган, туси, консистенцияси, миқдори, ҳиди, ёпишқоқлиги ва бошқа табиати турлича бўлган патологик шилимшиқ ажралма.

Рус. Мокрота.

Балғам ажралиши — йўталганда **балғам** (қ.)нинг нафас йўллари-дан кўчиб чиқиши; нафас йўллари касалликларидан дарак берувчи асосий белги.

Рус. Выделение мокроты.

Балғам кўчирувчи дорилар — қ. **Балғам кўчирувчи воситалар.**

Балғам кўчирувчи воситалар (син.: балғам кўчирувчи дорилар, балғам кўчирувчилар, балғам кўчирувчи моддалар) — балғамни юмшатиб кўчишни енгиллатувчи ва тебранма эпителийнинг активлигини оширувчи **дори воситалар** (қ.).

Рус. Отхаркивающие средства.

Балғам кўчирувчилар — қ. **Балғам кўчирувчи воситалар.**

Балғам кўчирувчи моддалар — қ. **Балғам кўчирувчи воситалар.**

Балғамли йўтал — йўталганда балғам ажралиб чиқадиган йўтал; қ. **Нам йўтал.**

Рус. Влажный кашель.

Балғамсиз йўтал — қ. **Куруқ йўтал.**

Банг — арабча "наша"нинг форс-тожикча номи.

Банги — 1. қ. **Нашаванд.**

2. қ. **Гнёҳванд.**

Барқарор меҳнатга яроқсизлик — қ. **Ноғиронлик.**

Бачадон — аёлларнинг кичик чаноғи бўшлиғида жойлашган, уруланган тухум хужайра пайвандланиб олиб ривож топадиган мушаклардан тузилган ичи бўш ноксимон аъзо.

Рус. Матка.

Бачадон ағдарилиши — туғруқдан сўнг ёки туғруқдан кейинги давр мобайнида юз берадиган асорат; бунда бачадон астари (ичи) ташқари (авраси)га қисман ёки бутунлай ағдарилиб қинга тушиб туради; баъзан ташқарига чиқади ҳам.

Рус. Выворот матки.

Бачадон бўйни — бачадоннинг қинга ботиб турган қуйи торайган қисми.

Рус. Шейка матки.

Бачадон бўйнидаги ҳомиладорлик — уруғланган тухум ҳужайранинг бачадон бўйнига пайвандланиб шу ерда унибўсишидан юзага келган ҳомиладорлик.

Рус. Шеечная беременность.

Бачадон бўйни оқчили — *гинекологияда* — бачадон бўйни (қ.) да кечаётган касаллик жараёнидан ажралаётган **оқчил** (қ.).

Бачадон бўйни сохта яланиши — бачадон ташқи тешиги соҳасидаги цилиндрик эпителийнинг бошқа кўп қаватли эпителийлар орасида учланиб, қизариб эрозияга ўхшаб туриши; келиб чиқиш сабаби номаълум.

Рус. Псевдоэрозия шейки матки; син. эрозия шейки матки ложная.

Бачадон бўйни яланиши — бачадон бўйни қин қисмининг шиллиқ парда эпителийси эрозияси.

Рус. Эрозия шейки матки.

Бачадонга қуйиш — суюқликни бачадон бўшлиғига юбориш; ҳомиладорликни узиш, суюқ контраст моддалар юбориб рентгенда текшириш ва бошқа мақсадларда қўлланилади.

Рус. Внутриматочное вливание.

Бачадондан қон кетиш — бачадон ички деворининг турли хил касалликлари, ўсмалари оқибатида бачадон деворидаги йирик қон томирларнинг ёрилишидан юзага келадиган патологик жараён.

Рус. Маточное кровотечение.

Бачадон ёрилиши — бачадон девори бутунлигининг бузилиши; ҳомиладорлик ва туғруқ жараёнларининг ўта оғир асорати.

Рус. Гистерорексис; син. разрыв матки.

Бачадон ички босими — ҳомиладорликда бачадон бўшлиғидаги босим; у — бачадон мушаклари тонуси ўзгариши ва қоғоноқ сувининг кўпайиши билан ортиб боради.

Рус. Внутриматочное давление.

Бачадон найи (син.: тухум йўли, Фаллопио найи) — бир томони бачадон бўшлиғи билан туташган, иккинчи томони кенгайиб бориб тухумдон юзасида қорин пардаси бўшлиғига очилган бир жуфт найсимон аъзо; тухум ҳужайра билан сперматозоидларни ташити, уруғланиш, уруғланган тухум ҳужайранинг ҳомиладорликнинг илк даврида ривожланиши ҳамда эмбрионнинг бачадонга келиб тушишини таъминлаш каби функцияларни бажаради.

Рус. Маточная труба; син.: Фаллопиева труба, яйцевод.

Бачадон найидаги ҳомиладорлик (син. найдаги ҳомиладорлик) — уруеланган тухум ҳужайранинг бачадон найига пайвандланиб ривожланишидан юзага келган ҳомиладорлик.

Рус. Внематочная беременность трубная.

Бачадон найи оқчили — гинекологияда — бачадон найи (қ.)да кечаётган касаллик жараёнидан ажралаётган **оқчил** (қ.).

Рус. Трубные бели.

Бачадон найи тутқичи — юқоридан — бачадон найи хусусий бойлами, пастдан — тухумдон тутқичи оралигида жойлашган бачадон кенг барли бойламининг юқори қисми.

Рус. Брыжейка маточной трубы.

Бачадонни қинга бириктириб қўйиш — бачадон пастга тушганида ва у ҳаракатчан бўлиб қолганида уни қин деворига тикиб маҳкамлаб қўйиш.

Рус. Вагинофиксация матки.

Бачадон оқчили — гинекологияда — бачадон (қ.) бўшлиғида кечаётган касаллик жараёнидан юзага келган **оқчил** (қ.).

Рус. Маточные бели.

Бачадон ташқарисидаги ҳомиладорлик — уруеланган тухум ҳужайранинг бачадон бўшлиғидан ташқарида: най, тухумдон ёки қоринда ривожланиб қолишидан юзага келган ҳомиладорлик.

Рус. Внематочная беременность; син.: несвоеместная беременность, эктопическая беременность.

Бачадон тешиги лаблари — бачадон тешигининг қин бўшлиғига қараган эркин жияги; олд ва ортки лабларга тафовут қилинади.

Рус. Губы отверстия матки; син. губы маточного отверстия.

Бачадон тутқичи — бачадоннинг хусусий бойлами пастдаги унинг кенг барли бойлами билан **тухумдон тутқичи** (қ.)нинг бир қисми.

Рус. Брыжейка матки; син. мезометрий.

Бачадон тушиши — бачадон билан қиннинг жинсий ёриқдан чиқиб пастга тушиши.

Рус. Выпадение матки.

Бачадон шовқини — бачадон найига ҳаво юборилганда агар унинг тешиги очиқ, яъни ўтказувчанлиги сақланиб қолган бўлса қорин устидан эшитиладиган шовқин.

Рус. Маточный шум.

Бачадон ҳалқа — бачадон ва қин тушиш ёки осилиб туриш ҳолларида уларни тўғри вазиятда тутиб туриш мақсадида қинга киритиб қўйиладиган пластмасса ёки резинадан ясалган ҳалқасимон мослама.

Рус. Маточное кольцо; син. пессарий.

Баччабоз (син.: болабоз, бесоқолбоз) — **баччабозлик** (қ.) билан шуғулланувчи, **шаҳвоний ҳирс** (қ.)ни қондиришда болабозликни афзал билувчи ва шунга ружу қўйган нотавон эркак; **руҳий-жинсий бузуқ одам** (қ.).

Баччабозлик (син.: болабозлик, бесоқолбозлик) — **баччабоз** (қ.)ларнинг **шаҳвоний ҳирс** (қ.) қондириш фаолияти; **руҳий-жинсий бузуқлик** (қ.).

Бақақорин — узоқ ётиб қолган беморларда кузатиладиган девори бўшашиб икки ёнга осилиб-кўтарилиб турадиган қорин; қорин ён деворлари мушаклари бўшашиб қолган, мас., рахит билан оғриган болаларда ҳам кузатилади.

Рус. Лягушачий живот.

Бақбақа — қ. **Бағбақа**.

Бағбақа (син. бақбақа) — ияк остидаги осилинқираб турган сўлдим эт.

Рус. Второй бодбородок.

Баҳорги қичима — қ. **Ёзги қичима**.

Бевақт ўлим — соғ юрган ва соғломдай юрган кишининг тўсатдан вафоти.

Рус. Скоропостижная смерть; син. внезапная смерть.

Бевақт қариш — қ. **Эрта қариш**.

Бевосита таъсир кўрсатиш — *руҳий терапияда* — беморни тўғридан-тўғри унга қаратилган нутқ билан руҳий таъсирлаш.

Рус. Прямое внушение.

Бевосита таъсирланиш — таъсирловчи омилнинг қўзғалувчи тўқимага тўғридан-тўғри таъсир этишидан юзага келган таъсирланиш.

Рус. Прямое раздражение.

Тушунтириш: русча "раздражение" термини ўзбекчада "таъсирлаш" ва "таъсирланиш" маъноларида ишлатилади.

Бевосита таъсирлаш — таъсирловчи омилнинг қўзғалувчи тўқимани тўғридан-тўғри таъсирлаши.

Рус. Прямое раздражение.

Бевосита қон қуйиш — донор қонининг реципиента — беморга унинг томир ўзанидан бунинг томирига бевосита ҳайдаб қуйиш.

Рус. Переливание крови прямое.

Бегона таъм — 1. Овқат маҳсулотларида, парҳез масаллиқларида узоқ туриб қолган таомларда пайдо бўлган, уларга хос бўлмаган таъм.

2. Диабет ва бошқа айрим касалликларда оғизда пайдо бўладиган гайритабиий таъм.

Рус. Привкус.

Бедарак буйрак — қ. **Пинҳон буйрак**.

Бежигар саргайма — жигар паренхималарининг касалликка чалиниши билан боғлиқ бўлмаган саргайма.

Рус. Внепечёночная желтуха.

Без I — физиологик актив моддалар ишлаб чиқарувчи ёки диссимилияциянинг охириги маҳсулотларини концентрацияловчи ҳамда организмдан чиқариб юборувчи аъзо (ёки эпителиал хужайра).

Рус. Железа (-ы).

Без II — *халқ табобатида* — лимфатик тугунларнинг яллиғланишдан ёки зўриқишдан катталаниб турган ҳолати; баъзан, безиллаб туради ва ҳатто йиринглайди ҳам ("қўлтигимга без келди" деган ибора шундан келиб чиққан).

Без-без қилиш — қ. **Безиллаш**.

Безгак (син.: ботқоқ безгаги, кун ошиб тутадиган безгак) — *Plasmodium* туркумидаги содда микроорганизмларнинг бир неча тури келтириб чиқарадиган, уларни безгак чивини — *Anopheles* юқтирадиган юкумли касаллик; у — қаттиқ титроқ келиши, баланд иситма, гипохром анемия, жигар ва талоқ катталашуви билан кечади.

Рус. Малярия.

Безгакка қарши воситалар — безгак касаллигини даволаш ҳамда олдини олиш мақсадида қабул қилинадиган дори воситалар.

Рус. Противомаларийные средства.

Безгак чивилари — **бўғимоёқлилар** (қ.) турига мансуб **ҳашаротлар** (қ.) синфига кирувчи, **қўшқанотлилар** (қ.) туркумининг **чивилар** (қ.) гуруҳига оид *Anopheles* уруги вакили; тухумлари сув юзасида якка-якка ёки тўда-тўда бўлиб сузиб юради; улар чўзиқ, учлари ўткирлашган, узунлиги 1 мм, икки ёнида пўкакчалари бўлади, кумушсимон-кулранг ёки турли хил доғлари ва йўл-йўл чизиқлари бўлади; безгак чивини юзага бурчак ҳосил қилиб қўнади ёки шифта осилиб туради; уларнинг шу ҳолати бошқа чивинлардан фарқлай олишга имкон беради; безгак чивинлари **безгак** (қ.) касаллиги-

нинг қўзгатувчиларини ташиб юради ва одамни чаққанида унга шу қўзгатувчини юқтиради.

Рус. Комары малярии.

Безиллаш (син. без-без қилиш) — касалликка ча- линган тўқима ва аъзонинг ўзича ёки тегинишдан ачишиб оғриши.

Без келиши — *халқ табобатида* — организмнинг бирор ерида юзага келган яра, чақа, чиқик, яллигланиш ўчоғи, хавф- ли ўсма каби иатологик ҳолатларда уларга яқин (баъзан, ҳатто, узоқда) жойлашган лимфатик безларнинг оғриб катталашу- ви.

Безлашиш — организмнинг бирор ерида пайдо бўлган яра, чақа, чиқик, яллигланиш ўчоқлари, ўсма, киста каби патологиянинг клиник кечиши ёхуд тузалиш жараёнида зичлашиб, қаттиқлашиб қандайдир тузилма ҳолига кели- ши; мас., **оддий безлашган хуснбузар** (қ.) ва бошқалар.

Бел — гавданинг юқоридан — ўн иккинчи қовурга, паст- дан — ёнбош суяги қирраси ва думғаза асоси оралиги.

Рус. Поясница.

Беланги — 1. Бел умуртқалари ўзаро дисklarининг осте- охондрози оқибатида бел-думғаза бўлимида умуртқанинг ҳа- ракатини чеклаб қўювчи хуружсимон оғриқ ва шу оғриқ азо- бидан белни қимирлата олмаслик.

2. *Халқ табобатида* — белнинг майиб бўлиши ёки оғир юк кўтариш, ташиш оқибатида белни оғриқдан кўгара ол- май қолишлик.

Рус. Люмбаго.

Белги (син. аломат) — у ёхуд бу касалликка ёки пато- логик ҳолатга хос бўлмаган, аммо улардан, уларда кечаёт- ган жараёнлардан нишон берувчи даракчи; **симптом** эса айни касаллик ёки паталогик ҳолатга хос бўлган ва акса- рият мураккаброқ йўллар, реакциялар билан юзага чиқа- диган аломат.

Рус. Признак.

Белоғриқ — *халқ табобатида* — табиати ҳар хил оғриқ- лар билан кечадиган бел соҳасидаги барча касалликлар, со- вуқ тегишлар, шикастланишлар ва бошқа турли хил дард- ларнинг умумий симптоматик номи.

Бел оғриги — қ. Бод.

Бемор (син. 1. К а с а л) — 1. Касалликка чалинган, бетоб одам.

2. қ. К а с а л (2).

Рус. Больной.

Беморларга икки даражада хизмат кўрсатиш — стационарда беморларга икки киши — врач ва ҳамшира хизмат кўрсатиш усули; кичик тиббиёт ходими эса фақат хоналарни тозалаш, супуриб-сидириш ва бошқа хўжалик ишлари билан шуғулланади.

Рус. Обслуживание больных двухстепенное.

Беморларга уч даражада хизмат кўрсатиш — стационарда беморларга уч киши — врач, ҳамшира ва кичик ҳамшира хизмат кўрсатиш усули; бунда кичик ҳамшира оғир беморларни овқатлантириб қўйиш, ички кийимларини, оқлиқларни алмаштириш каби иарвариш ишлари билан шуғулланади.

Рус. Обслуживание больных трёхстепенное.

Беморни текшириш — беморнинг ўзига хос хусусиятларини ойдинлаштириб олиш, диагноз қўйиш, рационал даво тадбирларини белгилаш ва оқибатини аниқлаш мақсадида олиб бориладиган тадқиқотлар мажмуи; у — анамнез, кўздан кечирини, физик усуллар, лаборатория анализлари, асбоблар ёрдамида текшириш кабиларни ўз ичига олади.

Рус. Обследование больного.

Бепушг (син. б о л а с и з) — балогат ёшида насл қолдиришга қобилиятсиз одам ҳақида.

Рус. Бесплодный.

Бепушглик (син. б о л а с и з л и к) — балогат ёшида насл қолдираолмаслик.

Рус. Бесплодие, бесплодность.

Берилувчанлик (син. ч а л и н у в ч а н л и к) — *тиббиётда* — одам (ёки ҳайвон)нинг унинг организмга касаллик кўзгатувчи инфекциянинг кириб дардга чалинтиришига ёхуд инфекция ташувчи қилиб қўйишига қаршилик кўрсатадиган реакция лаёқати.

Рус. Восприимчивость (к инфекции).

Бесоқолбоз — қ. **Баччабоз**.

Бесоқолбозлик — қ. **Баччабозлик**.

Бет — қ. **Юз**.

Бетайин иситма (син. н о т ў г р и и с и т м а) — гавда ҳарорати ҳеч бир қонуниятсиз, бетартиб, бетайин аҳволда кутилмаганда пасайиб турадиган иситма.

Рус. Неправильная лихорадка.

Бехузур бўлиш — кўкрак-қорин соҳасида дармонни куритувчи, кўнгилни айнигувчи алақандай ёқимсиз ҳис пайдо бўлиши.

Бехузурлик — ўзни алланечук ёмон ҳис этиш, кўнгил айниш билан боғлиқ безовталиқ, дармонсизлик каби кечинмалар билан юзага чиқадиган ҳолат.

Бигизсимон ўсимта қини — чакка суяги ногора қисмининг қисман бигизсимон ўсимта илдизини қамраб олувчи қуйи ўткир чеккаси.

Рус. Влагалище шиловидного отростка.

Бидироқ (син. қ а қа ж о н) — *тиббийётда* — эндигина тили чиқиб бийронгина бўлиб қолган бола.

Бидироқлик — болаларнинг тилга бўлган қобилиятидан хабар берувчи **ларакчи** (қ.).

Б и ж и ш — қ. **Ачиш.**

Бий — *халқ табобатида* — ҳуснбузар, чипқон ва шу каби чиқиқларнинг энг йириги: ҳуснбузар бийи, чипқон бийи ва б.

Бийлар — танаси бош, кўкрак ва қоринчадан иборат, усти сарғиш-кўнгир қуюқ қилчалар билан қошланган, узун, йирик **бўғимоёқлилар** (қ.) турига мансуб **ўргимчаксимонлар** (қ.) синфига кирувчи бийлар — **фалангалар** туркуми; улар одамни бақувват жағлари билан тишлаганида, яъни чаққанида оғриқ беради; улар касаллик ёки заҳарланиш ҳолатини келтириб чиқармаса-да, тишланган жойга инфекция тушиши оқибатида шу ер йиринглаб кетиши мумкин.

Рус. Сольпути: син. фаланги.

Билвосита таъсир кўрсатиш — *руҳий терапияда* — беморни улар учун муайян маъно берилган нарса-ҳодисалар воситасида руҳий таъсирлаш.

Рус. Косвенное внушение.

Билвосита таъсирланиш — қўзгалувчи тўқиманинг уни иннервация қилиб турувчи нервга таъсирловчи омилнинг таъсир қилишидан юзага келган таъсирланиши.

Рус. Непрямое раздражение.

Билвосита таъсирлаш — таъсирловчи омилнинг қўзгалувчи тўқимани уни иннервация қилиб турувчи нервга таъсир қилиш орқали таъсирлаши.

Билвосита қон қуйиш — донор қонини олдиндан олиб стабилизация ёхуд консервация қилиб зарур бўлганда реципиентга — беморга қуйиш.

Рус. Переливание крови непрямоe.

Бирикма тиш (син. қўшилма тиш) — қўшимча ил-диздан (ёхуд илдизлардан) ўсиб чиққан тиш қисмининг асосий тишга қўшилиб, бирикиб кетишидан юзага келган, тиш тожининг горизонтал юзаси катталашиб кетган тиш; икки ёхуд ундан қўп тиш муртаklarининг қўшилиб кетишидан юзага келади; тишларнинг ривожланиш нуқ-сони.

Рус. Слившиеся зубы.

Бириктирма тўқима — қ. **Бириктирувчи тўқима.**

Бириктирув тўқимаси — қ. **Бириктирувчи тўқима.**

Бириктирувчи тўқима (син.: бириктирма тўқима, бириктирув тўқимаси, қўшма тўқима, қўшувчи тўқима) — таркибида қўп миқдорда хужайралараро модда тутувчи тўқима; бир неча турларга тафовут қилинади ва уларнинг ҳар қайсиси ўзига хос трофик, пластик, ҳимоя, механик, яъни таянч вазифаларни бажаради.

Рус. Соединительная ткань.

Биринчи ёрдам (син. биринчи тиббий ёрдам I) — бахтсиз ҳодисаларда ёки тўсатдан касал бўлиб қолганда одам ҳаётини сақлаб қолиш ва асоратларнинг олдини олиш учун воқеа юз берган жойда жабрланувчининг ўзи-ўзига (**ўзига ўзи ёрдам кўрсатиш**) ёки ёнида турган кишининг унга (**ўзаро ёрдам кўрсатиш**) зудлик билан кўрсатадиган оддий ёрдам тадбирлари мажмуи.

Рус. Первая помощь; син. первая медицинская помощь I.

Биринчи тиббий ёрдам I — қ. **Биринчи ёрдам.**

Биринчи тиббий ёрдам II — *ҳарбий тиббиётда* — зарарланган одам ҳаётини сақлаб қолиш, оғир оқибатлари ва асоратларининг олдини олиш, шунингдек, зарарловчи таъсирини камайтириш ёки бутунлай тўхтатишга қаратилган зудлик билан кўриладиган оддий тадбирлар мажмуи; бу — зарарланган одамнинг ўзи томонидан (**ўзига ўзи ёрдам кўрсатиш**) ёки ёни-веригаги биродарлари (**ўзаро ёрдам кўрсатиш**), санитар ёхуд санитар инструкторлар томонидан амалга оширилади.

Рус. Первая медицинская помощь II.

Бир кишилиқ ҳимоя воситалар — бир кишига мўлжалланган, бир киши ўзи фойдаланадиган шахсий **ҳимоя воситалар** (қ.).

Рус. Средства защиты индивидуальные.

Бирламчи аёллар бепунглиги — жинсий ҳаётни татиб кўриб бўйида бўлишга қарши воситалардан фойдаланмайдиган, ҳеч қачон ҳомиладор бўлмаган **аёллар бепунглиги** (қ.).

Рус. Женское бесплодие первичное.

Бирламчи васваса — олдинлари беморда ҳеч қандай руҳий бузилишлар, ўзгаришлар бўлмагани ҳолда ташқи дунё ишларини, нарсаларни ёхуд ички ҳис-туйғуларини изоҳлайдиган, маъно-ю мазмунини таҳлил қилиб берадиган, аҳамиятини баҳолайдиган хаёл миясига ўтириб қолган руҳий касал **васваса** (қ.)си.

Рус. Первичный бред; син.: бред толкования, интерпретативный бред, примордиальный бред, словесный бред.

Бирламчи жинсий белгилар — жинсий аъзолар тузилиши (хили)га хос белгилар.

Рус. Половые признаки первичные.

Бирламчи захм — жинсий аъзода қаттиқ шанкр пайдо бўлиши ва яқин атрофдаги лимфатик тугунларнинг катталашуви билан юзага чиқадиган захмнинг дастлабки босқичи.

Рус. Первичный сифилис.

Бирламчи кўксув — ҳеч қандай сабаб ва касалликлар билан боғлиқ бўлмаган ҳолда ёши 40-50лар атрофидаги кишиларда учрайдиган кўксув.

Рус. Первичная глаукома.

Бирламчи мия гурраси — калла-миянинг тешиб ўтган жароҳатланишида мия шикастланиб шишуви, мияга қон қуйилиши ёки ўткир шикастланишдан кейинги ўткир гидроцефалия (мияга суюқлик йиғилиши) оқибатида юзага келган мия гурраси.

Рус. Выбухание мозга первичное; син. выпадение мозга раннее.

Бирламчи мурожаат этиш кўрсаткичи — қ. **Мурожаат этишлик**.

Бирламчи сарамас — танада яллиғланиш ўчоқлари бўлмагани ҳолда юзага келган **сарамас** (қ.).

Рус. Первичная рожа.

Бирламчи сил — биринчи марта сил микобактерияси юққан кишилар сили.

Рус. Первичный туберкулёз.

Бирламчи чок — беморни операция қилиб бўлгандан кейин ёки жароҳатни бирламчи тозалаб, ювиб, дорилаб бўлгандан сўнг шу заҳоти тикиб солинадиган чок.

Рус. Первичный шов.

Бирламчи ярали тери сили — сил таёқчаси кирган ерда атрофи нотекис, туби кулранг-гунгурт тусли яра юзага келиши,

унга яқин лимфатик безларнинг яллиғланиши билан кечадиган тери сили; у — қўпроқ, микроорганизм биринчи марта жароҳатланган терисига тушган болаларда кузатилади.

Рус. Туберкулёз кожи язвенный первичный.

Бирламчи ўнка ўлати — инфекциянинг ўпкага ҳаво орқали юқишидан келиб чиқадиган, юқум юққандан қўп ўтмай геморрагик зотилжам ривожланиб кетадиган, интоксикация зўрайгандан зўрайиб борадиган ўта оғир кечувчи ўлатнинг клиник хили; эпидемиологик жиҳатдан жуда хавфли.

Рус. Лёгочная чума первичная.

Бирламчи қон кетиш — шикастланишларда томирлардан шу заҳотиёқ **қон кетиш** (қ.).

Рус. Первичное кровотечение.

Бирламчи қон оқиш — шикастланишларда томирлардан шу заҳотиёқ **қон оқиш** (қ.).

Рус. Первичное кровотечение.

Бирлашган касалхона — поликлиникаси (ёхуд поликлиника бўлими) ҳам бор касалхона.

Рус. Объединённая больница.

Бир тухумли эгизаклар — биргина зиготадан (уруғланган битта тухум ҳужайрадан) униб-ўстан эгизаклар; зиготанинг биринчи бўлиниш босқичида ундан ажралган икки ва ундан ортиқ эмбрионнинг ривожланишидан вужудга келади.

Рус. Однояйцовые близнецы; син. монозиготные близнецы.

Бир тухумли қўш ҳомила — бир вақтнинг ўзида битта тухум ҳужайра иккита уруғ (сперматозоид) билан уруғланиб қолишидан юзага келган қўш ҳомила; эгизаклар тутилганда бир-бирини такрорлаб тургандай ниҳоятда ўхшаш бўлади.

Рус. Однояйцовая двойня.

Бир қаватли чок — тўқималарнинг бириктириб тикиладиган ҳамма қатламларини қамраб олиб солинадиган чок.

Рус. Одноэтажный шов.

Бит — сугэмизувчилар ва одам танасига қатъий ихтисослашган паразитларнинг қон сўрувчилар туркумига мансуб ҳашарот; тошмали терлама ва қайталама терлама, шунингдек, Волинский иситмасини қўзгатувчи микроорганизмларнинг ташувчиси ҳисобланади.

Рус. Вши (вошь).

Битик — *халқ табобатида* — **туғма** ёхуд **ортгирма** (қ.) касалликлар, яра-чақалар, жароҳатларнинг тўқималари (эт-лари) туташиб, бекилиб, битиб кетган ўрни.

Битиш — жароҳат деворларида фибринлар қуюлиши, юзасида қорақўтир ҳосил бўлиши билан деворларининг ўзаро бирикиши ёки жароҳат бўшлиғи (йириғи) секин-аста йиринг, грануляциян тўқималар билан тўлиши ва кейин эпителий ўсиб чандиқ ҳосил бўлиши билан жароҳат деворлари бирикиб кетиши.

Рус. Заживление.

Битишма — *анатомияда* — жуфт аъзоларни ёки бошқа тузилмаларни, айниқса, нерв системасини ўзаро бириктириб турадиган анатомик тузилма.

Рус. Спайка II (в анатомии).

Битлиқи — танаси, кийим-бошини бит босиб кетган одам.

Рус. Вшивый.

Битлиқилик — танасини, кийим-бошларини бит бостириб паразитларга шароит яратиб беришлик.

Рус. Вшивость.

Битхона — оёқ бармоқлари бурчакларида пайдо бўладиган кичкина ўйдим чақа.

Бичилиш — тананинг бут ва қўлтиқ оралиқларидаги тери бурмалари (аксарият, чақалоқларда) ҳамда лаб бурчакларининг енгил-елпи яллиғланиши.

Рус. Определось.

Б и ч и ш — қ. **Ахталаш.**

Биқии — гавданинг икки ён томондан — қовурга остидан тосгача бўлган қорин қисми; **ўнг биқии** ва **чап биқии** тафовут қилинади.

Рус. Бок.

Б о д — 1. Орқа мия нервлари илдизчалари яллиғланиши; қаттиқ оғриқ ва илдизчаларга алоқадор сезгининг бузилиши билан кечади.

Ас. т. **Радикулит.**

Рус. Радикулит.

2. *Халқ табобатида* — бел, бўйин ва оёқ-қўл бўғимларининг шамоллаш оқибатида ҳаракатланганда азоб берувчи сурункали касаллиги.

Бодом бези — қ. **Танглай муртаги**.

Бодомсимон тапа — катта мия палласининг чакка қутби яқинида жойлашган базал ядро; лимбик системанинг пўст-лоқ ости қисмига тегишли.

Рус. Миндалевидное тело; син. миндалевидное ядро — *эск.*

Бодомча без — қ. **Танглай муртаги**.

Бозор пашшаси — аксарият, тропик ва субтропик, яъни Ватанимиз ҳудудида жойлашган бозорларда кўплаб уч-райдиган синантроп — одамлар яшайдиган жойлардаги пашшаларнинг бир тури; у — гўшт, суг маҳсулотлари, ҳайвонларнинг тери ҳамда шиллиқ пардалари безлари ширалари билан озиқланади; кўз, ичак инфекциялари ва инвазион касалликларни қўзгатувчи микроорганизмларни юқтиради.

Рус. Базарная муха.

Бойлам (-лар) (син. боғич II) — суякларни бириктириб турувчи ёки ички аъзоларни тутиб (кўтариб) турувчи тузилмалар таркибига кирувчи тутам, тасма ёки тилиш кўри-нишидаги бириктирувчи тўқима толали тузилма.

Рус. Связка (-и).

Бола I — 1. Туғилган кунидан то балогатга етгунича, тахминан 14 ёшгача умрини яшаб келаётган ҳар иккала жинсга мансуб одам.

2. Янги туғилган, ҳали кўкракдан ажратилмаган мургак фарзанд.

3. Фарзанд — зурриёт маъносида.

Рус. Ребёнок.

Бола II — қ. **Ҳомила**.

Болабоз — қ. **Баччабоз**.

Болабозлик — қ. **Баччабозлик**.

Болалар жарроҳи — болалар жарроҳлиги (қ) билан шуғулланувчи мутахассис-врач.

Рус. Детский хирург.

Болалар жарроҳлиги — жарроҳликнинг болалар касалликлари, ривожланиш норасоликлари (аномалиялари) ҳамда шикастларини ўрганувчи, уларга диагноз қўйиш, хирургик даволаш билан шуғулланувчи бир бўлими.

Рус. Детская хирургия.

Болалар инжиқлиги — овқат емай чалғиб кетаврадиган, атрофдагиларни ёқтирмайдиган, ҳеч нарсага кўнмайдиган, овунтиришларни писанд қилмайдиган, салга хархаша кўта-

риб йиглайдиган, бир сўз билан айтганда, нима истаётганини ўзи ҳам билмайдиган каби миждовликлар билан юзага чиқувчи руҳий ўзгаришлар; аксарият, рахит ва бошқа асабни бўшаштириб юборувчи сурункали касалликларда кузатилади.

Рус. Детская капризность.

Болалар касалликлари I — боланинг ривожланиш жараёнидаги соғлиғини, унинг физиологик ҳамда патологик ҳолатини ўрганадиган, касалликларига диагноз қўйиш, даволаш ва профилактикасининг методларини ишлаб чиқадиган клиник тиббиётнинг бир соҳаси.

Ас. т. **Педиатрия.**

Рус. Педиатрия; син. детские болезни.

Болалар касалликлари II — фақат ёки кўпроқ болаларда учрайдиган касалликлар мажмуи.

Рус. Детские болезни.

Болалар касалхонаси — 14 ёшгача бўлган болалар ётқизиблиб даволанадиган касалхона.

Рус. Детская больница.

Болалар озиқ аралашмаси — бир ёшгача бўлган болаларга мўлжалланган сут ва ўсимлик маҳсулотларидан тайёрланган озиқ аралашма.

Болалар темирatkиси — болаларда экссудатли диатез ўрнида юзага келадиган темиратки.

Рус. Детская экзема.

Болалар туваги — бешик ва ерга мўлжаллаб ясалган, сийдик ва ахлат йиғувчи шакли ҳар хил махсус идиш.

Болалар қичимаси — 3-4 ёшгача бўлган болаларнинг оёқ-қўл буқимлари юзасида, бадани ва думбаларида папула, везикула кўринишида юзага чиқадиган қичима; одатда, кўпроқ, **сут тишлар** (қ.) чиқаётган пайтларда кузатилади.

Рус. Детская чесу́ха, син.: детская крапивница папулёзная, стрoфу́лос.

Болани чиниқтириш — атроф-муҳитнинг бир қатор физикавий омиллари — ҳаво, сувнинг паст ёки юқори ҳарорати, пасайган атмосфера босими ва бошқалар таъсирига шу омиллар билан ихтиёрий равишда секин-аста (дозалаб) бола организмни мунтазам таъсирлантириб бориш йўли билан унинг чидамини ошириш.

Рус. Закаливание ребёнка.

Бола ривожланиш тарихи — болалар поликлиникасида ҳар қайси болага алоҳида тўлғазиладиган, тиббий кузатув маълумотлари, шунингдек, олиб борилган даволаш ҳамда профилактик тадбирлар ёзиб боришга мўлжалланган ҳужжат.

Рус. История развития ребёнка.

Бола сиз — қ. **Бепушг.**

Бола сизлик — қ. **Бепушглик.**

Болиш — *тиббиётда* — организмдаги аъзо, қисм, тузилмаларнинг ва шунингдек, юмшоқ тўқималарнинг кўтарилган, йўғонлашган, тепасимон, бурмасимон, таначасимон жойлари; одам анатомиясида: **бачадон болиши, най болиши, сийдик найи болиши, танглай болиши, тирноқ болиши, энса болиши** ва бошқалар ўз аксини тошган.

Болишсимои ифбат пардаси — болишни эслатувчи қалин этли қизлик пардаси.

Рус. Девственная плева валикообразная.

Бом бапаноҳ — қ. **Бошпаноҳ.**

Босинқираш — одам чуқур уйқуга кетиш олдида ёки уйқудан уйғониш ониди қай томони билан, қайси ёни билан ётганига қараб тепасидан гавдасини, баъзан, айрим қисмларини қандайдир махлуқот, куч, оғирлик босиши, қимирлашга қўймай эзиши ва унинг қўлидан ҳеч нарса келмай, додлай олмай қолиши; аксарият, одам бундай пайтларда даҳшатдан уйғониб кетади. Бу кўпроқ қиш ва ёз чиллаларида, одам ҳам руҳан, ҳам жисмонан толиққанида, айрим касалликларда кузатилади.

Босқи — *халқ табобатида* — болаларда учрайдиган бўғма касаллигининг бир хили.

Босқичли даволаш (син. **босқичма-босқич даволаш**) — ҳаракатдаги армиянинг даволаш ишларини тиббий эвакуация билан қўшиб олиб боришни кўзда тутувчи даволаш-эвакуация системаси; бу метод фуқаролар ҳимояси учун ҳам тадбиқ қилинади.

Рус. Этапное лечение.

Босқичма-босқич даволаш — қ. **Босқичли даволаш.**

Ботик қорин — девори ичга тортилган (ботган) қорин; очиққанда, оздириб юборувчи узоқ давом этган касаллик-

ларда, ичак ва қорин мушаклари спазмасида (мас., **сил менингитида, кўргошин санчигида**) кузатилади.

Рус. Впальный живот.

Ботқоқ безгаги — қ. **Безгак**.

Бош I — пастки жаг асоси, унинг шохининг орқа қуйи чети, сўргичсимон ўсимтанинг чўққиси ва ташқи энса бўртмасидан ўтказилган чизиқ билан чегараланган одам гавдасининг юқори қисми.

Рус. Голова.

Бош II — айрим аъзоларнинг танасидан ажралиб турган, бир қадар юмалоқ шаклни олган қисми.

Рус. Головка.

Бош айланиши — атрофдаги нарсаларнинг ёки ўз гавдасининг хаёлда чириллаб айланаётганини сезиш; кўз тиниши, кўз олди хираланиб, мия "айланиб" атроф-муҳитни идрок қилишнинг бузилиши билан бирга юзага чиқади.

Рус. Головокружение.

Бош кепаги — қ. **Қазғоқ**.

Бошланғич кўксув — кўз ички босими симоб устуни ҳисобида 28 мм. дан юқори бўлиши, бир кеча-кундузда эса 5 мм атрофида тушиб-кўтарилиб туриши бирдан-бир белгиси ҳисобланадиган кўксувнинг биринчи босқичи.

Рус. Начальная глаукома.

Бош лиқилдоғи — қ. **Лиқилдоқ**.

Бош мия (син. м и я) — калла бўшлиғига жойлашган марказий нерв системаси аъзоси; атроф-муҳит билан организмнинг реакция ва функцияларда ифодаланадиган ўзаро муносабатини бошқариб туради.

Рус. Головной мозг.

Бош мия бўкиши — калла ички босимининг ошиши ва нерв марказлари иши бузилиши билан кечадиган бош мия ҳажмининг анчагина катталашуви; бу — сув-туз алмашинуви издан чиқиши муносабати билан миядаги ҳужайра-толасимон структураларнинг суюқликни ўзига синдириб бўкишидан юзага келади.

Рус. Набухание головного мозга.

Бош мия истисқоси — мия қоринчаларига ва пардалари оралиғидаги бўшлиқларга цереброспинал суюқликнинг ҳаддан ортиқ тўпланиши; калла ички босими ортиб кетишидаги белгилар билан юзага чиқади.

Ик. номи **Гидроцефалия**.

Рус. Гидроцефалия; син. водянка головного мозга.

Бош мия палласи — қ. **Катта мия палласи.**

Бош мия палласи пўстлоғи қайрилма пушта (-лар)и — қ. **Катта мия қайрилма пушта(-лар)и.**

Бош мия палласи эгатлари — қ. **Катта мия эгатлари.**

Бош мия пўстлоғи — қ. **Катта мия пўстлоғи.**

Бош мия пўстлоғи эгатлари — қ. **Катта мия эгатлари.**

Бош мия эгатлари — қ. **Катта мия эгатлари.**

Бош мия эзилиши (син. бош мия қисилиши) — калла ичида ўсма, қон қуйилиш (гематома) каби каттароқ жойни эгаллаб олувчи тузилмалар бўлганида юзага чиқадиған калла ички босими ортиши белгилари билан ўчоқли неврологик симптомлар мажмуидан иборат патологик мия ҳолати.

Рус. Сдавление головного мозга; син. компрессия головного мозга.

Бош мия қайрилма пушта (-лар)и — қ. **Катта мия қайрилма пушта(-лар)и.**

Бош мия қисилиши — қ. **Бош мия эзилиши.**

Бош мия қоринчаси — ичига эпендима тўшалған, бири бири билан бевосита ва субарахноидал бўшлиқ билан туташған, ичида цереброспинал суюқлик бўлған бош миядаги барча бўшлиқларнинг умумий номи.

Рус. Желудочек головного мозга.

Бош-орқа мия суюқлиги (син. орқа мия суюқлиги) — бош мия билан орқа мия бўшлиқларини тўлдириб турған суюқ муҳит; умуртқа погонасининг бел қисмидан пункция қилиб олинған суюқликнинг таркибини ўрганиш марказий нерв системаси касаллигини аниқлашда муҳим амалий аҳамиятта эга.

Рус. Цереброспинальная жидкость; син.: ликвор, спинномозговая жидкость.

Бош оғриш — *халқ табобатида* — сабабидан, келтириб чиқарувчисидан, қай йўсинда, қачон, бошнинг қаери оғришидан қатъи назар бош оғриғи билан кечувчи сурункали касаллик; қаттиқ толиқиш, уйқудан қолиш, очиқиш, ёмон ҳаводан нафас олиш ва бошқа талайгина ҳолатлар ҳам бош оғришига сабаб бўлиши мумкин.

Бошогриқ (син. мия оғриқ) — **бош оғриш** (қ.), **бош оғриғи** (қ.) кабилардан фарқли ўлароқ, хуружли оғриқ билан

кечадиган бошнинг ўзига хос алоҳида функционал касаллиги; унинг бир неча турлари бор. Мас., **мигрен** ва бошқалар.

Бош оғриғи — кўпроқ калла гумбази соҳасида сезиладиган оғриқ; мия пардалари, томирлари, шунингдек, суяк пардаси, калла юза тўқималари оғриқ сезувчи рецепторларининг турли хил касалликларда таъсирланишидан келиб чиқадиган оғриқ.

Рус. Головная боль; син. цефалгия.

Бошпана — қ. **Зарарланганлар бошпанаси**.

Бошпаноҳ (син. бомбапаноҳ) — оммавий қирғин қуролидан ва бошқа қурол турлари таъсиридан омон сақланиш мақсадида махсус қурилган муҳандислик иншоотлари.

Рус. Убежище; син. бомбоубежище.

Бош суюғи — қ. **Калла чаноғи**.

Бошча — айрим аъзо, тузилма, паразит кабиларнинг танадан ажралиб турган, бошни эслатувчи митти қисми.

Рус. Головка.

Бош қоронгилик — қ. **Ҳомиладорлик**.

Богич I — *тиббий техникада* — асбоблар, приборлар ва бошқа турли хил ашёлар, жиҳозларга бириктириб қўйилган, боғлашга хизмат қилувчи шнур, тасма, резина, каноп, дока бог кабиларнинг умумий номи.

Рус. Завязка.

Богич II — қ. **Бойлам (-лар)**.

Боғлам — даволаш мақсадида бемор гавдаси сиртига қўйиб, ўраб, ёпиштириб маҳкамлаб қўйиладиган, баъзан, юзасига дори ёки бошқа бирор модда сепиладиган, суртиладиган боғлов ашёси.

Рус. Повязка.

Боғлаш I — гавданнинг бирор ерини қимирлатмаслик, оқаётган қонни тўхтатиш, жароҳат юзасини ифлосликлардан сақлаш ва бошқа мақсадларда ҳеч қандай муолажасиз боғлаб қўйиш.

Рус. Перевязка I.

Боғлаш II — жароҳат (яра-чақалар)ни кўздан кечириш, тозалаш, маҳаллий даво муолажалари қилиш ва боғлаб қўйиш ишларини ўз ичига олувчи даволаш-диагностик амал.

Рус. Перевязка II.

Боғлаш III — найсимон аъзолар (томирлар, йўллар ва б.) оғзини лигатура билан айлантириб боғлаб қўйиш.

Рус. Перевязка III.

Бузуқ аёл — *сексологияда* — ахлоқсизларча ишқибозлик қилиб юривчи аёл.

Рус. Развратница.

Бузуқ иситма — эрталабки ҳароратдан кечқурунги ҳарорат юқори бўладиган иситма.

Рус. Извращённая лихорадка.

Бузуқ иштаҳа — ейимсиз моддаларга очилиб кетадиган иштаҳа.

Рус. Извращённый аппетит; син.: парорексия, пикацизм.

Бузуқлик — *сексологияда* — ахлоқсизларча ишқибозлик қилиб юришлик.

Рус. Развращённость.

Бузуқлик ҳаракатлари — *сексологияда* — болалар ёки ба-логатга етмаган қизларга турли хил усуллар билан тегиниб ўзининг шаҳвоний ҳирсини жинсий алоқасиз қондириш.

Рус. Развратные действия.

Бузуқ эркак — ахлоқсизларча ишқибозлик қилиб юривчи эркак.

Рус. Развратник.

Буйрак(-лар) — бел соҳаси умуртқа погонаси икки ён томонида қорин пардаси орқасидаги клетчаткада жойлашган сийдик системасининг бир жуфт аъзоси; сийдик ҳосил қилиш билан организмда сув-электролит, кислота-ишқор ва осмотик мувозанатни сақлашда, нитратларнинг алмашинув маҳсулотлари чиқарилишида иштирок этади.

Рус. Почки.

Буйрак иши етишмаслиги — буйракнинг патологик ҳолати; бу — азот алмашинуви маҳсулотларининг танадан чиқиб кетиши камайиши ҳамда сув, электролит, осмотик ва кислота-ишқор мувозанати бузилиши билан юзага чиқади.

Рус. Почечная недостаточность.

Буйрак санчиги — буйрак жомидан сийдик чиқиб кетмаслиги оқибатида унда тўпланаётган сийдикнинг жом деворини чўзишидан юзага келадиган оғриқ.

Рус. Почечная колика.

Буйрак-тош касаллиги — буйрак паренхимасида ёки косача ва жомларида тошлар (конкрементлар) ҳосил бўлиши ва у билан боғлиқ касаллик.

Рус. Почечнокаменная болезнь; син.: нефролитиаз, уролитиаз.

Буйрак шиши — танада сув, туз (натрий) тутилиб қолиши ва сийдик билан оқсил кўшлаб чиқиб кетиши кузатиладиган, буйрак шикаст тошганда юзага келадиган шиш.

Рус. Почечный отёк.

Букиш — *физиологияда* — қисқарганида букимда томонлар (суяклар) сегментлари ҳосил қилган бурчакни кичрайтиришга олиб келувчи мушак ҳаракати.

Рус. Сгибание.

Букувчи мушак — *физиологияда* — қисқарганида букимда томонлар (суяклар) сегментлари ҳосил қилган бурчакни кичрайтирадиган ва тегишли гавда қисмида букилишни юзага келтирадиган мушак.

Рус. Сгибающая мышца.

Букур I — умуртқа погонасининг кўкрак бўлими билан кўкрак қафасининг деформацияси; бу — айниқса, умуртқа қийшайиб орқага туртиб чиққанида (кифозда) кўзга ташланиб туради.

Рус. Горб.

Букур II — букур бўлиб қолган одам.

Рус. Горбатый.

Булганиб чиқиш — қ. **Тунги ихтилом.**

Бураб оғриш — қориннинг унинг бир еридан иккинчи туташ ери томон хуруж билан ўрмалаб ўтадиган, босиб борадиган кучли оғриши.

Бурама боғлам — тасма, рўмол, мато кабилардан сиртмоқ қилиб ясаб, унга бураб маҳкамлаб қўйиш учун қаламча ёғоч бириктирилган, қон тўхтатишга мўлжалланган боғич.

Рус. Закрутка.

Бурама оғриқ — қориннинг бир еридан иккинчи туташ ерига хуруж билан ўрмалаб ўтадиган, босиб борадиган кучли оғриқ.

Бургалар — **бўғимоёқлилар** (қ.) турига мансуб **ҳашаротлар** (қ.) синфига кирувчи қанотсиз **қонсўрувчилар** (қ.) вакиллари бўлиши бургалар туркуми; танаси икки ён томондан ясси, бошида санчувчи оғиз аппарати бор; 3 жуфт оёғи бор, охирги бир жуфти узунроқ ва сакраш учун хизмат қилади; асосан, сутэмизувчилар, камроқ, паррандаларнинг эктопаразити ҳисобланса-да, одам учун ҳам хавфли; у — **ўлат** (қ.), каламуш тошмали терламаси ва баъзи риккетсиозлар ҳамда туляремия касалликларининг юқтирувчилари ҳисобланади.

Рус. Блохи.

Бурма — организмдаги аъзо, қисм, тузилмаларнинг ва шунингдек улар юмшоқ тўқималарининг букилган, тах-тах бўлиб турган, бурушган, бурмайган жойлари; уларнинг функциялари ўзига яраша ҳар хил; одам анатомиясида: **ноғора тори бурмаси; товуш бурмалари, ҳнқилдоқ нерви бурмаси, меъда бурмалари, киндик бурмаси, кирик бурмалари, тил шокилалли бурмаси, танглай кўндаланг бурмалари, чамбар ичак яримойсимон бурмалари** ва бошқалар шулар жумласидандир.

Рус. Складка.

Бурмали тил — юзаси рўй-рост бурма-бурма бўлиб турган тил; Молькерсон — Розентал синдроми белгиси, акро-мегалия касаллигида ҳам кўриш мумкин.

Рус. Складчатый язык.

Бурун — юзнинг ўрта қисмини ташкил қиладиган, суяк-тоғайли асосга эга бўлган, икки катак — бўшлиғи бор аъзо; нафас йўлларининг бошланғич қисми ва ҳид билиш аъзоси.

Рус. Нос.

Бурун ажралиши; айри бурун — бурун танасининг узунасига ёрилган бўлиши; туғма нуқсон.

Рус. Расщепление носа; син. нос дога.

Бурунаки — тамакини кукун ҳолида, носни майдалаб эзиб бурунга тортиш ва шу орқали бурун шиллиқ қавати рецепторларини таъсирлаб ҳирс қондириш, қонга сўрилган никотин таъсирида енгилгина кайф ҳосил қилиш.

Бурун битиши — бурун катаklarининг мишиқ ва қалоқларга ёки катаklar юқорисида ўсган этларга тўлиб беркилиб қолиши.

Рус. Закладывание носа.

Бурун бўшлиғи бўсагаси — даҳлизни бурун бўшлиғининг бошқа қисмларидан ажратиб турувчи бурун бўшлиғи латерал (чекка) деворидаги болишлар.

Рус. Порог полости носа.

Бурундан қон кетиш (син.: бурундан қон оқиш, бурун қонаши) — бурун бўшлиғига қон оқиб тушиши ва ташқарига оқиб чиқиши.

Рус. Носовое кровотечение.

Бурундан қон оқиш — қ. **Бурундан қон кетиш**.

Бурун даҳлизи — бурун бўшлиғининг ички юзасига тери тўшалган олд бўлими; бурун бўшлиғининг қолган қисмларидан бўсага билан ажралиб туради.

Рус. Преддверие носа.

Бурун ели — *халқ табобатида* — бурун суяқларининг чириб, емирилиб еликиши ва охир-оқибатда бурун суяқлари бутунлай йўқолиб кетиши билан таърифланадиган бурун касаллиги; аксарият, даволанмаган, чўзилиб улгайиб кетган захм касаллигида кузатилади.

Бурун катаклари — бурун бўшлиқларининг ташқарига очилган бир жуфт тешиги.

Рус. Ноздри.

Бурун кемирчаги — бурун қаншарига туташиб кетган ва қаншарни шаклантиришда қатнашган бурун тоғайлари.

Бурун кўзгуси — *тиббий техникада* — жағлари учида жилланган новсимон юзаси бор икки тоқили металл асбоб; бурун олдини кўздан кечиришда, операциялар қилишда ва бурун бўшлигида даво муолажалари бажаришда қўлланилади.

Рус. Носовое зеркало.

Бурун чиганоқлари — буруннинг умумий йўли билан туташадиган **пастки, ўрта** ва **юқори хусусий уч йўлни** ҳосил қилувчи **пастки, ўрта, юқори чағаноқлар**.

Рус. Носовые раковины.

Бурун қонаши — қ. **Бурундан қон кетиш**.

Бурун-ҳалқум — қ. **Ҳалқум бурун қисми**.

Бурун-ҳалқум кўзгуси — металл дастачага бурчак остида ўрнатилган диаметри 8-10 мм келадиган юмалоқ гардишли шиша асбоб; бурун-ҳалқумни кўздан кечиришга мўлжалланган.

Рус. Носоглоточное зеркало.

Бурун-ҳалқум муртаги — қ. **Ҳалқум муртаги**.

Бурунган буйрак — буйрак паренхимасининг бир қисмини чандиқ тўқима эгаллаб олиши оқибатида кичрайиб-бурушиб қолган буйрак.

Рус. Сморщённая почка.

Бурунгирувчи воситалар (син.: буруштирувчи дорилар, буруштирувчилар, буруштирувчи моддалар) — тери, шиллиқ пардалар, шунингдек, жароҳат юзларига қўлланилганида тўқималарни сувсизлайдиган (дегидратациялайдиган), оқсилларни коагуляциялайдиган, ўша ерни бироз огриқсизлантирадиган, яъни сезгисини пасайтирадиган ва қисман яллигланишини босадиган дори воситалар.

Рус. Вяжущие средства.

Буруштирувчи дорилар — қ. **Буруштирувчи воситалар.**

Буруштирувчилар — қ. **Буруштирувчи воситалар.**

Буруштирувчи моддалар — қ. **Буруштирувчи воситалар.**

Бурчакли букур — умуртқа ифогонасининг кескин букилиб ўткир чўққи ҳосил қилган букур; сил сиондилити оқибати саналади.

Рус. Угловой горб.

Бут — қ. **Чот.**

Бут йиртилиши — қ. **Чот йиртилиши.**

Бутунлай кўрмаслик — қ. **Кўрлик.**

Бутунлай меҳнатга яроқсизлик — муайян тартиб ва парвариш талаб қиладиган ҳар қандай ишни умуман бажара олмаслик; бу ҳам икки хил бўлади: **вақтинча ёки барқарор.**

Рус. Полная нетрудоспособность.

Бутунлай соғайиш — касаллик мобайнида издан чиққан функцияларнинг, шунингдек, ташқи муҳитга мослашиш ва меҳнат қилиш қобилиятининг тўла тикланиши.

Рус. Полное выздоровление.

Буюклик васвасаси — ўзининг маънавий, жисмоний кучини ҳаддан ортиқ деб билувчи, ижтимоий ўрнини жуда юқори кўювчи, имкониятларини чексиз деб даъво қилувчи беморнинг руҳий ҳолати.

Рус. Бред величия; син.: мегаломанический бред, экспансивный бред, мегаломания.

Буқлашиш — *халқ табобатида* — кўз шиллик пардалари шамоллаши оқибатида, айниқса, эрталаб, кўпроқ болалар кўзининг қовоқ бурчакларида саргиш-оқимтир йирингсимон ажралмаларнинг тўпланиб қолиши.

Буқоқ — бўйин олдида жойлашган қалқонсимон безнинг патологик катталаниш касаллиги. Унинг бир қанча турлари мавжуд.

Рус. Зоб.

Буқоқ беzi — қ. **Айрисимон без.**

Бўжама — қ. **Ҳусибузар.**

Бўйида бўлиш — тухум ҳужайранинг уруғланиши ва унинг бачадонга пайвандланиб олиши билан ҳомиладор бўлиш.

Рус. Зачатие.

Бўйида бўлишга қарши бачадон ички воситалари — бачадон ичига киритиб қўйиладиган воситалар; буларга: металл

ёки пластмасса сиртмоқлар (қовузлоқлар), спираллар, ҳалқа-лар ва бошқалар киради.

Рус. Внутриматочные противозачаточные средства.

Бўйида бўлишга қарши воситалар — ҳомиладорликнинг олдини олиш мақсадида қўлланиладиган воситалар.

Рус. Противозачаточные средства; син. контрацептивы.

Бўйида бўлишга қарши кимёвий воситалар — сперматозоидларга ўлдирувчи таъсир кўрсатувчи паста, қин куррачала-ри каби шаклга эга бўлган турли хил кимёвий моддалар.

Рус. Химические противозачаточные средства.

Бўйида бўлишга қарши қалпоқча — металл, резина ёки пластмассадан қалпоқча шаклида ясалган, бачадон бўйнига кийгизиб қўйиладиган ва шу билан сперматозоидларнинг бачадон ичига киришига тўсиқ бўладиган мослама.

Рус. Противозачаточный колпачок.

Бўйида бўлишга қарши қин ички воситалари — қинга ки-ритиб қўйиладиган турли хил воситалар.

Рус. Внутривлагалищные противозачаточные средства.

Бўйи етганлик ёши — қизлар учун 16 ёшдан 20 ёшгача бўлган давр ёши.

Рус. Юношеский возраст.

Бўйи етган қизлар — 16 ёшдан 20 ёшгача бўлган қизлар.

Бўйин I — бошни тана билан туташтириб турувчи гавда қисми.

Рус. Шея.

Бўйин II — айрим аъзолар (тиш, бачадон, қовуқ ва б.)нинг уларнинг "бош" қисмини "тана" қисми билан туташтириб турувчи, ўзига хос тузилишга эга бўлган, муайян вазифани бажарувчи бўйинга ўхшаш қисми.

Рус. Шейка.

Бўйинтуруқ веналар — ўнг ва чап томонлардаги олд кар-динал веналар; тегишли томондаги умумий кардинал венага қуйилади; фақат эмбрионда бўлади.

Рус. Яремные вены.

Бўйинтуруқ чуқурчаси — ён томонлардан тўш-ўмров-сўр-гичсимон мушаклар билан чекланган, тўшнинг бўйинтуруқ камгаги устидаги бўйин олд юзасининг қуйи қисмидаги чу-қурча.

Рус. Яремная ямка; син. надгрудинная ямка.

Бўйлама синиш — суякнинг синган юзаси шу суякнинг бўйлама ўқига параллель бўлган синиш.

Рус. Продольный перелом.

Бўйлама туяпайоқ — оёқ панжа гумбазининг баландлиги бўйламасига пасайган туяпайоқ.

Рус. Продольное плоскостопие.

Бўкиш I — аъзо ва тўқималарнинг суюқликни ўз бағрига тортиб, шимиб тўйиниши; улар ҳажмининг ортиши, структурасининг ўзгариши ва баъзи ҳолларда гайритабиий туста кириши кузатилади.

Рус. Набухание.

Бўкиш II — ютоқилиқ қилиб кўп овқат еб қўйиш оқибатида ҳазм жараёнининг бузилиши ва лоҳас аҳволга тушиб қоринда шиш, оғирлик, ҳаракатсизлик сезиш.

Рус. Обедаться, переедать.

Бўкса — тананинг белдан сонгача бўлган, думбанинг ён томони қамраб олинадиган қисми.

Бўлак I — безларнинг ёки без тузилишига ўхшаш аъзоларнинг ажралиб турган йирик (катта) қисми.

Рус. Доля I.

Бўлак II (катта миянинг) — эгатлар билан ажралиб турган катта мия палласининг йирик (катта) қисми.

Рус. Доля II **большого мозга**; син.: доля головного мозга, доля полушария большого мозга.

Бўлакча I — безлар, камдан-кам, бошқа аъзоларнинг ажраладиган кичик бўлаги.

Рус. Долька I.

Бўлакча II — катта миянинг ёки миячанинг ажраладиган кичик бир бўлаги.

Рус. Долька II.

Бўриогиз (син.: танглай ёриги, танглай кемтиги) — танглай тўқималарининг битишмай қолиши оқибатида танглай ўртасида пайдо бўлган ва огиз бўшлиғини бурун бўшлиғи билан туташтириб қўйган ёрик; туема нуқсон; эмиш, ютиш ва кейинроқ нутқ ўсишини қийинлаштириб қўяди; яна қ. **Танглай йиртиги**.

Ас. т. **Танглай йиртиги**.

Рус. Расщелина нёба; син.: волчья пасть, палатосхизис.

Бўртма — суякдан кўтарилиб ўсиб чиққан дўмбайма.

Рус. Отросток.

Бўсага — физиологияда — кўзгатилаётган тузилмада ўзига хос реакция келтириб чиқара оладиган таъсирловчиларнинг энг кичик таъсири.

Рус. Порог (в физиологии).

Бўтқасимон нажас — суюқ бўтқага ўхшаган, шаклланмаган нажас; ачимсиқ диспепсияда, сурги ичилганда бўлади.

Рус. Кашицеобразный кал.

Б ў ш а л и ш — қ. **Туғиш.**

Бўшлиққа қон қуйилиш — қорин парда оралигига, плевра ҳамда перикард бўшлиқларига қон қуйилиши.

Рус. Полостное кровоизлияние.

Бўшлиқ ҳазми — овқат ҳазм қилиш шираларининг ферментлари таъсирида бўладиган ҳазм.

Рус. Пищеварение полостное.

Бўяш — *морфологияда* — бўёқлар қўллаб тўқима ва ҳужайраларнинг структур элементларини аниқлаш ва идентификация қилиш усули.

Рус. Окраска.

Б ў г и з — қ. **Ҳиқилдоқ.**

Бўғилиш — ҳар хил механик асфиксияларнинг умумий номи; куч ишлатиб осини, қўл ёки нарсалар билан томоқдан бўғиш, нафас чиқарув йўллари бекитиш, чўктириш, кўкрак билан қоринни босиб туриш кабилардан юзага келган ҳолат.

Рус. Задушение.

Бўғим — икки ва ундан ортиқ суякларнинг ҳаракатланадиган бўлиб туташган ери; ичида суюқлик бор бўшлиқ ҳосил бўлади.

Рус. Сустав (-ы); син. сочленение.

Б ў г и м и с т и с қ о с и — йирик бўғимлар бўшлигида суюқлик тўшланиши; — яллиғланиш белгиларисиз бўғимнинг ташқи контурлари турлича ўзгарганлиги унинг ягона сиртқи белгиси саналади.

Ас. т. **Гидрартроз.**

Рус. Гидрартроз.

Бўғимоёқлилар — сиртдан яхши ривожланган хитин скелети билан қопланган, тана ва оёқлари бўғимлар билан бўлинган умуртқасиз жониворлар — ҳайвонлар тури; тиббиётда бўғимоёқлилар касаллик келтириб чиқарувчи: **қисқичбақасимонлар** (қ.), **кўпоёқлилар** (қ.), **ўргимчаксимонлар** (қ.) ва **ҳашаротлар** (қ.)га тафовут қилинади.

Рус. Членистоногие.

Бўғим оғриш — бўғим касалликлари — ревматизм, полиартрит, остеоартроз, подагра ва бошқа бир неча дардларнинг асосий умумий симптоми.

Рус. Суставная боль.

Бўғим тогайи — суякларнинг бўғимдаги юзаларини қоплаб турувчи гиалинли ёки толали тогай тўқима.

Рус. Суставной хрящ.

Бўғим хасмоли — бармоқлар бўғим юзаларининг артрит кўринишида ўткир йирингли яллиғланиши.

Рус. Суставной панариций.

Бўғиш — бўйинни қўл билан сиқиш, бўйинга сиртмоқ солиш, қандайдир оғир предмет билан бўйинни босиб туриш, ҳаракатдаги машина ёки механизмларнинг қисмлари билан бўйинни исканжага олиш билан механик асфиксияга олиб келиш.

Рус. Удаление.

Бўғма — айрим юқумли касалликларда юзага келадиган ўткир ларингит ёки ларинготрахеит. Ҳақиқидоқ спазматик равишда бўғилиб қолиши, хириллаш, "қув-қув" йўтал тутиши ва нафас қисилиши билан кечади.

Рус. Круп.

В

Вабо (син. О с и ё в а б о с и) — вабо вибриони келтириб чиқарадиган ўткир юқумли ичак касаллиги; кетма-кет қусиш, ичсуриш билан кечади; тез орада организм сувсизланиб қолади; бемор чиқиндилари (нажаси, қусуғи ва б.), у теккан буюмлар орқали жуда тез юқиб тарқаб кетади; шу туфайли ҳам бу касаллик карантин инфекцияларга киритилади.

Рус. Холера; син. азиатская холера.

Варақ-варақ қусиш — қ. **Тўхтатиб бўлмайдиган қусиш**.

Варақ-варақ ҳомиладорлар қусиши — қ. **Тўхтатиб бўлмайдиган ҳомиладорлар қусиши**.

Васваса (син.: алаҳлаш II, васвос касаллиги), — *психиатрияда* — ҳақиқатга тўғри келмайдиган, беморнинг бутун онгини, эс-ҳушини эгаллаб олган ва тушунтириш, ишонтириш билан ҳаёлидан кетказиб бўлмайдиган носог гоё, фикр, қарашлар мажмуи; патологик руҳий ҳолат.

Рус. Бред II.

Васваса кайфият — атрофни, нарса-ҳодисани тўғри англай олмаслик, гўё яқин ўртада фожиа, бахтсизлик рўй берадигандай сезги пайдо бўлиши, **ҳалиқсираш** (қ.), **вахима босиш** (қ.) кайфияти; **васваса** (қ.)га тушиб қолишдан дарак берувчи кайфият.

Рус. Бредовое настроение.

Васвос — **васваса** (қ.) касаллигига мубтало бўлган киши — бемор.

Васвос касаллиги — қ. **Васваса**.

Васвос тайёргарлик — мияга турли хил мазмундаги васвос хаёллар келиши муносабати билан, аксари қисқагина муддат руҳий фаолиятнинг бузилиши; бир зумлик хаёлан тайёргарлик кўриш; васвос хаёллар кетиши билан бу ҳам миядан кетади.

Рус. Бредовая готовность.

Васвос ҳимоя (син. **васвос ҳимояси**) — руҳий беморнинг хаёлидаги душманларига қарши қўлламоқчи бўлган васвос табиатдаги хатти-ҳаракатлар; ўзича яниб кўйиш, душманларини хаёлан йўқотиб юбориш, ўлдириш, ҳукумат идораларига хат билан мурожаат этиш кабилар билан юзага чиқади.

Рус. Бредовая защита.

Васвос ҳимояси — қ. **Васвос ҳимоя**.

Вақтинча меҳнатга яроқсизлик — бир кундан бир неча ойгача **меҳнатга яроқсизлик** (қ.), у қисман ёки **бутунлай меҳнатга яроқсизлик** деб тафовут қилинади.

Рус. Временная нетрудоспособность.

Вақтинча қон тўхтатиш — жароҳатланган кишини (беморни) транспортда жўнатиш ёки уни кейинги батафсил иш кўришга тайёрлаш вақтида қон кетмаслик чорасини кўриш, аммо иккинчи марта қон кетишига кафил бўлмаслик.

Рус. Остановка кровотечения временная.

Ваҳима босиш (син. **ваҳимага тушиш**) — 1. *Психиатрияда* — бемордаги йўқ нарса-ҳодисалардан ўзини таъқиб ва хавф остида деб хаёлан ишонидан юзага келадиган хавфсираш, даҳшат босиш, қўрқув кабилар билан таърифланувчи патологик руҳий ҳолат.

2. Реал борлиқда хавф солаётган мавжуд нарса-ҳодисалардан қўрқиб таъсирланиш оқибатида юзага келган кўзгалиш; хатар ўтиб кетиши билан бу ҳам ўтиб кетади.

Рус. Тревога.

Ваҳимага тушиш — қ. **Ваҳима босиш**.

Врач — олий тиббий маълумотга эга бўлган, даволаш-профилактик ва санитария-эпидемиологик фаолият билан шуғулланишга юридик ҳақ-ҳуқуқи бўлган тиббиёт ходими.

Рус. Врач.

Вужуд — *халқ табобатида* — 1. Кишининг бутун аъзойи-бадани, жони-тани.

2. Тана, гавда, қад ва ҳ.

Г

Гавда (син. ж а с а д I) — одамнинг калласи, танаси ва оёқ-қўллари билан бирга бутун бўй-баста.

Рус. Тело.

Гавда бичими — қ. **Қомат**.

Гавдаланиб турувчи тасвир — кўзга тушаётган шуъла (нур, ёруғлик) таъсири тўхтаганидан кейинги кўзда бир неча сониягача гавдаланиб (сақланиб) турадиган сезги-идрок.

Рус. Последовательный образ.

Гавда тандири — *халқ табобатида* — **гавда бўшлиғи** (қ.)даги бутун аъзо ва тузилмаларни олиб қўйилганда юзага келадиган макон — бўшлиқ.

Гавда тузилиши — қ. **Қомат**.

Гавда қайишқоқлиғи — умуртқалар ва оёқ-қўллар бўғимларидаги максимал ҳаракат амплитудалари ўлчамлари билан белгиладиган гавда ҳаракатчанлиғи.

Рус. Гибкость тела.

Гавда ҳарорати (син.: т а н а ҳ а р о р а т и, ҳ а р о р а т) — организмнинг иссиқлигини ифодаловчи катталиқ; асосан, қўлтиқ остидан ўлчанади.

Рус. Температура тела.

Гавда ҳолати — қ. **Қад**.

Гавҳар — *тиббиётда* — кўз соққаси ичида рангдор парда ортида жойлашган икки томони қавариқ тиниқ тана; кўрилаётган объектнинг узоқ-яқинлигига монанд қавариқлигини бўрттириб ёки камайтириб туради; кўзнинг оптик системаси аъзоси.

Рус. Хрусталик.

Гавҳар халгаси — гавҳарни ўраб олган тиниқ чўзилиб-қисқариб турувчи парда.

Рус. Сумка хрусталика.

Гавҳар қобиғи — кўз гавҳарининг унинг капсуласи остидан жойлашган бироз қаттиқроқ юза пўстлоғи.

Рус. Кора хрусталика.

Газак — *тиббиётда* — мавжуд яра-чақалар, жароҳатлар, яллиғланишлар, шишлар ва йирингли ўчоқларнинг уларга шамол, совуқ тегишидан зўрайган ҳолати.

Гап билан таъсир кўрсатиш (син. сўз билан таъсирлантириш) — *руҳий терапияда* — беморни бир мақсадга қаратилган астойдил ишонтирувчи гаплар билан руҳий таъсирлантириш.

Рус. Словесное внушение; син. вербальное внушение.

Гаранг — қ. **Кар.**

Гаранглик I — қ. **Карлик.**

Гаранглик II — қ. **Карахглик.**

Гардиш учли жуфтак — тоқиларининг учи кенгайиб бо-риб ўртаси ҳар хил шаклда тешик бўлиб тутаган жуфтак.

Рус. Окончатый пинцет.

Гиёҳванд (син. б а н г и - 2) — умуман, наша, кўкнор, қора-дори каби гиёҳ ва унинг маҳсулотларига ружу қўйган одам.

Гижжага қарши воситалар — одам (ёки ҳайвонлар)нинг гижжа инвазияларини даволаш мақсадида қабул қилинадиган дори воситалар.

Рус. Противоглистные средства; син.: антигельминтики, антигельминтные средства.

Гижжалар (син. қ у р т л а р) — одам ва ҳайвонларда гижжа касаллиги — гельминтозни келтириб чиқарадиган бир неча — трематод, цестод, нематод каби синф вакиллари-ни ўз ичига олувчи қуртлар гуруҳи.

Рус. Гельминты; син. паразитические черви.

Говмичча — қовоқ тоғайи безлари ёки қовоқ ёғи безлари-нинг ўткир йирингли яллигланиши.

Рус. Ячмень.

Гувала бош — қ. **Гувала калла.**

Гувала калла (син.: гувала бош , қ а й и қ б о ш) — икки чакка томони ясиланган узунчоқ калла; сагиттал — олд-ортки калла чокларининг барвақт битиб қолишидан юзага келади.

Рус. Лодкообразный череп; син. ладьевидный череп.

Гул — *халқ табобатида* — баъзи касалликлар (мас., қизамиқ, қизилча, скарлатина кабилар)да терига тошади-ган майда қизил тошма.

Гулбаргсимон иффат пардаси — гулбаргга ўхшаб бироз ўйдим-чуқурчаларга бўлинган иффат пардаси.

Рус. Девственная плева лепестковидная.

Гумбаз I — *анатомияда* — организмдаги аъзо ва тузилма-ларнинг гумбазсимон бўлиб кўтарилиб турган қисми; мас., **плевра гумбази, диафрагма гумбази, қулоқ чиғаноғи гумбази** ва бошқалар.

Рус. Купол.

Гумбаз II (син. а р к) — *анатомияда* — организмдаги аъзоларнинг арксимон бўлиб кўтарилиб турган қисми; мас., **мия гумбази, қин гумбази, конъюнктива гумбази, калла (ча-ноғи) гумбази, ҳалқум гумбази** ва бошқалар.

Рус. Свод; син.: арка, купол.

Гумбазсимой юрак тепкиси — юракнинг қаттиқ тешишидан кўкрак сатҳида унга монанд пайдо бўладиган дўнглик.

Рус. Сердечный толчок куполообразный.

Гунг I — қ. **Кар-соқов.**

Гунг II — қ. **Соқов.**

Гунгалак I — қ. **Кар-соқов.**

Гунгалак II — қ. **Соқов.**

Гунгалаклик — қ. **Кар-соқовлик.**

Гунглик I — қ. **Кар-соқовлик.**

Гунглик II — қ. **Соқовлик.**

Гуш — қайталаниб, такрорланиб турувчи нейроаллергик тери касаллиги; тери сўрғичли қаватининг серозли яллиғланиши ва қичишиб турувчи полиморф (кўп шаклдаги) тошмалар (везикула, папула, эритема ва б.) билан юзага чиқувчи эпидермиснинг ўчоқли спонгиози.

Рус. Экзема.

Гўдак I (син.: гўдак бола, ёшига тўлмаган бола) — туғилгандан то I ёшга етунга қадар бўлган бола.

Рус. Грудной ребёнок.

Гўдак II — елиб-югуриб юрган, сўзга кирмайдиган, ҳадеганда тушуна олмайдиган, қулоқсиз, ҳали ақли кирмаган бола.

Гўдак бола — қ. **Гўдак I.**

Гўшт пашшалари — гўшт ва одам нажаси билан озиқланидиган, ҳаммаёқда тарқалган синантроп — одамлар яшайдиган жойлардаги пашшалар; ичак инфекциялари ва инвазион касалликларни тарқатиб юради, гумбаклари эса миаз хасталикларини кўзгатади.

Рус. Мясные мухи.

Гўштпутур — қ. **Ўликхоиа.**

Гўшт суви — бузоқ, мол ёки от гўшти қиймасининг сувли дамламаси; микроорганизмларни ундириш, ўстиришда ишлатиладиган озиқ муҳитга қўшилади.

Рус. Мясная вода.

Д

Дабба — ичакнинг чов каналининг ташқи ҳалқасидан ўтиб ёрғоққа тушиши; **чов чурраси**(қ.)нинг бир тури.

Рус. Пахово-мошоночная грыжа.

Даво боғлам — шикастланган (жароҳатланган) терига маҳаллий даволовчи таъсир кўрсатадиган **дори восита** (қ.) суртилган ёки шимдирилган боғлам.

Рус. Лечебная повязка.

Даволаниш — одам ўзининг соғлиғини тиклаш йўлида ўзига кўрсатиладиган барча тиббий хизматларни қабул қилиши, буюрилган муолажаларни олиши ва ҳамма айтилганларни тўла-тўқис бажариши.

Рус. Лечение; син. терапия.

Даволаш — бемор соғлиғини тиклаш йўлида кўриладиган турли хил чора-тадбирлар, хатти-ҳаракатлар ва муолажалар мажмуи.

Рус. Лечение; син. терапия.

Даволаш воситаси — қ. **Дори восита**.

Даволаш муассасаси — қ. **Шифохона**.

Давохона — махсус даволаш усул ва амалларига мўлжалланган даволаш-профилактик муассасалар; **бальнеологик давохона**, **косметологик давохона** шулар жумласидандир.

Рус. Лечебница.

Даво хўқна — даволаш мақсадида қилинадиган хўқна (клизма)лар мажмуи.

Рус. Лечебная клизма.

Дайдилар касаллиги — узоқ вақт ювинмаслик, шахсий гигиенага мутлақо риоя қилмаслик оқибатида тери қопламларини кир босиб кетиши, унинг дағаллашиб бурмалар ҳосил қилиши, битлиқилик туфайли тери юзаларида тирналишлар, қонталанишлар пайдо бўлиши билан таърифландиган дерматоз.

Рус. Болезнь бродяг.

Дам — меҳнат фаолияти тўхтатилган шароитда кечадиган одамнинг ҳордиқ чиқариши, истироҳат қилиши, ором олиши билан иш қобилиятининг тикланиш жараёни.

Рус. Отдых.

Дамлама — сувда ўсимлик хомашёсидан сув ҳаммомида иситилиб дори моддаси ажратиб олинандиган суюқ дори шакли; қайнатмадан фарқи — бунда ишчи эритма совутилгандан кейингина сузгичдан ўтказиб тайёр ҳолга келтирилади.

Рус. Настой.

Дам олиш — дам жараёнини бошдан кечириш.

Рус. Отдых.

Даракчи — *тиббиётда* — касалликлардан, организмда яширин кечаётган патологик жараёнлардан, болалардаги туғма

нуқсонлардан ва, шунингдек, бир неча ой ва йиллардан кейин юзага чиқувчи патологик ҳолатлардан хабар берувчи белги.

Рус. Предвестник.

Дарвоза — қ. **Қоңқа.**

Дард I — қ. **Касаллик.**

Дард II — қ. **Тўлғоқ.**

Дардисак — *халқ табобатида* — бирор аъзога ёки бирор гавда қисмига кутилмаганда қон қуйилиш касаллиги.

Ик. номи **Сакта.**

Рус. Апоплексия.

Дардманд — қ. **Касалманд.**

Дардчил — қ. **Касалманд.**

Дармондори (-лар) — озиқ-овқатларда сезилмайдиган миқдорда бўладиган, овқатнинг алмашгириб бўлмайдиган органик фактори; у энергия ҳам бермайди, пластик материал бўлиб хизмат ҳам қилмайди, фақат биокимёвий ва физиологик жараёнлар бошқарилишида қимматли омил бўлиб иштирок этади.

Ас. т. **Витамин (-лар).**

Рус. Витамин (-ы).

Дароз — қ. **Новча.**

Даста I — *анатомияда* — организмдаги айрим суякларнинг дастанни эслатувчи қисми; мас., тўш дастаси, болгача суяк дастаси ва ҳоказо.

Рус. Рукоятка.

Даста II — *анатомияда* — қ. **Тугам.**

Даҳлиз — *анатомияда* — ичи бўш аъзо ва тузилмаларнинг уларга киравериш қисми; ҳар қандай аъзо ва тузилмаларнинг даҳлизи ўзига хос чегара ва тузилишга эга.

Рус. Преддверие.

Даҳлиз-чиганоқ аъзоси (син.: эшитув ва мувозанат аъзоси, қулоқ I) — эшитув ва вестибуляр анализаторларнинг периферик қисми; ташқи, ўрта ва ички қулоқ қисмларидан ташкил топган.

Рус. Преддверно-улитковый орган; син.: орган слуха и равновесия, ухо.

Девор ҳазми — ичак шиллиқ пардаларидаги микроворсиналарга адсорбланган ҳазм ферментлари таъсирида бўладиган ҳазм.

Рус. Пищеварение пристеночное.

Денгиз касаллиги — қ. **Чайқалиш касаллиги.**

Денгиз шифо балчиқлари — денгиз кўрфазлари тубида йиғиладиган сульфидли шифобахш балчиқлар; таркибида сульфидларнинг кам, лойсимон заррачаларнинг кўп бўлиши ва балчиқ эритмаларининг минераллашуви нисбатан юқори бўлмаслиги билан бошқа балчиқлардан ажралиб туради.

Рус. Лечебные грязи морские.

Дид — ҳаётнинг энг гўзал томонларини, турмушнинг ўта нозик жиҳатларини, нарса-ҳодисаларнинг қалбларни тўлқинлантирувчи, ларзага солувчи нафис сирларини, санъат ва маданият асарларининг юракларни жунбушга келтирувчи жозибаларини, наср ва назмларнинг ҳис-туйғуларни тугёнга солувчи ўйноқликларини, одамлар чиройида яширинган офатижон маъноларни илғай олиш, улардан завқланиш хусусияти.

Дил — қ. **Юрак**.

Дилгир кайфият — қ. **Ғамгин кайфият**.

Дилоқ — қ. **Қин**.

Дил ўйнаши — қ. **Юрак ўйнаши**.

Димиқиб қолиш — қ. **Димиқиш**.

Димиқиш (син. димиқиб қолиш) — *халқ таъобатида* — 1. Туғруқ қийин кечганда ҳомиланинг кислород билан яхши таъминлана олмаслиги ёки чақалоқнинг огзи-бурни ўралиб қолиши оқибатида нафас ололмай қолишидан келиб чиқадиган ўлим олди ҳолати; асфиксиянинг бир тури.

2. Ҳаво (кислород) етишмай қолишидан юзага келадиган бўғилиш ҳолати.

Димланиш шиши — веноз қоннинг ёхуд лимфанинг оқиб кетиши қийинлашиб қолиши оқибатида юзага келадиган шиш.

Рус. Застойный отёк.

Димоғ — *анатомияда* — бурун бўшлиғи билан оғиз бўшлиғи туташган оралиқ.

Диққат — биргина объектнинг идрокини шу вақтнинг ўзида бошқа объектларга чалғимасдан тўғри онга йўналтиришни таъминловчи руҳий фаолиятни уюштириш шакли.

Рус. Внимание.

Довдир — телба-тескари, телбанамо иш қиладиган, довдираб юрадиган, довдир-совдир гаплар гапириб юборадиган, аммо эс-ҳуши жойида одам.

Довдираш — 1. Координацияси бузилган ҳолатда юриш; гандираклаш, алшон-талшон ҳаракатлар қилиш.

2. Фикрлар оқими бузилган, нутқ равлонлиги издан чиққан ҳолат; телба-тескари, чалкаш-чулкаш гаплар гапириш каби синдромлар билан юзага чиқади.

3. Уйқуда валдираш.

Доимий аҳоли — муайян ҳудудда ҳамиша яшайдиган, рўйхатдан ўтган аҳоли.

Рус. Постоянное население.

Доимий иситма — бир кеча-кундузлик гавда ҳарорати 1 даражадан ортиқ кўтарилмайдиган иситма; аксари, **топмали терлама** (қ.)да, **крупоз зотилжамда** кузатилади.

Рус. Постоянная лихорадка.

Доимий тиш (-лар) — болаларда уларнинг 5-6 ёшидан то 13-14 ёшигача сут тиш билан алмашилиб чиқиб бўладиган тиш (фақат ақл тиш 18 ёшдан кейин чиқади).

Рус. Постоянные зубы.

Доимий қон тўхтатиш — кетаётган (қонаётган) қон манбаини жарроҳлик йўли билан — қон томирни лигатура билан боғлаш, иаренхимали аъзоларнинг шу номли тўқималарини тикиш орқали қайта қон чиқмайдиган қилиб қўйиш ва ҳоказо.

Рус. Постоянная остановка кровотечения; син. окончательная остановка кровотечения.

Дока — пахта-қоғоз ипдан (баъзан, пахта билан вискоза аралашмасидан) орасини очиқ қилиб тўқилган мато; оқартирилган калавадан тўқилган дока тиббиётда кенг қўлланилади; **ангисептик**, **бактерицид**, **фигроскопик** ва бошқа хил **докалар** тафовут қилинади.

Рус. Марля.

Дока боғ — **боғлам** (қ.)лар қўйиш, уларни маҳкамлаш учун ишлатилмайдиган тасмасимон ёки найсимон шаклда чиқариладиган тиббий мато.

Ас. т. **Бинг**.

Рус. Бинт.

Дока куррачалар — кичик дока парчасидан четларини ичига олиб ўраб тайёрланган гўлачалар; **стерилланган дока куррачалар** терини, операция майдонини тозалаб-дориллаш, жароҳат юзасини қуритиш учун ишлатилади.

Рус. Марлевые шарики.

Донача (-лар) I — *цитологияда* — зич, кўп қисми вақтинчали хужайра ички киритмалари.

Рус. Гранула (-ы) I.

Донача (-лар) II — *фармацияда* — ёрма доначаларидан ҳам майда, ногўғри шаклли ёки цилиндрсимон қаттиқ дори шакли; ичиш учун чиқарилади.

Рус. Гранула (-ы) II.

Дори — касалликка чалинган одам ёки ҳайвон соғлиғини тиклашга мўлжалланган моддалар, воситалар мажмуи.

Ас. т. **Дори восита (қ.)**.

Рус. Лекарственное средство; син. лекарство.

Доривор ўсимликлар (син.: дори ўсимликлар, дорили ўсимликлар) — дорилик хусусияти бўлган ва дори хомашё ўрнида қўлланиладиган ўсимликлар.

Рус. Лекарственные растения.

Дори восита (син.: даволаш воситаси, дори) — касалликларни даволаш, олдини олиш ва диагнозни аниқлаш учун қўлланиладиган табиий ёки синтетик моддалар ёхуд уларнинг аралашмалари; буларга яна бўйида бўлишдан сақловчи иреиаратлар ҳам киради.

Рус. Лекарственное средство; син.: лечебное средство, лекарство.

Дорига чидамлик — касаллик кўзгатувчиларнинг уларга дори воситалар таъсир этганда ўз ҳаёт-фаолиятини сақлаб қола оладиган табиий ёки ҳаётда ортирган лаёқати.

Рус. Лекарственная устойчивость.

Дорига қарамлик — руҳиятга таъсир этувчи фармакологик моддаларни қабул қилиш тўхтатилганда кайфият бузилмаслиги, хумор қилмаслиги, дискомфорт ҳолат юзага келмаслиги учун ундай моддаларни яна қабул қилишга бўлган патологик эҳтиёжнинг пайдо бўлиши; наркомания ёки токсикоманияларда буни яққол кузатиш мумкин.

Рус. Лекарственная зависимость.

Дори кучи — организмга киритилган дори модданинг унга кўрсатадиган таъсир даражасини белгиловчи кўрсаткич — катталиқ.

Дори кўтара олмаслик — даволовчи дозаларда ёки ҳатто камроқ дозаларда ҳам организмда нохуш реакциялар келтириб чиқариши кузатиладиган дори моддаларга индивидуал сезгирликнинг ошиб кетишлиги.

Рус. Лекарственная непереносимость.

Дорили ўсимликлар — қ. **Доривор ўсимликлар**.

Дорили ҳўқна — беморга эритма ёхуд доривор моддалар осилмасини тўғри ичкакка юбориш усули.

Рус. Лекарственная клизма.

Дори модда — битта кимёвий бирикма ёки бир кимёвий элементдан таркиб тошган дори.

Рус. Лекарственное вещество.

Дори моддалар қўшилмаслиғи — дори моддаларни бир-га қўшиб ишлатганда уларнинг даволовчи таъсири сусайиши, йўқолиши ёхуд айниб кетиши ёки ножўя таъсирининг кучайиб кетиши реал бўлган ҳодиса.

Рус. Несовместимость лекарственных веществ.

Дори ножўя таъсири — организмга қайси йўл билан киритилишидан қатъи назар унда ўзига хос аллергия ҳолатлар, нохуш таъсирлар, салбий оқибатларни ва шунга ўхшаш бошқа кутилган ёки кутилмаган кўнгилсиз ҳодисаларни келтириб чиқарадиган дори таъсири.

Рус. Побочное действие лекарства.

Дори саргаймаси — дори моддаларнинг жигар паренхимасига ёки эритроцитларга захарли таъсир этиши оқибатида юзага чиқадиган саргайма.

Рус. Медикаментозная желтуха.

Дори сувлар (син. тиббий сувлар) — айрим суюқ дори шакллари, хусусан, дори моддалар эритмалари мажмуи; мас.: бодом суви ва ҳ.

Рус. Лекарственные воды; син. медицинские воды.

Дори тошмаси — дори токсидермияси ва дерматитларида юзага чиқадиган тошмалар мажмуи.

Рус. Лекарственная сыпь; син. медикаментозная сыпь.

Дори хомашё — дори воситалар тайёрлаш учун қўлланиладиган табиий ва сунъий ашё, ўсимлик ҳамда кимёвий моддалар.

Рус. Лекарственное сырьё.

Дорихона — дори воситалар, боғлов ашёлари, санитар-гиена ва беморларни парварит қилиш анжомлари сақланадиган, тайёрладиган ва сотиладиган муассаса.

Рус. Аптека.

Дорихона ички назорати — қ. **Дорихона назорати**.

Дорихона назорати (син. дорихона ички назорати) — дорихонада тайёрладиган дори воситаларнинг сифатини текшириб бориш.

Рус. Аптечный контроль; син. внутриаптечный контроль.

Дори шакли — дори моддага ёки доривор ўсимлик хомашёсига қабул қилишга қулай ва даволаш нафи самарали

бўладиган қилиб берилган ҳолат; консистенциясига кўра **суюқ** (эритмалар, томчилар, қайнатмалар, дамламалар ва б.), **юмшоқ** (суртмалар, малҳамлар, пасталар ва б.), **қаттиқ** (кукунлар, таблеткалар, қаламлар, шамчалар ва б.) **дори шакллари** (қ.) тафовут қилинади.

Рус. Лекарственная форма.

Дори ўсимликлар — қ. **Доривор ўсимликлар.**

Дори қабзияти — ичаклар юришиб туришини ёки нажас шаклланишини издан чиқарувчи дори воситалар (мас., ганглиолитиклар, холинолитиклар, транквилизаторлар ва баъзи антацид воситалар) қабул қилишдан келиб чиқадиган қабзият.

Рус. Медикаментозный запор.

Дорикути — ўзига-ўзи ва ўзаро биринчи тиббий ёрдам кўрсатишга мўлжалланган дори воситалар, боғлов ашёлари ва бошқа тиббий анжомлар жамламаси солинган махсус қути.

Рус. Аптечка.

Дори ҳуснбузари — беморлар қабул қилган дори моддалар — бром, кортикостероидлардан кейин уларнинг ноҳўя таъсири ёхуд уларни организм кўтара олмаслиги оқибатида юз терисининг ҳуснбузарсимон зарар топиши.

Рус. Медикаментозные угри.

Доя (син. доячи) — махсус ўрта маълумотли, туғруққа врач назоратида ёки мустақил равишда тиббий ёрдам кўрсатувчи ва кейинги жараёнларни бошқариб турувчи тиббий ходим.

Ик. номи **Акушер.**

Рус. Акушер (-ка).

Доялик (син. доячилик) — 1. Бўйида бўлиш, ҳомиладорлик, туғруқ, туғруқдан кейинги давр билан боғлиқ бўлган аёллардаги барча физиологик ҳамда патологик жараён ва ҳодисаларни ўрганувчи, кузатиб борувчи клиник тиббиётнинг бир соҳаси. Унинг вазифасига яна туғруқда ёрдам бериш, ҳомиладорлик ва туғруқ асоратлари, шунингдек, ҳомила ҳамда чақалоқ касалликларининг олдини олиш ва даволаш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш ҳам киради.

2. Доялар касби.

Ик. номи **Акушерлик.**

Рус. Акушерство.

Доячи — қ. **Доя.**

Доячилик — қ. **Доялик.**

Доғ(-лар) — I. *Дерматологияда* — тери ёхуд шиллиқ пардаларнинг муайян бир юзасига ранг-туси бошқача бўлиб тошган алоҳида морфологик элементли тошма(-лар); пигментсиз, пигментли ва ўта пигментли бўлиши мумкин.

2. *Анатомияда* — айрим аъзо ва тузилмалардаги, мас., кўз тўр пардасидаги сезувчан соҳа, ички кулоқ қопчаси ички тўшамаларининг догсимон қисми, кириқнинг хиралашган чандиқли ери ва ҳоказо.

Дудуқ — I. Айрим товуш ва бўғинларни беихтиёр тутилиб, тўхтаб-тўхтаб қийналиб талаффуз этиладиган нутқ нуқсони.

2. Дудуқланадиган одам.

Дудуқланиш — айрим товуш ва бўғинларни беихтиёр тутилиб, тўхтаб-тўхтаб, қийналиб талаффуз этиш.

Рус. Заикание.

Дудуқлик — айрим товуш ва бўғинларни беихтиёр тутилиб, тўхтаб-тўхтаб, қийналиб талаффуз этиш билан кечадиган нутқ ҳолати.

Рус. Заикание.

Д у к и л л а т и ш — беморнинг танаси юзасига уриб кўриб эшитилган товушнинг табиатига баҳо беришга асосланган ички аъзоларни текшириш методи.

Ас. т. Перкуссия.

Рус. Перкуссия.

Дум I — *анатомияда* — организмдаги айрим аъзо ва тузилмаларнинг танасидан фарқланиб турадиган думсимон қисми; мас., мушак думи, меъда ости беши думи, мойк ортиги думи, сперматозоид думи ва бошқалар.

Рус. Хвост.

Дум II — қ. **Дум суяги**.

Думба (-лар) — тана орқа-қуйи қисмининг бир жуфт дўмбаймаси; юмшоқ тўқималар, асосан, мушаклардан таркиб тошган; икки томондан — тос ва тос-сон бўғимини қошлаб турса, сон томондан — тос-сон эгати билан ажралиб туради.

Рус. Ягодицы.

Думба эгати — думба билан сон орқа сатҳини ажратиб турувчи теридаги бир жуфт чуқур чизиқ.

Рус. Ягодичная борозда.

Дум ёни оқмаси — дум суяги абсцессидан тери сатҳига ёки кўтон ичига оқиб чиқадиган йирингли оқма; суяк сили,

остеомиелитда ёки ривожланиш нуқсони сифатида юзага чиқади.

Рус. Околокопчиковый свищ.

Дум суяги (син. дум II) — I дан 5 та гача рудиментар — қолдиқ умуртқадан тузилган, **думгаза** (қ.)га бирикиб турадиган умуртқа иогонаси бўлими.

Рус. Копчик.

Думгаза — умуртқа погонаси қуйи қисмида дум суяги билан бел умуртқалари оралитида жойлашган ўзаро битишиб кетган бешта умуртқадан тузилган суяк.

Рус. Крестец.

Дуо — *халқ табобатида* — қ. **Дуо ўқиш**.

Дуо ўқиш (син. дуо.) — *халқ табобатида* — худога ёлворган ҳолда Қуръон оятларидан ўқиб беморга дам уриб куфсуф қилиш билан уни дарддан фориг қилишга уриниш.

Дурваза (син. ортки чиқарув тешиги) — ичакнинг охири орқа чиқарув йўли.

Ик. номи **Ортки чиқарув йўли**.

Рус. Задний проход; син.: анус, анальное отверстие, заднепроходное отверстие.

Дурваза ички қислоғи — кўтон (тўғри ичак)нинг қуйи бўлими мушак пардасининг қалин айланма силлиқ мушак қавати; кўтонни қисиб туриш хусусиятига эга.

Ик. номи **Ортки чиқарув йўли ички қислоғи**.

Рус. Внутренний сфинктер заднего прохода.

Дурваза оқмаси — бир тешиги ортки чиқарув тешигининг шиллиқ пардасида, иккинчи тешиги унинг яқинидаги тери устида пайдо бўладиган оқма; у, аксари, тери ости парпроктитининг асорати сифатида юзага келади.

Ик. номи **Ортки чиқарув йўли оқмаси**.

Рус. Свищ заднего прохода.

Дурваза қичимаси — дурваза — ортки чиқарув тешиги атрофидаги маҳаллий қичима; бир қатор касаллик ва носогликларда: ичак иши бузилганда — қабзият, бавосир, проктит, простатит, везикулитда, ичакдаги гижжалар ташқарига чиққан ҳолларда кузатилади.

Ик. номи **Ортки чиқарув йўли қичимаси**.

Рус. Зуд заднего прохода; син. анальный зуд.

Дўмбоқ — қаттиқ ёхуд юмшоқ тўқима ва аъзолар сиртидан кўтарилиб турадиган шакли ҳар хил дўмбаймалар.

Рус. Бугор.

Дўмбоқча — *дерматологияда* — дерма бағрида жойлашган ва некрозланиш ҳамда чандиқланишга мойил бўлган бўшлиқсиз тери сатҳидан кўтарилиб турган инфильтрат кўринишдаги тери тошмаларининг бирламчи морфологик элементи.

Рус. Бугорок.

Е

Ейимли замбуруғлар — сифати еб бўладиган, организмга фойдали, турли хил витаминларга, оқсил ва бошқа моддаларга бой замбуруғлар.

Рус. Съедобные грибы.

Ейимлик — ейиладиган, ейишга яроқли, организм учун ҳар томонлама фойдали, энергия ва трофика манбаи бўла оладиган сифатли озиқ-овқатлар.

Ейимсиз замбуруғлар — еб бўлмайдиган, организмга зарarli таъсир қиладиган заҳарли замбуруғлар; бу хилдаги замбуруғларни билмай еб қўйиш баъзан бир йўла бир неча кишиларни заҳарланишга олиб келади.

Рус. Несъедобные грибы.

Ейиш — 1. Турли хил қуюқ, қуруқ, қаттиқ овқатларни оғизга олиб чайнаб, майдалаб, юмшатиб, намлаб ютиш; энергия ва трофика манбаларини организмга киритиш усули.

2. Доривор ўсимликларнинг аъзоларини ёки уларнинг мевасини шифо топиш мақсадида истеъмол қилиш; шифобахш маҳсулотларни организмга киритиш усули.

Ел I — *халқ табобатида* — бирорта аъзо ёки тўқиманинг, кўпроқ, оғиз, бурун тўқималарининг афта, стоматит, захм ва бошқа оғир касалликларида чириб, емирилиб бориши билан кечадиган касаллик.

Ел II — меъда ва ичакларда ҳосил бўладиган, уларни тўлдириб ич юришини осонлаштиришга хизмат қиладиган газ.

Ик. номи Газ.

Рус. Газ.

Елбўғоз — ҳомила тухуми хориони ворсиналарининг ичи тиниқ суюқликка тўлган пуфакчаларга айланиши билан юзага чиқадиган ҳомиладор аёллар касаллиги; бунинг оқибатида она организми билан ҳомила ўртасида моддалар алмашинуви бузилади ва оқибат натижада ҳомила нобуд бўлади.

Рус. Пузырный занос; син. хорионаденома.

Елвизак — хонанинг қарама-қарши турган эшик-деразаларидан, йўлақлардан эсаётган ҳаво оқими; одам танаси ёки бирор аъзоси, қисмининг шамоллашига олиб келади, эски шамоллаш касалликларини зўрайтиради, яқинда тузалган бўлса, қайталанишга сабаб бўлади ва ҳ.

Рус. Сквозняк.

Еликиш — *халқ табобатида* — 1. У ёхуд бу аъзо шиллиқ пардасининг яллиғланиши.

2. У ёхуд бу аъзо юмшоқ ва қаттиқ тўқималарининг бирор сабаб ёхуд касаллик туфайли емирилиши, ириб нураши.

Е истисқоси — қ. **Ноғорасимон истисқо**.

Елка — 1. Юқоридан — катта кўкрак мушагининг қуйи чеккаси-ю, кенг барли орқа мушак ила чегараланган чизик билан, пастдан — елка суяги дўнглигининг икки бармоқ энича юқорисидан ўтувчи чизик билан чегараланган қўлнинг тепадаги ёйсимон қисми.

2. Аъзо ва тузилмаларнинг марказидан чекка томонини, чеккасида жойлашганини ифодаловчи қисми; мас., мия кўприги елкаси, хромосома елкаси ва бошқалар.

Рус. Плечо.

Елка камари — курак билан ўмровдан ташкил топган, **қўл эркин қисми** (қ)ни **кўкрак қафаси** (қ)га бириктириб турувчи қўл скелетининг бир қисми.

Рус. Пояс верхней конечности; син. плечевой пояс.

Елли қорасон — анаэроб инфекциянинг эмфизематоз хили.

Ик. номи **Газли қорасон**.

Рус. Газовая гангрена.

Ел санчиги — метеоризмда ичакларнинг у ёхуд бу қисмида газ — ел тўпланиб ичак деворини зўр бериб чўзишидан юзага келадиган оғриқ.

Рус. Газовая колика.

Енгил тан жароҳатлари — соғлиқни қисқа муддат давомида — 6 кундан 3 ҳафтагача издан чиқарган, меҳнат қобилиятини 10 процентгача йўқотишга олиб келган ёки умуман соғлиқни ўзгартирмаган ва барқарор меҳнат қобилиятини йўқотишга олиб келмаган тан жароҳатлари.

Рус. Телесные повреждения лёгкие.

Етакчи касаллик — бир беморда бир нечта касаллик бўлганида кечуви ва оқибати энг оғир бўлган, номенклатурада

кўрсатилган қоидага мувофиқ беморни ҳисобга олишда биринчи назарда тутиладиган касаллик.

Рус. Ведущее заболевание.

Ётакчи кўз — бинокуляр кўриш, яъни иккала кўз билан кўриш жараёнида ортикроқ кўриш лаёқатига эга бўлган кўз.

Рус. Ведущий глаз; син.: доминирующий глаз, превалирующий глаз, преобладающий глаз.

Ётилган кўкрак сuti — сут кела бошлаган — лактация даврининг 2-3-ҳафталарида таркиби нисбатан барқарорлашган кўкрак сuti.

Рус. Грудное молоко зрелое.

Ётишмаслик — *тиббиётда* — организмда унинг нормал ҳаёт-фаолияти учун миқдори эҳтиёж даражасида мавжуд бўлиши зарур бўлган у ёхуд бу озиқ, модда, антитанача, жараён, фаолият ва бошқа шу хилдаги омилларнинг бўлмаслиги ёки етарли миқдорда эмаслиги.

Рус. Недостаточность.

Ётуқ ёш — аёллар учун — 20 ёшдан 55 ёшгача, эркеклар учун — 21 ёшдан 60 ёшгача бўлган ёш даври.

Рус. Зрелый возраст.

Ётуқ тухум хужайра — *гистологияда* — протоплазма ва ядродан ташкил топган, юзаси тиниқ ялтироқ парда билан қопланган, фолликула ичидан чиққандан кейин шуълали тож — гранулёз хужайралар билан ўралиб турадиган тухум хужайра.

Рус. Зрелая яйцеклетка.

Ё

Ё д — қ. **Хотира.**

Ёзги қичима (син. баҳорги қичима) — йилнинг иссиқ кунларида — баҳор ва ёз мавсумларида офтоб тегадиган гавданинг очиқ қисмларида қичима кўринишида юзага чиқадиган сурункали қайталама фотодерматоз.

Рус. Летняя почесуха; син.: весенняя почесуха, солнечная почесуха.

Ё зилиш — *тиббиётда* — қ. **Ичкелиш.**

Ёзиш — *физиологияда* — қисқарганида буқимда томонлар (суяклар) сегментлари ҳосил қилган бурчакни катгайтиришга олиб келувчи мушак ҳаракати.

Рус. Разгибание.

Ёзув тортишуви — қўл панжанинг хат ёзишда бармоқлар мушакларининг ҳамкорликда ишлаши — синергизми бузилишидан келиб чиқадиган спазмаси; бунда — бармоқларнинг ҳар қандай майда ишларни ҳам бажара олиш лаёқати сақланиб қолади; мутгасил ёзув-чизув ишлари билан шуғулланадиган кишилар неврозида — касб касаллиги сифатида учрайди.

Ас. т. **Ёзув спазмаси.**

Рус. Писчий спазм; син.: графоспазм, могография, писчая судорога.

Ёзувчи мушак — физиологияда — қисқарганида букимда томонлар (суяклар) сегментлари ҳосил қилган бурчакни катталаштирувчи ва тегишли гавда қисмида бўғимни ёзувчи мушак.

Рус. Разгибающая мышца.

Ёйиқ бириктирувчи тўқима касалликлари — бириктирувчи тўқима ва томирлар бир текис ўзгаришларга учраб, кўпроқ тери зарар топиши билан кечадиган касаллик; буларга: **ревматизм, ревматоид артрит, системали қизил лопус, системали склеродермия, дерматомиозит, туғули периартрит** киради; шулардан қизил лопус ва склеродермия кўпроқ учрайди.

Ас. т. **Коллагенозлар.**

Рус. Коллагенозы; син.: коллагенозные болезни, болезни соединительной ткани диффузные.

Ёйиқ буқоқ — бир текис катталашган без билан ифодаланган **буқоқ** (қ.).

Рус. Диффузный зоб.

Ёлгон ҳомиладорлик — қ. **Сохта ҳомиладорлик.**

Ёмон шиш — **халқ табобатида** — хавфли ўсма аталмиш рак — саратон.

Ас. т. **Рак.**

Рус. Рак.

Ёмоняра — **халқ табобатида** — оқибати инсон ҳаёти учун хатарли бўлган куйдирги, рак каби хавфли яра-чақалар.

Ёнбош — 1. Одам гавдасининг икки — ўнг ва чап томони; ўнг ёнбош ва чап ёнбош тафовут қилинади.

2. Гавданинг **биқин** (қ.)дан соннинг ярмисигача бўлган тос қисми.

Ёнбош ичак — кўпроқ қорин бўшлиғининг қуйи-ўнг томонида, шунингдек, тос бўшлиғида жойлашган ва **кўричак** (қ.)ка уланиб кетадиган **очичак** (қ.)нинг давоми ҳисобланадиган **ишгичка ичак** (қ.)нинг қуйи бўлими.

Рус. Подвздошная кишка.

Ёни билан юргизиб синаш — қ. **Ёнига юргизиб синаш**.

Ёнига юргизиб синаш (син. ёни билан юргизиб синаш) — органик ва функционал гемипарезларни бир-биридан фарқлаб олишда фойдаланиладиган метод; органик гемипарезда (гавданинг бир томони парезида) бемор парез бўлган томонга осон ҳаракатланади, функционал парезда (мас. истерияда) бемор ёни билан юролмайди ёки жуда қийналиб юради.

Рус. Проба фланговой походки.

Ёноқ (син. юз—2) — юзнинг бурун бўлиб турган икки қуйи томони; юқоридан — кўзнинг пастки қовоғи ботиқлиги билан, ён томондан — қулоқ супраси асоси-ю, жағнинг ён чети билан, пастдан — энгакнинг қуйи бурчаги ярмиси-ю, жағнинг пастки ён қирраси билан чегараланади.

Рус. Скула.

Ён чок — найсимон аъзонинг ёки бошқа анатомик тузилмаларнинг ёни бўйлаб солинган чок.

Рус. Боковой шов.

Ёпишқоқ малҳам — терига қўйилган боғламларни маҳкам тутиб туриш, терини ташқи зарарли таъсирлардан сақлаш каби мақсадларда ишлатиладиган эпидерматик — ўзида дори модда сақламайдиган ёпишиб турувчи малҳам.

Рус. Лейкопластырь.

Ёпиқ бурчакли кўксув — кўз олди ҳужраси (камераси)нинг рангдор парда билан шох парда туташган бурчагини рангдор парда илдизлари ёки гониосинехиялар блокада қилиб (ёпиб) қўйишидан юзага келадиган кўксув.

Рус. Закрытоугольная глаукома.

Ёпиқ синиш — шикастланган суяк соҳасида тери қоплами очиқ жароҳатланмаган синиш.

Рус. Закрытый перелом.

Ёпиқ шикаст — тери қоплами очиқ жароҳатланмаган механик травма, ички аъзоларнинг силкиниши, лат ейиш, ёрилиши, йиртилиши, эзилиши, бойламларнинг чўзилиши, узи-

лиши, суякларнинг чиқиши ва ёпиқ синиши шулар жумласидандир.

Рус. Закрытая травма.

Ёрдамчи кўз аъзолари — кўз соққаси (қ.)нинг ҳаракатлаишини таъминловчи, уни ҳимояловчи ва трофик функцияларини бажарувчи аъзолар мажмуи; буларга: кўз соққасининг мушаклари, кўз чаноғи фасцияси, қош, қовоқ, конъюнктива ва ёш аппарати киради.

Рус. Органы глаза вспомогательные.

Ёрдамчи моддалар — *фармацияда* — дори воситалар таркибига кирадиган, асосий модданинг таъсирини ё кучайтирадиган, ёки сусайтирадиган, ёхуд ҳеч қандай фармакологик таъсир кўрсатмай, фақат дори шакли учун қўшиладиган дори моддалар.

Рус. Вспомогательные вещества.

Ёрдамчи қон айланиш — юрак иши етишмаслиги (қ.)да табиий қон айланишни яхшиловчи ва барқарор ҳолга келтирувчи сунъий қон айланиши.

Рус. Вспомогательное кровообращение; син.: вспомогательная перфузия, параллельное кровообращение.

Ёрилиш I — аъзо ёки тўқималарнинг зўр бериб чўзилиши, эзилиши, урилиши ёки уларда патологик жараён ривожланиб қолиши оқибатида уларнинг анатомик бутунлиги бузилишидан содир бўлган ёпиқ шикастланиш.

Рус. Разрыв.

Ёрилиш II — терининг махсус соҳалари — лаб, дурваза, суг безнинг учи, шунингдек, панжалар усти (сирти)нинг ипсимон, чизиксимон бўлиб ёрилиши.

Рус. Трещина.

Ёритилганлик — ёритилаётган юзага тушаётган ёруғлик оқимининг зичлиги; кўз билан бажарилаётган ишнинг талабига қараб нормаси белгиланади; одатда, люкслар билан ўлчанади.

Рус. Освещённость.

Ёриш — 1. Ички аъзо ва тўқималарнинг ҳолатини текшириш ва шу билан ўлим сабабини аниқлаш мақсадида мурда танасини кесиб очиш.

Рус. Вскрытие.

2. Туруқ пайтида она ва ҳомила ҳаётини сақлаб қолиш мақсадида бачадонни, тош касаллигида қовуқни кесиб очиш ва ҳ.

Рус. Сечение.

Ёриқ — айрим суяк ва аъзолардаги туғма ёхуд ортгирма йириқсимон нуқсон.

Рус. Расщелина.

Ёруғлик кўзойнаги — кўзга тушаётган ёруғликнинг бир қисмини югтириб қолиш ёки қайтариб юбориш йўли билан ёруғлик оқимини камайтиришга мўлжалланган кўзойнак.

Рус. Светозащитные очки.

Ёруғлик чечаги — терининг очиқ қисмларида везикулали булбўз тошмалар пайдо бўлиши ва оқибатда улар ўрнида чечакникига ўхшаш чўтир чандиқлар қолиши билан кечадиган фотодерматоз.

Рус. Световая оспа; син. базена оспа световая.

Ёргоқ (син. м о я к д о н) — эркакларнинг чот оралиги олд қисмида ўрнашган, ичида мояклар ва уларнинг ортиқлари ҳамда уруғ тизимчаларининг дастлабки бўлими жойлашган тери-мушакли халтачасимон тузилма.

Рус. Мошонка.

Ётоқяра — узоқ вақт ётиб қолиш оқибатида тери ва тери ости клетчаткалари, шиллиқ пардалар, жинсий аъзонинг деворлари ёки қон томирлар муттасил босилиб, эзилиб туриши натижасида юмшоқ тўқималарнинг некрозга учрашидан келиб чиқадиган яра-чақалар.

Рус. Пролежень; син. декубитальная гангрена.

Ёш I — туғилгандан то ҳозирги ёки муайян вақтгача бўлган давр муддати; у — статистикада охириги туғилган кунгача йиллар сонда белгиланади.

Рус. Возраст I.

Ёш II — шахснинг биологик ва ижтимоий-руҳий ривожланишининг конкрет босқичлари (даврлари).

Рус. Возраст II; син. возрастной период.

Ёш III (син. к ў з ё ш и) — ёш без, кўшимча ёш безлар ва қовоқ тогайи безлари секрецияси маҳсулотлари аралашмасидан иборат, киприк ва конъюнктивани муттасил намлаб турувчи рангсиз тиниқ суюқлик.

Рус. Слезная жидкость; син. слеза.

Ёш IV — болаликни, навқиронликни, бошқага нисбатан кичикликни, ҳаёти ҳали олдинда эканлигини ифодалайди.

Рус. Молодой.

Ёш ажралиш (син.: ёш ажратиш, ёш ҳосил бўлиш ва ҳ.) — ёш безлар ёш ишлаб чиқарадиган жараён.

Рус. Слезотделение; син. слезовыделение.

Ёш ажратиш — қ. **Ёш ажралиш.**

Ёш аъзолари — ёш суюқлигини ишлаб чиқарувчи ва ташқарига элтувчи аъзолар мажмуи; ёш без, ёш каналчалари, ёш қоши ва бурун-ёш йўлини ўз ичига олади.

Ас. т. **Ёш ашарати.**

Рус. Слёзный аппарат; син. слёзные органы.

Ёш без — пешона суягининг ёш камгагида ва қовоқларда жойлашган найчасимон-альвеолали без; ёш суюқлигини ажратади.

Рус. Слёзная железа.

Ёшига тўлмаган бола — қ. **Гўдак I.**

Ёшлар сўгалли — қ. **Ясси сўгал.**

Ёш оқиш — йиғилган конъюнктива (ёш) қопидаги ёшнинг қовоқлар ташқарисига оқиб чиқиши.

Рус. Слезотечение.

Ёш чиқариб юбориш — йиғилган ёшни конъюнктива қопидан, яъни ёш қопидан ёш йўллари орқали бурун бўшлиғига чиқариб юбориш.

Рус. Слезотведение.

Ёш қоши — кўз косачасининг бурун томонидаги бурчагида — ёш қоши чуқурчасида жойлашган бурун-ёш йўлининг юқори кенгайган қисми; ёш каналчалари шунга келиб қуйилади.

Рус. Слезный мешок.

Ёш ҳосил бўлиш — қ. **Ёш ажралиш.**

Ёқтириш — *сексологияда* — бир-бирларига умр бўйи интилиб яшовчи икки жинс эгаларининг ўз соҳибаси-ю, ўз соҳибига гоҳ бутун бўй-басти, бутун туриш-турмуши учун, гоҳида унинг айрим алоҳида жиҳатлари учун ё руҳан, ёки жисмонан мойил бўлиш, мос тушиш, тенг билишдан барқ урадиган ҳис-туйғу.

Инсон ўзи ёқтирган кишисигагина кўнгил қўяди ва қалби чароғон бўлиб яшайди.

Ёқтириш — қовушгандан кейин қалб эҳтироси, вужуд эҳтиёжи қониқишидан руҳиятда пайдо бўладиган ёқимли нормал физиологик ҳолат.

Ёг I — қ. **Ёғ тўқима.**

Ёғ (-лар) II — глицерин билан юқори ёг кислоталарнинг тўла мураккаб эфири; липидлар таркибига киради; одам ва ҳайвонлар организмда энергия, пластик ва иссиқ сақловчи манба ҳисобланади.

Рус. Жир (-ы); син.: глицериды, нейтральный жир, триглицериды.

Ёғ алмашиниш — организмга тушган ёғларнинг унда нейтрал ёғларга айланиш босқичига тўғри келувчи липидлар алмашинувининг бир қисми.

Рус. Жировой обмен.

Ёғ без — теридаги ёғ ишлаб чиқарувчи оддий альвеолали голокрин без.

Рус. Сальная железа.

Ёғ босганлик — қ. **Семизлик**.

Ёғ босган юрак — эпикард остини ёғ босган юрак; ёғ алмашиниш издан чиққан ҳолларда кузатилади.

Рус. Жирное сердце.

Ёғ босиш — қ. **Семириш**.

Ёғ босишлик — қ. **Семиришлик**.

Ёғдан оч қолиш — овқатда сурункасига ёғ бўлмаслиги ёки қисман бўлиши оқибатида юзага келган ҳолат.

Рус. Жировое голодание.

Ёғли талоқ — кесиб кўрилганда кесим юзаси куруқроқ, ёгдай ялтироқ ҳажми катталашган қаттиқроқ талоқ; бундай талоқ амилоид бир текис ёйилиб тўпланганда юзага келади.

Рус. Сальная селезёнка.

Ёғли тери — ёғ безларнинг уларнинг табиий физиологик хусусиятига кўра кўшлаб ёғ ишлаб чиқаришидан ёғланиб турадиган тери; бурун-лаб бурмалари, бурун қанотлари, кўкрак ва орқа соҳалар мойсимон бўлиб ялтираб туради.

Рус. Жирная кожа.

Ёғсизлангириш — *гистологияда* — гистологик препаратлар тайёрлаш жараёнида тўқималардан липидларни чиқариб юбориш.

Рус. Обезжиривание.

Ёғ тўқима (син. ёғ) — ёғ ҳужайраларидан таркиб тошган тўқима.

Рус. Жировая ткань.

Ж

Жалалаган чиқон — бир чиқон кетидан бошқа-бошқа чиқонларнинг кетма-кет чиқиши; организмда моддалар, айниқса, углеводлар алмашинуви бузилиши, шунингдек, организмнинг қаршилик кўрсатиш хусусияти пасайиб кетиши оқибатида келиб чиқади.

Ас. т. **Фурункулѳз.**

Рус. Фурункулѳз.

Жалалаш — яра-чақалар, айниқса, маддалар, чипқон, ҳўпоз, кўзйара, хасмол кабиларнинг улгайиб, ёни-веридан уч бериб янгитдан пайдо бўлиб зўрайиб кетиши.

Жамоа ҳимоя воситалари — бир вақтнинг ўзида бир гуруҳ одамлар жон сақлайдиган иншоот ва техник қурилмадан иборат ҳимоя воситалар.

Рус. Средства защиты коллективные.

Жанговар жароҳат — ҳарбий хизматчиларда жанговар топшириқни бажариш вақтида жанговар қурооллар ёки бошқа омиллар таъсирида юз берадиган жароҳат.

Рус. Боевое повреждение.

Жароҳат I — аксари, нарсалар, ўқ-снарядлар, қасддан қилинган ҳаракатлар таъсирида тери ёки шиллиқ пардалар, чуқурроқда жойлашган тўқима ва аъзолар бутунлигининг бузилган нуқсони.

Рус. Повреждение (-я) I.

Жароҳат II — аксари, бахтсиз ҳодисалар оқибатида тери ёки шиллиқ пардалар, қаттиқ ва юмшоқ тўқима ҳамда аъзолар бутунлигининг бузилган нуқсони.

Ас. т. **Шикаст (қ).**

Рус. Повреждение II; см. Травма.

Жароҳат III — аксари, касаллик ҳолатларида тери ёки шиллиқ пардалар, қаттиқ ва юмшоқ тўқима ҳамда аъзолар бутунлигининг бузилган нуқсони.

Рус. Рана.

Жароҳат кенгайтиргич — жароҳат четларини кенгайтиришга мўлжалланган, тоқилари очилган ҳолатда қотириб қўйиладиган мосламалари бор асбоб.

Рус. Ранорасширитель.

Жароҳатланиш I — предметлар таъсиридан **жароҳат (I)** олиш.

Рус. Повреждение (-я) I.

Жароҳатланиш II — бахтсиз ҳодисаларда **жароҳат (II)** олиш.

Ас. т. **Шикастланиш I (қ).**

Рус. Повреждение II; см. Травма.

Жароҳатланиш III — касалликда **жароҳат (III)** олиш.

Рус. Ранение.

Жароҳатни бирламчи жарроҳий тозалаш — жароҳатни биринчи марта жарроҳлик йўли билан дорилаб тозалаш.

Рус. Хирургическая обработка раны первичная.

Жароҳатни жарроҳий тозалаш — жароҳатнинг битиб тузалиши, унга инфекция тушишининг олдини олиш ва унга қарши курашиш учун қилинадиган жарроҳлик операцияси; бу — ўлган ва ифлосланган тўқималарни олиб ташлаш, қон оқшни бутунлай тўхтатиш, кесин ҳамда дорилаш каби амалларни ўз ичига олади.

Ик. номи **Жароҳатни хирургик тозалаш.**

Рус. Хирургическая обработка раны.

Жароҳатни иккиламчи жарроҳий тозалаш — жароҳатни унинг инфекцияланганлиги, йиринглай бошлаганлиги туфайли иккинчи марта жарроҳлик йўли билан дорилаб тозалаш.

Рус. Хирургическая обработка раны вторичная.

Жароҳатни кечки жарроҳий тозалаш — жароҳатни юз берган воқеадан бир кун кейин дорилаб тозалаш.

Рус. Хирургическая обработка раны поздняя.

Жароҳатни эрта жарроҳий тозалаш — жароҳатни юз берган воқеадан кейин 24 соат ичида дорилаб тозалаш.

Рус. Хирургическая обработка раны ранняя.

Жароҳатни қолдирилган бирламчи жарроҳий тозалаш — жароҳатни воқеа юз бергандан кейин иккинчи куни дорилаб тозалаш.

Рус. Хирургическая обработка раны первичная отсроченная.

Жароҳат ювиши — жароҳатларни антисептик моддалар (риванол, водород пероксид, фурацилин, калий перманганат ва бошқа дорилар) эритмаси билан ювиб тозалаш амалидан иборат даволаш муолажаси; бу муолажа жароҳатларнинг тоза ёки ифлосланганлигига қараб турлича дори воситалар ва усуллар билан амалга оширилади.

Рус. Промывание раны.

Жарроҳ — касаллик ва шикастланишларга диагноз қўйиш ва жарроҳлик йўли билан даволаш бўйича махсус ўқув-тайёрлов таълимини олган мутахассис-врач.

Рус. Хирург.

Жарроҳлик I — касаллик ва шикастланишларга диагноз қўйиш ва уларни жарроҳий йўл билан даволаш ишлари мажмуи.

Рус. Хирургия.

Жарроҳлик II — жарроҳнинг касби.

Жарроҳлик амали — операция қилинадиган объект саналмиш аъзо ва тўқималарга қўл урувчи жарроҳ хатти-ҳаракатлари мажмуи.

Рус. Оперативный приём.

Жарроҳлик игнаси — *тиббий техникада* — тўқималарни тикишга — чок солишга мўлжалланган барча игналар мажмуи.

Рус. Хирургическая игла.

Жарроҳлик пичоғи — *тиббий техникада* — юмпоқ тўқималарни, пай ва тоғайларни кесишга мўлжалланган жарроҳлик пичоғи.

Рус. Хирургический нож.

Жарроҳлик қайчиси — *тиббий техникада* — жарроҳлик операцияларида ишлатиладиган қайчи.

Рус. Хирургические ножницы.

Жарроҳлик қисқичи — *тиббий техникада* — жарроҳлик операцияларида ва беморлар ярасини боғлашда қўлланиладиган, аъзо ва тўқималарни ҳамда боғлов ашёларини қисиб ушлаб туришга мўлжалланган қисқич.

Рус. Хирургический зажим.

Жасад I — қ. Гавда.

Жасад II — қ. Ўлик.

Жигар — овқат ҳазм қилиш системасига мансуб диафрагма остида ўнг қовургалар тагида жойлашган аъзо; захарли (токсин) моддаларни зарарсизлантириш билан бирга ўт ҳосил қилиш функцияларини бажаради; турли хил моддалар алмашинувида қатнашади.

Рус. Печень.

Жигар бўлағи — жигар қоиқаси ва эгатлари билан ажралиб турадиган жигарнинг бир қисми; чап, ўнг, квадрат ва думсимон бўлақлар тафовут қилинади.

Рус. Доля печени.

Жигарланиш — паренхимали аъзоларнинг, асосан, ўпканинг ёпишиб, зичлашиб, "безсимон" бўлиб жигарга ўхшаб қолиши.

Рус. Опеченение; син. гепатизация.

Жигар санчиги — қ. Ўт санчиги.

Жигар саргаймаси — гепатоцитлар шикастланиши оқибатида юзага келадиган саргайма; қон таркибида бевосита ва билвосита билирубин кўпайиб кетиши, сийдик билан

уробилин ажралишининг ортиши, нажас билан стеркобилин кўшлаб ажралиши кузатилади.

Рус. Печёночная желтуха; син.: гепатическая желтуха, гепатогенная желтуха, гепатоцеллюлярная желтуха, паренхиматозная желтуха, эпителиально-клеточная желтуха.

Жигар сўхта — *халқ табобатида* — жигарнинг огир ва узоқ давом этган касаллигидан сўнг охир-оқибатда унинг кичрайиб қурушиб қолиш хасталиги.

Ас. т. **Жигар циррози.**

Рус. Цирроз печени.

Жигар ўти — бевосита жигар ички ўт йўлларида тушган сариқ-тилла ранг ўт.

Рус. Печёночная жёлчь.

Жигар қуриши — қ. **Жигар сўхта.**

Жиззаки — **жиззакилик** (қ.) қилиб юрувчи, жиззаки табиатли одам.

Жиззакилик — табиатан жиртаки, тили заҳар, бўлар-бўлмаста узиб оладиган, аччиғи ҳамиша бурни учида турадиган, аксари аёлларга хос хусусият.

Бундай аёллар вақти-вақти билан тинчлантирувчи терапия олиб туришлари лозим; акс ҳолда организмга путур етади ва асаб касалликларига, руҳий бузилишларга дучор бўлади.

Рус. Вспыльчивость.

Жилов — эпифизни оралиқ мия билан туташтириб турувчи эпиталамуснинг бир жуфт тузилмаси.

Рус. Поводок.

Жин (син. а ж и н а) — "кишини турли хил касалликларга чалинтириб қўядиган", баъзи кишиларнинг эса ҳатто "кўзига кўринадиган" диний хурофий тасаввурдаги афсонавий одам, аксарият, аёл образи; илмий тиббиётда жинларнинг "кўзга кўриниш" ҳодисаси руҳий касалликларга хос белги сифатида изоҳланади.

Жинни — қ. **Руҳий бемор.**

Жиннихона — қ. **Руҳий касалликлар касалхонаси.**

Жинс — 1. Индивиднинг уруғланиш жараёнида ўз ролига эга бўлган генетик белгилари мажмуи.

2. Эркаклик ва аёллик ифодаси.

3. Тур, хил, нав ва ҳ.

Рус. Пол.

Жинсий алоқа — икки шахнинг жинсий ҳиссий қониқиш ҳосил қилиш, шунингдек, зурриёт қолдириш мақсадида жинсий аъзолари орқали контактта киришуви.

Рус. Коитус; син.: половое сношение, половой акт, совокушение.

Жинсий аъзолар — жинсий системага мансуб аъзолар.

Рус. Половые органы; син.: гениталии, органы размножения, репродуктивные органы.

Жинсий аъзолар қичимаси — тапқи жинсий аъзолар, камроқ, қин ичида юзага келадиган қичима (қичиқ).

Рус. Зуд половых органов; син. генитальный зуд.

Жинсий без — қ. **Мояк**.

Жинсий белгилар — индивиднинг жинсий мансублигини белгиловчи морфологик ҳамда функционал белгилар.

Рус. Половые признаки.

Жинсий бузуқлик — жинсий алоқага киришувнинг гайритабiiий хиллари (мас. гомосексуализм, баччабозлик) ёки гайритабiiий йўллар (мас. садизм) билан шахвоний қониқиш ҳосил қилиш.

Рус. Половое извращение; син.: половая аберрация, парафилия, перверсия.

Жинсий етилиш (син. балогатга етиш) — иккиламчи жинсий белгиларнинг ривожланиш ва жинсий етуклик тўла-тўкис меъёрига етишида ўз аксини топувчи зурриёт қолдириш функциясининг шаклланиш жараёни.

Рус. Половое созревание.

Жинсий етилиш даври (син. балогатга етиш даври) — иккиламчи жинсий белгилар юзага чиқиши, жинсий аъзоларнинг тўла-тўкис вояга етиши ва жинсий безларнинг етилишини ўзига қамраб олувчи ҳаётiiй давр.

Рус. Период полового созревания.

Жинсий етуклик (син. балогатга етганлик) — инсоннинг жинсий ривожланганлик босқичи; бу — эркаклар учун жинсий ҳаётга кириша билиш ва уруелантира олиш қобилияти билан белгиланса, аёллар учун жинсий ҳаётга кириша олиш ва бўйида бўлиш ҳамда безаҳмат-безиён тутиш қобилияти билан белгиланади.

Рус. Половая зрелость.

Жинсий ёриқ — икки катта уятлиқ лаблар оралиғидаги қин даҳлизига элгувчи йириқ.

Рус. Половая шель.

Жинсий жиноят — жинсий алоқанинг гайритабиий (зўрлаш, болаларни қийнаш ва б.) шаклларини қўллаш билан фуқаро соғлигига ёки обрўсига зиён-заҳмат етказиб жинсий қониқиш ҳосил қилинган жиноий ҳаракат шахста нисбатан содир қилинган жиноят сифатида баҳоланади.

Рус. Половые преступления.

Жинсий касалликлар — қ. **Таносил касалликлари II.**

Жинсий кўпайиш — эркак ва аёлнинг тухум ҳужайралари (гаметалари) қўшилиши, зигота ҳосил бўлиши ва бундан янги индивид ривож топиши.

Рус. Половое размножение.

Жинсий ожизлик — қ. **Мизож суэтлиги.**

Жинсий олат — қ. **Олат.**

Жинсий ривожланиш — шахснинг индивидуал ривожланиш жараёнида бирламчи ва иккиламчи жинсий белгиларнинг шаклланиши.

Рус. Половое развитие.

Жинсий совуқлик — қ. **Мизож совуқлиги.**

Жинсий соҳа — тананинг ташқи жинсий аъзолар жойлашган соҳаси.

Рус. Половая область.

Жинсий тарбия — болалар ва ўсмирлар онгида жинслар ўртасида бўладиган мулоқот ҳақида, жинсий ҳаётга киришиш даврида эса шаръий одоб-ахлоқ нормалари хусусида тўғри тасаввур ҳосил қилдириш учун уларга педагогик таъсир кўрсатишда қўлланиладиган бир қатор чора-тадбирлар мажмуи.

Рус. Половое воспитание.

Жинсий тийилиш — мажбурий ёки онгли равишда ёшига ёхуд мизожига кўра талаб ва эҳтиёждан камроқ жинсий алоқада бўлишга интилиш.

Ик. номи **Жинсий абстиненция.**

Рус. Половая абстиненция; син.: половое воздержание, половая депривация.

Жинсий қониқиш — эркак ёки аёл жинсига мансуб кишиларнинг жинсий истак ва хоҳишларини физиологик эҳтиёж талабига кўра қондириш.

Жинсий ҳаёт — физиологик, психик ва социал жараёнлар мажмуи; у орқали одатда жинсий, ҳиссий қониқиш (роҳатланиш) ҳосил қилинади.

Рус. Половая жизнь.

Жинсий ҳужайра — янги организм яратишга ихтисослашган ва ирсий ахборот ташувчи ҳужайра.

Рус. Половая клетка.

Жинсни аниқлаш — хунасалик (гермафродитизм)да шахнинг қайси жинсга мансублигини аниқлаб бериш.

Рус. Установление пола.

Жирканиш (син.: и р г а н и ш , й и р г а н и ш) — ё нозик табиатига кўра, ёки руҳидаги ўзгаришлар оқибатида одамнинг хунук, ифлос, бадбўй нарсалардан ирганиши; бундай кишилар узоқ вақт иргамчик нарсалар билан мулоқотда бўлсалар кўп ўтмай бирор бир дардга чалиниб қоладилар.

Жирканувчан одам — руҳиятидаги қандайдир ўзгаришлар оқибатида бўлар-бўлмаста жирканаверадиган одам; бундай одамлар, айниқса, тиббиёт ходими бўла олмайдилар.

Жисмоний зўриқиш — организмнинг функционал имкониятларига мос келмайдиган ҳаддан ортиқ жисмоний пш бажариб юбориш оқибатида келиб чиққан ўткир юрактомир фаолиятининг бузилишлари билан юзага келган соғлиқнинг издан чиқиши.

Рус. Физическое перенапряжение.

Жисмоний камчилик васвасаси — ўзининг юз қиёфаси, айрим жойлари, қўл-оёқлари, баъзи аъзолари ва қадди-қоматини келишмаган, хунук, бедаво санаш, шунингдек, физиологик функциялари эстетикага хилоф эканлиги — ел чиқариб юбориши, сассиқ тер ажратиши каби хаёллар миясига ўтириб қолган руҳий бемор **васваса** (қ.)си.

Рус. Бред физического недостатка; син. дисморфофобический бред.

Жисмоний маданият — ўз таркибига жисмоний тарбия соҳасини, уни амалга оширишда зарур бўладиган барча илмий тажриба ва билимларни, шунингдек, моддий воситаларни қамраб оладиган умумий маданиятнинг бир қисми.

Рус. Физическая культура; син. физкультура.

Жисмоний машқлар — тана ва оёқ-қўлларни систематик ҳаракатлантиришга асосланган машқлар; улар — комплекс ҳаракатлар мажмуидан ташкил топган бўлиб, жисмоний тарбиялаш, касаллик ва шикастланишларни даволаш ҳамда олдини олишда қўлланилади.

Рус. Физические упражнения.

Жисмоний ривожланиш — 1. Организмнинг морфологик ва функционал хусусиятларининг ўзгариб бориш жараёни.

2. Организмнинг жисмоний куч-қуввати, чидам-бардоши ҳамда иш қобилиятининг бисоти (заиаси)ни белгилаб берувчи унинг морфологик ва функционал хусусиятлари мажмуи.

Рус. Физическое развитие.

Жисмоний тайёргарлик — фаолиятнинг қандайдир махсус турини эгаллашда асқотадиган жисмоний машқларни қўлаб боришлик; мас.: учувчи, спортчи, космонавтнинг жисмоний тайёргарлиги ва бошқалар.

Рус. Физическая подготовленность.

Жисмоний тарбия — инсоннинг соғлигини мустаҳкамлаш, жисмоний лаёқатини ҳар томонлама ривожлантириш, турмушда муҳим аҳамиятга эга бўлган амалий ҳаракат кўникмаларини орттиришга қаратилган, давлат идоралари мунтазам равишда ташкил қилиб, бошқариб борадиган умумий тарбиянинг бир қисми.

Рус. Физическое воспитание.

Жисмоний толиқиш — жисмоний иш бажараётганда одам (ҳайвон)нинг жисмоний иш қобилияти кўрсаткичлари пасайиши, юрак-томир, нафас ва мушак системаларининг функционал ҳолатида ўзгаришлар юзага келиши билан ифодаланадиган толиқишнинг бир тури.

Рус. Физическое утомление.

Жияк — *тиббиётда* — организмдаги бирор аъзо ёки тузилмаларнинг туғалланган чети, гир атрофи, гардиши. Кўз жияги (Ас. т. **Кўз милки**) (қ.), **Милк жияги** (қ.), **Тирноқ жияги** (қ.) шулар жумласидандир.

Жиг — инсоннинг асаб-руҳиятини ифодаловчи мавҳум тушунча.

Жиғибийрон — инсоннинг асаб-руҳияти қўзғалган ҳолати.

Жигилдон қайнаш — қ. **Зарда I**.

Жиҳозлар — *тиббий техникада* — диагноз қўйиш ва даволашда ҳамда беморларни парвариш қилишда тиббиёт ходимларига шароит яратиб бериш учун беморларга мўлжалланган тиббий техника буюмлари мажмуи.

Рус. Оборудование.

Жолу (син. а ф с у н) — диний-хурофий тасаввурларга кўра дуолар ўқиш билан гайритабиий кучлар ёрдамида ҳақиқатга тўғри келмайдиган алпозда, илмий тиббиётга зид равишда кишиларни ақдан оздиришга, уларнинг эрк-ихтиёрини чимдаб ташлашга, қалб-кўнглини музлатиб қўйишга уриниш.

Жодугар (син.: афсунгар, афсункор) — жоду (қ.) ишлар билан шуғулланувчи риёкор шахс.

Жодугарлик (син. афсунгарлик) — жоду ишлар билан шуғулланишлик.

Жон I — диний тасаввурларга кўра одамзод тириклигини ифодаловчи, у танни тарк этса, одам яшашдан тўхтаб қолишини англатувчи субстанция; у — танни тарк этганда (одам ўлганда) руҳ (арвоҳ) номи билан фазога кўтарилиб кетади ва нариги дунёдаги абадий ҳаётга — мангуликка йўл олади.

Ик. номи **Руҳ** (қ.).

Рус. Душа, дух.

Жон II — ташқи таъсиротларни сезувчи, ҳис этувчи, идрок қилувчи ва уларга тегишли жавоб реакциялари кўрсатувчи мавҳум омил.

Жувон I — турмуш кўрган, никоҳда бўлган ёш аёл.

Жувон II — никоҳда бўлган-бўлмаганлигидан қатъи назар **иффат пардаси** (қ.)ни йўқотган қиз.

Жунжикиш — қ. **Жунжиш**.

Жунжиш (син. жунжикиш) — паст ҳаво ҳароратига (совуққа) чидамсизликдан юзага келадиган тана ҳолати; иссиқлик алмашинувининг бузилиш белгиси; аксарият, гавда ҳарорати кўтарилиш олдида кузатилади.

Рус. Зябкость.

Жусса — қ. **Қомат**.

Жуфтак — *тиббий техникада* — қўл уриб бўлмайдиган ёки қўл тегизиш мумкин бўлмаган нарса, жиҳозларни қисиб туришга ёки қисиб ушлаб олишга мўлжалланган икки тоқили ясси асбоб; улар бир неча хилларга тафовут қилинади.

Рус. Пинцет.

Жуфтак-қисқич — *тиббий техникада* — тоқиларининг учлари қайрилган, қисилганида бир-бирига қадаб қўйиладиган мосламаси бўлган, жарроҳлик операцияларида кўз соққаси мушакларининг пайларини қисиб ушлаб туришга мўлжалланган асбоб.

Рус. Зажим-пинцет; син. пинцет Пренса.

Жўнатма (син. йўлланма) — бир тиббиёт муассасасидан иккинчи бир тиббиёт муассасасига консултацияга, ётиб даволанишга, текширтиришга, операцияга ёки махсус мутахассисга, шунингдек, лаборатория, рентген ва бошқа шу каби жойларга юборилаётган одам (бемор)га бериладиган расмий ҳужжат.

Рус. Направление.

3

Закар — қ. **Олат**.

Замбил — *тиббий техникада* — касал ва жабрланган кишиларни қўлда ёки санитария транспортида ётган ёхуд ярим ўтирган ҳолатда кўзланган тиббиёт муассасасига (манзилга) элтишга мўлжалланган мослама.

Рус. Носилки.

Замбуруғлар — тайёр органик озуқалар билан озиқланадиган хлорофилсиз содда рангсиз ўсимликлар мажмуи; касаллик келтириб чиқарувчи **ейимсиз** — заҳарли ва **ейимли замбуруғлар** (қ.) фарқ қилинади.

Рус. Грибы.

Замбуруғларга қарши воситалар — фунгицид ёки фунгистатик таъсирга эга бўлган ва микоз касалликларини даволаш ҳамда олдини олишда қўлланиладиган дори воситалар; нистатин, амиказол препаратлар шулар жумласидандир.

Рус. Противогрибковые средства.

Замбуруғли касалликлар — қ. **Тери замбуруғли касалликлари**.

Зангила — қ. **Лавша**.

Зангсимон балгам — гемоглобиннинг нафас йўлларида айниши натижасида ҳосил бўладиган занг рангли киритмалар тутган қонли балгам.

Рус. Ржавая мокрота.

Зарарланганлар бошпанаси (син. б о ш п а н а) — жанг майдонида зарарланганларни олиб чиқиб кетунга қадар иккинчи марта зарарланишдан ҳимоя қилинадиган махсус паноҳ.

Рус. Укрытие иоражённых; син. укрытие.

Зарарланиш — *тиббиётда* — қандайдир жисмоний, кимёвий ёки биологик омиллар таъсири оқибатида одам соглигига путур етиши.

Рус. Поражение, заражение, повреждение.

Зарарланиш ўчоғи — оммавий қирғин қуроллари қўлланилиши оқибатида одам, ҳайвон, техника воситалари ва иншоотлари ҳамда осмони радиоактив, заҳарловчи моддалар ёки биологик воситалар билан зарарланган ҳудуд.

Рус. Очаг заражения.

Зарарли бўшлиқ (син. ўлик бўшлиқ) — 1. Газ алмашинувида ишгирик этмайдиган ҳавога тўлган нафас йўлларининг бир қисми.

2. Нафас йўллариغا кийдириладиган ёки бириктириб қўйиладиган қурилма ёхуд аппаратлар (противогазлар, сунъий нафас аппаратлари, наркоз аппаратлари ва б.)нинг нафас чиқарганда қолиб кетиб нафас олганда қайта унга қўшилиб нафас йўллариغا кирадиган ҳаво бўшлиғи.

Рус. Вредное пространство; син. мертвое пространство.

Зарарли ишлаб чиқариш омили — ходимга иш даврида таъсир этиб касаллик келтириб чиқарадиган ишлаб чиқариш омили; хавфли ишлаб чиқариш омили бунга кирмайди.

Рус. Вредный производственный фактор.

Зарарлилик — қандай йўл орқали, қандай миқдорда, қандай шароитда бўлишидан қатъи назар организм соғлиғига зарар қиладиган, унга путур етказадиган ва охир-оқибатда касалликка чалинтирадиган ва ҳатто ўлимга олиб борадиган ташқи омилларнинг таъсир даражаси.

Рус. Вредность.

Зарарли модда — 1. Муайян шароитларда одам организмига таъсир этиб касаллик келтириб чиқарадиган ёки соғлиққа путур етказадиган модда.

2. Меҳнат хавфсизлиги системасида — меҳнат хавфсизлигига риоя қилинмаган ҳолларда ишлаб чиқариш шикастланишларига, касб касалликларига ёки иш жараёнида, шунингдек, киши ҳаётининг кейинги даврларида унга ёхуд келажак авлодларининг соғлиғига путур етказадиган модда.

Рус. Вредное вещество.

Зарарсизлантириш I — объектлар (сув, ҳаво, тупроқ ва б.)даги инсон ҳаёти учун, биологик организмлар яшashi учун хатарли бўлган моддаларни сунъий ёхуд табиий йўллар билан йўқотиш ёки уларни хавфсизлантириш.

Рус. Обезвреживание (воды, воздуха, почвы).

Зарарсизлантириш II — қ. **Юқумсизлантириш**.

Зарбейиш — қ. **Латейиш**.

Зарда I (син. жигилдон қайнаш) — тўш ортида ёки қорин тепасида (меъданинг юқорисида) ва баъзан ҳалқумгача кўтарилиб борувчи меъданинг ачишиб "қайнаши".

Рус. Изжога.

Зарда II — қ. **Ўт**.

Зарда III — жаҳл.

Зардоб (иммуни) — бирор бир антиген билан иммуланган ва таркибида шу антигенга қарши антитанача тутадиган одам ёки ҳайвондан олинган зардоб; даволаш ёки диагностика аниқлаш мақсадида қўлланилади.

Рус. Сыворотка (иммунная).

Зардоб касаллиги — вена орқали кўп миқдорда оқсил — зардоб юборилишидан келиб чиқадиган аллергиялик касаллик; иситма кўтарилиши, бўғимларда оғриқ туриши, терининг у ер-бу ерларида қизаришлар пайдо бўлиши (эритема) ва лимфатик тугунларнинг катталашуви каби клиник симптомлар билан кечади.

Рус. Сывороточная болезнь.

Захм I — сурункали таносил касаллиги. Оқ трепонема келтириб чиқаради. Бунда касалликнинг жойлашган ўрни ва кечиш муддатига кўра жинсий аъзолардан ташқари тери, ички аъзолар, суяк, нерв системаси ва бошқа аъзолар касалликка чалинади.

Рус. Сифилис.

Захм II — *халқ табобатида* — тиг, найза ва бошқа ўткир учли жанговар қуроллар жароҳати.

Захмга қарши воситалар — захмни даволаш мақсадида қўлланиладиган дори воситалар.

Рус. Противосифилитические средства.

Захм сарғаймаси — захмга чалинган жигардан юзага келган сарғайма; захм симптоми.

Рус. Сифилитическая желтуха.

Заҳар — кам миқдорда ҳам организмга тушганида заҳарланиш ёки ўлимга олиб келувчи модда.

Рус. Яд(-ы).

Заҳарланиш I — организмга ташқаридан кирган заҳарли моддалар таъсиридан юзага келадиган интоксикация.

Рус. Отравление I; син. экзогенная интоксикация.

Заҳарланиш II — эндоген ёки экзоген йўл билан юзага келган заҳарли (токсик) моддаларнинг организмга умумий таъсир этиши оқибатида вужудга келадиган касаллик ҳолати.

Ас. т. **Интоксикация.**

Рус. Интоксикация.

Заҳарланиш васвасаси — атрофдаги кишиларнинг бемор овқатига, сувига заҳар солиб қўйиши, уй ҳавосини заҳарлаши ва шундай йўллар билан уни ўлдириб юбориш пайига тушганлиги ёки унинг соғлигига зиён-заҳмат етказиш хаёли миясига ўтириб қолган касал **васваса** (қ.)си.

Рус. Бред отравления.

Заҳарли безлар — ишлаб чиқарадиган секретни одам ва ҳайвонлар учун заҳарли бўлган ҳайвонот безлари.

Рус. Ядовитая железа.

Заҳарлилик — заҳарли моддаларнинг организмни заҳарлаш кучи.

Рус. Ядовитость.

Заҳарли ўргимчаклар — **бўғимоёқлилар** турига мансуб **ўргимчаксимонлар** (қ.) синфига кирувчи **ўргимчаклар** (қ.) туркумининг одам учун заҳарли бўлган вакиллари; т а р а н т у л л а р , **қорақуртлар** (қ.), **паррандахўр ўргимчаклар** (қ.) шулар жумласидандир.

Рус. Ядовитые пауки.

Заҳарловчи моддалар — урушда душманнинг жонли кучини қириб ташлаш ёки сафдан чиқариш мақсадида қўлланиладиган ўта заҳарли кимёвий бирикмалар; бир қатор давлатларнинг қиргин қуроли таркибига киради.

Рус. Отравляющие вещества; син. боевые отравляющие вещества.

Заҳил чеҳра — узоқ қўзилган касалликдан сўнг, оч қолиш, камқонлик, гам-андух оқибатида табиий кўринишини йўқотган, қони қочган, заъфарон, синиқ хаста чеҳра.

Зеҳн — *психологияда* — одамнинг нарса-ҳодисани, эшитган, ўқиган билимларни фаҳмлаб олиши, идрок қилиши, тушуниш, моҳиятига етиш ва тез умумлаштириб, хулосалаб мияда гавдалантириш лаёқати.

Зиддизаҳар (-лар) — заҳарларни кимёвий ёки физик-кимёвий йўллар билан заҳарсизлантирувчи ёки улар организмда келтириб чиқарадиган патологик бузилишларни камайтирувчи дори воситалар (мас.: унитиол, натрий тиосульфат, кальций-тетацин, метилен кўки ва б.).

Рус. Противоядия; син. антитоды.

Зиён васвасаси — беморнинг мол-мулки, озиқ-овқат маҳсулотлари ўғирланган, зиён-заҳмат етказилган, алмаштириб-ўзгартириб қўйилган, эскитиб-айнитиб юборилган хаёл мијасига ўтириб қолган **васваса** (қ.).

Рус. Бред ушерба.

Зиндона — қ. **Зиндони**.

Зиндони (син. зиндона) — *халқ табобатида* — аксари, ертўлаларда баданга чиқадиган катта, йирик, ёмон яра.

Зирних — *халқ табобатида* — бадан тукларини тўкиш ва айрим майда яра-чақаларни даволашда ишлатиладиган олтингурутли қоришма.

Рус. Персидская грязь.

Зирқ-зирқ огриш — қ. **Зирқираш.**

Зирқ-зирқ огриқ — қ. **Зирқироқ.**

Зирқираш (син.: зирқ-зирқ огриш, сирқираш) — гавданинг у ер-бу ерининг ёхуд бутун гавданинг қисқа-қисқа, узук-узук, аммо тўхтовсиз қақшаб оғриб туриши.

Зирқироқ (син.: зирқ-зирқ огриқ, зирқироқ огриқ, сирқироқ, сирқ-сирқ огриқ) — гавданинг у ер-бу ерида ёхуд бутун гавда бўйлаб пайдо бўладиган қисқа-қисқа, аммо тўхтовсиз қаттиқ оғриқ.

Рус. Прерывистая ломота.

Зирқироқ огриқ — қ. **Зирқироқ.**

Зотилжам (син. ўпка шамоллаши) — ўпка тўқималарида кечаётган яллиғланиш жараёни; у мустақил касаллик сифатида шамоллаш оқибатида келиб чиқиши ёки бирор бир бошқа касалликнинг кўриниши ёхуд асорати сифатида вужудга келиши мумкин.

Рус. Пневмония; син. воспаление лёгких.

Зулуклар — *тиббиётда* — бўғимтанли чувалчанглар туркумига кирадиган жонзот; у — одам қонини сўришга ва шу сўриш жараёнида сўлагидан ажралган гирудин моддасининг қонга ўтиб унинг ивишини пасайтиришга хизмат қилади.

Ас. т. **Тиббий зулуклар** (қ.).

Рус. Медицинские пиявки.

Зўрайиб кетган кўксув — қ. **Улғайиб кетган кўксув.**

Зўрайиш — бир маромда кечаётган касалликнинг ёки унинг белгилари (мас.: йиринглаб кетиши, иситманинг кўтарилиб бориши, тошмаларнинг кўпайиши ва б.)нинг кучайиб кетиши ёки янгиларининг пайдо бўлиши.

Рус. Обострение; син. э к з а ц е р б а ц и я .

Зўраки йиғи — нарса-ҳодисага, ҳиссий кечинмаларга, гамандухларга хос бўлмаган йиғи; бош миянинг органик шикастланишларида, аксарият, сохта бульбар фалажда кузатилади.

Рус. Насильственный плач.

Зўраки кулги — нарса-ҳодисага, ҳиссий кечинмаларга, завқланишга хос бўлмаган кулги; бош миянинг органик шикастланишларида, аксарият, сохта бульбар фалажда кузатилади.

Рус. Насильственный смех.

Зўраки ўлим — одам организмга механик, жисмоний ёки кимёвий омиллар таъсир этиши оқибатида юз берган ўлим.

Рус. Насильственная смерть.

Зўриқиш — 1. Қаттиқ ишлаш, тинимсиз меҳнат қилиш ёки оғир юк кўтариб юбориш оқибатида бутун организмнинг уриниб қолиши ёки, алоҳида ҳолда, бирор аъзонинг шикаст топиши, унга зўр келиши.

2. Танадаги мавжуд яра-чақа, тошма, шикаст ва бошқа касалликларнинг ташқи муҳит омиллари (иссиқ, совуқ, зарб ва б.) таъсирида зўрайиб кетиши.

Зўрлаш — жисмоний куч ишлатиб, қўрқитиб ёки, умуман, қаршилиқ қилолмайдиган ҳолатда иккинчи киши билан зўрлаб жинсий алоқада бўлиш.

Рус. Изнасилование.

И

И виқ — қ. **Лахта**.

Игна (син. н и н а) — *тиббий техникада* — ингичка сим ёки учи ўткир найча кўринишидаги санчилувчи ёки санчилувчи-кесувчи асбоб.

Рус. Игла.

Игнали қисқич — *тиббий техникада* — жағларида игналар бўлган, операция пайтида юрак мушакларининг кесилган четларини қисиб бир-бирига туташтириб туришга мўлжалланган жарроҳлик қисқичи.

Рус. Игольчатый зажим.

Игна санчииш — игналарни тана юзасининг қатъий муайян (актив) нуқталарига суқиб кучи, табиати ва муддатига кўра ҳар хил таъсирлаш орқали организм функцияларига таъсир ўтказишдан иборат рефлекс терапия методи.

Рус. Иглоукальвание; син.: а к у п у н к т у р а , иглорефлексотерапия, иглотерапия, ч т е н ь - ц з ю - т е р а п и я .

Игнатанлилар — оҳакли скелетга эга бўлган игнали ёки тиканли умуртқасиз денгиз ҳайвонлари тури; денгиз лилиялари, голотуриялари, денгиз типратиканлари ва бошқа оилаларга тафовут қилинади; айрим тропик хиллари захарли бўлиб чўмилаётганлар учун хавф туғдиради; уларнинг баъзиларидан лаборатория тажрибаларида, мас., эмбриологик тадқиқотларда фойдаланилади.

Рус. Иголкожие.

Игнатуттич — операция пайтида жароҳатни тикиш учун ишлатиладиган хирургик игналарни тутиб туришга мосланган қисқич.

Рус. Иглодержатель.

Идрок — объектив дунёнинг субъектив образини гавдалантириш билан борлиқни акс эттирувчи руҳий жараён.

Рус. Восприятие.

Ижгимойй сугурга — давлатнинг меҳнаткашларни, асосан, вақтинча меҳнатга яроқсиз бўлиб қолган кишиларни моддий таъминлаш системаси.

Рус. Социальное страхование.

Ижгимойй таъминот — қариялар, меҳнатга яроқсиз фуқаролар, кўп болали оилалар ва бошқа айрим аҳоли гуруҳларининг моддий, маданий-маиший эҳтиёжларини қондиришга қаратилган давлат ва жамият чора-тадбирлари системаси.

Рус. Социальное обеспечение.

Ийлаш — моддани терига механик равишда ишқаб, синдириб суртишга асосланган дорини организмга киритиш усули.

Рус. Втирание.

Иккиламчи аёллар бепушглиги — анамнезида бир ёхуд бир неча ҳомиладорликни бошидан кечириб, кейин икки йилдан ортиқ бўйида бўлмаган **аёллар бепушглиги** (қ.).

Рус. Женское бесплодие вторичное.

Иккиламчи ақнастлик — *психиатрияда* — психознинг охирги босқичи сифатида қараладиган ақпастлик.

Рус. Вторичное слабоумие.

Иккиламчи бурушган буйрак — буйракнинг коптокчалари, каналчалари, стромаларининг яллиғланиши ҳамда дистрофик ўзгаришлари оқибатида юзага келадиган бурушган буйрак; гломерулонефритнинг охирги стадияларида кузатилади.

Рус. Вторично-сморщенная почка.

Иккиламчи васваса — аслида психоз касаллигининг клиник манзарасини аксантирувчи руҳий бузилишлар — галлюцинациялар, эс-хушнинг издан чиқиши, онг ўзгаришлари каби руҳий носоглиқлар мавжуд бўлганда юзага чиқадиган беморлар **васваса** (қ.)си.

Рус. Бред вторичный.

Иккиламчи жинсий белгилар — жинсий аъзолардан бошқа аъзоларнинг тузилиши ва функцияларига хос жинсий белгилар.

Рус. Половые признаки вторичные.

Иккиламчи захм — бирламчи захм ўчоғидан қон орқали тарқаладиган ва тери ҳамда шиллиқ пардаларда полиморф тошмалар — папула, доғ ва пустулалар пайдо бўлиши билан кечадиган захм; баъзи кишиларда захмнинг бу тури яширин кечади.

Рус. Вторичный сифилис.

Иккиламчи кўксув — аксари, иридоциклит, кўз шикасти, горсимон синуснинг тромбози каби касалликлар оқибатида кўз ички босими ортиб кетиши.

Рус. Вторичная глаукома.

Иккиламчи мия гурраси — калла-миянинг тешиб кирган жароҳати йиринглаб яллигланиши оқибатида юзага келган мия гурраси.

Рус. Выбухание мозга вторичное; син. выпадение мозга позднее.

Иккиламчи сарамас (син. сохта сарамас) — йиринглаган жароҳат ёки бошқа йиринг ўчоғининг асорати сифатида юзага келадиган сарамас.

Рус. Вторичная рожа; син.: ложная рожа, рожистая флегмона.

Иккиламчи сил — бирламчи силни бошдан кечирган, унга нисбатан чидамлилик ҳосил қилган кишида иккинчи бор ривожланиб қолган сил.

Рус. Вторичный туберкулёз; син. послепервичный туберкулёз.

Иккиламчи чок — грануляцияланаётган — битаётган жароҳатга солинган чок.

Рус. Вторичный шов.

Иккиламчи ўпка ўлати — инфекциянинг бирламчи касаллик ўчоғи — бубондан қон оқими билан ўпкага келиб ўрнашиб қолиши оқибатида келиб чиқадиган, юқум юққандан кўп ўтмай геморрагик зотилжам ривожланиб кетадиган ўта оғир кечувчи ўлат(қ.)нинг клиник хили; эпидемиологик жиҳатдан жуда хавфли.

Рус. Лёгочная чума вторичная.

Иккиламчи қон кетиш — шикастланишларда томирлардан ўша заҳотиёқ қон кетмай бирор муддат ўтгач **қон кетиш** (қ.).

Рус. Вторичное кровотечение.

Иккиламчи қон оқиш — шикастланишларда томирлардан ўша заҳотиёқ қон оқмай бирор муддат ўтгач **қон оқиш** (қ.).

Рус. Вторичное кровотечение.

Иккиланган ўн икки бармоқ ичак — ўн икки бармоқ ичак деворининг, аксари қуйи қисмининг ичкарига қараган томони(чети)нинг қўшалоклангандай бўртиб чиқишидан юзага келган ҳолати.

Рус. Удвоение двенадцатиперстной кишки.

Икки тавақали юрак қопқоғи — қ. **Чап бўлмача-қоринча қопқоғи**.

Икки тухумли эгизаклар — ҳар қайсиси алоҳида зиготалардан (уруеланган тухум ҳужайралардан) униб-ўсган эгизаклар.

Рус. Двухяйцовые близнецы; син. дизиготные близнецы.

Икки тухумли қўш ҳомила — бир вақтнинг ўзида иккита тухум уруеланиб қолишидан юзага келган қўш ҳомила; эгизаклар туғилганда бир-бирига анча ўхшамайди ёки мутлақо ўхшамайди.

Рус. Двухяйцовая двойня.

Икки тўлқинли оғриқ — оғриқ зўрайиши икки иаллада кечадиган оғриқ; ичак диспепсиясида кузатилади.

Рус. Двухволновая боль.

Икки қаватли иффат пардаси — ташқи жинсий аъзонинг сагиттал юзасида жойлашган икки қаватли гулбаргга ўхшаш иффат пардаси.

Рус. Деваственная плева двудольная; син. девственная плева двойная.

Икки қатлик — қ. **Ҳомиладорлик**.

Илдиз — *тиббийтда* — организмдаги аъзо, қисм, тузилмаларнинг бошқа аъзоларнинг ичкарисига кириб бориб туғалланган, тўқималар бағрига ботиб турадиган ва ўз танасини маҳкам тортиб, ушлаб туриш ва бошқа вазифаларни ўтайдиган охирги остки қисми; одам анатомиясида: **ичак тутқич илдизи, соч илдизи, тиш илдизи, тирноқ илдизи, олат илдизи, орқа мия нервининг олд ва орқа илдизлари** ва бошқалар ўз аксини тошган.

Рус. Корень.

Илдиз игнаси — тиш илдизи каналита муолажа қилишга мўлжалланган шакли ҳар хил тўрт қиррали игналар.

Рус. Корневая игла.

Илик I — суяк бўшлиғи (ичи) билан суяк кўмигида жойлашган, қон яралиш, организмни биологик ҳимоялаш ҳамда суяк ҳосил бўлиш аъзоси.

Рус. Костный мозг.

Илик II — оёқларнинг тиззадан тўпиққача бўлган болдир қисми.

Имо — *тиббиётда* — рефлектор ёки мақсадли ҳаракатларни, мас., кўз қисиш, имо-ишора, мимика кабиларни эслатувчи мушакларнинг вақти-вақти билан тез-тез, бемаром бир хилда беихтиёр қисқариб туриши.

Рус. Тик.

Ингичка ичак — меъда билан йўғон ичак оралигидаги ичаклар; озиқларнинг ҳазми давом этади ва кўп қисми шу ерда сўрилади; ўн икки бармоқ ичак, оч ичак, ёнбош ичакни қамраб олади.

Рус. Тонкая кишка.

Инжиқ руҳиниң фаолият билан тарқалиши — руҳ инжиқлик қилганида ақлий-маънавий-руҳий фаолиятга берилиб унинг исканжасидан қутулиш; фикримизча, баъзи бадий типдаги одамларда вақти-вақти билан руҳий инжиқлик кўзгалиб қолади; ҳеч нарса ёқмайди, сержаҳд, дунё тор, тушкунликка тушган, мақсадсиз, бўлмағур фикрлар чулғаб олган бўлади; одам унинг исканжасидан қутула олмай ўзини ўзи қийнайверади. Илмсиз кишилар бундай ҳолатларини "эскичасига" йўйиб мен "домлалик" қилишим керак экан, "фаришталар мени шунга чақиряйти" деган хаёлга бориб касал "ўқишни", "куф-суф" қилиб қўйишни "бўйинларига" оладилар. Ҳақиқатда ҳам, бундай пайтларда касал "ўқиб қўйсалар" енгил тортадилар ва тез ёзилиб кетадилар. Ўқимишли кишилар эса бундай пайтларида ўзлари пайқаманган ҳолда ёки ихтиёрий равишда ақлий, маънавий ёки руҳий илмга берилиб кетиб тез орада руҳ инжиқлигини ёзиб юборадилар.

Бу — бошқа нарсалар билан чалғиб кўнгил ёзишнинг кучли руҳий ўзгаришлар билан кечувчи бир кўриниши.

И н с о н — қ. **Одам.**

Ип — *тиббиётда* — организмдаги баъзи ўсимталар, ҳужайраларга алоқадор ипсимон тузилмалар; мас., ҳид билувчи ҳужайраларнинг аксонларга ўхшаш ўсимталарининг тутамлари ва бошқалар; қ. **Ҳид билиш ипи.**

Рус. Нить.

И р г а н и ш — қ. **Жирканиш.**

Ирим — *халқ табобатида* — баъзан яхши нарса-ҳодисалар бўлсин учун, баъзан ёмон нарса-ҳодисалардан қутулиш учун; баъзан — эзгу мақсадлар, орзу-ниятлар йўлида, баъзан

— гам-андухлардан, тапвиш-надоматлардан, касалликлардан ариш йўлида дуолар ўқиб кўриладиган илмий тиббиётга, ҳақиқий воқеликка зид турли хил тadbирлар мажмуи.

Иримчи — хурофий бидъатларга ишониб **ирим** (қ.) қилувчи шахс.

Ириш — тери, мушак, шиллиқ қават, суяк ва бошқа тўқималардаги азот тутувчи органик моддалар, асосан, оқсилларнинг микроорганизмлар ҳаёт-фаолияти оқибатида емирилиш жараёни.

Рус. Гниение.

Ирkitлик — ўзини шахсий гигиенага муvлақо хилоф равишда олиб юрувчи жирканч, ифлос одам ҳолати.

Ирсий касалликлар — наслдан-насла кўчиб юрадиган, яъни суяк сурадиган касалликлар; ген, хромосома ёки геном мутациялари этиологик омил саналадиган хасталиклар.

Рус. Наследственные болезни.

Ирсият — тирик организмнинг ота-она ва ҳатто момобоболардаги мавжуд белги ва ўзига хос хусусиятларни келажак наслларга ўтказиш хусусияти; тирик мавжудотларнинг морфологик, физиологик ҳамда биокимёвий жиҳатларини ўзидан кейинги авлодларга ўтишини таъминловчи омил; яна қ. **Суяксуёришлик**.

Рус. Наследственность.

Иситки — ичига иссиқ сув солинадиган резина идиш.

Рус. Грелка.

Ҳозир унинг **электр иситки** деб аталувчи орасидан электр симлари ўтказиб ясалган махсус матоли тури ҳам ишлаб чиқарилган.

Рус. Электрическая грелка.

Иситма — патоген, яъни касаллик чақирувчи микроорганизмлар таъсирига жавоб тариқасида юзага чиқадиган макроорганизмнинг ҳимоя-мослашув реакцияси; бу — иссиқлик сақланишини ва гавда ҳароратини одатдагидан кўра юқори-роқ даражада сақлаб туриш учун иссиқлик бошқарилишини қайта куришда ифодаланади.

Рус. Лихорадка.

Иситмалаш — патоген, яъни касаллик чақирувчи микроорганизмлар таъсирига жавобан вужудда келадиган макроорганизмнинг ҳимоя-мослашув реакциясининг юзага чиқиши.

Иситма туширувчи воситалар (син.: иситма туширувчи дорилар; иситма туширувчилар; иситма туширувчи моддалар) — иситмада гавда ҳароратини пасайтирувчи дори воситалар.

Рус. Жаропонижающие средства; син. антипиретики.

Иситма туширувчи дорилар — қ. **Иситма туширувчи воситалар.**

Иситма туширувчилар — қ. **Иситма туширувчи воситалар.**

Иситма туширувчи моддалар — қ. **Иситма туширувчи воситалар.**

Искабтопарлар — **бўғимоёқиллар** (қ.) турига мансуб **ҳашаротлар** (қ.) синфига кирувчи **қўшқаноғлилар** (қ.) туркумига оид қон сўрувчи майда ҳашаротларнинг искабтопарлар оиласи; улар танасининг узунлиги 1,5-3 мм. ранги сарғиш ёки жигарранг, кўзи катта, қора, мўйлови 16 та, танаси ва қанотларида майда туклари бор. Искабтопарлар одамни чаққанида оғриқ беради; улар одатда, тери ва висцерал лейшманиоз, искабтопар иситмаси каби касалликларнинг қўзғатувчиларини юқтириб юради, аллергия реакцияларга сабаб бўлади.

Рус. Москиты.

Искаш — қ. **Ҳидлаш.**

Иссиқлик I — тер безлар йўлининг, аксарият, кўп терлаш оқибатида бекилиб қолишдан юзага келувчи дерматоз; терига папула ва пуфакчалар топиши билан кечади.

Рус. Потница.

Иссиқлик II — *физиологияда* — моддалар алмашинуви жараёнида организмда ҳосил бўладиган энергия.

Иссиқлик ажралиш — *физиологияда* — организм томонидан атроф-муҳитга иссиқлик энергиясини ажратиш.

Рус. Теплоотдача.

Иссиқлик алмашиниш — *физиологияда* — организм билан атроф муҳит ўртасида иссиқлик энергиясининг алмашинуви.

Рус. Теплообмен.

Иссиқлик нуқталари — иссиқлик таъсирларини идрок қилувчи рецепторлар кўпроқ жойлашган тери соҳалари.

Рус. Тепловые точки.

Иссиқлик уриши — организмга узоқ вақт иссиқ ҳаво ёки инфрақизил нурлар (иссиқлик нурлари) таъсир этиши оқибатида организмда иссиқлик бошқарилиши издан чиқиши натижасида юзага келадиган ўткир патологик ҳолат; гавда ҳарорати кўтарилади, кўнлаб тер ажралади, пульс, нафас тезлашади, бош оғрийди, кўнгил айниш, қусиш, адинамия, хушдан кетиш кузатилади; оғир ҳолларда — ўта карахглик, руҳий қўзғалиш, талваса тутиш, ҳаракатлар уйғунлиги бузилиши бўлади.

Рус. Тепловой удар.

Иссиқлик ҳосил бўлиш — *физиологияда* — моддалар алма-шинуви жараёнида организмда энергия — иссиқлик юзага келиши.

Рус. Теплопродукция; син. теплообразование.

Иссиқ чойшабга ўраш — беморни иссиқ сувга намлаб олинган чойшабга ўраб қўйиш.

Рус. Горячее обёртывание.

Истисқо I — гавданинг ёки аъзосининг бирор бир бўшлигида сувсимон суюқлик — трансудат тўпланган касаллик.

Рус. водянка.

Истисқо II — *халқ табобатида* — гавданинг ёки аъзосининг бирор бир бўшлигида суюқлик, ел ва бошқа нарсалар тўпланган ҳолат.

Истисқо суюқлиги — истисқо касаллигида тегишли аъзо ва бўшлиқларда тўпланадиган трансудат.

Рус. Водяночная жидкость.

Ит ишғаҳа — *халқ табобатида* — одамнинг бир еганда талайгина овқат ейдиган, еганда ҳам шошиб-пишиб, чай-нар-чайнамас ютадиган ютоқи ишғаҳаси.

Иффат пардаси (син. қизлик пардаси) — қин даҳлизи билан қин бўшлиғи оралигида жойлашган шиллиқ пардалар бурмаси; у — ўзида мушак тўқима, нерв ва қон томирлар туган бириктирувчи тўқимали асосга эга.

Рус. Деваственная плева.

Ихтиёрий хотира — диққат-эътибор билан эслаб қолинган хотира (қ.).

Рус. Произвольная память.

Ихтиёрий эслаб қолиш — объектни муайян мақсад йўлида эслаб қолиш; бу — ушбу жараёни енгиллаштирувчи махсус усул ва амаллар ёрдамида рўёбга чиқарилади.

Рус. Произвольное запоминание.

Ихтиёрий ҳаракатлар (син. онгли ҳаракатлар) — онгли равишда мақсадга қаратилган ҳаракатлар.

Рус. Произвольное движение; син. сознательное движение.

Ихтиёрсиз хотира — диққат-эътиборсиз эслаб қолинган хотира (қ.).

Рус. Непроизвольная память.

Ихтиёрсиз эслаб қолиш — объектни муайян мақсадсиз эслаб қолиш; бу — ушбу объектга хос (унинг янгилиги, гайритабийлиги ва ш. к.) хусусиятларга, шунингдек, одамнинг қизиқиши ва эҳтиёжига кўра амалга ошади.

Рус. Непроизвольное запоминание.

Ихтилом — жинсий алоқасиз шаҳват (сперма)нинг кетиб қолиши; **туңги ва кундузги ихтилом** (қ.) тафовут қилинади.

Рус. Поллюция.

Ихтисосланган касалхона — муайян гуруҳдаги касалликлар билан оғриган беморлар ётқизилиб даволанадиган махсус касалхона; сил касалликлари касалхонаси, юқумли касалликлар касалхонаси, юрак-томир касалликлари касалхонаси, кўкрак жарроҳлиги касалхонаси ва бошқалар шулар жумласидандир.

Рус. Специализированная больница.

Ичак I — *анатомияда* — ичакларнинг алоҳида ҳолда турли хил бўлимлари.

Рус. Кишка I.

Ичак II — *эмбриологияда* — эмбрион эндодермасининг буралиши натижасида ҳосил бўладиган эмбрионнинг найсимон аъзоси; овқат ҳазм қилиш йўли ва бошқа қатор аъзолар учун бошланғич тузилма бўлиб хизмат қилади.

Рус. Кишка II.

Ичак буралиши — ичак юриши, қон билан таъминланиши издан чиқиши билан кечадиган ичак қовузлогининг ичак тутқичлари ўқи атрофида буралиб қолиши.

Рус. Заворот кишок.

Ичакдан қон кетиш — ичаклар деворларидаги қон томирлардан ичак бўшлиғига қон оқиб тушиши.

Рус. Кишечное кровотечение.

Ичаклар — меъданинг пилорус қисмидан бошланиб ортки чиқарув тешиги оралиғидаги: ўн икки бармоқ ичак, ингичка ичак, йўғон ичак, сигмасимон ичак ва тўғри ичаклар мажмуи.

Рус. Кишечник.

Ичак оқмаси — қорин деворидан сиртга чиққан ичак ташқи оқмаси; **ичаклар** (қ.)да қилинган операция асорати сифатида ёки қоринни тешиб ўтган жароҳатларда кузатилади.

Рус. Кишечный свищ.

Ичак санчиғи — ичаклар спазмасида ёки уларнинг мушаклари чўзилиб қолганида юзага чиқадиган санчиқ.

Рус. Кишечная колика.

Ичак сугориш — қўш найли зонд ўрнатилган махсус прибор орқали ётган беморга дам сув юбориб, дам уни тортиб олишга асосланган ичакларни ювиш методи.

Рус. Кишечное орошение.

Ичак тугун ҳосил қилиши — ингичка ичак қовузлогидан тугун ҳосил бўлиши билан изоҳланадиган ичак тутилиши-нинг ўзига хос шакли.

Рус. Узлообразование кишок.

Ичак тутилиши — ичакларда овқат массаларининг тути-либ қолиши, ел (газ) юришмаслиги, қоринда қаттиқ оғриқ пайдо бўлиши, қусиш, интоксикация кузатилиши каби ҳо-дисалар билан кечадиган ичак юришмаслиги.

Рус. Непроходимость кишечника.

Ичак чоки — ичаклар деворига солинадиган чок.

Рус. Кишечный шов.

Ичак шиллиги санчиги — қ. **Шиллиқ санчиги**.

Ичак шираси — ичаклар (қ.) шиллиқ пардаси секрет иш-лаб чиқарадиган безларининг овқат ҳазм қилувчи шираси.

Рус. Кишечный сок.

Ичак шовқини — ичаклар ҳаракатланиб турганида ичи-даги массанинг сурилиб юришидан юзага келадиган ва қорин устидан эшитиладиган шовқин.

Рус. Кишечный шум.

Ичак ювиш — зонд ёрдамида **ичаклар** (қ.)га, аксари, йўғон ичакка минерал сув ёхуд дори эритмалар юбориб уларни ювиш муолажаси.

Рус. Кишечное промывание.

Ичак қайчи — *тиббий техникада* — мурдани ёришда ичакларни бўйламасига кесишга мўлжалланган қайчи; қай-чининг ичакка киритиладиган тоқиси узунроқ ва учи тўмтоқ бўлади.

Рус. Кишечные ножницы.

Ичак ҳазми — ингичка ва йўғон ичаклар бўшлигида ичак безлари ширалари ва ичак микрофлоралари таъсирида бў-ладиган ҳазм.

Рус. Кишечное пищеварение.

Ичбуруғ (син. ю р а к б у р у г) — шигелла туркумига ман-суб бактериялар келгириб чиқарадиган ичак юқумли касал-лиги; асосан, йўғон ичак яллиғланади ва интоксикация бел-гилари билан кечади; нажас, бемор теккан идиш-товоқлар орқали оғиздан юқади; касалликнинг бир неча хиллари мав-жуд, шу хилларига кўра уларнинг клиник белгилари, ҳожат-га қатнаш сони, нажас кўриниши ҳар хил бўлади.

Рус. Дизентерия.

Ич бўшатиш — одамнинг кунига 1-2 марта — эрталаб ёки кечқурун ёхуд ҳар иккала маҳалда, боланинг эса ёшига қараб

3-4 маҳал ҳожатга бориб ични бўшатиш билан изоҳланувчи нормал физиологик жараён; соғломлик аломати; яна қ. **Ичкиелиш**
 Рус. Испражнение.

Ич дамланиши — қ. **Қорин дамланиши**.

Ичкикиш — ота-онасини ниҳоятда согинган боланинг руҳан эзилиши оқибатида тушкунликка тушиб бирор бир дардга чалиниш ҳолати; бу — айниқса, **эмизикли бола**(қ.) ларда ичкетиш, ранг-рўйи синиқиб, озиб-тўзиб бемажол ҳолатга тушиб қолиши билан кечади; эсли болаларда эса бу — енгил-елпи руҳий ўзгаришлар билан кечиб, бора-бора ўтиб кетади.

Ичимлик — ичиладиган, ичишга яроқли бўлган суюқликлар мажмуи.

Рус. Напиток, питьё.

Ичимли сув — организм учун зарур таркибга эга бўлган, талаб ва эҳтиёжни қондира оладиган, ортиқча моддалардан холи, сифатли сув.

Рус. Питьевая вода.

Ичиш — 1. Турли хил ичимликлар, суюқ овқатларни хўшлаб ёки шимириб ютиш.

2. Спиртли ичимликларни тановул қилиш.

3. Қаттиқ дори препаратларни сув, сут ва бошқа суюқликлар билан ютиш.

4. Суюқ препаратларни қошиқ ёки бошқа идишлар ёрдамида ютиш.

Ичкарига қараган ғилайлик — ичкарига (бурунга, бир-бирига) қараган кўз ғилайлиги юзага келган горизонтал ғилайлик.

Рус. Косоглазие сходящееся; син.: конвергирующее косоглазие, экзотропия.

Ичкиелиш (син. ҳо ж а т, ё з и л и ш) — одатланишга кўра кунига бир ёки икки марта ич бўшалиши; **нажас** (қ.) келиши; яна қ. **Ич бўшатиш**.

Рус. Дефекация.

Ичекетар — меъда-ичакларда, асосан, овқат ҳазм қилиш ва сўрилишнинг бузилиши оқибатида келиб чиқадиган, турли хил клиник кўринишлар билан юзага келадиган ва бир неча хилларга тафовут қилинадиган патологик ҳолат.

Рус. Диспепсия II.

Ичкетиш — турли сабаблар: инфекция, ички аъзоларнинг нономрал функцияси, меъда-ичак йўлидаги патологик жа-

раёнлар, физиологик бузилишлар, заҳарланишлар, организмда бирор модданинг етишмаслиги (авитаминозлар) ва бошқалар туфайли ичнинг кетма-кет кетиши; ҳожатга кунига 4-5 мартадан 7-10 мартагача ва ҳатто ундан ҳам кўпроқ қатнашга тўғри келади; нажас суюқ, анча суюқ, сувдай кўкимтир суюқ бўлади; патологик ҳолат.

Рус. Понос.

Ички аъзолар — одам гавдасининг ички бўшлиқларида жойлашган ва ўзига хос муайян бир ёхуд бир неча вазифаларни бажарувчи аъзолар.

Рус. Внутренние органы.

Ички бавосир — бавосир тугунлари дурваза (ортки чиқарув тешиги)нинг ичкарасида бўладиган бавосир.

Рус. Внутренний геморрой.

Ички бўшлиққа қон кетиш — танадаги катта бўшлиқлар — қорин парда бўшлиғи, плевра ёки перикард бўшлиқларига **қон кетиш** (қ.).

Рус. Внутреннее кровотечение полостное.

Ички жинсий аъзолар — хоҳ эркакларда бўлсин, хоҳ аёлларда бўлсин кичик тосда жойлашган барча жинсий аъзолар мажмуи; эркакларда ёроқ(мойк халтаси)да жойлашган жинсий аъзолар — мойк ва уруғ тизимчалари ҳам шу жинсий аъзолар таркибига киради.

Рус. Половые органы внутренние.

Ички калла асоси — калла асосининг мияга қараган юзаси.

Рус. Основание черепа внутреннее.

Ички касалликлар I (син. терапия) — ички аъзолар касалликларининг этиологияси, патогенези ва клиник кўринишларини, уларнинг диагнозларини аниқлаш, даволаш ҳамда профилактикасининг методларини ишлаб чиқувчи клиник тиббиётнинг бир соҳаси.

Рус. Внутренние болезни I; син. терапия.

Ички касалликлар II — ички аъзолар касалликлари мажмуи.

Рус. Внутренние болезни II.

Ички кийимлар — очиқ баданни ёпиб туришга, иссиқ-совуқдан ҳимоя қилишга, тер ва бошқа ажралмаларни шимиб олишга хизмат қиладиган бадан билан ташқи кийимлар оралигидаги гигиеник кийимлар.

Рус. Нижнее бельё.

Ички кўрув нерви қини — кўрув нервини қоплаб турадиган юмшоқ ва ўргимчак инисимон пардалар оралигидаги

капилляр бўшлиқ; ичи бош ва орқа мия суюқлиги билан тўлиб туради.

Рус. Влагалище зрительного нерва внутреннее.

Ичкилик — барча спиртли ичимликлар мажмуи.

Ичкиликбоз — спиртли ичимликларни мунтазам равишда маст бўлиб қолгунга қадар миқдорда ичишга одатланиб қолган одам.

Ас. т. **Алкоголик.**

Рус. Алкоголик.

Ичкиликбозлик — спиртли ичимликларни мунтазам равишда маст бўлиб қолгунга қадар миқдорда ичиб юришлик.

Ас. т. **Алкоголизм.**

Рус. Алкоголизм.

Ичкиликбозлик қалтироғи — ўткир мастликда ва сурункали алкоголизмда кузатиладиган юз, тил мушаклари ва олдига узатилган қўлларнинг керилган бармоқлари қалтироғи.

Рус. Алкогольное дрожание.

Ички нурланиш — нафаста олинган ҳаво, овқат, сув каби озиқлар билан организмга кирган нур манбаидан ёки ичга сунъий киритилган радиофармацевтик препаратлардан нурланиш.

Рус. Внутреннее облучение.

Ички нутқ — фикрлаш ва эслаб қолиш ҳамда эста олиш жараёнида қатнашувчи, бошқа кишилар билан мулоқотга киришувга мўлжалланмаган нутқий фаолият; у — фақат овоз аппаратининг сезилар-сезилмас микроҳаракатлари орқали ташқарига чиқиши мумкин; шунда ҳам уни бошқа одам эшитмайди, чунки у унсиз бўлади.

Рус. Внутренняя речь.

Ички оқма — қавак аъзоларнинг ичини ёки тана бўшлиқларини (патологик бўшлиқларни ҳам) ўзаро туташиб (қўшиб) қўювчи ва ташқарига тешиб чиқмаган оқма.

Рус. Внутренний свищ.

Ички парда — қон ва лимфатик томирлар деворининг ички қисми; у — эндотелий, субэндотелий қаватини, эластик мембрана ёки тўрни ўз ичига олади.

Рус. Внутренняя оболочка; син. интима.

Ички танглай қўшимча муртаклари — юмшоқ танглайнинг чуқур бағрида жойлашадиган, вақти-вақти билан юзга келиб турадиган майла муртақлар.

Рус. Внутринёбные миндалины добавочные.

Ички эшитув йўлаги — чакка суяги пирамидасидаги ички эшитув тешигининг ортки юзасидан бошланиб ички қулоққа олиб борувчи пирамида ичида жойлашган суяк канали.

Рус. Слуховой проход внутренний.

Ички эшитув тешиги — чакка суяги пирамидасининг ортки юзасидаги тешик; **ички эшитув йўлаги** (қ.)га олиб киради.

Рус. Слуховое отверстие внутреннее.

Ички юрак ёрилиши — ҳар хил сабабларга кўра юрак ички деворидаги — қоринчалараро тўсиқ, сўрғичсимон мушаклар кабиларнинг бутунлиги бузилиши.

Рус. Разрыв сердца внутренний.

Ички қои кетиш — тўқималарга, аъзоларга ёки тана бўшлиқларига **қои кетиш** (қ.).

Рус. Внутреннее кровотечение.

Ичогриқ — *халқ табобатида* — табиати ҳар хил оғриқлар билан кечадиган, асосан, меъда ва ичакларга оид касалликлар, инфекциялар, физиологик носогликлар ва бошқа турли хил дардларнинг умумий симптоми.

Ичсуриш — ични тозалаш мақсадида сурги дори ичиб ихтиёрий ич сурдириш ёки бирорта ёқимсиз, сифатсиз овқат истеъмол қилиш оқибатида беихтиёр (инфекциясиз) ич суриши; ҳожатга 1-2 марта бориш билан чекланилади; нажас суюкроқ, суюқ бўлади; нормал физиологик ҳодиса.

Ичтерлама (син. қ о р и н т и ф и) — ичтерлама таёқчаси келтириб чиқарадиган ичак касалликларига мансуб ўткир юқумли касаллик; бот-бот кечиши, бактериемия бўлиши, ингичка (камроқ, йўғон) ичакларнинг лимфатик системаси зарарланиши, интоксикация, иситма, розеолёз тошма топиши, гепатолиенал синдром кабилар билан юзага чиқади.

Касалликнинг номи унда асосан ичаклар касалланиши, яъни уларнинг лимфатик безлари ўта яллигланиши ("ич терлаши") ва у билан боғлиқ бутун қорин (яхлит ҳолда бутун организм) касалликка тортилишидан олинган.

Рус. Брюшной тиф; син. и л е о т и ф.

Ичтерлама зотилжам — ичтерлама билан касалланган куннинг 3-4-ҳафталарида ўпка тўқималарида, шунингдек, регионар лимфатик тугунларда ичтерлама дончалари (гранулемалари) ҳосил бўлиши билан юзага чиқадиган зотилжам.

Рус. Брюшнотифозная пневмония; син. п н е в м о т и ф.

Ичтерлама тили — юзаси оқ-кулрангнамо караш билан қошланган қалин тортган тил; тилнинг учи ва четлари ка-

рашдан холи, қизарган, тиш тегиб турган жойларида изи қолган бўлади; ичтерламанинг илк дифференциал-диагностик белгиси ҳисобланади.

Рус. Тифозный язык.

Ичгерлама яраси — ичтерламада лимфатик фолликуларлар яллигланиши оқибатида юзага келадиган **ёнбош ичак** (қ.) яраси; ўзининг чуқурлиги ва тешилиш хавфи борлиги билан бошқа яралардан фарқ қилади.

Рус. Брюшнотифозная язва.

Ич юмшатувчи хўқна — **ичаклар** (қ.) тонуси бўшашиб кетишидан юзага келадиган қабзиятларда улар ҳаракати (перисталтикаси)ни жонлантириб юборадиган **даво хўқна** (қ.).

Рус. Послабляющая клизма.

Ичориш — нормал ҳаракатланиб турган меъда-ичакларда овқат массасининг бир маромда силжиб, юриб туриши; нормал физиологик жараён.

Рус. Передвижение кишечных масс.

И ч қ о т и ш — қ. **Қабзият**.

И ш о н т и р и ш — қ. **Таъсир кўрсатиш**.

Ишгаҳа — овқат ейишга уйғонган ёқимли иштиёқ; сўлак ва меъда шираси ажралиши билан юзага чиқади.

Рус. Аппетит.

Ишқ — *сексологияда* — ҳаммага ҳам nasib бўлавермайдиган ўта эҳтиросли, ўта нозик ёрга бўлган инсоний муҳаббат, ўтли майл, жозибали висол иштиёқи.

Ишқибоз — *сексологияда* — **ишқ** (қ.) дардига мубтало бўлган киши.

Ишқибозлик I — жинсий ҳаётни физиологик, психологик ва ижтимоий жиҳатдан ўрганадиган, ишқ аҳлига ёрдам бериш методларини ишлаб чиқадиган фан соҳаси.

Ас. т. **Сексология**.

Рус. Сексология.

Ишқибозлик II — **ишқибоз** (қ.)ларнинг дарди, эҳтирос ва иштиёқлари мажмуи.

Ишқорловчи иарҳез — сийдик таркибида ишқорий моддаларни кўпайтирувчи озиқ-овқатлар (мева-сабзавотлар) буюрилган иарҳез; бу иарҳез сийдик-кислотали диабетда, метаболик ацидозда қўлланилади.

Рус. Ощелачивающая диета.

Иқлим — метеорологик жараёнларнинг бир қонуният асосида мунтазам бир маромда кечадиган, муайян худудга мос

кўп йиллик об-ҳаво шароити; тирик мавжудотлар шу иқлим шароитига мослашган ҳолда яшайди; унинг ўзгариши мавжудотлар организмда ўзига хос ўзгаришлар ясайди.

Рус. Климат.

Иқлим билан даволаш — муайян иқлимнинг ўзига хос хусусиятларидан даво мақсадларида фойдаланиш методи.

Ас. т. **Иқлим терапия.**

Рус. Климатотерапия.

Иқлимий туманланггириш — *гигиенада* — иқлим омилларининг табиати ва одам организмига кўрсатадиган таъсирига кўра мамлакат ҳудудини зоналарга бўлиб чиқиш.

Рус. Климатическое районирование.

Иқлим омиллари — муайян ҳудудда кўпроқ ва кучлироқ кечадиган одам, ҳайвон ва ўсимликлар организмига сезиларли таъсир кўрсата оладиган метеорологик шароитлар; ҳаво ҳарорати ва намлиги, атмосфера босими ҳамда ёғингарчилик ва бошқалар шулар жумласидандир.

Рус. Климатические факторы.

Иқлим яратувчи омиллар (син. иқлим ҳосил қилувчи омиллар) — иқлим шаклланишини белгилаб берувчи омиллар; Ернинг радиацион баланси, атмосфера ҳавоси билан гидросферасининг циркуляцияси ва бошқалар шулар жумласидандир.

Рус. Климатообразующие факторы.

Иқлим ҳосил қилувчи омиллар — қ. **Иқлим яратувчи омиллар.**

Й

Йигит — жисмоний ва жинсий жиҳатдан вояга етган, дунёқараши шаклланиб бўлган, ҳаётий тажрибага эга, умуман, ҳар томонлама камолотга эришган ёш эркак.

Рус. Парень, молодой человек.

Йигит ёши — тахминан, 20 ёшдан — 30 ёшгача. Баъзиларда 18 ёшдан бошланиши, баъзиларда 32-35 ёшгача давом этиши мумкин.

Йигит ёши илмий статистик аҳамият касб этмайди.

Йигитлик — йигит ёшидаги давр.

Йирганиш — қ. **Жирканиш.**

Йиринг (син.: мадда; (3), фасод) — ўзида парчаланган лейкоцитлар, яллиғланган тўқималарнинг нобуд бўлган ҳужайралари ва касаллик келтириб чиқарувчи микроорганизм-

ларни туғувчи оқсилга бой сарғиш-яшилнамо лойқа, қуюқ экссудат.

Рус. Гной.

Йиринг бойлаш — қ. **Йиринглаш**.

Йиринг кўлмаги — ташқарига чиқиб кетолмаган ёки қисман ташқарига оқиб чиққан йиринг ўчоғидан йирингнинг нарига силжиб ёки оқиб бориб йигилган тўшлами.

Рус. Гнойный затёк.

Йиринг ланиш — қ. **Йиринглаш**.

Йиринглаш (син.: йиринг бойлаш, йиринг ланиш) — яллигланган ўчоқда йиринг ҳосил бўлиши.

Рус. Нагноение.

Йирингли балгам — ўпка абсцесси бронх йўлига ёрилиб чиққанда йиринг аралашиб кўчадиган балгам.

Рус. Гнойная мокрота.

Йирингли жароҳат — теварак девори ва туби йирингли яллигланган жароҳат.

Рус. Гнойная рана.

Йирингли оқма — йирингли яллигланиш ўчоғининг ташқарига ёки бирор бўшлиққа, мас., ичи кавак аъзоларга очилиб кетишидан юзага келган оқма.

Рус. Гнойный свищ.

Йиринг таначалар — йирингли экссудатнинг емирилаётган лейкоцитлари.

Рус. Гнойные тельца.

Йириқ — 1. Жароҳатларнинг ташқарига йирилиб турган ёки йириладиган ҳолати.

2. Аёллар ташқи жинсий аъзосининг юза ёриғи.

Рус. Расщелина.

Йиртилган жароҳат — жароҳат четларининг нотўғри шаклда узук-юлуқ бўлиши, тўқима қаватларининг ажралиб туриши, теварак-атроф тўқималарининг чўзилиб-узилган ҳолатни олиши билан юзага чиқади.

Рус. Рваная рана.

Йиргилиш — ёпиқ шикастларда юмшоқ тўқималар (пай, мушак, фасция, бойлам, бўғим халта (капсула)си ва б.) бутунлигининг бузилиши.

Рус. Надрывание.

Йиртиқ — 1. Ёпиқ шикастларда юмшоқ тўқималар (пай, мушак, фасция, бойлам, бўғим халта (капсула)си ва б.) бутунлигининг бузилган ҳолати.

Рус. Надрыв.

2. Оғиз бўшлиғини бурун бўшлиғи билан тугаштириб қўйган туғма танглай нуқсони; юқори лабнинг ўргасидан бурунчага бўлган туғма йириги; юз тўқималаридаги туғма нуқсонлар ва бошқалар.

Рус. Расщелина.

Йиртиқ лаб — қ. **Лаб йиртиғи.**

Йиғма (син. чо й) — *фармацияда* — бир неча хил доривор ўсимликлар ёки улар қисмларининг қуритилган, аксарият, майдаланган, баъзан, дори воситалар қўшилган аралашмасидан иборат қаттиқ дори шакли; дамлама ва қайнатмалар тайёрлашда қўлланилади.

Ик. номи **Йиғма дори.**

Рус. Сбор; син. чай.

Йиғма дори (син. чо й дори) — *фармацияда* — неча хил доривор ўсимликлар ёки улар қисмларининг қуритилган, аксарият, майдаланган, баъзан, дори воситалар қўшилган аралашмасидан иборат дори шакли; дамлама ва қайнатмалар тайёрлашда қўлланилади;

Ик. номи **Йиғма.**

Рус. Сбор; син. чай.

Йўл(-лар) — *тиббиётда* — 1. Секрет ишлаб чиқарувчи безларнинг секретларини ташқарига ёки ички аъзоларга чиқариб берадиган йўл; тананинг у ёхуд бу ерида лимфа ҳаракатланадиган йўл; аёлларда тухум, эркакларда уруғ ҳаракатланадиган йўл; жигар бағридаги ва ўт қоидан кейин бошланадиган ўт ҳаракатланувчи йўл ва шу каби бошқа йўллар.

Рус. Проток.

2. Организмга дори моддалар киритиладиган йўллар; инфекция юқиш йўллари; нерв толалари орқали импульслар ўтадиган йўл; қон, плазма, экссудат, йиринг ўтадиган йўллар; кўз ёш оқиб келадиган йўл ва бошқалар.

Рус. Путь(-и).

3. Овқат ҳазм қилиш йўли; овқат массасини ўтказиб берувчи йўл.

Рус. Тракт.

4. Сийдик чиқариш йўли.

Рус. Канал.

5. Қўтир йўллари, оқма йўллари, бурун йўллари ва б.

Рус. Ход(-ы).

Йўлак — организмдаги бирор аъзога ўтиладиган, аъзо ичига кириб бориладиган усти (ён-атрофи) берк йўл; **ички эшитув йўлаги** (қ.), **ташқи эшитув йўлаги** (қ.) кабилар шулар жумласидандир.

Рус. Проход.

Йўлаш — оиерацияда асосий объект бўлган аъзога етиб бориш ва уни алоҳида ажратиб қўйиш учун тўқималарни нари-берига суришда жарроҳ қўллайдиган амаллар мажмуи; ўзига хос муайян топографик-анатомик ва техник хусусиятларга эга; йўлаш оиерациянинг дастлабки босқичи ҳисобланади.

Ик. номи **Кириш**.

Рус. Доступ; син. оперативный доступ.

"Йўлбарс" тил — бўйламасига, ҳам кўндалангига қорамтир йўллар тушган тил; оқ алаҳлаш касаллиги белгиси.

Рус. "Тигровый" язык.

Йўлдош — ҳомилани она организми билан боглаб турувчи ўзига хос аъзо; плацента, **қоғоноқ** (қ.) ва **киндик** (қ.)дан ташкил топган; ҳомила униб-ўсишига, етилиб туғилишига қадар яшашига хизмат қилади; ҳомила туғилиши билан унинг функцияси тугайди.

Рус. Послед.

Йўлдош даври (син. тугруқ учинчи даври) — ҳомила туғилгандан бошлаб то йўлдош тўла-тўкис тушгунига қадар бўлган туғруқ даври.

Рус. Последовый период; син. третий период родов.

Йўлдош касалликлар — асосий касалликка қўшилиб келган ёки у билан бир вақтда мавжуд бўлган касалликлар; диагностика аниқлаш пайтида маълум бўлиб қолади.

Рус. Сопутствующие болезни.

Йўлдош эрта кўчиши — плацентанинг туғилмасдан олдин бачадон деворидан кўчиши; бачадондан қон кетишига олиб келиши мумкин; бу — ҳомилалик ёхуд туғруқ асорати ҳисобланади.

Ас. т. **Плацента эрта кўчиши**.

Рус. Отслойка плаценты преждевременная.

Йўлланма — қ. **Жўнатма**.

Йўтал — ихтиёрый ёки ихтиёрсиз (рефлектор) равишда кучли зарб билан юзга чиқадиган товушли турткисимон нафас чиқариш; нафас йўлларидаги патологик жараёнлар белгиси.

Рус. Кашель.

Йўталга қарши воситалар — йўтал рефлексини бартараф этувчи дори воситалар.

Рус. Противокашлевые средства.

Йўғон ичак — ингичка ичакдан кейин келадиган, озиқлар ҳазми тугалланадиган ва сўрилиб битадиган, сувлар охиригача сингиб тугалланадиган ва нажас шаклланиб бўладиган ичакларнинг сўнгги бўлими; кўр ичак, чамбар ичак ва кўтон (тўғри ичак)ни қамраб олади.

Рус. Толстая кишка.

Йўгон томчи — қ. **Қалин томчи**.

К

Кавак оёқ панжа — панжа гумбази ҳаддан ортиқ дўнг бўлган, кафти каваксимон чуқурча ҳосил қилган оёқ панжа; полиомиелит касаллигида учрайди.

Рус. Полая стопа.

Кажавақорин — олдинга дўмбаийиб чиққан, рўпарадан ёки ётқизиб қараганда сезилар-сезилмас чорқиррали катта қорин.

Кайфият — руҳий фаолиятга таъсир кўрсатувчи эмоционал (ваҳимали, ташвишли, қувноқ, гамгин, маъюс, жиддий) ҳолат.

Рус. Настроение.

Кал — 1. Бошнинг сочли қисмида фасодли қасмоқ пайдо қиладиган ва сочни тўкиб юборадиган, замбуруғнинг махсус тури келгириб чиқарадиган юқумли сурункали тери касаллиги.

Рус. Ф а в у с; син. п а р ш а.

2. Бошнинг соч тўкилиб кетган қисми.

Рус. Лысый.

Калла — **калла чаноғи** (қ.).

Рус. Череп.

Калла асоси — галвирсимон, понасимон суяклар, пешона, чакка ва энса суякларидан ташкил топган калланинг куйи қисми.

Рус. Основание черепа.

Калла ички босими — калла бўшлиғи билан мия қоринчаларидаги босим; унинг даражаси мия моддасининг тифизлиги, бош-орқа мия суюқлигининг гидростатик ва осмотик босими, тўқималар суюқлиги ва қон босимлари билан белгиланади.

Рус. Внутричерепное давление.

Калла лиқилдоғи — қ. **Лиқилдоқ**.

Каллани очини — калла бўшлиғига йўлаш — кириш мақсадида унинг гумбазини операция қилиб очини.

Ик. номи **Каллани трепанация қилини**.

Рус. Трепанация черепа.

Калла суюги — қ. **Калла чаноғи**.

Калла чаноғи (қисқача — **калла**, син.: калла суюги, бош суюги) — юз ва мия жойлашган калла бўлимларидан ташкил топган бош скелети.

Рус. Череп.

Камоноёқ (син.: камонпой, чавандозоёқ) — рахит ва бошқа касалликларда эгик оёқларнинг қавариги, панжадан бириктириб турилганда, икки ён томонга — ташқарига бўртиб турадиган оёқ; уни "о" ҳарфи шаклига, оёқларга алоҳида-алоҳида қаралганда ўқ-ёй шаклига нисбат берадилар.

Чавандозларнинг оёқлари ҳам бора-бора шу шаклни олади.

Ик. номи **О-симон оёқ**.

Рус. Ноги О-образные.

Камонпой — қ. **Камоноёқ**.

Кампир — қарилик даврини бошидан кечираётган камийда 75 ёшга кирган ва ундан ошган аёл.

Рус. Старуха.

Камсувлик — ой-кунига етган ҳомиладорликда қоғоноқ сувининг 500 мл дан кам бўлишлиги; қўшинча, ҳомила ривожининг нуқсонлари билан қўшилиб келади.

Рус. Маловодие.

Камқонлик — қон ҳажми бирлигида гемоглобиннинг камайиб кетиш ҳолати; у — кўп ҳолларда эритроцитлар миқдори озайиши билан бирга кечади.

Ас. т. **Анемия**.

Рус. Анемия.

Кана иситмаси — аксарият, ташувчиси ва юқтириб юрувчиси каналар ҳисобланадиган турли хил микроорганизмлар қўзғатадиган юқумли касалликлар мажмуи.

Рус. Клещевая лихорадка.

Каналар — **бўғимоёқлилар** (қ.) турига мансуб **ўргимчаксимонлар** (қ.) синфига кирувчи каналар туркуми; буларга акариформлар (қизилтанлилар, тироглифоидлар, **қўтир каналари** (қ.), ёғ безлар каналари), тамазоидлар, аргис каналар, иксод каналар киради; каналарнинг баъзилари инфекция ташиб юрсалар, баъзилари инфекция юқтириб юрадилар ва яна баъзилари эса ўзлари касаллик келтириб чиқарадилар; мас., **қўтир канаси** (қ.) шулар жумласидандир.

Рус. Клещи.

Кар (син.: гарант, карқулоқ) — 1. Эшитиш қобилиятини бутунлай йўқотган ёки сал эшитса ҳам англаб етмайдиган одам.

2. Эшитиш лаёқатини йўқотган қулоқ.

Рус. Глухой.

Карам буқоғи — овқатга кўпроқ карамнинг айрим навларини ёки таркибида струмоген моддалар — тиоцианат ва тиооксизолиденлар тутувчи хочсимон гулдошлар оиласига мансуб бошқа ўсимликларни кўпроқ ишлатиш оқибатида келиб чиқувчи айрим одамларда учровчи буқоқ.

Рус. Капустный зоб.

Карахтлик (син. гаранглик II) — барча руҳий жараёнлар сусайиши ва оғир кечиши, тасаввурнинг пасайиши, ҳис-сезгининг жонсизланиши, атрофни ориентациялаш қисман ёки бутунлай издан чиқиши билан кечадиган эс-хушнинг хираланиш шакли.

Рус. Оглушение; син.: оглушённость, синдром оглушения сознания.

Караш — тиш, тил, оғиз ва бошқа аъзолар юзасига ўтириб уни қоплаб олган, таркиби — емирилиб тушган эпителий ва шиллик парда ҳужайралари, турли хил микроорганизмлар, озиқ моддалар ва бошқа чиқиндилардан ташкил топган оқиш, оқиш-жигар ранг, занг ранг, қорамтир-кўкиш рангли парда, қатлам; айниқса, тил карашининг табиати касаллик диагнозини аниқлашда катта аҳамият касб этади.

Рус. Налёт, отложение.

Караш боғлаш — тил устини, тиш сиртини оғиз шиллик пардаларини ва бошқа аъзоларни караш қоплаши.

Карлик (син. гаранглик I, карқулоқлик) — товушни бутунлай эшитмаслик ёки сал эшитса ҳам нутқни англамаслик.

Рус. Глухота.

Карсиз соқовлик — эшитиш сақлангани ҳолда нутқ шаклланиши (тил чиқиши) кечиккан ҳолат.

Рус. Слухонемота.

Кар-соқов (син.: гунг I, гунгалак I,) — илк болалиқдан — қулоғи эшитиш лаёқатини йўқотган, шу туфайли нутқи — тили ҳам чиқмаган одам.

Рус. Глухонемой.

Кар-соқовлик (син.: гунглик I, гунгалаклик) — илк болалиқдан **туғма** (қ.) ёки **ортгирма** (қ.) **карлик** (қ.) ва шу карлик туфайли нутқ йўқлиги.

Рус. Глухонемота; син. сурдомутизм.

Карқулоқ — қ. **Кар.**

Карқулоқлик — қ. **Карлик.**

Касал — 1. қ. **Касаллик.**

2. Организмнинг бирор касаллик туфайли нормал фаолиятининг издан чиққан, бетоб ҳолати.

Рус. Больной.

3. қ. **Бемор (1).**

Касалланганлик I — касалликларнинг аҳоли ва унинг айрим гуруҳлари ўртасида қанчалик тарқалганлик даражаси, сони.

Рус. Заболеваемость I.

Касалланганлик II — муайян давр (вақт) оралиғида ўрганилаётган контингентнинг 1000, 10000, 100000 аҳолисига тўғри келадиган (аниқланган) касалликнинг умумий сони — статистик кўрсаткичи.

Рус. Заболеваемость II.

Касалланиш I — муайян бир одамда касалликнинг юзага келиш факти.

Рус. Заболевание I.

Касалланиш II — қ. **Касаллик.**

Рус. Заболевание II; см. болезнь.

Касаллик (син.: дард I, касал, хаста, хасталик). — 1. Организмга ички ва ташқи омиллар таъсир кўрсатганда унинг ўз ҳимоя-мослашув механизмларини ўзига хос жавоб реакцияси сифатида сафарбар қилганда ҳам тузилма ҳамда функциялари издан чиққан ҳолат.

2. Конкрет нозологик касалликларнинг умумий номи (син. касалланиш II).

Рус. Болезнь; заболевание II.

Касаллик варақаси — к. **Меҳнатга яроқсизлик варақаси.**

Касаллик даракчиси — касалликнинг унинг асосий кўришиларида дарак берувчи илк белгиси.

Рус. Предвестник болезни; син. продром.

Касаллик келтириб чиқарувчи замбуруғлар — одамларда (ҳайвонларда ҳам) касаллик кўзгатувчи патоген замбуруғлар мажмуи.

Ас. т. **Паразит замбуруғлар.**

Рус. Паразитические грибки; син. паразитические грибы.

Касаллик келтириб чиқарувчилар — қ. **Касаллик кўзгатувчилар.**

Касаллик кечими (син.: касаллик кечиши, касаллик кечуви) — касаллик босқичлари ва белгиларининг эволюцияси.

Рус. Течение болезни.

Касаллик кечиши — қ. **Касаллик кечими**.

Касаллик кечуви — қ. **Касаллик кечими**.

Касалликка йўлиқиш — қ. **Касалликка чалиниш**.

Касалликка чалиниш (син. касалликка йўлиқиш) — соғ организмга бирор юқумнинг тушиши ёки организмда мавжуд инфекциянинг бош кўтариб қолиши ёхуд бирор аъзода патологик жараён ривожланиб қолиши оқибатида одамнинг бетоб ҳолатга тушиши.

Касаллик олди — организмнинг касаллик билан соғлиқ оралигидаги ҳолати; организм бу ҳолатда ё дардланиб бутунлай касал бўлиб қолади, ёки бир қанча вақтдан кейин тетиклашиб нормал фаолиятга тушиб кетади.

Рус. Предболезнь.

Касаллик оқибати — касалликнинг кейинги кечими ва нима билан туташи ҳақида илмга асосланган тахмин.

Рус. Прогноз болезни.

Касаллик сабаби — ҳар қандай касалликнинг келтириб чиқарган, қўзгатган юқуми (инфекцияси), табиий ва маиший шарт-шароитлар, ҳаёт тарзи, турмуш даражаси, об-ҳаво ўзгаришлари, беморнинг ўзига хос руҳий-асабий жиҳатлари, оғир, сурункали меҳнат, ёмон иш шароити, оч қолиш, организмда у ёхуд бу зарур озиқ модданинг етишмаслиги, шикастланишлар, совуқ, иссиқ, тоқ уриши кабиларни ўз ичига олувчи омил.

Рус. Причина болезни.

Касаллик тарихи — 1. Даволаш-профилактик муассасаларнинг стационарда ҳар қайси беморга алоҳида тўлғазилган, беморнинг паспорт маълумотлари, касаллик анамнези, диагнози, кечими, оқибати, шунингдек, олиб борилган барча даволаш-профилактик тадбирлар ёзиб борилган қайднома ҳужжати.

2. Касаллик тарихи бир қолишда системага солиб ёзилиши рақамлар билан бандларда кўрсатиб берилган бланка.

Рус. История болезни.

Касаллик хили — ҳар қандай бир касалликнинг келиб чиқиш сабаблари, қўзгатувчилари, юқтирувчилари, ўткир, сурункали кечиши, клиникасининг юзага чиқиш табиати, асорати, оқибати ва бошқа жиҳатларига кўра ўзига хос бир-бирдан фарқланувчи варианты.

Рус. Форма болезни.

Касаллик чақирувчилар — қ. **Касаллик қўзғатувчилар**.

Касаллик якуни — ҳар қандай касалликнинг охир-оқибатда нима билан тугаши — беморнинг соғайиб кетиши, меҳнатга тўла ёки қисман қайтиши, касбини ўзгартириши, асорат қолдириши, ногирон қилиб қўйиши ва ўлимга олиб бориши кабиларни ўз ичига олувчи касаллик якуни.

Рус. Исход болезни.

Касаллик қўзғатувчилар (син.: касаллик келтириб чиқарувчилар, касаллик чақирувчилар) — одам (ёки ҳайвон) организмга тушиб ўзига хос касалликларни келтириб чиқарувчи микроорганизмларнинг умумий номи.

Рус. Возбудители болезни.

Касалманд (син.: дардманд, дардчил) — касалликка тез-тез чалиниб турадиган, заиф тортиб қолган ёки узоқ сурункали дарди ҳадеганда аримайдиган одам ҳолати.

Рус. Болезненный, склонный к болезням.

Касалхона — беморлар ётқизиб даволанадиган, уларга тиббий-профилактик ёрдам кўрсатиладиган муассаса.

Рус. Больница.

Касалхона дорихонаси — касалхона таркибига кирадиган ва уни дори воситалар ҳамда дорихонада бериладиган бошқа бир қатор буюм-анжомлар, предмет-жиҳозлар билан таъминлаб турадиган дорихона.

Рус. Больничная аптека.

Касалхоналараро дорихона — дори воситалар ва дорихонада бериладиган бошқа бир қатор буюм-анжомлар, предмет-жиҳозлар билан бир йўла бир неча касалхоналарни таъминлаб турадиган дорихона.

Рус. Межбольничная аптека.

Касал шубҳаланиш (син. миядан кетмайдиган шубҳаланиш) — бажарилган ишнинг, ўтказилган тажрибаларнинг ва бошқа хатти-ҳаракатларнинг тўғрилиги ва охирига етказилганлигига иқрор эмаслик фикр-хаёлининг миядан кетмаслик ҳолати.

Рус. Болезненное сомнение; син. навязчивое сомнение.

Касбга алоқадор касалликлар — қ. **Касб касалликлари III**.

Касбдан заҳарланиш — меҳнат фаолияти заҳарли кимёвий моддалар билан боғлиқ бўлган ва эҳтиёт чораларига амал

қилинмаган шароитларда ишлаш оқибатида юзага келадиган заҳарланиш.

Рус. Профессиональное отравление.

Касб касалликлари I — ишлаб чиқариш муҳитининг ёки меҳнат жараёнининг одам организмига зарарли таъсир этиши оқибатида келиб чиқадиган касалликларнинг этиологияси, иатогенези, клиникаси ва уларни даволаш ҳамда профилактикасини ўрганувчи, шунингдек, шу касалликларда шахснинг меҳнатга яроқлигини экспертиза қилиш, реабилитациялаш методларини ишлаб чиқадиган клиник тиббиётнинг бир соҳаси.

Ас. т. **Касб патологияси I.**

Рус. Профессиональная патология I; син. профессиональные болезни I.

Касб касалликлари II — ишлаб чиқариш муҳитининг ёки меҳнат жараёнининг одам организмига зарарли таъсир этиши оқибатида келиб чиқадиган саломатлик фурдан кетадиган ҳолатлар мажмуи.

Ас. т. **Касб патологияси II.**

Рус. Профессиональная патология II; син. профессиональные болезни II.

Касб касалликлари III (син. касбга алоқадор касалликлар) — ишлаб чиқариш муҳитининг ёки меҳнат жараёнининг одам организмига зарарли таъсир этиши оқибатида келиб чиққан касалликлар.

Рус. Профессиональные болезни III.

Касб ҳуснбузари — ўз касби бўйича хизмат қилаётган пайтда баъзи кимёвий — қатрон, парафин, хлор ва бошқа моддаларга мугтасил тегиниб ишлаганда юзда юзага келадиган кератотик фолликулали папула-пустулалар.

Рус. Профессиональные угри.

Катта лиқилдоқ — қ. **Олд лиқилдоқ.**

Катта мактаб ёши — қ. **Ўсмирлик ёши.**

Катта мия — бош миянинг қадоқсимон танача, мия гумбази ва олд битишма орқали бир-бири билан бириккан бир жуфт мия палласидан ташкил топган қисми.

Рус. Большой мозг.

Катта мия палласи (син. бош мия палласи) — мия устининг кенг барли жуфт қисми; ўртасидан узунасига тушган эгат уни иккига ажратиб туради.

Рус. Полушарие большого мозга; син. полушарие головного мозга.

Катта мия палласи қайрилма пушта(-лар)и — қ. **Катта мия қайрилма пушта(-лар)и.**

Катта мия пўстлоғи (қисқача — **пўстлоқ**, син.: бош мия пўстлоғи, катта палла пўстлоғи) — миянинг кул ранг моддасидан ҳосил бўлган катта мия палласининг сиртқи қавати; олий нерв фаолияти жараёнида муҳим аҳамият касб этади.

Рус. Кора большого мозга; син.: кора больших полушарий, кора головного мозга, мантия, плащ.

Катта мия эгатлари (син.: бош мия палласи эгатлари, бош мия пўстлоғи эгатлари, бош мия эгатлари) — катта мия палласи юзасида жойлашган ва уни қайрилма пушталарга ажратиб турувчи ариқчаларнинг умумий номи.

Рус. Борозда(-ы) большого мозга; син.: борозда(-ы) головного мозга, борозда (-ы) коры головного мозга, борозда (-ы) полушарий головного мозга.

Катта мия қайрилма пушта(-лар)и (син.: бош мия палласи пўстлоғи қайрилма пушта(-лар)и, бош мия қайрилма пушта(-лар)и, катта мия палласи қайрилма пушта(-лар)и — эгатлар билан чегараланган, болишсимон кўринишга эга катта мия палласининг юза соҳалари.

Рус. Извилина(-ы) большого мозга; син.: извилина(-ы) головного мозга, извилина(-ы) коры полушарий головного мозга, извилина(-ы) полушарий большого мозга.

Катта палла пўстлоғи — қ. **Катта мия пўстлоғи** (қисқача — **пўстлоқ**).

Катта уятлиқ лаблар — ички ён томондан аёллар жинсий ёриги билан чегараланувчи терининг болишсимон бурмаси.

Рус. Половые губы большие; син. срамные губы большие.

Катта чаноқ — тоснинг юқори бўлими; ёнбош суякларнинг қанотлари, бешта бел умуртқаси ва думгаза суягининг катта қисмидан тuzилган.

Рус. Большой таз.

Катта ясли ёши — 1 ёшдан 3 ёшгача бўлган болалар ёши.

Рус. Ясельный возраст старший; син. дошкольный возраст.

Катта қон айланиш доираси — юрак чап қоринчасидан чиқиб бутун гавда бўйлаб айланиб келиб юрак ўнг бўлмачасига туташган артерия-вена қон томирларининг бутун бир системаси.

Рус. Большой круг кровообращения.

Кафт — қўл ва оёқлар панжасининг олд остки (ички) томони (юзаси).

Капаки пайлар — қорин тўғри мушакларининг коллаген толалар тутамларидан таркиб топган қисми; улар шу мушакларни сегментларга бўлиб туради.

Рус. Сухожильные перемычки.

Кашфиётчилик васвасаси — беморни оламшумул кашфиёт яратганлик, ўта муҳим янгилик очганлик хаёли қамраб олган васваса.

Рус. Бред изобретательства; син. бред открытия.

Кекирдак — ички юзаси шиллиқ парда билан қопланган ҳалқа-ҳалқа тоғай найдан иборат нафас аппарати аъзоси; ҳиқилдоқдан бошланиб бош бронхга туташиб тугайди; куйи нафас йўлларига киради.

Ик. номи **Трахея**.

Рус. Трахея.

Кекирик — кутилмаганда тўсатдан рефлектор равишда меъдадан огиз бўшлиғига ел (ҳаво) ёки бироз миқдорда зарда ирғиб чиқиш акти.

Рус. Отрыжка.

Кекириш — кутилмаганда тўсатдан рефлектор равишда меъдадан огиз бўшлиғига ел ёки бироз миқдорда зардани ирғитиб чиқариш.

Рус. Отрыжка.

Кекса — қ. **Кекса ёш**.

Кекса ёш (син. кекса) — аёллар учун — 55 ёшдан 75 ёшгача, эркеклар учун — 60 ёшдан 75 ёшгача бўлган мўйсафидлар ёши.

Рус. Пожилой возраст.

Кекса йиш — қ. **Қариш**.

Кексалар касалхонаси — касалликка чалинган кекса ёшдаги ҳамда қариялар ётқизилиб даволанадиган **кўп ихтисосли** (қ.) **ёхуд ихтисослашган касалхона** (қ.).

Ик. номи **Гериатрик касалхона**.

Рус. Гериатрическая больница.

Кемирчак (син. кўмирчак) — 1. қ. **Тоғай**.

2. қ. **Дум суяги**.

Кемтик (син. мертик) — организмдаги бирор аъзо тўқимасининг, аксарият, суяк тўқиманинг, мас., тиш қаттиқ тўқимасининг синиб учиб кетган, тоғай тўқиманинг, мас., қулоқ тоғайининг ўйдим бўлиб қолган ўрни.

Рус. Щербина, выемка.

Кемтик тиш — ташқи куч таъсирида ёки емирилиш оқибатида (аксарият, олд кесувчи тишларда) юқорисидан ёхуд бурчагидан синиб учиб кетган ёки емирилиб тушган тиш.

Кемтик қулоқ — шикастланиш ёхуд касаллик оқибатида тоғайи ёки юмшоқ қисми ўйдим бўлиб қолган қулоқ.

Кемшик — олд-кесувчи тишлардан бир-иккитаси тушиб кетиб ўрни очиқ қолган тиш (огиз) нуқсони.

Рус. Щербатый.

Кенгайгиргич — аъзо ёки тўқималарни нари-берига суриб жароҳат, бўшлиқ ва этлар четини кенгайтириб туришга мўлжалланган жарроҳлик асбоби; бунга: бужлар, илмоқлар, кўзгу ва бошқалар киради.

Рус. Расширитель.

Кергич-қисқич — *тиббий техникада* — юрак операцияларида **юрак бўлмачаси** (қ.) деворини қисиб кенгайтириб туришга мўлжалланган мураккаб жарроҳлик асбоби.

Рус. Зажим-расширитель.

Керишиш — узоқ вақт ҳаракатдан тўхтаб увишиб турган гавда аъзоларини, хусусан, пай, бойлам ва бошқа бўғим тўқималарини зўр бериб таранг торгтириб, ишга тушириб улардаги қон ва лимфа суюқликлари ҳаракатини тезлатиб юбориш билан ҳузур қилиш; одам (ёки ҳайвон) организмнинг табиий физиологик эҳтиёжи.

Керкиш — тананинг носоглиғидан, хусусан, буйрак ишида камчиликлар борлигидан, баъзан эса, кўп суюқлик ичиш, кўплаб хамир овқат истеъмол қилишдан, аксарият, юз ва қовоқларнинг шишинқираши; бош ёстиқдан тушиб ухлаб турган ҳолларда ҳам баъзан юз-қовоқлар керкади.

Рус. Отёчность.

Кесиб очиш — жарроҳлик операциялари жараёнида кўзланган соҳага (объектга) йўлаш (етиш) мақсадида ёки яллиғланиш (абсцесс ва б.) ўчоғини очиш учун тери ёки шиллик пардалар ва улар остидаги юмшоқ тўқималарни ёриш.

К е с и б т а ш л а ш — оёқ ёки қўлларнинг бирор қисми суяги билан ёхуд бирор аъзоси — олатни, бачадон, сут без кабиларни кесиб олиб ташлаш.

Ас. т. Ампутация.

Рус. Ампутация.

Кесик — терининг бутун қалинлигига етиб бормаган кичик кесилган жароҳат.

Рус. Порез; син. надрез.

Кесишма — организмдаги бирдан ортиқ нерв толалари, пайлар ва бошқа тузилмаларнинг икки томондан келатуриб бир-бири билан кесишган ери; мас., **нerv толалари кесишмаси, пайлар кесишмаси** ва бошқалар.

Рус. Перекрест.

Кесишма хасмол — биринчи бармоқ пайининг ўткир йирингли яллигланиши — хасмоли бешинчи бармоқ иайига ва аксинча тарқаладиган хасмол.

Рус. Перекрёстный панариций.

Кесма — морфологик текшириш учун аъзо ёки унинг бирор бўлагидан паррак (юшқа) қилиб кесиб олинган гистологик препарат.

Рус. Срез.

Кесувчи игна — учбурчак тигли қайрилма жарроҳий игна.

Рус. Режущая игла.

Кечки иккиламчи қон кетиш — шикастланишдан кейин 6 кун ва ундан ортиқ вақт ўтгач жароҳатланган қон томирларда ҳосил бўлган тўқима (тромб)лар ёки аневризмлар деворининг йиринглаб эриб кетиши оқибатида юзага келадиган иккиламчи қон кетиш.

Рус. Вторичное кровотечение позднее.

Кечки огриқ — овқат истеъмол қилгандан кейин бир неча соат ўтгач меъда (эпигастрал) соҳасида турадиган огриқ; ўн икки бармоқ ичак яраси касаллигининг асосий белгиларидан бири.

Рус. Поздняя боль.

Кечки туғма захм — Гетчинсон триадаси, шунингдек, тери, ички аъзолар ва учламчи захм кўринишида суяклар ҳам касалликка тортиладиган 4 ёшдан ошган болалардаги оқ трепонема қўзгатган захм.

Рус. Врождённый сифилис поздний.

Кечки яширин захм — оқ трепонема юқуми юққан пайдан бошлаб 2 йил ва ундан ортиқ вақт ўтгандан кейинги яширин захм.

Рус. Скрытый сифилис поздний.

Кимёвий қорасон — гавданинг бирор қисмига кучли кислота, ўювчи ишқор ва бошқа куйдирувчи кимёвий моддалар тегишидан юзага келадиган қорасон.

Рус. Химическая гангрена.

Киндик I — чақалоқнинг киндик тизимчаси чўлтоғи тушиб кетгандан кейин болада бир умрга сақланиб қоладиган

қорин ўртасидаги чандиқ чуқурча; у — баъзи кишиларда ташқарига бўртиб туради.

Рус. Пупок.

Киндик II — қ. **Киндик тизимчаси.**

Киндикдан қон оқиш (син. киндик қонаши) — киндик чўлтоғидан ёхуд унинг ярасидан қон оқиш.

Рус. Пупочное кровотечение.

Киндик оқмаси — қ. **Туғма киндик оқмаси.**

Киндик тизимчаси (син. киндик II) — эмбрион танасини то ҳомила туғилгунича плацента билан туташтириб турувчи ва шу йўл орқали ҳомила онадан қон ва бошқа озик моддалар билан таъминланувчи тизимчасимон тузилма.

Рус. Пупочный канатик; син. пуповина.

Киндик тушиш I — *туғруқда* — қогоноқ суви кетиб қолганида киндикнинг ҳомиланинг олдинда келган қисмидан олдинда бўлиши; аксари, ҳомила нобуд бўлишига олиб келадиган туғруқ асорати.

Рус. Выпадение пуповины.

Киндик тушиш II — *чақалоқларда* — кесилган киндик ўрнида қолган киндик чўлтоғининг тушиб кетиши.

Рус. Отпадение пуповины.

Киндик чурраси — атрофи кенгайиб қолган киндик ҳалқасидан чиққан чурра.

Рус. Пупочная грыжа.

Киндик қонаши — қ. **Киндикдан қон оқиш.**

Киприк (-лар) — пастки ва устки қовоқлар жияги бўйлаб жойлашган мўйлар.

Рус. Ресницы.

Киприксимон тана кўчиши — кўз киприксимон танасининг склера ички юзасидан кўчиши — ажраши; кўз соққасида қилинган операцияларнинг асорати сифатида юзага келади.

Рус. Отслойка ресничного тела.

Киритма — 1. Вирусли микротузилма.

2. Цитоплазматик микрокиритма.

Киритмалар I (вирусли) — ҳужайраларга кирган вируслар таъсирида ҳужайраларда пайдо бўладиган ва микроскопда аниқланадиган микротузилмалар.

Ас. т. **Вирусли киритмалар.**

Рус. Вирусные включения.

Киритмалар II (цитоплазматик) — қандайдир моддаларнинг ҳужайраларда микродоначалар, микропуфакчалар ва бошқа шунга ўхшаш кўринишларда айрим алоҳида тўпланган микротузилмалари.

Ас. т. **Цитоплазматик киритмалар.**

Рус. Цитоплазматические включения.

Кичик лиқилдоқ — қ. **Ортки лиқилдоқ.**

Кичик мактаб ёши — 6-7 ёшдан 12-13 ёшгача бўлган болалар ёши.

Рус. Преппубертатный возраст; син. школьный возраст младший.

Кичик уятлиқ лаблар — аёлларнинг жинсий ёригида катта уятлиқ лаблар остида улардан ажралиб турадиган, қин даҳлизи билан чегараланган тери бурмаси.

Рус. Половые губы малые; син. срамные губы малые.

Кичик чаноқ — тоснинг катта чаноқдан чегара чизиги билан ажралиб турадиган қуйи қисми; у — ортдан — думгаза чўққиси-ю дум суягидан, ён томонлардан — ёнбош суяклар-ю қуймуч суягидан, олддан — қов суяклар-ю қов симфизидан ташкил топган.

Рус. Малый таз.

Кичик ясли ёши — қ. **Кўкрак ёши.**

Кичик қои айланиш доираси — юракнинг ўнг қоринчасидан чиқиб асосан бутун ўпка бўйлаб айланиб келиб юрак чап бўлмачасига туташган артерия-вена қон томирларининг бутун бир системаси.

Рус. Малый круг кровообращения.

Киши — қ. **Одам.**

Киши қиёфасининг табиатига мутаносиблиги — одамнинг гўзал қиёфасининг чиройлиликни севиш, гўзалликка шайдо бўлиш, нозик дид-фаросатга, қизгин ҳис-туйғуга, оташин муҳаббатга, жозибали хатти-ҳаракатлар-у хулқ-атворга эга бўлган табиати билан уйғун келиши.

Киши қиёфасининг табиатига номутаносиблиги — одамнинг гўзал қиёфасининг дағал, қўпол, урушқоқ ва тўшос, ишқи, орияти, андишаси йўқ, гаши, хатти-ҳаракатлари, қилиги совуқ, хулқ-атвори хунук, бетакалуф ва ҳатто қилган яхшилигида ҳам совуқлик сезилиб турадиган хулқ-атворга эга бўлган табиати билан тўқнаш келиши.

Кузатиш — *тиббиётда* — 1. Касалликнинг диагнозини ойдинлаштириб олиш учун беморни касалхонага ётқизиб (ёки амбулатория шароитида) анализлар олиб, рентгенга тушириб ва бошқа муолажалар қўллаб текширув олиб бориш.

2. *Психиатрияда* — беморларнинг еб-ичишлари, ётиб-туришлари ва хатти-ҳаракатларига, оғир ҳолларда эса уларни кўздан қочирмай қараб туриш.

Рус. Наблюдение.

Куйганлар касалхонаси — фуқаролар ҳимояси тиббий хизматига қарашли куйган кишиларга ихтисослашган тиббий ёрдам кўрсатиладиган ва даволанадиган ихтисосли касалхона.

Рус. Ожоговая больница.

Куйдирги (син. хавфли ҳўппоз) — ўткир юқумли, қадим куйдириб даволанган тери касаллиги; терининг бактерия кирган ерида **хўппоз** (қ.) ёки яра пайдо бўлиши билан юзага чиқади.

Рус. Сибирская язва.

Куйдирги қорақўтири — куйдиргининг тери хилида бирламчи эффект босқичи тугалланишида оғриқсиз инфилтрат юзасида ҳосил бўлувчи қора рангли қорақўтир.

Рус. Сибиреязвенный струп.

Куйдириш — даволаш мақсадида зарарланган тўқимани охирги бирдан-бир чора сифатида иссиқлик, кимёвий модда, электр ёки нур билан куйдириш.

Рус. Прижигание.

Куйиш — гавданинг бирор жойига ёки ички аъзоларга иссиқлик, кимёвий модда, электр токи ёки радиация тегиши оқибатида тўқималарнинг жароҳатланиши.

Рус. Ожог.

Куйиш касаллиги — гавданинг катта кенг сатҳи куйиши оқибатида турли хил аъзо ва системалар функцияси издан чиқиши ва тўқималар нобуд бўлиши.

Рус. Ожоговая болезнь.

Куқун дори — *фармацияда* — майда сочилувчан моддалардан таркиб тошган қаттиқ дори шакли.

Ик. номи **Куқунлар**.

Рус. Порошок.

Куқунлар — *фармацияда* — майда сочилувчан моддалардан таркиб тошган қаттиқ дори шакли.

Ик. номи **Куқун дори**.

Рус. Порошки.

Кулгич — қ. **Кулдиргич**.

Кулдиргич — бир ёхуд иккала юзда бўладиган, сал табасумдаёқ шаклга кирадиган туғма ўрама чуқурча.

Рус. Ямочки на щеках.

Кул ранг жигарланиш (син. оқ жигарланиш) — ўпка тўқималарининг лейкоцитларни шимиб қолиши ҳисобига кул ранг тусга кириб жигарланиши.

Рус. Серое опеченение; син. белое опеченение.

Кулча дори — *фармацияда* — хамирсимон массадан кулчага ўхшатиб ясалиб, сўнг қуришиб тайёрланадиган қаттиқ дори шакли.

Ик. номи **Кулчалар**.

Рус. Пастилка; син. лепёшка.

Кулчалар — *фармацияда* — хамирсимон массадан кулчага ўхшатиб ясалиб сўнг қуришиб тайёрланадиган қаттиқ дори шакли.

Рус. Ик. номи **Кулча дори**.

Рус. Пастилки; син. лепёшки.

Кундузги ихтилом — кундуз кунни юрган, турган, ётган пайтларда шаҳват (сперма)нинг кетиб қолиши; эякуляция марказлари қўзгалувчанлиги пасайиб кетган кишиларда кузатилади.

Рус. Дневная поллюция.

Кундузги кўриш — қ. **Кундузги кўрув**.

Кундузги кўрув (син. кундузги кўриш) — фон ёруғлиги 10 кд/м² дан юқори бўлган шароитда ёруғликни тўрпарда колбачалари орқали идрок қилингандаги кўриш.

Рус. Дневное зрение; син. фотопическое зрение.

Кун ошиб тутадиган безгак — қ. **Безгак**.

Куррача дори — *фармацияда* — шакли юмалоқ суппозиторийлар; қаттиқ дори шакли; асосан, қинга киритиб қўйишга мўлжалланган.

Рус. Шарик (влагалищный).

Куррачалар — *фармацияда* — шакли юмалоқ суппозиторийлар; қаттиқ дори шакли; асосан, қинга киритиб қўйишга мўлжалланган.

Рус. Шарики (влагалищные).

Кутиш тўлқини — *психологияда* — организмнинг фаолият кўрсатишга тайёр эканлигини ифодаловчи катта мия палласи пўстлогининг барқарор манфий электрик потенциали.

Рус. Волна ожидания.

Куч — *тиббиётда* — мушакларнинг қанча юк кўтара олиш қобилиятини, дорининг таъсир даражасини, нарса-ҳодисалар, жараёнлар, касаллик белгилари ва бошқа омилларнинг қанчалик рўёбга чиққанлигини ифодаловчи кўрсаткич — катталиқ.

Рус. Сила.

Кучаниш — *тиббиётда* — 1. Туғаётган аёлнинг кучаниқ пайтида бутун вужуди билан зўр бериб уни яна ҳам кучайтиришга интилиши.

2. Қабзият бўлган одамнинг ҳожат пайтида ичаклари юришишига ёрдамлашни мақсадида қорин мушаклари қисқаришига зўр бериши.

Рус. Позыв к дефекации.

Кучаниқ — *тиббиётда* — 1. Бачадон қисқариши(тўлғоқ)-нинг қорин девори мушаклари ва диафрагма қисқаришларига кўшилиб келиши; туғруқ пайтида кузатиладиган нормал физиологик ҳолат.

Рус. Потуги.

2. Ҳожат пайтида ёзилишни келтириш ёки тезлатиш мақсадида ихтиёрий суратда қорин мушакларига куч бериб қисқартиришдаги ҳолат.

Рус. Позыв к дефекации.

Кўз — жуфт аъзо бўлиб, кўз соққаси ва ёрдамчи тузилмалар (кўз соққаси мушаклари, фасциялар қини, конъюнктивалар, қовоқ, ёш аппарати ва б.)дан ташкил топган кўрув аъзоси.

Рус. Глаз.

Кўзгу — *тиббиётда* — ичи бўш жароҳатларни, аёлларнинг ички жинсий аъзоларини, табиий каналларни кенгайтириб туриш ёки шундай қараганда кўзга кўринмайдиган аъзоларни кўздан кечириш учун мўлжалланган бир қатор асбобларнинг умумий номи; улар юзаси сайқалланган ёки ойна ўрнатилган, тегишли банди ёки гардиши бўлган тўғри ёхуд букик, эгри асбоб-анжомлардан иборат.

Рус. Зеркало.

Кўз гули — қ. **Кўз оқи.**

Кўз ёши — қ. **Ёш.**

Кўз жияги — қ. **Кўз милки.**

Кўз ички суюқлиги — қ. **Сувсимон намлик.**

Кўзи ожиз — яхшироқ кўрадиган кўзи (томони)нинг кўзойнак билан тўғриланганда ҳам кўриш ўткирлиги 0,04 дан ошмайдиган, яъни кўз ўткирлиги пасайган одам.

Рус. Неполный слепой; син. частичный слепой.

Кўз косаси — қ. **Кўз чаноғи.**

Кўз косачаси — кўз қадаҳининг косача шаклида кенгайган дистал қисми; унинг деворидан тўр парда ўсиб чиқади.

Рус. Глазная чаша.

Кўзли яра — учида нуқтадай ва ундан ҳам каттароқ маддаси бўлган ҳар қандай яра-чақаларнинг умумий номи.

Кўз милки (син. кўз жияги) — кўз қовоқларининг киприклар ўсиб чиққан жияги.

Кўз ожизлиги (син.: хира кўришлик, чала кўришлик) — кўзнинг кўзойнак билан тўғриланганда ҳам кўриш ўтқирлиги 0,04 дан ошмайдиган ҳолати; кўз ўтқирлигининг иасайиши.

Рус. Неполная слепота; син. частичная слепота.

Кўзойнак — кўришни тўғрилаш ёки кўзни механик, кимёвий шикастланишлардан ва ҳар хил нурларнинг ёмон таъсирдан асрашга мўлжалланган мослама.

Рус. Очки.

Кўз олмаси — қ. **Кўз соққаси**.

Кўз орқали таъсир кўрсатиш — *руҳий терапияда* — беморни юз-кўз, нарс-ҳодисалар ифодаси билан руҳий таъсирлантириш.

Рус. Зрительное внушение.

Кўз оқи (син. кўз гули) — чандиқли ўзгаришлар оқибатида кўз шох пардасининг оқариб хиралашishi касаллиги.

Рус. Бельмо; син. лейкома.

Кўз оқ пардаси — қ. **Оқ парда**.

Кўзоғриқ — *халқ табобатида* — кўзнинг турли хил шамоллашлари, инфекцияли касалликлари ва бошқа ҳар хил яллиғланишларининг умумий номи.

Кўз соққаси (син.: кўз олмаси, кўз гўласи) — кўз косасида жойлашган ҳаракатчан юмалоқ тузилма; девори фибринли, томирли ва тўр пардалардан ташкил бўлган; ичида — олд ва ортки камераларида сувсимон намлик, шунингдек, гавҳар ҳамда шишасимон тана макон тошган.

Рус. Глазное яблоко.

Кўз тиниш — кўз олди хиралашиб, аллақандай нуқтасимон, чангсимон зарралар жимирлашиб туриш ҳолати.

Рус. Помутнение в глазах.

Кўз учиши — кўз қовоқларининг у ер-бу ери рефлектор равишда қисқа-қисқа пирпираб қўйиши; **қовоқ учиши** (қ.) билан бир хил.

Рус. Подергивание век.

Кўз хотира — кўз орқали қабул қилинган образларнинг миёда (хотирада) сақланиб қолиши; шартли тушунча.

Рус. Зрительная память.

Кўз чаноғи (син.: кўз косаси, кўз қини) — кўз соққаси ўзининг ёрдамчи тузилмалари билан бирга жойлашган калла чаноғининг олд томонидаги бурун суягининг икки чап ва ўнг ёнидаги бир жуфт суяк чуқурча.

Рус. Глазница; син.: глазная впадина; орбита.

Кўз чиқиши — кўз соққасининг кўз чаноғидан ташқарига — қовоқлар олдига чиқиб қолиши; аксари, кўз шикастланиши оқибатида юзага келади.

Рус. Вывих глаза.

Кўзьяра — ўртасида юмалоқ чуқур "кўзи" бўлган, ярагинг усти қорақўтир қасмоқ билан қопланган пуштула; тез тузалиб кетмайди, тузалганида ўрнида чандиқ қолади.

Ик. номи **Эктима**.

Рус. Эктима.

Кўз яраси — *халқ табобатида* — кўз ва унинг атрофига чиқадиган ҳар қандай яра ва тошмаларнинг умумий номи.

Кўз қайчи — *тиббий техникада* — кўриниши кичик, дампа ингичка, кўз соққасида операция ўтказишга мўлжалланган қайчи.

Рус. Глазные ножницы.

Кўз қини — қ. **Кўз чаноғи**.

Кўз қисини — *тиббиётда* — рефлектор равишда беихтиёр ёки зарурият туфайли ихтиёрий тарзда қовоқларни ўқтин-ўқтин қисиб қўйиш; бу ҳодиса деярли бир вақтда иккала кўзда кузатилади.

Рус. Мигание; син. моргание.

Кўз қовжирани — узоқ уйқусизликдан кўзнинг ачишиб, қизариб, қуришиб туриши; айрим касалликларнинг клиник симптоми.

Кўз гўласи — қ. **Кўз соққаси**.

Кўкариш — қ. **Моматалоқ**.

Кўкйўтал — вақти-вақти билан кўзиб, спазматик йўтал хуружи билан кечадиган ўткир юқумли болалар касаллиги; уни кўкйўтал таёқчаси келтириб чиқаради ва томчи-ҳаво орқали юқади; асосан, 10 ёшпача бўлган болаларда учрайди.

Рус. Коклош.

Кўкнор — 1. Ўсимлик.

2. Шу ўсимликнинг эзиб ичиладиган, чекиладиган маҳсулотлари.

Рус. Мак.

Кўкнори — кўкнор ўсимлигининг уруғ ва аъзоларини эзиб ичиб, чекиб ва бошқа йўллар билан кайф қилиб юрадиган, унга ружу қўйган киши.

Кўкрак I — кўкрак қафасининг олд томони; қовургаларни икки ёндан тутиб турувчи тўш унинг марказий вертикал чизигини ҳосил қилади.

Рус. Грудь.

Кўкрак II — қ. **Сут без.**

Кўкрак бези — қ. **Сут без.**

Кўкрак бўшлиғи — кўкрак қафасининг унинг ички фасцияси (пардаси) билан чегараланиб турувчи бўшлиғи.

Рус. Грудная полость.

Кўкрак ёши (син.: кичик ясли ёши; эмизикли ёш) — I ойликдан I ёшгача бўлган ёш.

Рус. Грудной возраст; син. ясельный возраст младший.

Кўкрак жарроҳи — кўкрак жарроҳлиғи (қ.) билан шуғулланувчи мутахассис-врач.

Рус. Торакальный хирург.

Кўкрак жарроҳлиғи — жарроҳликнинг кўкрак қафаси ва кўкрак бўшлиғидаги аъзо ҳамда тўқималарнинг касаллик ва шикастларини ўрганувчи ҳамда даволаш билан шуғулланувчи бир бўлими.

Рус. Торакальная хирургия.

Кўкрак нафас — асосан, ички ва ташқи қовургалар мушаклари қисқариши (ҳаракати) ҳисобига юзага чиқадиган нафас.

Рус. Грудное дыхание.

Кўкракоғриқ — *халқ табобатида* — табиати турли хил оғриқлар билан кечадиган кўкракдаги касалликлар, шамоллашлар ва бошқа дардларнинг умумий симптоматик номи.

Кўкрак сути (син. аёллар сути) — эмизикли аёллар сут безининг ишлаб чиқарган секретети.

Рус. Грудное молоко; син. женское молоко.

Кўкрак сути билан боқиш (син. табиий боқиш) — эмизикли болаларни аёллар сути билан боқиш.

Рус. Грудное вскармливание; син. естественное вскармливание.

Кўкрак қафаси — тана юқори қисмининг суяклардан: тўш, қовургалар ва уларнинг тоғайлари ҳамда умуртқа погонасининг кўкрак қисмидан тузилган қафас шаклидаги аъзоси.

Рус. Грудная клетка.

Кўкс оралиғи — кўкрак бўшлиғининг ўнг ва чап плевра қопчалари оралиғида жойлашган қисми; у олд томондан — тўш билан, орқа томондан — умуртқанинг кўкрак бўлими билан, пастдан — диафрагма билан ва юқоридан — кўкрак қафасининг тепаси билан чегараланади.

Рус. Средостение.

Кўксув — кўз тўр пардаси ва кўрув нервининг дискида кўриш функциясини сусайтирувчи трофик ўзгаришлар рўй берадиган кўз ички босимининг ошиш касаллиғи;

Ик. номи **Глаукома**.

Рус. Глаукома.

Кўлмак — *тиббиётда* — ўзининг бирламчи ўчоғидан ён-берига силжиб ёки тешик очиб тўпланган патологик суяқлик.

Унинг қуйидаги хиллари учрайди: йирингли яллиғланиш ўчоғидан ўтиб тўпланган **йиринг кўлмағи** (қ.); шикастланган қон томирдан чиқиб нарида тўпланган **қон кўлмағи** (қ.); буйрак ёки сийдик йўллари шикастланганда сийдикнинг ёни-веридеги тўқималарга сингишидан ҳосил бўлган **сийдик кўлмағи** (қ.) ва б.

Рус. Затёк.

Кўмик — қон яраладиган, организмни биологик ҳимоя қиладиган, суяк тўқима ҳосил бўладиган суяк галвир моддаси.

Рус. Губчатое костное вещество.

К ў м и р ч а к — қ. **Кемирчак**.

Кўнғил — инсоннинг ҳис-туйғулари, ички дунёси-ю кечинмалари, орзу-ниятлари, ўй-фикрлари, мақсадлари, феъл-атворлари, яхши-ёмонликлари, руҳий, маънавий, ҳаётий, ишқий эҳтиёжлари — жами ўз аксини, ўз ифодасини, ўз жозибасини топадиган, гавдаланадиган мавҳум манба; баъзан юрак, қалб, дил сўзлари ўрнида ҳам қўлланилади.

Кўнғил айниш — одамнинг қусгиси келаётганида меъдасида пайдо бўладиган нохуш галати ҳис; баъзан қорин юқорисида тазийқ сезилади; у айрим ҳолларда қусишга олиб келади, айрим ҳолларда тинч ўтиб кетади.

Рус. Тошнота.

К ў н г и л б е р и ш — қ. **Кўнғил қўйиш**.

Кўнғил озиш — кўкрак-қорин соҳасида кўнғилни беҳузур қиладиган, одамни ҳолсизлантирадиган алланечук нохуш ҳис пайдо бўлиши.

Кўнгил қўйиш (син. кўнги л б е р и ш) — *сексологияда* — бир-бирларини ёқтириб турмуш қурган кишиларнинг вужуд туғёнлари ором топишидан юзага келадиган ҳис-туйғулар кўникмаси.

Кўндаланг тарғил мушак — кўндаланг тарғил мушак тўқималардан ташкил тошган, одам ихтиёри билан қисқарадиган ва ёзиладиган, ривожланадиган ва бақувватлашадиган мушаклар мажмуи; буни сўйилган ҳайвонларда гўшт дейилади.

Рус. Поперечнополосатая мышца.

Кўндаланг тор чаноқ — ҳамма кўндаланг ўлчамлари кичик бўлган аёл чаноғи; анатомик тор чаноқ ҳисобланади.

Рус. Поперечно-суженный таз.

Кўникма I — ақлий ёхуд жисмоний бўлишидан қатъи назар у ёхуд бу вазифани (аксарият, ҳаракатли ишларни) ҳал этишни билишнинг автоматизм даражасига кўтарилган босқичи.

Рус. Навык.

Кўникма II — *тиббиётда* — одам (ҳайвон ва б.) организмнинг ўз ҳаёт-фаолият маконидаги шароитга, иқлимга, табиат ва унинг озиқ маҳсулотларига, ҳайвонот ва наботот оламига, атроф-муҳитга **мослашув** (қ.)идан қарор тошган этник-эволюцион морфо-физиологик лаёқат. Унинг бузилиши (ўзгариши) шу заҳотиёқ организмнинг у ёхуд бу дарда чалинишига сабаб бўлади.

Кўникма II мослашув (қ.) — адаптациядан ўзининг этник-тарихий маконда юзага келган барқарор эволюцияси билан фарқ қилади.

Кўнайиш — *генетикада* — барча организмга хос бўлган унинг насл қолдириш ва ҳаёт узлуксизлигини таъминловчи ўз индивидуумини яратиш хусусияти.

Рус. Размножение.

Кўп ихтисосли касалхона — таркибида муайян касалликлар гуруҳи билан оғриган беморларга мўлжалланган махсус ихтисослашган бўлимлари бўлган касалхона.

Рус. Многопрофильная больница.

Кўпоёқлилар — танаси бош ва кўп сонли сегментсимон элементли бўғимоеқлардан ташкил тошган жонворларни бирлаштирувчи бўғимоеқлилар турига мансуб кўпоёқлилар синфи; уларга одам учун заҳарли бўлган тропик кивсяклар ва сколопендралар ҳам киради.

Рус. Многоножки.

Кўп оқсилли парҳез (син. юқори оқсилли парҳез) — таркибида кўп миқдорда оқсил тутадиган парҳез.

Рус. Высокобелковая диета.

Кўнсувлик — *ҳомиладорликда* — қоғоноқ сувининг керагидан ортиқ бўлиши; аксарият, плацентанинг яллигланишларида, ҳомиланинг гемолитик касаллигида ва бошқа носогликларда кузатилади.

Рус. Многоводие.

Кўп терлаш — жиддий сабабсиз ҳаддан ортиқ кўп тер ажралиши.

Ик. номи **Гипергидроз**.

Рус. Гипергидроз; син. потливость.

Кўп ҳомилали ҳомиладорлик — бачадонда бир йўла икки ва ундан ортиқ ҳомиланинг униб-ўсишидан юзага келган ҳомиладорлик.

Рус. Многоплодная беременность; син. многоплодие.

Кўр (син. с ў қ и р) — 1. Иккала кўзи ёруғликни бутунлай сезмайдиган одам.

2. Ёруғликни бутунлай сезмайдиган кўз.

Рус. Слепой.

Кўр иффат пардаси — қин огзини бутунлай беркитиб қўйган тешик-тирқишсиз иффат пардаси.

Ик. номи **Битик иффат пардаси**.

Рус. Деваственная плева заращённая; син. девственная плева непрободённая.

Кўричак — ўнг биқин остида жойлашган, йўғон ичакнинг кенгайган бошлангич (бош) қисми; у юқорилаб чамбар ичакка туташиб кетади; ундан чувалчангсимон ўсимта — аппендикс ўсиб чиққан; шу ўсимтанинг яллигланиб касалланишини аппендицит дейилади; баъзилар буни "кўричак" деб адаштириб юрадилар.

Рус. Слепая кишка.

К ў р и ш — қ. **Кўрув**.

Кўрлик (син.: бутунлай кўрмаслик, с ў қ и р л и к) — иккала кўзнинг ёруғликни бутунлай сезмаслиги.

Рус. Слепота; син.: абсолютная слепота, медицинская слепота, полная слепота.

Кўрув (син. к ў р и ш) — кўз ва кўз анализаторларининг ёруғликни идрок қилиш қобилияти; шу туфайли одам атроф муҳитдаги объектлар: катталиқ, шакл, ранг-тус ва бошқалар ҳақида маълумотга эга бўлади.

Рус. Зрение.

Кўрув аъзоси — кўз соққаси, кўрув нерви ва кўриш анализаторининг охириги қисмлари бўлмиш кўзнинг ёрдамчи тузилмаларидан иборат аъзо; сезги аъзоси.

Рус. Орган зрения.

Кўрув сезгиси юзага чиқиш вақти — кўз тўр иардасига ёруғлик таъсир этганидан бошлаб то кўрув сезгиси юзага чиққанига қадар кетган вақт; бу — ёруғликнинг интенсивлиги билан кўрув анализаторларининг функционал ҳолатига боғлиқ.

Рус. Время зрительного ощущения.

Кўса — 1. Соқол-мўйлов жуда сийрак ёки бутунлай чиқмаган ҳолат.

2. Соқол-мўйлови чиқмаган одам.

Рус. Безбородый.

Кўтон — йўгон ичакнинг охириги қисми — сигмасимон ичак билан дурваза (ташқи чиқарув тешиги) оралигидаги ичак бўлими (*эски*. кўтан).

Ик. номи **Тўғри ичак**.

Рус. Прямая кишка.

Кўтон санчиги — ҳожатга тез-тез эҳтиёж туғдирадиган **санчик** (қ.); тўғри ичак ярасида ёки унинг бирор ери битишиб қолганида кузатилади.

Ик. номи **Тўғри ичак санчиги**.

Рус. Прямокишечная колика; син. ректальная колика.

Кўтон сўзаги — тўғри ичак шиллиқ пардаси касалликка тортиладиган сўзак.

Ик. номи **Тўғри ичак сўзаги**.

Рус. Ректальная гонорея.

Кўтон тушиш (син. кўтон чиқиш) — кўтон авраси-(ичи)нинг ағдарилиб **дурваза**(қ.)дан ташқарига чиқиши — пастга тушиши.

Рус. Выпадение прямой кишки.

Кўтон чиқиш — қ. **Кўтон тушиш**.

Кўчат-қийқим — терининг жароҳат юзасига ўтқазиладиган кичик-кичик парчалари; блефаропластика операцияларида қўлланилади.

Рус. Лоскут-рассада.

Кўчиб синиш — суякка бириккан пай ёхуд бойламларга зўр келиши оқибатида улар бириккан суякдан парча ажраб кетиши.

Рус. Отрывной перелом.

Кўчиб тушувчи парда — бачадон шиллиқ пардаси; бачадон найида уруланган тухум келиб шу пардага пайвандланиб қолганидан кейин бутун ҳомиладорлик мобайнида ўзгаришларга, қайта қурилишларга учраб туғруқдан кейин кўчиб тушади.

Рус. Отпадающая оболочка; син. децидуальная оболочка.

Л

Лаб(-лар) — оғиз ёригининг эркин четлари билан чегараланувчи жиякли аъзо; тери, шунингдек, оғиз чамбар мушаклари ва шиллиқ пардалардан таркиб топган; оғиз бурчаклари битишмалари билан бир-бирига бирикиб турадиган юқори ва пастки лаблар тафовут қилинади.

Рус. Губы (рта).

Лаб бичилиши — лаблар бурчагининг намланиб қизариши ва кейин сарғиш кўтир ҳосил бўлиши билан кечадиган ёрилиш ёки яланиш (эрозия).

Рус. Заеда.

Лаб ёрилиши — лаб жияklarининг энига чизиқсимон бўлиб тилиниб кетиши.

Рус. Трещина губы.

Лаб йиртиги (син.: йиртиқ лаб, қуён лаб) — юқори лабнинг ўртасидан бурунғача бўлган йиртиги; туғма нуқсон.

Рус. Расщелина губы; син.: заячья губа, незарращение губы, хейлосхизис.

Лабсимон иффат пардаси — ўртаси бироз ботиқ ярим ойсимон иффат пардаси.

Рус. Деваственная плева губовидная; син. девственная плева губчатая.

Лаб учини — лаб мушакларининг рефлектор равишда у ер-бу ерда қисқа-қисқа титраб қўйини.

Лаб қовжираши (син. лаб қуришиши) — оғир ва узоқ давом этадиган, баланд ҳарорат билан кечадиган касалликларда ёки узоқ, қаттиқ чанқашларда лабларнинг қуриб бурушиб туриши.

Рус. Пересыхающие губы.

Лаб қуришиши — қ. **Лаб қовжираши**.

Лавша (син. зангила) — организмга витамин С нинг етарли тушмаслиги ёки унинг ичакдан яхши сўрилмаслиги

оқибатида келиб чиқадиган касаллик; касалланиш — гингивит, ҳолсизлик, мушак, бўғим, тери ости ва ички аъзоларга қон қуйилиши билан юзага чиқади; унинг илк белгиси милк (тиш) қонашидир.

Рус. Цинга; син.: Барлоу болезнь, с корбут.

Лайлак юриш — сонни кўпроқ букиб осилиб турган оёқ ианжани баланд кўтариб босиш; оёқ мушакларининг дистал бўлими атрофиясида кузатилади.

Рус. Походка аиста.

Лаклук — қ. **Тилча**.

Ланжлик — жисмонан бутун тана, оёқ-қўл мушаклари тонуси иасайган, руҳан қизиқишлар сўниб, атроф-воқеаларга бефарқ бўлган лоқайдлик ҳолати.

Рус. Бесстрастие.

Лат — қ. **Лат ейиш**.

Лат ейиш (син.: зарб ейиш, лат, лат етиш) — юмшоқ тўқима ёки аъзоларнинг терига зарар қилмаган ҳолда кўзга кўринмайдиган енгил ёйиқ анатомик шикасти.

Рус. Ушиб.

Лат етиш — қ. **Лат ейиш**.

Лахта (син. и виқ) — 1. Ўлимдан кейин қон томир ёки тана бўшлиқларида туриб ивиб қолган, юзаси сариқ ёхуд қизил тусли силлиқ, ялтироқ бўлиб қолган қон, плазма ёки сероз экссудатнинг дирилдоқ маҳсулоти.

2. Қон, плазма, сероз суюқлик ва бошқа ҳар қандай суюқ модданинг ивиб қолган массаси.

Рус. Сгусток.

Лиқилдоқ (син.: бош лиқилдоғи, калла лиқилдоғи) — болаларда калла гумбазининг ҳали суякланиб битмаган соҳаси.

Рус. Родничок.

Ловуллаш — тери ёки шиллиқ парданинг бирор сабабга кўра қаттиқ ачишиб қизиб оғриши.

Рус. Жжение.

Лой тикимлар — даволаш мақсадида қинга ёки кўтонга (тўғри ичакка) тиқиб киритиб қўйишга мўлжалланган иситилган лойлар.

Рус. Грязевые тампоны.

Лой тикимлаш — даволаш мақсадида қинга ёки кўтонга (тўғри ичакка) иситилган лойларни тиқиб қўйиш.

Рус. Грязевая тампонада.

Лоҳаслик — тоби қочаётгандай ёки нимадир етишмаётгандай бўшашган, мажолсиз, бетинч ҳолат.

Рус. Вялость.

Лунж — ичкаридан оғиз бўшлигининг унинг икки томонидаги юмшоқ тўқималардан иборат девори, ташқаридан юз қисми.

Рус. Щека.

Лўқ-лўқ оғриқ — гавданинг у ер бу ерида бир меъёрда томир уришига оҳангдош, гўё текидан пайдо бўладиган хуружсимон ритмик оғриқ.

Лўқ - лўқ оғриш — қ. **Лўқиллаш.**

Лўқиллаш (син. лўқ - лўқ оғриш) — гавданинг у ер бу ерининг бир меъёрда томир уришига оҳангдош хуружсимон қаттиқ ритмик оғриши.

М

Мадда — 1. Тери сатҳидан кўтарилиб турадиган, ичи йиринг билан тўлган пуфакчадан иборат кавакли тери тошмасининг бирламчи морфологик элементи.

Ас. т. **Пустула.**

Рус. Пустула; син. гнойничок.

2. Катталиги мондек келадиган, ёнма-ён жойлашган ичи йирингли бир неча тошмалар мажмуи.

Рус. Гнойнички.

3. Йиринг.

Рус. Гной.

Мавжуд аҳоли — аҳоли ҳисобга олинаётган пайтда муайян одамлар шу ерда доимий туриш-турмаслигидан, доимий яшаш учун кўчиб келган-келмаганлигидан қатъи назар ҳозир бўлган аҳолининг шу ҳудуддаги сони.

Рус. Наличное население; син. фактическое население.

Мавсумий оғриқ — аксари, яра касалликларида баҳор ва куз ойларида кўпинча қориннинг эпигастрал соҳасида сезиладиган ва зўрайиб борадиган оғриқ.

Рус. Сезонная боль.

Мавсумий тери қичимаси — йилнинг муайян фаслида ёки фаслларида, аксарият, баҳор ва куз ойларида кўзийдиган тери қичимаси.

Рус. Кожный зуд сезонный.

Мадор (син. мажол) — организмнинг иш-фаолиятини рўёбга чиқарувчи руҳий-жисмоний куч-қувват.

Мажақланиш — тўқималарнинг чуқур бағригача кучли механик таъсир олиши оқибатида ҳаёт-фаолиятини бутунлай йўқотган кенг қўламли шикасти.

Рус. Размозжение.

Мажбурий даволаш — беморларнинг розилигини олмай даволаш; руҳий касаллар, сурункали ичкиликбозликка йўлиққан беморлар, наркомания, таносил хасталиклари ва сил билан оғриган беморлар қонун бўйича мажбурий даволанадилар.

Рус. Принудительное лечение.

Ма ж ол — қ. **Мадор**.

Мажруҳ (син. ма й р и қ) — функцияларини қисман ёхуд бутунлай бажара олмайдиган ва тиклаб бўлмас даражада бўлган ҳаракат аъзоларидаги **туғма** (қ.) **ёки ортгирма** (қ.) жисмонан норасо ҳолат (одам).

Мажруҳлик (син. ма й р и қ л и к) — функцияларини қисман ёхуд бутунлай бажара олмайдиган ва тиклаб бўлмас даражада бўлган ҳаракат аъзоларидаги **туғма** (қ.) **ёки ортгирма** (қ.) жисмоний норасолик.

Бунга: гавда бирор қисмининг ё ортиқ, ёки камлиги, аъзолардан бирортасининг ё ортиқ ривожланиб кетган, ёки ривожланмай қолганлиги, қадди-қоматдаги эгилиш-букилишлар, умуртқа иогонасидаги қийшайишлар, турли хил маймоқликлар, қўш аъзоларнинг бир-бирига қўшилиб қолганлиги, эгизакларнинг бир-бири билан битишиб ривожланганлиги, бош ва мияда анатомик камчиликлар бўлиши каби тиклаб бўлмас барқарор нуқсонларни кири-тиш мумкин.

Ма за I — қ. **Таъм**.

Ма за II — қ. **Тоб**.

Маза III — роҳат-фарогат, ҳузур-ҳаловат.

Маийий захм — жинсий алоқасиз юққан захм.

Рус. Бытовой сифилис.

Майзада — 1. Бир неча кундан бир ҳафтагача ва ундан ҳам кўпроқ муддатга чўзиладиган ичкиликка ружу қилиш ҳолати; кайфият бузилган, тушкунликка тушган иайтларда вақти-вақти билан такрорланиб туради; майзада оралигида одам ичкиликдан ўзини бутунлай тийиб туради.

Ик. номи **Дипсомания**.

Рус. Дипсомания; син.: истинная дипсомания, истинный запой.

2. Майзада бўлган одам.

Майдаланиб синиш — суяк кўп қисмининг бурдаланиб ва кўшлаб суяк парчалари ҳосил қилиб синиши.

Рус. Раздроблённый перелом.

Майда чивилар — **бўғимоёқлилар** (қ.) турига мансуб **ҳашаротлар** (қ.) синфига кирувчи **кўшқанотлилар** (қ.) туркумига оид майда кўшқанотли ҳашаротлар оиласи; ўлчами — 1-3 мм, майда панжага ўхшайди, танаси катта, қора ёки тўқ жигар ранг, оёқлари калта, кўзлари катта, қанотлари сербар; одамни кундузи очиқ ҳавода чақади; туляремия, куйдирги, камдан-кам — манқа, мохов, ўлат каби касалликларнинг кўзгатувчиларини юқтириб юради; аллергия реакциялар бериши мумкин.

Рус. Мошки.

Майблик — функцияларини қисман ёки бутунлай бажара олмайдиган даражада бўлган организмнинг ички ва ташқи аъзоларидаги **туғма** (қ.) ёки **ортгирма** (қ.) жисмоний ҳамда функционал **порасолик** (қ.).

Майл — онг ва эс-ҳушга боғлиқ бўлмаган ҳолда беихтиёр юзага чикувчи ва ўз жозиба кучи билан одам фаолиятини руҳантириб турадиган ва унга йўланма бериб борадиган эҳтиёжнинг субъектив кечинмалари; у — амалда ҳавас, қизиқиш, хоҳиш, истаклар билан намоён бўлса-да, аслида, кучли яширин эҳтиросга эга бўлади.

Рус. Влечение.

Маймоқ — товони ялпоқ, оёқ кафти букик ва ён томонларга қийшайган оёқ ҳолати; одам (аксари, бола).

Рус. Косолапый.

М а й м о қ л и к — товоннинг ялпоқлиги, оёқ кафтининг букилганлиги ва ён томонларга қийшайганлиги билан изоҳланадиган оёқ панжа деформацияси.

Ас. т. **Оёқ маймоқлиги (қ.)**.

Рус. Косолапость.

Маймоқ оёқ — 1. Оёқ панжанинг товони ялпоқ, оёқ кафти букик ва қайсидир ён томонга қийшайган деформацияси.

2. Оёғи маймоқ бўлиб қолган одам.

Рус. Косолапый.

Маймоқ кўл — 1. Кўл панжанинг билак ўқидан четлашган, қайсидир ён томонга қийшайган деформацияси.

2. Кўли маймоқ бўлиб қолган одам.

Рус. Косорукий.

М а й р и қ — қ. **Мажруҳ**.

М а й р и қ л и к — қ. **Мажруҳлик**.

Мактаб ёши — 7 ёшдан 16-18 ёшгача бўлган давр ёши.

Рус. Школьный возраст.

Мактабгача ёш — 3 ёшдан 6-7 ёшгача бўлган давр ёши.

Рус. Дошкольный возраст.

Малака — 1. Тошшириқни (айниқса, ҳаракатлар билан бажариладиган ишларни) ҳеч иккиланмай, қийналмай автоматизм кўринишида бажариш маҳорати.

Рус. Навык.

2. Квалификация.

Рус. Квалификация.

Малҳам — *фармацияда* — пластик (ёпишқоқ) массадан иборат сиртга (ёки ясси тўқималарга) ишлатишга мўлжалланган дори шакли; терига ёпишадиган, гавда ҳароратида юмшайдиган хоссага эга.

Ик. номи **Малҳам дори**.

Рус. Пластырь.

Малҳам дори — *фармацияда* — пластик (ёпишқоқ) массадан иборат сиртга (ёки ясси тўқималарга) ишлатишга мўлжалланган дори шакли; терига ёпишадиган, гавда ҳароратида юмшайдиган хоссага эга.

Ик. номи **Малҳам**.

Рус. Пластырь.

Мама — қ. **Суг без**.

Момик туқ — ҳомиланинг бирламчи туки тушиб ўрнига чиққан чақалоқ гавдасидаги туқлар.

Рус. Пушок.

Маний — қ. **Шаҳват** — 1.

Мангикий хотира (син. маъновий хотира) — одамнинг нарса-ҳодиса, ахборот-восита, фикр-мулоҳаза қабилар элементларининг мангикий, маъновий боғланишларини эслаб қолиши орқали гавдаланадиган хотира.

Рус. Логическая память; син.: логически-смысловая память, смысловая память.

Манқа I — инфекция шикастланган тери ва шиллиқ пардалардан кириб келтириб чиқарадиган бактериал зоонозлар гуруҳига мансуб юқумли касаллик; зарарланган аъзоларда патологик доначалар, некрозлар, йирингланишлар кузатилади; манқа — юқори нафас йўллари, ўпка ва тери манқалари тафовут қилинади.

Рус. Сап.

Манқа II — димоғи билан гаширадиган одам.

Манқалик — овоз жарангдорлиги бўғиқ, тембри паст, сўзлар, товушлар талаффузи бузилган ҳолат.

Мараз — *халқ табобатида* — фасод болаган, ҳадеганда битавермайдиган, қадим йиллаб чўзилган тери касалликларининг умумий номи.

Мараз — тилимизга арабчадан ўзлаштирилган. Аммо ҳозирги тиббиёт фанида озиб-тўзиб чўпустихон бўлиб қолиш билан кечадиган бир хил касалликни маразм термини билан аташ расм бўлган. Маразм — юнонча — ориқлаш маъносини беради ва ҳозир халқаро термин сифатида кенг қўлланилади. Рус тилида ҳам маразм.

Марваридсимон балгам — гайритабiiй хужайралар ва детритлардан таркиб тошган юмалоқ ялтироқ киритмали балгам; бронхларнинг ясси хужайрали ракида кузатилади.

Рус. Жемчужная мокрота.

Марказий бўлакча — миячанинг тилчаси билан чўққиси оралигида жойлашган мияча қоринчасининг юқори юза қисми.

Рус. Центральная долька.

Марказий туман касалхонаси — зиммасига қишлоқдаги туман маъмуриятининг соглиқни сақлаш бўлими вазифаси юклатилган туман касалхонаси.

Рус. Районная больница центральная.

Марказий шаҳар касалхонаси — туман соглиқни сақлаш бўлими бўлмаган, республика, ўлка ёки вилоят раҳбарлигига бўйсунувчи, зиммасига шаҳар соглиқни сақлаш бўлими вазифаси ҳам юклатилган шаҳар касалхонаси.

Рус. Городская больница центральная.

Марказли нафас етишмаслиги — миядаги нафас маркази фаолияти издан чиқиши оқибатида юзага келган нафас етишмаслиги; баъзи заҳарланишлар туфайли келиб чиқади.

Рус. Дыхательная недостаточность центральная.

Масглик — нерв системасига таъсир этувчи (нейротроп) моддалардан ўтқир заҳарланиш оқибатида келиб чиқадиган руҳий, вегетатив ва неврологик бузилишларнинг мажмуи; одатда, руҳий кўзгалишлар тормозланиш билан алмашилиб, онг, ақл, идрок карахтлашиб бориши билан кечади.

Рус. Опыянение.

Маълумотнома — 1. *Ҳарбий амалиётда* — ҳарбий хизматчининг ҳарбий даволаш муассасасидан тузалиб чиққанлиги ҳақида бериладиган унинг жароҳатланганлиги, зарарланганлиги ёки касаланганлигини тасдиқловчи ва фронтига (қисмга) етиб келганлигини қайд қилувчи ҳужжат.

2. *Тиббиёт муассасалари амалиётда* — меҳнатга яроқсизлик варақаси ўрнига қисқа муддатта бериладиган суғурта тўловисиз ҳужжат.

Рус. Справка.

Маъновий хотира — қ. **Мангиқий хотира.**

Маҳаллий камқонлик — артерия қонининг гавданинг бирор ерига, аъзога ёки тўқимага келиши камайиши ёхуд тўхташи; шунинг оқибатида юзага келадиган ҳол.

Ас. т. **Ишемия.**

Рус. Ишемия; син.: местная анемия, гипемия, местное малокровие.

Маҳаллий қичима — тери қопламанинг муайян бир қисмида ёки маълум бир ерида қўзийдиган қичима.

Рус. Местный зуд.

Маҳаллий қоқшол — бактерия кирган жой яқинидаги алоҳида бир гуруҳ мушакларнинг тоник тарзда тортишиб қисқариши билан юзага чиқадиган қоқшол; ҳаётга айтарли хавф солмайди.

Рус. Местный столбняк.

Мертик — қ. **Кемтик.**

Мечал — *халқ табобатида* — 1. Боши катталашган, қорни қашпайган, оёқлари қийшиқ, эти ориқ, рангсиз, инжиқ болалар касаллиги.

Ас. т. **Рахит.**

Рус. Рахит.

2. Шу касалликка учраган бола.

Мечкай I — тўйганлик ҳиссини сезмайдиган, овқатга бўлган ҳирси қонмайдиган ва демак ейиш билан қониқиш ҳосил қилмайдиган одам.

Рус. Обжора.

Мечкай II — *халқ табобатида* — 1. Боши катталашган, қорни қашпайган, оёқлари қийшиқ, эти ориқ, рангсиз, инжиқ болалар касаллиги.

Ас. т. **Рахит.**

Рус. Рахит.

2. Шу касалликка учраган бола.

Мечкайлик — тўйганлик ҳиссини сезмаслик, овқатга бўлган ҳирси қонмаслик ва ейиш билан қониқиш ҳосил қилмаслик.

Рус. Обжорство.

Меъда (син. ошқозон) — қизилўнғач билан ўн икки бармоқ ичак оралигида жойлашган овқат ҳазм қилиш йўлининг ичи бўш аъзоси; овқат тўпланиб турадиган, қисман ҳазм бўладиган ва бироз сўриладиган функцияга эга.

Рус. Желудок.

Меъда буралиши — аксари, меъданинг кичик чарви ўқи атрофида, камроқ, кўндаланг ўқи атрофида буралиб қоли-

ши; бунинг оқибатида меъданинг овқат ўтказиши ва унда қон айланиши бузилади.

Рус. Заворот желудка.

Меъда ва ўн икки бармоқ ичак яраси — қ. **Яра касаллиги.**

Меъдадан қон кетиш — меъда деворидаги қон томирлардан меъда бўшлиғига қон оқиб тушиши.

Рус. Желудочное кровотечение; син. гастроррагия.

Меъда - ичак йўли — қ. **Овқат ҳазм қилиш йўли.**

Меъда ости бези шираси — меъда ости бези ишлаб чиқарадиган секрет; у — овқат ҳазм қилиш жараёнида оқсил, ёт ва углеводларни иарчаловчи бир қатор ферментларга эга.

Ик. номи **Панкреат шираси.**

Рус. Панкреатический сок; син. поджелудочный сок.

Меъда шиллиқ пардаси тушиши — меъда шиллиқ пардаси ўсиб кетганида, яъни гипертрофиясида унинг бир қисмининг пилорус ёхуд ўн икки бармоқ ичак ичига кириб қолиши; қаттиқ **ичак тутилиши** (қ.)га олиб келади.

Рус. Выпадение слизистой оболочки желудка.

Меъда шираси — меъда безлари ва меъда шиллиқ пардаси эпителийсининг хужайралари ишлаб чиқарадиган суюқлик; таркибида пепсин, желатиназа, химозин ва б. ферментлар, хлорид кислота, гастромукопротеин, шиллиқ, минерал моддалар ва сув бўлади.

Рус. Желудочный сок.

Меъда ювиш — меъдага махсус зонд орқали илиқ сув ёки антисептик моддалар (2% ли натрий гидрокарбонат — сода) ёхуд калий перманганат (марганцовка) эритмасидан 0,5-1 л миқдорида юбориб қайта чиқариб тўкиш амалидан иборат даволаш муолажаси; меъдадан сифатсиз овқатлар, шиллиқ ва захарли моддаларни чиқариб ташлаш ва шу билан бирга даволаш ҳамда диагностика мақсадларида қўлланилади.

Рус. Промывание желудка.

Меъда яллиғланиши — меъда ички пардасининг турли хил табиатли огриқлар билан кечувчи касаллиги; касаллик жараёни ўткир кечганда шиллиқ пардаларда яллиғли ўзгаришлар кузатилса, сурункали кечганда, ҳатто атрофияга олиб келувчи структур ўзгаришлар кузатилади.

Ас. т. **Гастрит.**

Рус. Гастрит.

Меъда яраси — қ. **Яра касаллиги.**

Меъда ҳазми — меъда бўшлиғида меъда безлари ширалари таъсирида бўладиган ҳазм.

Рус. Желудочное пищеварение.

Меъдадан қон кетиш — меъда девори қон томирларидан меъда бўшлиғига қон тўпланиши.

Меъёридаги ҳомиладорлик — асоратсиз, иллатларсиз ойкунига етиб борган ва ўз муддатида соғлом бола туғилган ҳомиладорлик.

Рус. Нормальная беременность; син. физиологическая беременность.

Меҳнатга яроқсизлик (син. меҳнатга қобилиятсизлик) — ижтимоий суғурта қонунчилигида кўрсатилган касалликлар, бахтсиз ҳодисалар, туғма норасоликлар ва б. сабаблар оқибатида врач ёки врачлик комиссияси белгилаб берган, умуман меҳнат қобилиятини йўқотишлик ёки касб билан боғлиқ меҳнат қобилиятини йўқотишлик; у — тўрт хил бўлади: **вақтинча меҳнатга яроқсизлик** (қ.) ва **барқарор меҳнатга яроқсизлик** (қ.); **қисмаи меҳнатга яроқсизлик** (қ.) ва **бутунлай меҳнатга яроқсизлик** (қ.).

Рус. Нетрудоспособность.

Меҳнатга яроқсизлик варақаси (син.: касаллик варақаси, меҳнатга қобилиятсизлик варақаси) — касалликлар, шикастланишлар, ҳомиладорлик, туғруқ, озиқ-овқат ва болалар муассасалари ходимлари учун карантин, санаторий-курортларда даволанишлар ва беморларни парвариш қилишларда меҳнатга вақтинча қобилиятсизликни қайд қилувчи ҳамда уни тасдиқловчи молиявий ва статистик ҳужжат.

Рус. Листок нетрудоспособности; син. больничный лист.

Меҳнатга қобилиятсизлик — қ. **Меҳнатга яроқсизлик**.

Меҳнатга қобилиятсизлик варақаси — қ. **Меҳнатга яроқсизлик варақаси**.

Мижоз — тиббий ёрдам кўрсатиладиган одам.

Рус. Пациент.

Ми жгилаб огриш — қ. **Гижимлаб огриш**.

Мизож I — *халқ табобатида* — 1. Одам организмнинг ўзига хос табиати; организмга иссиқлик ёқадиган кишилар иссиқ мизож, совуқлик ёқадиган одамлар совуқ мизожга тафовут қилинади; қадимда табиблар одамларни унинг мизожига қараб даволаганлар, шунга кўра озиқ-овқатлар, дори-дармонлар иссиқ ва совуқ хилларга тафовут қилинган.

2. Кишининг ўзига хос табиати, хулқ-атвори ва ҳ.

3. *Кўчм.* Эркак ва аёлнинг жинсий қуввати, ишқий эҳтиёжи, эҳтироси ва майли.

Мизож II — ҳар қайси инсоннинг эмоционал реакциялари ва иродавий фаолиятининг ўзига хос хусусиятлари мажмуи.

Ас. т. **Темперамент.**

У **меланхолик, сангвиник, флегматик, холерик темпераментларга** тафовут қилинади.

Рус. Темперамент.

Мизож совуқлиги (син. жинсий совуқлик) — аёлларнинг жинсий алоқага ҳафсаласи йўқлиги, жинсий қўзғалиши сустлиги; бу — айрим аёлларда жинсий алоқага жирканиш билан қарашда юзага чиқади.

Рус. Половая холодность; син.: анафродизия, половая анестезия, сексуальная анестезия, фригидность.

Мизож сустлиги (син. жинсий ожизлик) — эркекларнинг тўлақонли жинсий алоқага кириша олмаслиги.

Иқ. номи **Импотенция.**

Рус. Импотенция.

Милк I — *тиббиётда* — организмдаги бирор аъзо ёхуд тузилманинг тугалланиш ери, чети, жияги; болиш ёки бошқа шаклни олган эти. **Кўз милки** (қ.), **тирноқ милки** (қ.), **тиш милки** (қ.) (қисқача — **Милк II**) шулар жумласидандир.

Милк II; Тиш милки — тиш катакчалари соҳасида жагнинг юқорисида — альвеола ўсимтасини, пастида — альвеола қисмини қоплаб турувчи шиллиқ парда; милк шиллиқ пардасининг остки қавати бўлмай тўғридан-тўғри суяк устки пардаси билан битишиб кетган бўлади.

Рус. Десна.

Милкак — қ. **Хасмол.**

Милк еликиши — *халқ табобатида* — милк шиллиқ пардасининг (баъзан чуқурроқдаги тўқималарининг ҳам) яллигланиши.

Ас. т. **Гингивит.**

Рус. Гингивит.

Милк жияги (син. милк чети) — тиш бўйнига ёпишиб, бирикиб турадиган милк чети.

Рус. Десневой край; син.: краевая десна; свободная десна.

Милк чети — қ. **Милк жияги.**

Милк чўнтаги (син. тиш-милк чўнтаги) — тиш тожининг бўйин юзаси (сатҳи) билан милк жияги оралигидаги йириқсимон бўшлиқ.

Рус. Десневой карман; син. зубодесневой карман.

Милк қонаши — организмда витаминлар, айниқса, витамин С етишмаслигида, шу билан боғлиқ **лавша** (қ.) касал-

лигида, милкнинг шамоллаши — гингивитда ва бошқа тиш, оғиз хасталикларига ўз-ўзидан ёки механик ишқаланишлар таъсирида милк қон томирларининг ёрилиши оқибатида милклардан қон чиқиши.

Минералдан оч қолиш — овқатда бир ёки бир йўла бир неча минерал моддаларнинг сурункасига бўлмаслиги ёки қисмангина бўлиши оқибатида организмда юзага келган минерал етишмаслик ҳолати.

Рус. Минеральное голодание.

Митти — қ. **Пакана.**

Миттилик — қ. **Паканалик.**

Мишиқ — бурун шиллиқ иардасининг шамоллаши, ялтилланиши, чанг-тўзондан таъсирланиши ва бошқа аллергия ҳолатларда бурундан келадиган шилимшиқ ажралма; келтириб чиқарган омиларга қараб: суюқ, шилимшиқ, қуюқ, ҳидли, ҳидсиз ва ҳатто қўланса ҳидли бўлади.

Рус. Сопля.

Мия — қ. **Бош мия.**

Мияга алоқадор қусиш — қ. **Мия касаллигидан қусиш.**

Миядан кетмайдиган шубҳаланиш — қ. **Касал шубҳаланиш.**

Мия касаллигидан қусиш (син. мияга алоқадор қусиш) — **бош мия** (қ.) ёхуд унинг **пардаси** (қ.)нинг органик зарарланишидан келиб чиқадиган, овқатга боллиқ бўлмаган хуржсимон қусиш.

Рус. Мозговая рвота.

Мияогриқ — қ. **Бошогриқ.**

Мия пардаси — бош мия билан орқа мия бириктирувчи пардасининг умумий номи.

Рус. Мозговая оболочка.

Мия силкиниши (син.: мия чайқалиши) — миянинг морфологик ўзгаришларсиз функцияларининг кўпми-озми издан чиқиши билан изоҳланадиган ёпиқ механик шикастланиши (*халқда*: бош (мия) пўла бўлиши).

Рус. Сотрясение мозга.

Мия томирлари иши етишмаслиги — энг кўп атеросклерозга учраган мия қон томирларининг мия тўқималарини қон билан таъминлаши вақтинча бузилган ҳолат; **катта қон айланмиш доираси** (қ.)да артериал босим пасайиб кетган, қон йўқотилган, организмда қон нотўғри тақсимланган, юрак фаолияти сусайиб қолган ҳолларда кузатилади.

Рус. Сосудистая недостаточность мозговая.

Мияча — ортки калла чуқурчасида катта мия палласининг ортки бўлаги остида жойлашган бош миянинг бир бўлими; ортки мия пуфагининг ҳосиласи; ҳаракат координацияси ва мушаклар тонусини бошқариб туради.

Рус. Мозжечок; син. мальйй мозг.

Мия чайқалиши — қ. **Мия силкииши**.

Мияча мургаги — мияча палласининг доирасимон бўлакчаси.

Рус. Миндалина мозжечка.

Мияча пўстлоғи — миячанинг кул ранг моддадан ҳосил бўлган палласи билан қоринчасининг сиртқи қавати.

Рус. Кора мозжечка.

Мия шиши — бош мия тўқималарининг шишувидан юзга келадиган калла-мия босими ортиб кетишининг клиник симптомлари мажмуи.

Рус. Отёк мозга.

Мия қисилиши — бирор сабабга кўра мия шишганида ёки у ўрнидан кескин қўзғалиб кетганида мия моддасининг ўз табиий маконида қисилиши.

Рус. Ущемление мозга.

Мия гурраси — калла суяги билан мия пардаларининг нуқсони бор ердан бош мия моддасининг ташқарига чиқиб қолиши.

Рус. Выбухание мозга; син.: выпадение мозга, пролапс мозга, протрузия мозга.

Моддалар ва энергиялар алмашиниши — тирик организмда моддалар ва энергияларнинг бир турдан иккинчи турга айланиш жараёнлари ҳамда организмнинг атроф-муҳит билан моддалар ва энергиялар алмашинуви жараёнлари мажмуи; яна қ. **Алмашиниш**.

Рус. Обмен веществ и энергии; син. метаболизм.

Мойли хўқна — кўтон — тўғри ичакка мўлжалдаги ўсимлик ёки вазелин мойини юбориб ич суриладиган хўқна.

Рус. Масляная клизма.

Мой ҳусибузари — юз териси минерал мойлар билан ифлосланиши оқибатида ташқи кўринишидан ҳусибузарга ўхшайдиган фолликулитлар.

Рус. Масляные угры.

Моматалоқ (син.: қон талаш, кўкар иш) — тери ёки шиллиқ парда бағрига қон қуйилиши.

Рус. Кровоподтёк; син. синяк.

Монеликлар (син. қаршиликлар) — муайян бир даволаш ёки текшириш методи қўллашга қаршилиқ қилувчи патологик жараёнларнинг табиати, жойлашган ўрни ва

кечишининг ўзига хос хусусиятлари ҳамда улар келтириб чиқарган бузилишлар; **мутлоқ монеликлар** (қ.) ва **нисбий монеликлар** (қ.) тафовут қилинади.

Рус. Противопоказания.

Мослашув — ҳар қандай организмнинг, шунингдек, популяция ва бошқа биологик турларнинг ўзгарган ёки ўзгарётган яшаш шароитига мослашиб бориш жараёни.

Ас. т. **Адаптация.**

Рус. Адаптация.

Мохов — 1. Тери, периферик нерв системаси, кўз ва айрим ички аъзолар секин-аста касалликка тортилиб бориши билан изоҳланадиган мохов таёқчаси келтириб чиқарувчи сурункали юқумли касаллик.

Рус. Лепра; син.: Гансена болезнь, проказа, гансениаз, гансеноз.

2. Шу касалликка йўлиққан одам.

Мояк (син. жинсий без, уругдон) — эркак жинсий беzi — бир жуфт; сперматозоид (жинсий хужайра) шу безларда ишланиб чиқади.

Рус. Семенник; Ас. т. Яичко.

Моякдон — қ. **Ёргоқ.**

Мояк қин пардаси — қорин пардасига тегишли қин ўсимтасининг ҳосиласи бўлмиш моякнинг сероз пардаси.

Рус. Влагалищная оболочка яичка.

Муайян овқатга очилувчи ишгаҳа — муайян овқат турига — таомга пайдо бўладиган ишгаҳа.

Рус. Избирательный аппетит.

Мугуз парда — қ. **Шох парда.**

Мудраш (син. мудроқ босиш) — одам ҳаракат-фаолиятдан тўхтаб, мушаклар тонуси бўшашиб уйқу тортиши, кўзи илиниши.

Рус. Задремлиение.

Мудроқ — одамнинг ҳаракат-фаолиятдан тўхтаб, мушаклар тонуси бўшашиб уйқу тортган ёки кўзи илинган ҳолати.

Рус. Дремота.

Мудроқ босиш — қ. **Мудраш.**

Мудроқи — ҳаракат-фаолияти сусайиб, мушаклари тонуси пасайиб уйқу тортаверадиган, кўзи юмилиб кетаверадиган одам.

Музлаб қолиш — қ. **Музлаш.**

Музлаш (син. музлаб қолиш) — анча паст ҳароратда қолган организм ҳаётий функциясининг сусайиши ва ҳатто бутунлай сўниши; зарурий шароит туғдирилганда шу организмга яна қайта жон кириши мумкин.

Рус. Замерзание.

Музли халтага ўраш — беморнинг лозим топилган қисмини муз бўлакчалари солинган момикли халтага ўраб қўйиш.

Рус. Ледяное обёртывание.

Мумиё (син. м у м и ё й и а с л) — хамирдай юмшоқ, таъми аччиқ, смоласимон биологик табиий тоғ маҳсулотли; ранг жиҳатидан: тилла ранг (оқ, мис ранг (ҳаво ранг), темир ранг (қорамтир)ли хилларга тафовут қилинади. Таркибида 27 та кимёвий элемент, 63-65 % органик модда бор. Жароҳат ва яраларни, синган суякларни тез тузатади, тўқималарда моддалар алмашинувини тезлатади.

Рус. Мумия.

Мумиё й и а с л — қ. **Мумиё.**

Мункиллаб қолган кампир — ёши 75 дан ошган, саломатлиги футурдан кетган, ўзини эшлай олмай қолган, бошқалар ёрдамига муҳтож камиир.

Рус. Престарелая старуха.

Мункиллаб қолган қария — ёши 75 дан ошган, саломатлиги футурдан кетган, ўзини эшлай олмай қолган, бошқалар ёрдамига муҳтож қария (қ.).

Рус. Престарелый старик.

Муолажа I — дори-дармонлар воситасида, асбоб-анжомлар ёрдамида, турли хил шифобахш нарсалар қўллаб, ҳар хил ашёлардан фойдаланиб даволаш усули.

Рус. Процедура.

Муолажа II — касалликни бартараф этиш ёхуд унинг олдини олиш мақсадида одам танасига тиг тегизиб ё бошқа асбоблар ёрдамида тегиниб ёки қўл солиб бажариладиган амалий тиббий чора-тадбирлар.

Ас. т. **Операция.**

Рус. Операция.

Мурда — қ. **Ўлик.**

Мурда қони — тўсатдан вафот қилган кишилар жасадидан олинadиган қон; гемотрансфузион воситалар тайёрлашда фойдаланилади.

Рус. Трупная кровь.

Мурожаат этишлик (син. бирламчи мурожаат этиш кўрсаткичи) — 1. Аҳолининг тиббий муассасаларга ёрдам сўраб мурожаат этишининг миқдор даражаси.

2. Бир йил мобайнида 1000 аҳоли сонига нисбатан касаллик бўйича биринчи марта мурожаат этганлар сонини акс эттирувчи, касалланишни ўрганиш учун фойдаланиладиган статистик кўрсаткич.

Рус. Обращаемость; син. показатель первичной обращаемости.

Муртак I — кейинги ривожланишларида муайян тўқима ёки аъзога бошлангич пойдеворни берувчи эмбрион танаси таркибидаги кам дифференцияланган эмбрион ҳужайралари мажмуи.

Рус. Зачаток.

Муртак (-лар) II (син. муртак бе зи) — юқори нафас ва ҳазм йўллариининг шилимшиқ пардаларида жойлашган лимфоид тўқималар тўплами; ҳимоя ва қон яратиш вазифаларини ўтайди.

Рус. Миндалина(-ы).

Муртак бе зи — қ. **Муртак (-лар) II, Танглай муртаги.**

Муртак — қ. **Гўдак.**

Муглоқ монеликлар — муайян даволаш методини ёки диагностикани аниқлашга қаратилган маълум бир чора-тадбирларни қўлашга бугунлай қаршилиқ қилувчи монеликлар.

Рус. Абсолютные противопоказания.

Муча — *халқ табобатида* — одам ҳаётида ўз фаолияти билан энг муҳим аҳамиятга эга бўлган ташқи аъзо. Тўрт муча: оёқ, қўл, кўз ва қулоқ.

Мушак — тирик организмнинг исталган қисмини қисқариши билан ҳаракатга келтира олиш лаёқатига эга бўлган **мушак тўқима** (қ.)дан таркиб топган аъзо; у — **кўндаланг таргил** (қ.) ва **силлиқ** (қ.) мушакларга тафовут қилинади.

Рус. Мышца; син. мускул.

Мушак кучи — максимал юк катталиги (огирлиги) билан ўлчанадиган ёки изометрик қисқаришлар шароитида зўрайиб борадиган мушакларнинг қисқариш қобилиятини акс эттирувчи кўрсаткич; бу — мушаклар кўндаланг кесимининг 1 см² сатҳига килограммда ўлчанадиган огирлик бериш билан белгиланади.

Рус. Сила мышцы.

Мушакли қутб — аксон-мушак синапсининг кўндаланг таргил мушак толалари жойлашган томони — қисми.

Рус. Мышечный полюс.

Мушак орасига юбориш — *муолажа* — суюқликни мушак бағрига, одатда, думбанинг катта мушаги бағрига юбориш.

Рус. Внутримышечное вливание.

Мушак толиқиши — иш жараёнида энг кўп зўр келган муайян мушаклар гуруҳида юзага чиқадиган **толиқиш** (қ.)нинг мушакка алоқадор тури.

Рус. Мышечное утомление.

Мушак тўқима — қисқариш тузилмаларига эга бўлган ҳужайралардан таркиб топган тўқима.

Рус. Мышечная ткань.

Муҳаббат — *ишқибозликда* — аксари, балагат ёшидан етук ёшлик даври оралиғида кишининг бутун ички ва ташқи дунёсини, бутун кўнгил гулзори-ю, ҳис-ҳаяжонлар тўфонини, тажрибасиз, бебардош, бебош, ожизгина руҳий борлиғи-ю, мўъжазгина қалб алангасини ўзига эгиб, бўйсундириб, кечакундуз эрк бермай хаёлдан кетмайдиган ҳоким туйғу; у — турмуш талабларига мос келса, севинчларга тўлдиради-ю, оламни нурафшон қилади, турмуш тўғонларига дуч келса, оламни изтироб маконига айлантириб, ўтда куйдиради; у — ҳамиша икки томонлама барқ ургандагина юракларни тобора ёндириб боради, бир томонлама бўлганда эса тақдирга тан беради-ю, бутун кўнгил кўламини қамрай олмай борабора ўз тафтини қолдириб сўнади. Муҳаббатни инсон фақат бир мартагина бошидан кечиради ва шунда ҳам ҳаммага чинакамига насиб бўлавермайди.

Муҳаббат — севишганлар бир-бирларига етиша олмай қолганларида у қалбларда ўз кўрини мангу ўчмас қилиб қолдириб кетади, бир-бирларига етишганларида — ишқ ўги тана латофатига мос келса, олам фароғат топади, чинакам бахт тантана қилади, мос келмаса, ҳамма нарса айқаш-уйқаш бўлиб, бутун орзу, бутун борлиқ бўм-бўш бўлиб қолади.

Юраги носог, руҳияти барқарор бўлмаган ёшларда муҳаббат "дарди" оғир кечади ва ҳатто хатарли тус олади. Отаона буни ўз вақтида пайқай олиши ва тегишли чора кўриши лозим.

Муҳаббатда — киши, аслида, севгилисини унинг бутун бўй-баси-ю, ҳар бир кўз қарашларини, ҳар қайси сўзи-ю, ҳар қайси фикр-мулоҳазасини ва ҳатто нафас олиши-ю, овоз тароватини бир бутун ҳолда севади. Фақат ёлғиз қолган пайтларигагина буларнинг қалб кўрида алоҳида-алоҳида алангаланишини ҳис этади ва ёш организмни футурдан кетишга олиб келади.

Рус. Любовь.

Муҳит I — *тиббиётда* — махсус усуллар билан кимёвий ва органик моддалар, турли хил ферментлар, озиқлар, бўёқлар, зардоб ва плазмалар ҳамда уларнинг бирикмаларидан тегишли қулай шароитларда суюқ, сал суюқ, куюқ, зич ва қаттиқ хоссали қилиб тайёрланган, аксарият, синтетик ва селектив дифференциал-диагностик озиқ муҳитлар; улар — патоген ичак бактерияларини аниқлаш, ичтерлама, пара-

тиф ва ичбуруғ бактерияларини фарқлаш, сил микобактерияларини, пневмококклар, дифтерия таёқчалари ва бошқа бир қатор микроорганизмларни экиб, ундириб, ўстириб аниқлаш, экма (культура)лар олиш, баъзи бактерияларнинг эса, мас., чумоли кислотасини иарчалаш, глюкозани ачитиш лаёқатини билиш, ҳаракатчанлигини аниқлаш, бактериал ва дори иреиаратлар, тикиш ашёлари, операция асбоб-ускуналарининг стериллигини текшириш ва яна бошқа қатор мақсадларда фойдаланилади.

Рус. Среда I.

Муҳит II — одам ва жонзотлар яшаб ҳаёт кечирадиган, насл қолдириб авлодни давом эттирадиган табиий моддий макон.

Рус. Среда II.

Мўй(-лар) — қош, киприкни ташкил қиладиган, бурун, қулоқ ичини, қўлтиқ, қов ва жинсий аъзолар устки сатҳини қоплаб турадиган оч ва тўқ пигментли (рангли) тери ортиғи.

Рус. Волосы.

Муътадил иситма — гавда ҳарорати 38-39 даража атрофида кўтарилиб турадиган иситма.

Рус. Умеренная лихорадка.

Н

Нажас (син.: нажосат, ахлат) — йўғон ичакнинг охирги қисмларида чиқинди ҳолига келган, ҳожат — дефекация пайтида ташқарига чиқариб юбориладиган масса.

Рус. Кал; син.: фекалии, экскременты.

Нажас оқмаси — ахлат ташқарига ажралиб чиқадиган йўгон ичак оқмаси.

Рус. Каловый свищ.

Нажас чиқиб туриши (син. ҳожат тутолмаслик) — нажас (ахлат)нинг одам ихтиёрисиз вақти-вақти билан ёки мутгасил ташқарига чиқиб туриши.

Ик. номи Энкопрез.

Рус. Энкопрез; син. недержание кала.

Нажосат — қ. **Нажас**.

Назла (син. с а р и қ с у в) — *халқ табобатида* — кўз ёки бурун касалликларида ташқарига оқиб чиқадиган шилимшиқ, баъзан йирингли сариқ сув; бурун бўшлиқларидаги яллигланиш ўчоқларида тўпланган йирингларни ва уларни махсус амаллар билан чиқариб олишни ҳам қадим назла ва назла олиш деб юритганлар. Ҳозир **кўксув** (қ.)ни назла деб аташади. Бу нотўғри.

Найдаги ҳомиладорлик — қ. **Бачадон найдаги ҳомиладорлик.**

Най муртаги — эшитув найининг ҳалқум тешигида, ҳалқумнинг бурун қисми ён деворларида жойлашган бир жуфт муртак.

Рус. Трубная миндалина; син. тубарная миндалина.

Найнов — қ. **Новча.**

Найсимон игна — *тиббий техникада* — бир учи ўткир, иккинчи учига шприцга ёки аппаратга бириктириб қўйишга мўлжаллаб бошча ўрнатилган найсимон игна.

Рус. Трубчатая игла.

Найсимон иффат пардаси — найни эслатувчи четлари кўтарилган иффат пардаси.

Рус. Деваственная плева трубчатая.

Найсимон кўриш — қ. **Найсимон кўрув.**

Найсимон кўрув (син. найсимон кўриш) — кўрув майдонининг кескин концентрациялашиб торайиши (найсимон ҳолга келиши) ва кўрув ўткирлиги нисбатан юқори даражада сақланиб қолиши; мас., тўр парданинг пигментли дегенерациясида шундай бўлади.

Рус. Трубчатое зрение.

Намикувчи қорасон — умумий интоксикация билан кечадиган, чегараланишга камроқ мойил бўладиган, ўлган тўқималар чириб, ириб емириладиган қорасон.

Рус. Влажная гангрена.

Нам йўтал (син. балгамли йўтал) — йўталганда балгам ажралиб чиқадиган йўтал.

Рус. Влажный кашель.

Намлик — *тиббийётда* — табиати сувдан ва бошқа суёқ моддалардан фарқ қиладиган тиниқ суёқлик; одам анатомиясида: сувсимон намлик, шишасимон намлик ва бошқалар ўз аксини тошган.

Рус. Влага.

Нам хириллаш(-лар) — нафас йўлларидаги суёқлик, ярим-суёқлик ҳолидаги массаларнинг пуфакчалар ёрилишига ўхшаб эшитилиши; эшитиладиган товушнинг баландлигига қараб: майда, ўртача ва йирик пуфакчалар ёрилишисимон хириллашлар тафовут қилинади.

Рус. Влажные хрипы.

Нам чойшабга ўраш — беморни уй ҳароратидаги сувга намлаб олинган чойшабга ўраб қўйиш.

Рус. Влажное обёртывание.

Насл — 1. Бир авлодга мансуб ирсий омиллар, белгилар, хусусиятлар, хислатлар мажмуи.

2. Зурриёт, фарзанд.

Насл кўчиш — илгариги авлод белги ва хислатларининг кейинги авлодларга ўтиши.

Ик. номи **Суяксуриш** (қ.).

Рус. Наследование.

Нафас I — Атроф-муҳитдан организмга кислород тушини таъминловчи, ундан биологик оксидланишда фойдаланувчи ва организмдаги оксидланиш маҳсулотлари — карбонат ангидрид газини чиқариб юборувчи турли хил аъзо ва системаларнинг функциялари билан амалга ошувчи жараёнлар мажмуи.

Рус. Дыхание I.

Нафас II — ўпкага ҳаво олиш ва ундан ҳавони чиқариш жараёнида бажариладиган ҳаракатлар мажмуи.

Рус. Дыхание II.

Нафас III — кўкрак қафасини — ўпкани эшитиб кўрилганда (аускультацияда) эшитиладиган нафас шовқинларининг умумий номи.

Рус. Дыхание III.

Нафас аъзолари — нафасга олинган ҳаво билан қон ўртасида газ алмашинувини таъминловчи ҳамда нафас олиш жараёнида организмга кирган ҳавони намлаш, иситиш ва чанг заррачаларидан тозалаш вазифасини ўтовчи аъзолар мажмуи.

Ас. т. **Нафас апараты.**

Рус. Дыхательный аппарат; син.: органы дыхания, дыхательные органы, дыхательная система.

Нафас етишмаслиги — организмнинг қондаги газлар таркиби меъёрида бўлишини таъминлай олмай қолиши ёки ташқи нафаснинг компенсатор механизмларининг зўр бериб ишлаши ҳисобига аранг таъминланиб туриши билан таърифланадиган патологик ҳолат.

Рус. Дыхательная недостаточность.

Нафас йўллари — ташқаридан кирган ҳавони ўпка альвеолаларига элтиб берадиган қавак аъзолар мажмуи; улар юқори нафас йўллари (бурун, бурун бўшлиги ва ҳалқум) ва қуйи нафас йўллари (ҳиқилдоқ, кекирдак ва бронхлар)га тафовут қилинади.

Рус. Дыхательные пути.

Нафас маркази фалажи — узунчоқ миёдаги нафас маркази шикастланиши оқибатида юзага чиқадиган нафас мушаклари фалажи.

Рус. Паралич дыхательного центра.

Нафасни тутиб синаш — қ. **Нафасни тутиб туриб синаш.**

Нафасни тутиб туриб синаш (син. нафасни тутиб синаш) — нафасни атайлаб максимал даражада узоқроқ тутиб туриш йўли билан ташқи нафас функциясини текшириб кўриш методи.

Рус. Проба с задержкой дыхания.

Нафас олиш — диафрагма ва қовургалараро мушакларнинг рефлектор равишда қисқаришидан юзага келадиган кўкрак бўшлиғи ҳажмининг ортиши ҳисобига ўпкага ҳаво кириши.

Рус. Вдох; син. инспирация.

Нафас синамаси — ташқи нафасни сунъий равишда ўзгартириб текшириладиган диагностик синамалар мажмуи; гипервентиляцияцион синама — ташқи нафасни кучайтириб ўтказиладиган синама шулар жумласидандир.

Рус. Дыхательная проба.

Нафас чиқариш — нафас жараёнида ўпкадаги ҳавони рефлектор равишда чиқариб юбориш.

Рус. Выдох.

Нафас шовқини — нафас йўлларидаги ҳавонинг юришидан чиқадиган ва кўкрак қафаси устидан эшитиладиган шовқин.

Рус. Дыхательный шум.

Нафас қисил — юқори нафас йўллари, бронх касалликлари, юрак иши етишмаслиги ва бошқа қатор ҳаво етишмаслиги билан кечадиган касалликларда юзага чиқадиган синдром.

Нафас ҳажми — биргина нафас актида нафаста олинadиган ва чиқариладиган ҳаво ҳажми.

Рус. Дыхательный объём.

Наша — арабча сўз, унинг иккинчи номи, яъни синоними форс-тожикча ба н г — 1. Ўсимлик.

2. Шу ўсимликнинг чекиладиган, ютиладиган маҳсулотлари. Рус. Индийская конопля.

Нашаванд — наша чекадиган, ютадиган; наша чекишга, ютишга одатланиб қолган; наша чекмасдан, ютмасдан тура олмайдиган; нашага ружу қўйган одам.

Нашавандлик — нашанинг барг ва шохчаларида бўладиган ёпишқоқ масса — смолани барглари ҳамда шохчалари билан бирга тутатиб чекиб ёки ичиб, маст бўлишга ружу қўйган, уни истеъмол қиладиган наркоманлик.

Нашавандлик инсоннинг на фақат ақл-идрокини, балки авлод-аждодлардан ўтиб келаётган ирсий хусусиятларини парчалаб, одамни ҳалокатга олиб боради.

Рус. Гашишизм; син.: анашизм, гашишомания, гашишная наркомания, каннабизм.

Наша мастлиги — нашанинг смоласини ичиб ёки чекиб (барг ва шохчалари билан бирга) маст бўлиш; иллюзиялар, деперсонализация, дереализация ва турли-туман фантастик хаёллар билан кечади.

Наша мастлиги — инсоннинг соғлом фикр оқимини, ақлий, маънавий ва жисмоний куч-қувватини қирқади, ҳаётий орзу-иштиёқларини сўндиради, атрофни, нарса-ҳодисаларни тўғри, реал идрок қилиш лаёқатини издан чиқаради, воқеаларни тўғри баҳолай олмайдиган қилиб қўяди ва охир-оқибатда мияни деградацияга учратиб кишини ҳалокатга дучор қилади.

Рус. Гашишное опьянение.

Никоҳ — эркак билан аёлнинг розилик билан жуфт бўлиб ҳаёт кечиришининг тарихан таркиб топган, жамият маъқуллаган ва қонун ҳамда дин назорати тасдиқлаган шакли.

Рус. Брак.

Никоҳланиш — никоҳдан ўтиш, никоҳда бўлиш.

Рус. Бракосочетание.

Никоҳланишлик — ҳар 1000 кишига 1 та никоҳ ҳисобида ҳисобланадиган демографик кўрсаткич.

Рус. Брачность.

Никоҳсиз туғилган бола — мамлакатдаги тегишли жорий қонунларни четлаб ўтиб, никоҳни қайд этувчи давлат идораларининг рухсатисиз, дин ўз мавқеини сақлаб келаётган ҳолларда диний идоранинг оқ фатвосини олмай туриб қовушган эркак билан аёлдан туғилган бола.

Рус. Внебрачный ребёнок.

Нимжон бола — ички аъзоларида патологик ўзгаришлар (касалликлар, етишмовчиликлар, нуқсонлар, носогликлар) бўлмагани ҳолда организми атроф-муҳит ўзгаришларига тез мослаша олмайдиган озгин бола; вазни нормадан паст туғилган, тез-тез касалликларга чалиниб турадиган, эҳтиёж даражасида овқатланмайдиган, қаровсиз қолган болалар, аксари, ана шундай нимжон бўладилар.

Рус. Слабый ребёнок.

Нимўткир ўпка юрак — юрак ўнг бўлмачаларига зўр келаётганидан бир неча кун олдинроқ, ўнг юрак қоринчаси иши етишмаслигидан эса бир неча ҳафта илгари дарак берувчи белгиларнинг юзага чиқиши билан изоҳланади; кичик қон айланиш доирасида қон томирлар қаршилигининг тез ошиб кетиши ёки ўпка гипертензияси — гидростатик босими кўтарилиши оқибатида (мас., ўпка ўзанининг майда шохчаларида иккинчи марта эмболия бўлганида, иприт буғини нафасга олиб юборилганда) юзага келади.

Рус. Лёгочное сердце подростое.

Н и н а — қ. **Игна**.

Нисбий монеликлар — муайян даволаш методини ёки диагностика аниқлашга қаратилган маълум бир чора-тадбирларни қўллаш бемор ҳаётига хавф солувчи, шу туфайли ҳам ниҳоятда эҳтиёт бўлишни талаб этувчи ва ҳатто, фойдаси оз бўлса-да, бошқа хавф-хатарсиз методни ўйлаб кўришга ундовчи монеликлар.

Рус. Относительные противопоказания.

Нишон — боланинг бирор ерида, аксари, юзида, лабида бўладиган туғма йиртиқ, тиртиқ, чандиқ кабиларни ифодаловчи умумий ном.

Нишгар — *тиббий техникада* — банди икки пластиндан иборат, ўткир учли, дами шу пластинлар орасига букилиб беркиладиган жарроҳий пичоқ.

Рус. Ланцет.

Ниқобсимон юз — юз бурмалари текисланиб кетган, мимика, ҳаётий маъно йўқолиб кетган юз; паркинсонизм ва айрим руҳий касалликларда кузатилади.

Рус. Маскообразное лицо.

Новча (син.: дароз, найнов, узун бўй) — гипофиз беги олд бўлагининг ортиқча соматотроп гормони ишлаб чиқариши оқибатида бўйи одатдагидан кўра анча ўсиб узун тортиб кетган одам.

Ик. номи **Гигант**.

Рус. Гигант.

Новшадил — тиниқ, рангсиз, кучли ишқорий реакцияли суяқлик. Идишнинг огзи очилганда димоғни қаттиқ таъсирловчи ўткир ҳидли аммиак ажраб чиқади. Одам хушдан кетганида ҳидлатиш учун тугилади, ис текканда, оғир мастликда 30-40 г сувга 5-10 томчи томизиб ичирилади, 0,5% ли илиқ эритмаси қўлни дезинфекция қилиш учун ишлатилади.

Ас. т. **Новшадил спирт**; Ик. номи **Аммиак эритмаси**.

Рус. Нашатырный спирт; раствор аммиака.

Ногирон — касаллик ёки шикастланиш оқибатида доимий ёки узоқ вақт меҳнат қобилиятини қисман ёки бутунлай йўқотган одам категорияси.

Рус. Инвалид.

Ногиронлик — меҳнат қобилиятини барқарор ёки узоқ вақт, бутунлай ёки қисман йўқотганлик категорияси.

Рус. Инвалидность; син. стойкая нетрудоспособность.

Норасидалар кўксуви (син. ўспиринлар кўксуви) — рангдор парда билан шох парда бурчагининг туғма нуқ-

сонлари оқибатида ёшлиқда юзага келадиган кўксув; қайси тип доминант бўлса (устун келса), унда шу хилдаги нуқсонлар ирсият бўйича кўчиб юриши кузатилган.

Рус. Ювенильная глаукома; син. юношеская глаукома.

Норасолик — организм ривожини издан чиқиши оқибатида муайян турга, мас., одамга хос бўлган тузилиш ва функцияларнинг бузилиши. У **туғма** (қ.) ёхуд ҳаётда **орттирилган** бўлиши мумкин. Бунга қуйидагиларни: гавда бирор қисмининг ё ортиқ ривожланиб кетган, ёки ривожланмай қолганлиги, аъзолардаги тешик ва бўшлиқларнинг битиб қолганлиги, суяклардан бирортасининг чиққанлиги, қийшиқлиги, турли хил **маймоқлик** (қ.)лар, кўш аъзоларнинг бир-бирига қўшилиб қолганлиги, эгизакларнинг бир-бири билан битишиб ривожланганлиги, лаб ёки танглайнинг ёриқлиги, юрак нуқсонлари, ҳазм ва ўт йўллариининг торайиб қолганлиги, сийдик-таносил аъзоларининг нотўғри ва нуқсонли шаклланганлиги, бош ва орқа миёда анатомик камчиликлар бўлишлиги каби нуқсонларни киритиш мумкин.

Ик. номи **Аномалия**.

Рус. Аномалия.

Нос (син. носвой) — тамаки талқони (асосий маҳсулот), оҳак ва мой (ёғ) аралашмасидан тил тагига, бурнаки қилишга мўлжаллаб майда доначали қилиб тайёрланган тўқ яшил ёки сарғиш-яшил рангли маҳсулот; бошни айлантириб ором бергандай енгил-елпи кайф беради.

Носвой — қ. **Нос**.

Носоғлом рашк — эр-хотинлар, қаллиқлар ҳаётида учрайдиган бетайин, бесабаб, далил-исботларсиз хаёлга ўтириб қолган шубҳалар, ваҳималар ва аламли кечинмалар билан кечувчи соғлом кишиларга хос бўлмаган рашк.

Рус. Сверхценная ревность.

Нотўғри иситма — қ. **Бетайин иситма**.

Ночорлик — яшаш ва ўз ҳаётини ҳамда соғлиғини хатарли ташқи муҳит таъсирларидан ҳимоя қилишни таъмин этувчи шароит учун мустақил ва фаол ҳаракат қилиш имкониятидан ё жисмонан, ёки руҳан маҳрум бўлган одам ҳолати; бундай одамларга тиббий ёрдам бермаслик, уларни шу аҳволда ташлаб қўйишлик жиноят ҳисобланади.

Рус. Беспомощность.

Ногора бўшлиғи — чакка суяги пирамидасидаги ўрта қулоқнинг ҳаволи бўшлиғи; ҳажми 1 см³; унда 6 та девор тафовут қилинади: устки, пастки, олдинги, орқа, ташқи ва ички; ногора бўшлиғининг шиллиқ пардаси бурун-ҳалқум шиллиқ пардасининг давоми саналади.

Рус. Барабанная полость.

Ногора парда — ташқи эшитув йўлаги билан ўрта қулоқнинг оралиқ тешигида жойлашган фиброз пластинка; ташқаридан келаётган ҳаво тебранишларини эшитув суякчалари системасига узатиб беришга хизмат қилади.

Рус. Барабанная перепонка.

Ногора эгати — чакка суягининг ташқи эшитув йўлагидаги айланма суяк эгат; ногора парда шу эгатта келиб бирикади.

Рус. Барабанная борозда.

Ногорасимои истисқо (син. ел истисқоси) — *халқ таобатида* — қоринда ел тўпланиб қолишидан юзага келадиган истисқо; қоринга бармоқлар билан уриб кўрилса мешникига ўхшаш товуш эшитилади; бу касалликда оёқлар шишмайди.

Ногора ҳалқаси — учлари туташмаган суяк ҳалқа; чақалоқларда ногора парда келиб туташадиган суяк; кейинчалик ундан чакка суягининг ногора қисми ривож топади.

Рус. Барабанное кольцо.

Нур билан даволаш — ионлаштирувчи нурлардан фойдаланиб даволаш методи; асосан, хавфли ўсмаларни даволашда қўлланилади.

Ас. т. **Нур терапия.**

Рус. Лучевая терапия; син. радиотерапия.

Нур касаллиги — ионлаштирувчи нурларнинг йўл қўйиладиган дозасидан ортиқ миқдорда организмга таъсир этишидан келиб чиқадиган хасталик; бу асосан, қон таркиби, ундаги шаклли элементлар мувозанати издан чиқиши билан кечади.

Рус. Лучевая болезнь.

Нутқ — одамзодгагина хос бўлган мия фаолияти билан боелиқ тилда реаллашувчи фикр инъикоси.

Рус. Речь.

Нутқ нафаси — нафас олишнинг тезлиги ва аксинча, нафас чиқаришнинг секинлиги билан, шунингдек, нафас ҳажмининг бир қадар мўл бўлиши (оғиз билан нафас олиш), нафас олганда овоз бойламларининг бир-биридан максимал узоқлашиши ва нафас чиқарганда бир-бирига деярли тегиши билан одатдаги нафасдан фарқ қиладиган нутқ жараёнидаги нафас.

Рус. Речевое дыхание.

Нуқсон — *тиббийётда* — 1. Аъзо ва тўқималарда анатомик ҳамда физиологик ўзгаришлар мавжуд бўлган норасолик.

Рус. Порок.

2. Жисмонан ёки руҳан нормадан четга чиқишлар кузатилган аномалия.

Рус. Дефект.

О

Обзан — *тиббий техникада* — иссиқ сув ва бошқа дори аралашмалар солиб оёқ ёки қўлларни, лозим бўлганда ичига тушиб ўтириб муолажа қилинадиган махсус идиш.

Ас. т. Ванна.

Рус. Ванна.

Овоз — *физиологияда* — овоз апарати фаолияти жараёнида одамзод чиқарадиган ва унгагина хос бўлган мақсадга қаратилган товушлар мажмуи.

Рус. Голос.

Овқат — *овқатланиш гигиенасида* — бевосита истеъмол қилиш учун яроқли бўлган табиий ёки саноат ёхуд ошпазлик йўли билан тайёрланган озиқ-овқатлар мажмуи.

Рус. Пища.

Овқатдан заҳарланиш — заҳарли (токсин) моддалар тушган озиқ-овқатни истеъмол қилишдан заҳарланиш.

Рус. Пищевое отравление; син.: пищевая интоксикация, пищевой токсикоз.

Овқатдан заҳарланиш ҳақида шошилиш хабар — врач ёхуд ўрта тиббийёт ходими аниқлаган (ёки шунга шубҳа қилган) **овқатдан заҳарланиш** (қ.) фактининг ҳар биттаси алоҳида қайд қилинадиган тезкор-ҳисоб ҳужжати.

Рус. Экстренное извещение о пищевом отравлении.

Овқат етишмаслик — қ. **Озиқ етишмаслик**.

Овқат иситмаси — ёшига тўлмаган болалар овқати (сути) таркибида, аксари, сув етишмаслигидан келиб чиқадиган иситма.

Ик. номи Алиментар иситма.

Рус. Алиментарная лихорадка.

Овқатланиш — *овқатланиш гигиенасида* — организмда тақдорланиб турадиган, янги тўқималар вужудга келишини таъминлайдиган, асосий моддалар алмашинувини қувватлаб борадиган жами жараёнлар: овқат ейиш, ҳазм қилиш, ичакдан танага сўрилиш, хужайра ҳамда тўқимадаги алмашинув жараёни — ассимиляция ва диссимиляцияни ўз ичига олувчи

физиологик ҳодиса; улардан биронтасининг издан чиқиши овқатланиш бузилишига олиб келади.

Рус. Питание.

Овқатланиш бузилиши — овқатланиш (қ.) жараёнларининг бирортаси издан чиқиши билан юзага келувчи ҳолат.

Рус. Расстройство питания.

Овқатланиш удуми — овқатланиш соҳасидаги ҳар қайси кишига, оилага, миллатга хос анъана, одат, кўникма ва шунга кўра организм ўрганган, мослашган озиқ-овқат маҳсулотлари, улардан таомлар тайёрлаш ва истеъмол қилиш усул ва амаллари мажмуи.

Рус. Пищевые привычки.

Овқатлангириладиган сунъий оқма — беморни огиз орқали овқатлангириш имкони бўлмаганда операция йўли билан меъдадан ёки ингичка ичакнинг бошланғич бўлиmidан ташқарига тешик очиб овқатлангиришга мўлжалланган оқма.

Рус. Искусственный пище́приёмный свищ.

Овқат қабзияти — узоқ вақт муттасил ичаклар ҳаракатини кучайтирадиган озиқ-овқатлар истеъмол қилмаслик, фақат енгил-елши ҳазм бўладиган овқатларга ружу қилиш оқибатида юзага келадиган қабзият.

Ик. номи **Алиментар қабзият**.

Рус. Алиментарный запор.

Овқат ҳазм бўлиши — организмга тушган мураккаб озиқ моддаларнинг овқат ҳазм қилиш системаси аъзолари ишлаб чиқарган ферментлар таъсирида янада оддий моддаларга парчаланиши; бу жараён огиз бўшлигидан бошланиб меъда-ичакларда ўз қиёмига етади.

Рус. Переваривание пищи.

Овқат ҳазм қилиш — организмга тушган мураккаб озиқ моддаларни ўзлаштириш (сингдириш) даражасида уларни оддий кимёвий бирикмаларга парчаловчи физик-кимёвий жараёнлар мажмуи.

Ик. номи **Ҳазм**.

Рус. Пищеварение.

Овқат ҳазм қилиш бузилиши — аксарият, меъда ширасининг етарли миқдорда ишланиб чиқмаслиги ёки унинг таркибининг ўзгариб қолиши, мас., хлорид кислота билан пепсин моддасининг мувозанати бузилиши ва бошқа меъда касалликлари оқибатида истеъмол қилинган овқатни ҳазм қилишнинг издан чиқиши.

Рус. Расстройство пищеварения.

Овқат ҳазм қилиш йўли (син. меъда - ичак йўли) — ўз ичига қизилўнғач, меъда, ингичка ва йўғон ичакларни қамраб олувчи ва овқат механик ва кимёвий ишловдан ўтадиган ҳамда организмга сўриладиган найсимон овқат ҳазм қилиш системасининг бир қисми.

Рус. Пищеварительный тракт; син.: алиментарный канал, желудочно-кишечный тракт, пищеварительная трубка, пищеварительный канал.

Одам (син.: и н с о н , к и ш и) — *биологик маънода* — сут-эмизувчилар туркумининг эволюцион силсиласида энг олий тирик организм; *ижтимоий маънода* — меҳнат қуролини яратиш қобилиятига эга бўлган, мия, онг ва нутқнинг мураккаб уюшмасига эришган мавжудод; *диний маънода* — Парвардигор қудрати ила Одам Ато билан Момо Ҳаводан тарқаган зурриёт.

Рус. Человек.

Одамовилик — *психиатрияда* — одамлар билан муомаллага кам киришиш ёки улар мулоқотидан қочиш, ёлғизликка интилишни ўзига руҳан одат қилиб олган шахснинг ўзига хос хусусияти.

Рус. Замкнутость.

Одам яшайдиган муҳит — қ. **Атроф-муҳит**.

Одатланган чиқиш — бўғим бойламлари, уни ўраб турган мушаклар тонуси бўшашиб кетиши ёхуд бўғимда туташган суяклар юзларининг анатомик жиҳатдан ўзгаришга учраганлиги оқибатида шу бўғимда такрорланиб турадиган чиқиш.

Рус. Привычный вывих.

Одатланган қабзият (син. одат қабзияти) — ҳожатга бориш истагини мунтазам равишда сўндириб юришдан юзага келадиган қабзият.

Рус. Привычный запор.

Одатланиш — *тиббиётда* — кундалик ҳаётда одам организмнинг иссиқ-совуққа, шўр-аччиққа, у ёхуд бу озиқ маҳсулотларига, меҳнат ва дам олиш шароитларига **кўникма** (қ.) ҳосил қилиб мослашиб олиши; одамнинг ҳаёт тарзини белгиловчи омиллардан бири; улардан бирортасининг бузилиши (ўзгариши) одамнинг у ёхуд бу касалликка чалинишига сабаб бўлади.

Одат қабзияти — қ. **Одатланган қабзият**.

Оддий безлашган ҳуснбузар — йирик оғриқли йиринг боғлайдиган безсимон папулалар ҳосил бўлиши ва терининг остки тўқималарида инфилтратсиялар авжланиши билан кечадиган ҳуснбузар.

Рус. Обыкновенные угри уплотнённые.

Оддий кўксув — кўзнинг олд кесимида рўй-рост ифода-ланган клиник белгиларсиз, бошида эса ҳеч нима сезилмай-диган, секин ривожланиб борадиган кўксув.

Рус. Простая глаукома.

Оддий чаплаган ҳуснбузар — тошмалар бир-бири билан қўшилиб-чаплашиб, чуқур йирингли ўчоқлар ҳосил қила-диган ҳуснбузар; аксарият, тананинг орқа сатҳларида учрайди.

Рус. Обыкновенные угри сливные.

Оддий пирзада — иштаҳа йўқолиши, безовталаниш, **тез-тез ичкелиш** (қ.) ва оқибатда бола вазнининг ортмай тўхтаб қолиши билан кечадиган алиментар касаллик.

Рус. Простая диспепсия; син.: алиментарная диспепсия, нетоксическая диспепсия.

Оддий ҳуснбузар (син. ўспиринлар ҳуснбузари) — жинсий жиҳатдан балоғатга етиш даврида юзга тошадиган ҳуснбузар.

Рус. Обыкновенные угри; син. юношеские угри.

О д и м — қ. **Қалам.**

Оёқ(-лар) — тананинг қуйи қисмидан чиқувчи, тос ка-мари билан оёқ эркин қисмидан иборат гавда бўлими.

Рус. Нижняя конечность.

Оёқ бармоқлари бичилиши — оёқ бармоқлари оралигининг кирланиб, ачишиб қизариши ва кейинроқ яллиғланиб оқиш-сарғиш йирингсимон ажралмалар ҳосил бўлиши; куннинг иссиқ пайтларида оёқларини ювиб юрмайдиган ки-шиларда, қандли диабети бор одамларда кўпроқ кузатила-ди; шахсий гигиенага риоя қилинса, сепма, суртма дори-лар қўллаб турилса тезда тузалиб кетади.

Оёқ кафти — оёқ панжанинг ерга қўйиладиган остки юза-си; унинг изидан **туянайпоқлик** (қ.) бор-йўқлиги аниқланади.

Рус. Подошва стопы.

Оёқ кафти сўтали (син. тери шох қавати сўтали) — тери шох қаватининг қалинлашмаси ва шу қалинлашма остидаги сўргичсимон ўсимтадан таркиб топган оғриқли ва шу жиҳатлари билан **қадок** (қ.)лардан фарқланиб турадиган оддий сўталнинг қадоқсимон хили.

Рус. Подошвенная бородавка; син. роговая бородавка.

Оёқ маймоқлиги (син. ма й м о қ л и к) — товоннинг ял-поқлиги, оёқ кафтининг букилганлиги ва қайсидир ён то-монга қийшайганлиги билан шакланган оёқ панжа де-формацияси.

Рус. Косолапость.

Оёқоғриқ — *халқ табобатида* — табиати ҳар хил оғриқлар билан кечадиган оёқларнинг суяк, бўғим ва мушаклари касалликларининг умумий симптоматик номи.

Оёқ панжа — оёқнинг болдир охиридан бошланиб бутун бармоқлар учигача қамраб оладиган оёқнинг тугалланиш қисми; у — таянч аъзоси бўлиб, тик турганда, юрган, югурган ва сакраганда рессорлик вазифасини ўтайди.

Рус. Стопа.

Оёқ тушиш — *туғруқда* — қоғоноқ суви кетиб қолганидан кейин бачадон бўғзи тўла очилмай туриб қин ичида ҳомила оёғи пайдо бўлиши; ҳомила оёғи олдин келганида кузатиладиган туғруқ асорати.

Рус. Выпадение ножки.

Оёқча — организмдаги аъзо ва тузилмаларнинг ёки кесиб олинган қийқимларнинг танасидан узун бўлиб ажраб турадиган оёқни эслатувчи қисми; улар шу оёқчалари билан остидаги тўқималарга бирикиб туради ва қон, лимфатик томирлар ҳамда нерв билан таъминланган бўлади; мас., соч оёқчаси, мия оёқчалари, қалоқ оёқчалари, мия гумбази оёқчаси, қийқим оёқчаси ва бошқалар.

Рус. Ножка.

Оёқчали қийқим — *жарроҳликда* — бадандаги бирор нуқсонни бартараф этишга мўлжаллаб озиқлантирувчи қон томирларини узмай этдан ажратиб (ўйиб) олинган қийқим.

Рус. Лоскут на ножке.

Оёқ эркин қисми — **оёқ**(қ.)нинг тос-сон бўғимидан бармоқларгача бўлган қисми.

Рус. Нижняя конечность свободная; син. нога.

Оёқ-қўл(-лар) (син. қўл-оёқ(-лар)) — **гавда** (қ.)нинг ундан чиқувчи, таянч-ҳаракат ашпаратига мансуб икки жуфт қисми.

Рус. Конечность.

О з и ш — қ. **Ориқлаш.**

Озиқ (син.: озиқа, озуқа) — организмнинг энергетик эҳтиёжи учун сарфланадиган, унга хизмат қиладиган, трофика манбаи бўладиган ҳар қандай ейимли ва ейилган моддалар мажмуи.

О з и қ а — қ. **Озиқ.**

Озиқ аралашма — организм томонидан ўзлаштирилишини яхшилаш учун махсус ишлов берилган озиқ-овқатларнинг концентрацияланган аралашмаси.

Рус. Питательная смесь.

Озиқ етишмаслик (син. овқат етишмаслик) — организмнинг физиологик эҳтиёжига овқатнинг энергетик қиймати билан рациондаги айрим озиқ моддалар миқдорининг мос келмаслиги; алиментар касалликлар келиб чиқишига олиб келади.

Рус. Недостаточность питания.

Озиқлангирувчи хўқна — кўтон — тўғри ичак шиллиқ пардасидан сўриладиган озиқ моддалар эритмасини хўқна усулида юбориш муолажаси.

Рус. Питательная клизма.

Озиқ моддалар — озиқ овқатлар таркибига кирадиган ва организм томонидан унинг ҳаёт фаолияти учун ўзлаштириладиган органик ва ноорганик моддалар (оқсиллар, ёғлар, углеводлар, витаминлар ва б.) мажмуи.

Рус. Пищевые вещества.

Озиқ модда ўзлаштирилиши — организмга кирган озиқ модданинг ўзлаштирилган қисми; бу овқатнинг қанчалик ҳазм қилинганлигига ва сўрилишининг (сингишининг) тўлаллигига боғлиқ бўлади.

Рус. Усвояемость пищевого вещества.

Озиқ муҳит — микроорганизмлар ёки юқори организмлар ҳужайралари ўсиши ва бўлиниши учун зарур бўлган концентрация ва бирикмалар кўринишида озиқ моддаларнинг тенг аралашмасидан иборат сунъий субстрат.

Рус. Питательная (-ые) среда(-ы).

Озод қийқим — *жарроҳликда* — операция амали билан атрофдаги барча тўқималардан, шунингдек, остки тўқималардан ҳам ажратиб олинган қийқим.

Рус. Свободный лоскут.

Озуқа — қ. **Озиқ.**

Оила — турмуш қурган, мустақил ҳаёт кечираётган эр-хотин ва уларнинг фарзандлари мажмуидан иборат жамиятнинг асосий бўғини.

Рус. Семья.

Оилавий касаллик — муайян оилаларда тез-тез такрорланиб турадиган маълум бир касаллик ёки касалликлар.

Рус. Семейная болезнь.

Оилавий сўзак — никоҳда бўлган эр-хотинлар сўзаги; кам белгилар билан кечади; учинчи кишига юққанда ўткир сўзакни келтириб чиқариши мумкин.

Рус. Семейная гонорея.

"Оилавий шифохона" — бу ном нотўғри. Чунки "шифохона" барча даволаш-профилактик муассасаларнинг

умумий номини ифодаласа, "оилавий" сўзи оила аъзоларидан иборат мутахассисларни англатади. Оила аъзоларига хизмат кўрсатадиган тиббиёт ходимларини эмас. Оила аъзоларига хизмат кўрсатадиган поликлиника (амбулатория) номини **"оила поликлиникаси (амбулаторияси)"** деб аташ жоиздир. У ўз хизмат вазифасига кўра муайян оилалардаги катталар, аёллар ҳамда болаларга турли мутахассисликлар бўйича тиббий хизмат кўрсатади. **"Оилавий поликлиника (амбулатория)"** эса, у бир ёхуд бир неча оила аъзоларидан иборат **шифокорлар** (қ.) (турли мутахассис-врачлар, акушер-гинекологлар, ҳамширалар, лаборантлар) хизмат кўрсатадиган тиббий муассасадир.

Оилани режаланггириш — оилада болалар туғилишини, улар сонини ва фарзандлар оралигидаги муддатни бошқариб бориш.

Рус. Планирование семьи.

Оила шифокори — ўз ихтисослиги ёхуд умумихтисослик бўйича муайян бир оила аъзоларини кўздан кечириб, профилактик ёрдам кўрсатиб, лозим бўлганда тегишли ихтисослик бўйича мутахассис-врач чақириб хизмат кўрсатувчи олий маълумотли доимий оила врач.

Ас. т. **Оила врач.**

Рус. Семейный врач.

Оила ҳамшираси — ҳамшира вазифасини тўла мустақил адо эта оладиган, муайян бир оила аъзоларини кўздан кечириб, профилактик ёрдам кўрсатиб, лозим бўлганда айрим дори-дармонларни ўзи буюриб, ўзи берадиган, лозим бўлганда врач кўрсатмаларини беками-кўст эшлай оладиган ва уй шароитида бажарилиши мумкин бўлган барча муолажа ва инъекцияларни қиладиган ўрга тиббий маълумотли доимий оила ҳамшираси.

Рус. Семейная медицинская сестра.

Ойига тўлмаган болалар ўлими (син. чақалоқлар ўлиб кетишлиги) — биринчи ойлик даври ичида нобуд бўладиган болалар ўлими.

Рус. Детская смертность ранняя; син.: неонатальная смертность, смертность новорожденных.

Ой-кунига тўлиб туғилган бола (син. ой-кунига тўлиб туғилган чақалоқ) — одатдаги ҳомилалик муддатини (39-40 ҳафта) ўтаб туғилган бола.

Рус. Доношенный ребёнок; син. новорождённый доношенный.

Ой-кунига тўлиб туғилган чақалоқ — қ. **Ой-кунига тўлиб туғилган бола.**

Ой-кунига тўлмай тугилган бола (син.: ой - кунига тўлмай тугилган чақалоқ, чала бола) — одатдаги ҳомилалик муддатини ўтамай туриб (28-38 ҳафталикда) тугилган бола; гавда огирлиги 2500 г дан кам, бўйи 45 см дан паст.

Рус. Недоношенный ребёнок; син. новорождённый недоношенный.

Ой - кунига тўлмай тугилган чақалоқ — қ.

Ой-кунига тўлмай тугилган бола.

Ой - кунига тўлмай тугилишлик — қ. **Чалалик.**

Ой кўриш — қ. **Ҳайз кўриш.**

Олат (син.: жинсий олат, закар) — эркакларнинг ташқи жинсий аъзоси; жинсий алоқа қилиш, шаҳват чиқариб ташлаш ва сийиш учун хизмат қилади.

Рус. Половой член.

Олачипор шиш — қ. **Пайса.**

Олд лиқилдоқ (син.: катта лиқилдоқ, пешона лиқилдоғи, ромбсимон лиқилдоқ) — пешона суяги билан бир жуфт калла тепа суяклари оралигидаги битишиб улгурмаган лиқилдоқ; бола иккинчи ёшга қадам қўйганида суяклар тутшиб йўқолиб кетади.

Рус. Передний родничок; син.: большой родничок, лобный родничок, ромбовидный родничок.

Олд мия — бош миянинг олд мия пуфакчасидан ривожланган бўлими; охирги ва оралиқ миядан ташкил топган.

Рус. Передний мозг.

Олд қўлтиқ бурмаси — қўлтиқ чуқурчасининг олд чеккаси бўйлаб жойлашган тери бурмаси.

Рус. Подмышечная складка передняя; син. подкрыльцовая складка передняя.

Опа — 1. *Биологик маънода* — ўзи туғиб, вояга етказган фарзанди ила инсон наслини давом этиришга ўзини бахшида қилган аёл.

2. *Ижтимоий маънода* — ўз Ватанига содиқ фарзанд ато этган, ўз халқига, ўз миллатига муносиб улуш қўшган аёл.

Рус. Мать.

Оналар ўлиб кетишлиги — қ. **Оналар ўлими.**

Оналар ўлими (син. оналар ўлиб кетишлиги) — аёлларнинг 28 ҳафталик ҳомиладорликдан кейин ва туғруқ вақтида ҳамда туғруқдан сўнг ўлиб кетишлиги; аборт ва бачадон ташқарисидаги ҳомиладорликдан ўлиш бунга кирмайди.

Рус. Материнская смертность.

Оналик — 1. Инсон наслини давом эттириш (ҳомиладор бўлиш, туғиш, болани эмизиш)га мослашган аёл организмнинг асосий биологик лаёқати; функцияси.

2. Фарзандини ўз Ватанининг етук фуқароси қилиб тарбиялашдаги онанинг ижтимоий функцияси.

Онгли ҳаракатлар — қ. **Ихтиёрий ҳаракатлар**.

Онала — *психиатрияда* — баъзи кишиларнинг "кўзига кўринадиган" аёл қиёфасидаги **жин** (қ.) образи; илмий тиббиётда опаланинг "кўзга кўриниши" руҳий касалликларда учрайдиган галлоцинация ҳодисаси сифатида изоҳланади.

Оралиқ алмашинуви — моддаларнинг қонга сўрилган пайтидан то алмашинувнинг охириги маҳсулотлари ҳосил бўлгунга қадар ўтган алмашинув bosқичлари мажмуи.

Рус. Промежуточный обмен; син. межучочный обмен.

Ориқлаш (син. о з и ш) — узоқ вақт етарли овқат емаслик ёки ичакдан овқат сўрилишининг издан чиқиши оқибатида гавда вазнининг камайиб кетиши.

Рус. Исхудание.

Ортиқ I — баданнинг бирор еридан ёки аъзодан (аксари, қулоқ солинчагидан) ўсиб чиққан, кўтарилиб турган туема ўсимта, катта хол ва бошқалар; анатомик нуқсон.

Рус. Нарост.

Ортиқ II — *анатомияда* — тери, мия, мойк, тухумдон каби аъзоларга алоқадор кичик бўлакчалар, тузилмалар, тизимчалар, ўсимталар, мўйлар ва бошқаларнинг умумий номи.

Рус. Придаток.

Ортки лиқилдоқ (син.: кичик лиқилдоқ, энса лиқилдоғи) — *анатомияда* — энса суяги билан калла тепа суяклари оралиғидаги битишиб улгурмаган лиқилдоқ; одатда, у ҳомила туғилиши арафаларида ёки туғилгандан кейин дастлабки ҳафталарида суяклар туташиб битиб кетади.

Рус. Задний родничок; син.: затылочный родничок, малый родничок.

Ортки мия — бош миянинг узунчоқ ва ўрта мия оралиғида жойлашган бўлими; кўприк билан миячадан танкил топган.

Рус. Задний мозг.

Ортки чиқарув йўли ички қислоғи — қ. **Дурваза қислоғи**.

Ортки чиқарув йўли оқмаси — қ. **Дурваза оқмаси**.

Ортки чиқарув йўли қичимаси — қ. **Дурваза қичимаси**.

Ортки чиқарув тешиги — қ. **Дурваза**.

Ортки кўлтиқ бурмаси — **кўлтиқ чуқурчаси** (қ.)нинг ортки чеккаси бўйлаб жойлашган тери бурмаси.

Рус. Подмышечная складка задняя; син.: подкрыльцовая складка задняя.

Орттирилган оқма — қ. **Орттирма оқма**.

Орттирилган сохта бўғим — қ. **Орттирма сохта бўғим**.

Орттирилган юрак нуқсони — қ. **Орттирма юрак нуқсони**.

Орттирма... — ҳаёт даврида юзага келган, яъни орттирилган касаллик, нуқсон, иммунитет ва турли хил омилларнинг қачон келиб чиққанлигини, белгисини ифодалайди.

Рус. Приобретённый.

Орттирма оқма (син. орттирилган оқма) — касаллик, шикастланиш оқибатида юзага келадиган ёхуд сунъий яратилган оқма.

Рус. Приобретённый свищ.

Орттирма сохта бўғим (син. орттирилган сохта бўғим) — шикастланиш, патологик жараён ёки жарроҳлик операциялари оқибатида суяк бутунлиги бузилган ерда ҳосил бўлган сохта бўғим.

Рус. Приобретённый ложный сустав.

Орттирма юрак нуқсони (син. орттирилган юрак нуқсони) — ҳаёт давомида турли сабабларга кўра юзага келган юрак нуқсони.

Рус. Приобретённый порок сердца.

Орқа — *анатомияда* — гавданинг бўйиндан то думбагача бўлган ортки қисми; у — умуртқа, думгаза, курак, курак ости ва бел соҳаларига тафовут қилинади.

Рус. Спина.

Орқа мия (син. ҳ а р о м м а г и з) — умуртқа погонасининг ичида бутун бўйи бўйлаб жойлашган марказий нерв системаси аъзоси; олий марказлар ва ўтказувчи йўллар назоратида ишлайди; яна қ. **Ҳ а р о м м а г и з**.

Рус. Спинной мозг.

Орқа мия суюқлиги — қ. **Бош-орқа мия суюқлиги**.

Осиё вабоси — қ. **Вабо**.

Осилма буқоқ — бўйин ва кўкрак олдида осилиб тушган йирик шишган буқоқ.

Рус. Висячий зоб.

Осилма дори — *фармацияда* — суюқлик (сув, глицерин, суюқ мой)ларда нисбатан қаттиқ йирик зарралар муаллақ ҳолатда турадиган дисперс моддалардан иборат суюқ дори шакли.

Ик. номи **Осилмалар**.

Ас. т. **Суспензия**.

Рус. Суспензия; син.: взвесь, лекарственная взвесь.

Осилмалар — *фармацияда* — суюқлик (сув, глицерин, суюқ мой)ларда нисбатан қаттиқ йирик зарралар муаллақ ҳолатда турадиган дисперс моддалардан иборат суюқ дори шакли.

Ик. номи **Осилма дори**.

Ас. т. **Суспензиялар**.

Рус. Суспензии; син.: взвеси, лекарственные взвеси.

Осилма қорин — олдига-пастга кўтарилиб-осилиб турадиган қопчиқ қорин; қорин ички аъзолари одатдагига қараганда кўпроқ пастга силжиб тушган ҳолатларда (спланхноптозда) кузатилади.

Рус. Отвислый живот.

Осини — *суд экспертизасида* — жабрланаётган кишини бўйнига сиртмоқ солиб ўзининг гавда оғирлиги билан бўғиш; механик асфиксияни юзага келтириш.

Рус. Повешение.

Ота — 1. *Биологик маънода* — ўз зурриёти ила инсон наслининг давом этишига ҳисса қўшган эркак.

2. *Ижтимоий маънода* — Ватан тупроғини, миллати, халқи иродасини ҳимоя қилувчи, уларга хизмат этувчи фарзанд боқиб, тарбиялаб етиштирган эркак.

Оталик — 1. Инсон наслини давом эттириш (пушт бериш)-га мослашган эркак организмнинг асосий биологик лаёқати; функцияси.

2. Ўз Ватани, миллати, халқига содиқ фарзанд тарбиялаб етиштиришда отанинг ижтимоий функцияси.

Отнайпоқ — болдир-панжа бўғими қимирламайдиган бўлиб қотиб қолган, оёқ панжа кафт томонга (остига) букилиб қолган панжа.

Рус. Конская стопа.

Отюз — ёноқ суяклари бўртиб турмайдиган икки ёноғи текис чўзиқ юз.

Офтоб уриши — организмга узоқ вақт тўғридан-тўғри жазирама куёш нури тегиб туриши оқибатида келиб чиқадиган **иссиқлик уриши** (қ.).

Рус. Солнечный удар.

Офтоб эшакеми — куннинг иссиқ палласида куёш тифида узоқ вақт юриш оқибатида келиб чиқадиган **эшакем** (қ.).

Рус. Солнечная крапивница.

Оч — 1. Организмнинг олдин ейилган овқат ҳазм бўлиб, сўрилиб битанидан кейин тинка-мадори қуриган очлик ҳолати.

Рус. Голод.

2. Меъда(қорин)нинг бўшалиб навбатдаги овқатга талаб бўлиб турган ҳолати.

Рус. Голодный желудок.

3. Ўзида овқат ейишга талаб ва эҳтиёж сезиб турган одам.

Рус. Голодный человек.

Очилиш даври (син. тугруқ биринчи даври) — *тугруқда* — мунтазам тўлроқ тутишидан бошлаб то бачадон бўйни бутунлай очилиб бўлгунига қадар бўлган тугруқ даври.

Рус. Период раскрытия; син. первый период родов.

Очичак (син. а ч ч и қ и ч а қ) — **ўн икки бармоқ ичак** (қ.) билан **ёнбош ичак** (қ.) оралигидаги қорин бўшлигининг асосан юқори-чап қисмида жойлашган **ингичка ичак** (қ.) бўлими.

Рус. Толстая кишка.

Очиш — *жарроҳликда* — усти суяк билан қопланган бўшлиққа (мас., мия ичига) кириш (йўлаш) мақсадида суякни операция йўли билан тешиб очиш.

Ик. номи **Трепанация**.

Рус. Трепанация.

Очиқ бурчакли кўксув — рангдор парда билан шох парда бурчаги очиқ бўлгани ҳолда трабекулали тўрда ёки интрасклерал йўлларда ўзгаришлар юзага келганлиги оқибатида сувсимон модданинг оқиб чиқиши қийинлашувидан кўз ички босими ошиб кетиши билан боғлиқ **бирламчи кўксув** (қ.).

Рус. Открытоугольная глаукома.

Очиқиш — олдин ейилган овқатнинг ҳазм бўлиб, сўрилиб кетганидан кейин бўшалган меъда(қорин)нинг овқат талаб бўлиб туриши.

Очлик — 1. Узоқ муддат қорин тўймай овқат ейиш ёки сурункасига бутунлай оч қолишдан юзага келган ҳолат.

2. Оч қолган қорин (меъда) ҳолати.

Очлик куни — айрим беморларга вақти-вақти билан буюриладиган умуман овқат емаслик куни; моддалар алмашинуви издан чиққанида, баъзи меъда-ичак касалликларида, нарқоздан кейин ва яна бошқа айрим ҳолатларда буюрилади.

Рус. Голодный день.

Очлик нажаси — қуруқ, қумалоқсимон, рангсиз, миқдори озгина, чиринди ҳидли нажас; етарли овқатлантирилмаган эмзикли — гўдак болаларда бўлади.

Рус. Голодный кал.

Очлик оғриғи — аксари, ўн икки бармоқ ичакнинг яра касаллигида энигастрал соҳада эрталаб безовта қилиб, нонушадан кейин бироз босиладиган ёки ўтиб кетадиган оғриқ.
Рус. Голодная боль.

Оч қолиш — организмнинг унга озиқ моддалар бутунлай тушмай қолиши ёки қисмангина тушиб туриши ёхуд ўзлаштириш кескин издан чиқиши оқибатида юзага келадиган физиологик ҳолати.

Рус. Голодание.

Оч қон — таркибида озиқ моддалар камайиброқ қолган қон; миядаги овқатланиш марказини таъсирлаб овқатланишга ундовчи омил.

Рус. Голодная кровь.

Оч қўйиб даволаш — сувдан ташқари ҳеч қандай озиқ-овқат бермай оч қолдириб даволаш усули; уни фақат стационар шароитида назорат остидагина қўллаш мумкин.

Рус. Лечебное голодание.

Ошқозон — қ. **Меъда**.

Оқ доғ касаллиги — тананинг юқори қисмлари терисида учрайдиган кўп сонли майда юмалоқдан келган сал ботиқ оқ-садаф рангли доғлар кўринишида юзага чиқадиغان ўчоқли склеродермиянинг бир хили.

Ас. т. **Томчисмон склеродермия**.

Рус. Каплевидная склеродермия; син.: атрофический лихен первичный, белый лихен Цумбуша, болезнь белых пятен, болезнь Чиллага, плоский атрофический лихен, склеротический атрофический лихен.

Оқ жигарланиш — қ. **Кул ранг жигарланиш**.

Оқим билан қуйиш — *муолажа* — суюқликни босим берадиган ашпарат ёрдамида ёки ўз оқими билан узлуксиз ёки артерияга юбораётганда тўхтатиб-тўхтатиб юбориш.

Рус. Струйное вливание.

Оқимтир тана (син. оқ тана) — тухумдоннинг қайта ривожланиши оқибатида сариқ тана ўрнида унинг чандиқли-қайтадан вужудга келган тўқима соҳаси.

Рус. Беловатое тело; син. белое тело.

Оқ иссиқлик — *дерматологияда* — терига оқ-сут рангли суюқлик билан тўлган пуфакчалар топиши билан юзага чиқадиغان иссиқлик.

Рус. Белая потница; син. глубокая потница.

Оқлик(-лар) — *тиббиётда* — шифохоналарда беморларга ишлатиладиган, бериладиган барча (чойшаб, ёстиқ, кўрпа

жилди, сочиқ, ичкийим ва б.) оқ матолар мажмуи; гигиеник ашёлар.

Рус. Бельё.

Оқма I — тана бўшлиқлари, шу жумладан, патологик бўшлиқлар (мас., абсцесслар)ни, шунингдек, ичи бўш аъзоларни ташқи муҳит билан ёки уларни ўзаро туташтириб турувчи ичига грануляциян тўқима ёки эпителий тўшалган аслида йўқ (орттирма) сунъий тешик (канал).

Рус. Свищ.

Оқма II — *халқ табобатида* — узок битмайдиган, йиринги тешигидан ташқарига муттасил чиқиб турадиган яллигланиш касаллиги (мас., суякнинг йирингли яллигланиш касаллиги).

Рус. Свищ.

Оқ модда — ўтказувчи йўллар ва таянч-трофик элементлардан таркиб тошган нерв толалари ҳамда қон томирлардан ҳосил бўлган катта мия билан орқа миyaning бир қисми.

Рус. Белое вещество.

Оқ парда (син. кўз оқ пардаси) — *офтальмологияда* — кўз соққаси фиброз пардасининг тиниқмас қисми.

Ас. т. **Склера**.

Рус. Склера; син. белочная оболочка глаза.

Оқсил(-лар) — *биологияда* — тирик организм ҳужайраларида синтезланадиган, уларнинг ҳаёт-фаолияти учун зарур бўлган, аминокислоталардан таркиб тошган биологик полимерлар.

Рус. Белки (белок).

Оқсил алмашинуви — оқсилларнинг овқат билан организмга тушиш жараёнини, шунингдек, ҳазм бўлиш, парчаланиш, ҳосил бўлган аминокислоталарнинг ташилишини, муайян организмга хос оқсилларнинг синтезини ва парчаланишини ҳамда охириги маҳсулотларнинг организмдан чиқариб юборилишини ўзига қамраб олувчи алмашинув.

Рус. Белковый обмен.

Оқсил етишмаслик — овқат таркибида муттасил оқсил етишмаслиги оқибатида келиб чиқадиган организмнинг патологик ҳолати.

Рус. Белковая недостаточность.

Оқсим — баланд иситма, интоксикация, сўлак оқиши, огиз шиллиқ пардаси ва қўл терисида оғриқли пуфакчалар ҳамда яралар пайдо бўлиши билан юзага чиқадиган ўткир юқумли касаллик; баъзан касал ҳайвонлардан юқади.

Рус. Ящур; син. афтозная лихорадка.

Оқсоқ — бир оёғи иккинчисидан калта бўлганлиги оқибатида гавдасини шу томонга ташлаб юрадиган одам.

Рус. Хромой.

Оқсоқланиш — бир оёқ иккинчисидан биров калта бўлганлиги оқибатида гавдани шу томонга ташлаб юриш.

Рус. Хромота.

Оқсоқлик — бир оёқ иккинчисидан биров калта бўлганлиги оқибатида гавдани шу томонга ташлаб юриш ҳолати.

Рус. Хромота.

Оқ тана — қ. **Оқимтир тана**.

Оқчил — *гинекологияда* — аёллар жинсий аъзоларидан келиб турадиган оқ патологик ажралма; жинсий аъзоларнинг яллигланиш касалликлари ва ўсмаларида, эндокрин безлар иши издан чиққан ҳолларда кўпроқ кузатилади.

Рус. Бели.

Оққон — қон яратувчи хужайралардан юзага келувчи ва суяк кўмигини ишдан чиқарувчи ўсмалар.

Ас. т. **Лейкоз**.

Рус. Лейкоз; син.: лейкомия, белокровие.

Оғиз I — икки лаб билан икки жағ оралиғи; оғиз бўшлигининг олд ёриғи; оғиз бўшлиғининг олд "оғзи".

Ас. т. **Оғиз ёриғи**.

Рус. Ротовое отверстие; син. ротовая щель.

Оғиз II — организмдаги ичи бўш ёки ичи бўлган, аммо ичи тўла бўладиган тузилма ва аъзоларга кириш ёки улардан чиқиш бўсағаси.

Рус. Отверстие.

Оғиз III — қ. **Оғиз бўшлиғи**.

Оғиз атрофи — қ. **Оғиз соҳаси**.

Оғиз бўшлиғи (син. оғиз III) — юзнинг қуйи қисмидаги олддан — оғиз ёриғи билан очиладиган, орқа томондан — томоқ орқали ҳалқумнинг оғиз қисми билан туташган бўшлиқ; овқат ҳазм қилиш йўлининг бошланғич қисми.

Рус. Полость рта; син.: рот, ротовая полость.

Оғиз бўшлиғининг олд "оғзи" — қ. **Оғиз ёриғи**.

Оғиз бўшлиғининг орқа "оғзи" — қ. **Томоқ**.

Оғиздан ҳид келиш — қ. **Оғиз ҳидланиши**.

Оғиз даҳлизи — оғиз бўшлиғининг ташқаридан — лаб ва лунжлар, ичкаридан — жағларнинг альвеолали ўсимталари ва тишлар билан чегараланган олд бўлими.

Рус. Преддверие рта.

Оғиз еликиши — *халқ табобатида* — оғиз бўшлиғи шиллиқ пардасининг қизариши, шишинқираши, экссудат-

ланиши, баъзан эса, оқимтир караш боғлаши билан юзага чиқадиган касаллик.

Ас. т. **Катарал стоматит.**

Рус. Катаральный стоматит.

Оғиз ёриғи (син.: Оғиз I, оғиз бўшлигининг олд "оғзи") — оғиз бўшлигининг ичкарисига кириладиган тор қисми; юқоридан юқори лаб, пастдан пастки лаб, икки ёндан — лаб бурчаклари билан чегараланади; яна қ. Оғиз I.

Рус. Ротовое отверстие; син.: рот, ротовая щель.

Оғиз оқариши — Кандида туркумига кирувчи ачитқисимон замбуруелар келтириб чиқарадиган, оғизда нуқта-симон оқ карашлар пайдо бўлиб, кейин қўшилиб кетиши ва оғизни оқ караш қоплаши билан юзага чиқадиган микотик стоматит.

Ас. т. **Кандидоз стоматит.**

Рус. Кандидозный стоматит; син. молочница.

Оғиз оғриғи — *халқ табобатида* — оғиз шиллиқ пардаларининг турли хилда, турли даражада, турлича кўринишларда яллиғланиш касалликларининг умумий номи.

Оғиз соҳаси (син. оғиз атрофи) — юқоридан бурун катаклари остидан горизонтал ўтказилган чизик билан, пастдан лаб-даҳан эгати билан, икки ён томондан бурун-лаб эгалари билан чегараланган соҳа.

Рус. Ротовая область; син. область рта.

Оғизсуг — ҳомилдорликнинг иккинчи ярмидан бошлаб ва туғруқдан кейин 2-3 кунгача суг бездан ажраладиган секрет; елимсимон, сарғиш, солишгирма оғирлиги анча юқори, қайнатган заҳотиёқ чириб тушадиган она сути.

Рус. Молозиво.

Оғиз қуриши — 1. Тез ҳаракатланиш, оғир меҳнат қилиш ва ташқи муҳит шароити туфайли келиб чиқадиган сувга бўлган организм эҳтиёжининг бир белгиси; ўта чанқашлик.

2. Тинка-мадор қуриши, ҳолсизланиш, гавда ҳароратининг кўтарилиши, асабийланиш, диабет ва бошқа касалликлар симптоми.

Рус. Сухость во рту.

Оғиз ҳидланиши (син. оғиздан ҳид келиш) — оғиз бўшлиғи, томоқ ёки нафас йўллари ва меъда касалликларида, камдан-кам, ҳидли секретлар ишланиб чиқиши оқибатида оғиздан ёмон ҳид келиши; айрим ҳолларда бу — қандли диабет, нефрит ва ички аъзоларнинг бошқа касалликлари белгиси сифатида юзага чиқади.

Рус. Запах во рту.

Оғироёқлик — қ. **Ҳомиладорлик**.

Оғироёқлилик — қ. **Ҳомиладорлик**.

Оғриш — *халқ табобатида* — қандай бўлмасин бирор дардга чалиниш.

Оғриқ — 1. Организмда органик ёки функционал ўзгаришлар келтириб чиқарувчи ўта кучли ёхуд бузувчи омилларнинг таъсир қилиши оқибатида юзага келадиган, одамзоддаги ўзига хос руҳий-физиологик ҳолат; бу — организмнинг уни зарар келтирувчи нарса-ҳодисалар таъсиридан ҳимоя қилиш учун турли хил функционал системаларни сафрбар қиладиган —интеграцияловчи функцияси ҳисобланади.

2. *Торроқ маънода* эса ўта кучли ёки бузувчи омиллар таъсир қилиши оқибатида келиб чиқадиган одамнинг руҳий-физиологик ҳолатини акслантирувчи субъектив азобловчи сезги.

Рус. Боль.

Оғриқ нуқтаси — тананинг босиб кўрилган ёки селшиб-силталанган ерида сезиладиган оғриқли нуқта.

Рус. Болевая точка.

Оғриқсизлантириш — 1. Дори воситалар таъсирида оғриқни бартараф этиш.

2. Аналгезия.

Рус. Обезболивание.

Оғриқ қолдирувчи воситалар (син.: оғриқ қолдирувчи дорилар, оғриқ қолдирувчилар, оғриқ қолдирувчи моддалар) — оғриқни ё насайтирувчи, ёки бутунлай бартараф этувчи дори воситалар.

Ас. т. **Аналгезияловчи воситалар**.

Рус. Аналгезирующие средства; син.: анальгетики, болеутоляющие средства.

Оғриқ қолдирувчи дорилар — қ. **Оғриқ қолдирувчи воситалар**.

Оғриқ қолдирувчилар — қ. **Оғриқ қолдирувчи воситалар**.

Оғриқ қолдирувчи моддалар — қ. **Оғриқ қолдирувчи воситалар**.

П

Пай (син. чандир) — мушакларнинг суякларга ва бошқа анатомик тузилмаларга бирикадиган қисмини ташкил қилувчи коллаген толалар тутамларидан таркиб топган аъзо.

Рус. Сухожилие.

Пайпаслаш — тананинг муайян соҳасини бармоқлар билан силаб, босиб, эзиб ва бошқа ҳаракатлар қилиб текшириб касаллик диагнозини аниқлаш амали.

Рус. Пальпация; син. ошупывание.

Пайпоқ — *тиббиётда* — одам ва ҳайвонлар оёғининг тўпигидан пастки — ерга босадиган таянч қисми; **отпайноқ**, **туяпайноқ** терминларига қаранг.

Ас. т. **Оёқ панжа**.

Рус. Стопа.

Пайса (син.: пайса-пайса, олачипор шиш) — тери сўргичсимон қаватининг аниқ чегараланган ўткир шишида тўсатдан тошадиган, сал теридан кўтарилиб турадиган, чегараланган бўшлиқсиз тузилма кўринишидаги тери тошмасининг бирламчи морфологик элементи.

Рус. Волдырь.

Пайса-пайса — қ. **Пайса**.

Пай узилиши (син. эт узилиши) — оғир юк кўтариш, қалгис ҳаракат қилиш, турли хил механик шикастланишлар оқибатида пайлар зўриқиб узилиши; аксарият, бўғимларни ҳаракатлантирувчи мушаклар пайларининг толалари, суякка бириккан қисми узилади; бўғимда кучли оғриқ туради, бўғимни ҳаракатлантирганда оғриқ янада зўраяди, қон қуйилади, шишиб кетади ва ҳ.

Пай хасмоли — бармоқлар пайининг тендовагинит кўринишида ўткир йирингли яллиғланиши.

Рус. Сухожильный панариций.

Пай чўзилиши (син. эт чўзилиши) — оғир юк кўтариш, қалгис ҳаракат қилиш, турли хил механик шикастланишлар оқибатида пайларга зўр келиб чўзилиб қолиши; бу — аксарият, бўғимларни ҳаракатта келтирувчи мушаклар пайларида кузатилади; бўғимда қаттиқ оғриқ туриши, атрофи шишиб кўкариши ва ҳаракат чекланиб қолиши кузатилади.

Рус. Растяжение сухожилий.

Пай гичирлаши — пай қинлари соҳасида ҳаракатланганда эшитиладиган (сезиладиган) гичирлаш; фибринли тендовагинитнинг клиник симптоми.

Рус. Сухожильная крепитация.

Пакана (син. митти) — 1. Жинсий ривожланиш жиҳатидан ҳам, ёш жиҳатидан ҳам қиёслаганда нормадан анча паст (калта) бўйи.

Рус. Карлик.

2. Бўйи нормадан анча паст (калта) одам.

Рус. Карлик.

Пакана буй — ўлчови эркакларда — 130 см дан, аёлларда — 120 см дан паст бўлган буй.

Рус. Карликовый рост.

Паканалик (син. миттилик) — буйнинг жинсий ривожланиш жиҳатидан ҳам, ёш жиҳатидан ҳам қиёслаганда нормадан анча паст (калта) бўлишлиги; клиник синдром.

Рус. Карликовость.

Пакана чаноқ — пакана аёллар гипопластик чаноғининг охирги шакли.

Рус. Карликовый таз.

Палла — организмдаги юмалоқ шаклдаги аъзоларнинг ярми; ярим шар; мас., катта мия палласи, яъни катта мия ярим шари; мияча палласи, яъни мияча ярим шари ва бошқалар.

Рус. Полушарие.

Панжа — қўлнинг билак сўнггидан, оёқнинг болдир охиридан бошланиб, бутун бармоқларгача қамраб олган қўл ва оёқнинг тугалланиш қисми.

Панжарасимон иффат пардаси — қ. **Тўрсимон иффат пардаси**.

Парда — 1. Деярли барча аъзо ва тузилмаларнинг баъзиларини ички томондан, баъзиларини ташқи томондан қоплаб турувчи қават; вируснинг, аксари, оқсилли структурасидан иборат пардаси; ҳомилани ўраб турган — амнион, хорион ва децидуал пардалар; асли (шахсий) парда ва б.

Рус. Оболочка.

2. Узангининг тешигини беркитиб турувчи фиброзли мембрана; кулоқдаги ногора парда; ҳиқилдоқнинг толали эластик пардаси; қовургалараро ички парда; ёргоқнинг этли пардаси; плевра устки пардаси; қошловчи парда, тўр парда, чаноқнинг ёпувчи пардаси ва б.

Рус. Перепонка.

3. Қизлик пардаси — **иффат пардаси** (қ).

Рус. Девственная плева;

4. Айрим аъзолар сиртини қоплаб олувчи пардалар.

Рус. Плёнка.

Пардоз воситалар — *косметологияда* — шахсий гигиена, тери касалликларининг олдини олиш, косметик — чирой нуқсонларини бартараф этиш ва инсон қиёфасини яхшилашга мўлжалланган воситалар мажмуи.

Рус. Косметические средства.

Пардоз — *косметологияда* — инсон гўзаллигига оро беришга ёхуд тана нуқсонларини бартараф этишга қаратилган барча гигиеник, даволаш ва декоратив тадбирлар, муолажалар мажмуи.

Ик. номи **Косметика**.

Рус. Косметика.

Пардоз давохонаси — косметик — чирой нуқсонларини даволаш ёхуд бартараф этиш, ниқоблаш бўйича аҳолига ёрдам кўрсатадиган амбулатория-поликлиника муассасаси.

Ик. номи **Косметологик давохона**.

Рус. Косметологическая лечебница; син. врачебно-косметологическая лечебница.

Пардоз муолажалари — *косметологияда* — шахсий гигиена, косметик — чирой нуқсонларини даволаш, бартараф этиш ва уларнинг олдини олиш мақсадларида қўлланиладиган тадбирлар (массаж, компресс, ниқоб) мажмуи.

Рус. Косметические процедуры.

Пардозшунос — **пардозшунослик** (қ.) билан шуғулланадиган, уни илмий равишда ўрганадиган, янгиликлар яратадиган ва амалда қўллайдиган мутахассис; пардозшунос-врач.

Ик. номи **Косметолог**.

Рус. Косметолог.

Пардозшунослик — косметик — чирой нуқсонларининг келиб чиқиш механизмларини, уларнинг хиллари, табиатини тадқиқ қиладиган, бартараф этиш усулларини, ниқоблаш воситаларини ва уларнинг олдини олиш йўл-йўриқларини ишлаб чиқадиган клиник тиббиётнинг бир соҳаси.

Ик. номи **Косметология**.

Рус. Косметология.

Паришонлик — кўнгилдан кечаётган гам-ташвишлар ёхуд турмушдаги муваффақиятсизликлар таъсирида диққат-этиборни бир нуқтага жамлай олмаслик каби руҳий ҳолатлар билан кечувчи фикр-хаёл тарқоқлиги.

Рус. Растерянность.

Паррандахўр ўргимчаклар — **бўғимоёқлилар** (қ.) турига мансуб **ўргимчаклар** (қ.) туркумининг паррандахўр ўргимчаклар оиласи; улар Жанубий Америка билан Шарқий Осиё мамлакатларида учрайди; чаққанида ўзидан заҳар чиқаради; одам ҳаёти учун хавфли.

Рус. Пауки-птицееды.

Парҳез — беморларнинг бошдан кечираётган дардларига мувофиқ келадиган озик-овқатлар ва уларнинг турлари, истеъмол қилиш миқдори ҳамда тартиб-соатлари ифодаси.

Рус. Диета.

Парҳез билан даволаш — муайян **парҳез** (қ.) буюриб даволаш методи.

Ас. т. **Парҳез терапия.**

Рус. Диетотерапия; син. лечебное питание.

Парҳездор — **парҳез** (қ.) тутиш буюрилган, парҳезда юрган, парҳез овқатларнигина истеъмол қилувчи одам.

Рус. Диетик.

Парҳез ошхона — **парҳез овқатлар** (қ.)га муҳтож бўлган аҳолига ўзининг шу тоифадаги озиқ-овқатлари билан хизмат кўрсатишга ихтисослашган жамоат овқатланиш корхонаси.

Рус. Диетическая столовая.

Парҳезшунос — шифохоналарда ва санаторий-курорт муассасаларида хизмат қилувчи, тўғри овқатланиш ва даво **овқатлар** (қ.) бўйича махсус тайёрлов курсини тамомлаган мутахассис-врач.

Ик. номи **Диетолог.**

Рус. Диетолог.

Парҳезшунослик — нутрициологиянинг одамнинг нормада ва касал ҳолатларида овқатланишини ўрганадиган, тўғри овқатланишнинг асосларини ва уни ташкил қилишнинг методларини ишлаб чиқадиган соҳаси.

Ик. номи **Диетология.**

Рус. Диетология.

Парҳез ҳамшира — даво **овқатлар** (қ.) сифатига, уларни ташкил қилишга масъул бўлган, уларнинг таомнома(меню)-сини тузадиган, хом озиқ маҳсулотларини тайёрлаш, пишириш ва тарқатишни назорат қилиб борадиган ҳамда ошхонанинг санитария аҳолини кўздан кечириб ошхона ходимларини тергаб турадиган ўрта маълумотли тиббиёт ходими.

Рус. Медицинская сестра по диетпитанию.

Пастта қараган гилайлик — пастта қараган кўз гилайлигидан юзага келган вертикал гилайлик.

Рус. Косоглазие книзу; син.: гипотропия, инфравергенция, косоглазие инфравергирующее.

Пахта — 1. *Тиббиётда* — ўсимлик ёки синтетик толаларнинг тартибсиз, чуваланган, қат-қат қилиб тахланган майин тўпи; асосан, боғлов ашёси сифатида ишлатилади.

Рус. Вата.

2. *Қишлоқ хўжалигида* — гўза ўсимлигининг чигитида етишадиган толалар тўпламидан иборат хомашё.

Рус. Хлопок сырец.

Пахтадоғ — пахтани куруқ иссиққа тоблаб ёки қиздирилган иссиқ ёғга булаб оғриқли ерга, шишпан жойга қўйиб компресс қилиш.

Пашша(-лар) — қўш қанотлилар туркумининг кенжа туркумига мансуб ҳашарот; пашшалар вакиллариининг жами касаллик қўзғатувчи микроорганизмларни ўзига элаштириб юқтириб юради, ғумбақлари эса одам ва ҳайвонларда миазлар деб аталувчи хасталикларни қўзғатади.

Рус. Муха.

Пес — терида четлари оқ-сут рангли чизиқлар билан ўралган, шакли, ўлчамлари турлича бўлган пигментсиз — оқ доғлар пайдо бўлиши ва уларга туташпан жойларнинг гиперпигментланиши; терининг идиопатик дисхромияси; оқ доғ — атрофига қараб кенгайиб боришга мойил бўлиши билан ажралиб туради.

Рус. Витилиго; син.: пегая кожа, песь.

Пешоб — қ. **Сийдик**.

Пешонакал — бош сочининг пешона тепасидан бошлаб тўкила бориб бош терисининг яланғочланиб қолган ҳолати.

Пешона лиқилдоғи — қ. **Олд лиқилдоқ**.

Пигментланиш — тўқималарда эндоген (меланин, гемосидерин) ёки экзоген пигментларнинг тўпланиши.

Ик. номи **Пигментация**.

Рус. Пигментация.

Пиёзча (син. сўғон I) — 1. Аорта, веналарнинг бошланғич йўғон қисми; 2. Соч илдизининг йўғонлашпан учи; 3. Ўн икки бармоқ ичакнинг юқори йўғонлашпан қисми ва шунингдек бошқа аъзо ва тузилмаларнинг дўмбайиб турган бўртмачаси.

Рус. Луковица.

Пилакча — 1. *Дерматологияда* — йирик ясси папула.

2. *Микробиологияда* — негатив фаг колонияси.

3. *Патологик анатомияда* — атеросклерозда томирлар ичида бўртиб турувчи пуфакчалар. Кесмада улар ичида ёгсимон моддалар бўтқасимон массага ўхшаб туриши туфайли уларни **атероматоз** деб атайдилар; захм касаллигининг қайталаган иккинчи даврида томоқ муртаги, оғиз шиллиқ пардаси ва тилда пайдо бўладиган чегараланган япроқчасимон тузилмалар; **қариллик ақлаштлиги**(қ.)да бош мия пўстлоғи тўқималарида юзага келган **қариллик пилакчаси** (қ.) деб аталувчи шаклсиз тўпланган ҳужайралараро модда.

Рус. Бляшка.

Пилик — докадан узунлиги 5-10 см атрофида кесиб тайёрланадиган камбар тиқим.

Рус. Турунда.

Пилла — тиш ёки пародонт тўқималарида жойлашган яллиғланиш ўчоғидан патологик жараённинг альвеолали жағ ўсимтасига ўтиши оқибатида юзага келган йирингли периостит.

Ас. т. **Ўткир одонтоген периостит.**

Рус. Одонтогенный периостит острый; син.: п а р у л и с , ф л ю с .

Пинҳон буйрак (син. б е д а р а к б у й р а к) — ҳеч бир клиник белгиларсиз ишламаётган буйрак; секретор урография ва ангиография ёрдамида фавкулудда маълум бўлиб қолади.

Рус. Немая почка.

Питрак — 1. Ниҳоятда серҳаракат, бир дақиқа ҳам жим тура олмайдиган, тиниб-тинчимас, қўл-оёқлари доим ҳаракатланиб турадиган одам.

2. Шундай одамнинг руҳий-жисмоний ҳолати.

Рус. Подвижный.

Питраклик — питрак одамнинг руҳий-жисмоний фаолият кўрсаткичи.

Пичоқ — *тиббий техникада* — бир томони кесадиған дам-ли, тўқималарни, гипс боғламларни кесишга мўлжалланган кесувчи тиббий асбоб.

Рус. Нож.

Пишлоп — *халқ табобатида* — чақалоқ кўзининг "бўқлашиши".

Пойафзал уриши — пояфзалнинг узоқ вақт механик таъсирлашидан келиб чиқадиган оёқдаги дерматит; қизариш, шишиш, пуфаклар ҳосил бўлиши ва шилинишлар кузатилади.

Рус. Потёртость.

Поча — *халқ табобатида* — болдирнинг тўпиққача бўлган куйи қисми.

Поғонали игна — *тиббий техникада* — чегараланган ўлчамда тери бағрига киритишга мўлжалланган найсимон игна; унинг терига киритиладиган диаметри тери юзасида қоладиган қисмининг диаметридан кескин фарқ қилади.

Рус. Ступенчатая игла.

Пуркагич — бирор бир объект юзасига сепиш мақсадида ҳаво босими билан суюқлик оқимини пуркаб чиқариш учун ишлатиладиган аппарат.

Рус. Опрыскиватель.

Пуркагич-игна — *тиббий техникада* — бири иккинчисига кийдириладиган юшқа деворли иккита найчага ўхшаш пуркагич; суюқликни оғиз ва ҳалқумнинг бурун қисмига пуркашга мўлжалланган.

Рус. Игла-распылитель.

Пуркаш I — *дезинфекцияда* — зарарланган юзаларга юкум-сизлантирувчи — дезинфекцияловчи эритмалар ёки бўғим оёқли ҳашаротларга қирғин келтирувчи суюқ инсектицид моддалар пуркаб зарарсизлантириш методи.

Рус. Опрыскивание.

Пуркаш II — *муолажа* — гигиена ёки даволаш мақсадларида суюқлик (дори эритма)ни аъзога (аксари, қинга) оқим билан уриб ювиш.

Рус. Спринцевание.

Пуфак I — *дерматологияда* — ичи экссудат билан тўлган, катталиги митти ёнгоқдан товуқ тухумигача ва ундан ҳам каттароқ бўладиган қобиғи юшқа тери тошмаларининг бирламчи морфологик элементи.

Рус. Пузырь I.

Пуфак II — *анатомияда* — ичига секрет, суюқлик, ажралма каби физиологик ҳамда патологик маҳсулотлар йиғиладиган табиий ва сунъий анатомик қопчалар; ўт пуфағи, сийдик пуфағи, табиий қопча шулар жумласидандир.

Рус. Пузырь II.

Пуфакча — *дерматологияда* — ичи сероз экссудат билан тўла, ўткир яллиғланган, диаметри 5 мм гача бўлган тошмаларнинг бирламчи морфологик элементи.

Ас. т. **Везикула**.

Рус. Везикула; син. пузырьёк.

Пуфакчалар тошмаси — тери ёки шиллиқ пардаларнинг ташқи юзаси ўзгармаган ҳолда пуфакчалар тошиши билан юзага чиқадиган тери касаллиги — дерматоз.

Ик. номи Пўрсилдоқ яра (қ.).

Ас. т. **Пемфигус**.

Рус. Пузырчатка.

Пучуқ I — буруннинг ўркачи — қаншари яссиланиб кетган, айрим одамларда жуда сезиладиган даражада пучайиб қолган нуқсон.

Рус. Курносый.

Пучуқ II — буруннинг тепаси — қаншари яссиланиб кетган одам.

Рус. Курносый.

Пучуқлик — **пучуқ** (қ.) бўлган ҳолат.

Пушт — 1. *Эмбриологияда* — туғилгунгача (тухум қўювчиларда — жўжа бўлиб тухум қобиғини ёриб чиққунича) давр мобайнида ривожланувчи кўп хужайрали ҳайвонот организми.

2. *Акушерликда* — она қорнида дастлабки 8 ҳафталик ҳаётини ўтаётган ҳомила организми.

Ас. т. **Эмбрион**.

Рус. Зародыш; син. эмбрион.

Пушти ҳуснбузар (син. қизил ҳуснбузар) — юз терисида эритема, телеангиэктазиялар юзага келиши, пустулалари тошмалар топиши билан кечадиган этиологияси — келиб чиқиши номаълум дерматоз.

Рус. Розовые угри; син. красные угри.

Пўкон — *халқ табобатида* — йўғон ичак; кўричак.

Рус. Толстая кишка.

Пўрсилдоқ — *дерматологияда* — шишган, қаварган, пуфак бўлган, қурушиб турган, қуруқшаб ёрилган тери юзасидаги тузилмалар.

Пўрсилдоқ яра — *халқ табобатида* — ранг-туси ўзгармаган тери ва шиллиқ пардаларга тошган пуфакчалар ва уларнинг ёрилган ҳолати.

Ик. номи **Пуфакчалар тошмаси** (қ.).

Ас. т. **Пемфигус**.

Рус. Пузырчатка.

Пўстлоқ I — *тиббиётда* — организмдаги аъзо, қисм, тузилмаларнинг устини, сиртини қоплаб турадиган, морфологик тузилиши ҳар хил ташқи қавати; қобиғи; улар — жойлашган ўрнига кўра турли хил вазифаларни ўтайди; мас., **катта мия пўстлоғи** (қ.) олий нерв фаолиятида ўта муҳим аҳамиятга эга; одам анатомиясида: **мияча пўстлоғи**, **соч пўстлоғи**, **ғавҳар қобиғи**, **буйрак пўстлоғи** ва бошқалар ўз аксини тошган.

Ик. номи **Қобиқ**.

Рус. Кора; корка.

Пўстлоқ II — *дерматологияда* — қ. **Қорақўтир**.

Пўстлоқ ости ақнастлиғи — бош миянинг пўстлоқ ости зарарланганда юзага чиқадиган ва бунда қизиқишлар издан чиқиши, мижговлик кучайиши ҳамда шахсият ўта соддалашиб кетиши кузатиладиган ақнастлик.

Рус. Подкорковое слабоумие.

Пўстлоқ талвасаси — катта мия палласи пўстлогининг марказий олд қайрилма пушгалари соҳасида жойлашган ҳаракат марказлари таъсирланишидан келиб чиқадиган талваса.

Рус. Корковая судорога.

Пўст ташлаш (син. тери пўст ташлаши) — тери юзасидан эпидермис шох қаватининг тангача-тангача бўлиб қишиқланиб кўчиб тушиши.

Рус. Шелушение.

Р

Ранг — *офтальмологияда* — ёруғликнинг кўзда унинг ўз спектри таркиби билан мос келувчи муайян кўрув сезгисини кўзгатиш хусусияти.

Рус. Цвет.

Ранг ажратиш — қ. **Ранг кўриш**.

Ранг ажратмаслик — айниқса — қизил ранг билан яшил рангни, камроқ — бинафша рангни фарқлай олмаслик билан юзага чиқадиган ранг кўришнинг бузилиш ҳолати; у — **туғма** (қ.) ёхуд **ортгирма** (қ.) бўлади.

Ик. номи **Дальтонизм**.

Рус. Дальтонизм.

Рангдан толиқиш — бир пайтнинг ўзида икки хил рангга узоқ, зўр диққат бериб қараганда улар бир хил рангга идрок қилинадиган физиологик ҳолат.

Рус. Цветовая астинопия; син.: цветовая адиспаропия, цветовое утомление.

Ранг илғамаслик (син. ранг кўрмаслик) — ранг-баранг дунёнинг бир хилда — кул ранг бўлиб кўриниш ҳолати; у — **туғма** (қ.) бўлади.

Ик. номи **Монохромазия**.

Рус. Монохромазия.

Ранг кўриш (син.: ранг ажратиш, ранг сезиш) — кўз тўр пардасидаги колбачасимон ҳужайралар ёрдамида кўзнинг кузатилаётган (кўрилаётган) объектнинг ранг-тусини ажратиш қобилияти.

Рус. Цветовое зрение; син.: цветоощущение, цветоразличение, хроматопсия.

Ранг кўрмаслик — қ. **Ранг илғамаслик**.

Рангдор парда — *офтальмологияда* — **ғавҳар** (қ.) олдида жойлашган, кўзнинг олд ва ортки ҳужра(камера)ларини бўлиб турувчи **кўз соққаси** (қ.) томирли пардасининг олд қисми; таркибида циркуляр ва радиал жойлашган силлиқ мушак ҳужайралари бор; уларнинг қисқариши қорачиқ катталигини ўзгартириб туради; кўз рангининг қандай бўлишлиги шу ранг парданинг ранг-тусига боғлиқ.

Рус. Радужка; син. радужная оболочка.

Ранг сезиш — қ. **Ранг кўриш**.

Раста — *физиологияда* — ўғил болаларда жинсий кўзгалишлардан кейин дастлабки бор шаҳват (сперма) кела бошлаган физиологик ҳолат; мойклар шаҳват ишлаб чиқара бошлаган пайт.

Рус. Возмужание.

Раста бўлганлик — *физиологияда* — ўғил болаларда жинсий кўзгалишлардан кейин шаҳват (сперма) кела бошлаганлигини, яъни мойклар шаҳват ишлаб чиқара олишлигини, боланинг эрлик лаёқатига эга бўлганлигини англатувчи ҳолат.

Раста бўлиш — *физиологияда* — ўғил болаларда жинсий кўзгалишлардан кейин шаҳват (сперма) кела бошлаши, яъни мойклар шаҳват ишлаб чиқара олиши.

Рашк — *ишқибозликда* — севгилисини ўз жинсидаги бошқа одамлардан қизганиш туйғуси; муҳаббат нашидасини сураётган кишиларга хос табиий-руҳий ҳислат.

Рус. Ревность.

Рашкчи — севгилисини ўз жинсидаги бошқа одамлардан **рашк** (қ.) қилувчи одам.

Рус. Ревнивый.

Рақссимои юриш — танани бураб ёки ёнга эгиб, бошни орқага ташлаб ёки ёнга буриб, қоматни тўлқинлантириб, қўлларни ёнга узатиб, орқага ташлаб ажабтовур юриш, торсион дистония касаллигида кузатилади.

Рус. Походка танцующая.

Рағбатлангириш — бутун организмни бир бутун ҳолида ёхуд унинг бирор қисмини, аъзосини ёки тўқимасини ташқаридан таъсирлаш йўли билан фаолиятини кучайтириш.

Ик. номи **Стимуляция**.

Рус. Стимуляция.

Ривожланган кўксув — кўрув нервнинг глаукома туфайли атрофияга учраш белгилари (кўрув майдонининг барқарор торайиб қолиши, дискнинг четлари экскавацияга учраши ва б.) пайдо бўлиши билан юзага чиқадиган кўксув босқичи.

Рус. Развитая глаукома.

Ривожланиш нуқсони (син. тугма нуқсон) — аъзо ёки тўқималарнинг анатомик тузилишида ёки физиологик функцияларида ўзгаришлар, етишмовчиликлар, нормадан четга чиқишлар каби норасолик кўринишида юзага келган аномалия.

Рус. Порок развития; син.: врожденный порок, мальформация.

Ришга I — *гельминтологияда* — нематодлар гуруҳига мансуб гижжа (қурт); тери остида иисимон шаклда кўпайиб касаллик келтириб чиқаради.

Ик. номи **Dracunculus medinensis**.

Рус. Dracunculus medinensis.

Ришга II — *гельминтологияда* — нематодлар гуруҳига мансуб **ришга I** (қ.) қўзгатадиган гижжа (гельминтоз) касаллиги; у — аллергия белгилар ва жойли яллиғланишлар билан кечади; гижжа личинкалари одамга дарё (ариқ) сувлари орқали юқади. Осиё, Африка ва Жанубий Америка мамлакатларида учрайди. Қадим Ўрта Осиё ўлкаларида ҳам бўлган; даволаш-профилактик ишлар тўғри йўлга қўйилгач касаллик бутунлай йўқолиб кетган.

Ик. номи **Дракункулёз**.

Рус. Дракункулёз; син.: драконтiaz, ришга.

Ром (син. ром очиш) — *ромчиликда* — илмий асосланмаган, тиббиётга зид ҳолда касалликларнинг келиб чиқиши, сабаблари ёхуд оқибатлари ҳақида башорат қилиш.

Ислом динимиз ҳам ром очишни қаттиқ қоралайди ва гуноҳ ишлардан деб билади.

Ром очиш — қ. **Ром**.

Ромчи — *ромчиликда* — ром очиш билан шуғулланадиган риёкор киши.

Ружу — *наркологияда* — соғлиққа фугур етказадиган бирор зарарли нарсага ортиқ даражада берилиш, майл уйғониши.

Рутубат — аъзо ва тўқималарда патологик жараён туфайли юзага келган яллиғланиш маҳсулотлари ва бошқалар: йиринг, ўлган тўқималар, қонли ажралмалар ва ҳ.

Рус. Патологическое содержимое.

Рух, руҳият I — *психологияда* — юқори даражада яралган тирик мавжудотларнинг ташқи дунё билан ўзаро муносабатга киришуви жараёнида юзага чиқадиган ва улар фаолиятида бошқарувчи функцияни амалга оширувчи объектив борлиқни субъект томонидан актив ақлантириш формаси.

Рус. Психика; син. психическая деятельность.

Рух, руҳият II — *психологияда* — I. Кишининг ички кечинмалари, ташқи дунёдан олган таъсиротларига ички ҳис-туйғулар орқали жавоб реакциялари ифодаси.

2. Кишининг ички аҳволи, маънавий дунёси, умумий кайфияти ифодаси.

Рух III (син. арвоҳ) — *диний таълимотларда* — диний тушунчаларга кўра одамзод ўлгандан кейин танани тарк этиб

фазога кўтарилиб кетувчи ва абадий мавжуд бўлиб қолувчи маҳсул.

Ик. номи **Жон I** (қ.).

Руҳий-асаб касалликлари касалхонаси — сурункали ичкиликбозлик — алкоголизмга йўлиққан кишилар ётқизиلىб даволанадиган ихтисослашган касалхона.

Рус. Психоневрологическая больница.

Руҳий бемор (син. жи н н и) — руҳий фаолияти **туғма** (қ.) ёки **орггирма** (қ.) айнишларга учраган бемор.

Рус. Психический больной; син. душевнобольной.

Руҳий жараёнлар — шартли равишда мустақил текшириш, ўрганиш, тадқиқ қилиш объекти сифатида ажратиб олинган одам руҳий фаолиятининг айрим алоҳида кўринишлари; сезиш, идрок қилиш, фикрлаш ва бошқалар шулар жумласидандир.

Рус. Психические процессы.

Руҳий-жинсий бузуқлик — мияга ўтириб қолган, руҳни ўзига бўйсундириб олган, ақл измидан чиқиб кетган, ножўя йўл ва усуллар билан шахвоний ҳирс қондиришга одатланиб қолган носоглом ҳолат; ирсий ёки болаликда ҳаётда ортирилган бўлиши мумкин.

Руҳий-жинсий бузуқ одам — **руҳий-жинсий бузуқлик** (қ.) билан шуғулланувчи киши.

Руҳий касалликлар — руҳий фаолият бузилишлари билан юзага чиқадиган бош мия патологиясининг хасталиклари; бу — бош мия фаолиятининг бутунлай инсонийликдан чиқарувчи бузилишларидан тортиб енгил-елпи бузилишларигача бўлган руҳий касалликларни ўз ичига олади.

Рус. Психические болезни; син. душевные болезни.

Руҳий касалликлар касалхонаси — **руҳий беморлар** (қ.) ётқизиلىб даволанадиган ихтисослашган махсус касалхона.

Рус. Психиатрическая больница.

Руҳий таназул — руҳият емирилиши, парчаланиши, инқирозга юз тутиши оқибатида руҳий фаолиятнинг чуқур издан чиқиши; барча ақлий жараёнларнинг бутунлай тўхташи, ташқи дунё билан алоқанинг узилиши ва тамоман ўзни идора қила олмай қолиш; бу, одатда, маразмнинг бошқа жиҳатлари билан кўшилиб кетади.

Рус. Психический распад.

Руҳий фаоллик — одамнинг ўзига хос хусусиятларига, кўзгалиш даражасига ҳамда ҳаётий тонусига боғлиқ равишда руҳиятнинг унинг маҳсулдорлигига нисбатан бериладиган таъриф-тавсифи.

Рухий ҳолат — 1. *Психологияда* — кишининг муайян вақтдаги руҳий фаолияти аҳволини таърифлаб берувчи белги-хусусиятлар мажмуи.

2. *Психиатрияда* — беморнинг уни айлани текшириш вақтида аниқланган руҳий айнишларини англатувчи белги-хусусиятлар мажмуи.

Рус. Психическое состояние.

С

Савдойи — *халқ табобатида* — дунё ишлари, жамият юмушлари, ҳаёт, турмуш икир-чикирлари, одамлар муносабати, кундалик ишлар, оила, бола-чақа ташвишлари билан иши йўқ, улар олдидаги масъулиятини йўқотган, нормал мия фаолияти бузилган телбанамо киши.

Саёз хотира — одамнинг ахборотларни бир неча ўн минутгагина эслаб туриш лаёқати.

Рус. Кратковременная память.

Сакровчи қорачиқ — гоҳ чап кўзда, гоҳи ўнг кўзда навбати билан номаълум вақт оралигида (мас., бир минутдан бир соатгача ва ҳатто кунлар мобайнида) ташқи шароитта боглиқ бўлмаган ҳолда қорачиқларнинг қутилмаганда кенгайиб қўйиши; зўрайиб борувчи фалажда, миелит, эпилепсия, тиреотоксикоз, неврозларда ва баъзан ҳатто соғлом кишиларда кузатилади.

Рус. Прыгающий зрачок.

Саллача — 1. Асосан, кичик ва ўрта тиббиёт ходимлари бошига турмаклаб ўрайдиган кичик оқ рўмол; оқ дуррача.

2. Жароҳатланган, шикаст тошган гавда қисмларини боглашда ишлатиладиган мато.

Саллача — одатда, учбурчакли мато парчасидан иборат бўлиб, тиббиётда унинг қуйидаги томонлари: асоси — узун томони, учи — асоси қаршисида ётган бурчаги ва охирлари — асоси қулоч ёзган икки бурчаги тафовут қилинади.

Рус. Косынка.

Саломатлик — 1. Ҳам жисмонан, ҳам руҳан бардамлик.

2. Жисмоний ҳамда руҳий ҳолат.

Ик. номи **Соғлик** (қ.).

Рус. Здоровье.

Салқи — керккан, сўлғиган, бўшашиб тушган, осилиб қолган тери, мушак ва бошқа тўқималар ёхуд аъзолар ҳолати.

Рус. Рыхлый

Салқи лунж — лунж этларининг шишинқираб ёхуд шиши қайтанидан кейин осилиб сўлгин бўлиб қолган ҳолати.

Рус. Рыхлая щека.

Салқи мушак — мушак тонусининг пасайиб кетиши оқибатида унинг сўлиб осилинқираб турган ҳолати.

Рус. Рыхлая мышца.

Салқи юз — бутун юз этларининг, айниқса қовоқ, лунжларда аниқ-равшан ифодаланган сўлгин ҳолати.

Рус. Рыхлое лицо.

Салқи қовоқ — қовоқ этларининг керкиб, шишинқираб осилиб турган ҳолати.

Рус. Рыхлое веко.

Санчиб-санчиб огриш — қ. **Санчиш**.

Санчиш (син. санчиб-санчиб огриш) — қориннинг пичоқ санчилаётгандай табиатли хуружсимон кучли огриши.

Санчиқ — гавданинг у ер-бу ерида, аксарият, қоринда пайдо бўладиган пичоқ санчиётгандай хуружсимон кучли огриқ.

Рус. Колика.

Санчувчи игна — *тиббий техникада* — бигизсимон тигли тўғри ёки қайрилма игна.

Рус. Колпоящая игла.

Сарамас — гемолитик стрептококклар қўзғатадиган, терининг аниқ чегараланган ўткир яллиғланиши; иситма, умумий интоксикация билан юзага чиқадиган ўткир юкумли тери касаллиги.

Рус. Рожа.

Сарамасли яллиғланиш — сарамас касаллигида учрайдиган тери, баъзан, шиллиқ пардаларнинг альтератив-экссудатив яллиғланишининг бир тури; тез суръатда субэпидермал пуфақчалар, флегмоналар ҳосил бўлиши, некрозга учраган соҳалар юзага келиши билан кечади.

Рус. Рожистое воспаление.

Саратон — эпителий тўқимадан ривож олувчи хавфли ўсма.

Ас. т. **Рак**.

Рус. Рак.

Сариқ — қ. **Саргайма**.

Сариқ доғ — қ. **Тўр парда доғи**.

Сариқ илик — найсимон суяклар диафизларининг функциясиз саргиш моддаси; липохром пигментли ёғ хужайралари унга сариқлик бериб туради; кўп қон йўқотганда ёки

қон таъминоти зарурият туғдирганда шу ўринларда қон яралиш ўчоқлари пайдо бўлади.

Рус. Костный мозг жёлтый; син. костный мозг жировой.

Сариқ иситма — В антиген гуруҳидаги арбовирус келтириб чиқарадиган, табиатда ўчоқ ҳолида тарқаладиган ўткир юқумли (инфекцияли) касаллик; кўзгатувчини чивин юқтиради; касаллик тўсатдан бошланади: икки фазали иситма, интоксикация, геморрагик синдром, саргайиш, жигар ва талоқ катталашуви, юрак-томир системаси ва жигар зарарланиши кузатилади; иссиқ мамлакатларда учрайди; карантин инфекциялар: ўлат, вабо, чинчечак касалликлари қаторига киради.

Рус. Жёлтая лихорадка; син.: а м а р и л л ё з, амарильная лихорадка, амарильный тиф.

Сариқ касаллиги — қ. **Саргайма**.

Сариқ сув — қ. **Назла**.

Сариқ тана — овуляциядан кейин тухумдонда фолликуланинг донали қавати хужайрасидан шаклландиган, асосан, прогестерон ишлаб чиқарадиган ички секреция беzi.

Рус. Жёлтое тело.

Сариқча — қ. **Тирсак**.

Сарқовланиш — тинка-мадор қуриши, бўшашиш, ҳолсизланиш, ўзни касалманд сезиш каби ҳолатлар мажмуи.

Саргайма (син.: сариқ, сариқ касаллиги) — бирор сабабга кўра ўт пигментларининг кўз склераси, шиллиқ пардалари ва терида тўпланиб қолиши натижасида уларнинг сарғиш ранга бўялган ҳолати; кўпинча, жигар ва ўт йўллари касалликларининг синдроми сифатида юзага чиқади.

Рус. Желтуха.

Сассиқ димоғ — қ. **Сассиқ тумов**.

Сассиқ кекирдак — қ. **Сассиқ кекирик**.

Сассиқ кекирик (син. сассиқ кекирдак) — истеъмол қилинган овқатнинг меъдада ҳазм қилиниши бузилиб, унда узоқ туриб қолиши оқибатида унинг айнишидан юзага келадиган қўланса елнинг кекирганда оғиз орқали ташқарига чиқиши.

Сассиқ меъда — *халқ табобатида* — ейилган овқатнинг меъдада ҳазм бўлмай узоқ туриб қолиши оқибатида унинг айнишидан юзага келадиган меъда ҳолати; сассиқ кекирик унинг бирдан-бир белгиси саналади; оғиз бемаза бўлиб, тилни хиёл караш боғлайди.

Сассиқ тумов (син. сассиқ димоғ) — бурун бўшлиги шиллиқ пардаси ва суякли деворларида сурункали дистрофик жараёнлар юзага чиқиши ҳамда шиллиқ парда юзасида

гунгурт-кул ранг тусли пўстлоқлар ҳосил бўлиши ва бадбўй хид келиши билан кечадиган тумов.

Рус. О з е н а; син.: зловонный насморк, хронический насморк атрофический зловонный.

Сафро — қ. Ўт.

Сафро қусиш — қ. Ўт қусиш.

Сақов — *ветеринарияда* — махсус микроорганизм келтириб чиқарадиган от ва эшакларнинг ўткир юқумли касаллиги; касалликка чалинган отларнинг гўшгини истеъмол қилиш ман этилади.

Рус. Мыг.

Севги — *ишқибозликда* — инсон қалбининг энг нозик туйғулари, энг гўзал хислатлари, энг қизгин, энг эҳтиросли орзулари мажмуи. Киши севгилисини, баъзан, уни бир бутун ҳолида севса, баъзан, айрим алоҳида жиҳатлари: кўз қарашлари, қош-қовоқлари, юз-ёноқлари, лаб-кулпичлари ва қадди-қоматларини ёқтиргандан севади; дил-фаросати, ақл-идроки, меҳр-оқибати ва шунингдек севгилисидаги ўзи илғаб қолган бошқа бир қатор ҳаётий маъноларни ёқтиргандан севади.

Севги васвасаси — муайян бир кишининг бировни севиб қолганлиги хаёли қамраб олган васваса.

Рус. Любовный бред; син. эротический бред.

Сезги — организмнинг атроф-муҳитдан қабул қилинадиган — ташқи ва ўз тўқима ҳамда аъзоларида юзага келадиган — ички таъсир импульсларини идрок қилиш лаёқати.

Рус. Чувство.

Сезги аъзолар — атроф-муҳитдан келаётган таъсирларни идрок қилиш ва бирламчи таҳлилдан ўтказиш лаёқатига эга бўлган аъзолар.

Рус. Органы чувств.

Сезиш (син. сезув) — объектив дунёдаги нарса-ҳодисаларнинг сезги аъзоларга таъсир этиши оқибатида уларнинг мазкур аъзоларда акс этиши ва бош мия иўстлоғининг нерв марказлари қўзғалиши.

Рус. Ощущение.

Сезгирлик — *тиббиётда* — қ. Сезувчанлик.

Сезув — қ. Сезиш.

Сезувчанлик I (син. сезгирлик) — организмнинг атроф-муҳитдан (ташқи) ёки аъзо ва тўқималардан (ички) келаётган таъсиротларни идрок қилишнинг лаёқат даражаси.

Рус. Чувствительность I.

Сезувчанлик II — *фармакологияда* — бутун бир организмнинг ёки алоҳида аъзо ва тўқималарнинг муайян бир дори модда таъсирига кўрсатадиган жавоб реакциясининг лаёқат даражаси.

Рус. Чувствительность II.

Семиз — тери остида ортиқча ёг тўпланиб йўғон тортган, тўладан келган одам.

Рус. Толстый, жирный человек.

Семизлик (син. ёг босганлик) — организмда моддалар алмашинуви бузилишидан келиб чиқадиган тери остида ёг, қоринда чарви тўпланиш даражаси.

Рус. Тучность.

Семириш (син. ёг босиш) — организмда моддалар алмашинуви бузилишидан келиб чиқадиган тери остида ёг, қоринда чарви тўпланиши.

Рус. Ожирение.

Семиришлик (син. ёг босишлик) — танани ёг босиш ҳолати.

Сепкил — тери сатҳидан кўтарилиб турмайдиган, қипиқланмайдиган ҳамда субъектив сезгилар уйғотмайдиган жигарранг, малланамо, қорамтир пигментли доғлар; шакли, катталиги ҳар хил; ультрабинафша нурлар ва ионлаштирувчи радиация таъсирида доғларнинг ранги янада тўқ, улар бўлмаганда эса оч туслидир.

Рус. Веснушки.

Сепкилдор одам — сепкили бўлган, секилли одам.

Рус. Веснушчатый человек.

Сепма — *фармацияда* — жуда майда, дозаланмай сиртта сепиб ишлатишга мўлжалланган кукун.

Ик. номи **Сепма дори**.

Рус. Присыпка.

Сепма дори — жуда майда, дозаланмай сиртта сепиб ишлатишга мўлжалланган кукун.

Ик. номи **Сепма**.

Рус. Присыпка.

Сертомир парда кўчиши — кўз соққаси сертомир пардасининг склерадан кўчиши — ажраши; аксари, кўз соққасида қилинган операцияларнинг асорати сифатида юзага келади.

Рус. Отслойка сосудистой оболочки.

Сертуклик (син. тукдорлик) — одам гавдасининг муайян соҳасига, жинси ва ёшига хос бўлмаган ҳолда теридаги туқларнинг йўғон, узун, тўқ рангли, дагал ва мўл бўлиши-

ги; ички секретор безлар фаолиятининг бузилиши, иқлим, ирсият ва бошқа омиллар сабаб бўлади.

Ик. номи **Гипертрихоз**.

Рус. Гипертрихоз.

Сизлогич I — эпидермиснинг майда тешикларидан (нуқсонларидан) сероз экссудат — суюқликнинг ажралиб туриши; пуфакчалар ҳосил бўлиши билан кечувчи теридаги яллиғланиш жараёнларида кузатилади.

Рус. Мокнутие.

Сизлогич II — *халқ табобатида* — баданда, кўпроқ, юзда мошдек, ундан кичикроқ, баъзан каттароқ бўладиган турлича чиқиқ ва тошмаларнинг умумий номи; жиддий тери касаллиги сифатида тан олинмайди.

Рус. Прыщ; болячка.

Сизлогич III — мўй (тук, соч) фолликуласининг яллиғланиши оқибатида ичи лойқа суюқлик билан тўла, учидан мўй кўтарилиб турадиган конуссимон гудда ёки пуфак.

Ас. т. **Фолликулит**.

Рус. Фолликулит.

Сийги — нормал ҳолатда қовуққа тўпланган сийдикнинг қовуқ деворларини босиб таъсирлаши орқасида рефлектор равишда юзага келадиган сезги — сийиш истаги.

Сийдик (син. и е ш о б) — буйрақлар ишлаб чиқарадиган ва сийдик йўллари орқали танадан чиқариб юбориладиган биологик моддалар алмашинуви маҳсулоти.

Рус. Моча.

Сийдик кўлмағи — шикастланган буйрак ёки сийдик йўлларида сийдикнинг ён-атрофга чиқиб юмшоқ тўқималарга сингиб тўпланиши.

Рус. Мочевой затёк; син. мочева инфильтрация.

Сийдик най санчиги — бел соҳасида ва сийдик най бўйлаб, яъни буйрақлардан то қовуққача бўлган оралиқда юзага келадиган санчик; у — сийдик найи бекилиб қолганида ё спазма туфайли торайиб қолганида ёки буйрақдан ажралган тошлар ўтаётганида вужудга келади.

Рус. Мочеточниковая колика.

Сийдик най қини — сийдик найнинг олдинги ва кейинги фасцияларидан ҳосил бўлиб, сийдик найни қоплаб турадиган қин.

Рус. Мочеточниковое влагалище; син. влагалище мочеоточника фасциальное.

Сийдик пуфағи — қ. **Қовуқ**.

Сийдик-таносил оқмаси — сийдик йўлининг бирор бўлими билан жинсий аъзо бўшлиғи ораллигида ҳосил бўлган, уларни қўшиб турган оқма.

Рус. Мочеполовой свищ.

Сийдик-тош касаллиги — буйрак ва бошқа сийдик йўлларида сийдик таркибидаги тошсимон моддалар — конкретлардан ҳосил бўлган тош билан боғлиқ касаллик.

Рус. Мочекаменная болезнь.

Сийдик тугилиши — сийдик-таносил аъзолари касалликлари, ўсмалари, шикастланишлари, сийдик-тош касаллиги, марказий нерв системаси хасталиклари ва бошқа омиллар сабабли сийдик йўлларида асосан қовуқда унинг тўхтаб қолиши ва вақтида сия олмаслик ёки қисилиб сийдик келиш ҳолати.

Ик. номи **Ишурия**.

Рус. Ишурия; син. задержка мочи.

Сийдик туголмаслик — жисмонан зўриқишларда, йўталганда, қорин девори мушаклари таранглашганда сийдик чиқариш каналидан бироз миқдорда сийдик чиқиб кетиш ҳодисаси; шикастланишлар, операциялар, эркакларда аденомани олиб ташлаш, аёлларда қиннинг олди девори пастта силжиб қолиши каби ҳолларда учрайди.

Рус. Неудержание мочи.

Сийдикчил — сийдик билан ажраладиган, кўпгина умуртқали ҳайвонлар, шу жумладан, одамда оқсил алмашинувининг охириги маҳсулоти; карбонат кислотанинг тўла амиди.

Ас. т. **Карбамид**.

Рус. Мочевина; син. карбамид.

Сийдик чиқариш канали шиллиқ пардаси тушиши — аёллар сийдик чиқариш канали шиллиқ пардасининг каналдан ташқарига чиқиши.

Рус. Выпадение слизистой оболочки мочеиспускательного канала.

Сийдик қоши — қ. **Қовуқ**.

Сийдик ҳайдовчи воситалар (син. сийдик ҳайдовчи дорилар, сийдик ҳайдовчилар, сийдик ҳайдовчи моддалар) — сийдик билан сув ва тузлар ажралишини кучайтирувчи ҳамда организм тўқима ва бўшлиқларидаги суюқликларни камайтирувчи дори воситалар.

Рус. Мочегонные средства; син.: диуретики, диуретические средства.

Сийдик ҳайдовчи дорилар — қ. **Сийдик ҳайдовчи воситалар.**

Сийдик ҳайдовчилар — қ. **Сийдик ҳайдовчи воситалар.**

Сийдик ҳайдовчи моддалар — қ. **Сийдик ҳайдовчи воситалар.**

Сийдик ҳосил бўлиш — буйракда қон плазмасидан сийдик ажралиш жараёни.

Рус. Мочеобразование.

Сийиб қўйишлик — қ. **Сийғоқлик.**

Сийиш — рефлектор равишда вақти-вақти билан сийдик тўла қовуқни бўшатиб туриш акти.

Рус. Мочеиспускание.

Сийғоқ — **сийғоқлик** (қ.) дарди бор бола.

Сийғоқлик (син. сийиб қўйишлик) — сийги қистамай туриб, сийишга эҳтиёж сезмаган ҳолда сийдик чиқариш каналидан беихтиёр сийдикни чиқариб юбориш.

Рус. Недержание мочи.

Сил — Кох таёқчаси (микобактерияси) келтириб чиқарадиган касаллик бўлиб, турли хил тўқима ва аъзолар (аксари, ўпка)да ўзига хос (специфик) гранулемалар (чирик тугунчалар) ҳосил қиладиган ва полиморф (турли кўринишда) клиник манзарага эга бўлган юқумли касаллик.

Рус. Туберкулёз; син. бугорчатка — *эск.*

Силга қарши воситалар — сил таёқчаларининг кўпайишини тўхтатувчи, вирулентлигининг пасайишини таъминловчи, силни даволаш ва қайталанишининг олдини олиш мақсадида қўлланиладиган дори воситалар.

Рус. Противотуберкулёзные средства.

Сил касалхонаси — катта ёшдаги аҳоли орасидан сил касаллигига чалинган беморлар ётқизилиб даволанадиган ихтисослашган **касалхона** (қ.).

Рус. Туберкулёзная больница.

Силкиниш (син. чайқалиш) — тўқима ва аъзоларнинг механик ёпиқ шикастланиши; рўй-рост морфологик ўзгаришлар бўлмаса-да, функцияларнинг бузилиши кузатилади; аксарият, бош, орқа мия ва кўкрак қафаси силкиниши қайд қилинади.

Рус. Сотрясение.

Силлиқ мушак — **силлиқ мушак тўқима** (қ.)лардан таркиб топган, ички аъзолар деворида, бағрида жойлашган, одам ихтиёрига бўйсунмайдиган, фаолиятини фақат марказий нерв

системасининг тегишли бўлимлари бошқариб турадиган мушаклар мажмуи.

Рус. Гладкая мышца.

Силлиқ мушак тўқима — силлиқ мушак хужайраларидан тузилган тўқима; асосан, томирлар девори таркибига кирди ва ички аъзоларнинг мушак пардасини ҳосил қилади.

Рус. Мышечная ткань гладкая; син. мышечная ткань мезенхимная.

Симиллаш (син. с и м - с и м о г р и ш) — гавданинг у ер-бу ерининг ёхуд бутун гавданинг тўхтовсиз секин эзиб оғриб туриши.

Рус. Ноющая боль.

Симилловчи оғриқ (син. с и м - с и м о г р и қ) — гавданинг у ер-бу ерида ёхуд бутун гавда бўйлаб қўзғаладиган тўхтовсиз кучсиз оғриқ.

Рус. Ноющая боль.

С и м - с и м о г р и ш — қ. **Симиллаш.**

С и м - с и м о г р и қ — қ. **Симилловчи оғриқ.**

Синама понупга — *меъдани текширишида* — унинг секретиясини кучайтириш мақсадида беморга наҳорда ичишга бериладиган маълум таркиб ва миқдорга эга бўлган овқат ёки муайян кимёвий модданинг дозаларга бўлинган эритмаси.

Рус. Пробный завтрак.

Синама тушлик — меъданинг секрет ишлаб чиқариш ва иеристальтикасини текшириб кўриш мақсадида истеъмол қилишга бериладиган бир неча хил таомлардан иборат миқдори мўл овқат.

Рус. Пробный обед.

С и н г и ш — қ. **Сўрилиш.**

Синиш (син. с у я к с и н и ш и) — суякнинг бутунлиги бузилиши билан юзага келадиган шикастланиши.

Рус. Перелом.

Синиқ — 1. Шикастланиш оқибатида бутунлиги бузилган суяк ҳолати.

Рус. Перелом.

2. Суякнинг синиб танасидан ажралган бўлак ва бўлакчалари.

Рус. Костная обломка.

Синиқчи (син. ш и к а с т а б а н д) — *халқ табобатида* — чиққан, синган суякларни ўз тажрибаларигагина суянган ҳолда тўғрилаб даволайдиган табиб.

Рус. Костоправ.

Сирка I — 1. Фармацияда сирка эссенцияси, ацетат кислота (сирка кислота), сирка альдегид ва унинг дори воситалар сифатида ишлатиладиган ҳосилаларининг халқ орасида қисқартириб айтиладиган умумий номи.

2. Узум ва шу каби бошқа қандли маҳсулотларни ачитиб тайёрланадиган қўл бола нордон кислота; сувга ацетат кислота қўшиб тайёрланган овқатга ишлатиладиган ўткир ҳидли, нордон суюқ кислота.

Рус. Уксус.

Сирка II — **битглиқилик** (қ.)да соч ораларида, ички кийимларнинг бурмаларида, чоклари ораларида учрайдиган нуқтадан катта, тариқдан кичик оқ юмалоқ бит тухуми.

Рус. Гнида.

Сирқираш — қ. **Зирқираш.**

Сирқироқ — қ. **Зирқироқ.**

Сирқ-сирқ оғриқ — қ. **Зирқироқ.**

Сирғалиқ — қ. **Солинчак.**

Сиқма — қалай, мис, алюминий ва замонавий полиэтилендан ясалган, суртма дорилар ҳамда пасталарга мўлжалланган сиқма идиш.

Рус. Туба.

Сигим — *тиббиётда* — организмдаги ичи бўш аъзоларнинг ҳаво, суюқлик, қон ва бошқа моддаларни физиологик нормада ўзига максимал даражада сигдира олиш ҳажми; мас., **нафас олиш сигими** (нафасни максимал чиқармай одатдаги ҳолатда нафасга олинган ҳавонинг максимал ҳажми), **ўпка умумий сигими** (қ.), **ўпка ҳаётий сигими** (қ.)ни билиш ўпканинг физиологик ва патологик ҳолатларида унинг функционал имкониятлари ҳақида қимматли маълумотлар беради.

Рус. Ёмкость; син. вместимость.

Совуқ олиш — териға узоқ вақт совуқ ҳарорат билан бирга нам ҳаво тегиши оқибатида юзага келган патологик ҳолат; тери бир қадар шишади, кўпчийди, кўкаради, қичийди, босганда оғрийди.

Рус. Ознобление.

Совуқ уриш — совуқнинг гавда бирор қисмига таъсир этиши оқибатида шу ердаги тўқималарнинг шикастланиши; томирлар торайиб қон айланиши тўхташи, тери оқариши, сезги йўқолиши, ҳужайралар ўлиши каби ўзгаришлар билан юзага чиқади.

Рус. Отморожение.

Совуқ чойшабга ўраш — беморни совуқ сувга намлаб олинган чойшабга ўраб қўйиш.

Рус. Холодное обёртывание.

Содда жонзотлар — қ. **Содда жониворлар.**

Содда жониворлар (син. содда жонзотлар) — микроскопик жониворларнинг тури; бир ҳужайрадан иборат; уларнинг бир қисми паразитлик қилиб ҳаёт кечиради; танаси цитоплазма, ядро ва озиқланиш, ҳаракат қилиш, ажратиш вазифаларини ўтайдиган турли хил органеллалардан ташкил топган; одам организмда яшайдиган содда жониворлар 4 синфга бўлинади: саркодалар синфи, хивчинлилар синфи, споралилар синфи ва киприкли инфузориялар синфи. Синфлар ўз навбатида туркумларга, оилаларга, уруғларга бўлинади ва ҳ.; улар жинсий ва жинсиз кўпаяди.

Касаллик қўзгатувчи (қ.) — патоген ва **касаллик қўзгатмайдиган** — нопатоген содда жониворлар тафовут қилинади; патоген содда жониворлар ичбуруғ, безгак, лейшманиозлар ва бошқа бир қатор касалликларни келтириб чиқаради.

Рус. Простейшие.

Солинчак (син. с и р г а л и қ) — қулоқ супрасининг сирга тақиладиган тоғайсиз юмшоқ қуйи бўлаги; яна қ. **Қулоқ солинчаги.**

Рус. Долька ушной раковины; син. мочка уха.

Сон — юқоридан чов ва думба бурмалари, пастдан тизза қоққоғидан 4–6 см тепадан горизонтал ўтказилган чизик билан чегараланган оёқнинг юқори қисми.

Рус. Бедро.

Сон учбурчаги — юқоридан — чов бойлами, ташқаридан — машиначилар мушагининг ички чеккаси, ич томондан — узун букувчи мушакнинг ташқи чеккаси билан чегараланган сон олд юзасининг учбурчак соҳаси.

Рус. Бедренный треугольник; син. скарповский треугольник.

Соф культура — қ. **Соф элма.**

Соф элма (син. соф культура) — микроорганизмларнинг биргина биологик турини ўзида тутувчи элма.

Рус. Чистая культура; син.: культура микроорганизма аксеническая, монокультура.

Сохта бўғим — суяклар синганида ёки чиққанида улар оралиғига юмшоқ тўқималар (эт) кириб қолиши, суякларнинг бир-биридан ажралиб туриши ва бошқа сабабларга кўра шикастланган суякларнинг шу ерида майиб бўғим ҳосил бўлиб қолиши.

Рус. Ложный сустав.

Сохта бўғма — дифтерияга алоқаси йўқ бўғма.

Рус. Ложный круп.

Сохта карлик (син. сохта карқулоқлик) — бир хил масофада турган икки (ундан ортиқ) кишидан биринчиси иккинчисининг овозини эшитган ҳолда, иккинчиси унинг яқинида бегона шовқин борлиги сабабли биринчисининг овозини эшитмаслиги.

Рус. Ложная глухота.

Сохта карқулоқлик — қ. **Сохта карлик**.

Сохта кучаниқ — қ. **Қуруқ кучаниқ**.

Сохта сарамас — қ. **Иккиламчи сарамас**.

Сохта сийғоқлик — қовуқ ёхуд сийдик найида ривожланиш нуқсони бўлганида ёки улар шикастланганида юзага келган оқма йўллар орқали сийдикнинг беихтиёр чиқиб туриши.

Рус. Недержание мочи ложное.

Сохта эритма — эритилувчи модда эритувчилар билан эритиш жараёнида эритилувчининг молекулалари йигилиб мицелладан ташкил топса-да, ҳар ҳолда эритувчилар билан у ёхуд бу турда боғланиш ҳосил қиладиган эритма.

Рус. Псевдораствор.

Сохта ўсма — ташқи кўринишидан ўсмага ўхшайдиган, ammo ўз ҳолича ўсиб катталашмайдиган, яллиғланиш, гипертрофия маҳсули сифатида юзага келадиган ўсма.

Рус. Ложная опухоль; син. псевдотумор.

Сохта қабзият — ҳожат пайтида мунтазам равишда ич (ичак) тўла бўшалмай қолиши оқибатида юзага келадиган қабзият; бу — аксари, ич келишига, нажас миқдори ва унинг ташқи кўринишига аҳамият беришга одатланиб қолган одамнинг руҳий бузилишлари билан боғлиқ бўлади.

Рус. Ложный запор.

Сохта қутуриш — уй ва қишлоқ хўжалиги ҳайвонлари, мўйнали ёввойи ҳайвонлар ва кемирувчиларнинг герпес гуруҳига мансуб вирус келтириб чиқарадиган қутуриш касаллигига ўхшаш ўткир юқумли касаллик; одамда камдан-кам учрайди: умумий интоксикация суст кечади, вирус кирган ер қичишади, тошма тошади.

Ас. т. **Ауески касаллиги**.

Рус. Ауески болезнь; син.: бульбарный паралич инфекционный, ложное бешенство.

Сохта ҳомиладорлик (син.: алдамчи ҳомиладорлик, ёлгон ҳомиладорлик) — аёлларда бўйида бўлиб қолганлик ҳақида сохта хаёлга борганда юзага келадиган руҳий патологик ҳолат; бу — ҳайз келишининг тўхтаб қолиши, қориннинг кўтарилиб қолганлиги, "ҳомиласи" қимирлаётгандай туюлиши каби ҳис-туйғулар билан изоҳланади.

Рус. Ложная беременность; син. мнимая беременность.

Соч (-лар) — бош терисининг ранг-туси, йўғон-ингичкалиги, майин-дагаллиги ва шакли турлича бўлган ипсимон эпителиал ортиги.

Рус. Волосы головы.

Соч алмашиниш — сочнинг одам дунёга келишидан бошлаб то умрининг сўнгги дақиқаларигача физиологик равишда бирин-сирин тўкилиб (баъзи кишиларда бу жараён тезроқ кечади) ўрнидан бошқасининг чиқиб янгилиниб туриши; ёш ўтиши билан, табиий равишда, тўкилган сочларнинг қайта чиқиши камайиб боради.

Соч оқариш — сочнинг пигментсизланиши — рангсизланиши; ёш қайтиши билан соч оқариши нормал физиологик ҳодиса бўлса, ёшликдаги соч оқариш марказий нерв системасининг фаолияти издан чиқиши (асабийлик ва б.), эндокрин безлар ишининг бузилиши, камқонлик, витаминлар етишмаслиги, муттасил очиқиш билан ўта толиқиб юришдан бўлади; ирсиятта ҳам кўп боғлиқ.

Рус. Поседение; син. трихополиоз.

Соч пиёзчаси — эпителий ҳужайраларидан таркиб тошган соч илдизининг пиёзни эслатувчи кенгайган охириги қисми; ундаги эпителий ҳужайралари кўпайиш лаёқатига эга бўлганидан соч ва унинг ички эпителиал қини муттасил ўсиб туради.

Рус. Луковица волоса; син. волосяная луковица.

Соч тўкилиш — 1. Айрим кишиларнинг ирсий жиҳатларига кўра ёш ўтиши билан бош териси юнқалаша бориб соч илдизлари очилиб қолиши оқибатида соч чиқмайдиган бўлиб тўкилиб бориши.

2. Турли хил хасталиклар, витаминлар, тузлар ва бошқа озуқалар етишмаслиги, моддалар алмашинувининг бузилиши, гигиенага, яъни соч парваришига риоя қилмаслик оқибатида сочнинг бирин-сирин тушиб бориши.

Рус. Падение волос.

Соқов (син.: гунг II, гунгалак II) — 1. Огзаки нутқи (тили) чиқмаган одам.

2. Сўзлай олмайдиган, сўз талаффуз қила олмайдиган тил.
Рус. Немой.

Соқовлик (син.: гунглик II) — огзаки нутқ бўлмаслиги; бунга асосан: эшитув аъзоларининг ривожланмай қолганлиги ёки бутунлай эшитмаслиги, миядаги нутқ марказининг етарли ривожланмаганлиги ёки шикастланганлиги оқибатида бош мия пўстлогига нутқни бошқариш функцияси бузилганлиги ёхуд бош мия пўстлогининг нутқ қабул қилиш функцияси издан чиққанлиги ва бошқа омиллар сабаб бўлади.

Рус. Немота.

Соғайиш (син. тузалиш) — 1. Организмнинг табиий ҳаёт-фаолияти тикланишидан иборат касалликнинг хайрли оқибати.

2. Касалликдан кейин организмнинг табиий ҳаёт-фаолиятининг тикланиш жараёни.

Рус. Выздоровление; син. реконвалесценция.

Соғилган кўкрак сути — сут бездан қўлда ёхуд **сутсўрғич** (қ.) ёрдамида соғиб олинган кўкрак сути; кўшимча бериш ёки донор сути тайёрлаш учун ишлатилади.

Рус. Грудное молоко сцеженное.

Соғлик — 1. Ҳам жисмонан, ҳам руҳан бардамлик.

2. Жисмоний ҳамда руҳий ҳолат.

Ик. номи **Саломатлик** (қ.).

Рус. Здоровье.

Соғлом авлод — ҳам жисмонан, ҳам руҳан соғ, ақдан етук, маънавий-маданий баркамол, ҳаёти фаровон авлод.

Рус. Здоровое поколение.

Соғломлаштириш — жисмонан ҳамда руҳан соғлом қилиш билан бирга турмушни фаровон этиш.

Рус. Оздоровление.

Соғломлик — касаллик ва нуқсонлар йўқлиги билан бирга жисмоний, руҳий ҳамда маънавий соғлом бўлишлик.

Рус. Здоровье.

Соҳа — *тиббиётда* — организмдаги аъзо, қисм ва тузилмаларнинг ён атрофи, улар идора қиладиган, уларга тегишли макон, уларнинг жойлашган ўрни, олд, орқа, ён, ўрта қисмлари, ёни-веридаги аъзо, қисм ва чизиқлар билан чегараланиб турадиган жой кабиларни ифодаловчи термин; мас., **аккомодация соҳаси**, **сои олд-орқа соҳалари**, **тўш соҳаси**, **чот соҳаси**, **бош соҳалари**, **қов соҳаси**, **курак соҳаси** ва бошқалар.

Рус. Область.

Сув алмашиниш — сувнинг организмга тушадиган, айланадиган, сингадиган ва ташқарига чиқариладиган жараёнларини ўзига қамраб олувчи алмашинув.

Рус. Водный обмен.

Суварак (-лар) — метаморфозасиз (бошқа тусга айланмай) ривожланадиган, қоронғида фаол яширин ҳаёт кечирувчи, ҳам ўрмалайдиган, ҳам учадиган иссиқталаб ҳашарот; ажратмаларидан ичтерлама, ичбуруғ, сил, гижжа тухумлари, амёба ичбуруғининг цисталари ва бошқалар тоилган. Оёқ панжалари билан турли хил юқумли касалликларни тарқатиб юради.

Рус. Таракан (-ы).

Сув билан даволаш — касалларни даволаш ва олдини олишда **сувли муолажалар** (қ.)дан фойдаланиш. Бунда сув ҳароратининг қўзғатувчи таъсири асосий омил ҳисобланади. Бу — гавда ҳарорати билан сув ҳарорати ўртасида иссиқлик энергияси алмашинуви жараёнида юзага келади. Шу сабаб муолажага совуқ сув (20° гача), салқин сув (20° -30°), илиқ сув (37° -39°) ва иссиқ сув (40° -42°) ишлатилади.

Ас. т. **Сув терапия.**

Рус. Водолечение; син. гидротерапия.

Сувга чўкиш — қ. **Чўкиш II.**

Сувли муолажалар (син. сув муолажалари) — даволаниш ёки чинқиш мақсадларида сувдан турли усулларда фойдаланиш тадбирлари; буларга иссиқ ва совуқ ҳар хил ванналар, душ, чўмилиш, бошдан сув қуйиш, баданни нам сочиқ билан артиш, нам чойшабга ўралиб ётиш, оёқларни иссиқ сувга солиш ва бошқа муолажалар киради.

Рус. Водные процедуры.

Сувли намлик — қ. **Сувсимон намлик.**

Сув муолажалари — қ. **Сувли муолажалар.**

Сувсаш — қ. **Чанқов.**

Сувсимон намлик (син.: кўз ички суюқлиги, сувли намлик) — киприк таначалари ўсимталари ишлаб чиқарадиган ва кўз бўлмачалари (камералари)ни, шунингдек, томирли бўшлиқ атрофини тўлдириб турадиган тиниқ суюқлик; ўз таркиби жиҳатидан **бош-орқа мия суюқлиги** (қ.)га ўхшайди.

Рус. Водянистая влага; син.: внутриглазная жидкость, камерная влага.

Сувсираш — қ. **Чанқов.**

Сув сузғичлаш — 1. Сувдаги осилма заррачаларни сувни говаксимон муҳитдан ўтказиб табиий равишда ажратиш ушлаб қолиш.

2. Сувни сузғичдан ўтказиб уни осилма заррачалардан тозалашдан иборат технологик усул.

Рус. Фильтрация воды.

Сув-туз алмашиниш — организмга сув билан тузлар тушиш, айланиш жараёнларини, сингиш ва организмдан чиқарилиш омилларини ўзига қамраб олувчи алмашинув.

Рус. Водно-солевой обмен.

Сувчечак — ҳаво-томчи орқали юқадиган, филтрланувчи вирус келтириб чиқарадиган, терига ианула-везикулали тошмалар тошиши, ҳароратнинг кўтарилиши билан кечадиган ўткир юқумли касаллик; аксарият, 10 ёшгача бўлган болалар касалланадилар; чечакнинг бу тури ҳозир ҳам учраб туради ва ҳаёт учун айтарли хавф тuedирмайди.

Рус. Ветряная оспа.

Сувчираш — яралар, шилинишлар, ҳар хил жароҳатлар, шунингдек, бошқа тери касалликлари юзаларининг намиқиб уларданс чиқиб туриши.

Сувчировчи гуш — юзаси намиқиб, "сув" чиқиб турадиган гуш.

Рус. Мокнущая экзема.

Сузиш I — сув юзида, сув бағрида оёқ-қўлларнинг ихтиёрий махсус ҳаракатлари ёрдамида муаллақ ҳолатда олдинга ҳаракатланиш.

Рус. Плавание.

Сузиш II — суюқликларни улар таркибидаги заррачалардан тозалаш ва аксинча, улар таркибидаги чўкма, осилма ва устки юзаларидаги қуйқаларни ажратиш олиш.

Рус. Фильтрование.

Сузғич — *тиббий техникада* — сув ёки газларни улар таркибидаги осилма заррачалардан ажратиш олишга мослаштирилган говаксимон тана, прибор, мослама ва б.

Ик. номи **Фильтр**.

Рус. Фильтр.

Сузғичлаш — сув ёки газларни улар таркибидаги осилма заррачалардан сузғич ёрдамида ажратиш жараёни.

Ик. номи **Фильтрация**.

Рус. Фильтрация.

Сунъий аъзо — одамнинг ички бирор аъзосининг вази-фасини вақтинча ёки доимий бажариб туришга мўлжаллаб ясалган техник қурилма: сунъий юрак, буйрак, ўпка ва б.

Рус. Искусственный орган.

Сунъий боқиш — эмизикли болаларни ҳайвонот сути, хусусан, сугир, эчки сути билан ёки сугир сути асосида махсус тайёрланган озиқ аралашмалар билан боқиш.

Рус. Искусственное вскармливание.

Сунъий буйрак — экстракорпорал гемодиализ учун фойдаланиладиган аппарат.

Рус. Искусственная почка; син.: аппарат искусственной почки, гемодиализатор.

Сунъий йўтал — махсус аппарат ишидан фойдаланган ҳолда беморнинг ўпкасидаги ҳавони бироз муддатга сийраклатиб унинг нафас йўлларидаги нарсаларни чиқариб олишда қўлланиладиган йўтал чиқариш методи.

Рус. Искусственный кашель.

Сунъий кўз — қ. **Ясама кўз**.

Сунъий нафас — ўпкада ҳавони ёки бошқа газ аралашмасини сунъий равишда юриштириб ташқи муҳит ҳавосига чиқариб юбориш йўли билан танада газ алмашилишини қувватлаб туриш методи.

Ас. т. **Сунъий ўпка вентиляцияси**.

Рус. Вентиляция легких искусственная; син. искусственное дыхание.

Сунъий овқатлаштириш — бемор организмга меъда зонди ёки ҳўқна (клизма) ёхуд парентерал йўл билан (мас., венага, тери остига томчилатиб) озиқ моддаларни киритиш методи.

Рус. Искусственное питание.

Сунъий оқма — жарроҳлик йўли билан ичи бўш аъзоларни, тана бўшлиқларини, томирларни бир-бирига ўтадиган қилиб тешик очиб қўшиб қўйилган оқма; ичи бўш аъзоларни ташқарига очиб қўйиш ҳам шу оқмага киради.

Рус. Искусственный свищ.

Сунъий танланиш — ҳайвонот, ўсимлик ёхуд микроорганизмларни кейинчалик кўпайтириш, урчитиш мақсадларида уларни исталган белгиларига қараб танлаб олиш; бу — уй ҳайвонлари ва маданий ўсимликларнинг юзага келиш ҳамда эволюциясида муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Рус. Искусственный отбор.

Сунъий юрак қопқоғи — юрак қопқоқлари (қ.) иши етишмай (қ.) қолган ҳолларда қўйиладиган сунъий қурилма; у — муайян вақт оралигида қон оқимини ўтказиб ва яна ёпиб туради ва шу билан юрак қопқоқлари вазифасини ўтайди.

Рус. Искусственный клапан сердца.

Сунъий юрак — барча юрак фаолиятининг ўрнини босувчи, одам танасига жойлаб (ёки бириктириб) қўйиладиган ва махсус ташқи энергия манбаидан қувват олиб ишлайдиган ашпарат; жаҳон тиббиёт фанида тадқиқот жараёнида турган илмий изланиш.

Рус. Искусственное сердце.

Сунъий ўпка — ўпкани сунъий равишда вентиляция қилдиришда фойдаланиладиган аппаратларнинг умумий номи.

Рус. Искусственные лёгкие.

Сунъий қизилўнғач — операция йўли билан сунъий равишда теридан, меъда деворидан, ингичка ёки йўғон ичакдан ясаб қисман ёхуд бутунлай олиб ташланган қизилўнғач ўрнига ўрнатилган ясама қизилўнғач.

Рус. Искусственный пищевод.

Сунъий қон — сунъий қоннинг асосий вазифаси бўлмиш — кислород, озик моддалар, витаминлар, минерал тузлар ташиш, организмда кислота-ишқор мувозанатини меъёрида таъминлаб туриш, моддалар алмашининининг чиқинди маҳсулотларини чиқариб юбориш лаёқатига эга бўлган **қон ўрнини босувчи суюқликлар** (қ.).

Рус. Искусственная кровь.

Сунъий қон айланиш — махсус ашпарат иши билан қисман ёхуд бутунлай юрак фаолиятини сунъий таъминлаб туришга асосланган қон айланиш.

Рус. Искусственное кровообращение; син. экстракорпоральная перфузия.

Сунъий кулоқ — 1. Кулоқ супраси протези, яъни ясама кулоқ супраси.

2. Ўзининг акустик параметрлари билан одам кулоғиникига яқин турувчи нутқ товушларини узатиб берадиган ёхуд уларга ўхшатиб эшиттирадиган акустик прибор.

Рус. Искусственное ухо.

Сурги воситалар (син. сурги дорилар, сургилар, сурги моддалар) — ичакларнинг тўлқинсимон қисқаришлари — перистальтикасини кучайтириб ич юришини тезлатувчи дори воситалар; уларнинг таъсири ичаклар шиллиқ пардасидаги нерв рецепторлари (учлари)ни таъсирлаб бош миёдаги марказларни қўзғатишга асосланган.

Рус. Слабительные средства.

Сурги дорилар — қ. **Сурги воситалар**.

Сургилар — қ. **Сурги воситалар**.

Сурги моддалар — қ. **Сурги воситалар**.

Суртма I — лабораторияда — текшириляётган ашёни предмет шишасига юпқа қилиб суртиб, сўнг қуригиб, фиксация қилиб, бўяб тайёрланадиган ва шундан кейингина микроскоп остида текшириладиган препарат.

Рус. Мазок.

Суртма II — фармацияда — тери ва шиллиқ пардалар юзасига бир текис суртиладиган, қовушоқ хоссага эга бўлган, сиртта ишлатишга мўлжалланган юмшоқ **дори шакли** (қ.).

Ик. номи **Суртма дори**.

Рус. Мазь.

Суртма дори — тери ва шиллиқ пардалар юзасига бир текис суртиладиган, қовушоқ хоссага эга бўлган, сиртта ишлатишга мўлжалланган юмшоқ **дори шакли** (қ.).

Ик. номи **Суртма**.

Рус. Мазь.

Сурункали... — секин ривожланадиган, чўзилиб кетадиган, узоқ вақт давом этадиган, баъзан ойлаб, йиллаб кечадиган касалликлар, патологик ҳолатлар, жараёнларни англатувчи, отга қўшилиб бирикма терминлар ясовчи сўз — сифат.

Рус. Хронический.

Сурункали зотилжам — узоқ давом этадиган, тез-тез зўрайиб турадиган ва охир-оқибатда пневмосклерозга, зарарланган ўпка тўқималарининг бора-бора бурушиб чандиқлашиб қолишига олиб келадиган зотилжам хили.

Рус. Хроническая пневмония.

Сурункали ичбуруғ — **ичбуруғ** (қ.)нинг 3 ой ва ундан ортиқ давом этадиган клиник хили; моддалар алмашинувининг бузилиши, аллергия, аутосенсibiliзация, организм реакцияларининг пасайиши, дисбактериоз, меъда-ичак йўлида дистрофик ва атрофик жараёнларнинг кенгайиб бориши каби патологик ҳолатлар билан кечади.

Рус. Хроническая дизентерия.

Сурункали касалликлар — табиатан секин ривожланиб борадиган, чўзилиб кетадиган, узоқ давом этадиган, баъзан, йиллаб тузалмайдиган касалликлар.

Рус. Хронические заболевания.

Сурункали кўксув — кўз ички босимининг ўткир хуружларисиз узоқ вақт секин кечадиган **кўксув** (қ.).

Рус. Хроническая глаукома.

Сурункали манқа — тери, шиллиқ пардалар ҳамда ички аъзоларда суст кечаётган манқанинг унинг яллиғланиш жа-

раёнлари қайталаниб, зўрайиб чуқур яралар, инфильтратлар ва абсцессларга айланиш хили.

Рус. Хронический сап.

Сурункали нур касаллиги — узоқ давом этиш, тўлқинсимон кечиш, зарарланаётган турли хил аъзо ва системаларнинг секинлик билан тикланиш ва мослаша бориш ҳолатлари кузатилиши билан кечадиган **нур касаллиги** (қ.); бу — ионлаштирувчи нурлар анча кам, аммо йўл қўйиладиган доза даражасидан юқори дозада узоқ вақт таъсир этган ҳолларда кузатилади.

Рус. Лучевая болезнь хроническая.

Сурункали сўзак — касаллик икки ойдан ошиқ ёки муддати номаълумлигича суст давом этиб келаётган, айтарли безовта қилмаётган сўзак.

Рус. Хроническая гонорея.

Сурункали ўпка юрак — аксари, ўпканинг диффуз пневмосклерози, эмфиземаси ва **сурункали зотилжами** (қ.) каби анчадан бери танадан аримай келаётган касалликларида секин-аста, бир неча йиллар мобайнида ривожланиб келадиган юракнинг патологик ҳолати.

Рус. Лёгочное сердце хроническое.

Сурункали қоқшол — инкубацион даври узоқ (2-4 ой) чўзиладиган, касаллик белгилари бирин-сирин ва суст юзага чиқадиган **қоқшол** (қ.)нинг ўзига хос клиник хили.

Рус. Хронический столбняк.

Сут без (син.: кўкрак беши, кўкрак II, эмчак, мамма) — эпидермадан келиб чиққан бир жуфт апокрин без; аёлларда туғруқдан кейин — эмизикли даврда сут ишлаб чиқаради.

Рус. Молочная железа; син.: грудь, грудная железа.

Сут без учи ёрилиши (син.: сут без учи қийилиши) — аксарият, эмизикли даврда болани нотўғри эмизиш ёки сут безни парвариш қилиб бормаслик оқибатида келиб чиқадиган эмчак учининг чизиқсимон ёрилиши.

Рус. Трещина соска.

Сут без учи қийилиши — қ. **Сут без учи ёрилиши**.

Сут иситмаси — эмизикли аёллар (қ.) сут безида сут кўплаб туриб қолишидан юзага келадиган **иситма** (қ.).

Рус. Молочная лихорадка.

Сутеўргич — сут бездан бевосита сутни сўриб оладиган мослама.

Рус. Молокоотсасыватель; син. молокоотсос.

Сут тиш (-лар) — болаларда уларнинг 6-8 ойлигида чиқадиган ва 5-6 ёшдан то 13-14 ёшгача тушиб доимий тиш (қ.) билан алмашиниб бўладиган тиш.

Рус. Молочные зубы; син. выпадающие зубы.

Сут қорақўғири — терининг аниқ-равшан чегараланган ерида ҳосил бўладиган майда қизил тангача пўстлар; эмадиган болаларнинг экссудатив-катарал диатезида учрайди.

Рус. Молочный струн.

Сууюқ дори шакли — консистенцияси сууюқ ҳолатда тайёрланган дори шакли.

Рус. Жидкая лекарственная форма.

Сууюқ малҳам — терига суртилганида юққа ёпишқоқ парда ҳосил қиладиган **сууюқ дори шакли** (қ.).

Рус. Жидкий пластырь.

Суяк — **суяк тўқима** (қ.)дан қурилган, шунингдек, таркибида тоғай ва ўз бириктирувчи тўқимасини тутадиган аъзо; скелетнинг бир қисми.

Рус. Кость (-и).

Суяк-бўғим сили (син.: сил артрита, сил полиартрита, суяк ва бўғим сили) — кўпроқ суяк ва бўғимлар касалликка тортиладиган, узоқ давом этадиган, эпифиз ва метафизларда бўғим тоғайлари емирилиб кетадиган ва охир-оқибатда ташқарига очилган оқмалар пайдо бўладиган сил.

Рус. Костно-суставной туберкулёз; син.: туберкулёзный артрит, туберкулёзный полиартрит, туберкулёз костей и суставов.

Суяк-бўғим хасмоли — бармоқ суяги бўғими юзасининг ўткир йирингли яллиғланиши.

Рус. Костно-суставной панариций.

Суяк ва бўғим сили — қ. **Суяк-бўғим сили**.

Суяк ели — *халқ табобатида* — аъзонинг бирор қисмидаги суякнинг чириб, емирилиб кетиши билан кечадиган касаллик; даволанмаган, зўрайиб, улғайиб кетган суяк сили, захм касалликларида бурун суяклари ана шундай емирилишга учрайди.

Суяк-илик игнаси — *тиббий техникада* — суякка санчиб — пункция қилиб суяк илигини олишга, шунингдек, унга сууюқлик юборишга мўлжалланган найсимон игна; игнани суякка унинг ўз ўқи атрофида айлантриб туриб суқилади.

Рус. Костно-мозговая игла.

Суяк ичига қуйиш — сууюқликни суякнинг говаксимон моддаси орасига, аксарият, товон дўмбоғига юбориш.

Рус. Внутрикостное вливание.

Суяк кемирилиши — *халқ табобатида* — бирор бир инфекция оқибатида суяк тўқиманинг емирилиб, нураб бориши.

Суякланиш — тоғай ёки бириктирувчи тўқима ҳужайралариаро моддасининг минерал тузлар, асосан, кальций тузлари билан имирегнацияланишининг физиологик жараёни; **суяк тўқима** (қ.) ҳосил бўлишида рўй беради.

Рус. Окостенение.

Суяк пихи — қ. **Товон пихи**.

Суяк синиши — қ. **Синиш**.

Суяксуриш — ота-она ва ҳатто момо-боболардаги мавжуд белги ва ўзига хос хусусиятлар, яъни морфологик, физиологик ҳамда биокимёвий жиҳатларнинг наслдан-насла ўтиши. Яна қ. **Насл кўчиш**.

Рус. Наследование.

Суяксуришлик — тирик материянинг ота-она ва ҳатто, момо-боболардаги мавжуд белги ва хислатларни, яъни морфологик, физиологик ҳамда биокимёвий жиҳатларни наслдан-насла ўтказиш хусусияти; яна қ. **Ирсият**.

Рус. Наследственность.

Суяк тўқима — оҳаклашган ҳужайралараро моддадан таркиб тошган бириктирувчи тўқима; скелет суяқларини яратади.

Рус. Костная ткань.

Суяк хасмоли — бармоқ суягининг остеомиелит кўринишида ўтқир йирингли яллиғланиши.

Рус. Костный панариций.

Суяк чиқиши — бўғимдаги бир-бири билан туташган суяқлар бошларининг ўз физиологик ҳаракатланиш доирасидан тойиб четга сурилиб қолиши ва шу билан бўғим функциясини издан чиқариши.

Рус. Вывих.

Суяк қадोगи — суякнинг дарз кетган ерида ёки синган суяк томонлари ва парчаларининг бирикиб, битишиб кетган жойларида ҳосил бўладиган суяк тўқима.

Рус. Костная мозоль.

Суяк гичирлаши — шикастланиш юз берган кунларда синган суяк соҳасини пайпаслаб кўрилганда синиқларнинг бир-бирига тегинишидан юзага келадиган гичирлаш.

Рус. Костная крепитация.

Сўғал — тери эпидермиси ва сўргичсимон қавати ҳужайраларининг кўпайиши (пролиферацияси) оқибатида ҳосил бўладиган хавфсиз тери ўсмаси; уни паповавируслар оиласига мансуб одам папилломаси вируси келтириб чиқаради; одамдан-одамга тегиниш (контакт) орқали юқади.

Рус. Бородавка.

Сўзак I — сийдик-таносил аъзоларининг, асосан, шиллиқ пардалари зарарланадиган, гонококк микроблари келтириб чиқарадиган венерик касаллиги.

Рус. Гонорея; син. триппер.

Сўзак II — қаттиқ совқотиш ҳолларида аксари бармоқлар учиди сезиладиган нинасимон санчиқ.

Рус. Покальвание.

Сўз билан таъсирлантириш — қ. **Гап билан таъсир кўрсатиш.**

Сўз хотира — одамнинг сўзларни эслаб қолиш лаёқати.

Рус. Словесная память.

Сўйлоқ тиш (син. сўйлоқ) — 1. Ўсиб, катталашиб тиш қаторидан туртиб чиқиб турган тиш; кўпинча, қозик тишга хос айниш сифатида кузатилади.

2. Сўйлоқ тишли одам.

Сўйлоқи — сўйлоқ тишли одам; сўйлоқ.

Сўйлоқ — қ. **Сўйлоқ тиш.**

Сўлак — оғиздаги **сўлак безлар** (қ.) ишлаб чиқарадиган суяқ шилимшиқ секрет; таркибида овқат ҳазм қилиш ферментлари, асосан, амилаза бўлади; овқатдан олдин ва овқат ейиш жараёнида зўр бериб ишланиб чиқади ва овқат луқмасини ҳўллаб эзилишини ҳамда ютилишини осонлаштиради.

Рус. Слюна.

Сўлак ажралиш — **сўлак безлар** (қ.) ишлаб чиқарган секретнинг оғиз бўшлиғига ажраб чиқиши.

Рус. Слюноотделение.

Сўлак безлар — ўлчами, тузилиши ва жойлашган ўрнидан қатъи назар оғиз бўшлиғига сўлак ишлаб чиқарадиган безлар; ўлчами ва жойлашган ўрнига кўра; майда (лаб, лунж ва б. жойдаги) безлар ҳамда йирик (қулоқ олди, пастки жаг ва тил остидаги) безлар тафовут қилинади.

Рус. Слонные железы.

Сўлак келиши — қ. **Сўлак оқиш.**

Сўлак оқиш (син. сўлак келиши) — гўдак болаларда, ҳомиладорликнинг бошланғич даврларида, оғиз, ҳазм аъзолари касалликка чалинганида, орқа мияга қон қуйилганида, гижжаси бор болаларда (аксарият, кечаси), совуғи ошиб кетган одамларда кузатиладиган клиник синдром; сабаби бартаф этилиши билан тўхтайд.

Рус. Слюнотечение.

Сўлак оқмаси — сўлак без (аксари, қулоқ олди беzi)да ҳосил бўлган патологик бўшлиқ ёки унинг сўлак йўллари оғиз бўшлиғига ёхуд ташқарига — тери сатҳига очилиши-

дан юзага келган оқма; аксари, сўлак без жароҳатланиши ёки жарроҳлик операцияси асорати сифатида учрайди.

Рус. Слонной свищ.

Сўлак санчиги — сўлак безларда ишланиб чиқаётган сўлакнинг оқиб чиқиши қийинлашиб қолган ҳолларда юзага келадиган санчиқ.

Рус. Слонная колика.

Сўлак тапачалари — оғиз бўшлиғи шиллиқ пардасидан ажраб чиқиб сўлак таркибига кўшилиб кетадиган лейкоцитлар.

Рус. Слонные тельца.

Сўлак-тош касаллиги — сўлак безларда ва уларнинг чиқарув йўлларида тошлар (конкрементлар) ҳосил бўлиши ва у билан боғлиқ касаллик.

Рус. Слонно-каменная болезнь; син. с и а л о л и т и а з.

Сўналар — **бўғимоёқлилар** (қ.) турига мансуб **ҳашаротлар** (қ.) синфига кирувчи **кўшқанотлилар** (қ.) туркумининг қонсўрар вакиллари; ўлчами — 1-3 см, катта бошида очиқ рангли кўзи бор, қанотлари яхши ривожланган; фақат кундузи очиқ ҳавода ҳайвон ва одамни чақади; чаққанида оғрийди; куйдирги, туляремия каби касалликларнинг қўзгатувчиларини юқтириб юради; облигат паразит сифатида миазлар, офтальмомиазларни келтириб чиқаради.

Рус. Оводы.

Сўрилиш (син. с и н г и ш) — турли хил моддаларнинг ҳужайра мембранасидан ҳужайрага, ҳужайрадан қон ва лимфага ўтишининг фаол физиологик жараёни; бу, асосан, овқат ҳазм қилиш йўли, шунингдек, нафас йўллари, бачадон, қовуқ ва бошқа аъзоларда кечади.

Рус. Всасывание; син. р е з о р б ц и я .

Сўрим — *фармацияда* — дори хомашёсидан эритувчи суюқлик (экстрагент) ёрдамида дори моддани ажратиб тайёрланадиган дори шакли; у — қандай эритувчида тайёрланганлигига кўра: сувли, сув-спиртли, спирт-эфирли сўримлар тафовут қилинади. Яна қ. А ж р а т м а .

Ас. т. **Экстракт.**

Рус. Экстракт; син. выпяжка.

Сўриш — лаб, тил ва лунжларнинг бирдамликда қилган ҳаракатлари ёрдамида суюқлик ва бошқа нарсаларни оғизга тортиш.

Рус. Сосание.

Сўрма — *фармацияда* — **суюқ дори шакли** (қ.); ўсимлик ёки ҳайвонот хомашёсидан спирт, спирт-сув ёки спирт-эфирда иситилмай тайёрланадиган дори моддалар экстракти.

Рус. Настойка.

Сўргич I — *таббидта* — организмдаги аъзо, қисм, тузилмаларнинг сўргични эслатувчи конуссимон, понасимон, ипсимон, варақсимон, замбуруғсимон ва ўсиқчалар шаклидаги қисми; одам анатомиясида: буйрак сўргичи, кўрув нерви сўргичи, ўн икки бармоқли ичак сўргичи, кўз ёш сўргичи, тил сўргичлари ва бошқалар ўз аксини тошган.

Рус. Сосок; сосочек.

Сўргич II (син. э м и з и к I) — эмадиган ёшдаги болаларни тинчлантириш мақсадида оғзига солиб қўйиладиган, эмчак учига ўхшатиб ясалган резина.

Рус. Соска.

Сўхта I — орқа миянинг ортки илдизчалари билан ортки устунларида дегенератив ўзгаришлар юзага келиши билан таърифланадиган улгайиб кетган нейрозахмининг бир тури; сезувчанликнинг чуқур ўзгаришлари, оёқлар оғриши, вегетатив криз ва бошқа симптом ҳамда синдромлар билан кечади.

Рус. Сухотка спинного мозга.

Сўхта II — *халқ табобатида* — пилик, пахта, намат кабиларнинг куйдирилгандан кейин қолган куйиги; қонни тўхташи, инфекциялар, ифлос нарсалар тушишидан сақлаш мақсадида кесилган жароҳатларга қўйилади; яна қ. **Қов II**.

Рус. Пережжённая вата.

Сўқир — қ. **Кўр**.

Сўқирлик — қ. **Кўрлик**.

Сўгон I — қ. **Пиёзча**.

Т

Табиб — *халқ табобатида* — ўқув-таълим даргоҳида таҳсил олмаган, махсус мутахассислик ҳужжати йўқ, ўзича ўқиб, ўрганиб, тажриба орттириб беморларни даволаб юрувчи киши; табиблик соҳасида Абу Али ибн Синодек улуғ, зукко табиблар ўтган, бироқ билими паст, тажрибаси йўқ, фаҳми тор табиблар ҳам бўлган ва ҳозир ҳам бор.

Табибгарчилик — қ. **Табиблик**.

Табиблик (син.: табибгарчилик, табибчилик) — табибларнинг даволаш ишлари билан шуғулланиб юриш фаолияти.

Табибчилик — қ. **Табиблик**.

Табий боқиш — қ. **Кўрак сути билан боқиш**.

Табий таълиқи — муайян шароитта мослаша олган индивидларнинг яшаб кета олиши; бу — бир қатор авлод-аждодларда у ёхуд бу белгиларнинг бора-бора кескин ўзгариб боришига олиб келади; тирик табиат эволюциясининг асосий омили бўлиб хизмат қилади.

Рус. Естественный отбор.

Табий ўлим — қариган организмнинг нураб бориши ва унинг тўқима, аъзо, системаларининг ўз функцияларини бирин-бирин тўхтатиши.

Рус. Естественная смерть; син. физиологическая смерть.

Табобат — қ. **Халқ табобати**.

Табобатхона — қ. **Шифохона**.

Таёқча дори — *фармацияда* — йўғонлиги 2-5 мм, узунлиги 10 см гача бўлган бир томони учли цилиндр шаклидаги қаттиқ дори шакли.

Ик. номи **Таёқчалар II**.

Рус. Палочка II.

Таёқча (-лар) I — *I. Микробиологияда* — танаси чўзиқ, қайрилмаган бактерияларнинг умумий номи.

2. Кўз тўр пардасида — тўр парданинг чеккаларида жойлашган фоторецептор ҳужайраларнинг таёқчасимон ўсимталари; қоронғида кўришни таъминловчи рецепторлар.

Рус. Палочка (-и) I.

Таёқчалар II — *фармацияда* — йўғонлиги 2-5 мм, узунлиги 10 см гача бўлган бир томони учли цилиндр шаклидаги қаттиқ дори шакли.

Ик. номи **Таёқча дори**.

Рус. Палочки II.

Талваса — бир неча мушакларнинг бир вақтда кети узилмай дамба-дам бўшашиб-қисқариб, учиб туриши; асосан катта мия паллаларининг ҳаракат марказлари таъсирланганда кузатилади.

Рус. Клоническая судорога.

Талоқ (син. қора жигар) — қорин бўшлиғининг чап қовурға ости соҳасида жойлашган, қон яралиш, антитаначалар ишлаб чиқариш, эритроцит ва тромбоцитларни емириш хусусиятига эга бўлган лимфатик системага мансуб аъзо.

Рус. Селезёнка.

Талоқ шиши — танадаги бирор огир касаллик туфайли ёки ўзининг қандайдир касаллиги оқибатида тўқималарида қон, лимфа ва бошқа суюқликларнинг тўпланиши ҳисобига ҳажмининг катталашуви.

Рус. Отёк селезёнки.

Тана I — одамнинг бош, буйин ва оёқ-қўлларидан ташқари — бадан қисми.

Рус. Туловище.

Тана II — 1. Организмдаги у ёхуд бу аъзонинг яхлит — асосий қисми.

2. Иختисослашган тўқималар массаси.

3. Турли хил тузилмалар ва ҳ.

4. Паразит ва бошқаларнинг асосий қисми.

Рус. Тело.

Танача — ўлчами **тана** (қ.)га нисбатан анча кичик, функцияси жиҳатидан кам ажралиб турадиган ихтисослашган тўқималар, тузилмалар, доначалар, ёт жисмларнинг умумий номи.

Рус. Тельце.

Тана ҳарорати — қ. **Гавда ҳарорати**.

Тангача — *дерматологияда* — юпқа мугуз пластинка кўринишидаги тери тошмаларининг иккиламчи морфологик элементи; пара- ёки гиперкератоз оқибатида пайдо бўлади.

Рус. Чешуйка.

Танглай — оғиз бўшлиғининг тепа қисмини қоплаб бурун бўшлиғи билан ҳалқумнинг бурун қисмини ундан ажратиб турувчи гумбаз.

Рус. Нёбо.

Танглай ёриги — қ. **Танглай йиртиғи**.

Танглай ички қўшимча муртаги — юмшоқ танглайнинг чуқур бағрида жойлашган майда доимий бўлмайдиган муртаklar.

Рус. Внутринёбные миндалины добавочные.

Танглай йиртиғи (син.: бўрпогиз, танглай ёриги, танглай кемтиги) — танглай тўқималарининг битишмай қолиши оқибатида танглай ўртасида пайдо бўлган ва оғиз бўшлиғини бурун бўшлиғи билан туташтириб қўйган ёриқ; туғма нуқсон; эмиш, ютиш ва кейинроқ нутқ ўсишида қийинчилик туғдиради; яна қ. **Бўриогиз**.

Рус. Расщелина нёба; син.: волчья пасть, палатосхизис.

Танглай кемтиги — қ. **Танглай йиртиғи**.

Танглай муртаги (син.: бодомча без, бодом беzi, муртак беzi) — томоқнинг икки ёнида жойлашган бир жуфт бодомча безлар.

Рус. Нёбная миндалина.

Таниш — *психологияда* — қачонлардир кўриб идрок қилинган объектни мияда гавдалантириш.

Рус. Узнавание.

Таносил — жинсий аъзоларни ифодаловчи термин; у, аксарият, "жинсий касалликлар" деганда "жинсий" сўзи ўрнида ишлатилади ва кўпинча жинсий алоқа пайтида юқадиган венерологик касалликларни номлашда бирикма таркибида келади.

Таносил касалликлари I — таносил касалликларининг этиологияси, патогенези, клиникасини ўрганувчи ва уларга диагноз қўйиш, даволаш ҳамда профилактикасининг методларини ишлаб чиқувчи клиник тиббиётнинг бир соҳаси.

Ас. т. **Венерология.**

Рус. Венерология; син. венерические болезни.

Таносил касалликлари II (син. жинсий касалликлар) — асосан, жинсий алоқа пайтида юқадиган юқумли касалликлар.

Рус. Венерические болезни.

Тахтакач — *травматологияда* — суяк ва бўғимлар шикастланганида ёки касалланганида, шунингдек, юмшоқ тўқималар кенг қўламда шикастланганида шикаст топган қисмларнинг ҳаракатини тўхтатиб қўйиш мақсадида ишлатиладиган ёғоч, металл, гипсли бинт ва бошқа нарсалардан тайёрланган мослама.

Рус. Шина.

Тахтакачлаш — суяк, бўғим ва кенг қўламда юмшоқ тўқималар шикастланганида шикаст топган қисмларнинг ҳаракатини тўхтатиб туриш мақсадида уларга тахтакачлар қўйиб маҳкам боғлаб қўйиш.

Рус. Шинирование.

Ташна бўлиш — қ. **Чанқов.**

Ташқарига қараган гилайлик — ташқарига (ёнга) қараган (бир-биридан қочган) кўз гилайлигидан юзага келган горизонтал гилайлик.

Рус. Косоглазие расходящееся; син.: дивергирующее косоглазие, экзотропия.

Ташқи бавосир — бавосир тугунлари **дурваза** (ортки чиқарув тешиги) (қ.) сиртида бўладиган бавосир.

Рус. Наружный геморрой.

Ташқи жинсий аъзолар — хоҳ эркаларда, хоҳ аёлларда бўлсин кўздан кечириш мумкин бўлган жинсий аъзолар мажмуи.

Рус. Половые органы наружные.

Ташқи калла асоси — калла асосининг қуйи юзаси.

Рус. Основание черепа наружное.

Ташқи кўрув нерви қини — кўрув нервини қоплаб турадиган қаттиқ ва ўргимчак инисимон пардалар оралигидаги капилляр бўшлиқ.

Рус. Влагалище зрительного нерва наружное.

Ташқи нафас — ўпка альвеолалари вентиляциясини ҳамда ўпкадаги альвеола-капиллярли мембраналар орқали газлар диффузиясини таъминловчи нафас мушаклари, ўпка-бронхлар ашпарати функциялари ва системали бошқарув амалга оширадиган газлар алмашинуви жараёнларининг мажмуи.

Рус. Внешнее дыхание.

Ташқи оқма — тана бўшлиқларидан ёки ичи бўш аъзолардан ташқарига — тери сатҳига очилган оқма; абсцесс каби бошқа патологик жараёнлардан ташқарига оқиб чиққан оқмалар ҳам шу оқма турига киради.

Рус. Наружный свищ.

Ташқи эшитув йўлаги — қулоқ супрасидан бошланиб ногора парда бўшлиғига олиб борувчи, сирти тери билан қопланган суяк-тоғайли канал.

Рус. Слуховой проход наружный.

Ташқи эшитув тешиги — чакка суягининг латерал юзасидаги тешик; юқоридан — тангачалар, ордан — сўргичсимон суяк, олд ва пастдан — чакка суягининг ногора қисми билан чегараланиб туради; **ташқи эшитув йўлаги** (қ.)га олиб киради.

Рус. Слуховое отверстие наружное.

Ташқи юрак ёрилиши — қ. **Юрак ёрилиши**.

Ташқи қон оқиш — жароҳат ёки ярадан бевосита ташқарига — тана юзасига қон оқиб чиқиши.

Рус. Наружное кровотечение.

Ташқи қулоқ оқмаси — қулоқ супрасининг перихондритида ҳосил бўлган йирингли оқма.

Рус. Свищ наружного уха.

Ташқи ҳазм — организм ўз ҳазм шираларини атроф-муҳитга чиқарган ерда кечадиган ҳазм жараёни; хужайрадан ташқаридаги ҳазмнинг бир хили; айрим ҳашаротлар, ўргимчаклар ва бир қатор микроорганизмларда кузатилади.

Рус. Внешнее пищеварение.

Таъм (син. ма за I) — бирор-бир модданинг асосан тил юзасида, шунингдек, оғиз бўшлиғи шиллиқ пардасида жойлашган махсус нерв рецепторларига таъсир этганда юзага чиқадиган сезги.

Рус. Вкус.

Таъм аъзоси — таъм анализаторларининг чекка — периферик қисмини ҳосил қилувчи тилнинг маза биладиган пиёзчалари ва улардан чиқувчи нерв толалари мажмуи.

Рус. Орган вкуса.

Таъм йўли — қ. **Таъм чуқурчаси**.

Таъм косачаси — қ. **Таъм куртаги**.

Таъм куртаги (син.: таъм пиёзчаси, таъм косачаси) — таъм аъзосининг таъм билиш нерв рецепторлари билан таъминланган эпителий ҳужайраларидан таркиб топган структуравий-функционал бирлиги; у — асосан тил сўргичларида, камдан-кам, юмшоқ танглайнинг шиллиқ пардасида, ҳалқумнинг ортки деворида ва ҳиқилдоқ қопқоғида бўлади.

Рус. Вкусовая почка; син.: вкусовая луковица, вкусовая чашка.

Таъм пиёзчаси — қ. **Таъм куртаги**.

Таъм сўргичлари — ўзида таъм билиш нерв рецепторларини тутувчи тил сўргичлари.

Рус. Вкусовые сосочки.

Таъм тешиги — **Таъм ғоваги**.

Таъм чуқурчаси (син. таъм йўли) — **таъм куртаги** (қ.)ни **таъм ғоваги** (қ.) билан туташтирувчи эпителий ҳужайраларининг апикал бўлимлари ҳосил қилган канал.

Рус. Вкусовая ямка; син. вкусовой ход.

Таъм ғоваги (син. таъм тешиги) — тил сўргичи устидаги тешик; **таъм куртаги** (қ.) оғиз бўшлиғи билан шу тешик орқали алоқада бўлади.

Рус. Вкусовые поры; син. вкусовое отверстие.

Таъсирдан кейинги ўзгаришлар — организм (аъзо ёки тўқималар)ни функционал ўзгаришларга олиб келган омиллар таъсири тўхтаганидан кейинги давом этаётган ўзгаришлар.

Рус. Последействие.

Таъсир кўрсатиш (син.: ишонтириш, таъсирлантириш) — *руҳий терапияда* — беморни ҳеч бир танқидсиз, секин-аста ёндошиш билан бир мақсадга қаратилган руҳий таъсирлантириш.

Рус. Внушение; син. суггестия.

Таъсирланишлик I — шахста кўрсатилган руҳий таъсирга жавобан унинг таъсирланиш — ишониш даражаси.

Рус. Внушительность.

Таъсирланишлик II — тирик объектнинг унга хос бўлган атроф ёки ички муҳит омиллари (таъсирловчилар)нинг таъсирига ўз ҳолати ёки фаолиятини ўзгартириш ёхуд тегишли реакция кўрсатиш билан жавоб қайтариш лаёқати.

Рус. Раздражимость.

Таъсирлантириш — қ. **Таъсир кўрсатиш**.

Таъсирланувчанлик — бир одамнинг ёки бир гуруҳ одамларнинг кўрсатган руҳий таъсирига ўта берилувчанлик қилган шахс хислати.

Рус. Внушаемость.

Таъсирлаш — аъзо ва тўқималарга атроф ёки ички омиллар (таъсирловчилар)нинг таъсир кўрсатиб таъсирланишини келтириб чиқариши.

Рус. Раздражение.

Таъсирловчи — қўзгалувчи аъзо ва тузилмаларнинг ҳолатини ўзгартирувчи, тегишли реакция кўрсатишга мажбур этувчи атроф ёки ички муҳит омилли.

Рус. Раздражитель.

Таъсирловчи воситалар — (син.: чалгитувчи воситалар; чалгитувчи даво) — тери ва шиллик пардаларни маҳаллий таъсирлаш ва шу билан тегишли реакция кўрсатишга мажбур этиш хусусиятига эга бўлган дори воситалар.

Рус. Раздражающие средства; син. отвлекающие средства.

Таъсирчанлик — хафа қилувчи, кайфиятни бузувчи таъсирловчиларга керагидан ортиқ, баъзан, ўта даражада жиддий аҳамият беришга ва буни сўз ҳамда қилмишлар билан ифодалашга уринишлик, атрофдагиларни ёқтирмаслик.

Рус. Раздражительность.

Таянч тиш — ясама тишни бириктириб қўйишда фойдаланиладиган табиий тиш.

Рус. Опорный зуб

Таянч чўлтоқ — протезлашга қулай бўлган оёқ чўлтоғи.

Рус. Опорная культя.

Тез тиббий ёрдам касалхонаси — беморларга фақат шопилинч равишда стационарда ва касалхонадан ташқарида ёрдам кўрсатиладиган касалхона; таркибида тез ва кечиктириб бўлмас ёрдам станцияси бўлади.

Рус. Больница скорой медицинской помощи.

Телба — *халқ орасида* — соғлом ақлий фаолиятидан ажралган, қилмишларида, хатти-ҳаракатларида, гапида маъно, мантиқ йўқолган **руҳий бемор** (қ.)ларнинг умумий номи.

Телбалик — *халқ орасида* — соғлом ақлий ва жисмоний фаолиятни йўқотишлик — **руҳий касаллик** (қ.).

Темиратки — терида юза жойлашган қишиқланувчи доғ ва папулалар асосий белгилари ҳисобланган дерматозлар.

Рус. Лишай.

Тенгак — *халқ табобатида* — 1. Тўғри фикр юрита олмайдиган, эси паст, ақли норасо, енгил-елпи, оддий-содда ишларгагина қодир одам.

2. Ақлдан озган, **телба** (қ.) бўлиб қолган **руҳий бемор** (қ.).

Тенгаклик — *халқ орасида* — эси пастлик, ақли норасолик.

Тенакал — бош сочининг ўрамасидан бошлаб тўкила бо-риб бош гумбази терисининг ялангочланиб қолиши.

Рус. Лысина; с лысиной на макушке.

Тепки — 1. Томчи-ҳаво орқали юқадиган, паротит вируси келгириб чиқарадиган ўткир юқумли касаллик; кулоқ олди бези, камдан-кам, мойқлар ва бошқа безлар яллигланиши.

Рус. Эпидемический паротит; син.: заушница, свинка.

2. *Халқ табобатида* — баъзи касалликларда ташқарига тешиб чиқадиган майда, пуфакчасимон қизил доғлар, тошмалар, гул.

Тепкили терлама — қ. **Тошмали терлама**.

Тер — тер безлар секретари; таркибида туз — натрий хлорид ва органик моддалар, жумладан, карбамид, холин, учуванчан ёғ кислоталар тутади.

Рус. Пот.

Тер безлар — тери бағрида жойлашган, тер ишлаб чиқариш функциясига эга бўлган ва шу лаёқати билан гавда ҳароратининг бошқарилишида иштирок этувчи оддий найчасимон безлар; лаб жияклари, суг без учлари ва унинг атрофлари, олат боши каби соҳаларда бўлмайди.

Рус. Потовые железы.

Тер босиш (син.: терга ботиш, тер қуйиш) — асабий ёки руҳий қўзғалишлар, вегетатив нерв системаси таъсирланиши (ҳаяжонланиш, қўрқин, ваҳима босиш кабилар) ёки баланд ҳароратнинг кескин тушиши оқибатида сув бўлиб терлаш.

Терга ботиш — қ. **Тер босиш**.

Тери — гавданинг бутун ташқи юзасини қоплаб турувчи аъзо; организмни ташқи муҳит таъсирларидан сақлаш, моддалар алмашинувини таъминлаш, гавда ҳароратини бошқариб туриш каби физиологик вазифаларни ўтайди.

Рус. Кожа.

Тери бурмаси — тананинг, аксарият, бут ва қўлтиқ оралиқлари терисининг, баъзи кишиларда, айниқса, ориқлаб кетган беморларда эса ҳатто бўйин, қорин ва бошқа соҳалар терисининг сўлиб, бурушиб, қатланиб турган жойлари.

Рус. Складка кожи.

Тери ёрилиши — тери сатҳининг чизиксимон бўлиб оғриқли ёрилиши; тери тошмаларининг иккиламчи морфологик асорати.

Рус. Трещина кожи.

Тери замбуруғли касалликлари — табиатан ўсимликлар тоифасига кирувчи паразит-замбуруғлар келтириб чиқарадиган касалликлар.

Рус. Грибковые заболевания кожи.

Тери йирингли касалликлари — терининг маддалаш билан кечадиган тошмалари, йирингли яралари, ҳар хил яллигланишлари каби тери касалликларининг умумий номи.

Тери касалликлари I — тери касалликларини, уларнинг диагнозини аниқлаш, даволаш ва профилактикасининг методларини ўрганувчи клиник тиббиётнинг бир соҳаси.

Ас. т. **Дерматология.**

Рус. Дерматология; син. кожные болезни I.

Тери касалликлари II — тери ва унинг ортиқлари турли хил патологиясининг умумий номи.

Ик. номи **Дерматоз (-лар).**

Рус. Дерматоз (-ы); син. кожные болезни II.

Тери манқаси — терида пустиулалар (йирингли пуфакчалар), йирингли яралар ва абсцесслар пайдо бўлиши билан юзага чиқадиган манқанинг тери хили.

Рус. Кожный сап.

Тери-мушак-суяк қийқими — тери ва унинг остки тўқималари, мушак, суяк ва унинг устки пардаси қўшиб олинган оёқчали қийқим; аксари, баъзи суяк-пластик ампутацияларда, каланинг суяк-пластик терапиясида улар ўрнини тўлдириб нуқсонни бартараф этиш мақсадларида қўлланилади.

Рус. Кожно-мышечно-костный лоскут.

Тери нафаси — гавдани қоплаб турган тери юзалари орқали диффузия йўли билан амалга ошадиган газлар сингиши.

Рус. Кожное дыхание.

Тери оргиқлари — эктодерманинг ҳосиласи бўлган тери морфологик тузилмаларининг умумий номи; буларга: тер ва ёт безлар, соч ва тирноқлар киради.

Рус. Придатки кожи.

Тери остига қуйиш — *муолажа* — суюқликни тери остидаги ёт клетчаткасига, одатда, соннинг олд-ташқи юзасига юбориш.

Рус. Подкожное вливание.

Тери пўст ташлаши — қ. **Пўст ташлаш**.

Тери сили — сил касаллигида терида бўладиган патологик ўзгаришларнинг умумий номи.

Рус. Туберкулёз кожи.

Тери синамаси — организмнинг нимага сенсibiliзацияси борлигини аниқлаш методи; терига (ёки тери устига) махсус аллерген юбориб, сўнг шу ерда қандай ўзгаришлар бўлганини кузатиш орқали ҳал этилади.

Рус. Кожная проба; син. аллергическая кожная проба.

Тери хасмоли — тери бағридаги тўқималарнинг ўткир йирингли яллиғланиши.

Рус. Кожный панариций.

Тери шох қавати сўғали — қ. **Оёқ кафти сўғали**.

Тери эгатчалари — тери сатҳидаги унинг нақшини ҳосил қилувчи майда чизиқсимон ариқчалар.

Рус. Бороздки кожи.

Тери қийқими — терининг ўзидан ёки тери ва унинг остки тўқималаридан қўшиб олинган қийқим; йўқотилган тери ўрнини тўлдириш, нуқсонни бартараф этиш мақсадларида ишлатилади.

Рус. Кожный лоскут.

Тери қичимаси — терининг бутун қисмида ёхуд унинг алоҳида қисмидаги қичима.

Рус. Кожный зуд.

Терлама — баланд иситма, кучли интоксикация, эс-ҳушнинг хиралашуви кабилар билан ифодаланувчи муайян касалликлар гуруҳига мансуб баъзи юқумли касалликларнинг умумий номи.

Рус. Тиф.

Терлаш (син. тер чиқиши) — тер безларнинг кўплаб тер ишлаб чиқариши ва унинг тери юзасига чиқиши.

Рус. Потоотделение.

Тер чиқиши — қ. **Терлаш**.

Тер қуйиш — қ. **Тер босиш**.

Тер ҳайдовчи воситалар (син.: тер ҳайдовчи дорилар, тер ҳайдовчилар, тер ҳайдовчи моддалар) — тер ажралишини кучайтирувчи, уни тезлатувчи дори воситалар; иситма туширувчи воситалар ҳам шулар жумласига киради.

Рус. Потогонные средства.

Тер ҳайдовчи дорилар — қ. **Тер ҳайдовчи воситалар**.

Тер ҳайдовчилар — қ. **Тер ҳайдовчи воситалар**.

Тер ҳайдовчи моддалар — қ. **Тер ҳайдовчи воситалар**.

Тетиклик — организмнинг ташқи муҳит билан ўзаро фаол муносабатга киришуви йўлида энг юқори имкониятга эга бўлган миянинг активлик даражаси; инсониятда бунинг энг муҳим белгиси — онг билан тафаккур фаолияти бўлса, ҳайвонотда — шартли рефлекслар мажмуига асосланган фаолиятдир.

Рус. Бодрствование.

Тешиб ўтган жароҳатланиш — жароҳат канали кириш ва чиқиш тешикларига эга бўлган жароҳатланиш.

Рус. Сквозное ранение.

Тешилган жароҳатланиш — жароҳат канали организмнинг бирор бўшлиги билан тугашиб кетган жароҳатланиш.

Рус. Проникающее ранение.

Тешилиш — бирор-бир ичи бўш аъзо деворида патологик тешик ҳосил бўлиши.

Ик. номи **Перфорация I**.

Рус. Перфорация I; син. прободение.

Тешилмаган жароҳатланиш — жароҳат канали организмнинг бирор бўшлиги билан тугашмай қолган жароҳатланиш.

Рус. Непроникающее ранение.

Тешиниш — операция йўли билан бирор-бир тўқима ёки аъзода, кўпинча, суякда тешик ҳосил қилиш.

Ик. номи **Перфорация II**.

Рус. Перфорация II.

Ти б — қ. **Тиббиёт**.

Тиббиёт (син. ти б) — одамларнинг соғлигини мустаҳкамлаш, сақлаш, умрини узайтириш ва касалликларнинг олдини олиш ҳамда даволашга қаратилган илмий билимлар ҳамда амалий фаолиятлар мажмуи.

Рус. Медицина.

Тиббиёт тарихи — тиббий билимлар ва соғлиқни сақлаш амалиёти ривожини ижтимоий-иқтисодий формация

ва умумий маданият тарихи билан қўшиб ўрганувчи тиббиёт ҳамда тарих фанларининг бир соҳаси.

Рус. История медицины.

Тиббиёт ҳамшираси — қ. **Ҳамшира**.

Тиббий ёрдам — касалликлар, шикастланишлар, захарланишлар ҳамда туғруқда тиббиёт ходимлари (олий ёки ўрта махсус маълумотли мутахассислар) томонидан кўрсатиладиган даволаш-профилактик чора-тадбирлар мажмуи.

Рус. Медицинская помощь.

Тиббий ёрдам кўлами — тиббиёт кўрсатмаси бўйича муайян тиббий эвакуация босқичида зарарланганлар (беморлар)нинг маълум категориясига кўрсатиладиган даволаш-профилактик тадбирлар мажмуи. Бу — жанговар ва тиббий шароитнинг конкрет талаб ва эҳтиёжидан келиб чиқиб белгиланади.

Рус. Объём медицинской помощи.

Тиббий зулуклар (син. зулуклар) — бўғимтанли чувалчанларнинг ўзига хос тури; тиббиётда бемор қонини сўрдириб олиш ва шу ён атрофдаги қонни суюлтириш мақсадида қўлланилади.

Рус. Медицинские пиявки.

Тиббий сувлар — қ. **Дори сувлар**.

Тизгин (син. юганча) — *анатомияда* — айрим тери ёки шиллиқ пардаларда бўладиган ўзига хос тизгинсимон анатомик бурма.

Рус. Уздечка.

Тизза — 1. Сон билан болдир туташган (тизза бўғимини ҳосил қилган), оёқ букилиб-ёзиладиган соҳа;

2. Баъзи анатомик тузилмалар (мас., қадоқсимон таначанинг ички капсуласи) букиладиган соҳаларининг умумий номи.

Рус. Колено.

Тизза кўзи — *халқ табобатида* — **тизза** (қ.)нинг рўпарага қараб турган тизза қойқоғи ва уни қошлаб турган этлар мажмуи.

Тизим I — бир-бирига боғлиқ бўлган ва тузилиши, вазифаси яхлитликни ташкил қилган тузилмалар мажмуи.

Ик. номи **Система I**.

Рус. Система.

Тизим II — *организм тизими* — анатомик ва функционал жиҳатдан ўзаро боғлиқ бўлган, келиб чиқиши умумий, тузи-

лиш белгилари ҳам умумий аъзо ва (ёки) тўқималар мажмуи.

Ик. номи Организм системаси.

Рус. Система организма.

Тизимча — *анатомияда* — организмдаги айрим аъзолар, тузилмаларнинг ингичка арқонсимон ёки иисимон бўлиб чўзилиб ётган қисми; мас., узунчоқ мия ён тизимчаси, орқа мия тизимчаси, уруғ тизимчаси ва бошқалар.

Рус. Канатик.

Тикиш — жарроҳликда жарроҳий ва тикиш ашёлари (ии, кетгут ва б.) ёрдамида тўқима ва жароҳат четларини бир-бири билан бириктириб қўйиш.

Ас. т. **Чок** (қ.).

Рус. Хирургический шов.

Тил — оғиз бўшлиғида жойлашган, шиллик парда билан қопланган мушакли аъзо; овқатни чайнашда, товуш (ҳарф) артикуляциясида қатнашади; баъзи бир касалликларда тилнинг кўриниши ўзгариб у ёхуд бу касалликка хос белги беради; айниқса, овқат ҳазм қилиш аъзолари ҳолатини билан тил кўзгу вазифасини ўтайди.

Рус. Язык.

Тилдан қолиш — мияга қон қуйилиши (инсульт) оқибатида, қаттиқ руҳий стрессдан кейин гашира олмай қолиш; нуқ йўқолиши.

Рус. Отсутствие дара речи.

Тил илдизи буқоғи — тил илдизида жойлашган аберрант буқоқ.

Рус. Зоб корня языка.

Тилиниш — тери ва ҳатто унинг остки тўқималарининг кескир ёхуд учли предметлардан чизиқсимон кўринишда чуқур жароҳатланиши.

Тилиш I — *жарроҳликда* — тери ёки аъзолар бағрини кескир асбоблар ёрдамида чуқур қилиб кесиш, ёриш, орасини очиш, бўлиш.

Рус. Рассечение.

Тилиш II — *жарроҳликда* — тўқималарни кўчириб ўтқазиш — имплантацияда тилим шаклида кесиб олинган тўқима.

Тил карани — тил юзасини қоплаган кулрангнамо-оқиш "парда"; аксарият, ҳазм аъзолари касалликларида кузатилади; касалликларнинг турига қараб унинг ранг-туси ҳар хил бўлади.

Тиллиқ — аёлларнинг ташқи жинсий аъзоси ҳисобланиб, кичик уятлиқ лабларнинг юқори чегарасида, яъни жинсий ёриқнинг юқори бурчагида жойлашган эркак олатига ўхшаш аъзо; у ҳам бош, тана ва оёқчалардан иборат бўлиб, икки говакли таначадан тузилган.

Ик. номи **Клигор**.

Рус. Клитор.

Тил муртаги — тил илдизининг шиллиқ пардасида жойлашган муртак.

Рус. Язычная миндалина; син. четвертая миндалина.

Тил орқага кетиб қолиши — тил илдизининг ҳалқум орқа деворига босилиб қолиши; ҳавонинг ҳиқилдоққа ўтишини тўсиб қўяди; бу — наркоз, кома, шокда, шунингдек, иккала томондаги жағлар синганда юз бериши мумкин.

Рус. Западение языка.

Тил ости буқоғи — тил ости суяги соҳасида жойлашган аберрант буқоқ.

Рус. Подъязычный зоб.

Тил оқариши — *халқ табобатида* — тил устки юзасида нуқтасимон оқ қарашлар пайдо бўлиб, улар қўшилишидан юйқа оқ парда юзага келиши. **Оғиз оқариши** (қ.)нинг бошланғич босқичи.

Ас. т. **Кандидоз стоматит**.

Рус. Кандидозный стоматит; син. молочница.

Тилсимон ифбат пардаси — чети узайиб қин даҳлизига бемалол чиқиб турадиган ифбат пардаси.

Рус. Деваственная плева языковидная.

Тил тизгини — оғиз бўшлиғи тубини тилнинг остки юзаси билан бирлаштириб турувчи ўрта чизик бўйлаб жойлашган оғиз бўшлиғи шиллиқ пардасининг бурмаси.

Рус. Уздечка языка.

Тилгутгич — оғиз бўшлиғида операция қилаётганда тилни ушлаб, чўзиб, тутиб туриш учун ишлатиладиган махсус асбоб.

Рус. Языкодержатель.

Тилча I (син. л а к л у к) — юмшоқ танглай орқа четининг ўртасидан туртиб чиққан тузилма; — шиллиқ парда дубликатурасидан тузилган, ичи фибринли пластинка ва мушаклардан иборат.

Рус. Язычок.

Тилча II — *анатомияда* — организмдаги айрим аъзо, суяк ва тузилмаларнинг шиллиқ пардалари бурмалари, бўлмача-

лари, суяк ортиқлари кабиларнинг умумий номи; мас., қовуқ тилчаси, мияча тилчаси, ионасимон суяк тилчаси, иастки жағ тилчаси, чап ўпка тилчаси ва бошқалар.

Рус. Язычок.

Тиним пайт — *шифохоналарда* — беморларга дам бериладиган вақт; аксари ҳолларда соат 15 дан 17 гача бўлган вақтни ўз ичига олади.

Рус. Тихий час.

Тинчлантирувчи воситалар (син.: тинчлантирувчи дорилар; тинчлантирувчи моддалар) — марказий нерв системасига умумий тинчлантирувчи, тормозловчи таъсир кўрсатувчи дори воситалар.

Ас. т. **Седатив воситалар.**

Рус. Седативные средства; син. успокаивающие средства.

Тинчлантирувчи дорилар — қ. Тинчлантирувчи воситалар.

Тинчлантирувчи моддалар — қ. Тинчлантирувчи воситалар.

Тиришиш — бир йўла бир неча мушакларнинг бир вақтда беихтиёр, тўсатдан қаттиқ қисқариб туриши; марказий нерв системаси касалликлари (тутқаноқ, қоқшол, асаб бузилишлари), заҳарланишлар, моддалар алмашинуви бузилишлари, ички секретор безлар ишининг издан чиқиши каби носогликларда содир бўлади.

Рус. Судороги.

Тиришиш касаллиги — одамга муттасил юқори ҳароратли ҳаво таъсир этиб туриши ёки иссиқ нурланиш (мас., иссиқ пехларда) тегиши ва натижада организмда сув-туз алмашинуви издан чиқиши (мас., қонда хлоридларнинг камайиши, электролитларнинг калий томонга сурилиши) оқибатида тана ҳамда оёқ-қўл мушакларининг оғриши, уларнинг тортишиб тиришишлари каби белгилар билан юзага чиқадиган касб касаллиги.

Рус. Судорожная болезнь.

Тирилиш — терининг механик таъсир оқибатида ораси соғ тўқималар билан ажралиб турадиган ёнма-ён жойлашган бир неча чизиксимон юза жароҳатлари мажмуи.

Рус. Осаднение.

Тириоқ — қўл ва оёқ бармоқлари учининг уст (ташқи) юзасини қоплаб турувчи қаттиқ шох пластинкадан иборат тери ортиғи.

Рус. Ноготь.

Тирноқ болиши — қ. **Тирноқ жияги**.

Тирноқ жияги (син.: тирноқ болиши, тирноқ милки) — тирноқ устига ярим чамбар шаклида ипдай бўлиб миниб турган тери кўтармаси.

Рус. Ногтевой валик.

Тирноқ жияги ёрилиши — тирноқ жияклари эпидермисининг шикастланиб, совуқдан дагаллашиб ёрилиши.

Рус. Заусенцы.

Тирноқ жияги хасмоли — тирноқ жияги терисининг ўткир йирингли яллиғланиши.

Рус. Околоногтевой панариций.

Тирноқ милки — қ. **Тирноқ жияги**.

Тирноқ ости хасмоли — тирноқ ости тўқималарининг ўткир йирингли яллиғланиши; тирноқ ости тўқималари некрозланиб, йиринглаб кетиши оқибатида тирноқ кўчиб тушади.

Рус. Подногтевой панариций.

Тирноқ хасмоли — тирноқ тўқималарининг ўткир йирингли яллиғланиши; асосан, тирноқнинг ўзи шикаст топади.

Рус. Ногтевой панариций.

Тирсак (син. с а р и қ ч а) — *халқ табобатида* — мош, бугдой катталигида тилга, аксарият, унинг учи ва ёнларига чиқадиган жизилловчи оғриқли гудда.

Тиргиқ — ёрилган, йиртилган, тирналган тери сатҳининг битиб ўрнида ҳосил бўлган чандиқли нуқсон.

Рус. Рубец (рубцы).

Тиргиқ лаб (син. ч а н д и қ л а б) — аксарият, юқори **лаб туғма йиртиги** (қ.)нинг ўзи битиб кетишидан ёки операция йўли билан тикиб баргараф этилгандан кейин ўрнида бурундан лаб жиягигача ҳосил бўлган чизиқсимон чандиқли нуқсон.

Титраш — кўрқув, ҳаяжон ёки дармонсизликдан, шунингдек, баъзи касалликларда юзага келадиган ихтиёрсиз, давомли қалтираш.

Титроқ — 1. Гавда ҳарорати тўсатдан кўтарилиб кетганида ёки совқотганда баданда "гоз териси"га ўхшаш ҳолат юз бериб, мушаклар қалтираши билан юзага чиқувчи совуқ сезиш ҳолати; баъзан, бутун бадан, оёқ-қўл титрайди, чакалар қалтирашидан тишлар "уришади" ва ҳ.

Рус. Озноб.

2. Кўрқув, ҳаяжон ёки дармонсизликдан, шунингдек, баъзи касалликларда юзага келадиган ихтиёрсиз, давомли қалтираш ҳолати.

Титроқ касаллиги — асосан қўл панжаларининг, бош ва оёқларнинг титраши, шунингдек, мушаклар таранглашиши, юз қотиб туриши, майда қадам ташлаш, ҳаракатларнинг чекланиб қолиши ва бошқа симптом-синдромлар билан изоҳланувчи марказий нерв системасининг сурункали касаллиги.

Ас. т. **Паркинсонизм.**

Рус. Паркинсонизм.

Тиш (-лар) — овқатни тишлаб узиш, майдалаш, шунингдек, нутқ жараёнида айрим товушларни талаффуз қилишда ишгирик этидиган ва фақат огиз бўшлигида жойлашган, асосан, қаттиқ тўқималардан ташкил тоingan тузилма; нормада: болаларда — 28 та, катталарда — 32 та бўлади.

Рус. Зуб (-ы).

Тиш аъзоси — ўзининг ривожланиш жараёнида тиш пластинкасидан ажралиб чиқувчи қалпоқчасимон кўринишдаги анатомик тузилма; тишнинг эпителий муртаги.

Рус. Зубной орган.

Тиш бўйни — тиш тожи билан тиш илдизи оралиғидаги милк билан қопланиб турадиган тиш қисми.

Рус. Шейка зуба.

Тиш жипслашуви — қ. **Типлар жиислиги.**

Тиш караши — тиш юзасини қоплаб олувчи, овқатлар қолдигидан, микроорганизмлар, эпителий ва шиллиқ пардаларнинг емирилиб тушган ҳужайраларидан таркиб тоingan кири.

Рус. Зубной налёт.

Тиш кемтиги — ташқи куч таъсирида ёки емирилиш оқибатида тишнинг (аксарият, олд — кесувчи тишларнинг) юқорисидан ёхуд бурчагидан синиб учиб кетган ўрни.

Рус. Культя зуба.

Тиш кири — тишга ўтириб уни қоплаб олган тиш караши ва тиш тоши.

Рус. Зубные отложения.

Типлар жиислиги (син. тиш жипслашуви) — юмилганда пастки жаг тишлари юзалари билан юқори жаг тишларининг юзалари бир-бирларига жипс тегиб турган ҳолати.

Рус. Прикус.

Тишлаш — ҳайвонларнинг огзида жойлашган ва тишлашга мослашган тишлари билан "душманлари"ни тишлаши; гарчи, уларнинг тишларида махсус заҳарли моддалар бўлмасда, ammo танага ботган шу тишлари орқали унга микроорга-

низмлар кириб турли хил касалликларни қўзғатиши мумкин; тишлайдиган ҳайвонларга: ит, мушук, бир қатор ёввойи ҳайвонлар, от, эшак, туя ва бошқаларни киритиш мумкин.

Рус. Укус.

Тиш милки (қисқача — **милк II қ.**).

Тиш-милк чўнтаги — қ. **Милк чўнтаги.**

Тиш муртаги — *эмбриогенезда* — тиш униб чиқадиган, ўзига хос алоҳида тўқимадан ташкил тошган тузилма; у — эмал азбоси, тиш сўргичи ва тиш қопчасидан иборат.

Рус. Зубной зачаток.

Тиш оғриғи — тишда сезиладиган, баъзан, ўта азоб берадиган қаттиқ оғриқ.

Рус. Зубная боль; одонталгия.

Тиш тоши — тиш юзасида, аксарият, бўйнида тўпланадиган, минераллашган қотишма; асосан, кальций фосфатдан таркиб тошган.

Рус. Зубной камень.

Тиш тушиши — боланинг 2-3 ёшида чиқиб улгурган сут тишларнинг 5-6 ёшидан бошлаб 13-14 ёшигача тушиши ва доимий тишлар билан алмашиниши; табиий физиологик ҳодиса.

Рус. Выпадение зуба.

Тиш чиқиши I — *стоматологияда* — болаларнинг 2-3 ёшигача сут тишларининг, 5-6 ёшидан 13-14 ёшигача доимий тишларининг, катталарнинг эса 18-25 ёшларида ақл тишларининг чиқиши.

Рус. Прорезывание зуба.

Тиш чиқиши II — *стоматологияда* — тишнинг тил томонга ёки лунж томонга ёхуд жагнинг юмшоқ тўқимасига силжиб қолиши.

Рус. Вывих зуба.

Тиш қатори — биргина жагда жойлашган 10 та сут тишдан, 14-16 та доимий тишдан ташкил тошган тиш тизмаси.

Рус. Зубной ряд.

Тиш қуртлаши — қ. **Чўкиртақ.**

Тиш гичирлаши — қ. **Тиш гичирлаши.**

Тиш гичирлаши (син. тиш гичирлаши) — болаларда, аксарият, ичакларида гижжа (қурт)лар борлиги ва уларнинг тунда — уйқу пайтида ҳаракатланишидан марказий нерв системаси таъсирланиши орқасида келиб чиқадиган синдром;

катталарда уйқуда миядаги айрим қўзғалиш ўчоқлари фаолияти билан боғлиқ ҳол.

Тиқилма (син.: тиқинди, тиқин III) — нормада учрамайдиган, қон билан томирлар бўйлаб айланиб юрадиган ва ўрни билан томирларга тиқилиб уларни беркитиб қўядиган субстрат (ҳаво, газ, микроорганизмлар, ҳужайра, ёт томчилари ва б.).

Ик. номи **Эмбол**.

Рус. Эмбол.

Тиқим (син. ф и т и л а) — тасмасимон стерил дока; бўшлиқ ва жароҳатларни тўлдириш, улардан ажралаётган чиқиндиларни шимдириб олиш ва қон тўхтатиш мақсадларида қўлланилади.

Рус. Тампон.

Тиқимлаш — жароҳат ёки бўшлиқларни **тиқим** (қ.)лар ёхуд бошқа тўқима (мас., чарви, мушак)лар қисмлари билан, шунингдек, баъзи биопрепаратлар (мас., қон тўхтатувчи пахта) билан тўлдириш; қон тўхтатиш, йирингларнинг юзага шимилиб чиқишини таъминлаш, айрим камгаklarни тўлдириб туриш мақсадида қилинади.

Рус. Тампонада.

Тиқим қисқичи — ясси жагли, жағларида кесиклари (кертиклари) бўлган қулоқ, бурун ва ҳалқум бўшлиқларига тиқим киритиб қўйиш ва улардаги ёт нарсаларни чиқариб олишга мўлжалланган қисқич.

Рус. Тампонные шицы.

Тиқини I — идишларнинг, дорихоналарда эса, аксарият, дори солинган шиша идишларнинг оғзига тиқиб беркитиб қўйиладиган пўкак ёки шишадан ясалган мослама.

Рус. Пробка.

Тиқини II — *касаллик симптоми* — лимфоид ҳужайралар, лимфоцитлар, фибрин, майда доначали детрит ва кўчиб турувчи эпителийдан таркиб топган кўпинча муртак беzi кристаллари (чуқурчалари)да жойлашадиган оқиш-кулранг масса.

Ас. т. **Муртак беzi тиқини**.

Рус. Пробка миндалины.

Тиқини III — қ. **Тиқилма**.

Тиқинди — қ. **Тиқилма**.

Тоб (син. ма за II) — одамнинг одатдаги нормал соғлом ҳолати; бош келишиқда ишлатилмас-да, аффикслар билан контекстда кўп ишлатилади: тобим..., тобинг..., тоби қочди ва ҳ.

Товон нуқтаси — товоннинг орқага чиқиб турган энг ба-ланд нуқтаси — антропометрик нуқта.

Рус. Пяточная точка.

Товон пихи (син. с у я к п и х и) — товон суягининг усти-дан ёки остидан ўсиб туртиб чиққан суяк ўсмаси.

Рус. Пяточная шпора; син. костная шпора.

Товуш — тўлқин кўринишида тарқаладиган ва эшитув аъзолари томонидан идрок қилинадиган қайишқоқ муҳит зар-рачаларининг тебранма ҳаракати; инсон 16 дан 20 000 гц гача бўлган частотали товушларни идрок қилиш қобилияти-га эга.

Рус. Звук.

Т о в у қ қ ў к р а к — қ. **Тумшуксимон кўкрак қафаси.**

Тож — *анатомияда* — организмдаги аъзо ва тузилмалар-нинг тожга ўхшаб кетадиган қисми; мас., **олат** (қ.) боши-нинг тожи, тиш тожи, киприк тожи, юрак тож артерияси ва бошқалар.

Рус. Корона; син. венец.

Тож томрлардан қон айланиб чиқиш вақти (син. тож томирлардан қон айланиб чиқиш тезлиги) — қоннинг юрак тож артериялари огзидан то тож синусларига-ча айланиб чиқишига кетган вақт.

Рус. Время коронарного кровообращения; син. скорость коронарного кровообращения.

Тож томирлардан қон айланиб чиқиш тез-лиги — қ. **Тож томрлардан қон айланиб чиқиш вақти.**

Тозаловчи хўқна — йўгон ичакдаги массани суюлтириб ҳайдаб тушириш мақсадида кўп миқдорда сув, баъзан эса унга глицерин, ўсимлик мойи ёхуд сув эритмаси кўшиб қили-надиган хўқна.

Рус. Очистительная клизма.

Тола (-лар) — *морфологияда* — ҳужайра, тўқима ва аъзо-лар таркибига кирувчи, келиб чиқиши, тузилиши ва функ-цияси турлича бўлган ипсимон тузилмаларнинг умумий номи.

Рус. Волокно (-а).

Толганлик — қ. **Чарчоқлик.**

Толиқиш — 1. Зўр бериб ишлаш ёки узоқ вақт тинимсиз ақлий ёки жисмоний меҳнат қилиш оқибатида келиб чиқадиган организм физиологик имкониятларининг вақтинча сусайиш ҳолати; бу — меҳнат фаолияти кўрсаткичларининг миқдор ва сифат жиҳатидан камайиши (иш қобилиятининг пасайиши), физиологик функциялар координацияси издан чиқиши ва унга чарчашлик ҳиссининг қўшилиши билан юзага чиқади.

2. Толиқиш ҳолатининг келиб чиқиш жараёни.

Рус. Утомление.

Томизгич I — дори суюқликни организмга дозаланган тезликда томчилаб тушишни таъминловчи мослама.

Рус. Капельница I.

Томизгич II — дори суюқликлар, реактивлар ёки бошқа кимёвий суюқликларнинг дозасини томчилар сони билан ўлчаб солишга мўлжалланган мослама; бу — шиша идишларга бириктириб ишланган бўлиши ёки алоҳида кейин кийдириб туриб фойдаланишга мўлжаллаб ишланган бўлиши мумкин.

Рус. Капельница II.

Томир (-лар) I — *анатомияда* — қон ва лимфа оқиб ҳаракатланиб юрадиган найчасимон тузилмалар мажмуи; у — ўзида ҳаракатланиб юрган суюқ моддасига кўра қон томир ва лимфатик томирга тафовут қилинади.

Рус. Сосуд (-ы).

Томир II — *халқ табобатида* — 1. Юрак тепкисини ифодаловчи пульсни англатади.

2. Мушакларнинг суякка бириккан пайлари, бўғим ва ички аъзоларни тутиб, бириктириб, ушлаб турадиган бойлам ва тортмалар.

3. Нерв ўзанлари, уларнинг шохлари ва толалари.

Томир кенгайтирувчи воситалар (син.: томир кенгайтирувчи дорилар, томир кенгайтирувчилар, томир кенгайтирувчи моддалар) — томирлар девори тонусини пасайтириб шу билан уларни кенгайтирувчи дори воситалар; артериал босимни пасайтириш ва чегараланган жойда, мас., мияда қон айланишини изга тушириш мақсадида қўлланилади.

Рус. Сосудорасширяющие средства.

Томир кенгайтирувчи дорилар — қ. **Томир кенгайтирувчи воситалар.**

Томир кенгайтирувчилар — қ. **Томир кенгайтирувчи воситалар.**

Томир кенгайтирувчи моддалар — қ. **Томир кенгайтирувчи воситалар.**

Томирлар иши етишмаслиги — артериал гипотензия ва артериялар девори тонусининг пасайиб кетиши оқибатида ҳаёт-фаолият учун зарур бўлган аъзоларнинг қон билан таъминланиши бузилиши билан ифодаланадиган патологик ҳолат.

Рус. Сосудистая недостаточность.

Томирлар томири — артерия ва веналарда жойлашиб уларни ҳаётин зарур моддалар билан таъминлаб турувчи майда қон томирлар.

Рус. Сосуды сосудов.

Томирли буқоқ — қон томирлар билан мўл таъминланган юмшоқ консистенцияли буқоқ; кўпинча, устидан вижирловчи шовқин эпителиб туради.

Рус. Сосудистый зоб.

Томир оғриқ нуқтаси — артерияни остидаги суякка босилганда сезиладиган оғриқ; мас., кўз чаногининг ички бурчагига, бошнинг тепа суяги устига артерия босилганда ана шундай оғриқ сезилади.

Рус. Болевая точка сосудистая.

Томир торайтирувчи воситалар (син.: томир торайтирувчи дорилар, томир торайтирувчилар, томир торайтирувчи моддалар) — томирлар девори тонусини ошириб шу билан уларни торайтирувчи дори воситалар; артериал босимни кўтариш ва юрак-томир ишини яхшилаш мақсадида қўлланилади.

Рус. Сосудосуживающие средства.

Томир торайтирувчи дорилар — қ. **Томир торайтирувчи воситалар.**

Томир торайтирувчилар — қ. **Томир торайтирувчи воситалар.**

Томир торайтирувчи моддалар — қ. **Томир торайтирувчи воситалар.**

Томир уриши — юрак қисқарганида (тепганида) томирларга отилиб чиққан қондан артерия деворининг турткисимон тебраниши; айрим касаллик ҳолатларида томир уришининг одатдаги табиатида ўзгаришлар кузатилади; шу жиҳатдан уни текшириб кўриш жуда муҳим.

Ас. т. **Артериал пульс.**

Рус. Артериальный пульс.

Томоқ (син. огиз бўшлигининг орқа "огзи") — огиз бўшлигининг ҳалқумга туташган тор қисми; юқори томондан — юмшоқ танглайнинг орқа чети билан, ён томонлардан — танглай-ҳалқум ва танглай-тил ёйи билан, пастдан — тил илдизининг юқори сатҳи билан чегараланади.

Рус. Зев.

Томоқоғриқ I — *ҳалқ табобатида* — ҳалқумдаги лимфаденоид тўқималар, кўпинча эса, муртақларнинг яллиғланишидан юзага келадиган, томоқда оғриқ, умумий интоксикациялар билан кечадиган, стрептококк, камдан-кам, бошқа микроорганизмлар келтириб чиқарадиган ўткир юқумли касаллик.

Ас. т. **Ангина.**

Рус. Ангина.

Томоқоғриқ II — *ҳалқ табобатида* — табиати турли хил оғриқлар билан кечадиган томоқ соҳасидаги касалликлар, инфекциялар ва бошқа дардларнинг умумий симптоматик номи.

Томчи дори — ичишга ёки сиртга ишлатишга мўлжалланган, муайян томчилар сони билан дозаланадиган **суюқ дори шакли** (қ).

Ик. номи **Томчилар.**

Рус. Капли.

Томчилар — *фармацияда* — ичишга ёки сиртга мўлжалланган, муайян томчилар сони билан дозаланган **суюқ дори шакли** (қ).

Ик. номи **Томчи дори.**

Рус. Капли.

Томчилатиб қуйиш — *муолажа* — суяқликни вена, суяк, мушак ёхуд тери остига махсус қурилма ёрдамида минутига 40-60 томчидан томизиб юбориш.

Рус. Капельное вливание.

Томчили ҳўқна — беморга изотоник эритмалар — натрий хлорид, глюкоза ва бошқа моддаларни тўғри ичакка томчилатиб юбориш усули.

Рус. Капельная клизма.

Тортиб қўйиш (син. чўз иш) — мушаклар ретракциясини енгиш ва синиб ўрнидан тойиб кетган суяқларни ўрнига келтириш, контрактураларни тўғрилаш, оёқ-қўлларни узайтириш мақсадида оёқ-қўл ёки тана ўқлари бўйлаб оғирлик осиб

қўйиш (куч билан тортиб қўйиш); ҳаракат-таянч аппарати-нинг шикастлари ва касалликлари ҳамда уларнинг оқибатла-рини даволаш методи.

Рус. Вытяжение.

Тортилиш — айрим мушакларнинг беихтиёр тўсатдан оғриқли ёки оғриқсиз қисқариб қолиши; гавданинг тегишли қисми букилиб қолиши, таранг тортилиши, тирилиш би-лан содир бўлади.

Рус. Судорога.

Тортма I — *патологияда* — шикастланиш ёки яллигла-ниш жараёнлари оқибатида ташқи юзалари алоҳида-алоҳи-да қолланган, аммо ёнма-ён жойлашган аъзолар оралиғида ҳосил бўладиган бойламлар (тасмалар), туташмаларнинг умумий номи.

Рус. Спайка I; син.: комиссура, синехия, швар-та, (в патологии).

Тортма II — *анатомияда* — жуфт аъзолар, турли хил тузилмалар, аксари, нерв системаси тузилмаларини ўзаро ту-таштириб турувчи анатомик тузилмаларнинг умумий номи; яна қ. **Битишма**.

Ас. т. **Битишма**.

Рус. Спайка II.

Тортма касаллиги — бошдан кечирилган ички касаллик-лар, шикастланишлар ёхуд жарроҳлик операциялари оқибат-ида қорин бўшлиғида **тортма I** (қ.)лар ҳосил бўлишидан келиб чиқадиган синдром; бунда ичаклар тутилиши, яъни ичаклар юришмай қолиши, хуружсимон оғриқлар юзага ке-лиши ва зудлик билан чора кўрилмаса оқибати хатарли бўли-ши кузатилади.

Рус. Спаечная болезнь.

Тор чаноқ — I. Чаноқнинг ҳеч бўлмаганда бирорта ўлчамининг одатда метёр деб қабул қилинган ўлчамдан I,5 см кичик бўлган аёл чаноғи.

Ас. т. **Анатомик тор чаноқ**.

Рус. Анатомический узкий таз; син. узкий таз.

2. Ўлчалари ёхуд шаклий тузилиши жиҳати билан туф-руқ пайтида ҳомилага ҳалақит қиладиган аёл чаноғи.

Ас. т. **Клиник тор чаноқ**.

Рус. Клинический узкий таз.

Тос — икки ёндан — икки ён тос суяклари, пастдан — думгаза ва дум суяклари ўзаро битишиб ҳосил қилган бир бутун суяклар ҳалқаси.

Ик. номи **Тос чаноғи** (қ.).

Рус. Таз.

Тос бўшлиғи — ичи фасция билан тўшалган кичик тоснинг ички макони.

Рус. Тазовая полость; син. полость таза.

Тос камари — тос чаноғи суякларидан ташкил топган, думгаза билан қўшилиб суяклар ҳалқаси — тосни ҳосил қилувчи, **оёқ эркин қиеми** (қ.)ни **тапа** (қ.)га бириктириб турувчи гавда скелетининг бир қисми.

Рус. Пояс нижней конечности; син. тазовый пояс.

Тос туби — кичик чаноқнинг пастки тепитини эгаллаб турувчи юмшоқ тўқималар мажмуи; унинг асосини тос диафрагмаси билан сийдик-таносил диафрагмаси ташкил қилади.

Рус. Тазовое дно.

Тос чаноғи — икки ён тос суяклари, думгаза ва дум суякларидан битишмасидан ҳосил бўлган бир бутун суяклар ҳалқаси.

Ик. номи **Тос** (қ.).

Рус. Таз.

Тоун — қ. Ўлат.

Тошма (лар) — тери ва шиллиқ пардаларнинг улар сатҳидан кўтарилиб турадиган ҳар хил морфологик элементлардан иборат ўчоқли патологик майда чиқиқларнинг умумий номи.

Рус. Сыпь (-и); син.: высыпания, эф флоресценция.

Тошмали терлама (син.: тепкили терлама, тошмали тиф, тошмали эпидемик тиф) — Прованс риккетсияси кўзгатадиган риккетсиозлар гуруҳига мансуб ўткир юқумли касаллик; битлар юқтиради; бир қатор аъзо ва тўқима қон томирларида тошмали терламага хос дончалар (гранулемалар) пайдо бўлиши, иситма, спленомегалия, розеолез-петехиал ёки петехиал тошмалар топиши, нерв ва юрак-томир системаси зарарланиши каби симптом ва синдромлар билан кечади.

Рус. Сыпной тиф; син.: сыпной тиф вшинный, сыпной тиф европейский, сыпной тиф эпидемический.

Тошмасиз чечак — бироз интоксикация белгилари юзага чиқадиган, терига ҳеч қандай тошмалар тошмайдиган чинчечакнинг бир хили.

Рус. Оспа без сыпи.

Тогай I — **тогай тўқима** (қ.)дан таркиб тошган, таянч вазифани ўтовчи, жойлашган ўрнига кўра қаттиқ, хиёл эгилувчан анатомик тузилма.

Рус. Хрящ.

Тогай II — *халқ табобатида* — болаларда кулоқ орқасининг бош терисига туташган бурчагининг аввал қизариб, яллиғланиб, сўнг сувчираб йиринглаши.

Тогай тўқима — хондробластлар, хондроцитлар ва талайгина зич ҳужайралараро моддадан таркиб тошган бириктирувчи тўқима; организмда механик-таянч вазифасини ўтайди.

Рус. Хрящевая ткань.

Тоғ касаллиги — тоғда атмосфера босими, асосан, кислороднинг парциал босими пасайиши оқибатида юзага келадиган патологик ҳолат; томирлар иши етишмаслиги, нафас ва асаб-руҳий бузилишлар кузатилади.

Рус. Горная болезнь.

Тувак — гўдак болалар ва **тўшакпайваста** (қ.) беморлар ҳожат ушатадиган, болалар, аёллар ва эркакларга алоҳида мўлжаллаб ясалган махсус идиш.

Тугма дори — қ. Тугмача дори.

Тугмача дори (син. тугма дори) — *халқ табобатида* — тугма шаклидаги дорилар — таблеткаларнинг одамлар орасидаги номи.

Ас. т. **Таблетка.**

Рус. Таблетка.

Тугун I — *анатомияда* — лимфа, нерв ва бошқа тузилмаларнинг ўзига хос тузилишга эга бўлган, ўзига хос вазифаларни бажарувчи кичик бир аъзоси.

Рус. Узел I.

Тугун II — *дерматологияда* — тери тошмалари — дерманинг чуқур қаватлари ва тери клетчаткасида ривожланиб қолувчи инфильтрат кўринишидаги тери тошмаларининг бирламчи морфологик нусхаси.

Рус. Узел II.

Тугунланган буқоқ — тугунсимон кўринишга эга бўлган қалқонсимон без тўқимасидан таркиб тошган буқоқ.

Рус. Узловой зоб; син. аденоматозный зоб.

Тугунча I — *анатомияда* — **тугун** (қ.)дан кичикроқ бўлган анатомик тузилма.

Рус. Узелок I.

Тугунча II — *дерматологияда* — тери сатҳидан кўтарилиб турадиган, ичи йўқ тузилма кўринишидаги тери тошмаларининг (**тугун** (қ.)дан кичик) морфологик нусхаси.

Ас. т. Папула.

Рус. Папула; син. узелок II.

Тузалиш — қ. **Соғайиш**.

Туз етишмаслик — организмнинг овқатда туз сурункали кам бўлиши оқибатида юзага келадиган патологик ҳолати.

Рус. Солевая недостаточность.

Тузилма — турли хил тўқималардан туғма ёки ҳаётда ортирилган ҳолда вужудга келган нормал анатомик ёхуд нормал бир чимдим тўқима.

Рус. Образование.

Туз иситмаси — организмда натрий хлорид компенсацияланмай ушланиб қолганида кўтариладиган иситма; бир ёшгача бўлган болаларда уларни нотўғри овқатлантирилганда кузатилади.

Рус. Солевая лихорадка.

Тузлангириш — сувли эритмаларга нейтрал тузларни кучли концентрацияларда солиш орқали улардан турли хил моддаларни, аксарият, органик моддаларни ажратиб олиш методи; бу — оқсилларни, шу жумладан, ферментларни ҳам тозалашда, тоза биологик моддалар олишда кенг қўлланилади.

Рус. Высаливание.

Тузли ҳўқна — бироз миқдорда гипертоник эритма (натрий хлориднинг 3-10 %ли сувли эритмаси)ни кўтон — тўғри ичакка юбориш билан ич суриладиган ҳўқна.

Рус. Гипертоническая клизма; син. солевая клизма.

Тук (-лар) — деярли бугун гавда сатҳини қоплаб турувчи ингичка, оч, баъзан, тўқ пигментланган майин, дагал калта тери орғиги.

Рус. Пушковые волосы.

Тукдорлик — қ. **Сергуклик**.

Тулки касаллиги — "*Қонун*"да — мўйлар тўкилиши касаллиги, шу жумладан, киприklar тўкилиши.

Тулки юриш — оёқлар панжасини бир чизикқа қўйиб юриш; бош мия пешона бўлимларининг зарарланишларида кузатилади.

Рус. Походка лисья.

Туман марказий дорихонаси — қишлоқ ёки шаҳар маъмурий туманидаги дорихоналарга маъмурий ва ташкилий-методик жиҳатдан раҳбарлик қиладиган дорихона.

Рус. Центральная районная аптека.

Тумов — **аксириш** (қ.) ва **мишиқ** (қ.) оқиш билан юзага чиқадиган бурун бўшлиғи шиллиқ пардасининг ўткир, тоҳо сурункали кечадиган юқумли касаллиғи.

Ик. номи **Ринит**.

Рус. Ринит; син. насморк. .

Тумшуксимон кўкрак — қ. **Тумшуксимон кўкрак қафаси**.

Тумшуксимон кўкрак қафаси (син. тумшуксимон кўкрак, товуккўкрак) — қовургалар икки ёндан ботинқираган, тўш олдига анча бўртиб чиққан, горизонтал кесмасида учбурчак шаклини оладиган кема тумшугини эслатувчи кўкрак қафаси; V — VII қовургалар тогайи ҳаддан ортиқ ўсиб кетиши оқибатида юзага келадиган ривожланиш нуқсони.

Рус. Килевидная грудная клетка; син.: килевидная грудь, куриная грудь.

Тунги ихтилом (син. булганиб чиқиш) — шаҳватнинг жинсий алоқасиз тунда (тушда жинсий алоқада бўлиб ёки тегиниб) кетиб қолиши.

Рус. Ночная поллюция.

Тунги кўриш — қ. **Тунги кўрув**.

Тунги кўрув (син. тунги кўриш) — фон ёруелиги 0,01 кд/м² дан юқори бўлмаган шароитда ёруеликни тўр парда таёқчалари орқали идрок қилингандаги кўриш.

Рус. Ночное зрение; син. скотопическое зрение.

Тунги сийғоқлик (син. уйқуда сийиб қўйишлик) — марказий нерв системасидаги функционал ўзгаришлар ва бошқа омиллар сабабли уйқуда беихтиёр сийиб қўйишлик; аксарият, болаларда учрайди.

Рус. Недержание мочи ночное.

Тушлаш (син. тупуриш, туфлаш) — оғиздан тупук, балғам, қон ва бошқа ажралмаларни, шунингдек, ёт таначаларни тупуриб ташлаш акти.

Рус. Плюнуть.

Тупук — **сўлак** (қ.) сингари оғиздаги сўлак безлар ишлаб чиқарадиган секрет; сўлакдан унинг фарқи, тупук овқат истеъмолидан ташқари вақтларда кўпиксимон, майда пуфакчали бўлади ва асосан оғиз бўшлиғини хўллаб, ювиб туришга хизмат қилади; овқат ейиш жараёнида эса уларни фарқлаб бўлмайди.

Рус. Плевок.

Тупуриш — қ. **Тушлаш**.

Туркона (син. туркона дори, туркона эм) — *халқ табобатида* — уйда тайёрланадиган таркиби бир неча хил доривор моддалардан иборат мураккаб дори.

Туркона дори — қ. **Туркона**.

Туркона эм — қ. **Туркона**.

Турк эгарн — бошдаги понасимон суяк танасининг олди ва орқа томондан суяк бўртмачалари билан тўсилган юқори юзасидаги ботиқлик; чиндан ҳам у турк эгарининг шаклини эслатиб туради; худди шу эгарда гипофиз беши жойлашган.

Рус. Турецкое седло.

Турғулаштирувчи танланиш — индивидларнинг қандайдир белгисининг ўзгаришга учраб борадиган меъёр чегараси қисқариб, торайиб, камайиб борадиган табиий танланиш.

Рус. Стабилизирующий отбор.

Тугам (-лар) (син. даста II) — *анатомияда* — анатомик ва функционал жиҳатдан тутамлашган толалар (нерв, бириктирувчи тўқима ёки мушак толалари)нинг мажмуи.

Рус. Пучок (ки).

Тутиб оғриш (син. тутиб-тутиб оғриш) — гавданинг у ер-бу ерининг, аксарият, қориннинг қисқа-қисқа, қўйиб-қўйиб ҳуруж билан оғриб қўйиши.

Тутиб-тутиб оғриш — қ. **Тутиб оғриш**.

Тугилиб қоладиган нафас — тутилиб-тутилиб, узилиб-узилиб олинадиган босқичсимон патологик нафас; нафас чиқаришда камдан-кам кузатилади; аксари, нафас мушаклари зарарланганда, кўкрак қафасидаги оғриқларда қайд қилинади.

Рус. Саккадированное дыхание; син. прерывистое дыхание.

Тутқалоқ — қ. **Тутқаноқ**.

Тутқаноқ (син. тутқалоқ, қуёнчиқ) — одамнинг тўсатдан қисқа муддатга ўзини ташлаб юбориш, ҳушдан кетиш, талвасалаш билан кечадиган ва ўқтин-ўқтин такрорланиб турадиган руҳий касаллиги.

Рус. Припадок.

Тутқаноқ даракчиси — эпилептик тутқаноқ олдидан бўладиган ўзига хос сезиш, ҳаракатланиб, тарадудланиб қолиш, бир зумлик руҳий кечинмалар (дахшатга тушиш, воқеликни сохта идрок қилиш) ва ҳ.

Ас. т. **Аура.**

Рус. Аура.

Тутқич — қорин парда бурмаси; унинг ёрдамида **қорин парда** (қ.)нинг ички аъзолари қорин бўшлиғи деворига бирикиб туради.

Рус. Брыжейка; син. мезентерий.

Туфдон — балғам тупуриш ва йиғиш учун қўйилган махсус идиш.

Рус. Плевательница.

Туфлаш — қ. **Тушлаш.**

Тухум I — эмбриологияда — қ. **Тухум хужайра.**

Тухум II — акушерликда — қ. **Ҳомила тухуми.**

Тухум йўли — қ. **Бачадон найи.**

Тухумдон — аёлларнинг кичик чаноқнинг икки ён томонида жойлашган бир жуфт жинсий беzi; унда тухум хужайра ҳосил бўлади ва етилади; эстроген ва прогестерон гормонлар ишлаб чиқарилади.

Рус. Яичник.

Тухумдондаги ҳомиладорлик — уруғланган тухум хужайранинг тухумдонга пайвандланиб қолиб шу ерда ривожлана бошлаган ҳомиладорлик.

Рус. Внематочная беременность яичниковая.

Тухумдон тутқичи — тухумдон бириккан бачадон кенг-барли бойлами ортки варагининг бир қисми.

Рус. Брыжейка яичника.

Тухум хужайра (син. тухум I) — аёлларнинг жинсий хужайраси; у сперматозоид билан уруғланганда пушпта асос солинади.

Рус. Яйцеклетка; син.: ооцида, яйцо.

Туш — уйқуда вақти-вақти билан нарса-ҳодисалар, гоьлар образи (акси) субъектив равишда (беихтиёр) бошдан кечириладиган рухий ҳолат; уйқу пайтида бош мия пўстлогининг тормозланмаган (ухламаган) хужайралари фаолияти натижаси.

Рус. Сновидения.

Тушга кириш — муайян таниш-билиш, қариндош-уруғ, ёр-биродарлар, шунингдек, табиатдаги нарса-ҳодисалар образларининг тушда акс этиши.

Тушиш — *тиббиётда* — ички аъзолар ёки улар қисмларининг табиий тешиклардан ёки жароҳат орасидан тана юзаси(ташқари)га чиқиши.

Рус. Выпадение.

Тушқушлик психиатрияда — 1. Бемор хаёлида ҳамма нарсадан ажралган, ҳаммага ёқмас бўлиб қолган, ҳеч кимга кераги йўқ, қизиқишлари, ҳис-туйғулари сўниқ, бутун вужудини чорасизлик, умидсизлик эгаллаб олган патологик рухий ҳолат.

2. Одамнинг кайфияти тушган, иши таназулда юз тутган, муҳим нарсасидан ажралган, яқин кишисини йўқотган, гамташвиш эзиб қўйган умидсизлик кайфияти.

Рус. Упадок.

Туш кўриш — тушни бошдан кечириш.

Тушуниш — *тиббий деонтологияда* — 1. **Шифокор** (қ.)нинг **бемор** (қ.) нима деяётганини, нима демоқчи бўлаётганини, дардини ифодалашга сўзлар топа олмаётганини, ўз табиатига кўра камгаплиги туфайли бир-икки огиз тушунтиришдан нарига ўтмаётганини ёки андиша-ориядан очиқ сўзлай олмаётганини, қолаверса, қайси лаҳжада сўзлар ишлатаётганини тўғри пайқаш, тўғри фаҳмлаш савияси; бу — деонтологияда жуда муҳим хусусият саналади.

2. **Бемор** (қ.)нинг **шифокор** (қ.) нимани сўраётганини ёки сўрамоқчи бўлаётганини, у ишлатаётган тиббий атамаларнинг маъносини, дарди ҳақида очиқ-ойдин сўзлаб беришини, яширмасликни истаётганлигини ва бунинг жуда зарур эканлигини, унинг ҳар бир гапини уқиб олиш ва уни бекамкўст бажариш лозимлигини англаб етиш хусусияти.

Рус. Понимание.

Тушунтириш — *тиббий деонтологияда* — 1. **Шифокор** (қ.)нинг **бемор** (қ.)га нима демоқчи бўлаётганини, нимани айтиш мумкин-у, нимани айтмаслик лозимлигини англаган ҳолда қайси йўсинда, усулда — ётиғи биланми, очиқ-ойдинми — унинг кўнглини чўктириб қўймасликнинг чорасини топиб оддийгина қилиб сўзлаш, буюраётган муолажаларни, даволаш тadbир-чораларини содда тилда англашти тактикаси; бу — деонтологияда шифокорнинг муҳим сифати саналади.

2. **Бемор** (қ.)нинг **шифокор**(қ.)га ўз дарди ҳақида биланларини, дардига алоқадор барча сир-асрорларни тортинмай, яширмай, очиқ-ойдин қилиб қисқа аммо батафсил гашириб бериш ва бунга шифокор эътиборини жалб қила олиш фаросати.

Рус. Объяснение.

Туяпайпоқ (син. я с с и о ё қ) — оёқ панжанинг деформацияси; кафт гумбазининг ясиланиши ва ҳатто бутунлай текисланиб йўқолиши; оёқ панжанинг изида баъзан ҳатто ерга тегмаган бўш жой қолмайди.

Рус. Плоскостопие.

Туянайпоқлик — оёқ панжанинг **туянайноқ** (қ.) кўринишидаги ҳолати.

Туя чечаги — қорамол чечагининг кўзгатувчиларига ўхшаш вирус келтириб чиқарадиган юқумли касаллик; одамга касал нортуяларга тегинганда юқади ва юз ҳамда кўл териларига чечакникига ўхшаш тошмалар тошади.

Рус. Оспа верблюдов.

Туққан аёл — қ. **Туғган аёл**.

Туғган аёл (син. туққан аёл) — туғруқдан кейинги кунларни бошидан кечираётган аёл.

Рус. Родильница I.

Туғилиш I — она қорнидаги ҳомиланинг дунё юзини кўриши.

Рус. Рождение.

Туғилиш II — қ. **Туғилишлик**.

Туғилишлик (син. туғилиш II) — болаларнинг туғилиши ҳисобига аҳоли сони ортиб боришини акс эттирувчи демографик тавсиф; R-коэффициенти билан баҳоланади.

Рус. Рождаемость.

Туғиш — ҳомила ва йўлдошнинг табиий туғруқ йўллари-дан ҳайдалиш жараёни.

Туғиш ёши — насл қолдириш лаёқатига эга бўлган аёл ёши.

Рус. Репродуктивный возраст.

Туғма... — 1. Нормал физиологик-анатомик нарсасида саналмайдиган ортиқлик ёки камчилик билан туғилган болалардаги нишон ва нуқсонларнинг юзага келган вақтини ифодалайди.

2. Она қорнида ёки туғруқ пайтида юққан касалликлар пайтини ифодалайди.

3. Ҳамма одамларга хос бўлмаган, фақат айрим кишилардагина мавжуд бўлган, юзага келган руҳий-ақлий-бадиий имкониятларнинг вақтини ифодалайди.

Рус. Врождённый.

Туғма безгак — патологик ўзгаришга учраган плацента орқали ёки туғруқ даврида юққан чақалоқлар безгаги.

Рус. Врождённая малярия.

Туғма буқоқ — болада туғилгандан кейиноқ пайдо бўла бошлаган буқоқ.

Рус. Врождённый зуб.

Туғма захм — касал онадан болага она қорнида ҳомилалик даврида юққан захм.

Рус. Врождённый сифилис.

Туғма ичак тутилиши — ичакларнинг ривожланиш нуқсонлари — атрезия, ичаклар стенози ва бошқалар ёхуд бошқа аъзоларнинг камчиликлари — ҳалқасимон меъда ости бези, эмбрионал тортмалар (битишмалар) ва бошқалар оқибатида юзага келадиган ичак тутилиши.

Рус. Непроходимость кишечника врождённая.

Туғма касалликлар — бола туғилган пайтида мавжуд бўлган ёки мавжуд бўлгану, яшириниб ётиб, кейинчалик юзага чиққан касалликлар.

Рус. Врождённые болезни.

Туғма киндик оқмаси (син. киндик оқмаси) — қовуқ-киндик ва киндик-ичак оқмаларининг умумий номи.

Рус. Врождённый свищ пупка; син. пупочный свищ.

Туғма кўксув — кўз соққаси ички сувсимон моддасининг ташқарига чиқиб турадиган йўллариининг туғма яхши ривожланмаганлигидан келиб чиқадиган кўксув; бола ёшига етмасданоқ юзага чиқадиган кўз касаллиги.

Рус. Врождённая глаукома.

Туғма нимжонлик — ички аъзоларида ҳеч қандай патологик ўзгаришлар (касалликлар, етишмовчиликлар, нуқсонлар, носогликлар) бўлмагани ҳолда чақалоқлар организмнинг атроф-муҳитга старли даражада мослаша олмаслик ҳолати; одатда, бу — вазни нормадан паст туғилган чақалоқларда кузатилади.

Рус. Врождённая слабость.

Туғма нуқсон — қ. **Ривожланиш нуқсони**.

Туғма оёқ маймоқлиги — болдир-панжа суяклари, бўғим бойламлари ва мушакларининг туғма норасолигидан юзага келган маймоқлик.

Рус. Врождённая косолапость.

Туғма суяк чиқиши — она қорнида ҳомиланиннг нотўғри ривожланиш оқибатида бўғимда иштирок этган суякларнинг чиқиши; аксарият ҳолларда тос-сон бўғимидаги сон суягининг чиқиши кўпроқ кузатилади.

Рус. Врождённый вывих II.

Туғма тиш — бола туғилганда огзида бўладиган бир ёки бир нечта тиш; халқ орасида бундай болаларга "Бўривой" деб ном қўйиш одати бор.

Туғма чурра — чала ривожланган, қандайдир нуқсони бор чақалоқлар чурраси; бундай чурралар чақалоқлар туғилгандаёқ бўлиши ёки туғилгандан кейин кўп ўтмай пайдо бўлиши мумкин.

Рус. Врождённая грыжа.

Туғма юрак нуқсони — бола туғилганда аниқланадиган юрак нуқсони.

Рус. Порок сердца врождённый.

Туғма юрак қопқоғи иши етишмаслиғи — бола туғилгандан бошлаб маълум берадиган, юракнинг ривожланиш нуқсони оқибатида юзага келадиган қоиқоқ етишмаслиғи.

Рус. Недостаточность клапана сердца врождённая.

Туғма қизамиқ — туғилишдан сал олдин онадан юққан чақалоқлар қизамиғи.

Рус. Врождённая корь.

Туғма қўл маймоқлиғи — билак-панжа суяклари, бўғим бойламлари ва мушакларнинг туғма ривожланиш норасолигидан юзага келган маймоқлик.

Рус. Врождённая косорукость.

Туғруқ — ҳомила ва йўлдошнинг табиий туғруқ йўллари-дан ҳайдалишида юзага келадиган физиологик акт.

Рус. Роды; син. родовой акт.

Туғруқ асоратлари — бирор сабабга кўра туғруқ ўз меъёрида кечмай, патологик ҳодисалар, жараёнлар оқибатида кечганида юзага келадиган асоратлар; одатда туғруқ, оғриқни ҳисобга олмаганда, нормал физиологик акт бўлиб айтарли жиддий қийинчиликларсиз поёнига етади. Аммо ҳомиланинг нотўғри ҳолатда келиши, олдинда ётган ҳомила қисмининг нотўғри жойлашиб қолиши, аёл чаноғи тор, қийшиқ, носог, қоғоноқ суви кўп бўлиши, туғруқ кучлари суст кечиши, юрак-томир касалликлари халал бериши ва бошқа бир қатор сабабларга кўра туғруқ асорат қолдиради; йўлдош тушадиган даврда, илк чилла даврида қон кетишлар, чот оралиғи, қин, бачадон бўйни, бачадон ёрилишлари ва бошқа бир қатор асоратлар шулар жумласидандир.

Рус. Родовые осложнения.

Туғруқ биринчи даври — қ. **Очилиш даври**.

Туғруқдан кейинги давр — ҳомиладорлик ва туғруқ даврларида жинсий аъзоларда юзага келган ўзгаришларнинг йўлдош тушгандан бошлаб давом этадиган қайта тикланиш, ўз ҳолига келиш даври.

Рус. Послеродовой период; син.: пуэрперальный период, п у э р п е р и й .

Туғруқда синиш — туғруқ даврида чақалоқларнинг ўмров, елка, сон каби найсимон суяқларининг синиши.

Рус. Родовой перелом; син. акушерский перелом.

Т у г р у қ и к к и н ч и д а в р и — қ. **Ҳайдаш даври.**

Туғруқни оғриқсизлантириш — нормал ҳолатда ҳам (но-нормал ҳолатда яна ҳам) оғриқ билан кечадиган туғруқни оғриқсизлантиришга ёки оғриқни пасайтиришга қаратилган барча руҳий ҳамда консерватив (дори воситалар қўллаш) тадбирлар мажмуи.

Рус. Обезболивание родов.

Туғруқни рабатлантириш — туғруқни дори моддалар, гормонлар, механик воситалар ёхуд электр токи ёрдамида кучайтириш.

Рус. Стимуляция родов.

Туғруқ тарихи — туғруқхонада ҳар қайси туғувчи аёлга алоҳида тўлғазиладиган, аёлнинг паспорт маълумотлари, туғруқнинг кечуви, оқибати, асоратлари, қилинган операциялар, шунингдек, даволаш-профилактик тадбирлар ёзиб бо-ришга мўлжалланган ҳужжат.

Рус. История родов.

Т у г р у қ у ч и н ч и д а в р и — қ. **Йўлдош даври.**

Туғруқ фалажи — туғруқдан кейин оёқларнинг фалаж (ёки жонсиз) бўлиб қолиши; туғруқ оғир кечиби асорат қолдирганда ёшқич ёки юқори думба нерви шикастланиши оқибатида келиб чиқади.

Рус. Родовой паралич.

Туғруқ ўсмаси — ҳомиланинг олдин келган қисмининг унинг тери ости тўқималарида лимфа ва қон димланиб қолишидан вужудга келадиган, шунингдек, майда нуқтасимон қонталашлар кўринишида юзага келадиган шиши.

Рус. Родовая опухоль.

Туғувчи аёл — туғруқ дарди бошланган ҳомиладор аёл.

Рус. Роженица.

Тўйимлилик — овқат таркибида организм ҳаёт-фаолияти учун зарур бўлган барча — энергетик, пластик ва трофик озиқ моддаларнинг сифатли ва керакли миқдорда мавжуд бўлишлик даражаси.

Рус. Питательность.

Тўйиниш (син. тўй и н и ш ҳ и с с и) — тўйиб овқатлангандан кейин очикқанлик ҳиссининг йўқолиб ҳузур қилиш ҳиссининг пайдо бўлиши.

Рус. Пищевое насыщение.

Тўй и н и ш ҳ и с с и — қ. **Тўйиниш**.

Тўла бачадон тушиш — бачадоннинг жинсий ёриқдан батамом чиқиши ва астари ағдарилган қин "қопчаси"га жойлашиб қолиши.

Рус. Выпадение матки полное.

Тўла суяк чиқиши — бўғимда туташган суяк юзаларининг бўғимдан батамом узоқлашиши.

Рус. Полный вывих.

Тўлқинсимон иситма — гавда ҳарорати бир неча кун мобайнида дам пасайиб, дам кўтарилиб турадиган иситма.

Рус. Волнообразная лихорадка.

Тўлғоқ (син. д а р д II, ч о р д а р д) — туғруқ пайтида табиий равишда бачадоннинг вақти-вақти билан оғриқли қисқариш акти; шу қисқаришдан юзага келадиган ҳолат.

Рус. Схватки; син. родовые схватки.

Тўр парда — кўз соққасининг ички пардаси; таркибида фотосенсор ҳужайралар бўлади, кўрув анализаторларининг периферик қисми.

Рус. Сетчатка; син. сетчатая оболочка.

Тўр парда доғи (син. с а р и қ д о г) — кўрув нерви дискидан ташқарида жойлашган тўр парданинг энг сезувчан соҳаси.

Рус. Пятно сетчатки; син. жёлтое пятно.

Тўр парда кўчиши — кўз тўр пардаси ички қаватларининг унинг пигментли қаватидан кўчиши — ажраши.

Рус. Отслойка сетчатки.

Тўрсимон ифбат пардаси (син.: панжарасимон ифбат пардаси, галвирсимон ифбат пардаси) — кичик-кичик кўп тешикчали ифбат пардаси.

Рус. Девственная плева решётчатая.

Тўрт кунлик безгак — ҳар 72 соатдан кейин қайталаниб турадиган безгакнинг клиник бир хили.

Рус. Четырёхдневная малярия.

Тўрт муча — *халқ табобатида* — кўз, кулоқ, қўл ва оёқ; ҳар тўртгаласи жуфт аъзо.

Тў с и қ — қ. **Тўсиқ**.

Тўсиқли ифбат пардаси — ўртаси тўсиқ билан тўсилган иккита тешиги бор ҳалқасимон ёхуд яримойсимон ифбат пардаси.

Рус. Девственная плева перегородчатая; син. девственная плева перегороджённая.

Тўқич (син. тўс и қ) — *анатомияда* — организмдаги ички бўш аъзоларнинг қоққоқ (клапан) вазифасини бажарувчи ички пардалари бурмалари; улар аъзо тешиқларини, бўшлиқларини тўсиб туриш функциясига эга бўлади.

Рус. Заслонка.

Тўти касаллиги — одамга қушлардан, кўпроқ, тўтилардан ҳаво орқали юқадиган ўткир юқумли касаллик; уни хламидия микроорганизми келтириб чиқаради; касаллик майда ўчоқли ёки интерстициал зотилжам кўринишида юзага чиқади; узоқ чўзилишга ва вақти-вақти билан қайталаниб туриш табиатига эга.

Ик. номи **Орнитоз**.

Рус. Орнитоз; син.: болезнь попугайная, п с и т т а к о з .

Тўтигумшук — рентгенограммада умуртқа погонасининг ён томонида кузатиладиган ярим илмоқ шаклидаги соя.

Рус. Клов попугая.

Тўхтатиб бўлмайдиган қусиш (син.: в а р а қ - в а р а қ қусиш, тўхтовсиз қусиш) — кеча-кундуз дам-бадам зўр бериб қусиш; аксари, юқумли (инфекцияли) касалликларнинг оғир хилларида, заҳарланишларда ҳамда ҳомиладорлар токсикозларида кузатилади.

Рус. Неукротимая рвота; син. г и п е р е м е з и с .

Тўхтатиб бўлмайдиган ҳомиладорлар қусиши (син. ҳ о м и л а д о р л а р тўхтовсиз қусиши) — ҳомиладорларнинг оғир токсикозларида кузатиладиган кеча-кундуз дам-бадам такрорланиб турадиган ҳомиладорлар қусиши; овқатдан, унинг ҳидидан ниҳоятда жирканиш, нерв системаси ва ички аъзолар иши бузилишлари билан юзага чиқади.

Рус. Рвота беременных неукротимая; син. рвота беременных чрезмерная.

Тўхтовсиз қусиш — қ. **Тўхтатиб бўлмайдиган қусиш**.

Тўш (син. тўш суюги) — бир томони билан умуртқа погонасига бириккан қовурғаларнинг иккинчи томонини ўзига бириктириб олувчи ва шу билан кўкрак қафасини ҳосил қилишда иштирок этувчи ясси суяк.

Рус. Грудина.

Тўшакнайваста — ойлаб, баъзан, йиллаб давом этадиган оғир касалликлар (мас., умуртқа инфекциялари, шикастланишлар, тос суяклари синишлари, юрак хасталиклари ва бошқа турли хил дардлар) оқибатида узоқ вақт тўшакда ётиб қолиш.

Тўшакпайвасталик — **тўшакпайваста** (қ.) бўлиб ётиб қолиш-лик.

Тўш дастаси — *халқ табобатида* — тўшнинг ханжарсимон ўсимтаси.

Тўш ортки буқоғи — тўш орқасида жойлашган аберрант буқоқ.

Рус. Загрудинный зоб.

Тўш орги оғриғи — аксари, юрак иши етишмаслиги ёки кўкс оралиғининг бошқа дардларида уларнинг белгиси сифатида сезиладиган тўш ортидаги оғриқ.

Рус. Загрудинная боль.

Тўш с у я г и — қ. **Тўш.**

Тўқима — функцияси, тузилиши ва келиб чиқиши бир хил бўлган хужайралар ва хужайра бўлмаган структуралар мажмуи.

Рус. Ткань.

Тўқимадаги алмашиниш — бирор-бир тўқима миқёсида бўладиган алмашинув.

Рус. Тканевой обмен.

Тўқималар қўшилмаслиғи — донор билан реципиент тўқималарида генетик (ирсий) қарама-қаршилик — антиген фарқлар бўлиши ва оқибатда кўчириб ўтқазилган — трансплантация қилинган аъзо ва тўқималарнинг ажраб тушиши реал бўлган ҳодиса.

Рус. Тканевая несовместимость.

Тўқима нафаси (син. *х у ж а й р а н а ф а с и*) — организм фойдаланадиган энергия ажраб чиқишига олиб келувчи аэроб оксидланиш-қайтарилиш реакциясидан иборат тирик жон тўқималарида кечадиган нафас жараёнлари.

Рус. Тканевое дыхание; син. клеточное дыхание.

Тўқима экмаси (син. *т ў қ и м а к у л ь т у р а с и*) — организмдан ташқарида ундириб ўстирилган тўқима.

Рус. Культура ткани.

Тўқнашув — *психиатрияда* — олий нерв фаолиятини издан чиқишга олиб келувчи марказий нерв системасида кўзгаллиш билан тормозланиш жараёнларининг тўқнашиши.

Рус. Спирбка.

Тўғноғичсимон чўлтоқ — ампутация қилинган — кесиб ташланган оёқ чўлтоғида юмшоқ тўқималар уюми ҳосил бўлишидан юзага келган чўлтоқ.

Рус. Булавовидная культя.

Тўғри ичак — қ. **Кўтон.**

Тўғри ичак санчиги — қ. **Кўтон санчиги.**

Тўғри ичак сўзағи — қ. **Кўтон сўзағи.**

У

Увушин I — гавданинг бирор ери (аксарият, қўл ва оёқ) босилиб қолиши оқибатида қон юришмай қолиб **караخت** (қ.) бўлиши, жимирлашиб игна санчгандай, сўзак киргандай нохуш сезги пайдо бўлиши.

Рус. Онемение.

Увушин II — совқотиб жунжикиш; совуқдан ҳам бўлиши, эндигина бошланиб келаётган иситмадан ҳам бўлиши мумкин.

Рус. Озноб.

Узалгич — тиббиёт муассасаларида беморни қисқа муддатга узала ётқизиб текшириладиган, ўтқизиб қўйиб турли хил муолажалар ўтказиладиган, сирти дермантин билан қопланган тахта каравот.

Рус. Кушетка.

Узатилувчи оғриқ — асосий касаллик ўчоғидан нари-нари соҳаларга узатиладиган, бериладиган оғриқ.

Рус. Иррадиирующая боль.

Узилган ҳомиладорлик — ой-қунига етмай, ҳомиладорликнинг дастлабки ҳафта ёки ойларида тўхтаган ҳомиладорлик; аксари, **бачадон ташқарисидаги ҳомиладорлик** (қ.) деб аталувчи: **пайдаги ҳомиладорлик** (қ.), **тухумдондаги ҳомиладорлик** (қ.), **қориндаги ҳомиладорлик** (қ.) **кабиларда уруғланган тухум ҳужайра** (қ.) пайвандланиб ривож топаётган аъзо ёрилиши ва бошқа сабаблар оқибатида у ўсишдан тўхтайди ва нобуд бўлади.

Рус. Прервавшаяся беременность.

Узилиш I — қаттиқ механик шикастланишлар оқибатида оёқ ёки қўлнинг, баъзан, аъзо ёки суякнинг бир қисми (бўлаги)нинг ёхуд пай ҳамда мушак кабиларнинг узилиб кетиши.

Узилиш II — 1. Узоқ ётиб эндигина тузалиб келаётган беморнинг узилиши, касалликнинг қайта зўрайиб кетиши.

2. Тўшакдан турибоқ ишга уннаб кетган, юмушларига киришиб кетган киши касалининг қайталаниб қолиши; бу ҳам шу беморнинг узилганлигини кўрсатади.

Узма — *халқ табобатида* — бўйин, **яғрин** (қ.) соҳаси, кураклар ва уларнинг қуйи соҳалари, қовургалар оралиғи, умуртқа атрофларидаги чуқур тўқималарнинг сурункали шамоллаши ва оқибатда тери остида узун-қисқа тугунлар, "томирлар"нинг юзага келиш касаллиги.

Табиблар уларни бармоқлари билан ниқталаб эзиб, "узиб" уқалаш билан даволайдилар. Узма, аксарият, ўпканинг узоқ давом этувчи сурункали шамоллашига қўшилиб келади.

Узоқни кўра олишлик — қ. **Яқинни кўра олмаслик.**

Узоқни кўра олмаслик (син. яқинни кўра олишлик) — кўз оптик системасининг асосий фокуси тўр парда билан гавҳар оралигида жойлашган бўлиши оқибатида келиб чиққан кўз рефракцияси нуқсони.

Рус. Близорукость; син.: миопия, рефракция глаза миопическая.

Узоқ умр — одамнинг узоқ (90 ёшдан ошиқ) умр кўрганлигини ифодаловчи ижтимоий-биологик ҳодиса.

Рус. Долголетие.

Узоқ хотира — 1. Қабул қилинган ахборотларнинг миёда узоқ вақт сақланиб туриши.

Рус. Долговременная память.

2. Қадимдан миёда (хотирада) сақланиб келаётган ахборотлар, нарса-ҳодисалар ва ҳ.

Узум билан даволаш — беморга узумнинг ўзини 0,5 кг дан 2 кг гача, шарбатини 0,5 л дан 2 л гача истеъмолга бериб даволашнинг парҳез терапия методи; асосан, организмда сув-туз алмашинувини меъёрига келтириш мақсадида қўлланилади. .

Ас. т. **Узум терапия.**

Рус. Виноградолечение; син. а м п е л о т е р а п и я.

Узун бўй — қ. **Новча.**

Узунчоқ миё — бош миёанинг орқа миёга ўтиб кетадиган бўлими.

Рус. Продолговатый мозг.

Уйма-уй кўздан кечирिश (син. у й м а - у й ю р и б к ў з д а н к е ч и р и ш) — тиббиёт ходимлари ёки санитария фаолларининг юқумли касалликларга чалинган беморларни, хонадоннинг санитария аҳолини аниқлаш мақсадида кўчама-кўча, уйма-уй юриб кўздан ўтказиши; текшириши.

Рус. Подворный обход.

Уйма-уй юриб кўздан кечирिश — қ. **Уйма-уй кўздан кечирिश.**

Уй пашшаси — одам овқатланадиган озиқлар билан кун кўрадиган синантроп пашшалар тури; аксарият, ичак инфекциялари ва инвазион касалликлар кўзгатувчиларини та-

пиб юқтириб юради; қуртлари (личинкалари) эса ичак ва тўқималарда миаз хасталикларини қўзғатади.

Рус. Домовая муха.

Уйқу — одамда руҳий фаолиятнинг онгли (ихтиёрий) тўхташи, ташқи таъсирларга бўлган реакцияларнинг пасайиши, рефлексларнинг тормозланишидан иборат нормал физиологик ҳолат. У — бутун умр мобайнида уйгоқликдаги реал фаолият билан алмашилиб туради ва уйгоқликда толиққан организм учун дам олиш, энергия тўплаш жараёни ҳисобланади.

Рус. Сон.

Уйқу босиш — қ. **Уйқу келиши**.

Уйқу билан даволаш — руҳий беморларни ухлатувчи воситалар билан узоқ вақт узлуксиз ёки вақти-вақти билан ухлатиб даволаш методи.

Ас. т. **Уйқу терапия**.

Рус. Терапия сном; син. сонная терапия.

Уйқу бузилиши — одатдаги уйқу билан уйгоқлик маромининг издан чиқиши: кечаси ухламаслик (ёки ухлай олмаслик), кундузи мудраб юриш.

Рус. Извращение сна.

Уйқуга кетиш — қ. **Ухлаш**.

Уйқуда сийиб қўйишлик — қ. **Тунги сийгоқлик**.

Уйқу дорилар — қ. **Ухлатувчи воситалар**.

Уйқу келиши (син.: уйқу босиш, уйқу сиқиши) — миа тормозланиб, ўзининг актив фаолиятини тўхтатиш жараёни.

Рус. Наступление сна.

Уйқусизлик — одатдагидек тез ухлай олмаслик, дам-бадам уйгонавериш, юза ухлаш, вақтидан илгари, уйқуга тўймай уйғониш ва ҳатто тунлари бутунлай ухлай олмаслик билан юзага чиқадиган уйқу бузилиши.

Рус. Бессонница.

Уйқусизлик асабийлиги — мутгасил ёки дам-бадам уйқудан қолиш, тўйиб, қониқиб ухламаслик, умуман, сурункали уйқудан тиниқиб турмаслик оқибатида (ҳатто, орасида уйқуга тўйиб олиш ҳоллари бўлганда ҳам) бора-бора, баъзиларда эса, тез кунда келиб чиқадиган асабийлик касалиги.

Ас. т. **Уйқусизлик неврози**.

Рус. Невроз бессонницы.

Уйқусираш I — уйқу исташ ҳолати.

Уйқусираш II — уйқуда, уйқу аралаш алаҳланг гапириш, бақириниш, чақириниш, уришиниш, қўрқиниш, ўрнидан туриб кетиш каби синдромлар билан юзага чиқади.

Бу ҳолат баъзи кишиларда соғ иайтларда ҳам кузатилса, баъзи кишиларда эса улар кучли руҳий кечинмаларга тўлиб-тошганида кузатилади.

Уй қу си қи ши — қ. **Уйқу келиши.**

Уйқучанлик — фаолиятнинг умуман иасайиши, руҳий жараёнлар кечувининг сусайиши, мушаклар тонусининг бўшашуви билан қўшилиб келадиган уйқуга бўлган зўр физиологик эҳтиёж.

Рус. Сонливость.

Уй қу ў чи ш — қ. **Уйқу қочини.**

Уйқу қочини (син. уй қу ў чи ш) — ухлаш тараддудини кўраётганда ёки бир ухлаб уйғониб кетгандан кейин қайта ухлай олмаслик, кўзга уйқу келмаслиги.

Уйғоқлик — бедор ҳолат.

Уйғонини — уйқудан уйғоқлик ҳолатига ўтиш жараёни.

Рус. Пробуждение ото сна.

Улғайиб кетган кўксув (син. зўрайиб кетган кўксув) — ҳар қандай меридианда кўрув майдони фиксация нуқтасидан 15° гача ва ҳатто ундан ҳам кўпроқ тораядиган бирламчи кўксув босқичи.

Рус. Далеко зашедная глаукома.

Умр — туғилгандан то ўлимгача бўлган йиллар, ойлар, кунлар ҳисобида одамнинг ҳаётлик даври.

Умр қисқалиги — неча йил умр кўришдан қатъи назар инсон ўз олдига қўйган мақсадларини ўзи истаганича тўлатқис адо этиб улгурмаслигидан афсусланиб чиқарилган хулоса.

Умумий бурун йўли — бурун тўсиғи билан бурун чиганоқлари оралиғида жойлашган бурун бўшлиғининг ўрта қисми.

Рус. Носовой ход общий.

Умумий қичима — тери қоқламининг бутун ерига ёки каттагина қисмига тарқалган тери қичимаси.

Рус. Генерализованный зуд; син.: общий зуд, универсальный зуд.

Умумий қоқшол — чайнов, мимик, бўйин, тана ва оёқ-қўл мушакларининг бирин-кетин тоник (тортишиб) қисқаришлари, кейин иароксизмал клоник тиришишлар бошланиши билан юзага чиқадиган қоқшол.

Рус. Общий столбняк; син. генерализованный столбняк.

Умуртқа — **умуртқа погонаси** (қ.)ни ташкил қилувчи бўлак-бўлак суякларнинг умумий номи.

Рус. Позвонок.

Умуртқалилар — скелет ўқи тоғай ёки суяк погоналаридан ҳосил бўлган, етук уюшган организмларни бирлаштирувчи хордали ҳайвонлар тиининг кенжа тип.

Рус. Позвоночные; син. черепные.

Умуртқа погонаси — одам (ҳайвон)нинг дум суягидан калла ўрнашган бўйин суягигача бўлган оралиқни туташтириб турувчи, бир-бири билан тоғайлар воситасида чатишиб кетган бўлак-бўлак умуртқалар мажмуи; бутун аъзолар таянчи бўлиши билан бирга гавда қисмлари — тана, бўйин, бош ҳаракатларини тутиб туради; унинг ичида орқа мия жойлашган.

Рус. Позвоночник; син. позвоночный столб.

Умуртқасизлар — умуртқаси бўлмайдиган ҳайвонот ва жонзотлар мажмуи; буларга — *тиббиётда* — одам ва ҳайвонларда юқумли ва паразитли касалликларни кўзгатувчилар, паразитлик қилувчи қуртларнинг кўпгина оралиқ хўжалари ҳамда трансмиссив касалликларнинг юқтирувчилари киради.

Рус. Беспозвоночные.

Умуртқа сили — силга, асосан, умуртқалар таналарининг олд бўлимлари тортиладиган, олдинга эгиладиган ва умуртқа погонаси бўйига қисқарадиган, охир-оқибатда, кифоз юзага келадиган силнинг бир хили; аксарият ҳолларда, совуқ абсцесслар ва оқмалар билан асоратли кечади.

Ас. т. Сил спондилити.

Рус. Туберкулёзный спондилит; син.: болезнь Потта, туберкулёз позвоночника.

Ундириш — *тиббиётда* — микроорганизмларни, ҳайвон ва ўсимлик ҳужайраларини, тўқима ва аъзоларини сунъий шароитда — **озик муҳит** (қ.)да, организмдан ташқарида, плазма лахтасида ва бошқа муҳитларда экиб ўстириш.

Рус. Культивирование.

Униқиш — узоқ вақт иситма билан касал бўлиб ётиш оқибатида ёки узоқ вақт қуёш нурида тобланиш туфайли ўта қорайиб кетиш; қорайиб униқиб кетиш.

Уруғ — насл қолдиришни таъминловчи эркак пушти.

Шаҳват ҳосил бўладиган ва унинг ташқарига отилиб чиқишини таъминлайдиган барча аъзо ва тузилмалар номи шу "уруғ" термини қўшилиши билан ясалади: **уруғ йўли**, **уруғ пуфакчаси**, **уруғдои** ва ҳ.

Рус. Семя.

Уругдон — насл қолдиришни таъминловчи асосий эркак (ҳайвон) жинсий беzi.

Ас. т. **Мояк** (қ).

Рус. Семенник; Ас. т. Яичко.

Уруғланган тухум ҳужайра — ўзига эркак сперматозоидни қабул қилган аёл **тухум ҳужайра** (қ.)си; **уруғланиш** (қ.) юзага келган бу шароитда янги организм — зигота дунёга келади ва ҳомилага айланади.

Рус. Оплодотворенная яйцеклетка.

Уруғланиш — эркак гаметаси — сперматозоиднинг, аёл гаметаси — тухум ҳужайра билан қўшилиб зигота — янги организм ҳосил бўлишига олиб келиш жараёни.

Рус. Оплодотворение.

Уруг иуфаги — қ. **Уруг пуфакчаси**.

Уруг пуфакчаси (син. уруг пуфаги, уруг қопчаси) — қовуқ ости билан кўгон (тўғри ичак) оралигида жойлашган эркак жинсий системасининг бир жуфт беzi; шаҳват таркибига кирувчи секрет ишлаб чиқаради.

Рус. Семенной пузырьёк.

Уруг қопчаси — қ. **Уруг пуфакчаси**.

Ухлаб қолиш — қ. **Ухлаш**.

Ухлатки — қ. **Ухлатувчи воситалар**.

Ухлатки воситалар — қ. **Ухлатувчи воситалар**.

Ухлатувчи воситалар (син.: уйқу дорилар, ухлатки, ухлатки воситалар, ухлатувчи дорилар, ухлатувчилар, ухлатувчи моддалар) — уйқу келишини тезлатувчи ва унинг етарли вақтгача чўзилишини таъминловчи **дори воситалар** (қ.).

Рус. Снотворные средства; син. гипнотические средства.

Ухлатувчи дорилар — қ. **Ухлатувчи воситалар**.

Ухлатувчилар — қ. **Ухлатувчи воситалар**.

Ухлатувчи моддалар — қ. **Ухлатувчи воситалар**.

Ухлаш (син.: уйқуга кетиш, ухлаб қолиш ва б.) — уйқуни бошдан кечирिश.

Ухлоқлик — уйқу бошдан кечирилаётган ҳолат.

Учиш — *тиббийтда* — юз, қовуқ, лаб мушаклари, шунингдек, мимик мускулларнинг совуқда қолиш, асабийланиш, ўта ҳаяжонланиш каби пайтларда ёки ўзича беихтиёр пир-пираб ёки титраб туриши.

Рус. Подёргивание

Уч кунлик безгак — ҳар 48 соатдан кейин мунтазам қайталаниб турадиган безгакнинг клиник бир хили.

Рус. Трёхдневная малярия.

Учламчи захм — ички аъзолар ва нерв системасида патологик деструктив ўзгаришлар содир бўлиши, уларда гуммалар юзага келиши билан ривожланиб борадиган **иккиламчи захм** (қ.)дан кейин давом этувчи захм.

Рус. Третичный сифилис.

Уч тавақали юрак қопқоғи — қ. **Ўнг бўлмача-қоринча қопқоғи**.

Учуниниш — **учуник** (қ.)қа чалиниш.

Учуник — *халқ табобатида* — тинка-мадор қуриши, ўзни касалманд сезиш, ётоқчилаш, сирқовланиш каби ҳолатлар билан кечадиган енгил-елпи шамоллаш; учуқ топиш, эт жунжикиши ва бошқа енгил дардлар.

Учуқ — тери ва шиллиқ пардаларга гуж-гуж бўлиб таги эритематоз-шишинқираш билан тошадиган пуфакчалар кўринишида юзага чиқадиган, муайян гуруҳга мансуб вируслар кўзгатувчи касаллик; бурун қанотлари, оғиз бўшлиғи, кўз ва жинсий аъзолар шиллиқ пардалари ва айниқса, лаб ва унинг атрофига чиқадиган оддий учуқ халқ орасида яхши маълум.

Рус. Герпес.

Ф

Фазодаги кўриш — қ. **Фазодаги кўрув**.

Фазодаги кўрув (син. фазодаги кўриш) — кўзнинг фазодаги предметлар шакли ва уларнинг ўзаро муносабатларини идрок қилиш лаёқатида ифодаланадиган кўриш.

Рус. Пространственное зрение.

Фалаж (син. шол) — муайян мушаклар иннервацияси бузилиши оқибатида шу мушаклар идора қиладиган аъзо ва қисмларда ихтиёрий ҳаракатлар бутунлай йўқоладиган касаллик; бош ва орқа мия, шунингдек, периферик нервлар касалликларида кузатилади ва давоси анча қийин кечади.

Рус. Паралич.

Фалажланиш — фалаж бўлиб қолиш жараёни.

Фалажлик — фалаж бўлиб қолишлик, фалаж бўлиб қолганлик.

Фаросат — одамнинг турмушдаги нарса-ҳодисаларнинг икир-чикирларини, одамлар ўртасидаги мулоқот, муно-

сабат масалаларининг нозик томонларини, ҳаётнинг кўз илғамас жиҳатларини, сир-асрорларини ва фарқлаб бўлмас ишораларни тушуниб етиш, моҳиятини англаш хислати. Руҳий касалликларда одамнинг мия фаолияти билан боғлиқ шу хислати дастлабки онлардаёқ иарчаланиб кетади.

Фасод — қ. **Йиринг**.

Фаҳм — *психологияда* — нарс-ҳодисаларнинг, кўрган, эшитган, ўқиган билимларнинг, масалаларнинг ноаниқ томонларини, мавҳум бўлиб қолган жиҳатларини, кўз илғамас ички дунёсини, сир-асрорларини ва уларнинг моҳиятини идрок қилиш, тагига етиш ҳамда умумлаштириб, хулосалаб мияда гавдалантириш; унинг издан чиқиши руҳий касалликларда аниқ-равшан кўзга ташланиб туради.

Феъл I (син.: феъл-атвор, феъл-хўй, хулқ-атвор) — муҳим ирсий хусусиятларнинг атроф-муҳит билан ўзаро муносабатга киришувида юзага чиқадиган ҳамда индивиднинг ҳаёт-фаолиятида реал нарс-ҳодисаларга, жамиятга, одамларга муносабат-мулоқотларида, шунингдек, уларга нисбатан қўлланган ўзига хос хатти-ҳаракатларида намоён бўлувчи шахс руҳий ҳаётининг такрорланмайдиган яхлит ва барқарор индивидуал хислатлари мажмуи.

Рус. Характер.

Феъл II — кишининг ташқи таъсиротлар таъсирида юзага келган муайян вақтдаги руҳий ҳолати, тушқунлик ёки кўтаринкилик кайфияти, атрофдагиларга бўлган муносабатларида акеланувчи авзойи.

Феъл-атвор — қ. **Феъл I**.

Феъл-хўй — қ. **Феъл I**.

Фикр — нарс, воқелик ҳақида фикрлашнинг маҳсули; миянинг ихтиёрий, гоҳида, ихтиёрсиз фаолиятининг маҳсули.

Рус. Мысль.

Фикр қовушмаслик — фикрлаш жараёнининг мантиқан ва ассоциатив боғланмаслиги ҳамда тасаввур ва тушунчалар ривожининг тобора чалкашланиб бориши.

Рус. Бессвязность мышления; син.: ассоциативная бессвязность, инкогерентность мышления.

Фил касаллиги — қ. **Филоёқ**.

Филоёқ (син. фил касаллиги) — лимфанинг тўқималарда барқарор димланиб туриши оқибатида оёқ (-лар) (баъзан эркакларда ёргоқнинг, аёлларда уятлиқ лабларнинг ҳам) ҳажмининг йўфонлашиб анчагина катталашishi, зал-

ворли тус олиши; тери ва тери остки клетчаткаларининг склерози ва трофик бузилишлари билан кечади.

Рус. Слоновость.

Фитила — қ. **Тиқим**.

Футурдан кетиш — қ. **Ҳолдаи тойиш**.

Фуқаролар ҳимояси тиббий хизмати касалхонаси — зарланган ва касалликка чалинган беморларга малакали ҳамда ихтисослашган тиббий ёрдам кўрсатиладиган ва даволанадиган касалхона.

Рус. Больница в медицинской службе Гражданской защиты.

Х

Хавфли... — тиббиёт фанининг кейинги жадал тараққийти ўзбекча бир талай терминлар ясалишига олиб келди. Жумладан, "Хавфли" сўзига ўта хатарли, даволаш қийин бўлган, аксарият, ўлимга олиб борувчи касалликларни англатиш маъноси юкланди ва унинг ишгирокида бир қатор бирикма терминлар ясалди: **хавфли ўсма** (қ.), **хавфли шиш** (қ.), **хавфли саргайма** (қ.) ва б.

Рус. Злокачественный.

Хавфли кўксув — кириксимон тана ўсимталари орасида гавҳарнинг қисилиб қолиши, кўз ички босимининг бирдан ошиб кетиши ва бунинг оқибатида кўриш лаёқатининг қайтмас бўлиб йўқола бориши билан юзага чиқадиган **кўксув** (қ.).

Рус. Злокачественная глаукома.

Хавфли саргайма — одамни ўта саргайишга ва жигарини оғир шикастлашга, иши жиддий етишмаслигига олиб келадиган гепатитнинг оғир хили.

Рус. Злокачественная желтуха.

Хавфли шиш I — тўқималарнинг сезилмас даражада газ ҳосил бўлиши билан кечадиган шиши; оқибати хатарли анаэроб инфекциянинг бир хили.

Хавфли шиш II — *халқ табобатида* — турли хил ўсмалар ва ёмон шишлар билан кечадиган номи номаълум, аммо инсон ҳаётига хавф-хатар соладиган дўмбайма касалликлар.

Хавфли ўсма — инфльтрацияланиб ўсиш хусусиятига эга бўлган, ён-веридаги тўқималарга ўсиб ўта оладиган ва уларни емириб юборадиган, метастазланиш (жалалаш) лаёқати бор ўсма.

Рус. Злокачественная опухоль.

Хавфли ҳўппоз — қ. **Куйдирги**.

Хавфсиз... — бу сўзга "хавфли" сўзига берилган маънога тескари — даволаб бўладиган, қўрқинчсиз, оқибати бехатар касалликларни англатиш маъноси юкланди ва унинг иштирокида қуйидаги бирикма терминлар ясалди: **хавфсиз ўсма** (қ.), **хавфсиз елбўғоз** (қ.) ва б.

Рус. Доброкачественный.

Хавфсиз ўсма — хавфли ўсмага қарама-қарши ўлароқ, зўр бериб ўсмайдиган, ён-веридаги тўқималарни суриб қўймайдиган, сиқиб юбормайдиган, уларни емирмайдиган ва, одатда, метастаз бермайдиган, энг муҳими инсон ҳаётига хавф солмайдиган ўсма.

Рус. Доброкачественная опухоль.

Хала — аксарият, биқин ва унинг атрофида пайдо бўладиган ўтмас санчиқли оғриқ; қовургалараро невралгия, миозит ва плевралар шамоллаганда кузатилади.

Рус. Туная колика.

Халга — *тиббиётда* — организмдаги тузилмаларни ўз ичига олган, уларни ўраб турган, қоплаб олган, морфологик тузилиши ҳар хил парда, қобиқ ва ҳ.; мас.: соч халтаси, гавҳар халтаси, ҳалқум халтаси, ноксимон мушак халтаси, чарви халтаси, юрак устки халтаси ва б.

Рус. Сумка; син. капсула.

Халқоб — *тиббиётда* — патологик ҳолатларда суюқликнинг, аксари, экссудат ёхуд трансудатнинг сероз бўшлиқларда тўпланиши.

Рус. Выпот.

Халқ табобати (син. та б о б а т) — касалликни аниқлаш ва даволашнинг халқ орасида кенг тарқалган, асосан, тажрибага асосланган амал ва усуллари, дори ва муолажалари, уларни беморларга қўллаш йўл-йўриқлари, шунингдек, дардларнинг олдини олиш чора-тадбирлари мажмуи.

Рус. Народная медицина.

Хасмол (син. м и л к а к) — қўл бармоқларининг териси, тирноғи, суяги ва бошқа тўқималарининг ўткир йирингли яллиғланиш касаллиги; у, аксари, бармоқлар учидан бошланади.

Рус. Панариций.

Хаста — 1. қ. **Бемор.**

2. Касал.

Хасталик — қ. **Касаллик.**

Хатарли омил — муайян бир касалликнинг бевосита сабабчиси бўлмаган, аммо унинг келиб чиқиш эҳтимолини оширувчи омил.

Рус. Фактор риска.

Хатна — болалар чукининг бошчасини очиб (ялангочлаб) қўйиш мақсадида чукининг кертмагини (қалпоқчасини) айланасига кесиб олиш; бу — келажакда олат бошчасининг сал бўлса-да, катталашувига шароит туғдиради ва фимоз — кўрчук ва бошқа касалликларнинг олдини олади.

Рус. Обрезание.

Хивчинлилар — ўзларининг ҳамма ривожланиш босқичларида бир ёхуд бир неча хивчинлари бўладиган содда жониворлар — ҳайвонлар синфи; тиббиётда хивчинлилар касаллик келтириб чиқарувчи — **лейшманийлар**, **трипаносомалар**, **лямблия**, **трихомонадалар** ва касаллик келтириб чиқармайдиган — паразитлар — **ичак хивчинлиларига** тафовут қилинади.

Рус. Жгутиковые.

Хилт — 1. *Тарихий* — бадан суюқлиги. Қадим — Гиппократ даврларидан бошлаб Абу Али ибн Сино даврлари ва ундан кейин ҳам узоқ вақт мобайнида одам организмини, унинг касалликларини, носогликларини ундаги хилтларнинг нисбатлари билан боғлаб ўрганишган. Хилт 4 хил: қон, балгам, сафро ва савдо.

2. Ҳозир хилт деганда танадаги турли хил суюқликлар тушунилади.

Хира кўришлик. — қ. **Кўз ожизлиги**.

Хириллаш (-лар) — нафас йўллариининг торайишидан ёки уларда патологик ажралмалар мавжудлигидан юзага келадиган нафас шовқинлари; улар ўз табиатига кўра асосан: **нам хириллашлар**, **қуруқ хириллашлар** ва **чарсилловчи хириллашлар** (қ.)га тафовут қилинади.

Рус. Хрипы.

Хол — таркибида меланин тутувчи невос хужайраларини сақлайдиган, келиб чиқиши нейроэктодермали теридаги туғма тузилма (ўсма).

Ас. т. **Невос**.

Рус. Невус; син.: невоидная опухоль, невоклеточный невос, пигментный невос, родимое пятно.

Хомейувчилар — гўшт истеъмол қилмайдиганлар — вегетарианлар гуруҳига мансуб, фақат хом ўсимлик ва уларнинг маҳсулотларини еб ҳаёт кечирувчи кишилар мажмуи.

Рус. Сыроедение.

Хомсемиз — гавда мушаклари ривож топмай, ёг тўқималари ўсиб танасини ёг босган одам.

Хомсемизлик — гавда мушаклари ривож топмай, ёг тўқималари ўсиб танани ёг босган ҳолат.

Хона папшаси — одам овқатланадиган озиқлар ва унинг нажаси билан кун кўради; бир қатор юқумли ичак инфекциялари ва инвазион касалликлар қўзғатувчиларини ўзига илаштириб юқтириб юради; гумбаклари (личинкалари) ичак ва тўқималарда миаз хасталикларини қўзғатади.

Рус. Комнатная муха.

Хотин I — 30 ёшдан 75 ёшгача умрини яшаб келаётган аёл.

Рус. Женщина.

Хотин II — эркак никоҳидаги аёл.

Рус. Жена.

Хотинчалиш — қ. **Ҳезалак**.

Хотинчалишлик — қ. **Ҳезалаклик**.

Хотин-қизлар — қ. **Аёллар**.

Хотир — қ. **Хотира**.

Хотира (син.: ёд, хотир, эс, ҳофиза) — 1. Одам (индивид)нинг илгариги тажрибадан олинган маълумот (ахборот)ларни мияда муҳрлаш, сақлаш ва қайта акс эттириш — рўёбга чиқариш хусусияти.

Рус. Память.

2. Илгари мия (хотира)да сақланиб қолган таассуротлар, ахборотлар, нарса-ҳодисалар ва ҳ.

Хулқ — атроф-муҳитдаги нарса-ҳодисалар, одамлар ва жамиятдаги реал воқеликлар билан ўзаро муносабатларда намоён бўладиган, шахснинг ўзига хос феъл-атворидан келиб чиқадиган хатти-ҳаракатлари мажмуи; хулқнинг бузилиши тиббиётда ҳатто енгил-елпи асаб ва руҳий бузилишларнинг дастлабки даракчилари бўлиб хизмат қилади.

Рус. Поведение.

Хулқ-атвор — қ. **Феъл I**.

Хумор — 1. Муайян бир нарса-ҳодисага, воқелик содир қилишга кўникма ҳосил қилиш, одатланиш, ўрганиб қолишдан одамда пайдо бўладиган хоҳиш, истак, майл туйғуси.

2. Токсик манияларга боғланиб қолишга олиб келувчи наркотик моддаларни қабул қилиш тўхтатилгандан кейин

ёки уларга қарши антагонист моддалар қўлланилгандан сўнг уларга бўлган кучли эҳгиросли руҳий ингилиш, истак, майл ва хоҳишларда ифодаланувчи ҳолат.

Ас. т. **Абстиненция**

Рус. Абстиненция; син. абстинентный синдром.

Хунаса (син. қўш жинс) — бир индивидда (мас., одамда) аёл ва эркак жинсига мансуб ташқи жинсий белгилар (аъзолар)нинг мавжуд бўлиши.

Ик. номи **Гермафродит**.

Рус. Гермафродит.

Хунасалик (син. қўш жинслик) — бир индивидда (мас., одамда) аёл ва эркак жинсига мансуб ташқи жинсий белгилар (аъзолар)нинг мавжуд бўлиш ҳолати.

Ик. номи **Гермафродитизм**.

Рус. Гермафродитизм.

Хуррак — одам чуқур уйқуга кетганида оғзи очилиб қолиб у орқали нафас олганида мушаклари бўшашиб осилиб тушган юмшоқ танглайга ҳаво урилиб уни тебратишидан юзага келадиган тебранма товуш.

Рус. Храп.

Хуррак отиш (син. хуррак тортиш) — чуқур уйқуга кетганда нафас билан **хуррак** (қ.) чиқариш.

Хуррак тортиш — қ. **Хуррак отиш**.

Хуруж — бирор касалликнинг белги, симптом ва синдромларининг вақти-вақти билан юзага чиқиб туриши, қайталаниши, авжига миниши ва зўрайиши.

Рус. Приступ.

Хўжалик ҳамшираси — даволаш-профилактика муассасаларида оқликлар, кийим-кечаклар, анжомлар ва жиҳозларнинг бўлиши, сақланиши ва аҳволи учун масъул бўлган ходим; катта ҳамшира раҳбарлигида ишлайди.

Рус. Сестра-хозяйка.

Хўрсиниш (син. энтикиш — 2) — 1. *Тиббиётда* — хафагарчиликдан, гам-андуҳдан кейин, болаларда эса йиғидан сўнг кўкракни кетма-кет уланган нафас билан тўлдириб уфуриш.

2. *Психологияда* — инсон гам-андуҳининг энг аниқ ва беқиёс мукамал белгиси.

Рус. Всхлипывание.

Хўрсиниқ — *тиббиётда* — хафагарчиликдан, гам-андуҳдан кейин, болаларда эса йиғидан сўнг кўкракни кетма-кет уланган икки-уч нафас билан тўлдириб уфурилган ҳолат.

Рус. Всхлипывание.

Ч

Чавандоз оёқ — қ. **Камон оёқ**.

Чаёнлар — қорин бўғимлари охирида нейротоксин ишлаб чиқарадиган беши ва учиди қаттиқ қорамтир илмоқсимон ниши бўладиган бўғимоёқлилар турига мансуб ўргимчаксимонлар синфига кирувчи йирик бўғимоёқли газанда.

Чаёнлар чаққанда шу жой қаттиқ оғрийди, кейин қизариб жонсиз бўлиб қолади. Умумий заҳарланиш белгилари — гаириш, нафас олиш, югиниш қийинлашади, оғир ҳолларда — талваса тутиши, эт жунжикиши, кўнгил айнаши, юрак ўйнаши кузатилади. Бу — бир неча кунгача сақланиб туриши мумкин. Одатда, чаён чаққан, яъни ниш урган жой асоратсиз битиб кетади.

Рус. Скорпионы.

Чайинди — бемор сув ёки дори эритма билан оғиз ва томоғини гаргара қилиб чайиб ташлаган суюқлик; тиббий асбоб-анжомлар чайиб олинган суюқлик.

Рус. Ополоски.

Чайиш — оғизга ҳўшлаб олинган суюқ дори модда билан беморнинг ўзи оғиз ва томоғини гаргара қилиб чайиб ташлаши билан чекланадиган даволаш-профилактик муолажа.

Рус. Полоскание.

Чайнаш — овқат луқмасини оғизда тишлар ёрдамида эзиб майдалаш ва сўлаклар билан юмшатиш.

Рус. Жевание.

Чайқалиш — қ. **Силкиниш**.

Чайқалиш касаллиги (син.: денгиз касаллиги, ҳаво касаллиги) — айрим одамлар учадиган аппаратларда, кемаларда бўлган вақтларида чайқалишдан вестибуляр анализаторларининг узоқ вақт мутгасил таъсирланавериши оқибатида уларда келиб чиқадиган патологик ҳолат; беҳоллик, бош айланиш, сўлакнинг кўнлаб ажралиши, кўп терлаш, кўнгил айнаш ва қусишлар кузатилади.

Рус. Укачивание; син.: воздушная болезнь, морская болезнь.

Чайқатмалар I — шифобахш лойларни исталган шўр кўл сувлари, минерал сувлар ёки денгиз суви билан аралаштириб тайёрланган лой ванналар; куюқ (1 қисм шўр сувга 2 қисм лой), куюкроқ (тенг қисмда) ва суюқ (2 қисм шўр сувга 1 қисм лой) чайқатмалар тафовут қилинади.

Рус. Болтушки I.

Чайқатмалар II — сиртга ишлатишга мўлжалланган суспензиялар.

Рус. Болгушки II.

Чакка — бошнинг чакка соҳасига тегишли икки ён томони.

Рус. Висок.

Чакма — қ. **Чок**.

Чала бола — қ. **Ой-қунига тўлмай туғилган бола**.

Чала бачадон туриши (син. қисман бачадон туриши) — жинсий ёриқдан бачадоннинг фақат бўйни чиқиб туриши.

Рус. Выпадение матки неполное.

Чала кўришлик — қ. **Кўз ожизлиги**.

Чалалик (син. ой-қунига тўлмай туғилишлик) — она қорнида ой-қуни — ривожланиш даври (муддати)ни ўтамай туғилган ҳомиланинг ривожланиш даражаси; у — ҳарорат ушлашнинг такомиллашмаганлиги, асфиксияга мойиллиги, ташқи муҳит омиллари таъсирига етарли қаршилик қила олмаслиги билан ажралиб туради; акси **Расолик** (қ. IV ж.).

Рус. Недоношенность.

Чала соғайиш — касаллик пайтида издан чиққан функцияларнинг, ташқи муҳитга мослашиш ва меҳнат қилиш қобилиятининг ҳали бугунлай тикланмаган ҳолати.

Рус. Выздоровление неполное.

Чала суяк чиқиши — *жарроҳликда* — бўғим ҳосил қилувчи суяклар юзаларининг бир-бирига хиёл тегиб туриши билан юзага келган чиқиш.

Рус. Неполный вывих.

Чалгитувчи воситалар — қ. **Таъсирловчи воситалар**.

Чалгитувчи даво — қ. **Таъсирловчи воситалар**.

Чамбар ичак — кўричак билан тўғри ичак оралигида жойлашган ва ўнг юқори ҳамда чап томонлардан ингичка ичак қовузлогини айланиб ўтувчи йўғон ичакнинг бир қисми.

Рус. Ободочная кишка.

Чамбар ичак чап букими — кўндаланг чамбар ичакнинг пастки чамбар ичакка туташган ери.

Рус. Изгиб ободочной кишки левый; син. селезеночный изгиб.

Чамбар ичак ўнг букими — кўтариловчи чамбар ичакнинг кўндаланг чамбар ичакка туташган ери.

Рус. Изгиб ободочной кишки правый; син. печеночный изгиб.

Чалинувчанлик — қ. **Берилувчанлик**.

Чангак — қ. **Акашак**.

Чангалсимон оёқ панжа — бармоқлар кафт-фалангдан ёзилган, яъни панжа танаси юқорига танқайган, фалангалараро бўғимларда эса букилган, яъни бармоқлар пастга қараб бургут чангалисимон букилган оёқ панжа.

Рус. Когтеобразная стопа.

Чанглагич — турли хил объектлар юзасини, ҳаво муҳитини дезинфекция (дезинсекция)лаш мақсадида сууюқ ҳамда кукунсимон моддаларни чанглагиб сепишпа мўлжалланган аппарат.

Рус. Распылитель; син. дезинфекционный аппарат распыливающий.

Чангсизлангириш — ҳаво муҳитини чангдан тозалашга ёки чанг ҳосил бўлишининг олдини олишга қаратилган технологик амаллар.

Рус. Обеспыливание.

Чандир — қ. **Пай**.

Чандиқ (син. чандиқ тўқима) — яллиғлиниш оқибати сифатида репаратив регенерация натижасида келиб чиқадиган коллаген толаларга бой гиалинланган бириктирувчи тўқимадан иборат зич тузилма.

Рус. Рубец; син. рубцовая ткань.

Чандиқ лаб — қ. **Тиргиқ лаб**.

Чандиқ тўқима — қ. **Чандиқ**.

Чандиқланиш — чандиқ ҳосил бўлиш жараёни.

Рус. Рубцевание.

Чаноқ — ичида организмнинг зарур аъзоларини сақловчи тоссимон (тос чаноғи), кўзасимон (калла чаноғи), косачасимон (кўз чаноғи) шаклланиб битишган бир бугун суяклар скелети.

Чанқаш — қ. **Чанқов**.

Чанқов (син.: чанқаш, сувсаш, сувсираш, ташна бўлиш) — сувнинг организм тўқималарида уларнинг ҳаёт фаолияти учун зарур бўлган ҳажми камайганида унга инстинкт равишда юзага келадиган туғма физиологик эҳтиёж.

Рус. Жажда.

Чапақай — ихтиёрий мақсадли ҳаракатларни асосан чап қўлда бажаришга ирсий, туғма мойиллиги бўлган одам.

Чапақайлик — бир мақсадга йўналтирилган ихтиёрий ҳаракатларни чап қўл (оёқ)да бажариш билан ифодаланувчи ирсий жиҳатлардан келиб чиқадиган туғма хислат.

Рус. Леворукость.

Чап бўлмача-қоринча қоңқоғи (син. икки тавақали юрак қоңқоғи) — юракнинг чап бўлмачаси билан қоринчаси оралигидаги тешикда жойланган олд ва орқа тавақадан иборат қоңқоқ; у — бўлмачадан қоринчага тушган қонни қоринча қисқарганида орқага — қоринчадан бўлмачага қайтиб чиқишига тўсқинлик қилади.

Рус. Предсердно-желудочковый клапан левый; син.: атриовентрикулярный клапан левый; двустворчатый клапан, митральный клапан.

Чаплашувчи чечак — оғир интоксикация белбилари юзага чиқадиган, тошмалар тез тошиб бир-бирига қўшилиб кетадиган ва оқибатда тарқоқ йирингли соҳалар ҳосил қиладиган чинчечакнинг бир хили.

Рус. Сливная оспа.

Чап қоринча иши етишмаслиги (син. юрак чап қоринчаси иши етишмаслиги) — юрак чап қоринчаси (қ.)га ҳаддан ортиқ зўр келганида катта қон айланиш доирасига кам миқдорда қон ирғитилиши, чап юрак бўлмачаси (қ.) чўзилиб кенгайиб қолиши ва оқибат натижада кичик қон айланиш доирасида қоннинг димланиб қолиши билан юзага чиқадиган юрак иши етишмаслиги.

Рус. Левожелудочковая недостаточность; син. сердечная недостаточность левожелудочковая.

Чарви — қорин парда дупликатурасининг қаватли анатомик тузилмаси.

Рус. Сальник.

Чарви буралиши — катта чарвининг ўз ўқи атрофида буралиб сурилиб қолиши; бунинг оқибатида қон айланиш бузилиши юзага келади.

Рус. Заворот сальника.

Чарсилловчи хириллашлар — нафас чиқарганда деворлари ёпишиб қолган ўпка ацинусларининг нафас олган пайтда ҳаво кирганида ажрашидан юзага келадиган жарангли товуш.

Рус. Трескучие хрипы.

Чарчаганлик — қ. **Чарчоқлик**.

Чарчаш (син. ҳориш) — чарчоқнинг юзага чиқиш жараёни.

Чарчоқ (син. ҳордиқ) — ишни тўхтатиш ёки ишни енгиллатишга эҳтиёж, хоҳиш, зарурият сезиш каби ҳис-туйғулар мажмуаси билан ифодаланувчи толиқишнинг субъектив кўриниши.

Рус. Усталость.

Чарчоқлик (син.: чарчаганлик, ҳориганлик, толганлик) — ишдан чарчаб, уни тўхтатишга эҳтиёж сезиш ҳолати.

Рус. Усталость.

Чақа — **чақаланиш** (қ.)лардан юзага келган мўъжазгина жароҳатлар.

Чақаланиш — тери юза қаватининг ёки шиллиқ пардаларнинг механик таъсир оқибатида бироз қон чиқиш билан юзага келадиган мўъжазгина шикастланиши: тирналиш, шилиниш ҳамда санчилган, йиртилган кичик жароҳатланишлар.

Рус. Мелкие повреждения.

Чақалоқ — туғилгандан то 28 кунлик бўлгунига қадар даврни бошдан кечираётган бола.

Рус. Новорождённый ребёнок.

Чақалоқлар саргаймаси — аксари, соғлом чақалоқларда дастлабки кунларида юзага келадиган транзитор саргайма.

Ас. т. **Физиологик саргайма.**

Рус. Физиологическая желтуха; син.: желтуха новорождённых, физиологическая гипербилирубинемия.

Чақалоқлар ўлиб кетишлиги — қ. **Ойига тўлмаган болалар ўлими.**

Чақалоқлар ҳуснбузари — чақалоқларнинг кўпроқ юз терисига ва бошининг сочи қисмига тошадиган, кўринишидан ҳуснбузарга ўхшайдиган тошма.

Рус. Угри новорождённых.

Чақалоқлик даври — чақалоқнинг туғилгандан то 28 кунлик бўлгунига қадар яшаб ўтган ҳаёт даври.

Рус. Период новорождённости; син. неонатальный период.

Чақалоқ ривожланиш тарихи — туғруқхонада ҳар қайси чақалоққа алоҳида тўлпазиладиган, чақалоқнинг жисмоний ривожи, соғлиги ва шунингдек, олиб борилган даволаш ҳамда профилактик тадбирлар ёзиб боришга мўлжалланган ҳужжат.

Рус. История развития новорождённого.

Чақиш — газандаларнинг ўз думлари учидан жойлашган игналарини санчиш билан, баъзиларининг ўз тумшукларидаги найзалари (ёки оғзидаги тишлари)ни ботириш билан заҳарларини "душман" танасига юбориши; чақадиган газанда-

ларга: **чайн**, **ари**, **сўна**, **панша**, **чивин**, **қоракурт**, **илон** ва бошқаларни киритиш мумкин.

Рус. Укус.

Чеккиш — таркибида никотин ва бошқа моддалар сақловчи тамаки маҳсулотларини (папирос, сигара ва б.) тутатиб нафасга тортиш, бошқа маҳсулотларга аралашпириб (қ. **Нос**) тил тагига ташлаш ва **бурнаки** (қ.) қилиш.

Чекланган синиш — биргина суякнинг синиши билан кифояланган синиш.

Рус. Изолированный перелом.

Четнаб синиш — суяк деворидан бир парча суякнинг четнаб (учиб) кетиши; чала синишнинг бир тури.

Рус. Краевой перелом.

Чечак — бир неча хил чечакларнинг умумий номи; халқ орасида, шунингдек, тиббиётда ҳам, кўп ҳолларда, "чечак" деганда чинчечакни тушуниш расм бўлган; бу — нотўғри. Бизнингча, фақат бирикманинг қисқа бўлишини таъминлаш учун "чечак" сўздан фойдаланиш мумкин; мас., чечак эмлаш, чечак эпидемияси ва б. Бундай ҳолларда "чечак" деганда фақат "чинчечак" тушунилиши лозим.

Рус. Оспа.

Чечак эмлаш — чинчечакка қарши актив иммунлаш (иммунитет ҳосил қилиш).

Рус. Оспопрививание.

Чечак эмлаш игнаси — тери устига вакцина (эм) томизиб шу ерни тилишга мўлжалланган, кесувчи қисми ромбсимон пўлат пластинка.

Рус. Оспопрививательная игла.

Чивинлар — **бўғимоёқдилар** (қ.) турига мансуб **ҳашаротлар** (қ.) синфига кирувчи **қўшқанотлилар** (қ.) туркумининг чивинлар гуруҳи; ургочи чивинларгина ҳайвон ва одам қонини сўриб озиқланадилар; шу сабабдан ҳам уларни **қон сўрувчи чивинлар** (қ.) деб атайдилар. Булар орасида айниқса **безгак чивинлари** (қ.) алоҳида хавф туғдиради.

Рус. Комары.

Чигал I — *анатомияда* — веноз томирлар ёки нерв товлари (туғамлари)нинг муайян ерда бир-бирларига қўшилиб чатишиб, чувалашиб кетган ери.

Рус. Сплетение.

Чигал II — *халқ табобатида* — узоқ ёки ноқулай вазиятда ўтириб қолиш оқибатида бел ва оёқларнинг увишиб оғриб қолиш ҳолати.

Чидамлилиқ — организмнинг, шу жумладан, функционал система ва аъзоларнинг муайян бир ишни, шунингдек, жисмоний меҳнатни ҳам бажариш мобайнида толиқиб қолишга, ҳолдан тойишликка бардош бера олиш қобилияти даражаси.

Рус. Выносливость.

Чилла — 1. Кўзи ёриган аёлнинг ўзини гигиеник тоза тутиш, эҳтиёт қилиш, атроф-муҳит таъсиридан ҳимоялаш, иш қилиб уриниб қолмаслик, иала-иартиш овқат емасликни, шунингдек, одатдаги турмушига, асли ҳаёт-фаолиятига мослашишни ўз ичига олувчи қирқ кунлик муддат.

2. Янги туғилган боланинг ташқи муҳитга мослашишини, шунингдек, организмда кечаётган ташқи ва ички ривожланиш жараёнларини кузатиш, эмиш, сийиш ва ичи келишига қараб бориш, махсус гигиеник муолажалар қўллаш, инфекциялар юқишидан ҳимоялаш кабиларни ўз ичига олган қирқ кунлик муддат. Италиянча *quaranta giorni* — қирқ кун сўзларидан ясалган, фр. — *quarantaine* — карантин сўзига қиёслаганда бу тadbирнинг илдизлари узоқ ўтмиш тиббиётига бориб тақалиши аён бўлади.

Чиллали аёл (син. чиллали она) — туғандан кейинги даврни — **чилла** (қ.)сини бошидан кечираётган аёл; бу давр қирқ кунни ўз ичига олади ва карантин вазифасини ўтайди, яъни одатдаги расм-русумлардан ташқари, бегона кишилар билан мулоқотда бўлмаслик, кўча-қўйга чиқмаслик, шароитга мослашиш, шахсий гигиенага риоя этиш ва бошқа парвариш муолажалари билан кечади.

Рус. Родильница II.

Чиллали бола — туғилгандан то қирқ кунлик бўлгунга қадар даврини — **чилла** (қ.)сини бошидан кечираётган бола; бу давр қирқ кунни ўз ичига олади ва карантин вазифасини ўтайди, яъни одатдаги расм-русумлардан ташқари, бегона кишиларга кўрсатмаслик, кўчага олиб чиқмаслик, ташқи муҳитга мослашишини, шунингдек, организмда кечаётган ташқи ва ички ривожланиш жараёнларини кузатиш, эмиш, сийиш ва ичи келишига қараб бориш, махсус гигиеник муолажалар қўллаш, инфекциялардан эҳтиёт қилиш кабилар билан кечади.

Чиллали келин — шахсий ва жинсий гигиенага риоя қилиш, интим мулоқотга қўниқиш, шароитга ўрганиш, шунингдек, эндигина қариндош тутинган яқинлари билан муносабат ўрнатиш каби тажриба орттиришларни бошдан кечираётган келин.

Чиллали она — қ. **Чиллали аёл.**

Чиллахона — *халқ табобатида* — оғир дардга, юқумли хасталиклар (айниқса, қутуриш ва бошқалар)га, руҳий касалликларга чалинганларни бошқалардан ажратиб алоҳида-лаб қўйиладиган хона; ҳозирги замон тиббиётида уни изолятор дейиш мумкин.

Ас. т. **Изолятор.**

Рус. Изолятор.

Чиллашир — тропик ва субтропик иқлим шароитларида учрайдиган, келиб чиқиши (этиологияси) номаълум сурункали касаллик; ичакларда глюкоза, ёғ ва витаминлар сўрилиши издан чиқиши, камқонлик, ичкетиш, стоматит, баъзи ички аъзолар атрофияси, озиб-тўзиб кетиш каби синдромлар билан юзага чиқади; аксарият, аёлларда туғруқдан кейинги пайтларда кузатилади.

Рус. Спру.

Чилляяра — чақалоқларнинг ўта юқумли пиодермиси; у чақалоқлар 3-7 кунлик бўлганида киндик соҳасига ёки қорнининг қуйи қисмига, бўйин бурмаларига, шунингдек, кўкраги ва оёқ-қўлларига тошадиган нўхатдек, олчадек, ичи сероз, кейинчалик йирингли суюқлик билан тўладиган пуфакчалар; пемфигус касаллигининг ўзига хос хили.

Ас. т. **Эпидемик чилляяра.**

Рус. Пузырчатка новорождённых эпидемическая.

Чилноя — *халқ табобатида* — иккала бурун катаклари жиякларини қоплаб олувчи яра.

Чин бўтма — нафас йўллари дифтериясида юзага келадиган, аксарият, томоқ, ҳиқилдоқ, кекирдак юзаларини пардасимон караш боғлаши билан кечадиган оғир касаллик.

Ас. т. **Дифтерия бўтмаси.**

Рус. Дифтерийный круп; син. истинный круп.

Чин пуфакчалар тошмаси — акантолиз касаллиги белгилари билан юзага чиқувчи пуфакчалар тошмаси.

Рус. Истинная пузырчатка; син. акантолитическая пузырчатка.

Чин эритма — эритилувчи модда эритувчилар билан эритиш жараёнида эритилувчининг ҳар қайси молекуласи эритувчилар билан у ёхуд бу турда боғланишлар ҳосил қиладиган эритма.

Рус. Истинный раствор.

Чиниқиш — сув, ҳаво ва бошқа муолажалар, жисмоний машқлар, бадан тарбия қабилар билан мунтазам шуғулланиб бориш орқали ўзининг чидамлилиқ қобилиятини ошириш.

Рус. Закаливание.

Чиниқтириш — атроф-муҳитнинг бир қатор физикавий омиллари (ҳаво, сувнинг паст ёки юқори ҳарорати, пасайган атмосфера босими ва б.) таъсирига шу омиллар билан ихтиёрий равишда секин-аста (дозалаб) организмни мунтазам таъсирлантириб бориб унинг чидамлилигини ошириш.

Рус. Закаливание.

Чиноқ — туғилганда жуда кичкина бўлган, бурушиб қолган ёки ҳаёт даврида куйиб, жароҳатланиб кичик тортиб қолган қулоқ, шунингдек кемтиги, йиртиги бор бурун.

Чиноқ бурун — кемтиги, йиртиги, нуқсони бор бурун.

Чиноқ қулоқ — туғилганда мўъжазгина бўлган, бурушиб қолган ёки ҳаёт мобайнида куйиб, жароҳатланиб кичик тортиб қолган қулоқ.

Рус. Корноухий.

Чинчечак — поксвируслар оиласига мансуб вирус келтириб чиқарадиган ўткир юкумли касаллик; томчи-ҳаво ва чанг орқали, мулоқот пайтида одамдан-одамга жуда тез юқиши билан ажралиб туради; одатда, икки тўлқинли иситма, кучли интоксикация кузатилади; тери ва шиллиқ пардаларга жуда қўплаб тошмалар тошади; тошмалар навбати билан кашула, везикула, пустиула, қорақўтир ва чандиқларга айланади; илгари карантинли инфекциялар қаторига киритилган эди; 1980 йили Жаҳон соғлиқни сақлаш ассамблеяси унинг дунёда бутунлай йўқотилганлигини эълон қилди.

Рус. Натуральная оспа.

Чипқон — соч фолликуласи ва унинг атрофидаги тўқималарнинг йирингли-некротли яллиғланиши; уни стафилококк микроби келтириб чиқаради.

Рус. Фурункул; син. чирей.

Чириган тиш — қ. **Чўкиртақ**.

Чириндисмон нажас — жигарранг, чиринди ҳидли нажас; диспепсиянинг чириндили хилида учрайди.

Рус. Гнилостный кал.

Чирин — тўқималарнинг ҳаёт-фаолияти тўхтаб, аутолиз ва ириш жараёни бўлиб ўтгач уларнинг молекуляр тузилешининг емирилиши.

Рус. Разложение.

Чикши I — *тиббиётда* — суяк, кўз, гавҳар, мояк ва бошқа аъзо ҳамда тузилмаларнинг ўз ўрнидан тойиши, кўзгалиши, ажраб кетиши.

Рус. Вывих.

Чикши II — *тиббиётда* — организмдаги у ёхуд бу тузилмаларнинг, нарса-ҳодисаларнинг вақти билан униб-ўсиб, ривожланиб юзага келиши; мас.: мўйлов чиқиш, соч чиқиш, тил чиқиш, тирноқ чиқиш, тиш чиқиш ва бошқалар.

Чикиқ I — *халқ табобатида* — суяк бошининг ўз ўрнидан — бўғимдан ён-верига тойиб кетиш, силжиб қолиш ҳолати.

Чикиқ II — *халқ табобатида* — тери юзасига чиққан ҳар қандай яра-чақаларнинг умумий номи.

Чиганоқ I — конуссимон шаклдаги суяк тузилмаси (чиганоқ ўзаги) билан спирал шаклдаги суяк канали (спирал канал) мажмуасидан иборат суяк лабиринтининг бир қисми.

Рус. Улитка.

Чиганоқ II — одам гавдасидаги баъзи суякларнинг номи. Мас.: тирсак чиганоги, буруннинг пастки, ўрта ва юқори чиганоқлари ва бошқалар шулар жумласидандир.

Рус. Раковина.

Чов — қориннинг олд қуйи қисми билан сон оралигидаги ўнг ва чап ботиқликлар.

Рус. Пах.

Чов бичилиши — қов-сон чизикли бурчагининг намиқиб, ачишиб, қизариши ва кейинроқ яллиғли тус олиб оқимтир йирингнамо ажралмалар юзага келиши; аксарият, чақалоқларда, куннинг иссиқ пайтларида танасини ёғ босган кишиларда, қандли диабет бор одамларда ва узоқ вақт тўшакка богланиб қолган беморларда кузатилади; шахсий гигиенага риоя қилинса, сепма, суртма дорилар қўлланилса тез тузалиб кетади.

Чов чурраси — чов канали ҳалқасидан тери остига чиққан чурра.

Рус. Паховая грыжа.

Чок I (син.: т и к и ш , ч а к м а) — *жарроҳликда* — жарроҳий асбоблар ва тиқш ашёлари (пи, кетгут ва б.) ёрдамида тўқима ва жароҳат четларини бириктириб солинган чок.

Рус. Хирургический шов.

Чок II — *анатомияда* — калга чаноғи суяклари четларининг бир-бири билан битишиб кетган фибринли чатишмаси — **калга чоки**.

Рус. Шов черепа.

Ч о л — қ. **Қария**.

Чопиш — қ. **Югуриш**.

Чордард — қ. **Тўлғоқ**.

Чордори — *халқ табобатида* — таркиби тўрт хил доривор моддадан иборат мураккаб дори тури.

Чот (син. б у т) — табиий орқа чиқарув тешиги — дурваза билан ташқи жинсий аъзо оралиғи; у икки ён томондан қўймуч дўмбоқлари билан чегараланган.

Рус. Промежность.

Чот бичилиши — **чот** (қ.) бурмаларининг терлаб, ифлосланиб ачиши ва қизариб яллигланиши; тез-тез ювиниб юрмайдиган аёлларда, семиз кишиларда, қандли диабети бор одамларда кўпроқ кузатилади; шахсий гигиенага риоя қилинса, сепма, суртма дорилар қўлаб юрилса тузалиб кетади.

Чот йиртилиши (син. б у т й и р т и л и ш и) — *акушерликда* — қин, баъзан, тўғри ичак деворлари ҳам қўшилиб йиртиладиган чот оралиғи бутунлигининг бузилиши — туғруқ асорати.

Рус. Разрыв промежности.

Чот-қин оқмаси — қиндан бут терисига очилган оқма.

Рус. Промежностно-влагалищный свищ.

Чурра — ички аъзо ёки унинг (мас., ичакнинг) бир қисмининг бадандаги тешик-тирқишлардан тери остига, мушаклар оралиғидаги камгакларга ёки ички чўнтак ҳамда бўшлиқларга суқилиб чиқиб (кириб) қолиши.

Рус. Грыжа.

Чучкириш — қ. **Аксириш**.

Чучук — чучуктилли одам.

Чучуктил — айрим товушларни бузиб айтиш ёки бутунлай талаффуз қилолмаслик. Мас., "р"ни талаффуз қилолмаслик, "с", "ш" товушларини бошқа товушлар ўрнида ишлатиш ва ҳ.

Рус. Косноязычие.

Чукур — *анатомияда* — организмдаги айрим аъзо, суяк ва тузилмалардаги ботиқлик; мас., чакка чуқури, тирсак чуқури, пастки жаг чуқури, ёнбош суяги чуқури, қўлтиқ чуқури, мия ортиғи чуқури ва бошқалар.

Рус. Яма.

Чукур хасмол — тери ости тўқималари ҳамда улардан ҳам чуқурроқдаги тўқималарнинг ўткир йирингли яллигланиши.

Рус. Глубокий панариций.

Чукурча — *анатомияда* — организмдаги айрим аъзо, суяк ва тузилмалардаги кичик ботиқлик; мас., катта мия чакка

чуқурчаси, ўт қоши чуқурчаси, сон суяги боши чуқурчаси, тиш чуқурчаси, тўр парда марказий чуқурчаси ва бошқалар.

Рус. Ямка.

Ч ў т и р — қ. **Чўкиртак.**

Чўзилган вирусли гепатит — касалликнинг сариқлик фазаси 3-8 ой ва ундан ҳам ортиқ кунга чўзилиб кетган, ўзида ўткир гепатитнинг морфологик хусусиятларини сақлаб турган вирусли гепатитнинг бир клиник хили.

Рус. Вирусный гепатит затяжной; син. вирусный гепатит острый затяжного течения.

Чўзилиш I — касалликлар, патологик жараёнлар, шунингдек, сезги-туйғули ва рухий бузилиш ҳолатларининг ҳадеганда қайтавермай узоқ вақтга чўзилиб кетиши ва патогенезида ўткир морфологик хусусиятларнинг сақланиб туриши.

Чўзилиш II — мушак, пай ва бойламларга зўр келганда, яъни уларга ҳаддан ортиқ куч (оғирлик) тушганда уларнинг чўзилиб қолиши билан юзага чиқадиган шикастланиши.

Рус. Растяжение.

Ч ў з и ш — қ. **Тортиб қўйиш.**

Чўкинди (син. ч ў к м а) — лойқа, қуйқа ва бошқа моддаларнинг, шунингдек, тўқима ҳамда ҳужайраларнинг суюқлик (қон, зардоб, плазма, сийдик ва б.) остига ўтирган масаси.

Рус. Осадок.

Чўкиртак (син. ч и р и г а н т и ш, ч ў т и р, чўлтоқ тиш, қуртлаган тиш) — тишнинг қаттиқ тўқималари — эмал ва дентиннинг чириб еликиб қора кавакчалар ҳосил қилган ва чўлтоқ бўлиб қолган ҳолати.

Ик. номи **Карисс.**

Рус. Карисс.

Чўкиш I — лойқа, қуйқа ва бошқа моддаларнинг, шунингдек, тўқима ҳамда ҳужайраларнинг суюқликлар — қон, зардоб, плазма, сийдик ва бошқаларнинг остига ўтириш жараёни.

Рус. Оседание.

Чўкиш II (син. с у в г а ч ў к и ш) — сувга гарқ бўлиб, нафас йўлларига сув, лой ва бошқа нарсалар кириб, тиқилишдан механик асфиксия келиб чиқиши.

Рус. Утопление.

Ч ў к м а — қ. **Чўкинди.**

Чўлоқ — оёқларини уларнинг ҳар иккаласи ёки биттаси майиблиги оқибатида номутаносиб (асимметрик) ташлаб юрадиган одам.

Рус. Хромой.

Чўлоқланиш — оёқларнинг ҳар иккаласи ёки биттаси майблиги оқибатида уларни номутаносиб (асимметрик) ташлаб юриш.

Рус. Хромота.

Чўлоқлик — оёқларнинг ҳар иккаласи ёки биттаси майблиги оқибатида уларни номутаносиб (асимметрик) ташлаб юришлик.

Рус. Хромота.

Чўлғоқ — гавданинг бирор қисми (мас., қўл-оёқ) ёки аъзосининг учини кесиб олиб ташлаш ёхуд шикастланиш оқибатида унинг узилиб кетишидан қолган тўмтоқ қисми; у туғма бўлиши ҳам мумкин.

Рус. Культа.

Чўлғоқ оёқ — касаллик, шикастланиш ёхуд ўқ-снаряд тегишидан жароҳатланиш оқибатида зарур тоиилган еридан мажбуран кесиб ташланган — ампутация қилинган оёқ.

Чўлтоқ тиш — қ. **Чўкиртак**.

Чўлғоқ қўл — касаллик, шикастланиш ёки ўқ-снаряд тегишидан жароҳатланиш оқибатида зарур тоиилган еридан кесиб ташланган — ампутация қилинган қўл.

Чўмилиш — 1. Чиниқиш мақсадида дарё, ҳовузларда, даволаниш мақсадида шифобахш сувларда бутун гавдани сувга тегизиб, ботириб илдам ҳаракатланиш.

Рус. Купание.

2. Шахсий гигиенага риоя қилиш мақсадида душхонада, ҳаммомда ечиниб ювиниш.

Рус. Умываться.

Чўнтак — *тиббиётда* — организмдаги аъзо қисмлари, тузилмаларнинг чуқурлашган, ботинқираган жойи; мас.: ноғора парда олд чўнтаги, ноғора парда орқа чўнтаги, ноғора парда юқори чўнтаги.

Рус. Карман.

Чўпустаixon — ниҳоятда ориқлаб кетиш, тинка-мадор қуриши, барча физиологик функцияларнинг бағоят сусайиши, шунингдек, астеник ва апатик синдромлар билан кечадиган организмнинг ўта фуғурдан кетган ҳолати.

Ас. т. **Кахексия**.

Рус. Кахексия; син. общая атрофия.

Чўтир — 1. Баданда, айниқса, юзда чинчечак тошмасидан кейин қолган из, катта-кичик чандиқчалар; чинчечак эмлан-

гандан кейин ўрнида, аксари, қўл терисида қолган чандиқ; баъзиларда битта, кўшларда иккита бўлади.

2. Кўтир, куйдирги ва бошқа узоқ давом этувчи оғир яра-чақалардан кейин баданда қолган чандиқлар.

Рус. Оспина.

Чўтир юз — чинчечак, ҳуснбузар ва бошқа тошмалардан кейин ўрнида катталиги ва шакли турлича ботиқ ёки қавариқ чандиқлар қолган юз.

Чўчиш — дафъатан эшитилган кўрқинчли товуш, беҳосдан туртиниб кетиш, кутилмаганда шарпага рўбарў келиб қолиш, ҳаёл билан кета туриб тўсатдан тишлайдиган, чақадиган, кўриниши совуқ жонзотларга дуч келиб қолиш каби ҳаёт учун хавф солувчи нарса-ҳодисалардан таъсирланиш реакцияси; юрагини олдириб қўйган кишиларда, асаби бўшашиб қолган одамларда бу — айниқса кучли кечади.

Рус. Вздрагивание; испуг.

Ш

Шабкўр — 1. Кўз тўр пардасининг ёруғлик сезувчи таёқчаси-мон ҳужайралари функцияси бузилиши оқибатида ёруғлик етишмай қолган шароитларда кўрмай қолиш ёки гира-шира кўриш.

Ик. номи **Гемералопия**.

Рус. Гемералопия; син.: куриная слепота, ночная слепота.

2. Қоронғида кўрмайдиган одам.

Шабкўрлик — **шабкўр** (қ.) бўлиб қолишлик, яъни қоронғида ёки гира-ширада кўролмаслик.

Шайгонлаш — *халқ табобатида* — аксарият, болаларда бир йўла оёқ-қўлларнинг депсиниб тортишиш, юз-бўйин-бадан мушакларининг таранглашиш, **учиш** (қ.), панжаларнинг **акашак** (қ.) бўлиб қолиш ҳолати; **тутқанок** (қ.) (куёнчиқ), эпилепсияда, иситманинг 39–40° дан баланд бўлиши билан кечадиган касалликларда уларнинг бир синдроми сифатида юзага чиқади.

Шакланган нажас — ҳожатдан кейин маълум шаклни сақлаб қолган нажас.

Рус. Оформленный кал.

Шакланган оқма — оқманинг ички деворларида чандиқли тўқималар ҳосил бўлган, эпителий қошлаб олган оқма.

Рус. Сформировавшийся свищ; син. эпителизированный свищ.

Шакланмаган оқма — ички девори грануляцион тўқима билан қопланган, аммо эпителий ҳосил бўлмаган ташқи оқма.

Рус. Несформировавшийся свищ.

Шалвир оёқ панжа — оёқ панжа ҳаракатларида ишгирок этувчи барча мушакларнинг фалажланиши (шол бўлиши) оқибатида осилиб, шалвираб, жонсизланиб қолган оёқ панжа.

Рус. Болгающаяся стопа.

Шалвир мушаклар — айрим сурункали касалликлар, гипотрофик ҳолатлар ва бошқа сабабларга кўра, аксари, оёқ ва қўл мушаклари тонусининг пасайиб кетиши, жонсизланиб қолиши кабилар оқибатида бўшашиб, шалвираб, сўлинқираб қолган мушаклар.

Рус. Рыхлые мышцы.

Шалвир тери — ривожланиш нуқсони; атрофияланган, хамирсимон кўпчиган, шалвираган, халтум-халтум бурмалар ҳосил қилган тери.

Рус. Вялая кожа.

Шамоллатиш I — одам ўзининг бирор аъзосини ёки тана қисмини совуқда, елвизакда қолдириб касалликка чалинтириб қўйиши.

Шамоллатиш II — эшпик-дераза (ёки дераза-дарча)ларни очиб қўйиб уй (хона) ҳавосини алмаштириш, янгилаш.

Шамоллаш I — совқотишдан келиб чиқадиган бутун тананинг, шунингдек нафас йўллари (аъзолари) касалликларининг умумий номи.

Рус. Простуда.

Шамоллаш II — уйдан ташқарига чиқиб очиқ ҳавода тоза нафас олиб тетикланиш.

Шамча дори — цилиндр шаклидаги ёки бир томони учли қилиб ишланган конуссимон дори шакли; тўғри ичак (кўтон)га киритиб қўйиб даволашга мўлжалланган.

Ик. номи **Шамчалар**.

Ас. т. **Сушозиторий**.

Рус. Суппозиторий; син. свеча.

Шамчалар — цилиндр шаклидаги ёки бир томони учли қилиб ишланган конуссимон дори шакли; тўғри ичакка (кўтон)га киритиб қўйиб даволашга мўлжалланган.

Ик. номи **Шамча дори**.

Ас. т. **Сушозиторийлар**.

Рус. Суппозитории; син. свечи.

Шартли таъсирловчи — қ. **Шартли кўзгатувчи**.

Шартли кўзгатувчи (син. шартли таъсирловчи) — шартли рефлекс ҳосил қиладиган кўзгатувчи.

Рус. Условный раздражитель; син. сигнальный раздражитель.

Шартсиз таъсирловчи— қ. **Шартсиз кўзгатувчи**.

Шартсиз кўзгатувчи (син. шартсиз таъсирловчи) — шартсиз рефлекс ҳосил қиладиган кўзгатувчи.

Рус. Безусловный раздражитель.

Шақиқа — *халқ табобатида* — бошнинг, аксарият, бир томонининг вақти-вақти билан оғриб туриши; кўп ҳолларда бош айланиш, кўнгил айнаш, ёруғликни ёқтирмаслик каби инжиқ ҳолатлар билан кечади.

Ас. т. **Мигрень**.

Рус. Мигрень.

Шаҳар касалхонаси — шаҳарнинг катта ёшдаги аҳолисига ихтисослашган тиббий ёрдам кўрсатадиган **касалхона** (қ.).

Рус. Городская больница.

Шаҳар сариқ иситмаси — **сариқ иситма** (қ.)нинг эпидемиологик — шаҳарда учрайдиган варианты; юкум манбаи бемор; *Aedes aegypti* чивини юқтиради.

Рус. Жёлтая лихорадка городская.

Шаҳват (син. м а н и й) — 1. Жинсий алоқада эякуляция пайтида эркак олатидан отилиб чиқадиган жинсий суюқлик; мойк, мойк ортиқлари, простата беzi, бульбоуретра безлари ва бошқа безларнинг секретлари ҳамда талайгина сперматозоидлар аралашмаси.

Ик. номи **Сперма**.

Рус. Сперма.

2. Шаҳвоний ҳирс, ҳиссиёт.

Шаҳватли эркалар бепушглиги — уруғ чиқариш йўллари яллигланиши, шикастланиши ёки уларнинг ривожланиш нуқсонлари туфайли эякуляция (шаҳват отилиб чиқиши) жараёни бузилиши оқибатида **шаҳват** (қ.)нинг ташқарига чиқмай қолишидан юзага келадиган эркалар бепушглиги.

Ик. номи **Эксретор эркалар бепушглиги**.

Рус. Мужское бесплодие эксреторное.

Шаҳватсиз эркалар бепушглиги — **мойклар** (қ.) ва улар ортиқларининг ривожланиш нуқсонлари ёки касалликлариди, шунингдек, моддалар алмашинуви бузилиши, эндокрин бошқаруви издан чиқиши оқибатида **шаҳват** (қ.) ишлашиб чиқмаслигидан юзага келадиган эркалар бепушглиги.

Ик. номи **Секретор эркалар бепушглиги**.

Рус. Мужское бесплодие секреторное.

Шаҳват тез кетиб қолиши — жинсий алоқани бошлашдаёқ ёки жинсий олатни қинга киритиш олдидаяқ шаҳватнинг кетиб қолиши билан изоҳланадиган: 1) ёшлардаги тажрибасизлик; 2) эркаклардаги носоглик аломати.

Ик. номи. **Тезлашган эякуляция.**

Рус. Ускоренная эякуляция.

Шаҳвоний ҳирс — хаёлдан кетмайдиган, мияга ўтириб қолган, руҳни тамоман бўйсундириб олган, жинсий қониқишга бўлган ўта эҳтиросли носоглом майл.

Шикаст (син. жароҳат II) — ташқи омиллар таъсирида тўқима, аъзо ва гавда қисмлари бутунлиги ҳамда функциясининг бузилган нуқсони.

Рус. Травма; син. повреждение II.

Шикастабанд — қ. **Синиқчи.**

Шикастланиш I (син. жароҳатланиш II) — ташқи омиллар таъсирида тўқима, аъзо ва гавда қисмлари бутунлиги ҳамда функцияси бузилиш жараёни.

Рус. Травма; син. повреждение II.

Шикастланиш II — одам аъзолари, қисмлари, тузилмалари ва бошқа тўқималарнинг касаллик оқибатида ёки патология жараёнига тортилиши натижасида зарар тошган ва анатомик ҳамда физиологик функцияларини бутунлай ёки қисман йўқотган ҳолат.

Рус. Поражение; син. повреждение.

Шикастланиш ақшадлиги — қаттиқ калла-мия шикастидан кейин апатия (бефарқлик, қизикмаслик), ҳис-туйғуларнинг издан чиқиши, эйфория (кайфчоғлик) ва эксплозивлик (уришқоқлик) ҳолатлари устунлик қиладиган ҳамда хотира йўқолиб борадиган ақшадлиқ.

Рус. Травматическое слабоумие.

Шикастланишдан кейинги кўксув — кўзнинг сувсимон моддаси чиқиб турадиган йўллар механик шикастланиши оқибатида келиб чиқадиган иккиламчи кўксув.

Рус. Посттравматическая глаукома.

Шикастланиш шиши — тўқималарнинг механик шикастланиши оқибатида шикаст тошган соҳада қон ва лимфанинг димланиб қолиши, томирлар ўтказувчанлигининг ортиши ҳамда моддалар алмашинуви издан чиқишидан юзага келадиган шиш.

Рус. Травматический отёк.

Шикастланиш қорасони — механик шикастланиш оқибатида тўқималарнинг кўнлаб мажақланиб кетишидан юзага келадиган қорасон.

Рус. Травматическая гангрена.

Ш и л и м ш и қ — қ. **Шиллиқ.**

Шилиниш — тери сатҳининг механик таъсир оқибатида сал қон чиқиши билан юзага келадиган ёйиқ шикастланиши.

Рус. Экскориация; син.: царапина; ссадина.

Шиллиқ I (син. ш и л и м ш и қ) — гликопротеидларнинг сувли эритмаси бўлиб, шиллиқ безлар ишлаб чиқарадиган ёйишқоқ-шиллимшиқ суюқлик.

Рус. Слизь.

Шиллиқ II — *фармацияда* — препаратлар тайёрлашда асос ўрнида ишлатиладиган дори шакли.

Рус. Слизь II.

Шиллиқ балғам — таркибида ҳеч қандай ҳужайра элементларини тутмайдиган рангсиз, тиниқ, ёйишқоқ балғам.

Рус. Слизистая мокрота.

Шиллиқ без — секретари таркибида муцин ёки сохта муцин тутадиган без.

Рус. Слизистая железа.

Шиллиқ парда — ичи бўш аъзолар: овқат ҳазм қилиш, нафас ва сийдик-таносил системалари аъзоларининг устидан эпителий тўшалган бириктирувчи ва шиллиқ мушак тўқималаридан иборат парда; ички қавати юзаси ҳамиша шиллиқ парда орасида жойлашган махсус шиллиқ безлар ишлаб чиқарадиган шиллиқлар билан қопланиб туради.

Рус. Слизистая оболочка.

Шиллиқ санчиги (син. ичак шиллиги санчиги) — йўғон ичакнинг юришиши (перистальтикаси) ва **шира** (қ.) ишлаб чиқариши (секрецияси) издан чиқиши оқибатида пайдо бўлади; нажас билан кўп миқдорда шиллиқ ажралиб чиқиши билан юзага чиқади.

Рус. Слизистая колика; син.: кишечная колика слизистая, слизистая колика псевдомембранозная, перепончатый колит, псевдомембранозный колит, слизисто-перепончатый колит, слизистый колит, синдром раздраженной толстой кишки.

Шиллиқ ҳосил бўлиш — мерокрин тишидаги безлар фаолияти натижасида **шиллик** (қ.) ишланиб чиқиши.

Рус. Слизеобразование.

Шилпиқ — кўз конъюнктиваси лимфоид тўқималарининг юқумли диффуз инфильтрацияси; шилпиқ доначалар ҳосил бўлиши ва кейин улар ёрилиб, емирилиб ўрнида чандиқлар пайдо бўлиши, киприклар буралиб кетиши, қовоқлар ағдарилиб қолиши, шох парданинг хиралашуви ва охир-оқибатда кўр бўлиб қолишга олиб келади.

Ик. номи **Трахома**.

Рус. Трахома.

Шилпиқ доналари — **шилпиқ** (қ.) касаллигида қовоқларнинг конъюнктива ва унинг ўтиш бурмаларида ҳосил бўлган ҳар хил етукликда лимфоид ҳужайралардан таркиб топган майда, бироз тиниқ, пушти-кулранг ёки хира-кулранг тусли доналар.

Рус. Трахоматозные зёрна; син. трахоматозные фолликулы.

Шимиш — 1. Баъзи дори моддалар (витами́нлар, таблеткалар, дори томизилган қанд кабилар)ни оғизга солиб ёки тил тагига қўйиб эриб тутагунича шимиб ютиш; доривор ўсимликларнинг тегишли аъзоларини ёхуд уларнинг мевасини дори ўрнида майдалаб сўриб ютиш; дорини организмга киритиш усули.

2. Ширинликларни оғизга солиб шимиб углевод билан таъминлаш.

Шира I — *тиббиётда* — ҳазм қилиш жараёнида иштирак этувчи аъзолар ва уларнинг безлари ишлаб чиқарадиган, таркибида турли хил ферментлар ҳамда кимёвий ва органик моддалар сақлайдиган секретлар; ўз таркибига кўра улар оқсил, ёғ, углевод ва бошқа маҳсулотларни парчалаш хоссаларига эга; ишланиб чиқиш ўрнига кўра эса улар **меъда шираси**, **меъда ости беzi шираси** (қ.), **ўн икки бармоқ ичак шираси** (қ.), **ичак шираси** (қ.) ва бошқаларга тафовут қилинади; уларнинг ҳар қайсиси ўзининг алоҳида таркиби, хоссалари ва функцияларига эга.

Рус. Сок I.

Шира II — *ичимлик* — ҳўл мевалар — олма, анор, узум кабиларнинг эзиб, сиқиб олинган суви.

Рус. Сок II.

Ширзада — 1. Эмзикли болаларнинг меъда-ичак касаллиги бўлиб, миқдори ва сифат таркиби боланинг ҳазм қилиш ҳамда ўзлаштириш имкониятига тўғри келмайдиган овқат бериш оқибатида юзага келадиган, асосан, меъда-ичак иши бузилишлари билан кечадиган касаллик.

Ик. номи **Диспепсия I**.

Рус. Диспепсия I.

2. Хоҳ бола бўлсин, хоҳ катталар бўлсин — қатъи назар, сут ва унинг маҳсулотларидан меъда-ичак ишининг бузилиши: ичкетиш, ичсуриш, ич ғулдирашлари каби синдромлар билан юзага чиқади; ич "тозаланиши" билан ўтиб кетади.

Ширинча — лимфатик-гипопластик ва экссудатив-катарал диатезларнинг умумий номи; аллергияк, ауто-аллергияк реакциялар, яллигланиш жараёнининг чўзилиб кетиши, тери ва шиллиқ пардаларда инфильтратив-дескваматив жараёнлар кечиши кузатилади.

Рус. Ск ро фу лю с; син. золотуха.

Шифобахш балчиқлар (син. ш и ф о б а х ш л о й л а р) — вулқонлар отилиб чиққан, табиий сув ҳавзаларида тўпланиб қолган ва даво мақсадларида фойдаланиладиган лой жинсларнинг умумий номи; у — сув билан баданда юққа қоплам ҳосил қиладиган, бир хил жинсли, ёпишқоқ, иссиқликни узоқ ва кўп сақлай оладиган моддалардан таркиб топган; ванналарга солиб, баданга чаплаб ва бошқа муолажалар кўринишида ишлатилади.

Рус. Лечебные грязи; син. целлоиды.

Ш и ф о б а х ш л о й л а р — қ. **Шифобахш балчиқлар.**

Шифокор — қандай бўлмасин — хоҳ бевосита, хоҳ билвосита беморга у ёхуд бу даражада тиббий ёрдам кўрсата оладиган ўрта ва олий тиббий маълумотли катта-кичик барча тиббиёт ходимлари.

Рус. Медик.

Ш и ф о л а ш — қ. **Даволаш.**

Шифохона (син. т а б о б а т х о н а) — ҳар қандай махсус ёки умумий тиббий ёрдамнинг усул ва амалларига ихтисослашган катта ёки кичик, ётиб ёки қатнаб даволанадиган барча даволаш-профилактик муассасалар.

Шифохона — қадим замонлардан бери беморларга хизмат қилиб келаётган даволаш маскани.

Шииш — 1. Суюқликнинг организм тўқималарида ортиқча тўпланиши билан кечадиган гавданинг ҳамма қисмига бир хил ёки айрим қисмларига алоҳида тарқалган, табиати ҳар хил шишлар.

Рус. Отёк.

2. Катта-кичик ҳар хил ўсмалар, дўмбаймаларнинг халқ орасидаги умумий номи; айниқса, рақни **ёмон шиш** деб аташ қадимдан расм бўлган.

Шишасимон тана — **кўз соққаси** (қ.)нинг гавҳар орқа томони бўшлигини тўлдириб турувчи сирти парда билан қопланган, нозик толалар тўри ботиб кирган тиниқ елимшасимон масса.

Рус. Стекловидное тело.

Шишасимон тана кўчиши — кўз **пишасимон тана** (қ.)сининг тўр пардадан ёхуд кўрув нерви дискидан кўчиши — ажраши; кўзга преретинал қон қуйилишда юзага келади.

Рус. Отслойка стекловидного тела.

Шишасимон тана хиралашиши — **кўз соққаси** (қ.)даги **пишасимон тана** (қ.) тиниқлигининг хира тортиб қолиши; шу танага қон қуйилганда, тўр парда ёхуд кўз соққаси томирли пардаси касалликларида ва бошқа кўз дардларида кузатилади.

Рус. Помутнение стекловидного тела.

Шишасимон тана чуқурчаси — қ. **Шишасимон чуқурча**.

Шишасимон чуқурча (син. **шишасимон тана чуқурчаси**) — **пишасимон тана** (қ.)нинг **гавҳар** (қ.) жойлашган олд қисмидаги ботиқлик.

Рус. Стекловидная ямка.

Шишача — *фармацияда* — асосан, шишадан ясалган ва нимага мўлжалланганлигига қараб шакли, ранги ҳар хил бўладиган идиш; яшил, ҳаворанг, яшил-кўнғир, кўнғир, қизилбинафша ранг шишачалар; юмалоқ, тухумсимон, конуссимон, бурунли, томизгичли, паст бўйли, узун бўйли, тўртбурчакли шишачалар тафовут қилинади ва ҳ.

Рус. Флакон.

Шиш суюқлиги — шишларда гавда бўшлиқлари ва тўқима ораларида йиғиладиган кам оқсилли суюқлик.

Ас. т. **Транссудат**.

Рус. Транссудат; син. отёчная жидкость.

Шовқин I — *диагнозни аниқлашда* — юрак, ўпка, қорин бўшлиғи, қон томир, бўғимларни эшитиб кўрганда (аускультацияда) қайд қилинадиган товуш; унинг табиатига қараб аъзоларнинг функционал ҳолатига баҳо берилади.

Рус. Шум I.

Шовқин II — *гигиенада, аудиометрияда* — нутқ ёки мусиқани эшитишга, ишлаш ва дам олишга халақит қилувчи, аксарият ҳолларда, одам организмга зарарли таъсир кўрсатадиган ҳар қандай товуш.

Рус. Шум II.

Шовқин III — *кибернетикада* — системаларга кириб қолган, уларнинг ўз вазифасини бажаришга халақит қиладиган табиати ҳар хил фавқуллоддаги сигналлар мажмуи.

Рус. Шум III.

Шол — *халқ табобатида* — аксарият, оёқ ёки қўллар ишламай қолиш ҳолати.

Ас. т. **Фалаж** (қ.).

Рус. Паралич.

Шох — организмдаги аъзо ва тузилма ҳамда тўқималарнинг шохни эслатувчи бўшлиқлари, бўртиқлари; пардалар, қаватларнинг шохсимон тузилиши ва ҳоказо; мас., катта миёдаги ортки, олд, қуйи, ён қоринча шохлари (бўшлиқлари), орқа миёнинг ён, ортки ва олд шохлари (бўртиқлари), кўз шох пардаси, эпидермиснинг шох қавати ва бошқалар.

Рус. Рог.

Шох парда (син. мугуз парда) — кўз соққаси фибринли пардасининг тиниқ (рангсиз) олд қисми; унинг олд юзаси — кўп қаватли эпителий билан, орқаси — эндотелий билан қопланган.

Рус. Роговица; син. роговая оболочка.

Шох парда яраси — **шох парда** (қ.) тўқималарини некрозга учратадиган ва оқибатда нуқсон қолдирадиган **яллигланиш** (қ.).

Рус. Язва роговицы; син. язвенный кератит.

Ш ўнги ган буқоқ — қ. **Яширинган буқоқ**.

Э

Эгар бурун — тепа қирраси ўрқачининг ўрта белидан чўкиб қолган бурун; аксари, бурун гематомасига юқум тушганида, захм ва бошқа касалликларда бурун тоғайлари, шунингдек, суягининг ириб емирилишидан юзага келади.

Рус. Седловидный нос.

Эгарсимон калла — икки чекка томони яссиланган, тепа-си босиқ узунчоқ калла.

Рус. Седловидный череп; син. клиноцефалический череп.

Эгарсимон бўғим — **икки ўқли бўғим** (қ.); унинг бир ўқи бўртиб қавариқ шаклини олган, яъни бўғимнинг икки чети кўтарилиб туради, иккинчи ўқи биринчисига перпендикуляр равишда эгилиб, яъни икки чети букилиб шу билан эгарни эслашиб туради.

Рус. Седловидный сустав.

Эгат (-лар) — *тиббиётда* — мия, турли хил суяклар, мушаклар, қулоқ супраси, қовургалар юзалари, юрак юзаси, кўз соққаси олд юзаси, тери юзаси, қон томирлардаги ва бошқа бир қатор аъзо, қисм, тузилмалардаги новсимон, ариқчасимон, чизиқсимон чуқурчалар, ботиқликлар; одам анатомиясида: **артерия эгати, кўз оқ пардаси эгати, катта тошсимон нерви эгати, катта мия эгати, юрак қоринчалариаро олд ва ортки эгатлар, мияча эгатлари** ва бошқалар ўз аксини топган.

Рус. Борозда (-ы).

Эгатча (-лар) — ҳар қандай майда чизиқсимон ариқчалар; мас., **тери эгатчалари** (қ.).

Рус. Бороздка (-и).

Э г и з — қ. **Эгизак.**

Эгизак (син. э г и з) — бир ҳомиладорликда бирга ривожланиб бир вақтда туғилган икки ва ундан ортиқ бола.

Рус. Близнец; син. двойняшка.

Эгизаклар — бир ҳомиладорликда бир вақтда икки ва ундан ортиқ туғилган болалар. Мазкур термин аслида, одатда битта туғадиган, аммо фавқулудда иккита ва ундан ортиқ бола туққан ҳайвонларга (уларнинг болаларига) нисбатан ҳам қўлланади; мас., сугир эгизаклари, қўй эгизаклари, эчки эгизаклари ва б. Булар, аксарият, соғ, ҳеч қандай нуқсонларсиз туғилсалар, баъзан худди одамлардагидек, бир-бирларига ёпишган, битишган, қўшалоклашган ҳолатда туғиладилар.

Рус. Близнецы; син. двойняшки.

Эзибички — диний-хурофий тасаввурларга кўра — лаган, коса каби идишлар ичига ёхуд қоғозларга рангдор ўсимлик сувлари билан ёзилган дуоларни овқатлар билан ёхуд сувга ботириб ичишга мўлжалланган "даво талбирлари".

Эзилиш — ташқи омиллар (механик таъсирлар) ёки қўшни аъзолар ва тўқималар тазйиқи, сиқувидан келиб чиққан аъзо ва тўқималар шикасти.

Рус. Сдавление.

Экиш — микобактерияларни **ундириш** (қ.) мақсадида бемор чиқиндиларидан олинган препаратни махсус озиқ муҳитта "экиш".

Рус. Посев.

Экма (син. культура) — *тиббиётда* — микроорганизмларни, ҳайвон ва ўсимлик ҳужайраларини, тўқима ва аъзоларини сунъий шароитда — **озиқ муҳит** (қ.)да, организмдан

ташқарида, плазма лахтасида ва бошқа муҳитларда экиб ундириб тайёрланган иреират.

Рус. Культура.

Эм — даволаш мақсадида беморларга бериладиган барча шифобахш дори-дармонлар.

Рус. Целительное средство.

Эм дори — юкумли касалликларнинг олдини олиш ва даволаш мақсадларида турли йўллар билан организмга киритиладиган зардоб ва вакциналарнинг халқ орасидаги умумий номи.

Ик. номи **Эмлик** (қ).

Рус. Целительное лекарство.

Эмизги — қ. **Эмизгич**.

Эмизгич (син. эмизги) — оғзига сўргич кийдирилган, болани овқатлантиришга мўлжалланган шакли, сигими турлича бўлган идишлар.

Эмизик I — эмизгичнинг оғзига кийдириладиган сўргич.

Эмизик II — эмизик аёл — боласини кўкрак бериб, эмизиб боқётган она.

Эмизикли аёл (син. эмизикли хотин) — 1. **Эмизикли она** (қ).

2. Туққан боласи нобуд бўлиб ёки сути ўз боласидан ортиб қолиб бошқа болаларни эмизётган ёхуд сутини соғиб бераётган донор.

Ик. номи **Эмизикли донор**.

Рус. Кормящая женщина.

Эмизикли бола — кўкракдан ажратилмаган онаси эмизиб боқётган бола.

Эмизикли ёш — қ. **Кўкрак ёши**.

Эмизикли она — боласини кўкракдан ажратмай эмизиб боқётган она.

Рус. Кормящая мать.

Эмизикли хотин — қ. **Эмизикли аёл**.

Эмизиш — эмизикли онанинг эмизикли боласига кўкрак бериш жараёни.

Рус. Вскармливание.

Эмикдош — бир онани эмиб улғайган икки ва ундан ортиқ болалар.

Эмиш — суг ва бошқа озиқларнинг оғизга тушишини таъминловчи эмизикли боланинг беихтиёр — рефлектор равишда кетма-кет сўриш ҳаракатлари мажмуи.

Рус. Сосание.

Эмлаш (син.: профилактик эмлаш, эҳтиётдан эмлаш) — юқумли касалликларнинг олдини олиш, уларга қарши курашиш мақсадларида одам (ёки ҳайвон) организмида актив ёки пассив иммунитет ҳосил қилиш учун унга турли хилда турлича шакл ва кўринишларда ҳар хил усул ва амаллар қўллаб махсус вакцина, анатоксин, гамма-глобулин, антиген, антитанача ва иммун зардоблар киритиш.

Рус. Прививка.

Фанда эмлашни **вакцинация** ва **иммунизация**га тафовут қилиш расм бўлган:

Вакцинация — одам (ёки ҳайвон) танасига вакцина киритиш йўли билан юқумли касалликларга қарши актив иммунитет ҳосил қилиш.

Рус. Вакцинация.

Иммунизация — юқумли касалликларнинг олдини олиш мақсадида махсус эмлаш воситаларини белгиланган муддатларда ва ёш гуруҳига қараб қўллашга асосланган эпидемияга қарши тадбир.

Рус. Иммунизация.

Эмлик — юқумли касалликларнинг олдини олиш, уларга қарши курашиш мақсадларида одам (ёки ҳайвон) танасида актив ёки пассив иммунитет ҳосил қилиш учун унга киритиладиган махсус вакцина, анатоксин, гамма-глобулин, антиген, антитанача ва иммун зардобларнинг халқ орасидаги умумий номи.

Ик. номи **Эм дори** (қ).

Эмчак — қ. **Сут без**.

Энса — бошнинг энса соҳасига тўғри келувчи калла гумбазининг ортки қисми.

Рус. Затылок.

Энса лиқилдоги — қ. **Ортки лиқилдоқ**.

Энса соҳаси — бошнинг пешона-тепа-энса умумий соҳасининг ортки қисми; у—тепадан—бош тепа соҳаси, икки томондан — чакка соҳалари билан чегараланиб туради.

Рус. Затылочная область.

Эптикаш — 1. Нафаснинг тезлиги, мароми, чуқурлиги издан чиқиши ёки нафас мушаклари иши ортиб кетиши (уларга зўр келиши); ҳаво етишмаслиги ёки нафас олиш қийин бўлиши каби субъектив сезгилар билан ифодаланади. 2. қ. **Хўрсиниш**.

Рус. Одышка; син. д и с п н о э.

Эриттич — *тиббий техникада* — махсус технологик жараёнларда эритилувчини эритма, қоришма ва бошқа ҳолатларга келтиришга хизмат қилувчи асбоб.

Рус. Растворитель II.

Эритма — *фармацияда* — махсус технологик жараёнларда эритилувчи моддани эритувчилар таъсирида ва уларнинг ҳажми ҳисобига суюлтирилган суюқ дори шакли; **чин эритма** ва **сохта эритма** тафовут қилинади.

Ик. номи **Эритма дори** (қ).

Рус. Раствор.

Эритма дори — махсус технологик жараёнларда эритилувчи моддани эритувчилар таъсирида ва уларнинг ҳажми ҳисобига суюлтирилган суюқ дори шакли.

Ик. номи **Эритма** (қ).

Рус. Раствор.

Эритувчилар — *фармацияда* — махсус технологик жараёнда эритилувчи моддани ўзининг таъсири ва ҳажми ҳисобида суюқлик шаклига келтирувчи моддалар; булар сув, спирт, глицерин, эфир, хлороформ, суюқ парафин, мойли ва эфирли ёғ кабиларга тафовут қилинади.

Рус. Растворители I.

Эркак — туғилган кунидан то ҳаётининг сўнгги дақиқасигача умрини яшаб келаётган эркак жинсига мансуб одам.

Рус. Мужчина.

Эркак жинси — жинсида икки хил — **х- ва у- жинсий хромосома** тугувчи ва икки типда етук жинсий ҳужайралар — гаметаларни шакллантирувчи генетик белги; эркакларда икки хил хромосома ва икки хил типда гаметаларнинг бўлиши фарзанднинг қиз ёки ўғил туғилишида эркакнинг роли ягона эканлигини тасдиқлайди.

Рус. Мужской пол; гетерогаметный пол.

Эркаклар — эркак жинсига мансуб болалардан тортиб то қари ёшдагиларгача бўлган кишилар мажмуи.

Рус. Мужчины.

Эркаклар бенуиглиги — балогат ёшидаги эркаклар организмнинг, жинсий алоқа қила олиши мумкинлигидан қатъи назар, аёллар тухум ҳужайрасини уруелантира олишга лаёқатсизлиги.

Рус. Мужское бесплодие.

Эркаклар жинсий аъзолари — сперматозоидларнинг ривожланиб етилишини ва организмдан ташқарига — табиий

равишда — аёллар қинига чиқариб тўкилишини таъминловчи жинсий аъзолар.

Рус. Половые органы мужские.

Эркаклар туваги (син. ў р д а к) — ўрдак шаклига ўхшатиб эркакларга мўлжаллаб ясалган, тўшақда тугилувчи сийдик ва ахлат йиғувчи махсус идиш.

Рус. Утка.

Эркаклар чаноғисимон аёллар чаноғи — эркаклар чаноғига хос белги-хусусиятларга эга бўлган аёлнинг анатомик тор чаноғи; бўшлиғи юқорисидан кесикли конус шаклида бўлишлиғи, қов бурчаги анча ўткирлашганлиғи ва барча тос суяклари қалин тортганлиғи билан эркаклар чаноғига ўхшаб туради.

Рус. Женский таз мужского типа.

Эркаклар қини — эркак кишиларда уруғ дўнглиги билан уретра девори оралигидаги ботиқликда парамезонефрик йўлнинг охириги қисми дивертикула шаклида сақланиб қолишидан юзага келиб қоладиган ривожланиш нуқсони.

Рус. Мужское влагалище.

Эркин нафас — одам тиним пайтда ўзи сезмаган, ўзи эътибор бермаган, табиий равишда беихтиёр олинадиган нафас.

Рус. Свободное дыхание.

Эркин ҳаракатлар — одам ўзи сезмаган, ўзи эътибор бермаган, табиий равишда беихтиёр қилинадиган ҳаракатлар.

Рус. Свободные движения.

Эртаки иккиламчи қон кетиш — шикастланишдан кейин 1-3 кун ўтгач, қон босими ортиб кетиши (мас., шок баргараф этилгач, иммобилизация етарли пухта бўлмаганлиги) оқибатида тиқилма (тромб) томир жароҳатидан суриб юборилишидан юзага келадиган иккиламчи қон кетиш.

Рус. Вторичное кровотечение раннее.

Эртаки оғриқ — овқат истеъмол қилгандан кейин шу заҳотиёқ меъда (эпигастрал) соҳасида сезиладиган оғриқ; меъда яраси касаллигида кузатилади.

Рус. Ранняя боль.

Эртаки туғма захм — терида захм пуфакчалари, ёйиқ папулалари инфильтрациялар бўладиган, шиллиқ иардалар, ички аъзолар, асаблар, суяк тўқима ҳамда кўрув аъзолари патологик (касаллик) жараёнга тортиладиган она қорнидаги ҳомил ва 4 ёшгача бўлган болаларнинг туғма захми.

Рус. Врождённый сифилис ранний.

Эртаки яширин захм — юқум юққан пайтдан бошлаб кўши билан 2 йил вақт ўтгунга қадар яшириниб келган захм.

Рус. Скрытый сифилис ранний.

Эрталабки фалаж — полиомиелитнинг фалажланишга олиб келадиган хилида тун пайтида содир бўладиган ва эрталаб уй-гонгандагина пайқаб қолинадиган иериферик, яъни бир ёхуд иккала оёқ ёки қўллар фалажи.

Рус. Утренний паралич.

Эрта соч оқариш — *ёшликда* — турли хил касалликларнинг интоксикациялари, эндокрин ва нерв системалари хасталиклари, витаминлар етишмаслиги оқибатида сочнинг барвақт оқариши; ирсий хусусиятлар туфайли ота-онадан суяк суриб ўтган сочнинг эрта оқара бошлаши нормал ҳол ҳисобланади.

Рус. Преждевременное поседение; син. пресенильное поседение.

Эрта қариш — муайян аҳоли гуруҳига мансуб одамнинг шу гуруҳдаги кишиларга нисбатан анча ёш қариши.

Рус. Преждевременное старение.

Эс — қ. **Хотира**.

Эсга келтириш — қ. **Эслаш**.

Эслаб қолиш — хотирада предметлар акси, ҳодиса ёки фикрлар образи муҳрланиб қолишининг руҳий жараёни.

Рус. Запоминание.

Эслаш (син.: эсга келтириш) — илгаридан маълум бўлган тасаввур, фикр ва ҳис-туйғуларнинг объект бўлмаганида мияда тикланиши (аксланиши), объект бўлганида эса **таниш** (қ.) (билиш).

Рус. Вспоминание.

Эснаш (син.: эсноқ тортиш, ҳомуза тортиш) — барча нафас ашарати ишпирокида оғизни катта оча туриб чуқур нафас олиш ва олинган нафасни тез чиқариш.

Рус. Зевота.

Эсноқ (син.: ҳамёза, ҳомуза) — бутун нафас ашарати ишпирокида оғизни катта оча туриб чуқур нафас олиш ва олинган нафасни тез чиқаришдан иборат ихтиёрсиз рефлектор акт; бош мия кислородга ёлчимай қолишидан деб тахмин қилинади.

Рус. Зевок.

Эсноқ тортиш — қ. **Эснаш**.

Эсогиш — организмга ҳаддан ташқари кучли патологик омил таъсир қилишидан юзага келадиган ва марказий нерв сис-

темаси, қон айланиши, нафас олиш ва моддалар алмашилиши оғир издан чиқиши кузатиладиган ва булар ўткир кечиб ҳаётга хавф соладиган патологик ҳолат.

Ас. т. **Шок.**

Рус. Шок.

Эс - ҳуш — қ. **Ҳуш**

Эг — 1. Одам гавдасини ташқаридан қоплаб турган юмшоқ тўқималар мажмуи.

2. *Халқ табобатида* — тери, шиллиқ пардалар, пай, мушак, бўғим халқалари ва бошқа барча юмшоқ тўқималар.

Эт узилиши — қ. **Пай узилиши.**

Эт чўзилиши — қ. **Пай чўзилиши.**

Эпакем — аллергия табиятта эга бўлган, атрофи артериал қизариш билан ўралган, тўсатдан тошадиган қичишадиган, пайса-пайса, ясси катта-кичик пуфақлар тошмаси; тери ва баъзан шиллиқ пардаларда кузатилади.

Рус. Крапивница.

Эшитиб кўриш — ички аъзоларнинг фаолияти билан боғлиқ бўлган товушларнинг табиятини аниқлашга асосланган беморларни текшириш методи.

Ас. т. **Аускультация.**

Рус. Аускультация; син. выслушивание.

Эшитиш — қ. **Эшитув.**

Эшитув (син. эшитиш) — эшитув аъзолари ва эшитув анализаторлари томонидан товуш тебранишларини идрок қилиш.

Рус. Слух.

Эшитув ва мувозанат аъзоси, қулоқ I — эшитув ва вестибуляр анализаторларнинг периферик қисми; ташқи, ўрта ва ички қулоқ қисмларидан ташкил тошган.

Ас. т. **Даҳлиз-чиғаноқ аъзоси** (қ).

Рус. Преддверно-улитковый орган; син.: орган слуха и равновесия, ухо.

Эшитув йўлаги — қулоқ супраси — қулоққа кириш бўсағасидан бошланиб **ички қулоқ** (қ.)қа олиб борувчи йўл билан охириланувчи канал; **ички** ва **ташқи эшитув йўлаклари** (қ.)га тафовут қилинади.

Рус. Слуховой проход.

Эшитув тешиги (син. қулоқ тешиги) — 1. **Ички эшитув тешиги** (қ) ва **ташқи эшитув тешиги** (қ)га тафовут қилинувчи тешиклар.

2. *Халқ табобатида* — қулоқ тешиги деганда фақат ташқи эшитув тешиги тушунилади.

Рус. Слуховое отверстие.

Эҳтиётдан эмлаш — қ. **Эмлаш**.

Эҳтирос васвасаси — беморни севги-муҳаббат талаб қилиш ёки қизганиш хаёли қамраб олган васваса.

Рус. Бред страсти.

Ю

Юбориш — *муолажа* — организмга ҳар қандай суюқ дори моддани парентерал йўл орқали, яъни венана, мушаклар орасига, тери остига, тери ичига ва ҳоказо даволаш дозасида инъекция йўли билан киритиш усули.

Рус. Введение.

Ювиниш — 1. Тиббий муолажалар, операциялар, умуман, беморга тегинишдан олдин зарур топилган аъзолар (асосан, қўллар)ни иссиқ сув билан совунлаб ёки турли хил антисептик эритмалар билан ювиш жараёни.

2. Шахсий гигиенага риоя қилиш мақсадида таҳорат қилиш, юз-қўллар ва бошқа жойларни ё сувнинг ўзи билан, ёки совун суртиб ювиш.

Рус. Умывание.

Ювиш — *муолажа* — ичи бўш аъзолар (плевра, қулоқ бўшлиғи, қин, меъда, ичак, ўт йўллари ва б.)га эритмалар, антисептик аралашмалар, умуман, дорили суюқликларни асбоблар ёрдамида тозалаш ёки даволаш мақсадларида киритиб, сўнг чиқариб олиш муолажаси; ташқи тўқима ва аъзолар, жароҳатлар юзасини суюқ дори моддалар (ёки сув) билан тозалаш ҳам ювиш муолажасига киради.

Рус. Промывание.

Ювишди — *санитария-гигиена хизматида* — ошхона ва озиқ-овқат хизмати ходимларининг қўлини енгил-елпи ювиб охирги сувни сиқиб-силқитиб олинган суюқлик; бактериологик текшириш учун хизмат қилади.

Рус. Смыв.

Ювиди сув — тананинг бирор-бир ичи бўш аъзосини ёки бўшлигини ювиб олинган суюқлик; диагностик материал бўлиб хизмат қилади.

Юганча — қ. Тизгин.

Юғурдак — идора ва муассасаларда бошқа жойларга хат-хабар элтувчи, у ерлардан буйруқ ва бошқа ҳужжатлар келтирувчи, тиббиёт соҳасида анализ материаллари, муолажа анжомлари ташувчи махсус тиббий маълумоти йўқ ходим.

Рус. Посыльный.

Югуриш (син. чо и и ш) — гавдани олдинга сал ташлаган ҳолда (баъзан тик туриб) қадамни катта-катта ва тез ташлаб қилинган ҳаракат.

Рус. Бег.

Юз (син.: афт, бет ва б.) — 1. Юқоридан пешонанинг сочга туташган чизиги билан, пастдан энтакнинг қуйи бурчаги-ю, жагнинг пастки икки ён қирраси билан, ён томонлардан жагнинг ён четлари-ю, қулоқ супрасининг асоси билан чегараланган бошнинг олд томони.

2. Юз — қ. Ёиоқ.

Рус. Лицо.

Юзаки нафас — нафас (қ.) ҳажми камлиги билан фарқланиб турадиган нафас.

Рус. Поверхностное дыхание.

Юза хасмол — тери бағри ёки тирноқ ости тўқималарининг ундан чуқурроқдаги тўқималарга тарқалмай ўткир йирингли яллигланиши.

Рус. Поверхностный панариций.

Юз-жағ жарроҳлиғи — жарроҳликнинг юз-жағ соҳасидаги аъзо ҳамда тўқималарнинг касалликлари ва шикастларини ўрганадиган бўлими.

Рус. Челостно-лицевая хирургия.

Юз йиртиғи — юзни ҳосил қилувчи эмбрион дўмбоқларининг битишмай қолишидан юзага келадиган юз тўқималаридаги йириқлар; туғма нуқсон.

Рус. Расщелина лица.

Юз оғриғи — келиб чиқишидан қатъи назар юз соҳасида сезиладиган оғриқ.

Рус. Лицевая боль.

Юз чаноғи — юзнинг суяк асосини ҳосил қилувчи юқори ва пастки жағ суяклари, бир жуфтдан бурун, ёш, танглай, ёноқ суяклари ҳамда қуйи чиганоқлар, шунингдек, бўйинда жойлашган тил ости суягидан иборат калла чаноғи бўлими.

Рус. Лицевой череп; син.: спланхнокран, висцеральный череп.

Юлдузсимон синиш — синиш (қ.) чизиқлари рентенограммада юлдуз шаклини олган парчаланиб синиш.

Рус. Звёздчатый перелом.

Юмшатувчи воситалар (син.: юмшатувчи дорилар, юмшатувчилар, юмшатувчи моддалар) — тери ва шиллиқ пардаларни юмшатувчи ва ташқи зарарли таъсирлардан ҳимоя қилувчи мойсимон дори воситалар; суртма, паста каби дори шаклларига асос бўлиб ҳам хизмат қилади.

Рус. Мягчительные средства.

Юмшатувчи дорилар — қ. **Юмшатувчи воситалар.**

Юмшатувчилар — қ. **Юмшатувчи воситалар.**

Юмшатувчи моддалар — қ. **Юмшатувчи воситалар.**

Юмшоқ дори шакли — консистенцияси юмшоқ ҳолатда тайёрланган дори шакли: **суртма, паста, малҳам** ва б.

Рус. Мягкая лекарственная форма.

Юмшоқ сўгал — Реклингхаузен касаллиги ва невусларда терида пайдо бўладиган пигментланган — қора, қора-жигарранг ўсмасимон тузилмаларнинг эски умумий номи.

Рус. Мягкая бородавка.

Юмшоқ танглай — усти шиллиқ парда билан қопланган фиброз асосли мушак пластинкасидан иборат танглайнинг ортки ҳаракатчан қисми.

Рус. Мягкое нёбо; син.: нёбная занавеска.

Юрак (син. қалб, дил) — *анатомияда* — кўкс оралигининг кўпроқ чапида, фиброз халта ичида жойлашган, ичи бўлмача ва қоринчаларга бўлинган қон юрувчи системанинг энг муҳим фиброз-мушакли аъзоси; юракнинг қисқариб теппиши томирлар бўйлаб қон ҳаракатини таъминлашга хизмат қилади.

Рус. Сердце.

Юракбуруғ — қ. **Ичбуруғ.**

Юрак бўлмачалари — юракнинг бир жуфт юқори бўшлиғи; қонни катта ва кичик қон айланиш доираларидан олиб бўлма-

ча-қоринчалар оралиғидаги тешиклар орқали қоринчаларга ҳайдаб беради.

Рус. Предсердие.

Юрак бўлмачалари титраши — кўзғалиш тўлқинларининг юрак мушаклари — миокард бўйлаб патологик ҳаракатидан юзага келадиган бўлмачалар қисқаришининг кескин ритмик тезлашуви.

Рус. Трепетание предсердий.

Юрак дўнглиги — эмбрион қорин томонининг юракнинг эндиғина униб-ўсиши ва ишлай бошлашидан кўтарилиб қолган дўмбаймаси.

Рус. Сердечный выступ.

Юрак ёрилиши (син. т а ш қ и ю р а к ё р и л и ш и) — миокард (юрак мушағи)нинг трансмурал инфарктида юрак деворининг ичигача ёрилиши.

Рус. Разрыв сердца; син. : кардиорексис, разрыв сердца внешний.

Юрак иши етишмаслиги — юракнинг фаолият кўрсатиш имконияти аслида нормада бўлгани ҳолда кўшимча компенсацион механизмларсиз аъзоларда қон айланишини тўла таъмин эта олмаслиги.

Рус. Сердечная недостаточность.

Юракка алоқадор шиш — қ. **Юрак касаллиги шиши.**

Юрак касаллиги шиши (син. юракка алоқадор шиши) — юрак ўнг қоринчаси (қ.) иши етишмаслиғида гавданинг қуйи соҳаларида юзага келадиган димланиш шиши.

Рус. Сердечный отёк.

Юракка қон қуйиш — юракка теридан ўтиб бориб ёки юракни яланғочлаб туриб чап қоринчасига қон қуйиш; беморга қон қуйишнинг бошқа усуллари ижобий натижа бермаганида шу усулдан фойдаланилади.

Рус. Переливание крови внутрисердечное.

Юрак манфий тепкиси — юрак қоринчалари систоласи вақтида юрак соҳасида кўкрак деворининг бир маромда (ритмик) тортилиб қўйиши; буни кўкрак ички юзаси билан перикард ўртасида **тортма** (қ.) ҳосил бўлган перикардит касаллиғида яққол кўриш мумкин.

Рус. Сердечный толчок отрицательный.

Юрак найчаси — эмбриондаги эндотелийдан ҳосил бўлган найчасимон юрак пушти; кўп ўтмай у чинакам юракка айланади.

Рус. Сердечная трубка.

Юрак нуқсони — юрак қоиқоқларининг, юрак камералари — бўлмача-қоринча оралиқларидаги тешик ёхуд тўсиқларнинг, шунингдек, юракдан чиқадиган (бошланадиган) йирик қон томирлар огзининг тузилишидаги нуқсонлар. Улар **туғма** ёки ҳаёт даврида юзага келган **ортгирма** бўлиши мумкин.

Рус. Порок сердца.

Юракоғриқ — *халқ табобатида* — табиати ҳар хил оғриқлар билан кечадиган юракнинг турли хил касаллиқларининг умумий симптомастик номи.

Юрак тепиши — қ. **Юрак тепкиси**.

Юрак тепкиси (син. юрак тепиши) — юрак қисқарганида кўкрак қафасининг чап соҳасини пайпаслаганда қўлга уннайдиган, баъзан эса, ҳатто кўзга ташланиб турадиган турткиси.

Рус. Сердечный толчок.

Юрак товуши — юрак соҳасида эшитиладиган, юрак фаолияти билан боғлиқ қисқа-қисқа товуш; аускультатив феномен ҳисобланади.

Рус. Тон сердца.

Юрак-томир воситалари (син.: юрак-томир дорилари; юрак-томир моддалари) — юрак билан томир касаллиқларида қўлланиладиган дори воситалар.

Рус. Сердечно-сосудистые средства.

Юрак-томир дорилари — қ. **Юрак-томир воситалари**.

Юрак-томир жарроҳи — юрак ва йирик қон томирларга диагноз қўйиш ва даволаш методлари бўйича тайёргарликдан ўтган мутахассис-врач.

Рус. Сердечно-сосудистый хирург.

Юрак-томир жарроҳлиги — жарроҳликнинг юрак ва йирик қон томирлар касаллиқлари ва шикастларини ўрганувчи бўлими.

Рус. Сердечно-сосудистая хирургия; син. кардиоваскулярная хирургия.

Юрак-томир иши етишмаслиги — келиб чиқиши, кечиши ва оқибати умумий бўлган **юрак** ҳамда **томирлар иши етишмаслиги** (қ.).

Рус. Сердечно-сосудистая недостаточность.

Юрак-томир моддалари — қ. **Юрак-томир воситалари**.

Юрак уриши — юракнинг тирик организм ҳаётини сақлаб туришда қонни бир меъёрда, бир маромда, бир хил зарб билан тешиб ҳаракатга келтириб туриш фаолияти.

Рус. Сердечный удар.

Юрак уриш ҳажми — юрак қоринчасининг бир теикиси — систоласида миллиметр ҳисобида иргитиб берган қон ҳажми.

Рус. Ударный объём сердца; син.: систолический объём крови, ударный объём крови.

Юрак чап бўлмачаси — қонни кичик қон айланиш системасидан олиб бўлмача-қоринча тешиги орқали чап қоринчага итқитиб берадиган юрак камераси — ҳужраси.

Рус. Предсердие левое.

Юрак чап бўлмачаси иши етишмаслиги — **юрак чап бўлмачаси** (қ.)га узоқ вақт ҳаддан ортиқ зўр келганида ўпка веналари огзи жипс бекилмаслиги ва кичик қон айланиш доирасидаги томирларда қон димланиб қолиши билан юзага чиқадиган **юрак иши етишмаслиги** (қ.); юракнинг митрал қопқоқчаларида нуқсонлар бўлганида ёки **юрак чап қоринчаси иши етишмаслиги** (қ.) оқибатида юз беради.

Ас. т. Чап бўлмача иши етишмаслиги.

Рус. Левопредсердная недостаточность.

Юрак чап қоринчаси — қонни чап бўлмачадан олиб аорта (шоҳ томир)га итқитиб берадиган юрак бўлими.

Рус. Желудочек сердца левый.

Юрак чап қоринчаси иши етишмаслиги — қ. **Чап қоринча иши етишмаслиги.**

Юрак шовқини — юрак соҳаларининг айрим нуқталарида, камроқ, кўкрак қафасининг юракка яқинроқ бошқа жойларида, баъзан томирлар бўйлаб эшитиладиган ўзига хос гайритабий шовқин; айрим патологик ҳолатларда, касалликларда ёки юракнинг ўзига хос физиологик хусусиятларида эшитилади.

Рус. Шум сердца.

Юрак ўйнаши (син. дил ўйнаши) — юрак фаолиятининг (уришининг) тезлашиши ёки кучайиши.

Рус. Сердцебиение; син. сердечная гонка.

Юрак ўнг бўлмачаси — қонни катта қон айланиш системасидан олиб бўлмача-қоринча тешиги орқали ўнг қоринчага итқитиб берадиган юрак камераси — ҳужраси.

Рус. Предсердие правое.

Юрак ўнг бўлмачаси иши етишмаслиги — **юрак ўнг бўлмачаси** (қ.)га ҳаддан ортиқ зўр келганида ковак веналар огзининг жипс бекилмаслиги ва катта қон айланиш доирасидаги томирларда қон димланиб қолиши билан юзага чиқадиган юрак иши етишмаслиги; юракнинг уч тавақали қоққоқларида нуқсонлар бўлганида ёки **юрак ўнг қоринчаси иши етишмаслиги** (қ.) оқибатида юз беради.

Ас. т. **Ўнг бўлмача иши етишмаслиги.**

Рус. Правопредсердная недостаточность.

Юрак ўнг қоринчаси — қонни ўнг бўлмачадан олиб ўпканинг қон томир ўзанига итқитиб берадиган юрак бўлими.

Рус. Желудочек сердца правый.

Юрак ўнг қоринчаси иши етишмаслиги — қ. **Ўнг қоринча иши етишмаслиги.**

Юрак-ўпка иши етишмаслиги — сурункали **юрак чап қоринчаси** (қ.) ва **юрак чап бўлмачаси иши етишмаслиги** (қ.)да келиб чиққан ўпканинг патологик ўзгаришлари туфайли альвеолалар юзаларининг қисқариши оқибатида ташқи нафас иши етишмаслиги.

Рус. Сердечно-лёгочная недостаточность; син.: кардиопульмональный синдром, сердечно-лёгочный синдром.

Юрак қадоғи — юрак мушаклари инфарктдан кейин ўрнида юзага келадиган ёйиқ чандиқ — *эскирган*.

Рус. Мозоль сердца.

Юрак қопқоғи иши етишмаслиги — қоннинг орқага қайтиб кетишига тўла тўсқинлик қилолмайдиган қопқоқ нуқсони.

Рус. Недостаточность клапана сердца.

Юрак қопқоғи иши иккиламчи етишмаслиги — қ. **Юрак қопқоғи иши нисбий етишмаслиги.**

Юрак қопқоғи иши нисбий етишмаслиги (син. юрак қопқоғи иши иккиламчи етишмаслиги) — юрак қопқоғи тавақаларида нуқсонлар бўлмагани ҳолда юрак, аорта ёки ўпка артерияси бўшлиқларининг кенгайиб қолиши, ёхуд сўргичсимон мушакларнинг функцияси издан чиқиши орқасида қопқоқ тавақаларининг жипс бекила олмаслигидан юзага келган **юрак қопқоғи иши етишмаслиги** (қ.).

Рус. Недостаточность клапана сердца относительная; син.: недостаточность клапана сердца вторичная, недостаточность клапана сердца функциональная.

Юрак қоринчалари — юракнинг бир жуфт қуйи бўлим бўшлиғи; қонни бўлмачалардан олиб ўпка артерияси билан аортага ҳайдаб беришдек муҳим вазифани бажаради.

Рус. Желудочки сердца.

Юрак қоринчалари тиграши (син. юрак қоринчаси тахисистолияси) — юрак қоринчаларининг ниҳоятда юқори частота билан қисқариши: минутига 250 мартадан ортиқ қисқариш кузатилади.

Рус. Трепетание желудочков; син. желудочковая тахисистолия.

Юриш — 1. Юрганда бажариладиган ҳаракатлар билан гава тутишнинг ўзига хос хусусиятлари мажмуи.

Рус. Походка.

2. Қадам ташлаб ҳаракатланиш.

Югиниш — оғиз бўшлиғидаги овқатнинг қизилўнгачга вандан меъдага тушишини таъминловчи томоқнинг кетмакет, мунтазам, ихтиёрий ёки ихтиёрсиз (рефлектор равишда) кенгайиб-торайиб ҳаракатланиш акти; бунда оғиз бўшлиғи, томоқ ва ҳалқумнинг барча тузилмалари ҳамоҳанг бўлиб қатнашади.

Рус. Глотание.

Югиш — оғиз бўшлиғидаги овқатнинг қизилўнгачга вандан меъдага тушириш мақсадида томоқни кетмакет, мунтазам, ихтиёрий ёки ихтиёрсиз (рефлектор равишда) кенгайтириб-торайтириб ҳаракатлантириш акти; бунда оғиз бўшлиғи, томоқ, ҳалқумнинг барча тузилмалари ҳамоҳанг бўлиб қатнашади.

Рус. Глотать.

Ютоқ (син. ютоқи) — ҳамма нарсани еб юборгудай очкўз одам.

Рус. Обжора.

Ютоқи — қ. **Ютоқ.**

Ютоқини — жуда очиқиш, ўзни оч ҳис қилиш, бор нарсаларни еб ютиб юборгундай ҳирс пайдо бўлиши.

Ютум — 1. Оғизга олинган суюқликни ёки чайнаб, намлаб ютишга ҳозирланган луқмани, сўлакнинг ўзини ютиш, шунингдек, оғизда ҳеч нарса бўлмаганда ҳам рефлектор равишда юзага келадиган ютиниш акти.

2. Оғизда чайнаб бир марталик ютишга ҳозирланган луқма.

Ютқин — қ. **Ҳалқум.**

Юқини — одам ёки ҳайвонларда у ёхуд бу хилда патологик жараён (касалик, юқум ташувчилик)ни юзага келтирувчи юқумли касалик қўзғатувчиларининг организмга кириши.

Рус. Заражение.

Юқори бурун йўли — юқори ва ўрта бурун чиганоқлари оралигида жойлашган бурун йўли.

Рус. Носовой ход верхний.

Юқорига қараган гилайлик — юқорига қараган кўз гилайлигидан юзага келган вертикал гилайлик.

Рус. Косоглазие кверху; син.: гипертропия, суправергирующее косоглазие, суиравергенция.

Юқори ичак бўлимлари тутилиши — ингичка ичакнинг бошланғич (юқори) бўлимларидаги тутилиш.

Рус. Непроходимость кишечника высокая.

Юқорилаб борувчи сўзак — сўзакли яллиғланиш жараёнининг қиндан бачадон танасига, ундан ортиқларига ва ҳатто тоста кўтарилиб тарқаб борадиган асоратли аёллар сўзаги.

Рус. Восходящая гонорея.

Юқорилаб борувчи фалаж — оёқдан бошланиб, тез орада тана, қўллар, бўйин, юз, тил, ҳалқум ва ҳиқилдоқ мушакларига бирин-сирин ўтадиган периферик фалаж; айрим юқумли ва юқумли-аллергик касалликларда кузатилади.

Рус. Восходящий паралич; син.: восходящий паралич Ландри, синдром Ландри.

Юқори лаб тизгини — юқори лабнинг ўртасини милк билан туташтириб турадиган оғиз бўшлиғи шиллиқ пардасининг вертикал жойлашган бурмаси.

Рус. Уздечка верхней губы.

Юқори нафас йўллари манқаси — бир йўла бурун, ҳиқилдоқ ва кекирдак касалликка тортилиши ва чуқур яралар юзага келиши билан кечадиган манқанинг клиник хили.

Рус. Сап верхних дыхательных путей.

Юқори оқсилли парҳез — қ. Кўп оқсилли парҳез.

Юқори ҳарорат — қ. Баланд ҳарорат.

Юқтириш — одамнинг ўзига ёки бошқа бирор кишига, шунингдек, ҳайвонларга бир мақсад йўлида онгли равишда ёхуд ўзи билмаган ҳолда беихтиёр юқумли касаллик қўзғатувчисининг юқишига шароит яратиб бериши.

Рус. Заражение.

Юқтирувчилар — юқумли ва паразитли касалликларнинг қўзғатувчиларини ўзида ташиб одам ва ҳайвонларга юқтириб юрувчи бўғимоёқлилар; ҳашаротлар, каналар ва бошқалар шулар жумласидандир.

Рус. Переносчики.

Юқум — турли йўллар билан организмга кириб ўзига хос касаллик келтириб чиқарувчи бутун микроорганизмларнинг умумий номи.

Ик. номи **Инфекция**.

Рус. Инфекция.

Юқумли... I — касал одам (ҳайвон)дан соғ одам (ҳайвон)га ўтадиган, юқадиган касаллик ҳақида.

Рус. Контагиозный (о заразной болезни).

Юқумли... II — микроорганизм келтириб чиқарадиган касаллик ҳақида.

Ик. номи **Инфекцияли**; син. и н ф е к ц и о н...

Рус. Инфекционная (болезнь, вызываемая микроорганизмом).

Юқумли иситма — юқумли (яъни юкум — инфекция келтириб чиқарадиган; юқиб кетадиган эмас) **касалликлар** (қ.)да ҳамда организмга моддалар алмашинуви махсулотлари ёки кўзгатувчилар емирилишидан ҳосил бўладиган токсинлар, шунингдек, патологик жараёнлар кечуви мобайнида вужудга келадиган эндоген пирогенлар таъсиридан юзага келадиган иситма.

Ик. номи **Инфекцияли иситма**.

Рус. Инфекционная лихорадка.

Юқумли касалликлар I — микроорганизмлар келтириб чиқарадиган касалликларнинг этиологияси, патогенези ва клиник кўринишларини ўрганадиган, уларнинг диагнози, давоси ҳамда профилактикасининг методларини ишлаб чиқадиган клиник тиббиётнинг илмий соҳаси.

Ик. номи **Инфекцияли касалликлар I**.

Рус. Инфекционные болезни I.

Юқумли касалликлар II — микроорганизмлар ёки уларнинг токсинлари келтириб чиқарадиган жами касалликлар.

Ик. номи **Инфекцияли касалликлар II**.

Рус. Инфекционные болезни II.

Юқумли касалликлар III — касал одам (ҳайвон)дан соғ одам (ҳайвон)га ўтадиган, юқадиган касалликлар.

Рус. Контагиозные болезни; син. заразные болезни.

Юқумли касалликлар касалхонаси — эпидемияга қарши қатъий тартиб-чоралар жорий қилинган, фақат юқумли (инфекцияли) касалликларга чалинган беморлар ётқизиلىб даволанадиган касалхона.

Рус. Инфекционная больница.

Юқумли касаллик ҳақида шошилинч хабар — врач ёхуд ўрта тиббиёт ходими аниқлаган (ёки шунга шубҳа қилган) махсус рўйхатга киритилган **юқумли касалликлар** (қ.)дан ҳар биттаси қайд қилинадиган тезкор-ҳисоб ҳужжати.

Рус. Экстренное извещение об инфекционном заболевании.

Юқумли қорасон — аксари, анаэроб инфекцияларда, куйдирги ва бошқа касалликларда микроб токсинларининг захарли таъсирида тўқималар ўлиши билан кечадиган қорасон.

Ик. номи **Инфекцияли қорасон.**

Рус. Инфекционная гангрена.

Юқумсиз иситма — юқум — инфекция (микроорганизм) сиз кўтарилган иситма; бундай иситмани тўқималар асептик (микробсиз) жароҳатланганда, айрим рецептор жойлар таъсирланганда, организмга пироген моддалар киритилганда кузатиш мумкин.

Ик. номи **Инфекциясиз иситма.**

Рус. Неинфекционная лихорадка.

Ю қ у м с и з л а н т и р и ш — атроф-муҳитдаги юқумли (инфекцияли) касалликларнинг қўзгатувчиларини йўқ қилиш;

Ас. т. **Дезинфекция.**

Рус. Дезинфекция; син. обеззараживание.

Юқум юқиши — касаллик келтириб чиқарувчи микроорганизмларнинг макроорганизмга илашиши (кириши).

Ик. номи **Инфекция юқиши.**

Рус. Заражение инфекцией.

Юқум юқтирувчи омил — инфекция қўзгатувчисининг у юққан, касал бўлган ёки инфекция ташувчилик қилиб юрган одам ёхуд ҳайвондан соғ одамга юқишида воситачилик қиладиган атроф-муҳит элементлари.

Рус. Фактор передачи инфекции.

Я

Яланиш — тери сатҳи (эпидермис)нинг ёки ички аъзолар, мас., бачадон бўйни, ташқи шиллиқ қаватининг юзалаб шилинган — ейилган ҳолати.

Ик. номи **Эрозия.**

Рус. Эрозия.

Яллиғ — тўқима ёки аъзонинг шишинқираб қизарган ҳолати.

Яллиғланиш — касаллик келтириб чиқарувчи таъсирловчиларга нисбатан организмнинг ҳимоя-мослашув реакцияси; бунда тўқима ёки аъзонинг касалликка чалинган ерида қон

айланишининг ўзгариши, қон томирлар ўтказувчанлигининг ошиши ва унга қўшилган тўқима дистрофияси ҳамда хужайралар сонининг ортиши (пролиферацияси) кузатилади.

Рус. Воспаление.

Яллигланишга қарши воситалар (син.: яллигланишга қарши дорилар, яллигланишга қарши моддалар) — **яллигланиш** (қ.) жараёнини сусайтиришда қўлланиладиган **дори воситалар** (қ.).

Рус. Противовоспалительные средства.

Яллигланишга қарши дорилар — қ. **Яллигланишга қарши воситалар**.

Яллигланишга қарши моддалар — қ. **Яллигланишга қарши воситалар**.

Яллигланиш шиши — қон ва лимфатик томирларнинг ўтказувчанлиги ортиб кетиши оқибатида яллигланиш ўчоғида юзага келадиган шиш.

Рус. Воспалительный отёк.

Яллигланиш қабзияти — йўғон ичкадаги яллигланиш жараёни оқибатида келиб чиқувчи, вақти-вақти билан ичкетиш билан алмашилиб турадиган қабзият.

Рус. Воспалительный запор.

Ялтироқлик — *офтальмологияда* — кўрув анализаторларида вақтинча ўзгаришларни келтириб чиқариш билан кўзнинг кўриш — функционал имкониятини чеклаб қўювчи ялтироқ объект юзасининг ўзига хос хусусияти.

Рус. Блескость.

Ялқув — ичбуруғда кучаниш пайтида нажас ўрнига ёки у билан бирга зўр-базўр тушадиган (келадиган) қон аралаш шиллиқ.

Рус. Слизь с кровью.

Янги сўзак — яллигланиш жараёни икки ойгача давом этиб келаётган сўзак.

Рус. Свежая гонорея.

Яра — 1. Тери ёки шиллиқ пардалар ҳамда улар яқинидаги тўқималарнинг ҳадеганда битавермайдиган текис, ботиқ, бўртиқ, дўмбоқча кўринишида юзага келадиган, катта-кичиклиги ҳар хил нуқсон.

Рус. Язва.

2. Жанговар юришларда ўқ-снаряд тегишидан юзага келадиган гавданинг исталган еридаги жароҳат.

Ас. т. **Жароҳат**.

Рус. Рана.

Ярадан қон кетиш — яра касаллигида меъдага ёки меъда-ичакка қон кетиш.

Ярадор — жанговар юришларда гавдасининг исталган ерига ўқ, снаряд парчалари тегишидан жароҳатланган жангчи.

Рус. Раненый.

Яра касаллиги (син. меъда ва ўн икки бармоқ ичак яраси) — меъда ёки ўн икки бармоқ ичак функцияси бузиладиган, деворида ярали нуқсон ҳосил бўладиган сурункали касаллик.

Рус. Язвенная болезнь.

Яраланиш — жанговар юришларда гавданинг исталган ерига ўқ, снаряд парчалари тегиши.

Ик. номи **Жароҳатланиш**.

Яра тешилиши — меъда ёки ичак деворининг яра билан шикастланган ерининг тешилиши.

Ик. номи **Яра перфорацияси**.

Рус. Перфорация язвы.

Ярим ойсимон иффат пардаси — икки учи сийдик чиқариш канали томонига қараб жойлашган ярим ойда ўхшаган иффат пардаси.

Рус. Деваственная плева полулунная.

Ярим суюқ озиқ муҳит — таркибида 0,3-0,7 % агар тутадиган ёпишқоқ консистенцияли озиқ муҳит.

Рус. Полужидкая питательная среда.

Ясама аъзо — гавданинг йўқолган қисмлари ёки аъзолари ўрнини тўлдириш ёки алмаштириш учун хизмат қиладиган мослама ёки сунъий аъзо.

Ик. номи **Протез**.

Рус. Протез.

Ясама кўз (син. сунъий кўз) — чиройни тиклаш мақсадида йўқ кўз соққаси ўрнига ўрнатилган сунъий кўз соққаси.

Рус. Глазной протез.

Ясама тиш — йўқолган бутун бир тиш қатори ёки унинг бир қисми, ёхуд алоҳида бир тишнинг ўрнига қўйилган, улар вазифасини ўтаб турувчи сунъий тиш.

Рус. Зубной протез.

Ясли ёши — 1 ойликдан 3 ёшгача бўлган болалар ёши.

Рус. Ясельный возраст.

Ясси бўғим — бўғим юзалари хиёл қийшиқ бўладиган бўғим; сал қияроқ бўлиши мумкин.

Рус. Плоский сустав.

Ясси кўкрак қафаси — қовургалар ва уларнинг тоғай қисмлари икки ёнга чиқинқираган, тўш ва қовургаларнинг тоғай қисмлари ичкарига ботинқираган кўкрак қафаси.

Рус. Плоская грудная клетка.

Ясси оддий чаноқ — ҳамма тўғри ўлчамлари кичик бўлган аёл чаноғи; ясси чаноқ ҳисобланади.

Рус. Плоский таз простой.

Ясси оёқ — қ. **Туянайиоқ**.

Ясси сўгал (син. ўспиринлар сўғали) — ранги уни ўраб турган тери рангидан фарқланмайдиган, теридан хиёл кўтарилиб турадиган майда, юмалоқ, қаттиқлашган сўгал; ёшларда юз ва панжа орқаларида кузатилади.

Рус. Плоская бородавка; син. юношеская бородавка.

Ясси чаноқ — кўндаланг ва қия ўлчамлари нормал бўлгани ҳолда бир ёхуд бир неча тўғри ўлчамлари кичикроқ бўлган анатомик тор чаноқ.

Рус. Плоский таз.

Ясси чечак — оғир интоксикацияли, тошмалар секин тошадиган ва деярли тери юзасидан кўтарилиб турмайдиган ҳамда тошманинг марказида киндиксимон ботиқлик бўлмайдиган оғир кечувчи чинчечакнинг бир хили; эмланмаган катта ёшли одамларда кузатилади.

Рус. Плоская оспа.

Яшаб кета оладиган ҳомила — ҳомиладорликнинг камида 28 ҳафталик муддатида, вазни 1000 г, бўйи 35 см бўлиб туғилган ҳомила; бунда, албатта, тиббий парвариш ва даволаш ишлари юқори даражада бўлмоғи шарт.

Рус. Жизнеспособный плод.

Яшаб кета олмайдиган ҳомила — ҳаётга мос келмайдиган мажруҳликлар (кўкрак ёки қорин бўшлиқлари очиқ, боши йўқ ва ҳ.) билан туғилган, ҳомиладорлик муддати 28 ҳафталикдан, вазни 1000 г, бўйи 35 смдан кам бўлган ҳомила; Соғлиқни сақлаш вазирлигининг махсус рўйхатига киритилган бошқа нуқсонли ҳомидалар.

Рус. Нежизнеспособный плод.

Яшиидек тезкор кўксув — бир неча соат ичидаёқ кўр бўлиб қолишга олиб келадиган кўксувнинг кам учрайдиган ўткир хили.

Рус. Молниеносная глаукома.

Яшиидек тезкор қоқшол — ўта баланд иситма, талваса тутиш, нафас ва юрак фаолиятлари бузилишларининг ни-

ҳоятда тез ривожланиб бориши билан кечадиган қоқшолнинг ўта хавфли клиник хили.

Рус. Молниеносный столбняк.

Яширинган буқоқ (син. шўнгиған буқоқ) — юзаки кўздан кечирганда кўринмайдиган, аммо бемор чуқур нафас олганда пайқаб қолинадиган тўш камгагида жойлашган абераант буқоқ.

Рус. Скрывающийся зоб; син. ныряющий зоб.

Яширинган жинсий олат — ўз тери қошламига эга бўлмаган, яхши ривожланмай қолган, қов соҳасида тери остида жойлашган **жинсий олат** (қ.); тузма нуқсон.

Рус. Половой член скрытый.

Яширин давр I — бирор касаллик кўзгатувчисининг одам ёки ҳайвон организмига кирганидан то касалликнинг илк бор клиник белгилари юзага чиққунича ўтган вақт оралиғи.

Ас. т. **Инкубацион давр.**

Рус. Инкубационный период; син.: латентный период (в инфекционной болезни), скрытый период.

Яширин давр II — 1. Бирор-бир таъсирловчининг биологик объектига таъсири бошлангандан то жавоб реакцияси юзага чиққунича ўтган вақт оралиғи.

2. Бактерия ҳужайрасига фаг киритилганидан то лизисгача кетган вақт оралиғи.

3. Юқумли касалликларда — қ. **Инкубацион давр.**

Ас. т. **Латент давр.**

Рус. Латентный период.

Яширин захм (син. латент захм) — тери, шиллиқ пардалар ва ички аъзоларда патологик белгилар бўлмагани ҳолда серологик реакциялар мусбат бўладиган захм.

Рус. Скрытый сифилис; син. латентный сифилис.

Яширин ички қон кетиш — ички аъзолардан кетаётган қоннинг гавданинг бирор-бир табиий тешик-тирқишларидан ёки жароҳатидан ташқарига оқиб чиқмайдиган **қон кетиш** (қ.).

Рус. Внутреннее кровотечение скрытое.

Яширин сўзак — одам организмида гонококклар бўлишига қарамай ҳеч қандай клиник белгилар юзага чиқмайдиган сўзак ҳолати.

Ас. т. **Латент сўзак.**

Рус. Латентная гонорея; син.: асимптомная гонорея, гонококконосительство, скрытая гонорея.

Яқинни кўра олишлик — қ. **Узоқни кўра олмаслик.**

Яқинни кўра олмаслик (син. узоқни кўра олиш-лик) — кўз оптик системасининг асосий фокуси тўр парда ортида йигилади (туради); кўз рефракцияси нуқсонли.

Рус. Дальность; син.: гипертропия, рефракция глаза гиперметропическая.

Ў

Ўзаро ёрдам — тиббиёт ходими саналмаган, аммо биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш билим ва малакасига эга бўлган кишилар (аскарлар)нинг шикастланиш, жароҳатланиш ва бошқа жабрланиш ҳолларида бир-бирига кўрсатадиган ўзаро тиббий ёрдами.

Рус. Взаимопомощь.

Ўзгарувчанлик — *биологияда* — индивидлар, популяция, ирқ ва бошқаларнинг турланиб боришини таъминловчи организмнинг ўз морфологик-физиологик уюшувини ўзгартириш хусусияти.

Рус. Изменчивость.

Ўзгарувчи кўкрак суги — сут кела бошлаган (лактация) 3-4-кунлардан то 2—3-хафталаргача бўлган даврдаги етук **кўкрак суги** (қ.)га қараганда кўпроқ оқсилга бой сут.

Рус. Грудное молоко переходное; син. молозивное молоко.

Ўзига ёрдам кўрсатиш (син. ўзига ўзи ёрдам кўрсатиш) — тиббий маълумоти бўлмаган, аммо биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш билим ва малакасига эга бўлган шахснинг ўзига ўзи кўрсатадиган тиббий ёрдами.

Рус. Самопомощь.

Ўзига таъсир кўрсатиш (син.: ўзига ўзи таъсир кўрсатиш, ўзини ўзи ишонтириш) — ўзининг қандайдир рухий фаолияти (фикр, ҳиссиёт, иродавий жараён, кечинма ва б.)га, шунингдек, айрим нерв системаси функцияларига ҳамда ички аъзолар ишига ўзи руҳан таъсир кўрсатиб, шунга ишониб фаолиятини ё салбий (кўпроқ кузатилади), ёки ижобий томонга буриб юбориш; невроз, психопатия каби қатор касалликларда патологик ҳолат сифатида юзага чиқади.

Рус. Самовнушение; син. аутосуггестия.

Ўзига ўзи ёрдам кўрсатиш — қ. **Ўзига ёрдам кўрсатиш**.

Ўзига ўзи таъсир кўрсатиш — қ. **Ўзига таъсир кўрсатиш**.

Ўзига ҳукм чиқариш васвасаси — қ. **Ўзини айблаш васвасаси**.

Ўзини айблаш васвасаси (син.: ўзига ҳукм чиқариш васвасаси, ўзини гуноҳкор санаш васвасаси) — беморнинг хаёлан ёки илгари чиндан ҳам содир қилган айблари, қилмишлари ёхуд жузъий жиноятларини бўрттириб, бунга ўзича иқрор бўлиб, бунинг учун эса жазога тортилиши лозимлигига ўзини ишюнтириб юрган касал васвасаси.

Рус. Бред самообвинения; син.: бред греховности, бред самоосуждения.

Ўзини баҳолаш — шахснинг ўз қадрини, ўз ҳурматини, ўз имкониятларини, ўз камчилик ва ютуқларини, шунингдек, қилмишларини ўзи баҳолаши; руҳий касалларда устун кайфиятга қараб ё ортиқча, ёки паст баҳо бериб юборилади; мас., депрессияларда тушқунлик кайфияти туфайли жуда паст баҳолаш, маниакал ҳолатларда кўтаринки кайфият туфайли ортиқ баҳолаб юбориш кузатилади ва ҳ.

Рус. Самооценка.

Ўзини гуноҳкор санаш васвасаси — қ. **Ўзини айблаш васвасаси**.

Ўзини даволаш (син. ўзини ўзи даволаш) — тиббий маълумоти бўлмаган беморнинг турли дори-дармонлар қўллаб, муолажалар қилиб ўзини ўзи даволамоқчи бўлиши; аксари ҳолларда кўнгилсиз воқеаларга олиб келади.

Рус. Самолечение.

Ўзини жазога тортиш — *психиатрияда* — ўзи қилмаган жиноятларни беморлар томонидан ўз бўйнига олиш.

Рус. Самооговор.

Ўзини назорат қилиш — *спорт тиббиётида* — спортчиларнинг машғулот пайтларида ўзининг бир қатор оддий кўрсаткичлари: оғирлиги, пульс сони, мушаклари кучи ва бошқаларни синаб ўлчаб кўриши.

Рус. Самоконтроль.

Ўзини онгли тушуниш — шахснинг ўзини мустақил дунёқарашларга эга бўлган, қилмишлари мақсадли, тўғри йўлга қаратилган, фикр-заковатида ҳақ деб билиши ва бунга ишюниши; патологик ҳолат сифатида кўпгина руҳий касалликларда кузатилади.

Рус. Самосознание.

Ўзини тасдиқлаш — *психиатрияда* — беморнинг шахс сифатида катта мавқега эга, жамиятда қадрли киши деб тан олиши; истерия, психопатия ва бошқа бир қатор касалликларда кузатилади.

Рус. Самоутверждение.

Ўзини таҳқирлаш — *психиатрияда* — руҳий беморларнинг ўз жисмоний ва ахлоқий сифатларини пастга уриши, ўзини энг паст одам деб билиши.

Рус. Самоунижение.

Ўзини шикастлаш — ўзи билмаган ҳолда — бехосдан ёки ўзи билган ҳолда — атайлаб ўзини ўзи жароҳатлаш.

Рус. Самоповреждение.

Ўзини ўзи даволаш — қ. **Ўзини даволаш**.

Ўзини ўзи ишонтириш — қ. **Ўзига таъсир кўрсатиш**.

Ўзини ўзи ўлдириш — қ. **Ўзини ўлдириш**.

Ўзини ўлдириш (син.: ўзини ўзи ўлдириш, ўз-ўзини ўлдириш) — ўзини ўзи ҳаётдан маҳрум қилиш.

Рус. Самоубийство.

Ўзини қайд қилиш — статистик кузатувларнинг бир усули; бунда текшириляётган шахс тушунтирилгандан кейин ўзи ўзига қайд қилиш бланкасини тўлдиради.

Рус. Саморегистрация.

Ўз-ўзини ўлдириш — қ. **Ўзини ўлдириш**.

Ўйноқи бўғим — бўғимнинг патологик ўзгариши; бунда пассив ҳаракатлар одатдан ташқари кенгроқ доирада ҳаракатланади, натижада, бўғим ўзининг асосий вазифасини бажара олмай қолади; бўғимнинг капсула ва бойламлари чўзилиб, бўшашиб қолган ҳолатларда, мушаклар фалажланганда, бўғим ҳосил қилган суяк бошларининг нуқсонларида кузатилади.

Рус. Сустав болгающийся.

Ўлат (син. тоун) — махсус инфекция келтириб чиқарадиган, бактериал зоонозлар гуруҳига мансуб, табиатда муайян ҳудудда тарқалувчи қирғинбарот касаллик: одам ва ҳайвонларга мулоқот пайтида, ҳаво-томчи ва озиқ-овқат орқали юқди; шунингдек, бургалар ва кемирувчилар ҳам юқтиради.

Рус. Чума.

Ўлат зотилжами — ўпкага кирган **ўлат таёқчаси** (қ.) келтириб чиқарадиган сероз-геморрагик, фибринли-геморрагик ёки геморрагик ёки геморрагик-некротик ўзгаришлар билан кечадиган зотилжам; ўлатнинг ўпка хилининг асосини ташкил қилади.

Рус. Чумная пневмония.

Ўлат таёқчаси — шакли эллипссимон, грамманфий, ҳаракатсиз таёқча; икки қутбли (биполяр) бўялади; аэроб ёки факультатив анаэроб; нитратлардан нитритлар ҳосил қила-

ди; одам ва ҳайвонлар организмга тушиб ўлат (қ.) касаллигини келтириб чиқаради.

Рус. Палочка чумы.

Ўлат яраси — **ўлат таёқчаси** (қ.) кирган ерда яра пайдо қиладиган ўлатнинг тери хили; яранинг таги дастлаб зич инфильтрат бойлаган, сариқ рангда бўлиб, кейинроқ устини қорақўтир қошлайди: гир атрофини қўнғир болиш ўраб олади; ўта оғриқли кечади.

Рус. Чумная язва.

Ўлат ҳўшози — **ўлат таёқчаси** (қ.) терига кирган ерда пайдо бўлади; қаттиқ оғриқ, кенг қўламли шиш, тўқималарнинг ўлиши — некроз, сероз йирингли ёки йирингли экссудат тўпланиши билан кечади; экссудатда талайгина ўлат таёқчаси бўлади.

Рус. Карбункул чумной.

Ўлдирини — қонунга хилоф равишда одамни ҳаётдан маҳрум этиш.

Рус. Убийство.

Ўлиб кетишлик — қ. **Ўлим II**.

Ўлик (син.: мурда, жасад) — одам ёки ҳайвон ва бошқа жонзотларнинг нафақат жони узилган, балки биологик жиҳатдан ҳам ўлган танаси.

Рус. Труп.

Ўлик бўшлиқ — қ. **Зарарли бўшлиқ**.

Ўлик ёриш — ўлим сабабини аниқлаш мақсадида мурдани ёриб унинг аъзо ва тўқималарини бирин-сирин очиб, ёриб, кесиб олиб улардаги патологик ўзгаришларни ўрганиб чиқишдан иборат текширув.

Рус. Вскрытие трупа; син.: аутопсия, секция.

Ўликхона (син. гўштпатур) — ётиб даволанадиган даволаш муассасаларида вафот этган кишилар жасадлари сақланадиган, мурдалар ёриб текшириладиган ва яқинлари кўриб танишга мўлжалланган махсус жиҳозланган бино.

Рус. Морг.

Ўлим I — организм индивидуал мавжудлигининг албатта тўхтовчи охириг босқичи; бу босқичда унинг ҳаёт-фаолияти қайтмас бўлиб тўхташ билан тугайди.

Рус. Смерть; син. биологическая смерть.

Ўлим II (син. ўлиб кетишлик) — аҳолининг ўлиб кетиши билан боғлиқ камайиб бориши; бу — ўлим коэффициенти бўйича баҳоланади.

Рус. Смертность.

Ўлимгача етказилган жароҳатлар — суд-тиббий экспертиза аниқлаган жабрланувчининг ўлимига қадар етказилган тўқима жароҳатлари.

Рус. Прижизненные повреждения.

Ўлимдан кейинги етказилган жароҳатлар — суд-тиббий экспертиза аниқлаган жабрланувчи ўлгандан кейин етказилган тўқима жароҳатлари.

Рус. Посмертные повреждения.

Ўлимдан кейинги ўзгаришлар — организмнинг аъзо ва тўқималари структурасининг одам ўлгандан кейинги бузилишлари.

Рус. Посмертные изменения.

Ўлим сабаби — беҳосдан ўлиб қолишга олиб келадиган патологик ҳолат; аксари бўғилиш (асфиксия), шок, эмболия ўлим сабабчилари бўлади.

Рус. Причина смерти.

Ўлим талвасаси — миянинг олий бўлимлари, айниқса, **катта мия палласи** (қ.) пўстлогининг функциялари чуқур бузилишлари ва шу аснода **узунчоқ мия** (қ.) марказларининг кўзгалишлари билан кечадиган ўлимдан дарак берувчи терминал ҳолат. Яъни мия фаолияти кирарли-чиқарли бўлиб сўнаётган бир пайтда узунчоқ мия кўзгалиб гавда мушаклари бемақсад, бетартиб қисқариб ҳаракатга тушиб қоладиган ҳолат.

Ик. номи **Агония**.

Рус. Агония.

Ўлиш — биологик ўлим юз бергунига қадар бадан иссиқлигида организмнинг ҳаёт-фаолияти бирин-сирин сўниб бориш жараёни; турли хил системалар, аъзолар ва тўқималарнинг функциялари олдинма-кейин тўхтаб бориши; бу кетма-кетлик одатда филогенезда олдинма-кейин вояга етиш қонуниятига тескари кечади, яъни олдин вояга етган охирида, охирида вояга етган олдин ўлади.

Рус. Умирание.

Ўлишлик — қандайдир касалликдан ўлганлар сонининг муайян вақт оралигида шу касалликка чалинганлар сонига фоизларда ифодаланган нисбатидан иборат статистик кўрсаткич; касалликнинг қанчалик хатарли эканлигига, даволаш-профилактик муассасаларнинг иш сифатига ҳамда самарадорлигига баҳо беришда фойдаланилади.

Рус. Летальность; син. смертельность.

Ўнг бўлмача-қоринча қонқоғи (син. уч тавақали юрак қоиқоғи) — юракнинг ўнг бўлмачаси билан ўнг

қоринчаси оралигидаги тешиқда жойлашган уч — олд, орқа ва деворча тавақасидан иборат қопқоқ; у — бўлмачадан қоринчага тушган қонни қоринча қисқарганида орқага — қоринчадан бўлмачага қайтиб чиқишига тўсқинлик қилади.

Рус. Предсердно-желудочковый клапан правый; син.: атриовентрикулярный клапан правый, трёхстворчатый клапан.

Ўн қоринча иши етишмаслиги (син. юрак ўн қоринчаси иши етишмаслиги) — юрак ўн қоринчаси (қ.)га ҳаддан ортиқ зўр келганида кичик қон айланиш доирасига кам миқдорда қон ирғитилиши, юрак ўн бўлмачаси (қ.) чўзилиб кенгайиб қолиши, оқибатда, катта қон айланиш доирасида қоннинг димланиб қолиши билан юзага чиқадиған юрак иши етишмаслиги.

Рус. Правожелудочковая недостаточность; син. сердечная недостаточность правожелудочковая.

Ўн икки бармоқ ичак — меъда билан очичак оралигида жойлашган ингичка ичакнинг бошланғич қисми; ўн икки бармоқнинг кўндаланг узунлигига тўғри келади.

Рус. Двенадцатиперстная кишка.

Ўн икки бармоқ ичак пастки букими — ўн икки бармоқ ичак пастга тушган қисмининг қуйи горизонтал ҳолатга ўтган ери.

Рус. Изгиб двенадцатиперстной кишки нижний.

Ўн икки бармоқ ичак ииёзчаси — ўн икки бармоқ ичак (қ.)нинг ииёзни эслатувчи юқори кенгайган қисми; рентенограммада учбурчак шаклида кўринади; унинг асоси меъданинг пилоруси томон ўгирилиб туради.

Рус. Луковица двенадцатиперстной кишки.

Ўн икки бармоқ ичак шираси — ўн икки бармоқ ичакнинг овқат ҳазм қилиш шираси; таркибида меъда ости беши секретини, ўт, ичак кристаллари ва ўн икки бармоқ ичак безлари ширалари бор.

Рус. Дуоденальный сок.

Ўн икки бармоқ ичак юқори букими — ўн икки бармоқ ичак юқори қисмининг пастга тушган ери.

Рус. Изгиб двенадцатиперстной кишки верхний.

Ўн икки бармоқ ичак яраси — қ. **Яра касаллиги.**

Ўнка (-лар) — кўкрак қафасида жойлашган бир жуфт нафас аъзоси; асосий вазифаси ҳаво билан қон ўртасидаги газ алмашинувини таъминлаб беришдир, шу вазифани уддалай олмайд қолган дақиқада одамнинг ҳаёт-фаолияти тўхтайд.

Рус. Легкое (-ие).

Ўпка бўлаги — оралиқ ёриқлар билан ажралиб турадиган ўпка қисми; чап ўпкада юқори ва қуйи бўлақлар, ўнгида — юқори, ўрта ва қуйи бўлақлар тафовут қилинади.

Рус. Доля лёгкого.

Ўпка бўлаги зотилжами — ўпканинг бутун бир бўлагини қамраб олган зотилжам.

Рус. Долевая пневмония; син.: лобарная пневмония, л о б и т.

Ўпка бўлакчаси — бир-бири билан бириктирувчи тўқимали қатлам билан ажралган (бу ерлардан томирлар ва нервлар ўтади) 16-18 та ацинусдан иборат пирамидасимон шаклдаги ўпка тўқималари соҳаси.

Рус. Долька лёгкого; син. лёгочная доля.

Ўпка бўлакчаси зотилжами — ўпканинг кичик бир бўлакчасини қамраб олган зотилжам.

Рус. Дольковая пневмония.

Ўпкадан қон кетиш — ўпка ва бронх томирларидан қон кетиш.

Рус. Лёгочное кровоотечение.

Ўпка манқаси — манқа (қ.) инфекциясининг қон орқали ўпка тўқималарига ўтириб, шу ерда абсцессли зотилжам келтириб чиқарадиган манқанинг ўпка хили.

Рус. Лёгочный сап.

Ўпка сили — патологик жараён кўпроқ ўпкада жойлашган сил.

Рус. Туберкулёз лёгких.

Ўпка умумий сифими (син. ўпка умумий ҳажми) — имкон қадар чуқур нафас олдандан кейин ўпкага сиққан ҳаво ҳажми.

Рус. Общая ёмкость лёгких; син. общий объём лёгких.

Ўпка умумий ҳажми — қ. **Ўпка умумий сифими**.

Ўпка шамоллаши — қ. **Зотилжам**.

Ўпка шиши — ўпка тўқималари шишган шароитда келиб чиқадиган ўткир ўпка иши етишмаслигининг клиник синдроми.

Рус. Отёк лёгких.

Ўпка эзилиши — пневмоторакс, гемоторакс юз берганида, плевра эмпиемасида, шунингдек, кўкракдаги жарроҳлик операцияларида ўпка тўқималари сиқилиб, босилиб қолиши оқибатида ўпка вентиляциясининг издан чиқиши.

Рус. Сдавление легкого; син. п н е в м о п р е с с и я.

Ўнка юрак — аксари, ўпка, ўпка қон томирлари, бронхлар, диафрагма, плевралар, кўкрак қафаси зарарланганда ўпка гипертензияси — гидростатик босими ошиши оқибатида **юрак ўнг қоринчаси** (қ.)нинг гипертрофияланиши ёки кенгайишидан юзага келадиган юракнинг патологик ҳолати.

Рус. Лёгочное сердце.

Ўнка ўзани қопқоғи иши етишмаслиги — ўпка ўзани қопқоғининг **юрак ўнг қоринчаси** (қ.) қисқарганида қоннинг орқага — ўздан қайтиб кетишига тўла тўсқинлик қила олмаслиги; бу — ярим ой қойқоқ тўсиқларининг тўла беркилмаслиги ёки перфорацияси оқибати ҳисобланади; ўнг қоринчанинг гипертрофияси ва дилатацияси, катта қон айланиш системасида қон димланиши, диастолик шовқинлар бўлиши каби клиник белгилар билан юзага чиқади.

Рус. Недостаточность клапана лёгочного ствола.

Ўнка қолдиқ ҳажми (син. қолдиқ ҳаво) — ўпкадаги ҳавони ташқарига имкон қадар чиқариб бўлгандан кейин унда қоладиган ҳаво ҳажми.

Рус. Остаточный объём лёгких; син. остаточный воздух.

Ўнка ҳаётгий сизими — имкон борича чуқур нафас олиб, имкон борича тўла нафас чиқарганда чиққан ҳаво ҳажми; ташқи нафас кўрсаткичи бўлиб хизмат қилади.

Рус. Жизненная ёмкость лёгких.

Ўраб олувчи воситалар — қ. **Қоплаб олувчи воситалар**.

Ўраб-чимқаш — қ. **Ўраш**.

Ўрама — бош гумбазидаги сочнинг айланасига жойлашиб ҳосил қилган ўрами.

Ўрама богич — қ. **Қон тўхтатувчи ўрама богич**.

Ўраш (син. ўраб-чимқаш) — *тиббиётда* — **узалгич** (қ.)да яланғоч ётган беморни чойшаб билан ўраб-чирмаб, сўнг устидан жун аёл ўраб қўйиш билан тугайдиган даволаш муолажаси.

Рус. Обёртывание; син. укутывание.

Ўрганиш — 1. *Физиологияда* — навбатдаги таъсирлашга кўрсатилаётган реакциянинг пасайиши ёки йўқолиши.

2. *Токсикологияда* — муайян организмда токсик модданинг маълум миқдордаги дозаси шу дозада энди тегишли кўзгалишлар (ўзгаришлар) келтириб чиқармай қолиши билан ифодаланадиган сурункали интоксикациянинг бир босқичи; энди, илгариги таъсир натижасига эришиш учун доза миқдорини ошириш керак бўлади.

Рус. Привыкание.

Ўргимчаклар — бўғимоёқдилар турига мансуб ўргимчаклар синфига кирувчи ўргимчаклар туркуми; улар заҳарли ва заҳарсиз ўргимчакларга тафовут қилинади; **заҳарли ўргимчаклар** (қ.)га: **қорақуртлар** (қ.), **тараптуллар** ва **наррандахўр ўргимчаклар** (қ.) киради.

Рус. Пауки.

Ўргимчаксимонлар — танасидаги айрим сегментлар (қисмлар) у ёхуд бу даражада бир-бири билан қўшилиб кетганлиги билан фарқланиб турадиган **бўғимоёқдилар** (қ.) турига мансуб содда жониворлар — ҳайвонлар синфи; мас., чаёнларда бош ва кўкрак қўшилиб бир бутун бошқўкрак ҳосил қилса, ўргимчакларда бошқўкрак ўртадаги ипчани ҳисобга олмаганда қоринчага тутаниб кетади; ўргимчаксимонлар **ўргимчаклар** (қ.), **чаёнлар** (қ.), **каналар** (қ.), **фалаангалар** — **бийлар** (қ.) ва бошқа туркумларни ўз ичига олади.

Рус. Паукообразные.

Ўрдак — қ. **Эркаклар тугаги.**

Ўрдак юриш I — *тиббиётда* — танани у ёндан-бу ёнга ташлаб юриш; зўрайиб борувчи миоиатияда, полиомиелитнинг қолдиқ асоратларида тоснинг чуқур жойлашган мушаклари ва соннинг букувчи мушаклари иарези (жонсизланиши) оқибати ўлароқ юзага чиқади.

Рус. Утиная походка I.

Ўрдак юриш II — *косметологияда* — қиз-жувонларнинг атайлаб юриш манераси; ташланган одимга монанд думбасини ёнга ташлаб юриш.

Рус. Утиная походка II.

Ўрин I — бир беморни ёки бир туған аёлни ётқизиб даволанадиган даволаш-профилактик муассасанинг стационар имкониятини белгиловчи шартли ҳисоб бирлиги; стационар тиббий ёрдам кўрсатишни режалаштиришда, даволаш-профилактик муассасаларни молиявий таъминлашда фойдаланилади.

Рус. Больничная койка, родильная койка.

Ўрин II — беморларнинг кўрпа-тўшак ашёлари.

Рус. Постель.

Ўринбосар даво — организмга унда табиий равишда ишланиб чиқиши камайган ёки тўхтаган моддани киритишдан иборат даволаш усули.

Ас. т. **Ўринбосар терапия.**

Рус. Заместительная терапия.

Ўрмаловчи яра — бир томони секин-аста сурилиб кенгайиб, иккинчи томони битиб тузалиб борадиган яра.

Рус. Ползучая язва; син. серпигиозная язва.

Ўрмон сариқ иситмаси — **сариқ иситма** (қ.)нинг эпидемиологик — ўрмонда учрайдиган варианты; юқум манбаи иссиқ қонли ёввойи ҳайвонлар; қўзгатувчини *Naematogus* va *Aedes* туркумидаги чивинлар юқтиради.

Рус. Жёлтая лихорадка лесная; син. жёлтая лихорадка джунглей.

Ўрта бурун йўли — ўрта ва қуйи бурун чиганоқлари оралигида жойлашган бурун йўли.

Рус. Носовой ход средний.

Ўрта мия — бош миянинг ўрта мия пуфагидан ҳосил бўлган бўлими.

Рус. Средний мозг.

Ўргача оғир тан жароҳатлари — соғлиқни узоқ вақт — 3 ҳафтадан ортиқ ёхуд 10-33 % меҳнатга яроқлилиқни йўқотишга олиб келган тан жароҳатлари.

Рус. Телесные повреждения менее тяжкие.

Ўсиб кириш — бластодерма ҳужайраларининг бластула бўшлиғига (ичига) ўсиб ўтиши билан юзага чиқадиган гастрюляциянинг бир тури.

Рус. Вростание.

Ўсимта (син. ўсиқ, ўсиқча) — одам гавдаси ёки аъзоларининг бирор еридан туртиб, дўмбаийиб ёхуд узун бўлиб ўсиб чиққан танача.

Рус. Отросток; син. вырост.

Ўсиш I — *биологияда* — ҳужайра ва ноҳужайра тузилмаларининг миқдор ва ўлчами катталашуви ҳисобига организм (индивид), аъзо ёки тўқима қисмлари массасининг ортанлик даражаси.

Рус. Рост.

Ўсиш II — ҳажм, миқдор, сигим, бўй, куч, предметлар сони каби бирликларнинг ортиши, кўпайиши.

Ўсиқ — қ. **Ўсимта**.

Ўсиқча — қ. **Ўсимта**.

Ўсма — сифатий ўзгаришларга учраган, дифференцияланишга, шунингдек, ўсиш табиатига қўра атишиқ бўлиб қолган ҳужайралардан таркиб тошган ва бу атишиқ хусусиятла-

рини навбатдаги бўлинишларда кейинги хужайраларга ўтказувчи тўқималарнинг патологик ўсиғи.

Рус. Опухоль; син.: бластома, неоплазма, новообразование.

Ўсмага қарши воситалар — хавфли ўсмалар (қ.)ни даволаш мақсадида қабул қилинадиган **дори воситалар** (қ.).

Рус. Противоопухолевые средства; антибластомные средства.

Ўсма йўтали — нафас йўлларида юзага келган ўсманнинг ўзига яқин тўқима рецепторларини таъсирлашидан келиб чиқадиган йўтал.

Рус. Опухолевый кашель.

Ўсмир — 12 ёшдан 16 ёшгача бўлган қиз; 13 ёшдан 18 ёшгача бўлган ўғил бола.

Рус. Подросток.

Ўсмирлик — ўсмир ёшдаги давр.

Рус. Подростковый период.

Ўсмирлик ёши (син. катта мактаб ёши) — қизлар учун 12 ёшдан 16 ёшгача, ўғил болалар учун 13 ёшдан 17-18 ёшгача бўлган давр ёши.

Рус. Пубертатный возраст; син.: подростковый возраст, школьный возраст старший.

Ўспирин — 17 ёшдан 21 ёшгача бўлган ўғил бола.

Рус. Юноша.

Ўспиринлар кўксуви — қ. **Норасидалар кўксуви**.

Ўспиринлар сўғали — қ. **Ясси сўғал**.

Ўспиринлар юраги — балогагта етиш даврида организмнинг эндокрин ва бошқа системаларининг функционал қайта қурилиши билан боғлиқ юрак фаолиятининг вақтинча бузилишлари; тахикардия, баъзан, экстрасистолия, баъзан эса, систолик шовқинлар пайдо бўлиши билан кечади ва **раста** (қ.) даври қарор топгач қолиб кетади.

Рус. Юношеское сердце.

Ўспиринлар ҳуснбузари — қ. **Одий ҳуснбузар**.

Ўспиринлик — ўспирин ёшдаги давр.

Рус. Юношество.

Ўспиринлик ёши — ўғил болалар учун 17 ёшдан 21 ёшгача бўлган давр ёши.

Рус. Юношеский возраст.

Ўт (син.: зарда II, сафро) — таркибида гемоглобин, холестерин ва бошқа порфиринлар алмашинувининг охириги маҳсулотлари (ўт кислоталар, билирубин), шунингдек, фи-

зиологик актив моддалар (гормонлар, витаминлар ва б.) бўладиган гепатоцидлар — жигар ҳужайралари ишлаб чиқарадиган секрет; ичакда липидлар (ёғлар)нинг ҳазм бўлиши ва сўрилишида муҳим аҳамиятга эга.

Рус. Жёлчь.

Ўт ажралиш — қ. **Ўт ҳосил бўлиш.**

Ўт димланиши — ўт йўлларида ўт ҳаракатлана олмай тўхтаб қолишидан ёки суут ҳаракатланишидан юзага келадиган димланиш.

Ас. т. **Холестаз.**

Рус. Холестаз; син.: застой желчи, стаз желчный.

Ўтиргич — қ. **Қуймуч.**

Ўтиргич суяги — қ. **Қуймуч суяги.**

Ўт ишлаб чиқариш — қ. **Ўт ҳосил бўлиш.**

Ўт йўллари — жигарда ҳосил бўлган ўтни жигар ва ўт қопидан олиб **ўн икки бармоқ ичак** (қ.)ка элтиб қўювчи йўллар (томирсимон тузилмалар).

Рус. Жёлчные протоки.

Ўтказувчанлик I — тирик тўқималарнинг кўзгалиш импульсларини ўзидан ўтказиш қобилияти.

Рус. Проводимость.

Ўтказувчанлик II — тўқима, мембрана, томир ва бошқаларнинг ўзидан, деворидан турли хил модда ва суюқликларни ўтказиб юбориш хусусияти.

Рус. Проницаемость.

Ўтказувчанлик III — ичи ковак аъзолар, мас., ичакларнинг ўз йўлидан суюқлик, газ, масса, озиқ каби нарсаларни ўтказиш (юргизиш) қобилияти.

Рус. Проходимость.

Ўткир... I — касалликлар, патологик жараёнлар, сезгитуйғулар ва руҳий бузилишлар каби ҳолатларнинг тез, шиддат билан, қисқа вақт ичида, хатарли, аламли кечишини белгиловчи сифат.

Рус. Острый I.

Ўткир... II — 1. Тиббий асбобларнинг кескирлигини, ниҳоятда ингичка учли бўлишини ифодаловчи сифат.

2. Баъзи ўсма ва тузилмаларнинг учлилиги.

Рус. Острый II.

Ўткир асосли сўғал — шакли гулқарамга ўхшаб кетадиган, асоси ингичка, пуштиранг сўғал; аксарият, жинсий аъзо-

лар терисиди, бут оралғида, думбалар орасиди бурмаларда бўлади.

Рус. Остроконечная бородавка; син. остроконечная кондилома.

Ўткир ақлиастлик — мия тўқималарининг кўплаб зарарланиши — шикастланиши, инсулт ва бошқалардан кейин тез ривожланиб борадиган ақластлик.

Рус. Острое слабоумие.

Ўткир зотилжам — экссудатли яллиғланиш кўринишида тез зўрайиб борувчи зотилжам.

Рус. Острая пневмония.

Ўткир ичак касалликлари — турли хил микроорганизмлар келтириб чиқарадиган, аксарият, уй шароитида, мулоқотда бўлганда, сув ёки озиқ-овқатлар орқали юқадиган, баъзан якка-якка ҳолда, баъзан эпидемия кўринишида қайд қилинадиган ўткир юкумли, клиник жиҳатдан бир-бирига ўхшаш бир қатор ичак касалликлари; интоксикация ҳамда гастроэнтероколит синдромлари билан юзага чиқади.

Рус. Кишечное заболевание острое (ОКЗ).

Ўткир ичбуруғ — ичбуруғнинг 3 ойгача давом этиб келаётган клиник хили; аксарият, тўсатдан бошланади — интоксикация, тенезм, тез-тез шиллиқ-қонли ичкелиш кузатилади.

Рус. Острая дизентерия.

Ўткир касалликлар — табиатан тез, баъзан, яшиндек тезкорлик билан ривожланиб борувчи, зудлик билан даво тадбирларини қўллашни талаб этувчи касалликлар.

Рус. Острые заболевания.

Ўткир касбдан заҳарланиш ҳақида юпилинч хабар — врач ёхуд ўрта тиббиёт ходими аниқлаган (ёки шунга шубҳа қилган) ўткир касбдан заҳарланишнинг ҳар биттаси қайд қилинадиган тезкор-ҳисоб ҳужжати.

Рус. Экстренное извещение об остром профессиональном отравлении.

Ўткир кўксув — қ. **Ўткир кўксув хуружи**.

Ўткир кўксув хуружи (син. ўткир кўксув) — кўз ички босимининг анча ошиб кетиши, кўр бўлиб қолишгача кўришнинг пасайиши, кучли оғриқ, қусиш, шох парданинг шишуви, қорачиқнинг кенгайиши ва олд киприк томирларининг йўғонлашуви каби патологик ўзгаришларнинг ўта кучайиши билан юзага чиқадиган **кўксув** (қ.) хуружи.

Рус. Приступ глаукомы острый; син.: декомпенсированная глаукома, острая глаукома.

Ўткир нур касаллиги — дарднинг латент даври, бирламчи реакциялари тез суръатларда зўрайиб бориб аъзо ва системалар иши қутилмаганда издан чиқиб бориш палласига кирадиган касаллик; бундай ҳол қисқа вақт ичида нур дозаси 1 ж/кг (100 рад)дан ошган ҳолларда кузатилади.

Рус. Лучевая болезнь острая; син. лучевой синдром острый.

Ўткир оғриқ — қутилмаганда тўсатдан бошланиб тезда максимал даражада зўрайиб кетадиган оғриқ.

Рус. Острая боль.

Ўткир юрак қопқоғи иши етишмаслиги — юрак қопқоғи тавақаларининг перфорацияси, деформацияси ёхуд сўрғичсимон мушакларнинг узилиши оқибатида тўсатдан бошланадиган қопқоқ иши етишмаслиги; миокард инфарктида, шикастланишларда кузатилади.

Рус. Недостаточность клапана сердца острая.

Ўткир ўпка юрак — аксарият, ўпка қон томир ўзани ёхуд унинг йирик тармоқлари эмболиясида ўпка томирларида қон босим тўсатдан ва кескин ошиб кетиши оқибатида дафъатан ва тез ривожланиб борувчи **юрак ўнг қоринчаси** (қ.) иши етишмаслигидан юзага келадиган юракнинг патологик ҳолати.

Рус. Лёгочное сердце острое.

Ўткир қора оқ соқ — иситманинг қўтарилиши, титраш, сув бўлиб терлаш, интоксикация, полиаденит, артрит, жигар ва талоқнинг катталашиши, лейкоцитларнинг кўпайиши, шунингдек, нерв-вегетатив бузилишлар билан юзага чиқадиган бруцеллёзнинг клиник хили.

Ас. т. **Ўткир бруцеллёз**.

Рус. Острый бруцеллёз.

Ўткир қорин — зудлик билан жарроҳ аралашувини тақозо этувчи, қорин бўшлиғида жойлашган аъзоларнинг жами ўткир касалликларини ифодаловчи клиник тушунча; беморни стационарга жўнатишда тахминий диагноз ўрнида қўлланилади.

Рус. Острый живот.

Ўт оқмаси — ўт йўлларида қилинган операциялар ёки қориннинг тешиб кирган жароҳатланишлари асорати сифатида баҳоланадиган ўт йўлларида ташқарига оқиб чиққан оқма.

Рус. Жёлчный свищ; син. печёночный свищ.

Ўт пайдо бўлиши — қ. **Ўт ҳосил бўлиш.**

Ўт пуфаги — қ. **Ўт қоши.**

Ўт санчиги (син. жигар санчиги) — ўнг қовурга остида жойлашиб бутун қоринга, ўнг елкага, ўнг кўкрак остига ва кураклар оралиғига узатиладиган оғрик; ўт-тош касаллигининг асосий даракчиси; ўт қоши яллигланганда ҳам ана шундай санчиқни кузатиш мумкин.

Рус. Жёлчная колика; син. печёночная колика.

Ўт-тош касаллиги — ўт қоши ёки ўт йўлларида конкрементлар (тошлар) ҳосил бўлишидан келиб чиқадиган ўзига хос патология.

Рус. Желчнокаменная болезнь; син. холелитиаз.

Ўт қоши (син. ўт пуфаги, ўт қопчаси) — жигарнинг пастки (висцерал) юзасида жойлашган овқат ҳазм қилиш системасининг ўт йиғиладиган ичи бўш абзоси; бунда йиғилган ўт концентрацияланиб туради ва керагида физиологик равишда умумий ўт йўлига ўтиб ўн икки бармоқ ичакка қуйилади.

Рус. Жёлчный пузырь.

Ўт қоши буралиши — адашган ўт қопчининг ўз тутқичи атрофида буралиб қолиши; бунинг оқибатида ўт йўлларида ўтнинг оқиб чиқиши ва қон айланиш бузилиши юзага келади.

Рус. Заворот жёлчного пузыря.

Ўт қопчаси — қ. **Ўт қоши.**

Ўт қусиш (син. сафро қусиш) — қусуқ таркибида доим ўт (сафро) бўлиши; аксари, пилорус (меъданинг ўн икки бармоқ ичакка очиладиган канали)нинг йирилиб қолишида кузатилади.

Рус. Жёлчная рвота.

Ўт ҳайдовчи воситалар (син.: ўт ҳайдовчи дорилар, ўт ҳайдовчилар, ўт ҳайдовчи моддалар) — ўт ҳосил бўлишини кучайтирувчи ёки ўтнинг ўн икки бармоқ ичакка келиб тушишини тезлаштирувчи дори воситалар.

Рус. Желчегонные средства.

Ўт ҳайдовчи дорилар — қ. **Ўт ҳайдовчи воситалар.**

Ўт ҳайдовчилар — қ. **Ўт ҳайдовчи воситалар.**

Ўт ҳайдовчи моддалар — қ. **Ўт ҳайдовчи воситалар.**

Ўт ҳосил бўлиш (син.: ўт ажралиш, ўт ишлаб чиқариш, ўт пайдо бўлиши, ўт ҳосил қилиш

ва ҳ.) — гепатоцитлар — жигар ҳужайраларининг ўт ҳосил қилиш жараёни.

Рус. Желчеобразование; син.: желчеотделение, холестерез.

Ўт ҳосил қилиш — қ. **Ўт ҳосил бўлиш.**

Ўхчиш — **қусиш** (қ.) олдидан бўладиган, қусишдан дарак берувчи **ўхчиқ**(қ.)нинг юзга чиқиш жараёни; у баъзан товушсиз, баъзан кучли гайритабийй товуш билан кечади.

Рус. Позыв на рвоту.

Ўхчиқ — оғизнинг очилиши, зўр бериб сўлак ажралиши, юқори ҳазм аъзолари ва диафрагма мушакларининг тортишиб кучаниши каби рефлектор ҳаракатлар мажмуи; у — баъзан товушсиз, баъзан кучли гайритабийй товуш билан кечади; заҳарланиш, сифатсиз овқат еб қўйиш, ёмон нарсалар (ириган, сасиган ҳайвон аъзолари, озиқ-овқат маҳсулотлари ва б.)ни кўриш, ёмон ҳид келиш ёки уларни эслаш каби ҳолларда кузатилади.

Рус. Позыв на рвоту.

Ўхшаш аъзолар — *зоология ва ботаникада* — турли хил ҳайвон ёки ўсимликларнинг ташқи кўринишидан бир-бирига ўхшайдиган, бир хил вазифани бажарадиган, аммо морфологик тузилиши ҳамда яралиши турлича бўлган аъзолари.

Рус. Аналогичные органы.

Ўчоқ — 1. Одам танаси ёхуд аъзоларининг муайян ерида жойлашган патология ўрни.

2. Ер юзининг ёки бирор объектнинг муайян ерида юз берган зарарланиш уяси.

3. Ер юзининг муайян ерида тарқалган эпидемия уяси.

Рус. Очаг.

Ўчоқли ақшастлик — катта мия пўстлоғи функциясининг ўчоқли — айрим нуқталари издан чиқиши — афазия, апраксия, агнозия кабилар билан бирга кечадиган ақшастлик.

Рус. Очаговое слабоумие.

Ўчоқли зотилжам — ўпканинг муайян ерини қамраб олган зотилжам.

Рус. Очаговая пневмония.

Ўчоқли ўпка сили — ўпка силининг ўпканинг муайян бир ерида яллиғланиш ўчоғини ҳосил қилиб ривожланган клиник хили.

Рус. Туберкулёз лёгких очаговый.

Ўқ — *тиббиётда* — организмдаги аъзо ва қисмларнинг улардан ўтказилган шартли чизиқлари; уларнинг топогра-

фик анатомияси, функциялари ва бошқа жиҳатларини ўрганишда қўлланилади; мас., **чаноқ ўқи**, **юрак анатомик ўқи**, **кўз ички**, **ташқи ўқлари**, **гавҳар ўқи**, **кўрув ўқи** ва бошқалар.

Рус. Ось.

Ўқтин-ўқтин оқсоқланиш — юриб кетаётганда оёқ болдирларида (аксари, бир томонда) вақти-вақти билан парестезия ва оғриқ туриб чўлоқланиб қолиш; баъзан, юришдан тўхташга мажбур этади; оёқлар артерияларининг торайиб қолганлигидан дарак берувчи белги; буни, кўпроқ, шу артерияларнинг атеросклерозидан кузатиш мумкин.

Рус. Перемежающаяся хромота; син. синдром Шарко.

Ўқтин-ўқтин оғриш — гавданинг у ер-бу ерининг гоҳ-гоҳида, баъзан-баъзан хуруж билан кучсиз оғриб қолиши.

Ўқтин-ўқтин оғриқ — гавданинг у ер-бу ерида гоҳ-гоҳида, баъзан-баъзан хуруж билан пайдо бўладиган кучсиз оғриқ.

Рус. Периодическая боль.

Ўқтин-ўқтин кўзийдиган касаллик — қорин соҳасида (баъзан, кўкрак ва бўғимларда) вақти-вақти билан бир хилда хуружсимон оғриқ юзага келиши ва пароксизмал иситма чиқиши билан кечадиган касаллик; этиологияси — келиб чиқиши ноаниқ.

Рус. Периодическая болезнь; син.: армянская болезнь, периодическая болезнь семейная, пароксизмальный синдром Джейнуэя — Мозенталя, семейная лихорадка средиземноморская, шестидневная лихорадка, пароксизмальный перитонит, периодический перитонит, возвратный полисерозит, рецидивирующий полисерозит семейный, хронический полисерозит семейный, болезнь Рейманна, синдром Сигалья — Каттана — Маму, средиземноморская эпаналепсия.

Ўқувчилардаги узоқни кўра олмаслик — аккомодация су-сайган ҳолларда яқин энгашиб зўр бериб тикилиб ишлаш оқибатида юзага келадиган **узоқни кўра олмаслик** (қ).

Рус. Школьная близорукость.

Ўқ қисқичи — *тиббий техникада* — жаглари ўткир тишлар билан тугалланадиган қайрилма жагли қисқич; асосан, юмшоқроқ кўргошин ўқларини қисиб олиб ташлашга мўлжалланган.

Рус. Пулевые щипцы.

Ўғил I — янги туғилган чақалоқ жинси.

Рус. Мальчик I.

Ўғил II — балогат ёшига етмаган, эркак жинсига мансуб одам — ўғил бола.

Рус. Мальчик II.

Ўғил III — эркак жинсига мансуб фарзанд.

Рус. Сын.

Ўғил IV — чақириш, мурожаат қилиш, мулоқотга киришишларда ишлатиладиган шахс оти.

Рус. Сынок.

Ўғирсимон чаноқ — тўғри ўлчамлари кириш қисмидан чиқиш қисми томон камайиб борувчи аёлнинг анатомик тор чаноғи.

Рус. Воронкообразный таз.

Қ

Қабзият (син. и ч қ о т и ш) — ичакнинг секин, қийинлик билан ёки мунтазам равишда кечикиб (2-3 кун оралатиб) бўшалиш ҳолати.

Рус. Запор.

Қ а в а р и н қ и — қ. **Қавариқ II.**

Қавариш — **қавариқ** (қ.) ҳосил бўлиш жараёни.

Қавариқ I — *дерматологияда* — механик таъсирланиш (тегиниш, ишқаланиш ва б.) оқибатида тўсатдан пайдо бўладиган аниқ чегараланган безиллаб турувчи ичи экссудат (суюқлик) билан тўлган, қобиги юпқа пуфак.

Рус. Пузырь, волдырь.

Қавариқ II (син. қ а в а р и н қ и) — предметнинг (тана аъзолари ёки қисмларининг) марказидан бўртиб гумбазсимон бўлиб қўтарилган ҳолати.

Рус. Выпуклость.

Қ а в а р и қ III — қ. **Қадоқ.**

Қаварчиқ — катта-кичиклиги мошдек келадиган кичик-кичик **қавариқ** (қ.)лар.

Қад — гавданинг турган, юрган ва ўтиргандаги одатланган ҳолати; тўғри қад — кўкрак сал олдига чиққан, қорин бироз тортилган вазиятда умуртқа погонасининг тик турган эркин ҳолати.

Рус. Осанка.

Қадам I (син. о д и м) — бир оёқни муайян масофада олдинга (орқага, ёнга) ташлаб бажарилган ҳаракат.

Рус. Шаг.

Қадам II — **оёқ иапжа** (қ.)нинг товондан бармоқлар учигача бўлган остки қисми — **оёқ кафти** (қ.).

Рус. Подошва стопы.

Қадам босиш — қ. **Қадам ташлаш.**

Қадам ташлаш (син.: қадам босиш, қадамлаш) — бир оёқни муайян масофада олдинга (орқага, ёнга) ташлаш; қадам билан ҳаракатланиш.

Рус. Шагание.

Қадамлаш — қ. **Қадам ташлаш.**

Қадди-қомат — қ. **Қомат.**

Қадоқ (син. қавариқ III) — *дерматологияда* — узоқ вақт механик таъсирланиш (тегиниш, ишқаланиш, урилиш ва б.) оқибатида ҳосил бўладиган аниқ чегараланган безиллаб турувчи тери эпидермис шох қаватининг ўта қалинлашган ҳолати — гиперкератоз.

Рус. Мозоль.

Қадоқланиш — қадоқ (қ.) ҳосил бўлиши.

Қазғоқ (син. қасмоқ II) — бошнинг сочли қисми терисидан кепаксимон бўлиб тўкиладиган майда юпқа тўқималар.

Рус. Перхоть.

Қазғоқланиш (син. қасмоқланиш II) — бош сочининг қазғоқ (қ.) босиши.

Қайиқбош — қ. **Гувала калла.**

Қайнатиш — тиббий асбоб-ускуналарни, айрим ашёларни, бемор тегинган идишларни, унинг ички кийимлари ва бошқа нарсаларни инфекциядан стерилизация қилиш мақсадида сувда, баъзан, дезинфекцияловчи моддалар қўшиб камида 30 минут қайнатиш.

Рус. Кипячение.

Қайнатма — сувда ўсимлик хомашёсидан сув ҳаммомида қайнатилиб дори моддаси ажратиб олинadиган суюқ дори шакли; дамламадан фарқи, бунда экстракция жараёни узоқ вақт қайнатиш билан давом эттирилади ва қисқа вақтда созутилади.

Рус. Отвар.

Қайрилма пунгга (-лар) — бош миянинг эгатлар билан чегараланган болишсимон соҳаларининг умумий номи.

Рус. Извилины (-ы).

Қайталайдиган терлама — қ. **Қайталама терлама.**

Қайталама терлама (син.: қайталайдиган терлама, қайталанувчи терлама, қайтар терлама) — бит ва каналар юқтирадиган спирохета микроорганизм-

лари қўзғатадиган сиирохетоз касалликларининг умумий номи; иситма хуружлари билан ҳароратнинг иасайиб туриши — апирексия навбатлашиб кечадиган терлама.

Касалликнинг номи ҳам унинг дам тузалгандай бўлиб кўриниб, дам иситма қайта кўтарилиб туришидан олинган.

Рус. Возвратный тиф.

Қайталаниш — йўқолиб бораётган касаллик белгилари ёки эндигина тузалиб келаётган касалликнинг янгитдан зўрайиб кетиши.

Ик. номи **Рецидив**.

Рус. Рецидив.

Қайталанувчи иситма — гавда ҳарорати иасайгандан кейин бир неча кунгача нормада бўлиб туриб яна қайта кўтарилиб кетадиган иситма.

Рус. Рецидивирующая лихорадка.

Қайталанувчи терлама — қ. **Қайталама терлама**.

Қайталанувчи қоқшол — иккинчи бор шикастланиш сабабчи бўлиб қоладиган, шунингдек, тўқималарда инфекциянинг узоқ вақт сақланиб қолиши шароит яратиб берадиган ҳолатда касалликнинг рецидив бериши.

Рус. Рецидивирующий столбняк.

Қайтар таъсирланиш — *физиологияда* — ўз аксонлари коллатераллари бўйлаб қабул қилинган импульсларга жавобан нейронларнинг таъсирланиш реакцияси; қайтар таъсирланиш нейронлар гуруҳида таъсирланишнинг даврийлигини таъминлайди.

Рус. Возбуждение возвратное.

Қайтар терлама — қ. **Қайталама терлама**.

Қайт қилиш — чақалоқларнинг эмган сугини кутилмаганда ҳеч бир кучаниқсиз қизилўнгачидан ёки меъдасидан огзи орқали чиқариб юбориши; болани ортиқча эмизиб юборилганда, меъдасига ҳаво кетиб қолганда, меъдасининг кардиал (қизилўнгач билан туташган) қисмида туғма нуқсонлар бўлганда кузатилади.

Рус. Срыгивание.

Қайчи — *тиббий техникада* — бир-бирига қарама-қарши ҳаракатланадиган ўткир дамли икки тоқили тиббий асбоб; тўқималарни, боғламлар ва турли хил тиббий матоларни қийишпа мўлжалланган.

Рус. Ножницы.

Қайчиоёқ — рахит ва бошқа суяк касалликларида оёқлар тиззадан бириктириб турилганида эгик оёқларнинг қавариқ

қисми — тизза бўғимлари бир-бирига тегиб турадиган, панжалари эса бир-биридан узоқлашиб турадиган оёқ; уни "X" шаклига ёки тоқилари очиқ қайчига ўхшатадилар.

Ик. номи **X-симон оёқ.**

Рус. Ноги X-образные.

Қалб — қ. **Юрак.**

Қалам дори — *фармацияда* — ташқаридан қўллашга мўлжалланган бир томони ўткир учли қаламсимон қаттиқ дори шакли.

Ик. номи **Қаламлар.**

Рус. Лекарственный карандаш.

Қаламлар — *фармацияда* — ташқаридан қўллашга мўлжалланган бир томони ўткир учли қаламсимон қаттиқ дори шакли.

Ик. номи **Қалам дори.**

Рус. Карандаши.

Қалин томчи (син. й ў г о н т о м ч и) — предмет шишасига 2-3 томчи томизилган ва бир текис қилиб суртилган, сўнг қуритиб романовский-гимзача бўяб фиксация қилинмай тўғридан-тўғри микроскоп остида текширишга мўлжалланган қон препарати.

Рус. Толстая капля.

Қалоқ — бурун ичида қотиб қолган мишиқ.

Рус. Козюля.

Қалгирама — *халқ табобатида* — гавда бирор қисми (айниқса, қўшпанжа)нинг тўхтовсиз, мутгасил қалгираб, титраб туриш касаллиги; илмий тиббиётда паркинсон касаллигининг бир белгиси сифатида қаралади.

Қалтираш — қ. **Қалгироқ.**

Қалгироқ (син. қ а л т и р а ш) — бутун гавданинг ёки унинг бир қисмининг, мас., кўкрақдан юқори қисмининг ихтиёрсиз, бир маромда, бир хил тебранма ҳаракати; гиперкинез.

Рус. Дрожание; син. т р е м о р.

Қалқонсимон без — бўйиннинг олди соҳасида курак-кекирдак учбурчагида жойлашган, секретни қонга қўшилиб турадиган ва моддалар алмашинувини яхшилаб, ўсишни ҳамда бутун организм ривожини рағбатлантириб борадиган без; икки бўлакдан ташкил топган.

Рус. Щитовидная железа.

Қалқонсимон без бўлаги — кекирдакнинг ўнг ёки чап юзасида жойлашган қалқонсимон безнинг бир қисми.

Рус. Доля щитовидной железы.

Қамашиш — 1. Тишнинг ўта нордон нарсани ҳадеб чай-нашдан безиллаб қолиши.

2. Кўзнинг ўткир ёруғлик (нур)дан тиниб кетиши.

Қандалалар — бир неча хилларга тафовут қилинадиган, танаси овалсимон, тумшугида ботириб сўрувчи шохчалари бўладиган ўтхўр, қонхўр паразит ҳашаротлар. Уй шароитида қонхўр қандалалар учрайди.

Рус. Клопы.

Қанд касаллиги — одам организмида меъда ости бези ишлаб чиқарадиган гормон — инсулиннинг умуман ёки қисман етишмаслиги шароитида моддалар, асосан, карбон-сув (углевод) алмашинуви издан чиқиши билан юзага келадиган диабет касаллиги.

Ас. т. **Қандли диабет**.

Рус. Сахарный диабет; син.: сахарная болезнь, сахарное мочеизнурение.

Гипоталамус ва гипофиз безлари ишлаб чиқарадиган гормон — вазопрессиннинг умуман ёки қисман етишмаслиги ёхуд буйрак каналчалари эпителийсининг унга бўлган сезгирлиги йўқолиши ё сусайиши шароитида сийдик ажралиш зўр бериб кучайиши билан юзага чиқадиган диабет касаллиги ҳам мавжуд. Уни фанда **қандсиз диабет** деб юритилади.

Рус. Несахарный диабет; син. несахарное мочеизнурение.

Қандли синама нонушга — ичакларнинг секретор ва эвакуатор функцияларини текшириб кўриш мақсадида таъсирловчи овқат сифатида нонушгага бериладиган 200-300 мл сувга 50-100 г глюкоза кукуни кўшилган эритма.

Рус. Пробный завтрак сахарный.

Қанот — *анатомияда* — организмдаги суяк ва аъзоларнинг қанотни эслатувчи кенг барли қисми; мас., ёнбош суяк қаноти, димоғ суяги қаноти, бурун қаноти ва бошқалар.

Рус. Крыло.

Қанотсимон курак — куракнинг қовурга юзаси билан кўзга ташланарли даражада бурчак ҳосил қилиб (кўтарилиб) турган ҳолати; қўлларни кўтарганда ва олдинга узатганда янада яққолроқ кўринади; узун кўкрак нерви зарарланганида олд "тишли" мушак фалажланганида ҳамда миопатия оқибатида кузатилади.

Рус. Крыловидная лопатка.

Қаншар — буруннинг қошларга яқинлашган, айрим одамларда жуда сезилиб турадиган ўрқачсимон дўмбаймаси.

Рус. Переносица.

Қапшайма қорин — олдига дўмбайиб чиққан қорин; исти-ско, ел йиғилиши — метеоризмда кўзга яққол ташланиб туради.

Рус. Выпуклый живот.

Қағирик — инсон ҳаётининг охириги — яқунловчи палласи; организмнинг ташқи муҳитга мослашиш имкониятлари чекланганлиги ва турли хил система ҳамда аъзоларда салбий морфологик ўзгаришлар юзага келганлиги билан белгиланади.

Рус. Старость.

Қағирик ақшастлиги — аксари бош мия атрофияси оқибатида кексалик ёшида бошланадиган ва секин-аста руҳий фаолият пасайгандан пасайиб тотал ақшастлик даражасига тушиб қоладиган, шахсга хос хусусиятлар йўқолиб, тубанлашиб борадиган ва ҳатто қағирик маразмига етадиган руҳий касаллик.

Рус. Старческое слабоумие; син.: старческий психоз, сенилизм, сенильное слабоумие.

Қағирик ёши — 75 ёшдан юқори бўлган давр ёши.

Рус. Старческий возраст.

Қағирик инжиқлиги — қ. **Қағирик миғжовлиги**.

Қағирик миғжовлиги (син. қағирик инжиқлиги) — ёши қайтган, кекса ва қарияларда кузатиладиган майда гапшик, эзмалик, ўзиникини маъқуллаш, эътироз билдирувчилардан ранжиш, айтганни қилмаганлардан, кўнгил қолдирганлардан қаттиқ хафа бўлиш, танқид қилувчилардан газабланиш каби инжиқликлар билан юзага чиқувчи феъл ўзгаришлари.

Рус. Старческая капризность.

Қағирик иилакчаси — макро- ва микроглия ядролари ҳамда йўғонлашган аксонлар чигали билан ўралган хужайралараро модданинг мия тўқималарида шаклсиз тўпланиши; қағирик ақшастлигида бош мия пўстлогининг кўпроқ пещона бўлимларида, камроқ пўстлоқ остки тузилмаларида учрайди.

Рус. Старческая бляшка; син. друза.

Қағирик қалтироғи — асосан бош, пастки жағ, қўл бармоқларининг аралаш қалтираши; ҳаракат актларига сезиларли таъсир кўрсатмайди; аксари, кекса ва қарияларда учрайди.

Рус. Старческое дрожание.

Қарилік қичимаси — тери тұқималари қарилікдан атрофик ұзғаришларга учрайдиган ва атеросклероз туфайли юзага чиқадиган қичима.

Рус. Старческий зуд.

Қарилік қорасои — танада маҳаллий ва умумий қои айланиш (қ.)нинг атеросклеротик бузилишлари ҳамда нерв трофикаси издан чиқиши оқибатида қарияларда юзага келадиган қорасон.

Рус. Старческая гангрена.

Қариш (син. к е к с а й и ш) — организмнинг аъзо ва системаларида ташқи таъсирларга мослашиш имкониятларини чеклаб қўювчи ва қарилікке олиб келувчи ёшга алоқадор салбий ўзғаришларнинг пайдо бўла бошлаши.

Рус. Старение.

Қария (син. ч о л) — **қарилік** (қ.) палласини бошидан кечираётган камида 75 ёшга кирган ва ундан ошган эркак.

Рус. Старик.

Қариялар пуфакчали тошмаси — кексаларда кузатиладиган суст кечувчи акантолитиксиз пуфакчалар тошмаси.

Ас.т. **Қариялар пемфигуси.**

Рус. Пузырчатка старых.

Қариялар юраги — юракдаги қарилікке хос ўзғаришлар, майда нуқтали ёйиқ кардиосклероз, миокарднинг атрофик-дистрофик ўзғаришлари, юрак деворларининг липоматози, миокарднинг қисқариш қобилиятининг пасайиши кабилар кузатиладиган юрак ҳолати.

Рус. Старческое сердце.

Қариялар юриши — қадамни кичик босиб товонларни бири-бирига уриштиргудай бўлиб, қўл ҳаракатларини оёқ, гавда ҳаракатларига айтарли мослаштирамай, ҳадиксираб юриш; **қарилік ёши** (қ.)даги кишиларда кузатилади.

Рус. Старческая походка; син. сенильная походка.

Қаршиликлар — қ. **Моиеликлар.**

Қасмоқ I — яра, жароҳат юзасида қотиб қолган йиринг, ўлпан тұқималар қатлами; яра, жароҳат бита бошлаши билан қасмоқ одатда қорақўтирга айланади.

Қасмоқ II — қ. **Қазғоқ.**

Қасмоқланиш I — яра, жароҳат юзасининг қотган йиринг, ўлпан тұқималар билан қоиланиб бориш жараёни.

Қасмоқланиш II — қ. **Қазғоқланиш.**

Қатлама чок — жароҳат четларидаги бир хил тўқималарга навбат билан алоҳида-алоҳида қатлам ҳосил қилиб солинган чок.

Рус. Послойный шов.

Қаттиқ дори шакли — консистенцияси қаттиқ ҳолатда тайёрланган дори шакли: таблетка, ҳаб, кукун ва б.

Рус. Твёрдая лекарственная форма.

Қаттиқ танглай — танглайнинг остки томондан ҳам шиллиқ парда билан қопланган суякли асосга эга бўлган қаттиқ қисми.

Рус. Твёрдое нёбо.

Қатқалоқ — қ. **Қоракўтир.**

Қашиш (син.: қашлаш, қичиш 2) — қичиётган соҳани қўл, қўп ҳолларда, бирор предмет билан қичиб тинчитиш ёки тинчитишга уриниш.

Қашишиш (син. қичиниш) — қичимаси бор кишининг ўзини ўзи, аксарият, предметлар ёрдамида қичиб тинчитиши ёки тинчитишга уриниши.

Қашлаш — қ. **Қашиш.**

Қақажон — қ. **Бидироқ.**

Қақшаб оғриш — қ. **Қақшаш.**

Қақшаш (син. қақшаб оғриш) — гавданинг у ер-бу ерининг ёхуд бутун гавданинг азоб берувчи тўхтовсиз қаттиқ оғриб туриши.

Рус. Ломота.

Қиёфа билан муҳит мутаносиблиги — гўзал ташқи қиёфанинг ҳаётий шароитта мос тушиши; турмушда кўпни ташкил қилади ва ҳамиша табиий бўлиб кўринади; мас., аксарият, гўзал одамлар гўзал шароитда, гўзал ҳайвонлар, паррандалар, балиқлар ва бошқалар гўзал табиат қўйнида яшайдилар ва ҳ.

Қиёфа билан муҳит номутаносиблиги — гўзал ташқи қиёфанинг ҳаётий шароитта, аксинча, гўзал ҳаётий шароитнинг ташқи қиёфага мос келмаслиги; турмушда кам учрайди ва ҳамиша гайритабиий кўринади; бу — онда-сонда одамлар ҳаётида, ҳайвон, парранда, балиқ ва бошқа жониворларнинг айрим турлари орасида кузатилади.

Қиз I — янги туғилган чақалоқ жинси.

Рус. Девочка I.

Қиз II — балогат ёшига етмаган, аёл жинсига мансуб қиз бола.

Рус Девочка II.

Қиз III — аёл жинсига мансуб ёш-яланг.

Рус. Девочка III.

Қиз IV — балогат ёшига етган, аммо ҳали турмуш қурмаган, никоҳда бўлмаган бокира қиз.

Рус. Девушка IV.

Қиз V — балогатга етган, турмуш қурган, никоҳда бўлган жувон; унга нисбатан мурожаат-мулоқотда ҳурмат, эркалаш, ёшартириш маъноларида ишлатилади.

Рус. Девушка V.

Қиз VI — аёл жинсига мансуб фарзанд.

Рус. Дочь.

Қиз VII — чақириш, мурожаат қилиш, мулоқотга киришишларда ишлатиладиган шахс оти.

Рус. Дочка.

Қизамиқ (син. гул) — томчи-ҳаво орқали юқадиган, морбилли вируслар келтириб чиқарадиган, аксарият, болалар оғрийдиган ўткир юқумли касаллик; баланд иситма, бош оғриши, ёруғликка қарай олмаслик — фотофобия, нафас йўллари шиллиқ иардаларининг яллигланиши ва бутун баданга догсимон иапулали тошмалар топиши билан юзага чиқади.

Рус. Корь.

Қизамиқ бўғмаси — қизамиқда келиб чиқадиган бўғма; иродромал даврида юзага чиқадиган, енгил-елпи кечадиган **эртаки бўғма** ва пигментация даврида юзага чиқадиган анча оғирроқ кечадиган **кечки бўғма** тафовут қилинади.

Рус. Коревой круп.

Қизамиқ зотилжами — қизамиқ касаллигида кузатиладиган гигант ҳужайрали кичик ўчоқли зотилжам; у ҳамиша деструктив бронхит билан бирга кечади.

Рус. Коревая пневмония.

Қизамиқ тошмаси — қизамиқнинг дастлабки уч кунда юз ва бўйинда, кейин бадан ва қўл-оёқларда пайдо бўладиган дог ва папулалар қўринишида тошадиган тошма; алоҳида клиник аҳамиятга эга.

Рус. Коревая сыпь.

Қизамиқ қизилчаси — қ. **Қизилча**.

Қизариш — тери ва шиллиқ пардаларнинг қандайдир сабабга кўра бирор ерида қон томирларнинг (капиллярларнинг) кенгайиб, қонга ҳаддан ортиқ тўлишувидан юзага келадиган ҳолат.

Ик. номи **Гиперемия**.

Рус. Гиперемия.

Қизил жигарланиш — ўпка тўқималарининг эритроцитларни шимиб қолиши ҳисобига қизил туста кириб “жигарланиши”.

Рус. Красное опеченение.

Қизил илик — умуртқа ва ясси суякларнинг актив фаолият кўрсатадиган тўқ қизил илиги.

Рус. Костный мозг красный.

Қизил иссиқлик — чўққисида нуқтасимон пуфакчаси бўладиган, атрофи қизил ҳошия билан ўралган қизил папулалар кўринишида юзага чиқадиган иссиқлик.

Рус. Красная потница; син.: климатический гипергидроз, тропическая потница.

Қизилча (син. қи за ми қ қи зил ча си) — томчи-ҳаво орқали юқадиган, рубивируслар туркумига мансуб қизилча вируси келтириб чиқарадиган ўткир юқумли болалар касаллиги; қисқа вақт иситма чиқиши, қизамиқникига ўхшаш тошма тошиши ва лимфатик (асосан, энсадаги) тугунлар катталаниши билан юзага чиқади.

Рус. Краснуха; син. коревая краснуха.

Қизил ясси темирлатки — келиб чиқиши — этиологияси номаълум қичийдиган тери касаллиги — дерматоз; қизил ясси полигонал папула тошиши, шунингдек, шиллиқ пардалар, баъзан эса, тирноқлар зарарланиши билан юзага чиқади; папулаларнинг усти силлиқ ялтироқ бўлиб, ўртасига салгина ботиб туради.

Рус. Красный лишай плоский; син.: лишай Вильсона, красный лишай плоский.

Қизилўнғач — ҳалқум билан меъда ораллиғида жойлашган, овқатни меъдага бориб тушишини таъминловчи ҳазм системасининг найсимон мушакли аъзоси.

Рус. Пищевод.

Қизилўнғач-кекирдак оқмаси — қизилўнғач билан кекирдак ичини бир-бирига қўшиб қўйган оқма; ўқ-снаряд текканда, бирор ўткир нарса иккаласини тешиб ўтганда ёхуд ривожланиш нуқсонини сифатида юзага келиши мумкин.

Рус. Пищеводно-трахеальный свищ.

Қизилўнғач орқа буқоғи — қизилўнғач орқасида жойлашган қўшимча қалқонсимон без буқоғи.

Рус. Позадипищеводный зоб.

Қизилўнғач оқмаси — қизилўнғач бўйин қисмидан очилган оқма; қизилўнғачга ўқ-снаряд тегишидан ёки йирингли дивертикулит натижасида ёхуд ривожланиш нуқсони сифатида юзага чиқади.

Рус. Пищеводный свищ.

Қизил ҳуснбузар — қ. **Пушти ҳуснбузар**.

Қизиққон бемор — узоқ вақт хаста бўлиб ётган, жони қийналиб дунё кўзига тор бўлиб қолган, асаблари бўшашиб, бутун организми футурдан кетган, кўзгалишга мойил бемор; эркалар орасида кўпроқ кузатилади.

Рус. Вспыльчивый больной.

Қизиққон одам — салга жаҳли чиқадиган, гап кўтара олмайдиган, арзир-арзимага қони қайнаб кетадиган, забти тез, серзарда, кўзгалишга мойил одам; аксари эркаларга хос хусусият.

Бундайлар жанжалли муҳитдан узоқроқ юришлари керак, акс ҳолда асаблари футурдан кетиб неврозга, неврастенияга дучор бўладилар.

Рус. Вспыльчивый человек.

Қизлик — аёл жинсига мансуб, балогат ёшига етган, аммо ҳали эр кўрмаган, никоҳда бўлмаган, **иффат пардаси** (қ.) ҳали сақланиб қолган бокира қиз ҳолати.

Рус. Девственность.

Қизлик пардаси — қ. **Иффат пардаси**.

Қийилиш — 1. Бирор боғлов ашёлари (сим, арқон, иш ва б.) қаттиқ тортилишидан уларнинг тери ёки бошқа аъзолар бағрига ботиб киришидан юзага келган жароҳат.

2. Айрим аъзоларнинг, мас. сут без учининг тарам-тарам бўлиб ёки айланасига ёрилиб чақаланиши; қ. **Сут без учи ёрилиши**; син. сут без учи қийилиши.

Қийнаш — *суд тиббиётда* — жабрланувчининг соғлигига айтарли зарар келтирмайдиган, аммо руҳий ёки жисмоний азоб берувчи муттасил енгил-елпи тан жароҳатлари етказиб туриш ёки бошқа бирор тинимсиз зўраки таъсир ўтказиб юриш.

Рус. Истязание.

Қийноқ — *суд тиббиётда* — жабрланувчига бериладиган руҳий ёки жисмоний азоб, етказиладиган изтироб.

Рус. Истязание.

Қийшиқ бўйин — гавданинг вертикал ўрта чизигидан бошнинг у ёхуд бу томонга огиб қолганлиги белги бериб турадиган бўйин деформацияси; бир томондаги бўйин юмшоқ

тўқималари ва мушакларининг узоқ вақт тортишиб қолиши, бўйин умуртқасининг қийшайиши ёки касалга чалиниши оқибатида юзага келади; **туғма** (қ.) ёки **ортгирма** (қ.) бўлади.

Рус. Кривошея.

Қийшиқ калла — бошнинг мия жойлашган қисми томонларининг рўй-рост номуносивлиги — асимметрияси; калла суяклари чокларининг бир хилда, бир вақтда битмаслиги оқибатида келиб чиқади.

Рус. Косой череп.

Қийқим — *жарроҳликда* — кўчириб ўтқазиб (пайвандлаш) учун операция қилиб бадандан айтарли қалин бўлмаган, аммо энлироқ қилиб шилиб-ўйиб олинган тўқима парчаси ёки жароҳатланганда жароҳат четларидан кесиб олинган зарарланган, шикаст тошган ортиқча тўқималар.

Рус. Лоскут.

Қиличоёқ — сурункали остеохондрит, турли хил тунги оғриқлар оқибатида катта болдир суяги олдинга туртиб чиқиб қийшайиб қолган оёқ.

Қилтомир — *анатомияда* — эндотелиал ҳужайралардан таркиб тошган фақат бир қаватли жуда майда томир; организм бўйлаб қон, лимфа, ўт каби суюқ моддалар тарқатишда муҳим аҳамиятта эга.

Ас. т. **Капилляр.**

Рус. Капилляр.

Қимиз — бия сутини табиий ёки сунъий равишда сут кислота бактериялари ва сут ачитқилари билан бижғитиб тайёрланган шифобахш ичимлик.

Рус. Кумыс.

Қимиз билан даволаш — беморларни муайян тартибда қимиз ичириб даволаш методи; бу метод қимизнинг ўзига хос хусусиятлари, таркибидаги турли хил фойдали микроорганизмлар ҳамда улар ишлаб чиқарадиган антибиотик моддалар ва бошқа таъсир хислатларига асосланган.

Ас. т. **Қимиз терапия.**

Рус. Кумысолечение.

Қип I (син. дилоқ) — юқори томони билан бачадон бўйнига туташган, қуйи томони, яъни даҳлизи билан жинсий ёриққа очилган мушак-фибринли, узунлиги тахминан 10 см келадиган най; жинсий алоқа қилинадиган аъзо; туғруқда эса туғруқ йўлининг бир қисми.

Рус. Влагалище I.

Қин II — томирли-нерв тутамлари, мушаклар ва бошқа шунга ўхшаш анатомик тузилмаларнинг ичи бириктирувчи тўқима билан қопланган найлари.

Рус. Влагалище II.

Қин ажралмалари — аёллар жинсий аъзоларидан ташқарига чиқиб турадиган нормал физиологик ажралма; ажралма, аксари, рангсиз трансудат, шиллиқ, қин устки эпителий қаватидан кўчиб тушган хужайралар ҳамда қин флораларидан иборат бўлади.

Рус. Влагалищное отделяемое.

Қин ағдарилиши — қ. **Қин тушиш**.

Қинга пуркаш (син. қинни чайиш) — гигиена ёки даволаш мақсадларида қинга сув (37–48° ли) ёки дори эритмаси пуркаб чайиш; жинсий аъзоларнинг сурункали касалликларида ва бўйида бўлишдан сақланиш ҳаракатида шу усулдан фойдаланилади.

Рус. Спринцевание влагалища.

Қин гумбази — қин девори билан бачадон бўйнининг қин қисми оралигидаги бўшлиқ.

Рус. Свод влагалища.

Қин даҳлизи — ён томондан — кичик уятлиқ лаблар, олдиндан — тиллиқ, орқадан — ортки лаблар битишмаси билан чегараланган ёриқсимон бўшлиқ.

Рус. Преддверие влагалища.

Қин даҳлизи пиёзчаси — ташқи сийдик чиқариш тешиги билан **тиллиқ** (қ.) оралигида жойлашган пиёзчасимон анатомик тузилма; у — веналар чигалидан таркиб топган, усти бироз силлиқ мушак хужайралари аралашган **бириктирувчи тўқима** (қ.) билан қопланган.

Рус. Луковица преддверия влагалища.

Қин куррачалари (син. куррачалар) — даволаш мақсадида қинга киритиб қўйиш учун мўлжалланган шакли юмалоқ суппозиторийлар.

Рус. Влагалищные шарики; син. шарики.

Қин кўзгуси — *тиббий техникада* — металл нов ёки бир-бирига шарнир билан бириктирилган икки новдан ясалган кенгайиб-тораядиган асбоб; қин, бачадон бўйни ва унинг ташқи огзининг шиллиқ пардаларини кўздан кечириш, операциялар ўтказиш ҳамда даволаш муолажаларини қўллашда ишлатилади.

Қинни чайиш — қ. **Қинга пуркаш**.

Қин орқали бармоқлар билан текшириш — қинга суқилган кўрсаткич ва ўрта бармоқлар билан пайпаслаб ўтказиладиган **қин орқали текшириш** (қ.) методи.

Рус. Влагалищное исследование пальцевое.

Қин орқали икки қўллаб текшириш — бир қўлнинг кўрсаткич ва ўрта бармоқларини қинга суқиб, иккинчи қўлни қориннинг олд деворига қўйиб пайпаслаб текшириш методи.

Ик. номи **Қин орқали бимануал текшириш**.

Рус. Влагалищное исследование бимануальное; син. двручное влагалищно-брюшностеночное исследование.

Қин орқали текшириш — аёлларнинг кичик чаноғида жойлашган аъзолар — бачадон бўйни, бачадон, тухумдон, най ҳолатини, шунингдек, ҳомиладорлик кечуви ва бошқа патологик жараёнларни қин девори орқали пайпаслаб текшириш методи.

Рус. Влагалищное исследование.

Қин оқмаси — қиндан унинг ён-атрофидаги бирор аъзо бўшлиғига, мас., тўғри ичакка, қовуқ бўшлиғига оқиб чиққан оқма.

Рус. Влагалищный свищ.

Қин оқчили — *гинекологияда* — **қин** (қ.) шиллиқ пардасидан ажраладиган **оқчил** (қ.).

Рус. Влагалищные бели.

Қин тикими — даволаш мақсадида дори шимдирилган ва қинга киритиб қўйиладиган **тиқим** (қ.).

Рус. Влагалищный тампон.

Қин тушиш (син. қин ағдарилиши) — қиннинг жинсий ёриқ томон пастта силжиши; аксари, **бачадон тушиш** (қ.) билан бирга учрайди.

Рус. Выпадение влагалища; син. выворот влагалища.

Қин қисқичи — *тиббий техникада* — жағларида кўндаланг кесиклари (кертиклари), жағ учида тишлари бўлган, қизларнинг қинларига кириб қолган ёт нарсаларни қисиб олиб ташлашга мўлжалланган қисқич.

Рус. Влагалищные пипцы.

Қириш — *тиббиётда* — бирор-бир бўшлиқнинг ёки ичи бўш аъзонинг махсус тиббий қошиқ ёки қирғич ёрдамида ичидаги нарсаларни, деворининг ички қаватини қириб олиш операцияси.

Рус. Выскабливание.

Қирра — *анатомияда* — организмдаги айрим суяклар (мас., қовурға боғчаси қирраси, қов суяғи қирраси, нешона суяғи

қирраси ва б.), аъзолар, тузилмалар (мас., **юрак қоринчаси устки қирраси, чигаюқ даҳлизи қирраси, танглай қирраси, бурун қирраси** ва б.) кабиларнинг танасидан бўртиб турган қисми.

Рус. Гребень.

Қисилиш — *тиббиётда* — аъзо ёки бошқа анатомик тузилмаларнинг уларда қон айланиш бузилишига, иннервацияси ҳамда ўтказувчанлиги издан чиқишига олиб келувчи табиий ёки патологик канал ва тешикларда, шунингдек, тортмалар, чандиқлар ва шу кабилар оралигида қисилиб қолиши.

Рус. Ущемление.

Қислоқ — *анатомияда* — ичи ковак аъзонинг кириш ёки чиқиш тешигини ёки бирор анатомик тешикнинг беркилувчи томонини қисиб турувчи чамбар мушаклар мажмуи.

Ик. номи **Сфинктер**.

Рус. Сфинктер; син. жом.

Қисман бачадон тушиш — қ. **Чала бачадон тушиш**.

Қисман елбўғоз — хорион ворсиналарининг бир қисмигина, шунда ҳам, аксари, ҳомиладорликнинг 3-ойидан кейин ўзгаришларга учрайдиган **елбўғоз** (қ.).

Рус. Частный пузырный занос.

Қисман ичак тугилиши — ичакнинг нисбатан бироз тораийиб қолиши оқибатида юзага келадиган ичак тугилиши; бу — аксари, тортмалар (битишмалар) туфайли бўлиши ва қисқа-қисқа хужайралар билан кечиши мумкин.

Қисман меҳнатга яроқсизлик — соғлиққа ва ишлаб чиқаришга зиёни тегмаган ҳолда бошқа ишларни бажара олиш қобилиятини сақлаб қолиб одатланган ишини адо эта олмаслик; бу — икки хил: вақтинча ёки барқарор бўлади.

Рус. Частичная нетрудоспособность.

Қисман соч оқариш — айрим соч тутамлари (тоалари) оқариши.

Рус. Частичное поседение.

Қисқа нафас — **нафас ҳажми** (қ.)нинг камайиши, нафас олишнинг қийинлашуви ва нисбатан узоқроқ чўзилиши, нафас чиқаришнинг эса, нисбатан қисқариши билан юзага чиқадиган патологик нафас; бунга, аксари, ўпка фиброзида ўпка тўқималарининг чўзилиб қолганлиги, плевралар орасига суюқлик кўшлаб тўпланганлиги ва бошқа патологик жараёнлар сабаб бўлади.

Рус. Короткое дыхание.

Қисқа умр — инсоннинг қисқа (50 ёшгача) умр кўрганлигини ифодаловчи ижтимоий-биологик ҳодиса.

Рус. Коротколетие.

Қисқич I — *тиббий техникада* — иш ҳаракати рычаг ҳаракатига асосланган, бирор ирелметни ёки тўқимани қиспиш, тишлаб туриш, тишлаб олиш ёки тутиб туришга мўлжалланган асбоб; жарроҳлик, акушерлик ва бошқа тиб соҳаларида қўлланиладиган бир неча хил қисқичлар шулар жумласига киради.

Рус. Щипцы.

Қисқич II — *тиббий техникада* — икки тоқили, ишлатилганда кремальералари, ё пружиналари, ёки мурватлари ёрдамида исталган объектни маҳкам қисиб турадиган, ушлаб, тишлаб оладиган тиббий асбоб.

Рус. Зажим (в медицине).

Қисқичбақасимонлар — танасидаги сегментлар (қисмлар) уч бўлимдан ташкил топган, сирти хитинли кутикула билан қопланган, қон-томир системаси туташиб беркилмаган, кўпроқ, сув бўғимоёқлилар туркумига мансуб қисқичбақасимонлар синфи; қисқичбақасимонларнинг айримлари касаллик келтириб чиқарувчи — **патоген гижжалар** (қ.)нинг айрим хилларининг оралиқ хўжалари ҳисобланади.

Рус. Ракообразные.

Қисқич-жуфтак — жарроҳлик операцияларида, кўз қовоқларини йириб тутиб туриш ва қонсизлантиришда ишлатиладиган жуфтак; унинг тоқилари гайкали винг ёрдамида торайиб-кенгаяди, тоқиларидан бирининг учиди юмалоқ тешиги бўлиб, бу — операция майдонига кириб боришга хизмат қилади.

Рус. Пинцет-зажим; син. пинцет-зажим Снеллена.

Қитиқ — *физиологияда* — бегона қўлнинг силаб-сийпашларига ёки предмет билан тегинишига кўникмаган тери сатҳидаги махсус нерв рецепторларининг таъсирланишидан юзага келадиган рефлектор реакция.

Рус. Щекотка.

Қитиқланиш — *физиологияда* — сезги аъзоларда нарсасиз ҳодисалар, жараёнлар таъсирига шартли рефлекс ҳосил бўлган шароитда шу нарсасиз ҳодисалар, жараёнларнинг шу аъзоларни қайта бор таъсирлашидан юзага келадиган рефлектор реакция.

Рус. Раздражение.

Қитиқлаш — *физиологияда* — 1. Сизги аъзоларда нарсա-ҳодисалар, жараёнлар таъсирига шартли рефлекс ҳосил бўлган шароитда шу нарсա-ҳодисалар, жараёнларнинг шу аъзоларни қайта бор таъсирлаши.

2. Бегона қўлнинг силаб-сийиашларига ёки предмет билан тегинишга қўникмаган тери сатҳидаги махсус нерв рецепторларини таъсирлаш.

Рус. Щекотина.

Қичима I (син. қ и ч и қ I) — тери ёки шиллиқ пардаларнинг муайян бир ери ёки кенг соҳасининг нерв рецепторлари ички ёхуд ташқи таъсирлардан қитиқланишидан юзага чиқадиган, қичишга мажбур этувчи оғриқнамо-ёқинқировчи сезги.

Қичима II — пуфакчалар, везикулалар, гуддалар каби тошмалар билан юзага чиқадиган барча тери касалликлари — дерматозлар.

Рус. Почесуха.

Қ и ч и н и ш — қ. **Қашиниш.**

Қичиш (син. қ и ч и ш и ш) — 1. Тери ёки шиллиқ пардаларнинг муайян бир ери ёки кенг соҳаси нерв рецепторларининг ички ва ташқи таъсирлардан қитиқланиши.

2. Қичиётган соҳани қўл ёки бирор предмет билан қашиб тинчитиш ёки тинчитишга уриниш.

Қ и ч и ш и ш — қ. **Қичиш.**

Қ и ч и қ I — қ. **Қичима I.**

Қичиқ II — 1. Одам руҳиятида пайдо бўладиган физиологик эҳтиёж таъсирида юзага келувчи жинсий майл.

2. Эркакларни ўзига тортиш, ром қилиш йўлида қилинган аёлларнинг имо-ишоралари, ноз-ишвалари, карашма-гамзалари мажмуи.

Қишки қичима — қиш чилласида қайталаниб турадиган сурункали қичима; одатда, эркакларда оёқлар терисида юзага чиқади.

Рус. Зимняя почесуха.

Қиялаб синиш — синган суяк юзаси суяк ўқиға қиялаб қолган — бурчак ҳосил қилган синиш.

Рус. Косой перелом.

Қобилият — *психологияда* — фаолиятнинг муайян турини муваффақият билан амалга ошириш учун субъектив шарт ҳисобланувчи шахснинг ўзига хос индивидуал лаёқати.

Рус. Способность.

Қов I — юқоридан — қориннинг пастки чизиги билан, пастдан — қов симфизи-ю, қов суяқларининг юқори чеккаси билан, икки ёндан эса қорин тўғри мушакларининг латерал четлари билан чегараланган қориннинг қуйи қисми.

Ик. номи **Қов соҳаси**.

Рус. Лобковая область; син. надлобковая область.

Қов II — *халқ табобатида* — кесилган жойга қўйиладиган, алангасиз куйдириб тайёрланган пахта қолдиги — **сўхта**.

Рус. **Пережжённая вата**.

Қов гумбази (син.: қов супачаси, қов дўнглиги) — тўла аёлларнинг қов симфизи устида тери ости қавагининг қалинлашуvidан юзага келадиган дўнглик.

Рус. Лобок; син. лобковое возвышение, лонный холм.

Қов дўнглиги — қ. **Қов гумбази**.

Қов мўйи — қов соҳаси терисидаги жинсий мўйлар; иккиламчи жинсий белги саналади; **эркаклар қов мўйи**, **аёллар қов мўйи ва ўтиш даври қов мўйи** тафовут қилинади.

Рус. Лобковое оволосение.

Қовоқ ағдарилиши — қовоқлар сиртининг калта тортиб тортишиб қолиши оқибатида астари — ички шиллиқ пардаси ташқарига — аврасига ағдарилиб қолишидан юзага келадиган патология.

Рус. Выворот века.

Қовоқ буралиши — қовоқнинг кирикли четлари ичкарига — кўз соққаси тагига буралиб кириб туриши; айрим кўз касалликлари, аксари, шиллиқ (трахома) оқибатида юзага келадиган нуқсон.

Рус. Заворот века.

Қовоқ учини — қовоқ терисининг рефлектор равишда қисқа-қисқа титраб қўйиши.

Ик. номи **Кўз учини**.

Қов супачаси — қ. **Қов гумбази**.

Қовурга букри — кўкракнинг бир томонга (олдинга) бўртиб (кўтарилиб) чиқиши билан (мас., сколиозда) юзага келадиган кўкрак қафаси деформацияси.

Рус. Рёберный горб.

Қовурга пичоқ — қориндор тигли, дами хиёл олдинга қараган залворли пичоқ; ўлик ёришда қовурга тоғайларини ва бошқа қаттикроқ тўқималарни кесишга мўлжалланган.

Рус. Рёберный нож; син.: хрящевой нож, хрящеворёберный нож.

Қовурга қайчи — дасталари узун, йўғон, ҳалқасиз, кесадиган тоқилари эса қисқа, кескир, қоринли, учи илгакси-

мон тұмтоқ, қовурга ҳамда тоғайларни қисиб қийиб олишга мўлжалланган қайчи.

Рус. Рёберные ножницы; син.: костотом, ножницы-кусачки рёберные.

Қовуқ (син.: сийдик нуфағи, сийдик қоғи) — кичик тос чаноғида жойлашган сийдик системасидаги мушакли тухумсимон ичи бўш аъзо; унинг вазифаси — буйрақдаги муттасил ажралиб турадиган сийдикни йигиш ва тўлиши билан уни сийдик чиқариш каналидан ташқарига рефлектор йўсинда чиқариб туриш.

Рус. Мочевой пузырь.

Қовуқ-бачадон бўйни оқмаси — қовуқ билан бачадон бўйни деворларида туташ тешик ҳосил бўлишидан юзага келган оқма; аксари, туғруқ асоратли кечганда кузатилади.

Рус. Пузырно-шеечный свищ.

Қовуқ-бачадон-қин оқмаси — қовуқ, бачадон ва қин деворларида ҳосил бўлган туташ тешик орқали юзага келган оқма; хавфли ўсманинг емирилиши оқибатида юзага келади.

Рус. Пузырно-маточно-вагинальный свищ.

Қовуқ бўйни — қовуқнинг сийдик чиқариш каналига туташиб кетган қуйи торайган қисми.

Рус. Шейка мочевого пузыря.

Қовуқ-киндик оқмаси — киндик соҳасига очилган туғма ташқи қовуқ оқмаси; сийдик йўли битмай қолиши оқибати саналади.

Рус. Пузырно-пупочный свищ.

Қовуқ-кўтон оқмаси — қовуқ билан тўғри ичак деворларида туташ тешик ҳосил бўлишидан юзага келган оқма.

Рус. Пузырно-прямокишечный свищ.

Қовуқ ювиш — қовуққа махсус резина катетер орқали антисептик моддалар (2 %ли борат кислота, 1:1000 нисбатдаги калий перманганат, 1: 10000 нисбатдаги симоб оксиданид) эритмасидан олдиндан белгилаб олинган миқдорда юбориб чиқариб ташлаш амалидан иборат даволаш муолажаси; қовуқдаги йиринг, парчаланган тўқима маҳсулотлари, майда тошлар, шунингдек, цистоскоп киришидан олдин уни ювиб тозалаш мақсадларида қўлланилади; эритма ва асбоблар стерилланган бўлиши лозим.

Рус. Промывание мочевого пузыря.

Қовуқ-қин-кўтон оқмаси — қовуқ, қин ва тўғри ичаклар деворини тешиб бир-бирига қўшиб турган оқма; бачадон

олиб ташланган операцияларда уларнинг асорати сифатида юзага келади.

Рус. Пузырно-влагалищно-ректальный свищ.

Қовуқ-қин оқмаси — қиндан қовуқ бўшлиғига очилган оқма; шикастланишлар ва ўсмаларда юзага келади.

Рус. Пузырно-влагалищный свищ.

Қовуқ қислоғи — қовуқ мушак иардасининг сийдик чиқариш канали ички тешиги соҳасидаги қатлами.

Рус. Сфинктер мочевого пузыря.

Қозиқсимон чўлтоқ — учли бўлиб тугаган қўл ёки оёқ чўлтоғи.

Ик. номи **Конуссимон чўлтоқ**.

Рус. Коническая культя.

Қолдиқ сийдик — сийиб бўлгандан кейин ёки қовуққа катетер киритиб сийдикни чиқариб бўлгандан сўнг сийдик қолида қолган сийдик; бу — қовуқнинг мушак пардаси бўшашиб қолиши ёхуд сийдик чиқариш каналининг ўтказувчанлиги бузилиши оқибати саналади.

Рус. Остаточная моча.

Қолдиқ ҳаво — қ. **Ўнка қолдиқ ҳажми**.

Қомат (син.: гавда бичими, гавда тузилиши, жусса, қадди-қомат) — одам гавдасининг ўзига хос тузилиши, бичими, ташқи қиёфаси ҳамда айрим алоҳида қисмларининг ўзаро мутаносиблиги мажмуи.

Рус. Телосложение; син. фигура.

Қон — плазма ва ундаги осилма шакли элементлардан таркиб топган суюқ тўқима; улар организмда моддаларни ташиб юриш, шунингдек, ҳимоя, бошқарув ва яна бошқа кўпгина вазифаларни бажаради.

Рус. Кровь.

Қонаб туриш вақти — ҳар бир текшириш мобайнида бир хилда терига юзароқ қилиб ништар санчилганда ёки у кесилганда қон чиқиб турадиган вақт; қон тўхташ — гемостазнинг физиологик механизмлари активлигини белгилаб берувчи кўрсаткич.

Рус. Время кровотечения.

Қон айланиб чиқиш вақти — қон заррачасининг бир вақтда катта ва кичик қон айланиш доирасидан ўтиб улпуришига кетган вақт.

Рус. Время кругооборота крови.

Қон айланиш — организм тўқималарида моддалар алмашинувини таъминловчи қоннинг юрак-томир системасида ҳаракатланиб юриши.

Рус. Кровообращение.

Қон айланиш бузилиши — юрак-томир системаси касалликлари туфайли шу системага алоқадор аъзоларнинг ўз иш-ни зарур даражада бажара олмай қолиши оқибатида бутун гавда бўйлаб қон оқимининг издан чиқиши.

Рус. Расстройство кровообращения.

Қон айланиш етишмаслиги — барча ёхуд айрим аъзо ҳамда тўқималарда қон айланиш издан чиқишига, шунингдек, томир ўзанларининг турли хил қисмларида қон ҳажмининг патологик тақсимланишига олиб келадиган гемодинамик бузилишлар мажмуи.

Рус. Недостаточность кровообращения; син. декомпенсация кровообращения.

Қонаш — ташқи аъзолар сиртининг кесилиши, тирналиши, шилиниши, ситилиши, ёрилиши натижасида бироз қон чиқиши.

Рус. Кровотечение.

Қонашга мойиллик — тезлиги унча бўлмаган, узоқ ёки узоқроқ давом этадиган қонаш, қон оқиш, қон кетиш; қоннинг ивиш хоссаси издан чиққанида ёки қон томирларнинг ўтказувчанлиги ошиб кетганида кузатилади.

Рус. Кровоточивость.

Қон бериш — ўз қонининг маълум бир қисмини беморларга қуйиш учун инъом этиш.

Рус. Сдача крови.

Қон босим — томирлар бўйлаб ҳаракатланаётган қоннинг томирлар ва юрак деворларига кўрсатадиган босими.

Рус. Кровяное давление.

Қон босимни кўтарувчи воситалар (син.: қон босимни кўтарувчи дорилар, қон босимни кўтарувчилар, қон босимни оширувчи моддалар ва ҳ.) — артериал босимни кўтарувчи дори моддалар; асосан, қон томирларни торайтирувчи ҳамда юрак мушаклари кучини оширувчи (ўзгартирувчи) воситалар киради.

Ик. номи **Гипертензив воситалар**.

Рус. Гипертензивные средства.

Қон босимни кўтарувчи дорилар — қ. **Қон босимни кўтарувчи воситалар**.

Қон босимни кўтарувчилар — қ. **Қон босимни кўтарувчи воситалар**.

Қон босимни оширувчи моддалар — қ. **Қон босимни кўтарувчи воситалар**.

Қон босимни пасайтирувчи воситалар (син.: қон босимни пасайтирувчи дорилар, қон босимни пасайтирувчилар, қон босимни туширувчи моддалар ва ҳ.) — артериал босимни пасайтирувчи дори моддалар; асосан қон томирларни кенгайтирувчи ҳамда сийдик ҳайдовчи воситалар киради.

Ик. номи **Гипотензив воситалар**.

Рус. Гипотензивные средства.

Қон босимни пасайтирувчи дорилар — қ. **Қон босимни пасайтирувчи воситалар**.

Қон босимни пасайтирувчилар — қ. **Қон босимни пасайтирувчи воситалар**.

Қон босимни туширувчи моддалар — қ. **Қон босимни пасайтирувчи воситалар**.

Қон босим ошиши — артериал босимнинг барқарор ошиши (симоб устуни ҳисобида, тахминан, 60/120 мм дан ортиқ бўлиши) ва томирлар тонусининг муайян соҳаларда бузилишлари ва шулар оқибатида организмда турли хил патологик ўзгаришлар юзага келиши билан кечувчи касаллик; келиб чиқиши, гарчи асаб билан боғлиқ деган тахмин бўлса-да, аниқ-равшан маълум эмас.

Ас. т. **Гипертония касаллиги**.

Рус. Гипертоническая болезнь.

Қон босим пасайиши — артериал босимнинг симоб устуни ҳисобида, тахминан, 60/120 мм дан пасайиб кетиши.

Ас. т. **Артериал гипотензия**; син. гипотония касаллиги.

Рус. Артериальная гипотензия; син. гипотоническая болезнь.

Қон бузувчи захар — қоннинг таркиби ва хоссасини бузиб юборувчи, ўзгартириб қўювчи ҳар қандай захар.

Рус. Кровяной яд.

Қон гуруҳи — эритроцитларнинг изоантиген тузилмалари ва одамларни муайян гуруҳга бирлаштирувчи табиий антиэритроцитар антитаначаларнинг ўзига хослигидан иборат қоннинг нормал иммуногенетик белгилари мажмуи.

Рус. Группа крови.

Қон димланган жигар — ўлчами катталашган жигар; кесиб кўрилганда жигар бўлакчаларининг ўрталаридаги капиллярлар қонга тўлишиб кетганидан тарғил бўлиб кўринади.

Рус. Застойная печень; син. мускатная печень.

Қон димланган ўпка — **юрак чап қоринчаси** (қ.) ёки **юрак чап бўлмачаси** (қ.) иши етишмаслиги оқибатида ўпка веналари қонга ҳаддан ортиқ тўлиб кетишидан юзага келган ўпка ҳолати; ўпканинг клиник синдроми; ҳансираш, йўтал, шилимшиқ балғам ажралиши, ўпканинг қуйи-ортки бўлимларида майда пуфакчали хириллашларнинг эшитилиши, аксари, қон тушлаш ёки қон кетиш кузатилади.

Рус. Застойные лёгкие.

Қон зардоби — таркибидан фибриногени йўқотилган қон плазмаси; қоннинг таркибий қисми.

Рус. Сыворотка крови.

Қон ивиш вақти — қоннинг ёт юзага текканидан бошлаб қон ивиғи — лахтаси ҳосил бўлгунига қадар кетган вақт; қон ивиш системасининг активлигини белгиловчи кўрсаткич.

Рус. Время свёртывания крови.

Қон ивиши — ивиқнинг фибриллалари асосини ташкил қилувчи фибриногеннинг эримайдиган фибринга айланиши натижасида қоннинг суяқлик ҳолатидан ивиқ ҳолатга ўтиши.

Рус. Свёртывание крови.

Қон ишлаб чиқариш — қ. **Қон яралиш.**

Қон ишланиб чиқиши — қ. **Қон яралиш.**

Қон йўқотиш — организмнинг **қон оқиш** (қ.), **қон кетиш** (қ.) ёки **қон чиқариш** (қ.) оқибатида қон ҳажмининг бир қисмини йўқотиши.

Рус. Кровопотеря.

Қон кетиш — бурун, ички аъзолар ҳамда аёлларнинг жинсий аъзоларидан ички бўшлиққа қон кетиши ёки ташқарига чиқиши.

Рус. Кровотечение.

Қон кўлмағи — шикастланган томирдан чиқиб жароҳатдан нарига силжиб бориб тўпланган қон.

Рус. Кровяной затёк.

Қон лахтаси — қон ивишидан ҳосил бўладиган, томирлар ва тана бўшлиқларидан осон ажраладиган дирилдоқ масса.

Рус. Кровяной свёрток; син. кровяной сгусток.

Қонли балғам — қон аралашган балғам; аксарият, нафас йўларининг бирор еридан қон кетишида кузатилади.

Рус. Кровянистая мокрота.

Қонли ичкетиш — кўзга кўриниб турган қон аралаш ичкетиш.

Рус. Кровавый понос.

Қонни қайта қуйиш — операция жараёнида беморнинг сероз бўшлиқларида тўпланиб қолган қонни олиб унинг ўз қон томирига юбориш.

Рус. Переливание крови обратное; син.: реинфузия крови, ретрансфузия крови.

Қон олдириш (син. қ о н ч и қ а р и ш) — томирларда ҳаракатланаётган қон ҳажмини камайтириш, яъни даво мақсадида венадан 100-150 мл, баъзан, 1000 мл гача қон чиқариш; бу — вена томирига игна санчиб қўйиб ёки уни тилиб олиш йўли билан амалга оширилади.

Рус. Кровоупускание; син. кровоизвлечение.

Қон олиш — 1. Беморларга қуйиш мақсадида ўзи инъом этган шахс венасидан қон олиш.

2. Қоннинг таркибий қисмини анализ қилиш учун қон олиш.

3. Қондаги патологик, микробиологик ва бошқа омилларни текшириб кўриш учун қон олиш.

Қон оқими — қон томир ўзанининг бирор бўлимидаги шиддатли қон ҳаракати.

Рус. Кровоток.

Қон оқими ҳажм тезлиги — қон томир кўндаланг кесимидан 1 мин. да оқиб ўтган қон миқдори; гемодинамик кўрсаткич.

Рус. Скорость кровотока объёмная.

Қон оқиш — қон томирлар ёрилиши оқибатида, аксари, ташқи аъзолардан, тери ва шиллиқ пардалардан қон чиқиши.

Рус. Кровотечение.

Қонсизланиш — кўп қон йўқотиш оқибатида қон ҳажмининг камайиб кетиши.

Қон сўрувчи пашшалар — одам ва иссиқ қонли ҳайвонлар қонини сўриб озиқланадиган пашшалар; уларнинг айримлари одамга юқумли касалликларни юқтириб юради.

Рус. Кровососущие мухи.

Қон сўрувчи чивинлар — **бўғимоёқлилар** (қ.) турига мансуб **ҳашаротлар** синфига кирувчи **қўшқанотлилар** (қ.) туркумининг ургочи чивинлар вакиллари; улар ҳайвон ва одам қонини сўриб озиқланадилар, шу боис улар безгак, туляремия, куйдирги, баъзи вирусли энцефалитлар ва бошқа касалликларнинг инфекцияларини ташиб одамга юқтириб

юрадилар. Қон сўрувчи чивинларнинг энг хавфлиси **безгак чивини** (қ.)дир.

Рус. Кровососущие комары.

Қон талаш — қ. **Моматалоқ**.

Қон таъминоти — одам аъзосига ёки гавдасининг бирор қисмига артериал қоннинг муттасил келиб туриши.

Рус. Кровоснабжение.

Қон томир — қон ҳаракатланиб юрадиган томирлар мажмуи; ўлчами ва вазифасига кўра: артерия, артериола, капиллярлар, венула ва веналарга тафовут қилинади.

Рус. Кровеносный сосуд.

Қон тушлаш (син. қон туиуриш) — йўталганда нафас йўларидан ажраб чиққан қон ёки қонли балғамни тушуриб ташлаш; милк қонашидан оқиб чиққан, оғиз бўшлиғи, томоқ шикастларида юзага келган, бурундан оғизга тушган қонни тупуриш **сохта қон тушлашга** киради.

Қон туиуриш — қ. **Қон тушлаш**.

Қон тўхтатиш — оқаётган (кетаётган) қонни тўхтатишга қаратилган ҳар қандай даволаш муолажалари.

Рус. Остановка кровотечения; син. гемостаз.

Қон тўхтатувчи воситалар (син.: қон тўхтатувчи дорилар, қон тўхтатувчилар, қон тўхтатувчи моддалар) — оқаётган қонни тўхтатишга хизмат қилувчи дори воситалар.

Рус. Кровоостанавливающие средства; син. гемостатические средства.

Қон тўхтатувчи дорилар — қ. **Қон тўхтатувчи воситалар**.

Қон тўхтатувчи жуфтақ — *тиббий техникада* — қисилганда тоқиларини ушлаб турадиган кремальераси бор, майда кесикли ясси жагли жуфтақ; у — жарроҳлик операцияларида қон кетаётган майда томирларни ён-беридаги тўқималар билан қўшиб қисиб туришга, шу билан қонни тўхтатишга мўлжалланган.

Рус. Кровоостанавливающий пинцет.

Қон тўхтатувчилар — қ. **Қон тўхтатувчи воситалар**.

Қон тўхтатувчи моддалар — қ. **Қон тўхтатувчи воситалар**.

Қон тўхтатувчи нахта — темир хлорид шимдирилган гипроскопик пахта.

Рус. Кровоостанавливающая вата.

Қон тўхтатувчи чок — тикилаётган тўқималардаги қон томирларни қамраб олиб уларни қисиб қўядиган чок; жарроҳлик операцияларида чиқаётган қонни бутунлай тўхтатиб қўядиган ёки анча камайтирадиган усул.

Рус. Гемостатический шов; син. кровоостанавливающий шов.

Қон тўхтатувчи ўрама боғич (син. ўрама боғич, жгут) — оёқ-қўллардан кетаётган қонни вақтинча тўхтатиш мақсадида тананинг юмшоқ тўқималарини тортиб-сиқиб қўйишга мўлжалланган, бир неча марта ўраб-айлантириб боғланадиган резина ёки бошқа қайишқоқ тасмалардан тайёрланган махсус боғич.

Рус. Кровоостанавливающий жгут; син. жгут.

Қон тўхтатувчи қисқич — *тиббий техникада* — жағи майда кўндаланг кесикли, сирти конуссимон юзали, қон томирларни қисиб қўйиб қон оқшини вақтинча тўхтатиб туришга мўлжалланган ҳар қандай жарроҳлик қисқичи.

Рус. Кровоостанавливающий зажим.

Қон чиқариш — қ. **Қон олдириш**.

Қон юбориш — қ. **Қон қуйиш**.

Қон югуриш (син. қон қуйилиш II) — 1. Тери қон томирларининг кескин кенгайишидан юз, бўйин ва тана юзаларида бир дақиқа иссиқлик сезиш (ял-ял ёнишлик); аксарият, климактерик синдромда кузатилади.

Рус. Приливы.

2. Нормал физиологик ҳодиса сифатида буни сииртли ичимликлар, аччиқ таомлар ва бошқа ўткир таъсирловчи овқатлар истеъмол қилганда меъдада ҳис қилиш, шунингдек, терига ўткир таъсирловчи моддалар текканда, иссиқ ёки совуқдан кейин баданда ёки унинг тегишли ерида сезиш ва қизарганини кўриш мумкин.

Қон яралиш (син. қон ишлаб чиқариш, қон ишланиб чиқиши, қон яратилиш, қон яратиш, қон ҳосил бўлиш, қон ҳосил қилиш ва ҳ.) — **қон яралиш аъзолари** (қ.)да қон ҳужайраларининг ҳосил бўлиш, ривожланиш ва етилиш жараёни.

Рус. Кровотворение.

Қон яралиш аъзоси (син.: қон яратилиш аъзоси, қон яратиш системаси) — қон ҳужайралари ҳосил бўлиб ривожланиб камол тонадиган аъзо — **кўмик**, **талоқ** ва бошқа аъзолар шулар жумласидандир.

Рус. Кровотворный орган; син.: гемопоэтический орган, орган кроветворения.

Қон яратилиш — қ. **Қон яралиш.**

Қон яратилиш аъзоси — қ. **Қон яралиш аъзоси.**

Қон яратиш — қ. **Қон яралиш.**

Қон яратиш системаси — қ. **Қон яралиш аъзоси.**

Қон ўрнини босувчилар — қ. **Қон ўрнини босувчи суюқликлар.**

Қон ўрнини босувчи суюқликлар (син.: қон ўрнини босувчилар, қон ўрнини босувчи эритмалар) — даволаш ёки қон таркибини мувозанатлаш мақсадларида қон ўрнига қўлланиладиган суюқ воситалар.

Рус. Кровезамещающие жидкости; син.: инфузионные среды, кровезаменители, кровезамещающие растворы, плазмозаменители.

Қон ўрнини босувчи эритмалар — қ. **Қон ўрнини босувчи суюқликлар.**

Қон қуйилиш I — қандайдир йўсинда томирлардан чиққан қоннинг шу ердаги тўқималар орасига ёки организмнинг шу жойдаги бўшлиғига тушиб тўпланиши.

Рус. Кровоизлияние.

Қон қуйилиш II — қ. **Қон югуриш.**

Қон қуйиш — бемор организмга унинг венаси орқали кўп миқдорда қон киритиш.

Рус. Вливание крови.

Қон қуйиш асорати — қуйилган қоннинг турухи тўғри келмаганлиги, унинг сифатсизлиги, унда инфекция қўзғатувчилар бўлганлиги ёки қон қуйиш техникасида хатога йўл қўйилганлиги оқибатида юзага келадиган патологик жараён.

Рус. Посттрансфузионное осложнение.

Қон қусиш — қусганда қон тушиши ёки қусуқда қон аралашган бўлиши; меъдадан қон кетаётганда кузатилади.

Рус. Кровавая рвота; син.: гематемезис, кровавая рвота.

Қон қуюлиш — қон таркибида шакли элементларнинг миқдорига нисбатан сувнинг камайишидан юзага келадиган ҳодиса.

Ас. т. **Гемоконцентрация.**

Рус. Гемоконцентрация; син. сгущение крови.

Қон ҳосил бўлиш — қ. **Қон яралиш.**

Қон ҳосил қилиш — қ. **Қон яралиш.**

Қон — *тиббиётда* — организмдаги аъзо, қисм, тузилмалар устини ўраб турган, қошлаб олган, морфологик тузилиши ҳар хил халгани эслатувчи парда, қобиқ; суюқлик, секрет йўлининг кенгайган, улар тўпланадиган жойи ва бошқалар; мас.: **лимфатик қошлар, ёш қони, ўт қони, сийдик қони, сариқ тана қони.**

Рус. Мешок.

Қошлаб олувчи воситалар (син. ўраб олувчи воситалар) — таркибида сув билан қўшилган эмульсия ва коллоид эритмалар ҳосил қилиб, ишлатилганда аъзолар юзасига ўтириб уни қошлаб оладиган ва шу йўл билан тўқималарни физик ҳамда кимёвий омилларнинг салбий таъсиридан ҳимоя қиладиган моддалар тутувчи дори воситалар.

Рус. Обволакивающие средства.

Қопча — *тиббиётда* — организмдаги аъзо қисмлари, тузилмаларни ўраб турган, қошлаб олган, морфологик тузилиши ҳар хил қопни эслатувчи парда, қобиқ; мас.: **соч қопчаси.**

Рус. Мешочек.

Қопқа (син. дарвоза) — *анатомияда* — айрим аъзолар юзасида, бағрида, ичида бўладиган, артерия, вена, нерв, лимфатик томир ва бошқа тузилмалар кириб борадиган (баъзи ҳолларда жойлашадиган) ҳамда чиқадиган ўйиқ; кириш ва чиқиш огзи; **буйрак усти бези қопқаси, буйрак қопқаси, жигар қопқаси, мушак қопқаси, талоқ қопқаси, ўпка қопқаси шулар жумласидандир.**

Рус. Ворота; син. выемка.

Қоңқоқ — *анатомияда* — организмдаги ичи бўш аъзо ва тузилмалар ички пардаларининг бир ёхуд бир неча бурмаларидан ҳосил бўлган қисми; у очилиб, лозим бўлганда ёпилиб туриш хусусиятига эга; очилганда — бўшлиқдаги қон, лимфа ва бошқа массаларни ўтказиб юборса, ёпилганда — уларнинг орқага оқишини (қайтишини) тўсиб қўяди.

Рус. Клапан.

Қора жигар — қ. **Талоқ.**

Қора йиш — *дерматологияда* — ультрабинафша нур таъсирида терида меланин пигментларининг кўшлаб ҳосил бўлиши оқибатида терининг гиперпигментланиши.

Ас. т. **Ультрабинафша нурдан пигментланиш.**

Рус. Ультрафиолетовая пигментация; син. загар.

Қора кўзойнак — қ. **Кўёш кўзойнаги.**

Қорамол чечаги — генетик жиҳатдан чинчечак қўзгатувчисига яқин турадиган қорамол чечаги вируси келтириб чиқарадиган юқумли касаллик; одамга ҳайвонларга тегинганда юқади ва қўл ҳамда юз териларига везикула ва пустулалар тошади; одатда, енгил-елши ўтиб кетади.

Рус. Оспа коровья; син. в а к ц и н а.

Қораоқсоқ — одамга касал ҳайвонлардан уларнинг маҳсулотларини истеъмол қилиш ёки уларга тегиниш йўли билан юқадиган *Brucella* туркумига кирувчи микроорганизмлар келтириб чиқарадиган бактериал зоонозлар гуруҳига мансуб юқумли касаллик.

Ик. номи. **Бруцеллёз**.

Рус. Бруцеллёз; син.: Банга болезнь, Брюса болезнь, гibraltarская лихорадка, мальтийская лихорадка, мелитоккоккоз, мелитоккокцияз, средиземноморская лихорадка, ундулирующая лихорадка.

Қорасон — тўқималар некрози (ўлими)нинг бир тури; бунда ўлган тўқималар ё мумлангандай қурушиб қолади, ёки чириб емирилиб тушади.

Ик. номи **Гангрена**.

Рус. Гангрена.

Қорачечак — оғир интоксикация, геморрагик синдром, петехия, эххимоз, шунингдек, чечак пустулаларига қон қуйилишлар билан юзага чиқувчи чинчечакнинг клиник шакли.

Ик. номи. **Геморрагик пустулали чечак**.

Рус. Геморрагическая оспа пустулёзная; син.: геморрагическая оспа вторичная, геморрагическая оспа поздняя, черная оспа.

Қорачиқ — кўз ичига ёруғлик тушадиган кўз соққаси марказидаги (ўртасидаги) доим қора бўлиб кўринадиган “тешик”; у — аслида қора рангда эмас, балки тиниқ; унинг туби (кўз ичи) қоронғи, холос.

Рус. Зрачок.

Қорақурт — бўғимоёқдилар турига мансуб ўргимчаксимонлар (қ.) синфига кирувчи ўргимчаклар туркумининг заҳарли хили. Ургочиси заҳарли ҳисобланади. Унинг узунлиги 2 см, қора йирик юмалоқ қорни, қорни орқасида икки қатор қизил доғчалари, майда қора туклар билан қопланган оёқчалари билан эркагидан ажралиб туради. У тишлаганида заҳари жағлари орқали терига сингади ва қаттиқ оғриқ билан умумий

заҳарланиш белгилари юзага чиқади. Оғриқ қорин, бел ва кўкрак соҳаларини безовта қилади, қўл ва оёқлар карахт бўлиб қолади. Умумий интоксикациянинг зўрайиши, нерв ва юрак-томир системасининг зарарланиши оқибатида одам нобуд бўлиши мумкин.

Рус. Каракурт.

Қорақўтир I (син.: пўстлоқ II, қатқалоқ) — *дерматологияда* — тери тошмалари, яра-чақалар, жароҳатлар юзасидаги чилшировчи ажралмалар ва эрозия чиқиндилари қурушиб қолганида ўрнида ҳосил бўладиган қалин қорамтир ёки қорамтир-жигарранг, баъзан, қизғиш-жигарранг пўстлоқ; иккиламчи морфологик элемент.

Рус. Корка.

Қорақўтир II — *дерматологияда* — ивиб қотиб қолган қон қатлами ёки некрозга учраган — ўлган тўқималар қолдиғи.

Рус. Струп.

Қорин — **қорин девори** (қ.) билан **қорин бўшлиғи** (қ.)ни ўз ичига олувчи тананинг олд-пастки қисми.

Рус. Живот.

Қорин-бачадон оқмаси — бачадондан қориннинг олд девори орқали ташқарига очилган оқма; абдоминал кесарча ёриш асорати сифатида юзага келади.

Рус. Брюшно-стеночно-маточный свищ.

Қоринбоғ — қорин операцияларидан кейин чокланган қорин деворига зўр келишининг олдини олиш мақсадида белга боғлаб юриладиган қалин, энли белбоғ.

Рус. Набрюшник.

Қорин бўшлиғи — юқоридан — диафрагма, олд томондан — тўғри мушаклар ва оёма ҳамда кўндаланг мушакларнинг апоневрозлари, ёндан — мазкур мушакларнинг ён қисмлари, орқадан — умуртқа погонасининг бел қисми, катта бел мушаги, белнинг кенгбарли мушаги ва белнинг квадрат мушаги, пастдан — биқин суяклари ҳамда тос диафрагмаси билан чегараланган макон.

Рус. Брюшная полость; син. полость живота.

Қориндаги ҳомиладорлик — уруеланган тухум хужайра тухумдондан қорин бўшлиғига тушиб бирор аъзога, мас., ичакка, чарвига пайвандланиб ривожлана бошлаган ҳомиладорлик.

Рус. Внематочная беременность брюшная.

Қорин дамланиши (син. ич дамланиши) — муайян сабабларга кўра меъда ва ичакларда ел йигилиб қоринни қаппайтириб ични дам қилиши.

Қорин девори — олд, орқа ва ён томонлардан қорин бўшлиғи билан чегараланган юмшоқ тўқималар мажмуи.

Рус. Брюшная стенка.

Қорин жарроҳи — **қорин жарроҳлиғи** (қ.) билан шуғулланувчи мутахассис-врач.

Рус. Абдоминальный хирург.

Қорин жарроҳлиғи — жарроҳликнинг қорин бўшлиғидаги аъзо ва тўқималарнинг касаллик ҳамда шикастларини ўрганиувчи ва даволаш билан шуғулланувчи бир бўлими.

Рус. Абдоминальная хирургия.

Қорин истисқоси — қорин бўшлиғида трансудат тўпланиш ҳолати.

Ик. номи **Асцит**.

Рус. Асцит; син.: брюшная водянка, водянка живота.

Қорин ички босими — қорин бўшлиғидаги аъзо ва суюқликларнинг қорин деворига кўрсатадиган босими.

Рус. Внутрибрюшное давление.

Қоришли пичоқ — *тиббий техникада* — кесадиган дами юмалоқдан келган, узун қилиб кесишга мўлжалланган жарроҳлик ийчоғи.

Рус. Брюшистый нож.

Қорин нафас — асосан, диафрагма ва қорин мушаклари қисқариш (ҳаракат)идан юзага келадиган нафас; аксари, эркакларга хос нафас.

Рус. Брюшное дыхание.

Қориноғриқ — *халқ табобатида* — табиати ҳар хил оғриқлар билан кечадиган қорин ва ундаги аъзоларга оид барча касалликлар, инфекциялар, физиологик носогликлар ва бошқа турли хил дард-аламларнинг умумий симптоматик номи.

Қорин парда — **қорин бўшлиғи** (қ.)даги айрим аъзоларни ўраб турадиган ва **қорин девори** (қ.)ни ички томондан қоплаб олган сероз парда; тўсиқ вазифасини ўтайди, сероз суюқлик ишлаб чиқариш, ортиқча суюқлик ва **осилма моддалар** (қ.)ни қайта сўриб олиш хусусиятига эга.

Рус. Брюшина.

Қорин парда бўшлиғи — **қорин бўшлиғи** (қ.)нинг бир қисми бўлиб, қорин бўшлиғи аъзоларини ўраб турган **қорин парда** (қ.) билан **қорин девори** (қ.) оралиғидаги бўшлиқ; бироз сероз суюқлик сақлайди; эркакларда ҳар томонлама берк, аёлларда эса **бачадон найлари** (қ.) тешиги, бачадон бўшлиғи ва қин орқали ташқи муҳит билан боғланади.

Рус. Брюшинная полость; син. полость брюшины.

Қорин парда ичига қуйиш — *муолажа* — суюқликни қорин парда бұшлигига юбориш; қорин парда яллигланиши — перитонитнинг олдини олиш ёхуд уни даволаш мақсадларида қўлланилади.

Рус. Внутривнутрибрюшинное вливание.

Қорин парда ортидаги аъзо — **қорин парда ортидаги макон** (қ.)да жойлашқан меъда ости бези, буйрақ, сийдик найи, буйрақ усти бези.

Рус. Забрюшинный орган; син. ретроперитонеальный орган.

Қорин парда ортидаги макон — қорин деворига ёндошқан қорин парда билан қорин ички фасцияси ораллигида жойлашқан, диафрагмадан то кичик тосгача бўлган бұшлиқни қамраб олган макон; у — ўзида аъзолар, томирлар, нервлар ҳамда лимфатик тугунлар жойлашқан ёг ва халтум бириктирвучи тўқималар билан тўлиб туради.

Рус. Забрюшинное пространство; син. ретроперитонеальное пространство.

Қорин парда қин ўсимтаси — ҳомиланинг туғилиш пайтига яқин ўсиб чов канали орқали ёрмоққа кириб борадиган қорин парданинг "кўр" бўртмаси; шунинг ҳисобига **мояк қин пардаси** (қ.) ҳосил бўлади.

Рус. Влагалищный отросток брюшины.

Қорин тифи — қ. **Ичгерлама**.

Қорин тўғри мушаги қини — қориннинг ташқи ва ички огма ҳамда кўндаланг мушакларининг апоневрозларидан ҳосил бўлган қин: унинг ичида қориннинг тўғри мушаги жойлашқан; вазифасига кўра бу қин қорин прессининг таркибий қисми ҳисобланади.

Рус. Влагалище прямой мышцы живота.

Қорича — айрим аъзоларнинг ички бұшлиқлари (мас., бош миядаги бұшлиқлар)ни, баъзи аъзоларнинг ботиқликлари — камгаклари (мас., ҳиқилдоқдаги ботиқликлар)ни, айрим аъзоларнинг эса бўлимлари (мас., юракдаги қонни томирларга итқитиб берувчи бўлимлар)ни, яна баъзи аъзоларнинг кенгаймалари (мас., орқа миядаги кенгайма)ни ифодалайди, аммо организмда тутган ўрни, вазифаси, тузилишига кўра ҳар хил анатомик тузилмаларнинг умумий кичрайтирма номи.

Рус. Желудочек.

Қорин чурраси — қорин бўшлиғи аъзолари иштирок эта-
диган чурра.

Рус. Грыжа живота.

Қорин қулдираши (син. қулдираши) — меъда ва ичак-
лар ҳаракатланганда улардаги ел ва массаларнинг сурили-
ши, юришиб туришидан қоринда эшитиладиган турлича
тембрли ҳар хил товушлар.

Рус. Урчание в животе.

Қогма одам — ирсий жиҳатдан семириб-тўлишиб кет-
майдиган, авлод-аждодига хосликни ифодалаб турувчи гав-
да тузилишига эга одам.

Қошиқсимон қисқич — мия ўсмалари ва мия пардалари-
ни олиб ташлашда ёки биосиния қилишда қўлланиладиган
ишчи қисми қошиқсимон қисқич.

Рус. Ложкообразные щипцы.

Қоқриқ — қ. **Балғам**.

Қоқшол — махсус қоқшол бактерияси (спораси) одам
организмига жароҳатланган **тери** ёки **шиллик пардалар** (қ.)
орқали кириб қўзгатадиган ўткир юқумли тиришиш касал-
лиги; токсинлардан асаб системаси зарарланиши оқибатида
пароксизмал тоник (тонусли) ва клоник (дам-бадам) тири-
шишлар билан юзага чиқади.

Рус. Столбняк.

Қоғоноқ (син. ҳомила пардалари) — бир-бирига
ёпишган ҳолда ҳомилани ўраб турадиган: амнион, хорион
пардалари ва децидуал парданинг бир қисмидан иборат пар-
далар мажмуи.

Рус. Плодные оболочки.

Қоғоноқ суви (син.: амнион суви, ҳомила суви)
— қоғоноқнинг амнион пардасидан ажраладиган, яъни унинг
секрети ҳисобланадиган ҳомила атрофидаги сув; таркибида:
оқсил, ёғ, глюкоза, гормон, туз, витамин ва бошқа ҳомила
ҳаёт-фаолияти учун зарур озиқлар бўлади.

Рус. Околоплодные воды.

Қоғоноқ суви олдин кетиб қолиши — туғруқ бошланмай
туриб (тўлғоқ тутмай туриб) **ҳомила пардаси** (қ.) ёрилиб ке-
тиб **қоғоноқ суви** (қ.) чиқиб кетиши.

Рус. Преждевременное отхождение вод.

"Ку-ку" йўтал — узук-юлук, қисқа-қисқа, қаттиқ куруқ
йўтал; ҳиқилдоқ ёки кекирдак соҳасида патологик жараён
кечганда юзага чиқади.

Рус. Лающий кашель.

Кувват — организм умумий тонусининг даражасини белгиловчи катгалик.

Қуёнлаб (син. йиртиқлаб) — юқори лабнинг, аксари, ўртасидан бурунғача бўлган йириги; туғма нуқсон.

Ас. т. **Лаб йиртиги** (қ.).

Рус. Расщелина губы; син.: заячья губа, незаращение губы, хейлосхизис.

Қуёнчиқ — қ. **Тутқаноқ**.

Қуёшдан куйиш — қуёшнинг жазирама иссиқ нури таъсиридан тери куйиши.

Рус. Солнечный ожог.

Қуёш кўзойнаги (син. қора кўзойнак) — қуёш нури тушиб турган юзалар (иредметлар) ярқирашининг, шунингдек, улардан қайтаётган иссиқликларнинг (ёз ойларида) кўзга бўлган ноқулай, ёқимсиз таъсирини камайтиришга мўлжалланган ёруеликдан ҳимоя қилиш кўзойнаги; бу хилдаги кўзойнакларнинг кўз қувватини тежашга ҳам хизмат қилиши, айнақса, аҳамиятлидир.

Рус. Солнцезащитные очки.

Қуёш эшакеми — қ. **Офтоб эшакеми**.

Қуйи бурун йўли — қуйи бурун чиганоғи билан бурун бўшлиғининг қуйи девори оралтида жойлашган бурун йўли.

Рус. Носовой ход нижний.

Қуйиш — *муолажа* — организмга суюқ моддалар (мас., **қон**, **қон ўрнини босувчи суюқликлар** (қ.) ва б. ни парентерал йўл билан (венага, тери остига) кўп миқдорда юбориш усули.

Рус. Вливание.

Куймуч (син. ўтиргич) — тоснинг орқа-қуйи қисми.

Рус. Седалище.

Куймуч суяги (син. ўтиргич суяги) — тос чаноғининг орқа-қуйи қисми суяги.

Рус. Седалищная кость.

Куймуч чурраси — катта ёки кичик куймуч тешигидан тоснинг орқа юзасига чиққан чурра.

Рус. Седалищная грыжа.

Қуланж — *Абу Али ибн Синода* — йўғон ичак шиллиқ қаватининг яллиғланиши.

Ас. т. **Колит**.

Рус. Колит.

Қулдираш — қ. **Қорин қулдираши**.

Қуллоб — *тиббий аше* — ички аъзоларнинг қорин деворидан ташқарига чиқиб кетиши — **чурра** (қ.)нинг олдини олиш, чиқиб қолган аъзоларни тутиб туриш мақсадида қоринга боғланадиган махсус энли белбоғ.

Рус. Бандаж.

Қулоқ I — эшитув ва мувозанат аъзоларидан ташкил тошган, ташқи, ўрта ва ички қулоқларга тафовут қилинувчи муҳим сезги аъзоси.

Ас. т. **Даҳлиз-чигаюқ аъзоси** (қ).

Рус. Ухо. Ас.т. Преддверно-улитковый орган.

Қулоқ II — қ. **Қулоқ супраси**.

Қулоқ битиши — қулоқнинг турли хил касалликлари ёки чирик тикинлари тикилиб қолиши натижасида эшитув йўлининг беркилиб қолишидан юзага келадиган симптоматик ҳолат.

Қулоқ бурмаси — қулоқ супрасининг олд юзаси томон буралиб турадиган болиши.

Рус. Завиток (ушной).

Қулоқ ёи беzi — қулоқ ости-чайнов соҳасида жойлашган альвеолали серозли бир жуфт сўлак беzi.

Рус. Околоушная железа.

Қулоқ ёи беzi чиқарув йўли — қулоқ ён безининг огиз бўсагасидаги лунж шиллиқ иардасига очилувчи секрет чиқарув йўли.

Рус. Проток околоушной железы; син. околоушной проток.

Қулоқ йўтали — ташқи эшитув йўлагининг ортки-қуйи деворини бирор предмет билан босилганда юзага келадиган рефлектор йўтал.

Рус. Ушной кашель.

Қулоқ кемтиги — қулоқ тоғайининг (ёки юмшоқ қисмининг) териси билан ўйдим бўлиб қолган нуқсони.

Қулоқ кири — қ. **Қулоқ чирки**.

Қулоқ кири тиқини — қ. **Қулоқ чирки тиқини**.

Қулоқ оғирлиги — паст диапазондаги товушларни эшитмаслик, эшитса ҳам нуқтни англамаслик, фақат юқори диапазондаги товушларни эшитиш ва англаб етишлик; эшитувнинг сусайиши.

Рус. Тугоухость.

Қулоқ солинчаги (син. қулоқ супраси бўлакчаси) — қулоқ супрасининг тоғай тутмайдиган пастки юмшоқ қисми; яна қ. **Солинчак**.

Рус. Долька ушной раковины; син. мочка уха.

Кулоқ супраси (син.: қулоқ II, қулоқ чиганоги) — сирги тери билан қопланган тоғайдан таркиб тоиган ташқи қулоқнинг товуш тўлқинини қабул қилишга мослашган чиганоқсимон қисми.

Рус. Ушная раковина; син. ухо.

Қулоқ супраси бўлакчаси — қ. **Кулоқ солинчаги**.

Қулоқ тешиги — қ. **Эшитув тешиги**.

Кулоқ хотира — товушларни яхши идрок қилиш ва эсда сақлаб қолиш.

Рус. Слуховая память.

Кулоқ чирки (син. қулоқ к и р и) — ташқи эшитув йўлагида жойлашган махсус безларнинг ишлаб чиқарган куюқ, қотинқираган секретети.

Рус. Ушная сера.

Кулоқ чирки тиқини (син. қулоқ к и р и т и қ и н и) — кулоқ чиркининг ташқи эшитув йўлагида тўпланиб уни беркитиб қўйган ғўласи; шу ерда жойлашган безларнинг ҳаддан зиёд секрет ишлаб чиқарганида кузатилади.

Рус. Серная пробка.

Қулоқ чиганоги — қ. **Кулоқ супраси**.

Кулоқ шангиллаши — ташқаридан шовқин келмай туриб кулоқда пайдо бўладиган узлуксиз шовқинлар мажмуи; кулоқ касалликлари — спиралъзонинг қўзгалувчанлиги ошганда, ногора пардада патологик ўзгаришлар бўлганда, базиляр артерияларда склеротик ўзгаришлар рўй берганда, эшитув нерви шамоллаганда, симоб, қўргоштин ва баъзи дори моддалардан заҳарланганда, қон босим ошган ёки камайганда, жисмоний зўриқиш, толиқишларда, ҳомиладорлик токсикози, климактерик даврларда кулоқда ана шундай тинимсиз (баъзан, тўхтаб-тўхтаб) шангиллашнинг эшитилиши.

Рус. Шум в ушах.

Кулоқ ювиш — махсус шприц ёрдамида ташқи эшитув йўлагига ёки ўрта кулоқ бўшлиғига дезинфекцияловчи эритма киритиб ювиш муолажаси; кулоқ ичига йиғилиб қолган йиринг, чирк тиқинлари кабиларни чиқариб юбориш мақсадида қўлланилади.

Рус. Промывание уха.

Кулгум — оғизга олинган бир марталик ютишга лойиқ суюқлик ёки ҳар қандай суюқ дори модда ҳажми.

Рус. Глоток I.

Қулғуна — “Қонун”да — ёг ўсмасига ўхшаса-да у сингари этдан ажралмай унга ёпишиб турадиган ва юмшоқ говак этда пайдо бўладиган ўсма; нервга бой пардага эга, айтарли катта бўлмайди, биттаси жалалаб бир неча қулғунага айланади ва узум бошига, маржонга ўхшаб туради. У кўпинча бўйин ва қўлгиқ остида кузатилади. Баъзан у шу даражада кўпайиб кетадики, гардан бўртиб чўчқа бўйнига ўхшаб қолади, шу сабабли уни ҳинзир — чўчқа деб ҳам аташган.

Қурилма I — *психологияда* — муайян воқеликда муайян активликка эга бўлган мойиллик ҳолати.

Рус. Установка I.

Қурилма II — ўзаро мувофиқлашган иши топширилган вазифалар (операциялар)нинг бажарилишини таъминлашга хизмат қиладиган ўзаро узвий боғланган приборлар, аппаратлар ва жиҳозлар мажмуи; тиббиётда диагнозни аниқлаш, даволаш ва профилактикага мўлжалланган турли хил қурилмалар тафовут қилинади.

Рус. Установка II.

Қуртлаган тиш — тиш, одамлар назаридек, ҳеч қачон қуртламайди, тишда кўзга кўринадиган, кўз илғайдиган қурт бўлмайди, бу — одамлар ўйлаб чиқарган гаи. Тиш чўкирттак бўлганда фақат микроскоп остида махсус усуллар билан кўриш мумкин бўладиган микроорганизмлар бўлади, холос; қ. **Чўкирттак**.

Қуртлар — қ. **Гижжалар**.

Қуруқ йўтал (син. балгамсиз йўтал) — йўталганда балгам ажралиб чиқмайдиган йўтал.

Рус. Сухой кашель.

Қуруқ кучаниқ (син. сохта кучаниқ) — ҳожат пайтида ёзилишга ундовчи оғриқли алдамчи кучаниқ; мас., проктит, ичбуруғ каби касалликларда одам зўр бериб ёзилмоқчи бўлади, аммо уриниш натижасиз бўлиб қолаверади.

Рус. Тенезмы.

Қуруқ тери — ёг ва тер безларнинг табиий физиологик хусусиятига кўра улар кам миқдорда ёг ва тер ишлаб чиқариши оқибатида бироз кепакланиб кулрангнамо тусда бўлиб турадиган қурушиқ тери.

Рус. Сухая кожа.

Қуруқ хириллаш (-лар) — нафас йўллари спазмаси — рефлексор равишда торайиши, шиллиқ пардалари кўпчиши, улар деворида ёйишқоқ шилимшиқлар бўлиши натижасида шу йўллар торайиб қолиб ҳаво кириб-чиқаетганида эшитила-

диган хириллаш (-лар); хириллаш (-лар) уларнинг тембрига кўра (бронхларнинг диаметрига боғлиқ ҳолда) визилловчи (ғувулловчи) ва ҳушпаксимон бўлади.

Рус. Сухие хрипы.

Куруқ чойшабга ўраш — муолажа — беморни куруқ чойшабга ўраб қўйиш.

Рус. Сухое обёртывание.

Куруқ қорасои — танада умумий интоксикациянинг сустроқ кечиши, чегараланиб туришга мойилроқ бўлиши, микроблар кўпайишига тўсқинлик қилувчи омил — ўлган тўқималарнинг тез орада куруқшаб қолиши билан кечадиган қорасои.

Ик. номи **Куруқ гангрена**.

Рус. Сухая гангрена.

Қушиш — овқат ҳазм қилиш йўлидан, асосан, меъдадан ундаги овқат массасини рефлектор равишда беихтиёр (заруриятга қараб ихтиёрий равишда) оғиз, баъзан бурун орқали чиқариб ташлаш; бугун қорин ва меъда мушакларининг бир вақтда қисқариши оқибатида юзага келадиган акт.

Рус. Рвота.

Қустирувчи воситалар (син.: қустирувчи дорилар, қустирувчилар, қустирувчи моддалар) — қустириш таъсирига эга бўлган дори воситалар; улар — қушиш марказининг хеморецепторларига таълаб таъсир кўрсатиб буларни кўзгатади ва бемор қусади ёки меъданинг шиллиқ пардаларидаги сезувчи нерв охирилари таъсирлаб беморни қушишга мажбур этади.

Рус. Рвотные средства.

Қустирувчи дорилар — қ. **Қустирувчи воситалар**.

Қустирувчилар — қ. **Қустирувчи воситалар**.

Қустирувчи моддалар — қ. **Қустирувчи воситалар**.

Қусуқ — овқат ҳазм қилиш йўлидаги, мас., меъдадаги қусиб ташланган овқат массаси, сафро ва бошқалар; қушиш сабабини, заҳарланишни аниқлашда лаборатория учун зарур ашёвий далил бўлиб хизмат қилади.

Рус. Рвотная масса.

Қутб — *тиббиётда* — ҳужайра, тўқима ва бошқа нарслар иккига тақсимланганда бир-биридан нимаси биландир фарқланиб турадиган томони; мас., мушакли қутб — деганда аксон-мушак синапсининг кўндаланг-таргил мушак тодалари жойлашган томони — қисми тушунилади ва ҳ.

Рус. Полус.

Кутуриш — касал ҳайвон (асосан, ит)ларнинг тишлаши ёки сўлаги тегиши орқали юқадиган, рабдовируслар оила-

сига кирувчи вируслар келтириб чиқарадиган зоонозлар гуруҳига мансуб ўткир юқумли касаллик; ҳаракатли қўзғалишлар, нафас ва ютиниш мушаклари тортишишлари (спазмаси) ҳамда касалликнинг авжига чиққан (терминал) босқичида фалажлар юзага чиқиши кузатилади.

Рус. Бешенство; син. водобоязнь.

Қушюз — пастки жаг ривожланмай, чакка-пастки жаг бўғими қотиб ҳаракатланмайдиган бўлиб қолган, даҳан эса кичрайиб орқага қочиб кетган юз.

Рус. Птичье лицо.

Кўзиш — аввалдан мавжуд бўлган ёки бўлиб ўтган касалликларнинг қайта уйғониши, тикланиши, юзага келиши.

Кўзғалиш I — *психиатрияда* — руҳий ва ҳаракат активлигининг ўта кучайиши билан ифодаланувчи ҳар қандай руҳий патологик ҳолат.

Рус. Возбуждение I.

Кўзғалиш II — *физиологияда* — тирик тўқималарнинг таъсирланишларга жавоб реакцияси; ҳужайраларнинг мембранаси ва цитоплазмаси физик-кимёвий хоссаларининг ўзгариши шу жавоб реакциясининг таркибий қисми ҳисобланади.

Рус. Возбуждение II.

Кўзғалиш III — *кибернетикада* — динамик системанинг, шу жумладан, тирик ҳужайра моделининг ёки ҳужайралар ансамблининг тойдирувчи таъсир (сигнал) тазйиқи остида тинч ҳолатдан қандай бўлмасин бошқа ҳолатга ўтиш жараёни.

Рус. Возбуждение III.

Кўзғалиш ўчоғи — марказий нерв системасининг бири-бирига яқин жойлашган ва бир вақтда қўзғаладиган физиологик актив нерв элементлари мажмуи.

Рус. Очаг заражения.

Кўзғалувчанлик I — ихтисослашган тўқималар (нерв, мушак ва без тўқималар)нинг таъсирланишларга қўзғалиш реакциялари билан жавоб қайтариш лаёқати.

Рус. Возбудимость.

Кўзғалувчанлик II — арзимас хафагарчиликларга, жузвий таъсирловчиларга жиддий руҳ бериб атрофдагиларга ўз норозилиги ва нафратини турли хил ноўрин сўзлар ҳамда хатти-ҳаракатларда ифода қилишга мойиллик.

Рус. Раздражительность.

Кўзғатиш (син. қўзғаш) — 1. Касаллик келтириб чиқарувчи микроорганизмларнинг макроорганизмга тушиб ўзига хос касалликларни келтириб чиқариши; уйғотиш.

2. Ташқи таъсиротларнинг аъзо ва тўқималарда ўзига хос жавоб реакцияни келтириб чиқариши.

Қўзгаш — қ. **Қўзгатиш.**

Қўл (-лар) — гавда (қ.)нинг елка камари (қ.) билан **қўл эркии қиеми** (қ.)дан иборат юқори қисми.

Рус. Верхняя конечность.

Қўл ёрилиши — *халқ табобатида* — қўл ианжаси устки терисининг кир босиб дагаллашиб кетишидан чизиқсимон бўлиб оғриқли ёрилиши.

Қўл кафти — қўл ианжасининг олд (ички) юзаси.

Рус. Ладонь.

Қўл маймоқлиги — қўл ианжанинг билак ўқидан четлашган, қайсидир ён томонга қийшайган деформацияси.

Рус. Косорукость.

Қўл-оёқ (-лар) — **Оёқ-қўл (-лар).**

Қўл панжа — қўлнинг билак сўнгидан бармоқлар учигача қамраб оладиган қўлнинг тугалланиш қисми.

Рус. Кисть.

Қўлтиқ — қўл билан тананинг ўнг (ёки чаи) ён томони оралигида ҳосил бўлган фазовий бурчак.

Рус. Подмышечная впадина.

Қўлтиқ ости бичилиши — қўлтиқ ости бурмаларининг терлаб, кир босиб, ачишиб қизариши ва кейинроқ ҳатто майда тошмалар тошиб яллигланиши; танасини ёғ босган кишиларда, қандли диабет бор одамларда ва узоқ вақт тўшакка боғланиб қолган жуссаси тўла беморларда кўпроқ кузатилади; шахсий гигиенага риоя қилинса, сепма, суртма дорилар қўлланилса тез тузалиб кетади.

Қўлтиқ соҳаси — қўлтиқ чуқурчаси билан чекланган қўлтиқнинг топографик-анатомик соҳаси.

Рус. Подмышечная область; син. подкрыльцовая область.

Қўлтиқ чуқурчаси — қўл ёнга узатилган ҳолатда: олд томондан — катта кўкрак мушаги, орқадан — кенг барли орқа мушагининг қуйи чеккаси ва катта доиравий мушак, медиал томондан — мазкур мушакларнинг чеккаларини кўкрак қафасига туташтирувчи шартли равишда ўтказилган чизиқ, латерал томондан — яна ўша мушакларнинг чеккасини елканинг ички юзасига бирлаштирувчи шартли чизиқлар билан чегараланган чуқурча.

Рус. Подмышечная ямка.

Қўлтиқтаёқ — *тиббий техникада* — оёқ, тос чаноғи ва умуртқа поғонаси шикастланган беморларнинг ҳаракатланишларини

енгиллатиш мақсадида қўлпиқ (ёки билак) ва панжага таянишни таъминлаб берувчи мослама.

Рус. Костыли.

Қўл тушиш — қоғоноқ суви кетиб қолгандан кейин қин ичида ҳомила қўли иайдо бўлиши; аксари, ҳомила кўндаланг вазиятда турганида, онда-сонда ҳомила боши олдинда келганида учрайди.

Рус. Выпадение ручки.

Қўл чок — тикув аппаратисиз қўлда солинган чок.

Рус. Ручной шов.

Қўл чўлтоғи — қўлнинг кесиб олиб ташлангандан кейин, яъни ампутация қилингандан кейин қолган қисми.

Рус. Культя рук.

Қўл эркин қисми — қўл (қ.)нинг елка бўғимидан бармоқларгача бўлган қисми.

Рус. Верхняя конечность свободная; син. рука.

Кўндаланг тарғил мушак — кўндаланг тарғил миофибриллалар тутувчи тўқималардан таркиб топган мушак; у — скелет ва юракнинг кўндаланг тарғил мушакларига тафовут қилинади.

Рус. Поперечнополосатая мышца.

Кўндаланг тарғил мушак тўқима — ўзида кўндаланг тарғил миофибриллалар тутувчи мушак тўқима; скелет ва юракнинг кўндаланг тарғил мушак тўқималари тафовут қилинади.

Рус. Мышечная ткань поперечнополосатая.

Кўндоқ — *тиббиётда* — чақалоқнинг бешикка беланишга қадар, ҳали туғруқ мойларидан тоза бўлмаган йўрғадаги ҳолати; махсус йўрғаги.

"Кўндоқда теккан касал" — *халқ табобатида* — 1. Туғма ёхуд чақалоқлик давридан бошлаб мавжуд касаллик.

2. Эскитдан мавжуд бўлган, туғма, тузалмас иллат маъносини касб этган фразеология.

Қўрқинч — қ. **Кўрқув**.

Кўрқинч — воқеликда ҳақиқатан ҳам ҳаётга хавф солувчи реал нарса-ҳодисалардан таъсирланиш; хавф-хатар ўтиб кетиши билан бу ҳам ўтиб кетади.

Кўрқув (син. қўрқинч) — *психиатрияда* — 1. Беморнинг даҳшат қамраб олган йўқ нарса-ҳодисадан юзага келган патологик туйғулари; касал ҳаёлидаги ҳаётга хавф-хатар туғдираётган ҳис-сезгилар ва турли хил вегетатив кўзгалишлар билан кечади.

2. Реал борликда ҳақиқатан ҳам ҳаётга хавф солувчи нарса-ҳодисалардан таъсирланиш оқибатида юзага келадиган ҳис-туйғулар; нормал руҳий-асабий ҳолат.

Рус. Страх.

Қўргошин санчиги — қўргошиндан ўтқир ёки сурункали заҳарланиш оқибатида қорин деворининг кескин таранглашиши, мушакларнинг тортишишидан юзага келадиган ичак санчиги.

Рус. Свинцовая колика.

Қўтир — тери шох қаватида иаразитлик қилиб яшайдиган махсус қўтир канаси келтириб чиқарадиган тери касаллиги — дерматоз; жуфт-жуфт ианиула-везикулалар, ўзига хос қўтир йўллари, кечаси тери бурмалари, айниқса, қўл ианжа оралиқлари зўр бериб қичиши кузатилади.

Рус. Чесотка.

Қўтир канаси — **бўғимоёқдилар** (қ.) турига мансуб **ўрғимчаксимонлар** (қ.) синфига кирувчи каналар (қ.) туркумининг вакили; танаси сербар тухумсимон, учбурчакли тангачалар билан қопланган, бурмали, ўлчами — 0,3-0,4 мм; озги чангалсимон, кемирадиган кўринишда, оёқлари калта, конуссимон, 6 та бўғимга бўлинган олдинги ианжаларида ликоичасимон сўрғичлар бор; у **юқумли қўтир** (қ.) касаллигини келтириб чиқаради.

Рус. Чесоточный клещ.

Қўшалоқ эгизаклар — ривожланишнинг норасолиги туфайли бир-бири билан бирор гавда қисми орқали бирикиб (ёпишиб) қолган эгизаклар.

Рус. Соединённые близнецы.

Қўш жинс — қ. **Хунаса**.

Қўш жинслик — қ. **Хунасалик**.

Қўш игна — *тиббий техникада* — бири иккинчисининг устидан кийгизиладиган найсимон бир жуфт пўлат игна; орқа мияни пункция қилишга мўлжалланган; ичидаги игна устидагисидан бироз узун бўлади; умуртқа погонаси ичига — орқа мия томон суқиб киритилиб ичидаги игна чиқариб олингач тешиги катталашиб қолган сиртқи игнадан орқа мия суюқлиги оқиб чиқади.

Рус. Двойная игла.

Қўшилма синиш — суяк синишларига ички аъзоларнинг шикастланишлари қўшилиб юзага чиққан синиш.

Рус. Сочетанный перелом.

Қўшилма тиш — қ. **Бирикма тип**.

Қўшимча буйрак — икки асосий буйракка ривожланиш нуқсони сифатида қўшилиб келган буйрак; унинг ўлчами кичик, у ёхуд бу буйракнинг тепасида жойлашган бўлади.

Қўшимча талоқ — талоқ тўқималарининг ривожланиш нуқсони сифатида талоқдан ташқарида униб-ўсиб қолишидан келган талоқ; шикастланиш ёки операция оқибатида талоқ паренхимаси хужайраларининг қўшни аъзоларга, мас., қорин пардасига ёпишиб, имплантацияланиб ўсишидан ҳам қўшимча талоқ юзага келиши мумкин.

Рус. Добавочная селезёнка.

Қўшимча ўпка — асосий ўпкага қўшимча юзага келган яна бир ўпка (ёки ўпка бўлаги); у — нафас йўли билан туташган бўлиши ёки туташмай ажралган ҳолда фаолиятсиз бўлиши мумкин; ривожланиш нуқсони.

Рус. Добавочное лёгкое.

Қўшимча қовурға — ривожланиш нуқсони сифатида бўйин ёки бел умуртқаларидан ё бир томондан, ёки иккала томондан **ўсиб чиққан қовурға**.

Рус. Добавочное ребро.

Қўшма тўқима — қ. **Бириктирувчи тўқима**.

Қўш меъда — асосий меъдадан ташқарида ёки у билан, ёхуд ўн икки бармоқ ичак билан қўшилиб кетган ичи бўш тузилма; у — одатда меъданинг катта қайрилмасида ёки меъданинг ортки юзасида жойлашган бўлади; ривожланиш нуқсони.

Рус. Двойной желудок.

Қўшоқ — қўл ёки оёқ бармоқларининг бирортаси (аксари, бош бармоқ) эгиз бўлишлиги; туғма нуқсон.

Рус. Шестипальый.

Қўш тил — тилнинг ўрта чизиги бўйлаб учидан илдизи томон иккита ажралган туғма тил нуқсони.

Рус. Двойной язык.

Қўш тишли қисқич — *тиббий техникада* — ҳалқали банди, кремальераси ва учида бир жуфт тиши бор қисқа қайрилма тоқили қисқич; операция жароҳати четларига операция оқлиқларини қисиб бириктириб қўйишга мўлжалланган.

Рус. Двухзубчатый зажим.

Қўшувчи тўқима — қ. **Бириктирувчи тўқима**.

Қўш яра — овқат ҳазм қилиш йўлининг бирор бўлимида юзага келган бир жуфт яра; меъда ёхуд ўн икки бармоқ ичак яраси касаллигида учрайди.

Рус. Двойная язва.

Қўш ўт қони — ривожланиш нуқсони сифатида бир одамда иккита ўт қони бўлиши; улардан биттаси одатдаги жойида, иккинчиси жигар ичи — паренхимасида, ё меъда деворида, ёки бошқа ерда жойлашган бўлади.

Рус. Жёлчный пузырь двойной.

Кўшқанотлилар — **бўғимоёқлилар** (қ.) турига мансуб **ҳашаротлар** (қ.) синфига кирувчи кўшқанотлилар туркуми; номидан ҳам англашиб турибдики, уларнинг фақат бир жуфт қанотлари бўлади; буларга: **чивинлар**, **искабтонарлар**, **майда чивинлар**, **паншалар**, **сўналар** (қ.) ва бошқалар киради.

Рус. Двукрылые.

Кўш қовуқ — бир одамда иккита қовуқ бўлиши; уларнинг ҳар қайсисига сийдик найи ва сийдик чиқариш канали бириккан бўлади; ривожланиш нуқсони.

Рус. Мочевой пузырь двойной.

Кўш ҳомила — бачадонда бир вақтда ривожланиб келаётган икки ҳомила; нормал ҳодиса.

Рус. Двойня.

Кўғирчоқ юриш — қадамни кичик босиб, қотпундай бўлиб қолган гавда ва бош ҳаракатларини қўл ҳаракатлари билан келиштирмай юриш; паркинсонизм касаллигида кузатилади.

Рус. Кукольная походка.

Ғ

Ғайрат — одамнинг унинг темперамент хусусиятлари билан юзага чикувчи ишчанлик фаолияти кўрсаткичи.

Ғалвирсимон иффат пардаси — қ. **Тўрсимон иффат пардаси**.

Ғамгин кайфият (син.дилгир кайфият, гамгинлик) — одамнинг бошига ташвиш тушган, юрак-бағри эзилган, дили вайрон, руҳи сўниқ, чорасизлик кайфияти.

Рус. Угнетённое настроение.

Ғамгинлик — қ. **Ғамгин кайфият**.

Ғижимлаб оғриш (син. мижгилаб оғриш) — қориннинг хуруж билан эзгилаб, мижгилаб, чангаллаб, мажақлағундай бўлиб оғриши.

Ғилайлик — кўзлар бир нуқтага қадалганда улардан биттасининг ёки ҳар иккаласининг кўриш чизиги — оптик ўқи объектдан четта сурилган кўз нуқсони.

Рус. Косоглазие.

Ғира-шира кўриш — қ. **Ғира-шира кўрув**.

Ғира-шира кўрув (син.гира-шира кўриш) — фон ёруғлиги 0,01-10 кд/м² бўлган шароитда ёруғликни тўр парданинг ҳам колбачалари, ҳам таёқчалари орқали идрок қилингандаги кўриш.

Рус. Сумеречное зрение; син.мезопическое зрение.

Ғичирлаш — шикаст тошган ёки касалланган аъзо пайнаслаб ёки эшитиб кўрилганда қўлга уннайдитан, қулоққа эшитиладиган товуш.

Ик. номи **Крепитация.**

Рус. Крепитация.

Ғозжигар — ўлчами катталашган, кесиб кўрилганда боқимдаги гоз жигарига ўхшаш бир хил саргини тус олган, ёгли, дистрофияга учраган жигар.

Рус. Гусиная печень.

Ғозгери — теридаги тукларни кўтарадиган мушаклар қисқариши оқибатида тук фолликулаларининг конуссимон бўлиб кўтарилиб туриши; совқотганда, кўрқиб кетганда ва бошқа ҳолатларда таъсирланиш оқибати сифатида юзага чиқади.

Рус. Гусиная кожа.

Ғудласимон тана (син. гуррасимон тана) — оралиқ мияда — эпителиалумус соҳасида жойлашган учбурчак-овал шаклдаги тузилмадан иборат ички секреция беzi.

Рус. Шишковидное тело; син.: пинеальная железа, придаток мозга верхний, шишковидная железа, эпифиз.

Гуррасимон тана — қ. **Ғудласимон тана.**

Ҳ

Ҳаб — *фармацияда* — таркибида дори ва ёрдамчи моддалар тутадиган, бир жинсли пластик массадан тайёрланадиган, оғирлиги 0,1-0,5 г келадиган, ичишга мўлжалланган куррасимон қаттиқ дори шакли.

Ик. номи **Ҳаб дори.**

Рус. Пиллюля.

Ҳаб дори — таркибида дори ва ёрдамчи моддалар тутадиган, бир жинсли пластик массадан тайёрланадиган, оғирлиги 0,1-0,5 г келадиган ичишга мўлжалланган куррасимон қаттиқ дори шакли.

Ик. номи **Ҳаб.**

Рус. Пиллюля.

Ҳаво билан даволаш — офтобнинг тўғри — тик таъсиридан сақланган ҳолда очикликда ҳаво таъсирига асосланган иқлим терапия.

Ас. т. **Ҳаво терапия.**

Рус. Аэротерапия.

Ҳаво касаллиги — қ. **Чайқалиш касаллиги.**

Ҳаёт — оқсилли таначаларнинг мавжудлик, яъни яшаш усули; бу — ўз моҳиятига кўра ушбу таначаларнинг, яъни

материянинг кимёвий таркибий қисмларининг ўз-ўзидан мутгасил янгиланиб туришидан иборат.

Рус. Жизнь.

Ҳазм — таърифи "**Овқат ҳазм қилиш**" термини уячасида берилган — қаранг.

Рус. Переваривание.

Ҳазм бўлишлик — қ. **Ҳазмлик**.

Ҳазмлик (син.: ҳазм бўлишлик, ҳазм қилишлик) — овқат ҳазм қилиш йўлига тушган овқат ёки озиқ моддаларнинг организм ўзлаштириб олиш имконида оддий моддаларга иарчалана олиш даражаси.

Рус. Перевариваемость.

Ҳазм қилиш — қ. **Овқат ҳазм қилиш**.

Ҳазм қилишлик — қ. **Ҳазмлик**.

Ҳайдаш даври (син. туғруқ иккинчи даври) — *туғруқда* — бачадон бўйни бутунлай очилиб бўлганидан бошлаб то ҳомила бачадон бўшлигидан чиқиб кетгунга қадар ўтган туғруқ даври.

Рус. Период изгнания; син. второй период родов.

Ҳайз — бачадон шиллик пардаси функционал қаватининг циклик равишда ўрта ҳисобда ойда бир марта кўчиб туриши оқибатида бачадондан қонли ажралмаларнинг ташқарига чиқиб туриши.

Рус. Менструация; син. регулы.

Ҳайз келиши (син. ҳайз қони келиши) — **ҳайз** (қ.)нинг ўз муддатида одатдагидек келиб туриши.

Ҳайз кўриш (син. о й к ў р и ш) — **ҳайз**(қ.)ни бошдан кечириш.

Ҳайз олди оғриғи — **ҳайз** (қ.) келиш арафасида кичик тос аъзоларига қон оқиб келиши ортиши сабабли қориннинг пастки қисмида, бел соҳасида тортиб-тортиб қўядиган оғриқ.

Рус. Предменструальная боль.

Ҳайз оралиғи оғриғи — ўтган ҳайз билан келажак ҳайз оралиғида кузатиладиган, қориннинг пастки қисми билан белда юзага келадиган тортувчи оғриқ.

Рус. Межменструальная боль.

Ҳайз тўхтаб қолиши — ўз муддатида келиб турган ҳайзнинг климактерик давр бошланганлиги, бўйида бўлиб қолиш ёки бошқа бирор касаллик оқибатида, шунингдек, жинсий аъзолар фаолияти пасайиши ҳамда жинсий гормонлар кам ишланиб чиқиши натижасида ҳайз келмай туриши.

Рус. Менопауза.

Ҳайз тўхташ даври — аёлларнинг генератив — авлод қолдириш лаёқати тўхтайдиган даври; ҳайз қони келиши — ой кўриш тўхташи билан ифодаланади.

Ас. т. **Аёллар климактерик даври.**

Рус. Климактерический период женщин; син.: климакс женщин, климактерий женщин.

Ҳайз қони келиши — қ. **Ҳайз келиши.**

Ҳаким — *халқ табобатида* — қадим табибликда ном қозонган, билимдонликда машҳур бўлган, тажрибаси оламга ёйилган аллома.

Ҳакимлик — *халқ табобатида* — **ҳаким**(қ.)ларнинг даволаш ишлари билан шуғулланиб юриш фаолияти.

Ҳалюслаш (син.: *ҳансираш*, *ҳарсиллаш*) — одам ва ҳайвоннинг ҳаракат тезлиги ортиши билан организмда кислород етишмаслиги туфайли юзага келадиган тез-тез ва ўпка тўлиб нафас олиш билан кечадиган нормал физиологик ҳолат.

Ҳалқасимон иффат пардаси — ўртаси доира гардиши шаклида ёки овал шаклда яралган иффат пардаси.

Рус. Кольцевидная девственная плева.

Ҳалқасимон қон қуйилиш — шикастланган томирлардан уларни ўраб турган тўқималарга қон қуйилиши; одатда, бош миёга қон қуйилишларда кузатилади.

Рус. Кольцевидное кровоизлияние.

Ҳалқа учли ичак қисқич — *тиббий техникада* — тоқилари учларида кўндаланг кесикли (кертикли) ҳалқаси бўлган, бандларида маҳкам тутиб турувчи ушламаси бор, жарроҳлик операцияларида ичак деворларини тутиб туришга мўлжалланган қисқич.

Рус. Кишечные щипцы окончатые.

Ҳалқум (син. ю т қ и н) — оғиз бўшлиғи билан қизилўнғач оралигида жойлашган овқат ҳазм қилиш найининг бошланғич қисми; бир вақтнинг ўзида нафас йўлига ҳам тааллуқли; у — бурун бўшлигини ҳиқилдоқ билан туташтириб туради. Овқат зарраси нафас йўлига ўтиб кетганда портловчи йўтал тутади.

Шундан халқ орасида "ҳалқумимга овқат кетиб қолди" деган тушунча пайдо бўлган.

Рус. Глотка.

Ҳалқум бурун қисми (син. б у р у н - ҳ а л қ у м) — ҳалқумнинг юқори қисми; бурун бўшлигининг орқасида жойлашган; у — ҳалқум билан хоаналар орқали, шунингдек, ҳал-

қумнинг оғиз қисмидан шартли равишда чегараланган, қаттиқ танглай ётган юза билан туташган.

Рус. Носовая часть глотки; син.: носоглотка, эпифаринкс.

Ҳалқум гумбази — калла асосига бирикиб турган ҳалқумнинг юқори девори.

Рус. Свод глотки.

Ҳалқум кенгайтирувчи мушак — пастки жағ ости соҳасида бигизсимон ўсимта билан ҳалқум ўртасида жойлашган бигизсимон-ҳалқум мушаги; ҳалқумни кўтариб кенгайтиришга хизмат қилади.

Рус. Расширитель глотки.

Ҳалқум муртағи (син. бурун-ҳалқум муртағи) — ҳалқум-бурун қисми гумбазининг шиллиқ пардаларида жойлашган муртақ.

Рус. Глоточная миндалина; син.: Лушки миндалина, носоглоточная миндалина, третья миндалина.

Ҳалқум орқа буқоғи — ҳалқум орқасида жойлашган аберагант буқоқ.

Рус. Позадиглоточный зуб.

Ҳалқум қисқичи — *тиббий техникада* — узун қайрилма тоқилари учиди майда кесикли (кертикли) гипс ёпиладиган овалсимон жағлари бўлган, ҳалқумга кириб қолган ёт нарсаларни қисиб чиқариб олишга мўлжалланган қисқич.

Рус. Гортанные щипцы.

Ҳамёза — қ. **Эсноқ**.

Ҳаммом — ювиниш, чўмилиш, чиниқиш, ҳордиқ чиқариш ва даво олишга мўлжалланган ҳамда шунга яраша жиҳозланган, шарт-шароит яратиб қўйилган бино.

Рус. Баня.

Ҳамшир (син. тиббиёт ҳамшири) — даволаш-профилактика ёки болалар муассасаларида врач раҳбарлигида ишловчи ўрта махсус маълумотли мутахассис ходим — эркак.

Рус. Медицинский брат.

Ҳамшира (син. тиббиёт ҳамшираси) — даволаш-профилактика ёки болалар муассасаларида врач раҳбарлигида ишловчи ўрта махсус маълумотли мутахассис ходим — аёл.

Рус. Медицинская сестра.

Ҳансираш — қ. **Ҳаллослаш**.

Ҳаракатли қўзғалиш — *психиатрияда* — ўта серҳаракат бўлиб қолган беморларда кузатиладиган руҳий ҳолат.

Рус. Двигательное возбуждение.

Ҳаракат хотира — одамнинг ҳаракатлар кетма-кетлигини ва координацияни эслаб қолиш лаёқати.

Рус. Двигательная память.

Ҳарбий-дала жарроҳи — ҳарбий-дала жарроҳлиги (қ.) билан шуғулланувчи ҳарбий мутахассис-врач.

Рус. Военно-полевой хирург.

Ҳарбий-дала жарроҳлиги — жанговар шикастланишларни ўрганувчи, уларга диагноз қўйиш ва даволаш методларини, шунингдек, тиббий эвакуациялар даврида жабрланганларга хирургик ёрдам кўрсатишнинг ташкилий формаларини ишлаб чикувчи жарроҳлик ва ҳарбий тиббиётнинг бир бўлими.

Рус. Военно-полевая хирургия.

Ҳарбий дорихона — ҳарбий қисм тиббиёт пунктининг ёки ҳарбий-даволаш муассасасининг бўлинмаси; вазифаси — уларни тиббий жиҳозлар билан таъминлаш, дори тайёрлаш ва тарқатишдан иборат.

Рус. Военная аптека.

Ҳарбий тиббиёт — ҳарбий хизматчиларнинг соғлигини мустаҳкамлаш, касалликларнинг, уруш даврларида эса жанговар жароҳатланишларнинг олдини олиш, даволашга қаратилган илмий изланишлар ва амалий фаолият системасидан иборат тиббиётнинг бир соҳаси.

Рус. Военная медицина.

Ҳароммағиз — *халқ табобатида*— умуртқа поғонаси ичида унинг бўйи баробар жойлашган, бош мия назоратида мушак ҳаракатларини бошқариб турадиган орқа мия.

Ас. т. **Орқа мия.**

Рус. Спинальный мозг.

Ҳарорат — *тиббиётда* — қ. **Гавда ҳарорати.**

Ҳарорат сезувчанлик — атроф-муҳит ҳарорати ўзгаришига бўлган сезувчанлик.

Рус. Температурная чувствительность.

Ҳарсиллаш — қ. **Ҳаллослаш.**

Ҳар томонлама тор ясси чаноқ — ҳамма ўлчамлари кичик бўлгани ҳолда кўндаланг ва қия ўлчамларига қараганда тўғри ўлчамлари яна ҳам кичик бўлган аёл чаноғи; анатомик тор чаноқ ҳисобланади.

Рус. Плоский таз общесужённый.

Ҳасил — *халқ табобатида* — гўдак болалар бошининг энса томонидан сочининг айланасига тўкилиб кетиши.

Ҳашаротлар — танасидаги сегментлар (қисмлар) бош, кўкрак ва қоринга бўлинадиган **бўғимоёқлилар** (қ.) турига мансуб содда жониворлар — ҳайвонлар синфи; ҳашаротлар одам соғлиғига тўғридан-тўғри зарар келтириши билан бирга юқум юқтирувчи ҳам ҳисобланади. Буларга э к т о п а р а з и т л а р — **қандала, бит, бурга, сувараклар; газандалар — чивин, искабтопар, майда чивин, эшакқурт, сўна, пашшалар** киради.

Рус. Насекомые.

Ҳез — қ. **Ҳезалак.**

Ҳезалак (син.: ҳез, ҳезалакчалиш, ҳезимкаш, хотинчалиш) — 1. Аёллар имо-ишораларига, қилиқ-қичиқларига, хатти-ҳаракатларига, сўзларига, сўз оҳангларига ҳамда гаи мавзуларига мойиллик очиқ-ойдин кўзга ташланиб турадиган феъл-атворли эркак.

2. Жинсий заифлик, мизожи сустлик.

Ҳезалаклик (син. ҳезлик, ҳезалакчалишлик, ҳезимкашлик, хотинчалишлик) — 1. Аёлларнинг имо-ишораларига, қилиқ-қичиқларига, хатти-ҳаракатларига, сўзларига, сўз оҳангларига ҳамда гаи мавзуларига мойиллик.

2. Жинсий заифлик, мизожи сустлик.

Ҳезалакчалиш — қ. **Ҳезалак.**

Ҳезалакчалишлик — қ. **Ҳезалаклик.**

Ҳезимкаш — қ. **Ҳезалак.**

Ҳезимкашлик — қ. **Ҳезалаклик.**

Ҳезлик — қ. **Ҳезалаклик.**

Ҳид — ҳид билиш анализаторлари рецепторларига таъсир этганда ўзига хос сезги уйғотадиган моддалар хусусияти.

Рус. Запах.

Ҳид билиш (син. ҳид сезиш) — организмнинг ҳид берадиган модда ҳидлари бурун рецепторлари — нерв учларига таъсир этганида уларни сезиш ва фарқлаш лаёқати.

Рус. Обоняние.

Ҳид билиш аъзоси — бурун бўшлиғининг шиллиқ пардалари (айниқса, юқори қисмлари) соҳасидаги ҳид билиш анализаторларининг охириги қисмлари — ҳид сезувчи рецептор ҳужайраларга эга бўлган аъзо.

Рус. Орган обоняния.

Ҳид билиш инн — ҳид билувчи ҳужайраларнинг аксонларга ўхшаш ўсимталарининг тутамлари; улар бурундаги пан-

жарасимон суякнинг тешиқларидан ўтиб, ҳид билиш пиёзчаларига бориб бирикади.

Рус. Обонятельная нить.

Ҳидлаш (син. и с к а ш) — нарсанинг ҳиди бор-йўқлигини, яхши-ёмонлигини билиш учун, шунингдек, ёқимли нарсанинг ҳидини бурунга тортиб роҳатланиш учун қилинадиган хатти-ҳаракатлар ифодаси.

Рус. Нюхание.

Ҳид сезиш — қ. **Ҳид билиш.**

Ҳид сезувчанлик — ҳид билиш аъзосига таъсир этувчи модданинг кимёвий қитиқлашига бўлган сезувчанлик.

Рус. Обонятельная чувствительность.

Ҳимоя воситалар — атроф-муҳитнинг хавfli ва зарарли омиллари, шунингдек, жанговар воситалар таъсирининг олдини олиш, уларни баргараф этиш ёки енгиллатишга мўлжалланган ёки мослаштирилган саноат маҳсулотлари, иншоотлар ва бошқа воситалар мажмуи.

Рус. Средства защиты.

Ҳимоя кўзойнак — кўзни механик ва кимёвий шикастланиш, куйиш ва кўр бўлиб қолишдан сақлаш учун чиқарилган кўзойнак.

Рус. Защитные очки; син. предохранительные очки.

Ҳимоя суртма (син. профилактик суртма) — иш жараёнида қўл ва юз терисига зиён-заҳмат етказадиган моддалар ёки оммавий қирғин қуроллари таъсиридан сақланиш ёхуд улар таъсирини камайтириш мақсадида терига суртишга мўлжалланган суртмалар.

Рус. Защитная мазь; син. профилактическая мазь.

Ҳиссий зўриқиш — *физиологияда* — қийин масалаларни ҳал этиш ёки хавfli пайтларда улардан қутулиш онларида ўз физиологик функцияларини ҳалдан ортиқ даражада сафарбар қилиш.

Рус. Эмоциональное напряжение; син. нервно-психическое напряжение.

Ҳиссий толиқиш — ўта кучли ёки бир хил давомли таъсирловчилар таъсирида келиб чиқадиган ҳиссий реакциялар ва ҳиссий кечинмаларнинг сусайиши.

Рус. Эмоциональное утомление.

Ҳиссий хотира — одамнинг муайян туйғули, севинчли ёки ташвишли нарса-ҳодисаларни эслаб қолиш лаёқати.

Рус. Эмоциональная память.

Ҳис этиш — тери ва шиллиқ пардаларнинг контакт рецепторлари, шунингдек, мушак ҳамда бўғимлар рецепторлари томонидан атроф-муҳит омиллари кўрсатган таъсирни идрок қилиш.

Рус. Осязание.

Ҳиқилдоқ (син. бўғиз) — IV—VI бўйин умуртқаларининг рўпарасида **ҳалқум** (қ.) оралиғида жойлашган, тоғай, бойлам ва мушаклардан таркиб топган нафас аъзоси; овоз шу аъзода ҳосил бўлади; нафас йўлининг бурун бўшлиғидан кейинги қисми.

Рус. Гортань.

Ҳиқилдоқ даҳлизи — **ҳиқилдоқ** (қ.) бўшлиғининг ҳиқилдоқ бўсағасидан даҳлиз бурмаларигача бўлган оралиқнинг юқори бўлими.

Рус. Преддверие гортани.

Ҳиқилдоқ кўзгуси — *тиббий техникада* — металл дастага бурчак ҳосил қилиб ўрнатилган диаметри 16-25 мм келадиган юмалоқ гардишли шиша асбоб; ҳиқилдоқни кўздан кечиришга мўлжалланган.

Рус. Гортанное зеркало.

Ҳиқилдоқ устки қопқоғи — қ. **Ҳиқилдоқ қопқоғи**.

Ҳиқилдоқ қопқоғи (син. ҳиқилдоқ устки қопқоғи) — тил илдизидан пастда жойлашган ва овқат луқмасини ютиш пайтида ҳиқилдоқ огзини беркитиб турадиган тоғай қойқоқ; баъзан, у тўла ёпилишга улгурмай қолганда овқат ёхуд суюқлик зарраси нафас йўлига ўтиб кетиб қаттиқ қалқитади ва кетма-кет йўталишга мажбур этади.

Рус. Надгортанник.

Ҳиқилдоқ қоринчаси — ҳиқилдоқнинг унинг даҳлизи билан овоз бурмалари оралиғидаги шиллиқ парданинг бир жуфт ботиқлиғи.

Рус. Гортанный желудочек; син.: желудочек гортани, морганиев желудочек.

Ҳиқичоқ — диафрагманинг рефлектор равишда тўсатдан итқитиб қисқариши оқибатида овоз ёриғи берк ёки торайиб турган ҳолатида ихтиёрсиз, бир хил кетма-кет кучли ва қисқа нафас итқитиш.

Рус. Икота.

Ҳиқичоқ тутиш — ҳиқичоқ рўй бериши.

Ҳол — *шартли* — одамнинг жисмоний, руҳий ва саломатлиги жиҳатидан ўзини ҳис қилиши, сезиши; авзон, кўриниши.

Рус. Состояние.

Ҳо ж а т — *тиббиётда* — қ. **Ичкелиш**.

Ҳолат — 1. Одамнинг жисмоний, руҳий ва саломатлиги жиҳатидан ўзини ҳис қилиши, сезиши; авзои, кўриниши, қиёфаси.

Рус. Состояние.

2. Одам ва унинг ички ҳамда ташқи абзоларининг фазодаги ва организм ички муҳитидаги жойлашиш, ўрнашиш, туриш вазияти.

Рус. Положение.

Ҳолдан тойиш (син. **футурдан кетиш**) — узоқ вақт тинка-мадор қуриши, тўйимли овқат емаслик ёки сурункали касаллик оқибатида тикланиш жараёни издан чиқиб, организм ҳаёт-фаолиятининг анчагина футурдан кетиши.

Рус. Изнурение.

Ҳомила (син. **б о л а**) — тўққиз ҳафталикдан то тўққиз ойлик бўлгунга қадар, яъни туғилгунича она қорнида яшаб ривож топувчи инсон пушпи.

Рус. Плод.

Ҳомила боши билан келиши — ҳомила бошининг кичик чаноқ юқори апертурасига яқин жойлашган ҳолати.

Рус. Предлежание плода головное.

Ҳомила боши чиқиши — туғруқда ҳомила ҳайдалишининг бир босқичи; бунда — ҳомила боши йирилиб турган жинсий ёриқдан кучаниқлар пайтида ҳам, уларнинг оралиқларида ҳам деярли бирдай кўриниб туради.

Рус. Прорезывание головки плода.

Ҳомила бош тепаси билан келиши (син. **ҳомила бош тепа суяги билан келиши**) — ҳомила боши орқага хиёл ташланган ҳолда бош тепа суяги олд қисмининг қов симфизига қараган ҳолатида ҳомиланинг боши билан келиши.

Ҳомила бош тепа суяги билан келиши — қ. **Ҳомила бош тепаси билан келиши**.

Рус. Предлежание плода переднеголовное.

Ҳомиладор аёл (син. **ҳомиладор хотин**) — бўйида бўлиб, **ҳомиладорлик** (қ.) даврини ва шу даврга хос танасидаги ўзгариш ҳамда жараёнларни бошидан кечираётган аёл.

Рус. Беременная женщина.

Ҳомиладорлар доғи — **ҳомиладор аёл** (қ.)ларнинг юзига сарғиш-жигаррангнамо доғ кўринишида тошадиган тери гиперпигментацияси; туққандан кейин секин-аста йўқола бориб аёл юзи яшнаб кетади.

Рус. Хлоазма беременных; син.: маточная мелондермия, маточные пятна и т. д.

Ҳомиладорлар сарғаймаси — **ҳомиладорлик** (қ.)нинг айрим асоратларида, мас., кўп қусиш, эклампсия кабилар билан кечган токсикозларда кузатиладиган **сарғайма** (қ.).

Рус. Желтуха беременных.

Ҳомиладорлар тўхтовсиз қусиши — қ. **Тўхта-тиб бўлмайдиган ҳомиладорлар қусиши**.

Ҳомиладорлар қичимаси — ҳомиладорларнинг токсикози сифатида, аксарият, **ҳомиладорлик** (қ.)нинг иккинчи ярмида юзага чиқувчи қичима.

Рус. Зуд беременных.

Ҳомиладорлар қусиши — ҳомиладорларнинг эрта бошланган токсикозининг асосий белгиси; у — овқат истеъмол қилиш-қилмасликдан қатъи назар такрорланиб туради.

Рус. Рвота беременных.

Ҳомиладорлик (син.: бош қоронгилик, иккиқатлик, огир оёқлик, огир оёқлилиқ ва б.) — уруғланган тухум ҳужайра бачадон деворига пайвандланиб ривожланадиган ва ҳомилага айланадиган физиологик ҳолат; аёл ҳолати.

Рус. Беременность.

Ҳомиладор хотин — қ. **Ҳомиладор аёл**.

Ҳомила думбаси билан келиши — қ. **Ҳомила тоси билан келиши**.

Ҳомила етуқлиги — ҳомиланинг аъзо ва системалари уни ҳаётда яшаб кета олишини таъмин эта олишига қанчалик тайёрлигини кўрсатиб берувчи ҳомила ҳолати; гавдасининг муганосиблиги, тери ости ёғ қаватининг ривожланганлиги, калла суяқларининг аҳволи, мойқларининг ёргоққа тушганлиги, кичик уятлиқ лабларнинг катта уятлиқ лаблар билан беркилиб турганлиги каби ташқи белгилар мажмуаси билан аниқланади.

Рус. Зрелость плода.

Ҳомила оёғи билан келиши — ҳомила оёқларининг биринчи бўлиб кичик чаноққа тушган ҳолати.

Рус. Предлежание плода ножное.

Ҳомила пардалари — қ. **Қоғоноқ**.

Ҳомила пешонаси билан келиши — ҳомила боши орқага ташланган ҳолда кичик чаноққа биринчи бўлиб пешонаси тушган ҳолат.

Рус. Предлежание плода лобное.

Ҳомила пуфаги — ичидаги **қоғоноқ суви** (қ.) билан бирга бачадон бўйни каналига суқилиб кирувчи **қоғоноқ** (қ.)нинг бир қисми; туғруқни кузатиб, текшириб, бошқариб туришда жуда асқотади.

Рус. Плодный пузырь.

Ҳомила суви — қ. **Қоғоноқ суви.**

Ҳомила тиззаси билан келиши — ҳомила тиззасининг биринчи бўлиб кичик чаноққа тушиши.

Рус. Предлежание плода коленное.

Ҳомила тоси билан келиши (син. ҳомила думбаси билан келиши) — ҳомила тосининг кичик чаноқ юқори апертурасига яқин жойлашган ҳолати.

Рус. Предлежание плода тазовое.

Ҳомила тухуми (син. тухум II) — ўзининг энг илк ривожланиш босқичида бўлган эмбрион (ўз пардаси билан бирга).

Рус. Плодное яйцо.

Ҳомила тушиш — ҳомила яшаб кета олмайдиган ойкунида, яъни ҳомиладорликнинг 28 ҳафталик даври ичида бирор сабабга кўра ҳомиланинг кутилмаганда тушиши.

Ас. т. **Аборг.**

Рус. Аборт; син. выкидыш.

Ҳомила энсаси билан келиши — энсаси қов симфизига қараган ҳолда биринчи бўлиб ҳомила бошининг кичик чаноққа тушган ҳолати.

Рус. Предлежание плода затылочное.

Ҳомила юзи билан келиши — ҳомила боши максимал даражада орқага ташланган ҳолда энгаги қов симфизига қараб кичик чаноққа тушган ҳолати.

Рус. Предлежание плода лицевое.

Ҳомила ўлими — эмбрион ёки ҳомиланинг она қорнида ҳар қандай ривожланиш босқичида, шу жумладан, туғруқ вақтидаги ўлими.

Рус. Внутриутробная смерть.

Ҳомила ҳолати — ҳомила ўқининг бачадон бўйлама ўқига нисбатан жойлашган ҳолати.

Рус. Положение плода.

Ҳомуза — қ. **Эсноқ.**

Ҳомуза тортиш — қ. **Эснаш.**

Ҳордиқ — қ. **Чарчоқ.**

Ҳориганлик — қ. **Чарчоқлик.**

Ҳориш — қ. **Чарчаш.**

Ҳорғинлик — ўта чарчаганлик, тинка-мадор куриганлик ҳолати.

Рус. Утомлённость.

Ҳофиза — қ. **Хотира.**

Ҳопияли кесип — анаэроб инфекцияни даволашда қўлланиладиган қўл амали; терисини ташқи томондан узунасига тилиш қилиб кесип.

Рус. Разрез лампасный.

Хужайра — икки асосий қисм — ядро билан цитоплазмдан ташкил топган оддий тирик система; у ўз ҳолича яшай олади, ўзи бўлинади ва ривожланади; бутун тирик мавжудот — одам, ҳайвон, жонзот ва ўсимликларнинг тузилиши ҳамда ҳаёт-фаолиятининг негизи.

Рус. Клетка(-и).

Хужайра бўлиниши — бир хужайрадан бир ёки бир неча қиз хужайраларнинг ҳосил бўлиш жараёни.

Рус. Деление клетки.

Хужайрадаги озиқ ҳазми — хужайра ичида бўладиган ҳазм; бир хужайрали ва айрим содда кўп хужайрали организмларда кузатилади.

Рус. Внутриклеточное пищеварение.

Хужайра ички суюқлиги (син. хужайрашираси) — цитоплазманинг асосий моддаси — гиалоплазма билан хужайра ядросининг суюқ босқичидаги суюқлик.

Рус. Внутриклеточная жидкость; син. клеточный сок.

Хужайрали нафас етишмаслиги — тўқима нафаси ферментлари — нафас ферментлари фаолияти издан чиқиши оқибатида юзага келадиган нафас етишмаслиги; баъзи захарланишларда кузатилади.

Рус. Дыхательная недостаточность клеточная.

Хужайра нафаси — қ. **Тўқима нафаси.**

Хужайра пардаси — хужайрани устидан қоплаб турувчи парда; у — хужайранинг бутунлигини сақлайди, хужайра билан атроф-муҳит ўртасидаги моддалар алмашинувини таъминлайди.

Рус. Клеточная оболочка; син.: клеточная мембрана, плазматическая мембрана, плазмолемма, цитолемма, цитоплазматическая мембрана, цитоплазматическая оболочка.

Хужайра шираси — қ. **Хужайра ички суюқлиги**.

Хужайра экмаси (син. хужайра культураси) — организмдан ташқарида ундириб ўстирилган хужайралар мажмуи.

Рус. Культура клеток.

Хурпайиш — аксарият, бош ва юздаги соч ва соқолларнинг, баъзан бутун бадан тукларининг хаёлдаги қўрқувдан, қаттиқ ҳаяжондан бир зумгина кўтарилиб тиккайиши.

Хусибузар (син. бўжама) — себорея ёки тери ёғининг кимёвий хоссалари ўзгариши оқибатида ривожланувчи ёғ безлар ва соч фолликулаларининг яллигланиши билан кечадиган чиқиқлар.

Рус. Угри.

Хуш (син. эс-хуш) — марказий нерв системасининг ташқи муҳитдан келаётган таъсирларни, воқеликни реал сезиш, идрок этиш ва англаш лаёқати.

Хушдан кетиш (син. хушни йўқотиш) — оппоқ оқариб кетиш, қон айланиш ва нафас олишнинг бир қадар сусайиб кетиши билан кечувчи бир муддатта эс-хушни йўқотиш; бош мия кислородга дафъатан ёлчимай қолиши (гипоксия)дан юзага чиқади.

Рус. Обморок; син. синкопе.

Хушни йўқотиш — қ. **Хушдан кетиш**.

Хўкиз юраги — ҳаддан ортиқ катталашиб кетган юрак; тиббиётда юрак норасолиги сифатида баҳоланадиган кардиомегалиянинг янада зўрайган хили.

Рус. Бычьё сердце.

Хўплам — бир нафас билан бир хўплаб оғизга олинган суюқлик миқдори.

Рус. Глоток II.

Хўпоз — ёнма-ён жойлашган бир неча ёғ безлар ва соч фолликулаларининг ўткир йирингли яллигланиши ва унинг атрофдаги тўқима ҳамда тери ости клетчаткаларига тарқалиши билан кечадиган йирик тери чиқиғи.

Рус. Карбункул.

Хўқна — даволаш ёки диагностик мақсадларда дурваза (ортки чиқарув тешиги)дан тўғри ичакка суюқлик (дори модда, аралашма ва б.) юбориш муолажаси.

Рус. Клизма.

РУСЧА-ЎЗБЕКЧА-ЛОТИНЧА ТИББИЙ ТЕРМИНЛАР ЛУҒАТИ

А

- **Абдоминальная хирургия — қорин жарроҳлиги — abdominalis chirurgica.**
- **Абдоминальный хирург — қорин жарроҳи.**
- **Аборт; син. выкидыш — ҳомила тушиш; Ас. т. Аборт — abortus.**
- **Абсолютные противопоказания — мутлақ монелнклар**
- **Абстиненция — хумор; Ас. т. Абстиненция — abstinentia.**
- **Агония — ўлим талвасаси; Ик. номи Агония — agonia.**
- **Адаптация — мослашув; Ас. т. Адаптация — adaptatio.**
- **Акушер — доя; Ик. номи Акушер — фр. accoucher.**
- **Акушерство — доялик; Ик. номи Акушерлик.**
- **Алиментарная лихорадка — овқат иситмаси; Ик. номи Алиментар иситма — febris alimentaria.**
- **Алиментарный запор — овқат қабзияти; Ик. номи Алиментар қабзият — constipatio alimentaria.**
- **Алкоголизм — ичкиликбозлик; Ас. т. Алкоголизм — alcoholismus.**
- **Алкоголик — ичкиликбоз; Ас. т. Алкоголик.**
- **Алкогольное дрожание — Ичкиликбозлик қалтироғи — tremor alcoholicus.**
- **Ампутация — кесиб ташлаш; Ас. т. Ампутация — amputatio.**
- **Аналгезирующие средства; син.: анальгетики, болеутоляющие средства — оғриқ қолдирувчи воситалар, оғриқ қолдирувчи дорилар, оғриқ қолдирувчилар, оғриқ қолдирувчи моддалар; Ас. т. Аналгезияловчи воситалар — analgetica.**
- **Аналогичные органы — ўхшаш аъзолар.**
- **Анатомический узкий таз; син. узкий таз — тор чаноқ; Ас. т. Анатомик тор чаноқ.**
- **Ангина — томоқоғриқ; Ас. т. Ангина — angina.**

- Анемия — камқонлик; Ас. т. Анемия — *anaemia*.
- Аномалия — норасолик; Ик. номи Аномалия — *anomalía*.
- Апоплексия — дардисак; Ик. номи Сакта — *apoplexia*.
- Аппетит — ишғаҳа — *appetito*.
- Аптека — дорихона — нем. *apotheke*.
- Аптечка — дорнкути.
- Аптечный контроль; син. внутри аптечный контроль — дорихона назорати; син. дорихона ички назорати.
- Арковидное нёбо — арксимон танглай.
- Артериальная гипотензия; син. гипотоническая болезнь — қон босим пасайиши; Ас. т. Артериал гипотензия; син. гипотония касаллиги — *hypotensio arterialis*.
- Артериальный пульс — томир уриши; Ас. т. Артериал пульс — *pulsus*.
- Асцит; син.: брюшная водянка, водянка живота — қорип истисқоси. Ик. номи Асцит — *ascites*.
- Ауески болезнь; син.: бульбарный паралич инфекционный, ложное бешенство — сохта қутуриш; Ас. т. Ауески касаллиги.
- Аура — тутқаноқ даракчиси; Ас. т. аура — *auga*.
- Аускультация; син. выслушивание — эшитиб кўриш; Ас. т. Аускультация — *auscultatio*.
- Аэротерапия — ҳаво билан даволаш; Ас. т. Ҳаво терапия — *aërotherapia*.

Б

- Базарная муха — бозор нашпаси — *Musca sorbens*.
- Бандаж — қуллоб — фр. *bandage*.
- Баня — ҳаммом.
- Барабанная борозда — ногора эгати — *sulcus tympanicus*.
- Барабанная перепонка — ногора парда — *membrana tympani*.
- Барабанная полость — ногора бўшлиги — *covum tympani*.
- Барабанное кольцо — ногора ҳалқаси — *anulus tympanicus*.
- Бег — югуриш; син. чопиш
- Бедренный треугольник; син. скарповский треугольник — сон учбурчаги — *trigonum femorale*.
- Бедро — сон — *femur*.

- Безбородый — кўса.
- Безусловный раздражитель — шартсиз кўзгатувчи; син. шартсиз таъсирловчи.
- Белая потница; син. глубокая потница — оқ ис-
сиқлик — *miliaria alba*.
- Бели — оқчил — *fluor albus, leucorrhoea*.
- Бельё — оқлик.
- Беловатое тело; син. белое тело — оқимтир тана; син. оқ тана — *corpus albicans*.
- Бельмо; син. лейкома — кўз оқи — *leucoma*.
- Беременная женщина — ҳомиладор аёл; син. ҳоми-
ладор хотин.
- Беременность — ҳомиладорлик; син.: бош қорон-
гилик, иккиқатлик, огир оёқлик ваб. — *graviditas*
- Бесплодие — бенуштлик; син. боласизлик —
sterilitas.
- Бесплодие женское — аёллар бенуштлиги — *sterilitas
feminina*.
- Бесплодный — бенушт; син. боласиз.
- Беспозвоночные — умуртқасизлар — *invertebrata*.
- Беспомощность — почорлик
- Бессвязность мышления; син.: ассоциативная бес-
связность, инкогерентность мышления —
фикр қовунмаслик.
- Бессонница — уйқусизлик — *insomnia*.
- Бесстрастие — лажлик.
- Бешенство; син. водобоязнь — қутуриш — *rabies*.
- Бинт — докабоғ; Ас. т. Бинт — нем. *binde*.
- Блескость — ялгироқлик
- Близнец; син. двойняшка — эгизак; син. эгиз —
geminus; gemellus.
- Близнецы; син. двойняшки — эгизаклар — *geminus, -i;
gemellus, -i*.
- Близорукость; син.: миопия, рефракция глаза
миопическая — узоқни кўра олмаслик; син. яқинни
кўра олишлик — *myopia*.
- Блуждающая селезёнка — аданган талоқ — *lien mobilis*.
- Блохи — бургалар — *Siphonaptera*.
- Бляшка — пилакча — *plax*.
- Бодрствование — тетиклик.
- Боевое повреждение — жанговар жароҳат.

- Бок — биқин.
- Боковой шов — ён чок.
- Болевая точка — огриқ нуқтаси — *punctum dolorosum*.
- Болевая точка сосудистая — томир огриқ нуқтаси.
- Болезненное сомнение; син. навязчивое сомнение — касал шубҳаланиш; син. миядан кетмайдиган шубҳаланиш.

• **Болезненный, склонный к болезням** — касалманд; син.: дардманд, дардчил.

• **Болезнь; заболевание II** — касаллик; син. дард, касал, хаста, хасталик — *morbis*.

• **Болезнь бродяг** — дайдилар касаллиги.

• **Болтающаяся стопа** — шалвир оёқ панжа — *relaxatio pedis*.

• **Болтушки I** — чайқатмалар I.

• **Болтушки II** — чайқатмалар II.

• **Боль** — огриқ — *dolor*.

• **Больница** — касалхона.

• **Больница в медицинской службе Гражданской защиты** — Фуқаролар ҳимояси тиббий хизмати касалхонаси.

• **Больница скорой медицинской помощи** — тез тиббий ёрдам касалхонаси.

• **Больничная аптека** — касалхона дорихонаси.

• **Больница, родильная койка** — ўрин I.

• **Больной** — бемор; син. 1. Касал; 2. қ. Касал (2) — *aegrotus, patiens*.

• **Большой круг кровообращения** — катта қон айланиш доираси — *circulus sanguinis major*.

• **Большой мозг** — катта мия — *cerebrum*.

• **Большой таз** — катта чаноқ — *pelvi major*.

• **Бородавка** — сўгал — *verruca*.

• **Борозда (-ы) — эгат (-лар)** — *sulcus, -i*.

• **Борозда (-ы) большого мозга; син.: борозда(-ы) головного мозга, борозда(-ы) коры головного мозга, борозда (-ы) полушарий головного мозга** — катта мия эгатлари; син.: бош мия палласи эгатлари, бош мия пўстлоғи эгатлари, бош мия эгатлари — *sulcus, -i cerebri*.

• **Бороздка (-и) — эгатча (-лар)** — *sulc, -i*.

• **Бороздки кожи** — тери эгатчалари — *sulci cutis*.

- Брак — никоҳ.
- Бракосочетание — никоҳланиш.
- Брачность — никоҳланишлик.
- Бред I — алаҳлаш I.
- Бред II — алаҳлаш II.
- Бред II — васваса; син.: алаҳлаш II, васвос касаллиги — *delirium*.
- Бред величия; син.: мегаломанический бред, экспансивный бред, мегаломания — *буюклик васвасаси*.
- Бред вторичный — *иккиламчи васваса*.
- Бред изобретательства; син. бред открытия — *кашфиётчилик васвасаси — raqanoia inventoria*.
- Бред обвинения — *айблов васвасаси*.
- Бредовая готовность — *васвос тайёргарлик*.
- Бредовая защита — *васвос ҳимоя*; син. *васвос ҳимояси*.
- Бредовое настроение — *васваса кайфият*.
- Бред особого значения — *алоҳида аҳамият васвасаси*.
- Бред отравления — *заҳарланиш васвасаси*.
- Бред самообвинения; син.: бред греховности, бред самоосуждения — *ўзини айблаш васвасаси*; син.: *ўзига ҳукм чиқариш васвасаси*, *ўзини гуноҳкор санаш васвасаси*.
- Бред страсти — *эхтирос васвасаси*.
- Бред ущерба — *зиён васвасаси*.
- Бред физического недостатка; син. дисморфофобический бред — *жисмоний камчилик васвасаси*.
- Брезгать — *жирканиш*; син.: *ирганиш*, *йирганиш*.
- Брезгливый человек — *жирканувчан одам*.
- Брожение — *ачиш II*; Ик. номи *Бижғиш — fermentatio*.
- Бруцеллёз; син.: Банга болезнь, Брюса болезнь, гибралтарская лихорадка, мальтийская лихорадка, мелитоккоккоз, мелитоккокция, средиземноморская лихорадка, ундулирующая лихорадка — *қораоқсоқ*; Ас. т. *Бруцеллёз — brucellosis*.
- Брюшина — *қорин парда — peritoneum*.
- Брюшинная полость; син.: полость брюшины — *қорин парда бўшлиғи — cavum peritonei*.
- Брюнистый нож — *қоринли пичоқ*.

- Брюшная полость; син. полость живота — қорин бүйлиги — *cauum abdominis*.
- Брюшная стенка — қорин девори.
- Брюшное дыхание — қорин нафас — *respiratio abdominalis*.
- Брюшной тиф; син. илеотиф — ичтерлама; син. қорин тифи — *typhus abdominalis*.
- Брюшностеночно-маточный свищ — қорин-бачадон оқмаси — *fistula abdomino uteralis*.
- Брюшнотифозная пневмония; син. пневмотиф — ичтерлама зотилжами — *pneumonia abdominotyphosa*.
- Брюшнотифозная язва — ичтерлама яраси — *ulcus abdominotyphosum*.
- Брыжейка; син. мезентерий — тутқич — *mesenterium*.
- Брыжейка матки; син. мезометрий — бачадон тутқичи — *mesometrium*.
- Брыжейка маточной трубы — бачадон найи тутқичи — *mesosalpinx*.
- Брыжейка яичника — тухумдон тутқичи — *mesovarium*.
- Бугор — дүмбоқ — *tuber*.
- Бугорок — дүмбоқча — *tuberculum*.
- Булавовидная культя — тўғноғичсимон чўлтоқ.
- Бытовой сифилис — маиший захм.
- Бычье сердце — хўкиз юраги — *cor pendulum*.

В

- Вагинофиксация матки — бачадонни қинга бириктириб қўйиш — *vaginofixatio uteri*.
- Вакцинация — эмлаш; Ик. номи Вакцинация — *vaccinatio*.
- Валик — болиш — *torus*.
- Ванна — обзан; Ас. т. Ванна.
- Вата — пахта — *gossyrium*.
- Введение — юбориш
- Вдох; син. инспирация — нафас олиш.
- Ведущее заболевание — етакчи касаллик — *morbus dominans*.
- Ведущий глаз; син.: доминирующий глаз, превалирующий глаз, преобладающий глаз — етакчи кўз — *oculus dominans*.
- Везикула; син. пузырьк — пуфакча; Ас. т. Везикула — *vesicula*.

• Венерические болезни — та носил касалликлари II; син. жинсий касалликлар — *morbi venerei*.

• Венерология; син. венерические болезни — та носил касалликлари I; Ас. т. Венерология — *venereologia*.

• Вентиляция лёгких искусственная; син. искусственное дыхание — сунъий нафас; Ас. т. Сунъий ўпка вентиляцияси.

• Верхняя конечность — қўл(-лар) — *membrum superius*.

• Верхняя конечность свободная; син. рука — қўл эркин қисми — *membrum superius liberum*.

• Веснушки — сенкил — *ephelides*.

• Веснучатый человек — сенкилдор одам.

• Ветряная оспа — сувчечак — *varicella*.

• Взаимопомощь — ўзаро ёрдам.

• Вздрагивание; син. испуг — чўчиш.

• Вилочковая железа; син.: зобная железа, тимус — айрисимон без; син. буқоқ беги — *thymus*.

• Виноградолечение; син. ампелотерапия — узум билан даволаш; Ас. т. Узум терапия — *ampelotherapy*.

• Вирусные включения — киритмалар I (вирусли); Ас. т. Вирусли киритмалар.

• Вирусный гепатит затяжной; син. вирусный гепатит острый затяжного течения — чўзилган вирусли гепатит — *hepatitis viralis protracta*.

• Висок — чакка — *tempus*.

• Всячий зуб — осилма буқоқ.

• Витамин(-ы) — дармондори(-лар); Ас. т. Витамин(-лар) — *vitaminum*.

• Витилиго; син.: пегая кожа, иесь — пец — *vitiligo*.

• Вкус — таъм; син. маза I — *gustus*.

• Вкусовая пора; син. вкусовое отверстие — таъм фоваги; син. таъм тешиги — *porus gustatorius*.

• Вкусовая почка; син. вкусовая луковица, вкусовая чашка — таъм куртаги; син.: таъм пиёзчаси, таъм косачаси — *gemma gustatoria*.

• Вкусовая ямка; син. вкусовой ход — таъм чуқурчаси; син.: таъм йўли — *foveola gustatoria*.

• Вкусовые сосочки — таъм сўрғичлари — *papillae gustatoria*.

• Влага — памлик.

• Влагалище I — қин I; син. дилоқ — *vagina*.

• Влагалище II — қин II — *vagina*.

- Влагалище зрительного нерва внутреннее — ички кўрув нерви қини — *vagina interna nervi optici*.
- Влагалище зрительного нерва наружное — тапқи кўрув нерви қини — *vagina externa nervi optici*.
- Влагалище прямой мышцы живота — қорин тўғри мушаги қини — *vagina musculi recti abdominis*.
- Влагалище шиловидного отростка — бигизсимон ўсимта қини — *vagina processus styloidei*.
- Влагалищная оболочка яичка — мояк қин пардаси — *tunica vaginalis testis*.
- Влагалищное зеркало — қин кўзгуси.
- Влагалищное исследование — қин орқали текшириш — *exploratio vaginalis*.
- Влагалищное исследование бимануальное; син. двуручное влагалищно-брюшностеночное исследование — қин орқали икки кўллаб текшириш; Ик. номи Қин орқали бимануал текшириш — *exploratio vaginalis bimanualis*.
- Влагалищное исследование пальцевое — қин орқали бармоқлар билан текшириш — *exploratio vaginalis digitalis*.
- Влагалищное отделяемое — қин ажралмалари
- Влагалищные бели — қин оқчили — *fluor albus vaginalis*.
- Влагалищные шарики; син. шарики — қин куррачалари; син. куррачалар — *globuli vaginales*.
- Влагалищные щипцы — қин қисқичи.
- Влагалищный отросток брюшины — қорин парда қин ўсимтаси — *processus vaginalis peritonei*.
- Влагалищный свищ — қин оқмаси — *fistula vaginalis*.
- Влагалищный тампон — қин тикими.
- Влажная гангрена — намиқувчи қорасон — *gangraena humida*.
- Влажное обёртывание — нам чойшабга ўраш.
- Влажные хрипы — нам хириллаш(-лар) — *rhonchi humidii*.
- Влажный кашель — балғамли йўтал; Ас. т. Нам йўтал — *tussis humida*.
- Влечение — майл.
- Вливание — қуйиш — *infusio*.
- Вливание крови — қон қуйиш.
- Вменяемость — ақдрасолик — *imputabilitas*.
- Внебрачный ребёнок — никоҳсиз туғилган бола.
- Внематочная беременность; син.: несвоеместная беременность, экстрапеческая беременность — бачадон ташқарисидаги ҳомилдорлик — *graviditas extrauterina*.

- Внематочная беременность брюшная — қориндағи ҳомиладорлик — *graviditas extrauterina abdominalis*.
- Внематочная беременность трубная — бачадон найидағи ҳомиладорлик (син. найдағи ҳомиладорлик) — *graviditas extrauterina tubaria*.
- Внематочная беременность яичниковая — тухумдондағи ҳомиладорлик — *graviditas extrauterina ovarica*.
- Внечерёночная желтуха — бежигар саргайма — *icterus extrahepaticus*.
- Внешнее дыхание — тапқи нафас — *respiratio externa*.
- Внешнее пищеварение — тапқи ҳазм — *digestio externa*.
- Внимание — диққат.
- Внутреннее кровотечение — ички қон кетиш — *haemorrhagia interna*.
- Внутреннее кровотечение полостное — ички бўшлиққа қон кетиш.
- Внутреннее кровотечение скрытое — яширин ички қон кетиш — *haemorrhagia interna occulta*.
- Внутреннее облучение — ички нурланиш.
- Внутренние органы половые женские — аёллар ички жинсий аъзолари — *o. genitalia interna feminina*.
- Внутренние болезни I; син. терапия — ички касалликлар I; син. терапия — *therapia*.
- Внутренние болезни II — ички касалликлар II.
- Внутренние органы — ички аъзолар — *o. interna*.
- Внутренний геморрой — ички бавосир — *haemorrhoides internae*.
- Внутренний свищ — ички оқма — *fistula interna*.
- Внутренний сфинктер заднего прохода — дурваза ички қислоғи. Ик. номи Ортки чиқарув йўли ички қислоғи — *m. sphincter ani internus*.
- Внутренняя оболочка; син. интима — ички парда — *intimus*.
- Внутренняя речь — ички нутқ.
- Внутрибрюшинное вливание — қорип парда ичига қуйиш — *infusio intraperitonealis*.
- Внутрибрюшное давление — қорип ички босими.
- Внутривлагалищные противозачаточные средства — бўйда бўлишга қарши қии ички воситалари.
- Внутриклеточная жидкость; син. клеточный сок — хужайра ички суюқлиғи; син. хужайра шираси.
- Внутриклеточное пищеварение — хужайрадағи озиқ ҳазми.

- Внутрикостное вливание — суяк ичига куйиш — *infusio intraossea*.
- Внутриматочное вливание — бачадонга куйиш — *infusio intrauterina*.
- Внутриматочное давление — бачадон ички босими — *tensio intrauterina*.
- Внутриматочные противозачаточные средства — буйида бўлишга қарши бачадон ички воситалари.
- Внутримышечное вливание — мушак орасига юбориш — *infusio intramuscularis*.
- Внутринёбные миндалины добавочные — ички танглай кўшимча муртаклари.
- Внутриутробная смерть — ҳомила ўлими — *mors intrauterina*.
- Внутричерепное давление — калла ички босими — *tensio intracranialis*.
- Внушаемость — таъсирланувчанлик.
- Внушение; син. суггестия — таъсир кўрсатиш; син.: ишонтириш, таъсирлантириш — *suggestio*.
- Внушительность — таъсирланишлик I.
- Водно-солевой обмен — сув-туз алмашиниш.
- Водные процедуры — сувли муолажалар; син. сув муолажалари.
- Водный обмен — сув алмашиниш.
- Водолечение; син. гидротерапия — сув билан даволаш; Ас. т. Сув терапия — *hydrotherapia*.
- Водянистая влага; син.: внутриглазная жидкость, камерная влага — сувсимон намлик; син. кўз ички суюқлиги, сувли намлик — *humor aquosus*.
- Водянка — истисқо I — *hydrops*.
- Водяночная жидкость — истисқо суюқлиги.
- Военная аптека — ҳарбий дорихона.
- Военная медицина — ҳарбий тиббиёт.
- Военно-полевой хирург — ҳарбий-дала жарроҳи.
- Военно-полевая хирургия — ҳарбий-дала жарроҳлиги.
- Возбудимость — кўзгалувчанлик I.
- Возбудители болезни — касаллик кўзгатувчилар; син.: касаллик келтириб чиқарувчилар, касаллик чақирувчилар.
- Возбуждение I — кўзгалиш I — *excitatio*.

- Возбуждение II—кўзгалиш II — *excitatio*.
- Возбуждение III — кўзгалиш III.
- Возбуждение возвратное — қайтар таъсирланиш.
- Возвратный тиф — қайталама терлама; син.: қайта-лайдиган терлама, қайталанувчи терлама қайтар терлама — *typhus recurrens*.
- Возмужание — раста.
- Возраст I — ёш I.
- Возраст II; син. возрастной период — ёш II.
- Волдырь — пайса; син.: пайса-пайса, олачипор шиш — *urtica*.
- Волна ожидания — кутиш тўлқини.
- Волнообразная лихорадка — тўлқинсимон иситма — *febris undulans*.
- Волокно (-а) — тола (-лар) — *fibra* (-ае).
- Волосы — мўй (-лар) — *pili*.
- Волосы головы — соч (-лар).
- Воронкообразный таз — ўфирсимон чаноқ — *pelvis infundibuliformis*.
- Ворота; син. выемка — қоңқа; син. дарвоза — *hilus*.
- Воспаление — ялнғланиш — *inflammatio*.
- Воспалительный запор — ялнғланиш қабзятти — *constipatio inflammatoria*.
- Воспалительный отёк — ялнғланиш шиши — *oedema inflammatorium*.
- Восприимчивость к инфекции — берилувчанлик (инфекцияға); син. чалинувчанлик.
- Восприятие — идрок
- Восходящая гонорея — юқорилаб борувчи сўзак — *gonorrhoea ascendens*.
- Восходящий паралич; син.: восходящий паралич Ландри; синдром Ландри — юқорилаб борувчи фа-лаж — *paralysis ascendens*.
- Впалый живот — ботиқ қорин.
- Вростание — ўсиб кириш — *ingressio*.
- Врач — врач.
- Вращательный сустав — айлангирувчи бўғим; син.: ай-ланувчи бўғим — *articulatio trochoidea*.
- Вредное вещество — зарарли модда.
- Вредный производственный фактор — зарарли ишлаб чи-қариш омили.

- **Вредное пространство**; син.: мертвое пространство — зарарли бўшлик; син. ўлик бўшлиқ.
- **Вредность** — зарарлилик.
- **Временная петрудоспособность** — вақтинчалик меҳнатта яроқсизлик.
- **Время зрительного ощущения** — кўрув сезгиси юзага чиқиш вақти.
- **Время коронарного кровообращения**; син. скорость коронарного кровообращения — тож томирлардан қои айланиб чиқиш вақти; син. тож томирлардан қон айланиб чиқиш тезлиги.
- **Время кровотечения** — қоиаб туриш вақти.
- **Время кругооборота крови** — қои айланиб чиқиш вақти.
- **Время свертывания крови** — қон ивиш вақти.
- **Врождённая глаукома** — тугма кўксув — *glaucoma congenitum*.
- **Врождённая грыжа** — тугма чурра — *hernia congeniti*.
- **Врождённая корь** — тугма қизамиқ — *morbilli congeniti*.
- **Врождённая косолапость** — тугма оёқ маймоқлиги — *talipes congenitus*.
- **Врождённая косорукость** — тугма кўл маймоқлиги — *tahropanus congenita*.
- **Врождённая малярия** — тугма безгак — *malaria congenita*.
- **Врождённая слабость** — тугма нимжонлик.
- **Врождённые болезни** — тугма касалликлар — *morbi congeniti*.
- **Врождённый** — тугма — *congenita*.
- **Врождённый вывих** — тугма суяк чиқиши — *luxatio congenita*.
- **Врождённый зоб** — тугма буқоқ — *struma congenita*.
- **Врождённый свищ пупка**; син. пупочный свищ — тугма киндик оқмаси; син. киндик оқмаси — *fistula umbilici congenita*.
- **Врождённый сифилис** — тугма захм — *syphilis congenita*.
- **Врождённый сифилис поздний** — кечки тугма захм — *syphilis congenita tarba*.
- **Врождённый сифилис ранний** — эртаки тугма захм — *syphilis congenita praesox*.
- **Всасывание**; син. резорбция — сўрилиш; син. сингиш — *absorptio*.

- Вскармливание — эмизиш.
- Вскрытие — ёриш.
- Вскрытие трупа; син.: аутопсия, секция — ўлик ёриш — *autopsia*.
- Воспоминание — эслаш; син. эсга келтириш.
- Вспомогательное кровообращение; син.: вспомогательная перфузия, параллельное кровообращение — ёрдамчи қон айлаиш.
- Вспомогательные вещества — ёрдамчи моддалар — *adjuvantia*.
- Вспыльчивость — жиззакилик.
- Вспыльчивый больной — қизиққон бемор.
- Вспыльчивый человек — қизиққон одам.
- Всхлипывание — хўрсиниш.
- Всхлипывание — хўрсиниқ.
- Втирание — ийлаш — *frictio*.
- Вторичная глаукома — иккиламчи кўксув — *glaucoma secundarium*.
- Вторичная рожа; син.: ложная рожа, рожистая флегмона — иккиламчи сарамас; син. сохта сарамас — *erysipelas secundarium*.
- Вторичное кровотечение — иккиламчи қон кетиш — *haemorrhagia secundaria*.
- Вторичное кровотечение — иккиламчи қон оқиш — *haemorrhagia secundaria*.
- Вторичное кровотечение позднее — кечки иккиламчи қон кетиш — *haemorrhagia secundaria tarda*.
- Вторичное кровотечение раннее — эртаки иккиламчи қон кетиш — *haemorrhagia secundaria praesox*.
- Вторичное слабоумие — иккиламчи ақлпастилик — *dementia secundaria*.
- Вторично-сморщенная почка — иккиламчи бурушган буйрак — *ren contractus secundaria*.
- Вторичный бред — иккиламчи васваса — *delirium secundaria*.
- Вторичный сифилис — иккиламчи захм — *syphilis secundaria*.
- Вторичный туберкулёз; син. послепервичный туберкулёз — иккиламчи сил — *tuberculosis secundaria*.
- Вторичный шов — иккиламчи чок.
- Второй бодбородок — бағбақа; син. бақбақа.

- Вши (вошь) — бит — *Anoplura*.
- Вшивость — битлиқилик — *pediculosis*.
- Вшивый — битлиқи.
- Выбухание мозга; син.: выпадение мозга, пролапс мозга, протрузия мозга — мия ғурраси — *protrusio cerebri*.
- Выбухание мозга вторичное; син. выпадение мозга позднее — иккиламчи мия ғурраси — *p.c. secundaria*.
- Выбухание мозга первичное; син. выпадение мозга раннее — бирламчи мия ғурраси — *p.c. primaria*.
- Вывих — чиқини I — *luxatio*.
- Вывих — суяк чиқини — *luxatio*.
- Вывих глаза — кўз чиқини — *I.bulbi oculi*.
- Вывих зуба — тиш чиқини II — *L. dentis*.
- Выворачивающий шов — ағдарма чок.
- Выворот — ағдарилниш; син. ағдалириб қолиш.
- Выворот века — қовоқ ағдалириши — *ectropion*.
- Выворот матки — бачадон ағдалириши — *inversio uteri*.
- Выделение I — ажралма I — *excerno, excretum*.
- Выделение II — ажралма II.
- Выделение мокроты — балғам ажралаши.
- Выдох — нафас чиқариш — *expiratio*.
- Выздоровление; син. реконвалесценция — соғайиш; син. тузалиш — *reconvalescentia*.
- Выздоровление неполное — чала соғайиш.
- Выносливость — чидамлилик.
- Выпадение — тушиш — *prolapsus*.
- Выпадение влагалища; син. выворот влагалища — қин тушиш; син. қин ағдалириши — *p.vaginae*.
- Выпадение зуба — тиш тушиши — *p.dentes*.
- Выпадение матки — бачадон тушиш — *p.uteri*.
- Выпадение матки неполное — чала бачадон тушиш; син. қисман бачадон тушиш — *p.u.incompletus*.
- Выпадение матки полное — тўла бачадон тушиш — *p.u.completus*.
- Выпадение ножки — оёқ тушиш — *p.membri inferioris*.
- Выпадение прямой кишки — кўтон тушиш; син. кўтон чиқини — *p.recti*.
- Выпадение пуповины — киндик тушиш I — *p.funiculi umbilicalis*.
- Выпадение ручки (в родах) — қўл тушиш — *p.membri superioris*.

- Выпадение слизистой оболочки желудка — меъда шиллиқ пардаси тушиши — *p.tunicae mucosae ventriculi*.
- Выпадение слизистой оболочки мочеиспускательного канала — сийдик чиқариш капали шиллиқ пардаси тушиши — *p.t.m.urethrae*.
- Выпуклость — қавариқ II; син. қаваринқи.
- Выпуклый живот — қашайма қорин.
- Высаливание — тузлангириш.
- Выскабливание — қириш — *abrasio*.
- Высокая лихорадка — баланд иситма.
- Высокая температура — баланд ҳарорат; син. юқори ҳарорат.
- Высокобелковая диета — кўп оқсилли парҳез; син. юқори оқсилли парҳез;
- Высотная болезнь — баландлик касаллиги — *morbus altitudinis*.
- Высотная боль — баландлик оғриғи — *dolor altitudinis*.
- Высотная устойчивость (в авиационной и космической медицине) — баландликка чидамлилиқ.
- Высотное снаряжение — баландлик асбоб-анжомлари.
- Вытяжение — тортиб кўйиш; син. чўзиш — *extensio*.
- Вяжущие средства — буруштирувчи воситалар; син.: буруштирувчи дорилар, буруштирувчилар, буруштирувчи моддалар — *adstringentia*.
- Вялая кожа — шалвир тери — *cutis laxa*.
- Вялость — лоҳаслик.

Г

- Газ — ел II; Ик. номи Газ.
- Газовая гангрена — елли қорасон; Ик. номи Газли қорасон — *gangraena gasae*.
- Газовая колика — ел санчиги — *colica g.*
- Гангрена — қорасон; Ик. номи Гангрена — *gangraena*.
- Гастрит — меъда яллиғланиши; Ас. т. Гастрит — *gastritis*.
- Гашишизм; син.: анашизм, гашишемания, гашишная наркомания, каннабизм — нашавандлик.
- Гашишное опьянение — наша мастлиги.

• Гельминты; син. паразитические черви — гиж-жалар (син. куртлар) — **halminthes**.

• Гемералопия; син.: куриная слепота, ночная слепота — шабкўр; Ик. номи Гемералопия — **hemeralopia**.

• Гемоконцентрация; син. сгущение крови — қон қуюлиш; Ас.т. Гемоконцентрация — **haimosconcentratio**.

• Геморрагическая оспа пустулёзная; син.: геморрагическая оспа вторичная, геморрагическая оспа поздняя, черная оспа — қорачечак; Ас.т. Геморрагик пустулали чечак — **variola haemorrhagica pustulosa**.

• Геморрой — бавосир — **haemorrhoides**

• Гемостатический шов; син. кровоостанавливающий шов — қон тўхтатувчи чок.

• Генерализованный зуд; син.: общий зуд, универсальный зуд — умумий қичима — **pruritus generalisatus**.

• Гериатрическая больница — кексалар касалхонаси; Ик. номи Гериатрик касалхона.

• Гермафродит — хунаса; син. қўш жинс; Ик. номи Гермафродит — **hermaphroditos**.

• Гермафродитизм — хунаслик; син. қўш жинслик; Ик. номи Гермафродитизм — **hermaphroditismus**.

• Герпес — учуқ — **herpes**

• Гибкость тела — гавда қайишқоқлиги;

• Гигант — новча; Ик. номи Гигант; син. дароз, найнов, узун бўй — **gigas**.

• Гидрартроз — бўгим истисқоси; Ас. т. Гидрартроз — **hydrarthrosis**.

• Гидроцефалия; син. водянка головного мозга — бош мия истисқоси; Ик. номи — Гидроцефалия — **hydrocephalia**.

• Гингивит — милк еликиши; Ас.т. Гингивит — **gingivitis**.

• Гипергидроз; син. потливость — кўп терлаш; Ик. номи Гипергидроз — **hyperhidrosis**.

• Гиперемия — қизариш; Ик. номи Гиперемия — **hyperaemia**

• Гипертензивные средства — қон босимни кўтарувчи воситалар; син.: қон босимни кўтарувчи дорилар, қон босимни кўтарувчилар, қон босимни оширувчи моддалар ва ҳ.; Ик. номи Гипертензив воситалар — **hypertensiva**.

• Гипертоническая болезнь — қон босим ошиши; Ас.т. Гипертония касаллиги — **morbus hypertonicus**.

• **Гипертоническая клизма**; син. солевая клизма — тузли хўқна.

• **Гипертрихоз** — сергуклик; син. тукдорлик; Ик. номи **Гипертрихоз** — *hypertrichosis*.

• **Гипотензивные средства** — қон босимни пасайтирувчи воситалар; син.: қон босимни пасайтирувчи до-рилар, қон босимни пасайтирувчилар, қон босимни туширувчи моддалар ва ҳ.; Ик. номи **Гипотензив воситалар** — *hypotensiva*.

• **Гистерорексис**; син. разрыв матки — бачадон ёри-лиши — *hysterorrhexis*.

• **Гладкая мышца** — силлиқ мушак — *musculus non striatus*.

• **Глаз** — кўз — *oculus*.

• **Глазная чаша** — кўз косачаси — *cupula optica*.

• **Глазница**; син.: глазная впадина, орбита — кўз чаноғи; син.: кўз косаси, кўз қини — *orbita*.

• **Глазное яблоко** — кўз соққаси; син.: кўз олмаси, кўз гўласи — *bulbus oculi*.

• **Глазной протез** — ясама кўз; син. сунъий кўз.

• **Глазные ножницы** — кўз қайчи.

• **Глаукома** — кўксув — *glaucoma*.

• **Глотание** — югиниш.

• **Глотать** — ютиш.

• **Глотка** — ҳалқум; син. ютқин — *pharynx*.

• **Глоток I** — қулғум.

• **Глоток II** — хўшлам.

• **Глоточная миндалина**; син.: Лушки миндалина, носоглоточная миндалина, третья миндалина — ҳалқум муртағи; син. бурун-ҳалқум муртағи — *tonsilla pharyngea*.

• **Глубокий панариций** — чуқур хасмол — *paronychium profundum*.

• **Глухой** — қар; син.: гаранг, қарқулоқ.

• **Глухонемой** — қар-соқов; син.: гунг I, гунгалак I — *surdomutitas*.

• **Глухонемога**; син. сурдомутизм — қар-соқовлик; син.: гунглик I, гунгалаклик — *surdomutitas*.

• **Глухота** — қарлик; син.: гаранглик I, қарқулоқ-лик — *surbitas*.

• **Гида** — сирка II — *lens*.

• **Гиение** — ириш — *putrefactio*.

• **Гиелостный кал** — чириндисимон нажас.

• **Гной** — йиринг; син.: мадда, фасод — *pus*.

- Гнойная мокрота — йирингли балғам — *sputum purulentum*.
- Гнойная рана — йирингли жароҳат — *vulnus purulentum*;
v. suppuratum.
- Гнойнички — мадда.
- Гнойные тельца — йиринг таначалар — *corpuscula purulenta*.
- Гнойный затёк — йиринг кўлмаги.
- Гнойный свищ — йирингли оқма — *fistula suppurativa*.
- Голова — бош I — *caput*.
- Головка — бош II — *caput*.
- Головка — бонча — *capitulum*
- Головная боль; син. цефалгия — бош огриги —
cephalgia.
- Головной мозг — бош мия; син. мия — *encephalon*.
- Головокружение — бош айланиш — *vertigo*.
- Голод — оч — *fames*.
- Голодание — оч қолиш — *inedia*.
- Голодная боль — очлик огриги.
- Голодная кровь — оч қон — *sanguis famelicus*.
- Голодный день — очлик куни.
- Голодный кал — очлик нажаси.
- Голос — овоз.
- Гонорея; син. триппер — сўзак I — *gonorrhoea*.
- Горб — букур I — *gibbus*.
- Горбатый — букур II.
- Горная болезнь — тоғ касаллиги — *morbus montanus*.
- Городская больница — шаҳар касалхонаси.
- Городская больница центральная — марказий шаҳар ка-
салхонаси.
- Гортанное зеркало — ҳиқилдоқ кўзгуси — *speculum laryngis*.
- Гортанные щипцы — ҳалқум қисқичи.
- Гортанный желудочек; син.: желудочек гортани,
морганиев желудочек — ҳиқилдоқ қоринчаси —
ventriculus laryngis.
- Горгань — ҳиқилдоқ; син. бўғиз — *larynx*.
- Горшок — болалар туваги.
- Горячее обёртывание — псисқ чойшабга ўраш.
- Гранула(-ы) I — донача(-лар) I — *granulum*.
- Гранула(-ы) II — донача(-лар) II — *granulum*.
- Гребень — қирра — *crista*.

- Грелка — иситки.
- Грибковые заболевания кожи — тери замбуруғли касалликлари.
- Грибы — замбуруғлар — *Fungi, Mycetes*.
- Грудина — тўш; син. тўш суюги — *sternum*.
- Грудная клетка — кўкрак қафаси — *thorax*.
- Грудная полость — кўкрак бўшлиғи — *cavum thoracis*
- Грудное вскармливание; син. естественное вскармливание — кўкрак сути билан боқиш; син. табиий боқиш.
- Грудное дыхание — кўкрак нафас.
- Грудное молоко; син. женское молоко — кўкрак сути; син. аёллар сути — *lact muliebri*.
- Грудное молоко зрелое — етилган кўкрак сути — *lact maturum*.
- Грудное молоко переходное; син. молозивное молоко — ўзгарувчи кўкрак сути — *lact transitorium*.
- Грудное молоко сцеженное — соғилган кўкрак сути.
- Грудной возраст; син. ясельный возраст младший — кўкрак ёши; син.: кичик ясли ёши, эмицикли ёш.
- Грудной ребёнок — гўдак I; син.: гўдак бола, ёшига етмаган бола.
- Грудь — кўкрак I — *thorax, pectus*.
- Группа крови — қон гуруҳи.
- Грыжа — чурра — *hernia*.
- Грыжа живота — қорин чурраси — *h.abdominalis*.
- Грязевая тампонада — лой тикимлаш.
- Грязевые тампоны — лой тикимлар.
- Губчатое костное вещество — кўмик — *diploï, -ae*.
- Губы отверстия матки; син. губы маточного отверстия — бачадон тешиги лаблари — *labia ostii uteri*.
- Губы(рта) — лаб (-лар) — *labia (oris)*.
- Гусиная кожа — ғозтери — *cutis anserina*.
- Гусиная печень — ғозжигар — *hepar anserinum*.

Д

- Далеко зашедшая глаукома — улгайнб кетган кўксув; син.: зўрайиб кетган кўксув.
- Дальнозоркость; син.: гиперметропия, рефракция глаза гиперметропическая — яқинни кўра олмаслик; син. узоқни кўра олишли — *hypermetropia*.

• Дальтонизм — ранг ажратмаслик; Ик. номи Дальтонизм. — *daltonismus*.

• Двенадцатиперстная кишка — үн икки бармоқ ичак — *duodenum*.

• Двигательное возбуждение — ҳаракатли қўзғалиш.

• Двигательная память — ҳаракат хотира.

• Двойная игла — қўш игна.

• Двойная язва — қўш яра — *ulcus duplex*.

• Двойной желудок — қўш меъда — *ventriculus duplex*.

• Двойной язык — қўш тил — *lingua bifida*.

• Двойня — қўш ҳомила.

• Двухзубчатый зажим — қўш тишли қисқич.

• Двукрылые — қўшқанотлилар — *Diptera*.

• Двухволновая боль — икки тўлқинли оғриқ.

• Двуййцовая двойня — икки тухумли қўш ҳомила.

• Двуййцовые близнецы; син. дизиготные близнец (-ы) — икки тухумли эгизаклар.

• Девочка I — қиз I.

• Девочка II — қиз II.

• Девочка III — қиз III.

• Деваственная плева — ифбат пардаси, син. қизлик пардаси — *hymen*.

• Деваственная плева валикообразная — болишсимон ифбат пардаси.

• Деваственная плева губовидная; син. девственная плева губчатая — лабсимон ифбат пардаси.

• Деваственная плева двудольная; син. девственная плева двойная — икки қаватли ифбат пардаси — *h.bilobatus*.

• Деваственная плева заращённая; син. девственная плева непрободённая — кўр ифбат пардаси; Ик. номи Битик ифбат пардаси — *h.imperforatus*

• Деваственная плева лепестковидная — гулбаргсимон ифбат пардаси

• Деваственная плева перегородчатая; син. девственная плева перегородженная — тўсиқли ифбат пардаси — *h.septus*.

• Деваственная плева полулунная — яримойсимон ифбат пардаси — *h.semilunaris*.

• Деваственная плева решётчатая — тўрсимон ифбат пардаси; син.: панжарасимон ифбат пардаси; галвирсимон ифбат пардаси — *h.cribriformis*.

- Девственная плева трубчатая — найсимон иффат пардаси
- Девственная плева языковидная — тилсимон иффат пардаси.
- Девственность — қизлик — *virginitas*
- Девушка I — жувон I
- Девушка II — жувон II
- Девушка IV — қиз IV
- Девушка V — қиз V
- Дезинфекция; син. обеззараживание — юқум-сизлантириш; Аст. Дезинфекция — *desinfectio*.
- Деление клетки — ҳужайра бўлиниши.
- Дерматоз(-ы); син. кожные болезни II — тери касалликлари II; Ик. номи Дерматоз(-лар) — *dermatosis, -es*.
- Дерматология; син. кожные болезни I — тери касалликлари I; Аст. Дерматология — *dermatologia*.
- Десна — милк II; Тип милки — *gingiva*.
- Десневой карман; син. зубодесневой карман — милк чўнгаги; син. тиш-милк чўнтаги.
- Десневой край; син.: краевая десна, свободная десна — милк жияги; син. милк чети — *margo gingivalis*.
- Детская больница — болалар касалхонаси.
- Детская капризность — болалар инжиқлиги.
- Детская почесуха; син.: детская крапивница папулёзная, строфулюс — болалар қичимаси — *prurigo infantium*.
- Детская смертность ранняя; син.: неонатальная смертность, смертность новорожденных — ойига тўлмаган болалар ўлими; син. чақалоқлар ўлиб кетишлиги.
- Детская хирургия — болалар жарроҳлиги — *chirurgia i*.
- Детская экзема — болалар темираткиси — *eczema infantile*.
- Детские болезни — болалар касалликлари II — *mobri i*.
- Детский хирург — болалар жарроҳи.
- Дефекация — ичкелиш; син.: ҳожат, ёзилиш — *defaecatio*.
- Дефект — нуқсон-2 — *defectus*
- Диета — парҳез — *diaita*.

- Диетик — иархездор.
- Диетическая столовая — пархез опшоиа.
- Диетолог — иархезшуиос; Ик. номи Диетолог — *diactologia*.
- Диетология — иархезшунослик; Ик. номи Диетология — *diactologia*.
- Диетотерапия; син. лечебное питание — пархез билан даволаш; Ас.т. Пархез терапия — *diactotherapia*.
- Дизентерия — ичбуруғ; син. юракбуруғ — *dysenteria*.
- Дипсомания; син. истинная дипсомания, истинный запой — майзада; Ик. номи Дипсомания — *dipsomania*.
- Диспепсия I — ширзада; Ик. номи Диспепсия — *dyspepsia*.
- Диспепсия II — ичкетар — *dyspepsia*.
- Дифтерийный круп; син. истинный круп — чин бўғма; Ас. т. Дифтерия бўғмаси — *croup diphtherica*.
- Диффузный зоб — ёйиқ буқоқ — *struma diffusa*.
- Дневная поллюция — кундузги ихтилом — *pollutio diurna*.
- Дневное зрение; син. фотопическое зрение — кундузги кўрув; син.: кундузги кўриш — *visio diurna*.
- Добавочная почка — кўшимча буйрак — *ren accessorius*.
- Добавочная селезёнка — кўшимча талоқ — *lien a*.
- Добавочное лёгкое — кўшимча ўнка — *pulmo a*.
- Добавочное ребро — кўшимча қовурга — *costa a*.
- Доброкачественная опухоль — хавфсиз ўсма — *tumor benignus*.
- Доброкачественный — хавфсиз — *benignus*.
- Долговременная память — узоқ хотира.
- Долголетие — узоқ умр.
- Долевая пневмония; син.: лобарная пневмония, лобит — ўнка бўлаги зотилжами — *pneumonia lobaris*.
- Долька I — бўлакча I — *lobulus*.
- Долька II — бўлакча II — *lobulus*.
- Долька лёгкого; син. легочная долька — ўнка бўлакчаси — *l.pulmonis*.
- Долька ушной раковины; син. мочка уха — қулоқ солинчаги; син.: қулоқ супраси бўлакчаси — *lauriculac*.

- Долька ушной раковины; син. мочка уха — солинчақ; син. сирғалиқ қ. Кулоқ солинчағи.
- Дольковая пневмония — ўпка бўлакчаси зотилжами — pneumonia p.lobulais.
- Доля I — бўлак I — lobus.
- Доля II большого мозга; син.: доля головного мозга, доля полушария большого мозга — бўлак II (катта мианинг) — lobus cerebri.
- Доля лёгкого — ўпка бўлағи — l.pulmonis.
- Доля печени — жигар бўлағи — l. hepatis.
- Доля щитовидной железы — қалқонсимон без бўлағи — l.glandulae thyroideae.
- Домовая муха — уй иашшаси — Musca stabulans.
- Доношенный ребёнок; син. новорождённый доношенный — ой-кунига тўлиб туғилган бола; син. ой-кунига тўлиб туғилган чақалоқ.
- Доступ; син. оперативный доступ — йўлаш; Ик. номи Кириш.
- Дочь VI — қиз VI .
- Дочка — қиз VII.
- Дошкольный возраст — мактабгача ёш.
- Дракункулёз; син.: драконттиаз, ришта — ришта II; Ик. номи Дракункулёз — dracunculosis.
- Дремота — мудроқ.
- Дрожание; син. тремор — қалғироқ; син. қалти-раш — tremor.
- Дуоденальный сок — ўн икки бармоқ ичак шираси — succus duodenalis.
- Душа, дух — жон I.
- Дыхание I — нафас I — respiratio.
- Дыхание II — нафас II — г.
- Дыхание III — нафас III — г.
- Дыхательная недостаточность — нафас етишмаслиги — insufficientia respiratoria.
- Дыхательная недостаточность клеточная — хужайралн нафас етишмаслиги — i. г. cellularis.
- Дыхательная недостаточность центральная — марказли нафас етишмаслиги — i.г.centralis.
- Дыхательная проба — нафас синамаси.
- Дыхательные пути — нафас йўллари — tractus respiratorii.

• **Дыхательный аппарат**; син.: органы дыхания, дыхательные органы, дыхательная система — нафас аъзолари; Ас. т. **Нафас аппарати — apparatus respiratorius.**

- **Дыхательный объём** — нафас ҳажми.
- **Дыхательный шум** — нафас шовқини.

Е

• **Естественная смерть**; син. физиологическая смерть — табиий ўлим — *mors naturalis.*

• **Естественный отбор** — табиий танлашиш.

Ё

- **Ёмкость**; син. вместимость — сифим.

Ж

• **Жажда** — чанқов; син.: чанқаш, сувсаш, сув-сираш, ташна бўлиш.

• **Жаропонижающие средства**; син. антипиретики — иситма туширувчи воситалар; син.: иситма туширувчи дорилар, иситма туширувчилар, иситма туширувчи моддалар — *antipyretica.*

- **Жгутиковые** — хивчипиллар — *Flagellata.*

• **Жевание** — чайнаш — *masticatio.*

• **Железа(-ы)** — без I — *glandula.*

• **Жёлтая лихорадка**; син.: амариллёз, амарилльная лихорадка, амарилльный тиф — сариқ иситма — *febris flava.*

• **Жёлтая лихорадка городская** — шаҳар сариқ иситмаси.

• **Жёлтая лихорадка лесная**; син. жёлтая лихорадка джунглей — ўрмон сариқ иситмаси.

• **Жёлтое тело** — сариқ тана — *corpus luteum.*

• **Желтуха** — сарғайма; син.: сариқ, сариқ касаллиги — *icterus.*

• **Желтуха беременных** — ҳомиладорлар сарғаймаси — *icterus gravidarum.*

• **Желудок** — меъда; син. ошқозон — *ventriculus, gaster.*

• **Желудочек** — қоринча — *ventriculus.*

- Желудочек головного мозга — бош мия қоринчаси — *v.cerebri*.
- Желудочек сердца левый — юрак чап қоринчаси — *v.sinister*.
- Желудочек сердца правый — юрак ўнг қоринчаси — *v.dexter*.
- Желудочки сердца — юрак қоринчалари — *ventriculi cordis*.
- Желудочное кровотечение; син. гастроррагия — меъдадан қои кетиш — *gastrorrhagia*.
- Желудочное пищеварение — меъда ҳазми — *digestio gastrica*.
- Желудочный сок — меъда шираси — *succus gastricus*.
- Желчегонные средства — ўт ҳайдовчи воситалар; син.: ўт ҳайдовчи дорилар, ўт ҳайдовчилар, ўт ҳайдовчи моддалар — *cholagoga*.
- Желчеобразование; син.: желчеотделение, холе-рез — ўт ҳосил бўлиш; син.: ўт ажралиш, ўт ишлаб чиқариш, ўт иайдо бўлиши, ўт ҳосил қилиш ва ҳ. — *choleresis*
- Жёлчная колика; син. печёночная колика — ўт санчиги; син. жигар санчиги — *colica biliaris*.
- Жёлчная рвота — ўт қусиш; син. сафро қусиш — *vomitus felliosus*.
- Желчнокаменная болезнь; син. холелитиаз — ўт-тош касаллиги — *cholelithiasis*.
- Жёлчные протоки — ўт йўллари — *ductus biliferi*.
- Жёлчный пузырь — ўт қоши; син.: ўт қопчаси, ўт пуфаги — *vesica fellea*.
- Жёлчный пузырь двойной — қўш ўт қоши — *v.f.duplex*.
- Жёлчный свищ — ўт оқмаси — *fistula biliaris*.
- Жёлчь — ўт, син.: зарда, сафро — *bilis, fel*.
- Жемчужная мокрота — марваридсимон балгам.
- Жена — хотин П.
- Женский пол; гомогаметный пол — аёл жинси.
- Женский таз мужского типа — эркақлар чапоғисимон аёллар чапоғи — *pelvis feminia androidea*.
- Женское бесплодие — аёллар бепупғлиги — *sterilitas femina*.
- Женское бесплодие вторичное — иккиламчи аёллар бепупғлиги — *s.f. secundaria*.

- Женское бесплодие первичное — бирламчи аёллар бепупглиги — *s.f. primagia*.
- Женщина — аёл.
- Женщина — хотин I.
- Женщины — аёллар, син. хотин-қизлар.
- Жжение — ловуллаш.
- Живот — қорин — *abdomen*.
- Жидкая лекарственная форма — суюқ дори шакли — *forma medicamentorum liquidus*.
- Жидкий пластырь — суюқ малҳам — *emplastrum liquidus*.
- Жизнь — ҳаёт.
- Жизненная ёмкость лёгких — ўпка ҳаётгий сифими.
- Жизнеспособный плод — яшаб кета оладиган ҳомила.
- Жир(-ы); син.: глицериды, нейтральный жир, триглицериды — ёғ(-лар) II.
- Жирная кожа — ёғли тери.
- Жирное сердце — ёғ босган юрак — *cor adiposum*.
- Жировая ткань — ёғ тўқима; син. ёғ I — *textus adiposus*.
- Жировое голодание — ёғдан оч қолиш — *inedia adipica*.
- Жировой обмен — ёғ алмашиниш.

3

- Заболеваемость I — касалланганлик I.
- Заболеваемость II — касалланганлик II.
- Заболевание I — касалланиш I.
- Заболевание II; см. Болезнь — касалланиш II; қ. Касаллик — *morbus*.
- Забрюшинное пространство; син. ретроперитонеальное пространство — қорин парда ортидағи макон — *spatium retroperitoneale*.
- Забрюшинный орган; син. ретроперитонеальный орган — қорин парда ортидағи аъзо — *organum retroperitoneale*.
- Завиток (ушной) — кулоқ бурмаси — *helix*.
- Заворот века — қовоқ буралиши — *entropion, entropium*.
- Заворот желудка — меъда буралиши — *torsio ventriculi*.
- Заворот жёлчного пузыря — ўт қони буралиши — *t.vesicae felleae*.
- Заворот кишок — ичак буралиши — *volvulus*.

- Заворот сальника — чарви буралиши — *t. omenti*.
- Завязка — боғич I.
- Загрудинная боль — тўш орти огриғи — *dolor retrosternalis*.
- Загрудинный зоб — тўш орти буқоғи — *struma retrosternalis*.
- Задний мозг — ортки мия — *metencephalon*.
- Задний проход; син.: анус, анальное отверстие, заднепроходное отверстие — Дурваза; син. ортки чиқарув тешиғи; Ик. номи **Ортки чиқарув йўли** — *anus*.
- Задний родничок; син.: затылочный родничок, малый родничок — ортки лиқилдоқ; син.: кичик лиқилдоқ, энса лиқилдоғи — *fonticulus posterior*.
- Задремление — мудраш; син. мудроқ босиш.
- Задупение — бўғилиш.
- Заеда — лаб бичилиши — *angulus infectiosus*.
- Заживление — битиш — *sanatio*.
- Зажим (в медицине) — қисқич II (тиббий техникада).
- Зажим-пинцет; син. пинцет Пренса — жуфтақ-қисқич.
- Зажим-расширитель — кергич-қисқич.
- Заика — дудуқ.
- Заикание — дудуқланиш — *balbuties*.
- Заикание — дудуқлик — *balbuties*.
- Закаливание — чиниқтириш.
- Закаливание — чипикиш.
- Закаливание ребѐнка — болани чиниқтириш.
- Закладывание носа — бурун битиши.
- Закрутка — бурама боғлам.
- Закрытая травма — ёниқ шикаст — *trauma clausum*.
- Закрытоугольная глаукома — ёниқ бурчакли кўксув — *glaucoma clausoangulare*.
- Закрытый перелом — ёниқ синиш — *fractura clausa*.
- Замерзание — музлаш; син. музлаб қолиш.
- Заместительная терапия — ўринбосар даво; Ас. т. **Ўринбосар терапия**.
- Замкнутость — одамовилик.
- Западение языка — тил орқага кетиб қолиши.
- Запах — ҳид — *odor*.
- Запах во рту — оғиз ҳидланиши; син. оғиздан ҳид келиш.
- Запоминание — эслаб қолиш.

- Запор — қабзият; син. ичқотиш — *constipatio, obstipatio*.
- Заражение — юқиш — *infectio*.
- Заражение — юқтириш — *infectio*.
- Заражение инфекцией — юқум юқиши; Ик. номи Инфекция юқиши
- Зародыш; син. эмбрион — пушт; Ас. т. Эмбрион — *embryo*.
- Заслонка — тўсқич; син. тўсиқ — *valvula, valva*.
- Застойная печень; син. мускатная печень — қон димланган жиғар — *hepar congestivum*.
- Застойные лёгкие — қон димланган ўнка — *pulmones congestivi*.
- Застойный отёк — димланнш шиши — *oedema congestivum*.
- Затёк — кўлмак.
- Затылок — энса — *occiput, nucha*.
- Затылочная область — энса соҳаси — *regio occipitalis*.
- Заусеницы — тирноқ жияги ёрилиши.
- Зачатие — бўйида бўлиш — *conceptio*.
- Зачаток — муртак I — *primordium*.
- Защитная мазь; син. профилактическая мазь — ҳимоя суртма; син. профилактик суртма.
- Защитные очки; син. предохранительные очки — ҳимоя кўзойнак.
- Звёздчатый перелом — юлдузсимон синиш — *fractura stellata*.
- Звук — товуш.
- Здоровое поколение — соғлом авлод.
- Здоровье — саломатлик; Ик. номи Соғлик.
- Здоровье — соғлик; Ик. номи Саломатлик.
- Здоровье — соғломлик.
- Зев — томоқ; син. оғиз бўшлиғининг орқа „оғзи“ — *fauces*.
- Зевок — эсноқ; син.: ҳомуза, ҳамёза.
- Зевота — эснаш; син. ҳомуза тортиш, эсноқ тортиш.
- Зеркало — кўзу.
- Зимняя чесуха — қишки қичима — *prurigo hiemalis*.
- Злокачественная глаукома — хавфли кўксув — *glaucoma malignum*.
- Злокачественная желтуха — хавфли сарғайма — *icterus malignus*.

• Злокачественная опухоль — хавфли ўсма — *tumor malignus*.

• Злокачественный — хавфли... — *malignus*.

• Злокачественный отёк — хавфли шиш I — *oedema malignum*.

• Зоб — буқоқ — *struma*.

• Зоб корня языка — тил илдизи буқоғи — *s.radicis linguae*.

• Зрачок — қорачиқ — *papilla*.

• Зрелая яйцеклетка — етук тухум ҳужайра.

• Зрелость плода — ҳомила етуклиги.

• Зрелый возраст — етук ёш.

• Зрение — кўрув; син. кўриш — *visio, visus*.

• Зрительная память — кўз хотира.

• Зрительное внушение — кўз орқали таъсир кўрсатиш — *suggestio visualis*.

• Зуб (-ы) — тиш (-лар) — *dens, dentes*.

• Зуб мудрости — ақл тиш — *d.serotini, d.sapientiae*.

• Зубная боль; одонталгия — тиш офриғи — *dolor dentium*.

• Зубной зачаток — тиш муртағи — *germen dentale*.

• Зубной камень — тиш тоши — *calculus dentalis*.

• Зубной налёт — тиш караши — *depositum dentale*.

• Зубной орган — тиш аъзоси — *organum dentis*.

• Зубной протез — ясама тиш — *prothese dentalis*.

• Зубной ряд — тиш қатори.

• Зубные отложения — тиш кири.

• Зуд — қичима I; син. қичиқ I — *pruritus*.

• Зуд беременных — ҳомиладорлар қичимаси — *p.gravidarum*

• Зуд заднего прохода; син. анальный зуд — дурваза қичимаси — *p.apii*.

• Зуд половых органов; син. генитальный зуд — жинсий аъзолар қичимаси — *p.genitalis*.

• Зябкость — жунжиш; син. жунжикиш.

И

• Игла — игна; син. нина.

• Игла-распылитель — пуркағич игна.

• Иглодержатель — игнатуттич.

• Иглокожие — игнатавдилар — *Echinodermata*.

• Иглокальвание; син.: акупунктура, иглорефлексотерапия, иглотерапия, чжень-цзю-терапия — игна санчиш — *acupuncture*.

- Игольчатый зажим — игнали қисқич.
- Избирательный аппетит — муайян овқатта очилувчи иштаҳа.
- Извилина (-ы) — қайрилма пушта (-лар) — *gyrus, -i*.
- Извилина (-ы) большого мозга; син.: извилина (-ы) головного мозга, извилина (-ы) коры полушарий головного мозга, извилина (-ы) полушарий большого мозга — катта мия қайрилма пушта (-лар)и; син.: бош мия палласи пўстлоғи қайрилма пушта(-лар)и, бош мия қайрилма пушта(-лар)и, катта мия палласи қайрилма пушта(-лар)и — *gyrus, -i cerebri*.
- Извращение сна — уйқу бузилиши — *inversio somni*.
- Извращённая лихорадка — бузуқ иситма — *febris inversa*.
- Извращённый аппетит; син.: парорексия, пикацизм — бузуқ иштаҳа.
- Изгиб двенадцатиперстной кишки верхний — ўн икки бармоқ ичак юқори букими — *flexura duodeni superior*.
- Изгиб двенадцатиперстной кишки нижний — ўн икки бармоқ ичак пастки букими — *f.d. inferior*.
- Изгиб ободочной кишки левый; син. селезеночный изгиб — чамбар ичак чап букими — *f.coli sinistra*.
- Изгиб ободочной кишки правый; син. печеночный изгиб — чамбар ичак ўнг букими — *f.c. dextra*.
- Изжога — зарда I; син. жигилдон қайнаши — *pyrosis*.
- Изменчивость — ўзгарувчанлик.
- Изнасилование — зўрлаш.
- Изнурение — ҳолдан тойиш; син. футурдан кетиш — *emaciatio*.
- Изолированный перелом — чекланган синиш — *fractura isolata*.
- Изолятор — чиллаҳона; Ас. т. Изолятор — *isolateur*.
- Икота — ҳикичоқ — *singultus*.
- Иммунизация — иммунизация; эмлаш — *immunisatio*.
- Импотенция — мизож сустлиги; син. жинсий ожизлик; Ик. номи Импотенция — *impotentia*.
- Инвалид — ногирон — *invalidus*.
- Инвалидность; син. стойкая нетрудоспособность — ногиронлик.
- Индийская конопля — наша.
- Инкубационный период; син.: латентный период (в инфекционной болезни), скрытый пери-

од — яширин давр I; Ас.т. Инкубацион давр — *incubo, incubatum*.

• Интоксикация — заҳарланиш II; Ас. т. Интоксикация — *intoxicatio*.

• Инфекционная больница — юкумли касалликлар касалхонаси.

• Инфекционная гангрена — юкумли қорасон; Ик. номи Инфекцияли қорасон — *gangraena infectiosa*.

• Инфекционная лихорадка — юкумли иситма; Ик. номи Инфекцияли иситма — *febris infectiva*.

• Инфекционные болезни I — юкумли касалликлар I; Ик. номи Инфекцияли касалликлар I — *morbi infectiosi*.

• Инфекционные болезни II — юкумли касалликлар II; Ик. номи Инфекцияли касалликлар II — *morbi infectiosi*.

• Инфекционная (болезнь, вызываемая микроорганизмом) — юкумли... II; Ик. номи Инфекцияли...; син. и н ф е к ц и о н . . . — *infectiosi*.

• Инфекция — юкум; Ик. номи Инфекция — *infectio*.

• Иррадирующая боль — узатилувчи оғриқ.

• Искусственная кровь — сунъий қон

• Искусственная почка; син.: аппарат искусственной почки, гемодиализатор — сунъий буйрак.

• Искусственное вскармливание — сунъий боқиш.

• Искусственное кровообращение; син. экстракорпоральная перфузия — сунъий қон айланиш — *circulatio artificialis*.

• Искусственное питание — сунъий овқатлантириш.

• Искусственное сердце — сунъий юрак — *cor artificiale*.

• Искусственное ухо — сунъий кулоқ — *auris a*.

• Искусственные лёгкие — сунъий ўпка — *pulmonis a*.

• Искусственный кашель — сунъий йўтал — *tussis a*.

• Искусственный клапан сердца — сунъий юрак қонқоғи — *valva cordis a*.

• Искусственный орган — сунъий аъзо — *organum a*.

• Искусственный отбор — сунъий танланиш.

• Искусственный пищевод — сунъий қизилўнгач — *esophagus a*.

• Искусственный пищеприёмный свищ — овқатлантириладиган сунъий оқма — *fistula nutricia a*.

• Искусственный свищ — сунъий оқма — *fistula a*.

• Испражнение — ич бўшатиш — *defaecatio*.

• Истинная пузырчатка; син.: акантолитическая пузырчатка — чин пуфакчалар тошмаси — *pemphigus verus*.

• Истинный раствор — чин эритма — *solutio verol*.

• История болезни — касаллик тарихи.

- История медицины — тиббиёт тарихи.
- История развития новорождённого — чақалоқ ривожланиш тарихи.
- История развития ребёнка — бола ривожланиш тарихи.
- История родов — туғруқ тарихи.
- Истязание — қийнаш.
- Истязание — қийноқ.
- Исход болезни — касаллик якуни.
- Исхудание — ориқлаш; син. озиш — *emaciation*.
- Ишемия; син.: местная анемия, гииемия, местное малокровие — маҳаллий камқонлик. Ас. т. Ишемия — *ischaemia*.
- Ишурия; син. задержка мочи — сийдик тугилиши; Ик. номи Ишурия — *ischuria*.

К

- Кал; син.: фекалии; экскременты — нажас; син.: нажосат, ахлат — *faeces*.
- Каловый свищ — нажас оқмаси — *fistula faecalis*.
- Канал — йўл IV — *canalis*.
- Канатик — тизимча — *funiculus*.
- Кандидозный стоматит; син. молочница — тил оқариши; Ас. т. Кандидоз стоматит — *stomatitis candidosa*.
- Капельная клизма — томчили хўқна — *clyisma guttatum*.
- Капельница I — томизгич I.
- Капельница II — томизгич II.
- Капельное вливание — томчилатиб қуйиш — *infusio guttatum*.
- Капилляр — қилтомир; Ас. т. Капилляр — *vas capillare*.
- Каплевидная склеродермия; син.: атрофический лихен первичный, белый лихен Цумбуша, болезнь белых пятен, болезнь Чиллага, плоский атрофический лихен, склеротический атрофический лихен — оқ доғ касаллиги; Ас. т. Томчисимон склеродермия — *sclerodermia guttata*.
- Капли — томчи дори; Ик. номи Томчилар — *guttae*.
- Капли — томчилар; Ик. номи Томчи дори — *guttae*.
- Капустный зоб — карам буқоғи — *struma brassicalis*.
- Каракурт — қоракурт — *Latrodectus tredecimguttatus*.

- Карандаши — қаламлар; Ик. номи Қалам дори — *stili officinalis*.
- Карбункул — хўшоз — *carbunculus*.
- Карбункул чумной — ўлат хўшози — *s.pestilentialis*.
- Карис — чўкиртақ; син.: чириган тиш, чўгир, чўлтоқ тиш, қуртлаган тиш; Ик. номи Карис — *caries*.
- Карлик — пакана; син. митти.
- Карликовость — паканалик; син. миттилик — *panismus*.
- Карликовый рост — пакана бўй.
- Карликовый таз — пакана чаноқ — *pelvis pana*.
- Карман — чўнтақ — *recessus, bursa, -ae*.
- Катаральный стоматит — огиз еликиши; Ас. т. Катарал стоматит — *stomatitis catarrhalis*.
- Кахексия; син. общая атрофия — чўиустихон; Ас. т. Кахексия — *cachexia*.
- Кашель — йўгал — *tussis*.
- Кашицеобразный кал — бўтқасимон иажас.
- Квалификация — малака.
- Килевидная грудная клетка; син.: килевидная грудь, куриная грудь — тумшуқсимон кўкрак қафаси; син.: тумшуқсимон кўкрак, товуққўкрак — *thorax saginatus*.
- Кипячение — қайнатиш.
- Кисть — қўл панжа — *manus*.
- Кишечная колика — ичак санчиғи — *colica intestinalis*.
- Кишечник — ичаклар — *intestinum*.
- Кишечное заболевание острое (ОКЗ) — ўткир ичак касалликлари.
- Кишечное кровотечение — ичакдан қон кетиш — *enterorrhagia*.
- Кишечное пищеварение — ичак ҳазми — *digestio entericus*.
- Кишечное промывание — ичак ювиш.
- Кишечное орошение — ичак суғориш.
- Кишечные пожницы — ичак қайчи.
- Кишечные щипцы окончатые — ҳалқа учли ичак қисқич.
- Кишечный свищ — ичак оқмаси — *fistula intestinalis*.
- Кишечный сок — ичак шираси — *succus entericus*.
- Кишечный шов — ичак чоки — *sutura e*.
- Кишечный шум — ичак шовқини — *murmur e*.

- Кишка I — ичак I — *intestinum*.
- Кишка II — ичак II — *intestinum*.
- Клапан — қонқоқ — *valva*, -ae.
- Клетка (-и) — хужайра — *cellula*, -ae; *cella*, -ae.
- Клеточная оболочка; син.: клеточная мембрана, плазматическая мембрана, плазмолемма, цитолемма, цитоплазматическая мембрана, цитоплазматическая оболочка — хужайра пардаси — *cytolemma*.
- Клешевая лихорадка — кана иситмаси — *febris acarina*.
- Клещи — каналар — *Acarina*.
- Клизма — хўқна — *clysmā*.
- Климактерический период женщин; син.: климакс женщин, климактерий женщин — ҳайз тўхташ даври; Ас. т. Аёллар климактерик даври — *climax*.
- Климат — иқлим — *clima*, *climatis*.
- Климатические факторы — иқлим омиллари.
- Климатическое районирование — иқлимий туманлаштириш.
- Климатообразующие факторы — иқлим яратувчи омиллар; син. иқлим ҳосил қилувчи омиллар.
- Климатотерапия — иқлим билан даволаш; Ас. т. Иқлим терапия — *climatotherapia*.
- Клитор — тиллик; Ик. номи Клитор — *clitoris*.
- Клоническая судорога — талваса — *spasmus clonicus*.
- Клещи — қандалалар — *Hemiptera*, *Heteroptera*.
- Клюв попугая — тўтитумшуқ.
- Когтеобразная стопа — чангалсимон оёқ панжа — *pes unguiformis*.
- Кожа — тери — *cutis*.
- Кожная проба; син. аллергическая кожная проба — тери синамаси.
- Кожное дыхание — тери нафаси — *respiratio cutanea*.
- Кожно-мышечно-костный лоскут — тери-мушак-суяк қийқими.
- Кожные болезни гнойничковые — тери йирингли касалликлари.
- Кожный зуд — тери қичимаси — *pruritus cutaneus*.
- Кожный зуд сезонный — мавсумий тери қичимаси.
- Кожный лоскут — тери қийқими.
- Кожный панариций — тери хасмоли — *panaricium cutaneum*.
- Кожный сап — тери манқаси — *malleus cutaneus*.
- Козюля — қалоқ.

- **Коитус**; син.: половое сношение, половой акт, совокупление — **жинсий алоқа — coitus.**
- **Коклюш** — кўкйўтал — **pertussis, tussis convulsiva.**
- **Колдовство — жоду**; син.: афсун.
- **Колдовство — жодугарлик**; син. афсунгарлик.
- **Колдун — жодугар**; син. афсунгар.
- **Колено — тизза — genu.**
- **Колика — санчик — colica.**
- **Колит — қуланж**; Ас. т. **Колит — colitis.**
- **Коллагенозы**; син.: коллагенозные болезни, болезни соединительной ткани диффузные — ёйиқ бириктирувчи тўқима касалликлари; Ас.т. **Коллагенозлар — collagenoses.**
- **Колношная игла — санчувчи игна.**
- **Кольцевидная девственная плева — ҳалқасмой ифбат пардаси — hymen anularis.**
- **Кольцевидное кровоизлияние — ҳалқасмой қои қуйилиш — haemorrhagia anularis.**
- **Комары — чивинлар — Anopheles.**
- **Комары малярии — безгак чивинлари — A. malaria.**
- **Комнатная муха — хона иапшиаси — Musca domestica.**
- **Конечность — оёқ-қўл(-лар) — membrum.**
- **Коническая культя — қозиксимон чўлтоқ**; Ин. номи **Копуссимон чўлтоқ.**
- **Конская стопа — отнайиоқ — pes equinus.**
- **Контагиозный (о заразной болезни) — юкумли... I.**
- **Копчик — дум суяги**; син. дум II — **os coccygis.**
- **Кора; корка — пўстлоқ I — cortex.**
- **Кора большого мозга**; син.: кора больших полушарий, кора головного мозга, мантия, плащ — **катта мия пўстлоғи (қисқача — пўстлоқ)**; син.: бош мия пўстлоғи, катта палла пўстлоғи — **c. cerebri.**
- **Кора мозжечка — мияча пўстлоғи — c. cerebelli.**
- **Кора хрусталика — гавҳар қобиғи — c. lentis.**
- **Коревая пневмония — қизамиқ зотилжами — pneumonia morbillica.**
- **Коревая сыпь — қизамиқ тошмаси — eruptio morbillica.**
- **Коревой круп — қизамиқ бўғмаси — group morbillica.**
- **Корень — илдиз — radix.**
- **Корка — қоракўтир I**; син. пўстлоқ, қатқалоқ — **crusta.**

• Корковая судорога — пўстлоқ талвасаси — *spasmus corticalis*.

• Кормящая женщина — эмизикли аёл; син. ЭМИЗИКЛИ ХОТИН.

• Кормящая мать — эмизикли она.

• Корневая игла — илдиз игнаси.

• Корноухий — чиноқ кулоқ.

• Корона; син. венец — тож — соғона.

• Короткое дыхание — қисқа нафас.

• Коротколетие — қисқа умр.

• Корь — қизамиқ; син. гул — *morbilli*.

• Косвенное внушение — билвосита таъсир кўрсатиш.

• Косметика — пардоз; Ик. номи Косметика — *kosmetike*.

• Косметические процедуры — пардоз муолажалари.

• Косметические средства — пардоз воситалар.

• Косметолог — пардозшунос; Ик. номи Косметолог.

• Косметологическая лечебница; син. врачебно-косметологическая лечебница — пардоз давохонаси; Ик. номи Косметологик давохона.

• Косметология — пардозшунослик; Ик. номи Косметология — *kosmethologia*.

• Косноязычие — чучуктил — *dyslalia*.

• Косоглазие — гилайлик — *strabismus*.

• Косоглазиеверху; син.: гиертроия, суиравергирующее косоглазие, суиравергенция — юқорига қараган гилайлик — *s.sursum vergens*.

• Косоглазиенизу; син.: гиотроия, инфравергенция, косоглазиеинфравергирующее — паства қараган гилайлик — *s.deorsum vergens*.

• Косоглазие расходящееся; син.: дивергирующее косоглазие, экзотропия — тапқарига қараган гилайлик — *s.divergens*.

• Косоглазие сходящееся; син.: конвергирующее косоглазие, эзотропия — ичкарига қараган гилайлик — *s.convergens*.

• Косой перелом — қиялаб синиш — *fractura obliqua*.

• Косой череп — қийшиқ калла.

• Косолапость — маймоқлик; Ас. т. Оёқ маймоқлиги — *talipes*.

• Косолапость — оёқ маймоқлиги — *talipes*.

• Косолапый — маймоқ оёқ.

• Косорукий — маймоқ кўл.

- Косорукость — құл маймоқлиги — *talipomanus*.
- Костная крепитация — суяк гичирлаши — *crepitatio ossea*.
- Костная мозоль — суяк қадоғи — *callus*.
- Костная ткань — суяк тұқима — *textus osseus*.
- Костно-мозговая игла — суяк-илик игнаси.
- Костно-суставной панариций — суяк-бұғим хасмоли — *panaricium ossea articulare*.
- Костно-суставной туберкулёз; син.: туберкулёзный артрит, туберкулёзный полиартрит, туберкулёз костей и суставов — суяк-бұғим сили; син.: сил артрити, сил полиартрити, суяк ва бұғим сили — *tuberculosis ossearticularis*.
- Костный мозг — илик I — *medulla ossium*
- Костный мозг жёлтый; син. костный мозг жировой — сариқ илик — ш.о. *flava*.
- Костный мозг красный — қизил илик — ш.о. *rubra*.
- Костный обломок — синиқ.
- Костный панариций — суяк хасмоли — *panaricium osseum*.
- Костоправ — синиқчи; син. шикаста банд.
- Костыли — құлтиқтаёқ.
- Кость(-и) — суяк — *os, ossa*.
- Косынка — саллача.
- Косящий глаз — ғилай күз — *oculus strabicus*.
- Краевой перелом — четнаб синиш — *fractura marginalis*.
- Крапивница — эшакем — *urticaria*
- Красная потница; син.: климатический гипергидроз, красная потница, тропическая потница — қизил иссиқлик — *miliaria rubra*.
- Красное опеченение — қизил жигарлашиш — *hepatisatio r.*
- Краснуха; син. коревая краснуха — қизилча; син. қизамиқ қизилчаси — *rubeola*.
- Красный лишай плоский; син.: лишай Вильсона, красный лишай илоский — қизил ясси темиратки — *lichen planus ruber*.
- Кратковременная память — саёз хотира.
- Крепитация — гичирлаш; Ик. номи Крепитация — *crepitatio*.
- Крестец — думгаза — *sacrum*.
- Кривошея — қийшиқ бұйин — *torticollis, caput obstipum*.
- Кровавая рвота; син.: гематемезис, кровавая рвота — қон қусиш — *vomitus cruentus haematemesis*.
- Кровавый понос — қонли ичкетип — *diarrhoea sanguinea*.

• **Кровезамещающие жидкости**; син.: инфузионные среды, кровезаменители, кровезамещающие растворы, плазмозаменители — **қон ўрнини босувчи суюқликлар**; син.: қон ўрнини босувчилар, қон ўрнини босувчи эритмалар.

• **Кровеносный сосуд** — **қон томир** — *vas sanguineum*.

• **Кроветворение** — **қон яралиш**; син.: қон ишлаб чиқариш, қон ишланиб чиқиши, қон яратилиши, қон яратиш, қон ҳосил бўлиш, қон ҳосил қилиш — **haemopoësis, haemopoiesis**.

• **Кроветворный орган**; син.: гемопоэтический орган, орган кроветворения — **қон яралиш аъзоси**; син.: қон яратилиш аъзоси, қон яратиш системаси — **organum haemopoëticum**.

• **Кровоизлияние** — **қои қуйилиш I** — *haemorrhagia, -ae*.

• **Кровообращение** — **қои айланиш** — *circulatio, circulatio sanguinis*.

• **Кровоостанавливающая вата** — **қои тўхтатувчи пахта** — *gossypium haemostaticum*.

• **Кровоостанавливающие средства**; син. гемостатические средства — **қон тўхтатувчи воситалар**; син.: қон тўхтатувчи дорилар; қон тўхтатувчилар, қон тўхтатувчи моддалар — **haemostatica**.

• **Кровоостанавливающий жгут**; син. жгут — **қон тўхтатувчи ўрама боғич**; син.: ўрама боғич, жгут.

• **Кровоостанавливающий зажим** — **қон тўхтатувчи қисқич**

• **Кровоостанавливающий пинцет** — **қон тўхтатувчи жуфтақ**

• **Кровоодтёк**; син. синяк — **моматалоқ**; син. кўкариш, қонталаш — **suffusio**.

• **Кровопотеря** — **қон йўқотиш**

• **Кровоопускание**; син. кровоизвлечение — **қон олдириш**; син. қон чиқариш — **missio sanguinis**.

• **Кровоснабжение** — **қон таъминоти**

• **Кровососущие комары** — **қон сўрувчи чивилар**

• **Кровососущие мухи** — **қон сўрувчи пашшалар**

• **Кровотечение** — **қоиаш** — *haemorrhagia*.

• **Кровотечение** — **қон кетиш** — *haemorrhagia*.

• **Кровотечение** — **қон оқиш** — *haemorrhagia*.

• **Кровоток** — **қон оқими**

• **Кровоточивость** — **қонашга мойиллик**.

• **Кровохарканье** — **қон тушлаш**; син. қон тупуриш — **haemoptoe, haemoptysis**.

• **Кровь** — **қон** — *sanguis*.

• Кровянистая мокрота — қонли балғам — *sputum sanguinolentum*.

• Кровяное давление — қон босим.

• Кровяной затёк — қон кўлмаги.

• Кровяной свёрток; син. кровяной сгусток — қон лахтаси — *coagulum sanguinis*.

• Кровяной яд — қон бузувчи захар — *venenum s.*

• Круговой шов; син.: циркулярный шов — айланма чок.

• Круп — бўғма — *ингл. group*.

• Крыло — қапот — *ala*.

• Крыловидная лопатка — қаиотсимои курак — *scapula alata*.

• Кукольная походка — қўғирчоқ юриши.

• Культура — эзма; син. культура — *cultura*.

• Культура клеток — хужайра экмаси; син. хужайра культураси.

• Культура ткани — тўқима экмаси; син. тўқима культураси.

• Культивирование — ундириши.

• Культя — чўлгоқ.

• Культя зуба — тиш кемтиги.

• Культя рук — қўл чўлгоғи

• Кумыс — қимиз.

• Кумысолечение — қимиз билан даволаш; Ас. т.

Қимиз терапия.

• Купание — чўмилиши.

• Купол — гумбаз — *cupula*.

• Курносый — пучуқ I.

• Курносый — пучуқ II.

• Кушетка — узалгич.

Л

• Ладонь — қўл кафти — *palma manus, volamanus*.

• Ланцет — нишгар — *нем. Lanzette*.

• Латентная гонорея; син.: гонококконосительство, асимптомная гонорея, скрытая гонорея — яширин сўзак; Ас. т. Латент сўзак — *gonorrhoea latens*.

• Латентный период — яширин давр II; Ас. т. Латент давр — *latens, latentis*.

- Лающий кашель — "ку-ку" йўтал.
- Левожелудочковая недостаточность; син. сердечная недостаточность левожелудочковая — чап қоринча иши етишмаслиги; син.: юрак чап қоринчаси иши етишмаслиги — *insufficiencia ventriculi sinisri*.
- Левопредсердная недостаточность — син. юрак чап бўлмачаси иши етишмаслиги; Ас. т. Чап бўлмача иши етишмаслиги — *i. atri ginistri*.
- Леворукость — чапақайлик.
- Ледяное обёртывание — музли халтага ўраш.
- Лейкоз; син.: лейкомия, белокровие — оққон; Ас. т. Лейкоз — *leucosis*.
- Лейкопластырь — ёпишқоқ малҳам — *eplastrum adhaesivum*.
- Лекарственная зависимость — дорига қарамлик.
- Лекарственная клизма — дорили хўқна — *clyisma medicamentosum*.
- Лекарственная непереносимость — дори кўтаролмаслик.
- Лекарственная сыпь; син. медикаментозная сыпь — дори тошмаси — *eruptio medicamentosa*.
- Лекарственная устойчивость — дорига чидамлик.
- Лекарственная форма — дори шакли — *forma medicamentorum*.
- Лекарственное вещество — дори модда — *materia medica*.
- Лекарственное средство; син. лекарство — дори; Ас. т. Дори восита — *medicamentum*.
- Лекарственное средство; син.: лечебное средство, лекарство — дори восита; син.: даволаш восита-си, дори — *medicamentum*.
- Лекарственное сырьё — дори хомашё — *res rudes*.
- Лекарственные воды; син. медицинские воды — дори сувлар; син. тиббий сувлар — *aquae medicatae, aquae pharmaceuticae*.
- Лекарственные растения — доривор ўсимликлар; син.: дори ўсимликлар, дорили ўсимликлар — *plantae officinales*.
- Лекарственный карандаш — қалам дори; Ик. номи Қаламлар — *stili officinalis*.
- Лекарственный сбор — йиғма дори — *species officinalis*.
- Лепра; син.: Гансена болезнь, проказа, гансениаз, гансеноз — мохов — *lerga*.
- Летальность; син. смертельность — ўлишлик — *letalis*.

- Летняя почесуха; син.: весенняя почесуха, солнечная почесуха — ёзги қичима; син. баҳорги қичима — *prurigo aestivalis*.
- Лечебная клизма — даво ҳўқна — *clyisma curativum*.
- Лечебная повязка — даво боғлам — *fascia curativa*.
- Лечебница — давохона.
- Лечебное голодание — оч қўйиб даволаш
- Лечебное учреждение — шифохона; син.: табобатхона, даволаш муассасаси.
- Лечебные грязи; син.: пелоиды — шифобахш балчқлар; син.: шифобахш лойлар.
- Лечебные грязи морские — денгиз шифо балчқларн.
- Лечение; син. терапия — даволаш — *therapia*.
- Лечение; син. терапия — даволаниш — *therapia*.
- Лёгкое (-ие) — ўпка (-лар) — *pulmo, pulmoes*.
- Лёгочная чума вторичная — иккиламчи ўпка ўлати — *pestis pulmonalis secundaria*.
- Лёгочная чума первичная — бирламчи ўпка ўлати — *p.p. primaria*.
- Лёгочное кровотечение — ўпкадан қон кетиш — *haemorrhagia pulmonalis*.
- Лёгочное сердце — ўпка юрак — *cor pulmonale*.
- Лёгочное сердце острое — ўткир ўпка юрак — *s.p. acutum*.
- Лёгочное сердце подострое — нимўткир ўпка юрак — *s.p. subacutum*.
- Лёгочное сердце хроническое — сурункали ўпка юрак — *s.p. chronicum*.
- Лёгочный сап — ўпка манқаси — *malleus pulmonahs*.
- Листок нетрудоспособности; син. больничный лист — меҳнатга яроқсизлик варақаси; син.: касаллик варақаси, меҳнатга қобилиятсизлик варақаси.
- Лихорадка — иситма — *febris*.
- Лицевая боль — юз оғриғи — *dolor facialis*.
- Лицевой череп; син.: спланхнокран, висцеральный череп — юз чаноғи — *cranium viscerale*.
- Лицо — юз; син. афт, бет — *facies*.
- Лишай — темиратки — *lichen*.
- Лобковая область; син.: надлобковая область — қов I; Ик. номи Қов соҳаси — *regio pubica*.
- Лобковое оволосение — қов мўйи
- Лобок; син.: лобковое возвышение, лонный холм — қов гумбази; син.: қов супачаси — *mons pubis*.

• **Логическая память**; син.: логически-смысловая память; смысловая память — **мангикий хотира**; син. маъновий хотира.

• **Лодкообразный череп**; син. ладьевидный череп — **гувала калла**; син.: гувала бош, қайиқ бош — **cranium scaphocephalicum**.

• **Ложкообразные пищцы** — **қошиқсимон қисқич**.

• **Ложная беременность**; син.: мнимая беременность — **сохта ҳомиладорлик**; син.: алдамчи ҳомиладорлик, ёлғон ҳомиладорлик — **graviditus spuria**.

• **Ложная глухота** — **сохта карлик**; син. сохта карқулоқлик — **surditas falsa**.

• **Ложная опухоль**; син. псевдотумор — **сохта ўсма — tumor spurius**.

• **Ложный запор** — **сохта қабзият — constipatio falsa**.

• **Ложный круп** — **сохта бўғма — инг. false croup**.

• **Ложный сустав** — **сохта бўғим — pseudoarthrosis**.

• **Ложный сустав приобретенный** — **ортгирма сохта бўғим**; син. орттирилган сохта бўғим — **p. acquisita**.

• **Локоть** — **тирсак — cubitus**.

• **Ломота** — **қақшап**; син. қақшаб огриш.

• **Лоскут** — **қийқим**.

• **Лоскут на ножке** — **оёқчали қийқим**.

• **Лоскут-рассада** — **кўчат-қийқим**.

• **Луковица** — **пиёзча**; син. сўғон — **bulbus**.

• **Луковица волоса**; син. волосная луковица — **соч пиёзчаси — b. pili**.

• **Луковица двенадцатиперстной кишки** — **ўн икки бармоқ ичак пиёзчаси — b. duodeni**.

• **Луковица преддверия влагалища** — **қин даҳлизи пиёзчаси — b. vestibuh**.

• **Лучевая болезнь** — **нур касаллиги**.

Лучевая болезнь острая; син. лучевой синдром острый — **ўткир нур касаллиги**.

• **Лучевая болезнь хроническая** — **сурункали нур касаллиги**.

• **Лучевая терапия**; син. радиотерапия — **нур билан даволаш**; Ас.т. **Нур терапия**

• **Лысина**; с лысиной на макушке — **тепакал**.

• **Лысый** — **кал 2**.

• **Любовный бред**; син. эротический бред — **севги васвасаси**.

• **Люмбаго** — **беланги — lumbago**.

• **Лягушачий живот** — **бақақорин**.

М

- Мазок — суртма I.
- Мазь — суртма II; Ик. номи Суртма дори — *unguentum*.
- Мазь — суртма дори; Ик. номи Суртма II — *u*.
- Мак — кўкнор — *paraver somniferum*.
- Маловодие — камсувлик — *oligohydramnion*.
- Мальчик I — ўғил I.
- Мальчик II — ўғил II.
- Малый круг кровообращения — кичик қон айланиш доираси — *circulus sanguinis minor*.
- Малый таз — кичик чаноқ — *pelvis minor*.
- Малярия — безгак; син.: ботқоқ безгаги, кун ошиб тутадиган безгак — *malaria*.
- Марлевые шарик — дока куррачалар.
- Марля — дока — *fr. marli*.
- Маскообразное лицо — ниқобсимон юз.
- Масляная клизма — мойли хўқна.
- Масляные угри — мой хуснбузари — *асне oleica*.
- Материнская смертность — оналар ўлими; син. оналар ўлиб кетишлиги.
- Материнство — оналик.
- Матка — бачадон — *uterus*.
- Маточная труба; син.: фаллопиева труба, яйцевод — бачадон найи; син.: тухум йўли, Фаллопио найи — *tuba uterina*.
- Маточное кольцо; син. пессарий — бачадон ҳалқа — *pessarium u*.
- Маточное кровотечение — бачадондан қон кетиш — *haemorrhagia u*.
- Маточные бели — бачадон оқчили — *fluor albus uterinus*.
- Маточный шум — бачадон шовқини.
- Мать — она.
- Медик — шифокор.
- Медикаментозная желтуха — дори саргаймаси — *icterus medicamentosus*.
- Медикаментозные угри — дори хуснбузари — *асне medicamentosa*.
- Медикаментозный запор — дори қабзияти — *constipatio m*.
- Медицина — тиббиёт; син. тиб — *medicina*.
- Медицинская помощь — тиббий ёрдам.
- Медицинская сестра — ҳамшира; син. тиббиёт ҳамшираси.

• Медицинская сестра по диетпитанию — парҳез ҳамшира.

• Медицинские пиявки — зулуклар; Ас. т. Тиббий зулуклар — *Hirudo medicinalis*.

• Медицинские пиявки — тиббий зулуклар; син. зулуклар — Н.т.

• Медицинский брат — ҳамшира; син.: тиббиёт ҳамшири.

• Межбольничная аптека — касалхоналараро дорихона.

• Межменструальная боль — ҳайз орални огриғи — *dolor intermenstrualis*.

• Мелкие повреждения — чақаланиш.

• Менопауза — ҳайз тўхтаб қолиши — *menopausa*.

• Менструация; син. регулы — ҳайз — *menstruatio*.

• Местный зуд — маҳаллий қичима — *pruritus localisatus*.

• Местный столбняк — маҳаллий қоқшол — *tetanus localis*.

• Мешок — қоп — *saccus*.

• Мешочек — қонча — *sacculus*.

• Мигание; син.: моргание — кўз қисин — *nictitatio*, *nictatio*.

• Мигрень — шақиқа; Ас. т. Мигрень — *fr. migraine*.

• Миндалевидное тело; син. миндалевидное ядро — бодомсимон тана — *corpus amygdaloideum*.

• Миндалина (-ы) — муртак (-лар) II; син. муртак бези — *tonsilla*.

• Миндалина мозжечка — мяча муртаги — *t. cerebelli*.

• Минеральное голодание — минералдан оч қолиш.

• Многоводие — кўпсувлик — *hydramnion*.

• Многоножки — кўпоёқлилар — *Myriapoda*.

• Многоплодная беременность; син. многоплодие — кўп ҳомилали ҳомиладорлик — *graviditas multi fetalis*.

• Многопрофильная больница — кўп ихтисосли касалхона.

• Мозговая оболочка — мия пардаси — *meninx*.

• Мозговая рвота — мия касаллигидан қусин; син. мияга алоқадор қусин — *vomitus cereбрalis*.

• Мозжечок; син. мозг малый — мяча — *cerebellum*.

• Мозоль — қадок; син. қавариқ III — *clavus*.

• Мозоль сердца — юрак қадоғи.

• Мокнутие — сизлогич I.

• Мокнушая экзема — сувчировчи гуш — *eczema madidans*.

• Мокрота — балғам; син. қоқириқ — *sputum*.

- Молниеносная глаукома — яшиндек тезкор кўксув — *glaucoma fulminans*.
- Молниеносный столбняк — яшиндек тезкор қоқшол — *tetanus f.*
- Молодой — ёш IV.
- Молозиво — огизсут — *colostrum*
- Молокоотсасыватель; син. молокоотсос — сутсўрғич.
- Молочная железа; син.: грудь, грудная железа — сут без; син.: кўкрак беги, кўкрак II, эмчак, мамма — *mamma*.
- Молочная лихорадка — сут иситмаси — *febris lactea*.
- Молочные зубы; син. выпадающие зубы — Сут тиш (-лар) — *dens decidui*.
- Молочный струп — сут қорақўтири — *crusta lactea*.
- Монохромазия — ранг илгамаслик; син.: ранг кўрмаслик; Ик. номи Монохромазия — *monochromasia*.
- Морг — ўликхона; син.: гўштпутур — *morgue*.
- Морщина — ажин — *ruga*.
- Москиты — искабтопарлар — *Phlebotomidae*.
- Моча — сийдик; син. иешоб — *urina*.
- Мочевина; син. карбамид — сийдикчил; Ас. т. Карбамид — *urea*.
- Мочевой затёк; син. мочева инфильтрация — сийдик кўлмаги.
- Мочевой пузырь — қовуқ; син.: сийдик пуфаги, сийдик қоши — *vesica urinaria*.
- Мочевой пузырь двойной — кўш қовуқ — *v.u. duplex*.
- Мочегонные средства син.: диуретики, диуретические средства — сийдик ҳайдовчи воситалар; син.: сийдик ҳайдовчи дорилар, сийдик ҳайдовчилар, сийдик ҳайдовчи моддалар — *diuretica*.
- Мочеиспускание — сийиш — *mictio*.
- Мочекаменная болезнь — сийдик-тош касаллиги — *urolithiasis*.
- Мочеобразование — сийдик ҳосил бўлиш — *urogenesis*.
- Мочеполовой свищ — сийдик-таносил оқмаси — *fistula urogenitalis*.
- Мочеточниковая колика — сийдик пайи санчиги — *colica ureterica*.
- Мочеточниковое влагалище; син.: влагалище мочеточника фасциальное — сийдик пайи қини — *vagina ureterica*.

- Мопки — майда чивинлар — *Simuliidae*.
- Мопонка — ёргоқ — *scrotum*.
- Мужское бесплодие — эркаklar бепунглиги — *impotentia generandi*.
- Мужское бесплодие секреторное — шаҳватсиз эркаklar бепунглиги; Ик. номи Секретор эркаklar бепунглиги — *i.g. secretoria*.
- Мужское бесплодие экскреторное — шаҳватли эркаklar бепунглиги; Ик. номи Экскретор эркаklar бепунглиги — *i.g. excretoria*.
- Мужское влагалище — эркаklar қини — *vagina masculina*.
- Мужской пол; гетерогаметный пол — эркак жиңси.
- Мужчина — эркак.
- Мужчины — эркаklar.
- Мумия — мумиё; син. мумиёйи асл — *mumija*.
- Муха (-и) — папша (-лар) — *Brachycera*.
- Мысль — фикр.
- Мыг — сақов — *adenitis equorum*.
- Мышечная ткань — мушак тўқима — *textus muscularis*.
- Мышечная ткань гладкая; син. мышечная ткань мезенхимная — силиқ мушак тўқима — *t.m. non striatus*.
- Мышечная ткань поперечнополосатая — кўндаланг таргил мушак тўқима — *t.m. striatus*.
- Мышечное утомление — мушак толиқиши.
- Мышечный полнос — мушакли қутб — *polus muscularis*.
- Мышца; син. мускул — мушак — *musculus*.
- Мягкая бородавка — юмшоқ сўгал — *verruca mollis*.
- Мягкая лекарственная форма — юмшоқ дори шакли — *forma medicamentorum mollis*.
- Мягкое пёбо; син. небная занавеска — юмшоқ таңглай — *palatum molle*.
- Мягчительные средства — юмшатувчи воситалар; син.: юмшатувчилар, юмшатувчи дорилар, юмшатувчи моддалар — *emollientia*.
- Мясная вода — гўнг суви.
- Мясные мухи — гўнг папшалари.

Н

- Наблюдение — кузатиш.
- Набрюшник — қорипбоғ.
- Набухание — бўкиш I — *intumescencia*.
- Набухание головного мозга — бош мяя бўкиши — *i.cerebri*.
- Навык — кўникма.
- Навык — малака.
- Нагноение — йиринглаш; син.: йиринг бойлаш, йирингланиш — *suppuratio*.
- Надгортанник — ҳиқилдоқ қоққоғи; син. ҳиқилдоқ устки қоққоғи — *epiglottis*.
- Надрыв — йиртиқ.
- Надрывание — йиртилиш.
- Налёт, отложение — караш.
- Наличное население; син. фактическое население — мавжуд аҳоли.
- Напиток, питьё — ичимлик.
- Направление — жўнатма; син. йўлланма.
- Народная медицина — халқ табобати; син. табобат.
- Нарост — ортиқ I — *tuber*.
- Наружное кровотечение — ташқи қон оқиш — *haemorrhagia externa*.
- Наружные органы половые женские — аёллар ташқи жинсий аъзолари — *organum genitalia externa feminina*.
- Наружный геморрой — ташқи бавосир — *haemorrhoides externae*.
- Наружный свищ — ташқи оқма — *fistula externa*.
- Насекомые — ҳашаротлар — *Insecta*.
- Население — аҳоли.
- Насильственная смерть — зўраки ўлим.
- Насильственный плач — зўраки йиғи.
- Насильственный смех — зўраки кулги.
- Наследование — насл кўчиш — *hereditarius*.
- Наследование — суяксуриш — *h*.
- Наследственность — ирсият — *h*.
- Наследственность — суяксуришлик — *h*.
- Наследственные болезни — ирсий касалликлар — *morbi hereditarii*.
- Настой — дамлама — *infusum*.
- Настойка — сўрма — *tinctura*.

- **Настроение** — кайфият.
- **Наступление сна** — уйқу келиши; син.: уйқу босиш, уйқу сиқиши.
- **Натуральная оспа** — чинчечак — *variola, variola vera*.
- **Начальная глаукома** — бошланғич күксув — *glaucoma incipiens*.
- **Нашатырный спирт; раствор аммиака** — новшадил; Ас. т. Новшадил спирт; Ик. номи Аммиак эритмасы — *solutio ammonii caustici*.
- **Невроз бессонницы** — уйкусизлик асабийлиги.
- **Неврозность** — асабийлик.
- **Невропатология**; син.: нервные болезни, клиническая неврология — асаб касалликлари I; Ик. номи Нерв касалликлари; Ас. т. **Невропатология** — *neuropathologia*.
- **Неvus** — хол — *naevus*.
- **Недержание мочи** — сийғоқлик; син. сийиб қўйишлик — *incontinentia urinae*.
- **Недержание мочи ложное** — сохта сийғоқлик — *i.u. spuria*.
- **Недержание мочи ночное** — тунги сийғоқлик; син. уй-куда сийиб қўйишлик — *enuresis nocturna*.
- **Недоношенность** — чалалик; син. ой-кунига тўлмайтугилишлик — *praematuritas*.
- **Недоношенный ребёнок**; син. новорожденный недоношенный — ой-кунига тўлмайтугилган бола; син.: ой-кунига тўлмайтугилган чақалоқ, чала, чала бола.
- **Недостаточность** — етишмаслик — *insufficiencia*
- **Недостаточность клапана лёгочного ствола** — ўпка ўзани қоңқоғи иши етишмаслиги — *i. valvae trunci pulmonalis*.
- **Недостаточность клапана сердца** — юрак қоңқоғи иши етишмаслиги — *i.v. cordis*.
- **Недостаточность клапана сердца врождённая** — туғма юрак қоңқоғи иши етишмаслиги — *i.v. congenita*.
- **Недостаточность клапана сердца острая** — ўткир юрак қоңқоғи иши етишмаслиги — *i.v. acuta*.
- **Недостаточность клапана сердца относительная**; син.: недостаточность клапана сердца вторичная, недостаточность клапана сердца функциональная — юрак қоңқоғи иши нисбий етишмаслиги; син. юрак қоңқоғи иши иккиламчи етишмаслиги — *i.v. relativa*.

• Недостаточность кровообращения; син. декомпенсация кровообращения — қон айланиш етишмаслиги — *i. circulationis sanguinis*.

• Недостаточность питания — озик етишмаслик; син. оват етишмаслик.

• Нежизнеспособный плод — яшаб кета олмайдиған ҳомила.

• Неинфекционная лихорадка — юкумсиз иситма; Ик. номи Инфекциясиз иситма — *febris non infectiva*.

• Немая почка — пинҳон буйрак; син. бедарак буйрак.

• Немой — соқов; син.: гунг II, гунгалак II.

• Немота — соқовлик; син.: гунглик II.

• Неполная слепота; син. частичная слепота — кўз ожизлиги; син.: хира кўришлик, чала кўришлик — *caecitas incompleta*.

• Неполный вывих — чала суяк чиқиши — *luxatio incompleta*.

• Неполный слепой; син. частичный слепой — кўзи ожиз.

• Неправильная лихорадка — бетайин иситма; син. нотўгри иситма — *febris irregularis*.

• Непроизвольное запоминание — ихтиёрсиз эслаб қолиш.

• Непроизвольная память — ихтиёрсиз хотира.

• Непроницающее ранение — тешилмаган жароҳатланиш.

• Непроходимость кишечника — ичак тугилиши — *ileus*.

• Непроходимость кишечника врождённая — туғма ичак тугилиши — *i. congenitus*.

• Непроходимость кишечника высокая — юқори ичак бўлимлари тугилиши.

• Непроходимость кишечника частичная — қисмаи ичак тугилиши — *i. partialis*.

• Непрямое раздражение — билвосита таъсирланиш.

• Непрямое раздражение — билвосита таъсирлаш.

• Нерв — асаб; Ик. номи Нерв — *nervus*.

• Нервная ткань — асаб тўқима; Ас. т. Нерв тўқима — *textus nervosus*.

• Нервные болезни — асаб касалликлари II; Ик. номи Нерв касалликлари — *morbi nervosi*.

• Несовместимость лекарственных веществ — дори моддалар қўшилмаслиги — *incompatibilitas medicamentorum*.

• Несформировавшийся свищ — шаклланмаган оқма.

• Несъедобные грибы — ейимсиз замбуруғлар.

• **Нетрудоспособность** — меҳнатта яроқсизлик (4 хил бўлади: Вақтинча меҳнатта яроқсизлик (қ) ва барқарор меҳнатта яроқсизлик (қ.), қисмаи меҳнатта яроқсизлик (қ.) ва бутунлай меҳнатта яроқсизлик (қ.).

• **Неудержание мочи** — сийдик туголмаслик.

• **Неукротимая рвота**; син. гиперемезис — тўхтатиб бўлмайдиган қусиш; син. варақ-варақ қусиш, тўхтовсиз қусиш — **hyperemesis**.

• **Нефроптоз**; син.: блуждающая почка, подвижная почка — аданган буйрак — **nephroptosis**.

• **Нёбная миндалина** — танглай муртаги; син.: бодомча без, бодом беzi, муртак беzi — **tonsilla palatina**.

• **Нёбо** — танглай — **palatum**.

• **Нижнее бельё** — ички кийимлар.

• **Нижняя конечность** — оёқ (-лар) — **membrum inferius**.

• **Нижняя конечность свободная**; син. нога — оёқ эркин қисми — **m.i. liberum**.

• **Нить** — ип — **filum**.

• **Новорождённый ребёнок** — чақалоқ — **neonatus**.

• **Ноги О-образные** — камоноёқ; син.: камонпой, чавандозоёқ; Ик. номи О-симон оёқ.

• **Ноги Х-образные** — қайчиоёқ; Ик. номи Х-симон оёқ.

• **Ноготь** — тирноқ — **unguis**.

• **Ногтевой валик** — тирноқ жияги; син.: тирноқ болиши, тирноқ милки — **vallum unguis**.

• **Ногтевой панариций** — тирноқ хасмоли — **paranacium unguale**.

• **Нож** — пичоқ.

• **Ножка** — оёқча — **crus, uris, -n**.

• **Ножницы** — қайчи.

• **Ноздри** — бурун катаклари — **nares**.

• **Нормальная беременность**; син. физиологическая беременность — мейёридаги ҳомиладорлик.

• **Нос** — бурун — **nasus**.

• **Носилки** — замбил.

• **Носовая часть глотки**; син.: носоглотка, эпифаринкс — ҳалқум бурун қисми; син. бурун-ҳалқум — **pars nasalis pharyngis**.

• **Носовое зеркало** — бурун кўзгуси

• **Носовое кровотечение** — бурундан қон кетиш; син.: бурундан қон оқиш, бурун қонаши — **epistaxis**.

- Носовой ход верхний — юқори бурун йўли — *meatus nasi superior*.
- Носовой ход нижний — қуйи бурун йўли — *m.n. inferior*.
- Носовой ход общий — умумий бурун йўли — *m.n. communis*.
- Носовой ход средний — ўрта бурун йўли — *m.n. medius*.
- Носовые раковины — бурун чиганоқлари — *conchae nasalis*.
- Носоглоточное зеркало — бурун-ҳалқум кўзгуси.
- Ночная поллюция — тунги ихтилом; син. булганиб чиқиш — *pollutio nocturna*.
- Ночное зрение; син.: скотоиическое зрение — туши кўрув; син. тунги кўриш — *visio nocturna*.
- Ноющая боль — симиллаш; син. сим-сим офриш.
- Ноющая боль — симилловчи офриқ; син. сим-сим офриқ.
- Нюхание — ҳидлаш; син. искаш.

О

- Обволакивающие средства — қоплаб олувчи воситалар; син. ўраб олувчи воситалар — *obvolventia*.
- Обезболивание — офриқсизлантириш — 1 — *analgesia*.
- Обезболивание родов — туғруқни офриқсизлантириш — *a. partus*.
- Обезвреживание (воды, воздуха, почвы) — зарарсизлантириш I — *decontaminatio*.
- Обезжиривание — ёғсизлантириш.
- Обеспыливание — чангсизлантириш.
- Обёртывание; син. укутывание — ўраш; син. ўраб-чимқаш.
- Обжора — ютоқ; син. ютоқи.
- Обжора — мечкай I.
- Обжорство — мечкайлик.
- Область — соҳа — *regio*.
- Обмен; син. метаболизм — алмашиниш — *metabole*.
- Обмен веществ и энергии; син. метаболизм — моддалар ва энергиялар алмашиниши — *m*.
- Обморок; син. синкопе — ҳушдан кетиш; син. ҳушни йўқотиш — *syncope*.
- Ободочная кишка — чамбар ичак — *colon*.
- Оболочка — парда — 1 — *capsula*.

- **Обоняние** — ҳид билиш; син. ҳид сезиш — *olfactorio*.
- **Обонятельная нить** — ҳид билиш ини — *filum olfactorium*.
- **Обонятельная чувствительность** — ҳид сезувчанлик — *sensibilitas olfactoria*.
- **Оборудование** — жиҳозлар.
- **Обострение**; син. экзацербация — зўрайиш — *exacerbatio*.
- **Образование** — тузилма.
- **Обращаемость**; син. показатель первичной обра- щаемости — мурожаат этишлик; син. бирламчи мурожаат этиш кўрсаткичи.
- **Обрезание** — хатна — *circumcisio preputii*.
- **Обследование больного** — беморни текшириш.
- **Обслуживание больных двухстепенное** — беморга икки даражада хизмат кўрсатиш.
- **Обслуживание больных трёхстепенное** — беморларга уч даражада хизмат кўрсатиш.
- **Обтирание** — артиниш.
- **Общая ёмкость лёгких**; син. общий объём лёгких — ўпка умумий сифими; син. ўпка умумий ҳажми.
- **Общий столбняк**; син. генерализованный столбняк — умумий қоқшол — *tetanus generalisatus*.
- **Объедаться, переедать** — бўқиш II.
- **Объединённая больница** — бирлашган касалхона.
- **Объём медицинской помощи** — тиббий ёрдам кўлами.
- **Обыкновенные угри**; син. юношеские угри — од- дий ҳуснбузар; син. ўспиринлар ҳуснбузари — *a s n e vulgaris*.
- **Обыкновенные угри сливные** — оддий чапашган ҳуси- бузар — *a.v. conglobata*.
- **Обыкновенные угри уплотнённые** — оддий безлашган ҳуснбузар — *a.v. indurata*.
- **Объяснение** — тушунтириш.
- **Оводы** — сўналар.
- **Оглушение**, син.: оглушённость, синдром ог- лушения сознания — карахтлик; син. гаранг- лик II.
- **Одноэтажный шов** — бир қаватли чок.
- **Однояйцовая двойня** — бир тухумли кўш ҳомила.
- **Однояйцовые близнецы**; син. монозиготные близ- нецы — бир тухумли эгизаклар.
- **Одонтогенный периостит острый**; син.: парулис, флюс — пилла; Ас. т. Ўткир одонтоген периостит.

- Одышка; син. диспноэ — энтикиш — *dyspnoe*.
- Ожирение — семириш; син. ёт босиш — *adipositas*.
- Ожог — куйиш — *combustio*.
- Ожоговая болезнь — куйиш касаллиги.
- Ожоговая больница — куйганлар касалхонаси.
- Оздоровление — согломлаштириш.
- Озена; син.: зловонный насморк, хронический насморк атрофический зловонный — *sac-siқ тумов*; син. сассиқ димоғ — *ozena*.
- Озноб — титроқ — *frigor*.
- Озноб — увушиш II — *frigor*.
- Ознобление — совуқ олиш — *pernio*.
- Околоногтевой панариций — тириоқ жияги хасмоли — *paranicium parauguale*.
- Околокопчиковый свищ — дум ёни оқмаси — *fistula paracoccygea*.
- Околоплодные воды — қоғоноқ суви; син.: ҳомила суви, амнион суви — *liquor amnii*.
- Околоушная железа — кулоқ ён бези — *glandula parotis*.
- Окончатый пинцет — гардиш учли жуфтақ.
- Окостенение — суякланиш — *ossificatio*.
- Окраска — бўяш.
- Окружающая среда; син.: среда обитания человека, экологическая среда человека — атроф-муҳит; син. одам яшайдиган муҳит.
- Онемение — увушиш I.
- Оперативный приём — жарроҳлик амали.
- Операция — муолажа II; Ас. т. Операция — *operatio*.
- Опеченение; син. гепатизация — жигарланиш — *hepatisatio*.
- Оплодотворение — уруғланиш.
- Оплодотворенная яйцеклетка — уруғланган тухум хужайра.
- Ополоски — чайинди.
- Опорная культя — таянч чўлтоқ.
- Опорный зуб — таянч тиш.
- Опрелость — бичилиш — *intertrigo*.
- Опрелость межпальцевая — оёқ бармоқлари бичилиши.
- Опрыскивание — пуркаш I.
- Опрыскиватель — пуркагич.
- Опухолевый кашель — ўсма йўтали.
- Опухоль; син.: бластома, неоплазма, новообразование — ўсма — *tumor*.
- Опьянение — мастлик — *ebrietas*.

- Орган — аъзо — *organum*.
- Орган вкуса — таъм аъзоси — *o. gustus*.
- Орган зрения — кўрув аъзоси — *o. visus*.
- Орган обоняния — ҳид билиш аъзоси — *o. olfactus*.
- Органы глаза вспомогательные — ёрдамчи кўз аъзолари — *o. oculi accessoria*.
- Органы половые женские — аёллар жинсий аъзолари — *o. genitalia feminina*.
- Органы чувств — сезги аъзолари — *o. sensuum*.
- Орнитоз; син.: болезнь попугайная, пситтакоз — тўти касаллиги; Ик. номи Орнитоз — *ornithosis*.
- Осаднение — тирналиш.
- Осадок — чўкинди; син. чўкма.
- Осанка — қад.
- Освещённость — ёритилганлик.
- Оседание — чўкиш I.
- Осложнённая беременность — асоратли ҳомиладорлик — *graviditas complicata*.
- Осложнённая гонорея — асоратли сўзак — *gonorrhoea c.*
- Осложнение — асорат — *complicatio*.
- Осложнённый перелом — асоратли синиш — *fractura c.*
- Основание черепа — калла асоси — *basis cranii*.
- Основание черепа внутреннее — ички калла асоси — *b.c. interna*.
- Основание черепа наружное — ташқи калла асоси — *b.c. externa*.
- Основная болезнь — асосий касаллик.
- Основное вещество; син. межуточное вещество — асосий модда — *substantia fundamentalis*.
- Основной обмен — асосий алмашиниш.
- Особо опасные инфекции — алоҳида хавфли касалликлар; Ас. т. Алоҳида хавфли инфекциялар.
- Оспа — чечак — *variola*.
- Оспа без сыпи — тошмасиз чечак.
- Оспа верблюдов — туя чечаги — *v. camelina*.
- Оспа коровья; син. вакцина — қорамол чечаги — *v. vaccina*.
- Оспина — чўтир.
- Ослопрививание — чечак эмлаш.
- Ослопрививательная игла — чечак эмлаш игнаси.
- Остановка кровотечения; син. гемостаз — қон тўхта-тиш — *haemostasis*.

- Остановка кровотечения временная — вақтинча қои тўхта-тиш.
- Остаточная моча — қолдиқ сийдик.
- Остаточный объём лёгких; син. остаточный воз-дух — ўнка қолдиқ ҳажми; син. қолдиқ ҳаво.
- Острая боль — ўткир оғриқ — *dolor acutus*.
- Острая дизентерия — ўткир ичбуруғ — *dysentерia acuta*.
- Острая пневмония — ўткир зотилжам — *pneumonia a.*
- Острое слабоумие — ўткир ақлнастлик — *dementia a.*
- Остроконечная бородавка; син. остроконечная кондилома — ўткир асосли сўгал — *verruca acuminata*.
- Острые заболевания — ўткир касалликлар.
- Острый I — ўткир I — *acuta*.
- Острый II — ўткир II.
- Острый бруцеллёз — ўткир қораоқсоқ; Ас. т. Ўткир бруцеллёз — *brucellosis a.*
- Острый живот — ўткир қорин — *abdomen acutum*.
- Ось — ўқ — *axis*.
- Осязание — ҳис этиш — *tactus*.
- Отвар — қайнатма — *decoctum*.
- Отверстие — оғиз II — *ostium*.
- Отвислый живот — осилма қорин — *abdomen propendens*.
- Отдых — дам.
- Отдых — дам олиш.
- Отёк — шиш — *oedema*.
- Отёк лёгких — ўнка шиши — *o. pulmonum*.
- Отёк мозга — мия шиши — *o. cerebri*.
- Отёк селезёнки — талоқ шиши — *o. lien*.
- Отёчность — керкиш.
- Открытоугольная глаукома — очик бурчакли кўксув.
- Отморожение — совуқуриш — *congelatio*.
- Относительные противопоказания — нисбий монеликлар.
- Отпадающая оболочка; син. децидуальная оболочка — кўчиб тушувчи парда — *decidua*.
- Отпадение пуповины — киндик тушиш II
- Отравление I; син. экзогенная интоксикация — заҳарланиш I — *intoxicatio*.
- Отравляющие вещества; син. боевые отравляющие вещества — заҳарловчи моддалар.
- Отросток; син. вырост — ўсимга; син.: ўсиқ, ўсиқ-ча — *processus*.

- Отросток — бұртма — *processus*.
- Отрывной перелом — кўчиб синиш — *fractura avulsionis*.
- Отрыжка — кекирик — *eructatio*.
- Отрыжка — кекириш — *e*.
- Отслойка плаценты преждевременная — йўлдош эрта кўчиши; Ас. т. Плацента эрта кўчиши — *ablatio placentae praematuro*.
- Отслойка ресничного тела — киприксимон тана кўчиши — *a. corporis ciliaris*.
- Отслойка сетчатки — тўр парда кўчиши — *a. retinae*.
- Отслойка сосудистой оболочки — сертомир парда кўчиши — *a. choroidea*.
- Отслойка стекловидного тела — шишасимон тана кўчиши — *a. corporis vitrei*.
- Отсутствие дара речи — тилдан қолиш.
- Отхаркивающие средства — балгам кўчирувчи воситалар; син.: балгам кўчирувчи дорилар, балгам кўчирувчилар, балгам кўчирувчи моддалар — *expectorantia*.
- Оформленный кал — шакланган нажас.
- Охрана окружающей среды — атроф-муҳитни муҳофаза қилиш.
- Очаг — ўчоқ — *focus*.
- Очаг возбуждения — қўзғалиш ўчоғи.
- Очаг заражения — захарланиш ўчоғи.
- Очаговая пневмония — ўчоқли зотилжам — *pneumonia focalis*.
- Очаговое слабоумие — ўчоқли ақлаштик — *demencia f.*
- Очистительная клизма — тозаловчи хўқна.
- Очки — кўзойнак.
- Ощелачивающая диета — ишқорловчи иарҳез.
- Ощущение — сезиш; син. сезув.

П

- Падение волос — соч тўкилиш.
- Палочка (-и) I — таёқча (-лар) I — *bacillus, bacilli*.
- Палочка II — таёқча дори; Ик. номи Таёқчалар II — *b., b.*
- Палочка чумы — ўлат таёқчаси — *Yersinia pestis*, Бер.
- Палочки II — таёқчалар II; Ик. номи Таёқча дори — *basillus, bacilli*.

- Пальпация; син. ошуиывание — пайпаслаш — *palpatio*.
- Память — хотира; син.: хотир, эс, ёд, ҳофиза.
- Папариций — хасмол; син. милкак — *papagium*.
- Панкреатический сок; син. поджелудочный сок — меьда ости бези шираси; Ик. номи Панкреат шираси — *succus pankreatos*.
- Папула; син. узелок II — тузунча II — *papula*.
- Паразитические грибки; син. паразитические грибы — касаллик келтириб чиқарувчи замбуруглар; Ас. т. Паразит замбуруглар — *fungi parasitici*.
- Паралич — шол — *paralysis*.
- Паралич — фалаж; син. шол — р.
- Паралич дыхательного центра — нафас маркази фалажи.
- Парень, молодой человек — йигит.
- Паркинсонизм — титроқ касаллиги; Ас.т. Паркинсонизм — *parkinsonismus*.
- Пастилка; син. лепешка — кулча дори; Ик. номи Кулчалар — *pastilli*.
- Пастилки; син. лепешки — кулчалар; Ик. номи Кулча дори — р.
- Патологическое содержимое — рутубат
- Пауки — ўргимчаклар.
- Пауки-птицееды — паррандахўр ўргимчаклар — *Aviculariidae*.
- Паукообразные — ўргимчаксимонлар — *Arachnoidea*.
- Пах — чов — *inguen*.
- Паховая грыжа — чов чурраси — *hernia inguinalis*.
- Пахово-мошоночная грыжа — дабба — *h. inquiscrotalis*.
- Пациент — мижоз — *patiens*.
- Педиатрия; син. детские болезни — болалар касалликлари I. Ас.т. Педиатрия — *pediatria*.
- Первая медицинская помощь II — биринчи тиббий ёрдам II.
- Первая помощь; син. первая медицинская помощь I — биринчи ёрдам; син. биринчи тиббий ёрдам I.
- Первичная глаукома — бирламчи кўксув — *glaucoma primarium*.
- Первичная рожа — бирламчи сарамас — *erysipelas p*.
- Первичное кровотечение — бирламчи қон кетиш — *haemorrhagia primaria*.

- Первичное кровотечение — бирламчи қон оқиш — *h. p.*
- Первичный бред; син.: бред толкования, интерпретативный бред, премордиальный бред, словесный бред — бирламчи васваса — *delirium p.*
- Первичный сифилис — бирламчи захм — *syphilis p.*
- Первичный туберкулёз — бирламчи сил — *tuberculosis p.*
- Первичный шов — бирламчи чок — *sutura p.*
- Перевариваемость — ҳазмлик; син.: ҳазм бўлишлик, ҳазм қилишлик.
- Переваривание — ҳазм.
- Переваривание пищи — овқат ҳазм бўлиши.
- Перевязка I — боғлаш I.
- Перевязка II — боғлаш II
- Перевязка III — боғлаш III — *ligatio.*
- Передвижение кишечных масс — ичюриш.
- Передний мозг — олд мия — *prosencephalon.*
- Передний родничок; син.: большой родничок, лобный родничок, ромбовидный родничок — олд лиқилдоқ; син.: катта лиқилдоқ, пешона лиқилдоғи, ромбсимон лиқилдоқ — *fonticulus anterior.*
- Пережжённая вата — сўхта II.
- Пережжённая вата — қов II.
- Перекрест — кесимма — *chiasma, decussatio.*
- Перекрестный панариций — кесимма хасмол — *panaricium cruciatum.*
- Переливание крови внутрисердечное — юракка қон қуйиш — *haemotransfusio intracardialis.*
- Переливание крови не прямое — билвосита қон қуйиш — *h. indirecta.*
- Переливание крови обратное; син.: реинфузия крови, ретранфузия крови — қонни қайта қуйиш — *retransfusio sanguinis.*
- Переливание крови прямое — бевосита қон қуйиш — *h. directa.*
- Перелом — синиш; син. суяк синиши — *fractura.*
- Перемежающаяся хромота; син. синдром Шарко — ўқтин-ўқтин оқсоқланиш.
- Переносица — қаншар.
- Переносчики — юқтирувчилар.
- Перепонка — парда —2 — *membrana.*
- Пересыхающие губы — лаб қовжираши; син. лаб қуришиши.

• **Периодическая болезнь**; син.: армянская болезнь, периодическая болезнь семейная, пароксизмальный синдром Джейнуэя — Мозенталя, семейная лихорадка средиземноморская, шестидневная лихорадка, пароксизмальный перитонит, периодический перитонит, возвратный полисерозит, рецидивирующий полисерозит семейный, хронический полисерозит семейный, болезнь Рейманна, синдром Сигаля — Каттана — Маму, средиземноморская эпанаалепсия — **ўқтин-ўқтин кўзийдиган касаллик**.

• **Период изгнания**; син. второй период родов — **ҳайдаш даври**; син. тугруқ иккинчи даври.

• **Периодическая боль** — **ўқтин-ўқтин оғриқ**.

• **Период новорождённости**; син. неонатальный период — **чақалоқлик даври**.

• **Период полового созревания** — **жинсий етилиш даври**; син. балогатга етиш даври.

Период раскрытия; син. первый период родов — **очилиш даври**; син. тугруқ биринчи даври.

• **Перкуссия** — **дукиллатиш**; Аст. **Перкуссия** — **percussio**.

• **Персидская грязь** — **зирних**.

• **Перфорация I**; син. прободение — **тешилиш**; Ик. номи **Перфорация I** — **perforatio**.

• **Перфорация II** — **тешиш**; Ик. номи **Перфорация II** — **p.**

• **Перфорация язвы** — **яра тешилиши** — **p. ulceris**.

• **Перхоть** — **қазоқ**; син. қасмоқ II — **pityriasis simplex capitis**.

• **Печёночная желтуха**; син.: гепатическая желтуха, гепатогенная желтуха, гепатоцеллюлярная желтуха, эпителиально-клеточная желтуха — **жигар саргаймаси** — **icterus hepaticus**.

• **Печёночная жёлчь** — **жигар ўти**.

• **Печень** — **жигар** — **hepar**.

• **Пигментация** — **пигментланиш**; Ик. номи **Пигментация** — **pigmentatio**.

• **Пилоля** — **ҳаб**; Ик. номи **Ҳаб дори** — **pilulac**.

• **Пилоля** — **ҳаб дори**; Ик. номи **Ҳаб** — **p.**

• **Пинцет** — **жуфтақ**.

• **Пинцет-зажим**; син. пинцет-зажим Снеллена — қисқич-жуфтақ.

• **Писчий спазм**; син.: графоспазм, могиграфия, писчая судорога — ёзув тортишуви; Ас. т. Ёзув спазмаси — *spasmus scriptorius, graphospasmus*.

• **Питание** — овқатланиш.

• **Питательная клизма** — озиқлантирувчи хўқна.

• **Питательная смесь** — озиқ аралашма.

• **Питательная смесь детская** — болалар озиқ аралаш-маси.

• **Питательная (-ые) среда (-ы)** — озиқ муҳит.

• **Питательность** — тўйимлилик.

• **Питьевая вода** — ичимли сув.

• **Пища** — озиқ; син. озиқа, озуқа — *alimentum*.

• **Пища** — овқат — *alimentum*.

• **Пищеварение** — овқат ҳазм қилиш; Ик. номи Ҳазм — *digestio*.

• **Пищеварение полостное** — бўшлиқ ҳазми.

• **Пищеварение пристеночное** — девор ҳазми.

• **Пищеварительный тракт**; син.: алиментарный канал, желудочно-кишечный тракт, пищева-рительная трубка, пищеварительный канал — овқат ҳазм қилиш йўли; син. меъда-ичак йўли — *tubus digestorius*.

• **Пишевод** — қизилўнгач — *esophagus*.

• **Пишеводно-трахеальный свищ** — қизилўнгач-кекирдақ оқмаси — *fistula esophagotrachealis*.

• **Пишеводный свищ** — қизилўнгач оқмаси — *f.esophagea*.

• **Пищевое насыщение** — тўйиниш; син. тўйиниш ҳисси.

• **Пищевое отравление**; син.: пищевая интоксикация, пищевой токсикоз — овқатдаи заҳарланиш — *intoxicatio*.

• **Пищевые вещества** — озиқ моддалар — *nutrientia*.

• **Пищевые привычки** — овқатланиш удуми

• **Плавание** — сузиш I.

• **Планирование семьи** — оилани режалангириш.

• **Пластырь** — малҳам; Ик. номи Малҳам дори — *emplastrum*.

• **Пластырь** — малҳам дори; Ик. номи Малҳам — е.

• **Плевательница** — туфдон.

- Плевок — тупук.
- Плечо — елка — *brachium*.
- Плёнка — парда — 4.
- Плод — ҳомила; син. бола — *fetus*.
- Плодное яйцо — ҳомила тухуми; син. тухум II — *ovum*.
- Плодные оболочки — қоғонок; син. ҳомила пардалари — *membranae fetales*.
- Плодный пузырь — ҳомила пуфаги — *vesica fetalis*.
- Плоская бородавка; син. юношеская бородавка — ясси сўгал; син. ёшлар сўгали — *verruca plana*.
- Плоская грудная клетка — ясси кўкрак қафаси — *thorax planus*.
- Плоская оспа — ясси чечак — *variola vera plana*.
- Плоский сустав — ясси бўғим — *articulatio p.*
- Плоский таз — ясси чаноқ — *pelvis p.*
- Плоский таз общесужённый — ҳар томонлама тор ясси чаноқ.
- Плоский таз простой — ясси оддий чаноқ — *p. simplex plana*.
- Плоскостопие — туянайиоқ; син. яссиоёқ — *p. es planus*.
- Плюнуть — тушлаш; син.: туиуриш, туфлаш.
- Пневмония; син. воспаление легких — зотилжам; син. ўпка шамоллаши — *pneumonia*.
- Побочное действие лекарства — дори ножўя таъсири.
- Поведение — хулқ.
- Поверхностное дыхание — юзаки нафас — *respiratio superficialis*.
- Поверхностный панариций — юза хасмол — *paronychium superficiale*.
- Повешение — осип.
- Поводок — жилов — *habenula*.
- Повреждение (-я) I — жароҳат I — *laesio, laesiones*.
- Повреждение (-я) I — жароҳатланиш I.
- Повреждение II; Травма — жароҳат II; Ас. т. Шикаст — *trauma*.
- Повреждение II; см. Травма — жароҳатланиш II; Ас. т. Шикастланиш — *trauma*.
- Повязка — боғлам — *fascia*.
- Подвздошная кишка — ёнбош ичак — *ileum*.

- Подводная область — ёнбош; ёнбош соҳаси.
- Подвижный — иитрак.
- Подворный обход — уйма-уй кўздан кечириш; син. уйма-уй юриб кўздан кечириш.
- Подёргивание — учиш.
- Подёргивание век — кўз учиши, қовоқ учиши.
- Подкожное вливание — тери остига қуйиш — *infusio subcutanea*.
- Подкорковое слабоумие — пўстлоқ ости ақлнастлиги — *dementia subcorticalis*.
- Подмышечная впадина — қўлтиқ — *axillaris, -e*.
- Подмышечная область; син. иодкрыльцовая область — қўлтиқ соҳаси — *regio axillaris*.
- Подмышечная опрелость — қўлтиқ ости бичилиши — *intertrigo a.*
- Подмышечная складка задняя; син. иодкрыльцовая складка задняя — ортки қўлтиқ бурмаси — *plica a. posterior*.
- Подмышечная складка передняя; син. иодкрыльцовая складка передняя — олди қўлтиқ бурмаси — *p.a. anterior*.
- Подмышечная ямка — қўлтиқ чуқурчаси — *fossa a.*
- Подногтевой панариций — тириоқ ости хасмоли — *panaricium subunguale*.
- Подошва стопы — оёқ кафти — *planta pedis*.
- Подошва стопы — қадам II — *p.p.*
- Подошвенная бородавка; син. роговая бородавка — оёқ кафти сўғали; син. тери шох қавати сўғали — *verruca plantaris*.
- Подростковый период — ўсмирлик.
- Подросток — ўсмир.
- Подъязычный зоб — тил ости буқоғи — *struma sublingualis*.
- Пожилой возраст — кекса ёш; син. кекса.
- Позадиглоточный зоб — ҳалқум орқа буқоғи — *s. retropharyngea*.
- Позадиишеводный зоб — қизилўнғач орқа буқоғи — *s. retroeso phagea*.
- Позвонок — умуртқа — *vertebra, -ae*.
- Позвоночник; син. позвоночный столб — умуртқа поғонаси — *columna vertebralis*.
- Позвоночные; син. черепные — умуртқалилар — *Vertebrata*.

- Поздняя боль — кечки оғриқ — *dolor tarbus*.
- Позыв к дефекации — кучаниш.
- Позыв к дефекации — кучаниқ
- Позыв на рвоту — ўхчиш.
- Позыв на рвоту — ўхчиқ.
- Покальвание — сўзак II.
- Пол — жинс.
- Полая стопа — кавак оёқ панжа — *pes excavatus*.
- Ползучая язва; син. серпигиозная язва — ўрма-
ловчи яра — *ulcus serpens*.
- Поллюция — ихтилом — *pollutio*.
- Полная петрудоспособность — бутунлай меҳнатга яроқ-
сизлик.
- Полное выздоровление — бутунлай соғайиш.
- Полный вывих — тўла суяк чиқиши — *luxatio completa*.
- Половая абстиненция; син.: половое воздержан-
ние, половая депривация — жинсий тийилиш; Ик-
номи Жинсий абстиненция — *abstinentia sexualis*.
- Половая жизнь — жинсий ҳаёт.
- Половая зрелость — жинсий етуклик; син. балогатга
етганлик.
- Половая клетка — жинсий хужайра — *cellula sexualis*.
- Половая область — жинсий соҳа — *regio pudendalis*.
- Половая стерилизация хирургическая — ахталаш; син.:
ахта қилиш, бичиш.
- Половая холодность; син.: анафродизия, поло-
вая анестезия, сексуальная анестезия, фри-
гидность — мизож совуқлиги; син. жинсий совуқ-
лик — *frigiditas sexualis*.
- Половая щель — жинсий ёриқ — *gima pudendi*.
- Половое воспитание — жинсий тарбия.
- Половое извращение; син.: половая абберрация,
парафилия, перверсия — жинсий бузуқлик — *perversio
sexualis*.
- Половое развитие — жинсий ривожланиш.
- Половое размножение — жинсий кўпайиш.
- Половое созревание — жинсий етилиш; син. балогат-
га етиш — *pubertas*.
- Половое удовлетворение — жинсий қониқиш.
- Половой член — олат; син.: жинсий олат, за-
кар — *penis*.

• Половой член скрытый — яширинган жинсий олат — *p. occultus*.

• Половые губы большие; син. срамные губы большие — катта уятлик лаблар — *labia majora pudendi*.

• Половые губы малые; син. срамные губы малые — кичик уятлик лаблар — *l. minora p.*

• Половые органы; син.: гениталии, органы размножения, репродуктивные органы — жинсий аъзолар — *organum genitalia*.

• Половые органы внутренние — ички жинсий аъзолар — *o.g. interna*.

• Половые органы мужские — эркаклар жинсий аъзолари.

• Половые органы наружные — тапқи жинсий аъзолар — *o.g. externa*.

• Половые преступления — жинсий жиноят.

• Половые признаки — жинсий белгилар.

• Половые признаки вторичные — иккиламчи жинсий белгилар.

• Половые признаки первичные — бирламчи жинсий белгилар.

• Положение — ҳолат.

• Положение плода — ҳомила ҳолати — *situs*.

• Полоскание — чайиш — *gargarisma*.

• Полостное кровоизлияние — бўшлиққа қои қуйилиш — *haemorrhagia cavalis*.

• Полостное пищеварение — бўшлиқ ҳазми.

• Полость рта; син.: рот, ротовая полость — оғиз бўшлиғи; син. оғиз III — *cavum oris*.

• Полужидкая питательная среда — ярим суюқ озиқ муҳит.

• Полушарие — палла — *hemispherium*.

• Полушарие большого мозга; син. полушарие головного мозга — катта мия палласи; син. бош мия палласи — *h. cerebri*.

• Полос — кутб — *polus*.

• Помутнение в глазах — кўз тиниш.

• Помутнение стекловидного тела — шишасимой тана хираланиши — *opacitas corporis vitrei*.

• Понимание — тушуниш.

• Понос — ичкетиш — *diarrhoea*.

• Поперечнополосатая мышца — кўндаланг тарғил мушак — *musculus striatus*.

- Поперечно-суженный таз — кўндаланг тор чаноқ — *pelvis transversocontracta*.
- Поражение, заражение, повреждение — зарарланиш.
- Поражение, повреждение — шикастланиш II.
- Порез; син. надрез — кесик.
- Порог (в физиологии) — бўсага — *limen, inis, -n*.
- Порог полости носа — бурун бўшлиғи бўсагаси — *limen nasi*.
- Порок — нуқсон-1 — *vitium*.
- Порок развития; син.: врожденный порок, мальформация — ривожланиш нуқсоми; син. туғма нуқсон — *malformatio*.
- Порок сердца — юрак нуқсони — *vitium cordis*.
- Порок сердца врождённый — туғма юрак нуқсоми — *v.c. congenitum*.
- Порок сердца приобретённый — ортгирма юрак нуқсоми — *v.c.acquisitum*.
- Порошки — куқунлар; Ик. номи Куқун дори — *pulvis*.
- Порошок — куқун дори; Ик. номи Куқунлар — *pulvis*.
- Посев — экиш.
- Поседение; син. трихополиоз — соч оқариш — *canities*.
- Послабляющая клизма — ич юмшатовчи хўқна — *clysma purgativum*.
- Послед — йўлдош.
- Последствие — таъсирдан кейинги ўзгаришлар.
- Последовательный образ — гавдаланиб турувчи тасвир.
- Последовый период; син. третий период родов — йўлдош даври; син. туғруқ учинчи даври.
- Послеродовой период; син.: пуэрперальный период, пуэрперий — туғруқдан кейинги давр — *puerperium*.
- Послойный шов — қатлама чок.
- Посмертные изменения — ўлимдан кейинги ўзгаришлар.
- Посмертные повреждения — ўлимдан кейинги етказилган жароҳатлар.
- Постель — ўрин II.
- Постоянная лихорадка — доимий иситма — *febris continua*.
- Постоянная остановка кровотечения; син. окончательная остановка кровотечения — доимий қон тўхтатиш.
- Постоянное население — доимий аҳоли.
- Постоянные зубы — доимий тип (-лар) — *dens permnentes*.

• Посттравматическая глаукома — шикастланишдан кейинги кўксув — *glaucoma postraumaticum*.

• Посттрансфузионное осложнение — қон қуйиш асорати.

• Посыльный — югурдак.

• Пот — тер — *sudor*.

• Потёртость — пояфзал уриши — *dermatitis traumatica*.

• Потница — иссиқлик I — *miliaria*.

• Потовые железы — тер безлар — *glandula sudoriferae*.

• Потогонные средства — тер ҳайдовчи воситалар; син.: тер ҳайдовчи дорилар, тер ҳайдовчилар, тер ҳайдовчи моддалар — *hidrotica, diaphoretica*.

• Потоотделение — терлаш; син. тер чиқиши — *perspiratio sensibilis*.

• Потуги — кучаниқ.

• Потягиваться — керишиш.

• Походка — юриш.

• Походка аиста — лайлак юриш.

• Походка лисья — тулки юриш.

• Походка танцующая — рақссимон юриш.

• Почесуха — қичима II — *prurigo*.

• Почечная колика — буйрак санчиги — *colica renalis*.

• Почечная недостаточность — буйрак иши етишмаслиги — *insufficiencia*.

• Почечнокаменная болезнь; син.: нефролитиаз, уролитиаз — буйрак-тош касаллиги — *nephrolithiasis*.

• Почечный отёк — буйрак шиши — *oedema renale*.

• Почки — буйрак (-лар) — *ren*.

• Пояс верхней конечности; син. плечевой пояс — елка камари — *singulum membri superioris*.

• Пояс нижней конечности; син. тазовый пояс — тос камари — *s.m. inferioris*.

• Поясница — бел — *lumbus*.

• Правожелудочковая недостаточность; син. сердечная недостаточность правожелудочковая — ўнг қоринча иши етишмаслиги; син. юрак ўнг қоринчаси иши етишмаслиги.

• Правопредсердная недостаточность — ўнг бўлмача иши етишмаслиги; син. юрак ўнг бўлмачаси иши етишмаслиги.

• Предболезнь — касаллик олди.

• Предвестник — даракчи — *prodromus*.

- Предвестник болезни; син. продром — касаллик даракчиси — *prodromus*.
- Преддверие — даҳлиз — *vestibulum*.
- Преддверие влагалища — қии даҳлизи — *v. vaginae*.
- Преддверие гортани — ҳиқилдоқ даҳлизи — *v. laryngis*.
- Преддверие носа — бурун даҳлизи — *v. nasi*.
- Преддверие рта — оғиз даҳлизи — *v. oris*.
- Преддверно-улитковый орган; син.: орган слуха и равновесия, ухо — эшитув ва мувозанат аъзоси, қулоқ; Ас.т. Даҳлиз-чиғайоқ аъзоси — *organum vestibulocochleare*.
- Предлежание плода головное — ҳомила боши билан келиши — *praesentatio cephalica, p. capitis*.
- Предлежание плода затылочное — ҳомила энсаси билан келиши — *p. occipitalis*.
- Предлежание плода коленное — ҳомила тиззаси билан келиши — *p. genu*.
- Предлежание плода лицевое — ҳомила юзи билан келиши — *p. faciei*.
- Предлежание плода лобное — ҳомила пешонаси билан келиши — *p. frontis*.
- Предлежание плода ножное — ҳомила оёғи билан келиши — *p. pedis*.
- Предлежание плода переднеголовное; син. предлежание плода переднетеменное — ҳомила бош тепа-си билан келиши; син. ҳомила бош тепа суяги билан келиши — *p. cephaloanterior*.
- Предлежание плода тазовое — ҳомила тоси билан келиши; син. ҳомила думбаси билан келиши — *p. pelvis*.
- Предменструальная боль — ҳайз олди оғриғи — *dolor praemenstrualis*.
- Предсердие — юрак бўлмачалари — *atrium cordis*.
- Предсердие левое — юрак чап бўлмачаси — *a. sinistrum*.
- Предсердие правое — юрак ўнг бўлмачаси — *a. dextrum*.
- Предсердно -желудочковый клапан левый; син.: атриоventрикулярный клапан левый, двустворчатый клапан, митральный клапан — чап бўлмача-қоринча қоққоғи; син.: икки тавақали юрак қоққоғи — *valva atrioventricularis sinistra*.
- Предсердно-желудочковый клапан правый; син.: атриоventрикулярный клапан правый, трех-

створчатый клапан — ўнг бўлмача-қоринча қопқоғи; син. уч тавақали юрак қопқоғи — *v. a. dextra*.

• Преждевременное отхождение вод — қоғоноқ суви олдин кетиб қолиши.

• Преждевременное поседение; син. пресенильное поседение — эрта соч оқариш — *sanities praematura*.

• Преждевременное старение — эрта қариш — *senescentia*.

• Препубертатный возраст; син. школьный возраст младший — кичик мактаб ёши — *praepubertas*.

• Прервавшаяся беременность — узилган ҳомиладорлик.

• Прерывистая ломота — зирқироқ; син.: зирқ-зирқ офриқ, зирқироқ офриқ, сирқироқ, сирқ-сирқ офриқ.

• Престарелая старуха — мункиллаб қолган кампир.

• Престарелый старик — мункиллаб қолган қария.

• Прививка — эмлаш.

• Привкус — бегона таъм.

• Привыкание — ўрганиш.

• Привычный вывих — одатланган чиқиш — *luxatio habitualis*.

• Привычный запор — одатланган қабзият; син. одат қабзияти — *constipatio h.*

• Придатки кожи — тери ортиқлари — *appendices cutis*.

• Придаток — ортиқ II.

• Приём — амал.

• Прижигание — куйдириш — *cauterisatio*.

• Прижизненные повреждения — ўлимгача етказилган жароҳатлар.

• Признак — белги; син. аломат.

• Прикус — тишлар жипслиги; син.: тиш жипслашуви — *occlusio*.

• Приливы — қон югуриш; син. қон қуйилиш II.

• Принудительное лечение — мажбурий даволаш.

• Приобретённый — орттирма — *acquisita*.

• Приобретённый свищ — орттирма оқма; син. орттирилган оқма — *fistula acquisita*.

• Припадок — тутқаноқ; син.: тутқалоқ, қуёнчиқ — *accessus*.

• Пристеночное пищеварение — девор ҳазми.

• Приступ — хуруж — *accessus*.

- **Приступ глаукомы острый**; син.: декомпенсированная глаукома, острая глаукома — **ўтқир кўксув хуружи**; син. ўтқир кўксув — **a. glaucomatis acutus**.
- **Присыпка** — **сепма**; Ик. номи **Сепма дори** — **aspersio**.
- **Присыпка** — **сепма дори**; Ик. номи **Сепма** — **aspersio**.
- **Причина болезни** — **касаллик сабаби** — **causa morbus**.
- **Причина смерти** — **ўлим сабаби** — **causa mortis**.
- **Проба с задержкой дыхания** — **нафасни тутиб туриб синаш**; син. нафасни тутиб синаш.
- **Проба фланговой походки** — **ёнига юргизиб синаш**; син. ёни билан юргизиб синаш.
- **Пробка** — **тиқин I**.
- **Пробка миндаины** — **тиқин II**; Ас. т. **Муртак беги тикини**.
- **Пробный завтрак** — **синама понушта**.
- **Пробный завтрак сахарный** — **қанди синама понушта**.
- **Пробный обед** — **синама туплик**.
- **Пробуждение ото сна** — **уйғониш**.
- **Проводимость** — **ўтказувчанлик I** — **conductio**.
- **Прогноз болезни** — **касаллик оқибати** — **prognosis**.
- **Продолговатый мозг** — **узунчоқ мия** — **medulla oblongata**.
- **Продольное плоскостопие** — **бўйлама туяпайпоқ** — **pes planus longitudinalis**.
- **Продольный перелом** — **бўйлама синиш** — **fractura I**.
- **Произвольная память** — **ихтиёрий хотира**.
- **Произвольное движение**; син. сознательное движение — **ихтиёрий ҳаракатлар**; син. онгли ҳаракатлар.
- **Произвольное запоминание** — **ихтиёрий эслаб қолиш**.
- **Пролежень**; син. декубитальная гангрена — **ётоқяра** — **decubitus**.
- **Промежностно-влагалищный свищ** — **чот-қин оқмаси** — **fistula perineovaginalis**.
- **Промежность** — **чот**; син. бут — **perineum**.
- **Промежуточный обмен**; син. межуточный обмен — **оралиқ алмашинуви**.
- **Промывание** — **ювиш**.
- **Промывание желудка** — **меъда ювиш**.
- **Промывание мочевого пузыря** — **қовуқ ювиш**.
- **Промывание раны** — **жароҳат ювиш**.
- **Промывание уха** — **қулоқ ювиш**.
- **Проникающее ранение** — **тешилган жароҳатлапиш**.

- Проницаемость — ўтказувчанлик II.
- Прорезывание головки плода — ҳомила боши чиқиши.
- Прорезывание зуба — тиш чиқиши I.
- Простая глаукома — оддий кўксув — *glaucoma simplex*.
- Простая диспепсия; син.: алиментарная диспепсия, нетоксическая диспепсия — оддий ширзада — *dyspepsia s.*
- Простейшие — содда жониворлар; син. содда жонзотлар — *Protozoa*.
- Пространственное зрение — фазодаги кўрув; син. фазодаги кўриш.
- Простуда — шамоллаш I — *refrigeratio*.
- Протез — ясама аъзо; Ик. номи Протез — *prothese*.
- Противовоспалительные средства — яллигланишга қарши воситалар; син.: яллигланишга қарши дорилар, яллигланишга қарши моддалар — *antiphlogistica*.
- Противоглистные средства; син.: антигельминтики, антигельминтные средства — тижжага қарши воситалар — *antihelminthica*.
- Противогрибковые средства — замбуруеларга қарши воситалар — *antimycotica*.
- Противозачаточные средства; син. контрацептивы — бўйида бўлишга қарши воситалар — *contraceptiva, anticoncipientia*.
- Противозачаточный колпачок — бўйида бўлишга қарши калпоқча.
- Противокашлевые средства — йўталга қарши воситалар — *antitussica, antibechica*.
- Противомаларийные средства — безгакка қарши воситалар — *antimalarica*.
- Противоопухолевые средства; син. антибластомные средства — ўсмага қарши воситалар — *antitumoralia, antineoplasitica*.
- Противопоказания — монеликлар; син. қаршиликлар.
- Противосифилитические средства — захмга қарши воситалар — *antisymphilitia*.
- Противотуберкулёзные средства — силга қарши воситалар — *antituberculosa*.
- Противоядия; син. антидоты — зиддизаҳар (-лар) — *antidota*.

- Проток — йўл - I — ductus.
- Проток околоушной железы; син. околоушной проток — кулоқ ён беги чққарув йўли — d.parotideus.
- Профессиональная патология I; син. профессиональные болезни I — касб касалликлари I; Ас.т. Касб патологияси I — pathologia professionalis.
- Профессиональная патология II; син. профессиональные болезни II — касб касалликлари II; Ас.т. Касб патологияси II.
- Профессиональное отравление — касбдан заҳарланиш — intoxicatio professionalis
- Профессиональные болезни III — касб касалликлари III; син. касбга алоқадор касалликлар — morbi professionnelles.
- Профессиональные угри — касб ҳусибузари — acne professionalis.
- Проход — йўлак — meatus.
- Пройодимость — ўтказувчанлик III.
- Процедура — муолажа I.
- Прыгающий зрачок — сакровчи қорачиқ — pupilla saltans.
- Прыш, болячка — сизлогич II.
- Прямая кишка — кўтон; Ик. номи Тўғри ичак — rectum.
- Прямое внушение — бевосита таъсир кўрсатиш — suggestio recta.
- Прямое раздражение — бевосита таъсирланиш.
- Прямое раздражение — бевосита таъсирлаш.
- Прямокишечная колика; син. ректальная колика — кўтон санчиги — colica rectalis.
- Псевдораствор — сохта эритма — pseudosolutio.
- Псевдоэрозия шейки матки; син. эрозия шейки матки ложная — бачадон бўйни сохта яланиши — pseudoerosio cervicis uteri.
- Психиатрическая больница — руҳий касалликлар касалхонаси.
- Психика; син. психическая деятельность — руҳ, руҳият I — psychikos.
- Психические болезни; син. душевные болезни — руҳий касалликлар — morbi psychici.
- Психические процессы — руҳий жараёнлар.
- Психический больной; син. душевнобольной — руҳий бемор; син. жинни — aegrotus, patiens psychicus.
- Психический распад — руҳий таназзул.

- Психическое состояние — рухий ҳолат — *status psychicus*.
- Психоневрологическая больница — рухий-асаб касаллик-лари касалхонаси.
- Птичье лицо — купноз.
- Пубертатный возраст; син.: подростковый возраст, школьный возраст старший — ўсмирлик ёши; син. катта мактаб ёши — *pubertas*.
- Пузырно-влагалищный свищ — қовуқ-қин оқмаси — *fistula vesicovaginalis*.
- Пузырно-влагалищно-ректальный свищ — қовуқ-қин-кўтон оқмаси — *f. vesicovaginorectalis*.
- Пузырно-маточно-влагалищный свищ — қовуқ-бачадон-қин оқмаси — *f. vesicouterovaginalis*.
- Пузырно-прямокишечный свищ — қовуқ-кўтон оқмаси — *f. vesicorectalis*.
- Пузырно-пупочный свищ — қовуқ-киндик оқмаси — *f. vesicoumbilicalis*.
- Пузырно-шеечный свищ — қовуқ-бачадон бўйни оқмаси — *f. vesicocervicalis*.
- Пузырный занос; син. хорионаденома — елбўғоз — *mola hydatidosa*.
- Пузырчатка — пўрсилдоқ яра; Ас. т. Пемфигус; Ик. номи Пуфакчалар тошмаси — *pemphigus*.
- Пузырчатка — пуфакчалар тошмаси; Ик. номи Пўрсилдоқ яра; Ас. т. Пемфигус — *pemphigus*.
- Пузырчатка новорожденных эпидемическая — чилла-яра; Ас. т. Эпидемик чиллаяра — *p. neonatorum epidemicus*.
- Пузырчатка старых — қариялар пуфакчали тошмаси; Ас. т. Қариялар пемфигуси.
- Пузырь, волдырь — қавариқ I — *bulla*.
- Пузырь I — пуфак I — *bulla*.
- Пузырь II — пуфак II.
- Пулевые шишцы — ўқ қисқичи.
- Пупок — киндик I — *umbilicus*.
- Пупочная грыжа — киндик чурраси — *hernia umbilicis*.
- Пупочное кровоотечение — киндикдан қои оқиш; син. киндик қонаши — *haemorrhagia u.*
- Пупочный канатик; син. пуповина — киндик тизим-часи; син. киндик II — *funiculus u.*
- Пустула; син. гнойничок — мадда; Ас. т. Пустула — *pustula*.
- Путь (-и) — йўл (-лар) II — *tractus*.

- Пучок (-ки) — тутам (-лар); син. даста — *fasciculus*, -i.
- Пушковые волосы — тук (-лар) — *lanugo*.
- Пушок — момиқ тук — *villus*.
- Пятно (-а) — дог (-лар) — *macula*, -ae.
- Пятно сетчатки; син. жёлтое пятно — түр парда доғи; син. сариқ доғ — *macula*.
- Пяточная шпора; син. костная шпора — товоп пихи; син. суюк пихи — *calcan calcaneum*.

Р

- Радикулит — бод; Ас. т. Радикулит — *radiculitis*.
- Радужка; син. радужная оболочка — ранг парда — *iris*.
- Развитая глаукома — ривожланган кўксув — *glaucoma evolutum*.
- Развратник — бузуқ эркак.
- Развратница — бузуқ аёл.
- Развратные действия — бузуқлик ҳаракатлари.
- Развращенность — бузуқлик.
- Разгибание — ёзиш — *extesio*.
- Разгибающая мышца — ёзувчи мушак — *muskulus extensor*.
- Раздражающие средства; син. отвлекающие средства — таъсирловчи воситалар; син.: чалфитувчи воситалар, чалфитувчи даво — *irritantia*.
- Раздражение — қитиқланиш.
- Раздражение — таъсирлаш.
- Раздражимость — таъсирланишлик II.
- Раздражитель — таъсирловчи.
- Раздражительность — таъсирчанлик — *erethismus*.
- Раздражительность — кўзгалувчанлик II — *erethismus*.
- Раздробленный перелом — майдаланиб синиш — *tractura conquessata*.
- Разложение — чириш.
- Размножение — кўпайиш — *reproductio*.
- Размозжение — мажақланиш — *conquessatio*.
- Разрез — кесиб очиш — *incisio*.
- Разрез лампасный — ҳошияли кесиш.
- Разрыв — ёрилиш I — *ruptura*.

- Разрыв промежности — чот йиртилиши; син. бут йир-тилиши — г. *perinei*.
- Разрыв сердца; син.: кардиорексис, разрыв сердца внешний — юрак ёрилиши; син. ташқи юрак ёрилиши — г. *cordis*.
- Разрыв сердца внутренний — ички юрак ёрилиши — г.с. *interna*.
- Районная больница центральная — марказий туман касалхонаси
- Рак — ёмон шиш; Ас. т. Рак — *carcinoma, cancer*.
- Рак — саратон; Ас. т. Рак — с., с.
- Раковина — чиганоқ II — *cochlea*.
- Ракообразные — қисқичбақасимонлар — *Crustaceae*.
- Рана — жароҳат III — *vulnus*.
- Рана — яра — v.
- Ранение — жароҳатланиш III — *vulneratio*.
- Раненый — ярадор.
- Ранорасширитель — жароҳат кенгайтиргич.
- Ранняя боль — эртаки оғриқ — *dolor praecox*.
- Распылитель; син. дезинфекционный аппарат распыливающий — чанглагич .
- Рассечение — тилиш I — *discissio*.
- Расстройство кровообращения — қои айланиш бузилиши.
- Расстройство питания — овқатланиш бузилиши.
- Расстройство пищеварения — овқат ҳазм қилиш бузилиши.
- Раствор — эритма дори; Ик. номи Эритмалар — *solutio*.
- Растворители I — эритувчилар — *solvens*.
- Растворитель II — эритгич.
- Растерянность — паришонлик.
- Растяжение — чўзилиш II.
- Растяжение сухожилий — пай чўзилиши; син. эт чўзилиши .
- Расширитель — кенгайтиргич.
- Расширитель глотки — ҳалқум кенгайтирувчи мушак — *musculus dilatator pharyngis*.
- Расщелина — ёриқ — *fissura*.
- Расщелина — йириқ — f.
- Расщелина — йиртиқ — f.
- Расщелина губы; син.: заячья губа, незарашенные губы, хейлосхизис — лаб йиртиғи; син.: йиртиқ лаб, қуёнлаб — *labium fissum, cheiloschisis*.
- Расщелина лица — юз йиртиғи — *protoproschisis*.

• **Расщелина нѣба**; син.: волчья пасть, палатосхизис — **танглай йиртиги**; син.: бӯриогиз, танглай ёриги, танглай кемтиги — **palatoschismus, polatum fissum, uganoschisis**.

• **Расщепление (в генетике)**; син. сегрегация — **ажралиш — segregatio**.

• **Расщепление носа**; син. нос дога — **бурун ажралиши**; айри **бурун**.

• **Рахит** — мечкай II; Ас. т. **Рахит** — **rhachitis, rachitis**.

• **Рахит** — мечал; Ас. т. **Рахит** — г., г.

• **Рваная рана** — **йиртилган жароҳат** — **vulnus laceratum**.

• **Рвота** — **қусиш — vomitus**.

• **Рвота беременных** — **ҳомладорлар қусиши — emesis gravidarum**.

• **Рвота беременных неукротимая**; син. рвота беременных чрезмерная — **тўхтатиб бўлмайдиган ҳомладорлар қусиши**; син.: ҳомладорлар тўхтовсиз қусиши — **hyperemesis gravidarum**.

• **Рвотная масса** — **қусуқ**.

• **Рвотные средства** — **қустирувчи воситалар**; син.: қустирувчи дорилар, қустирувчилар, қустирувчи моддалар — **emetica, vomitiva**.

• **Ребѣнок** — **бола I**.

• **Рѣберные ножницы**; син.: костотом, ножницы-кусачки рѣберные — **қовурга қайчи**.

• **Рѣберный горб** — **қовурга букри — gibbus costalis**.

• **Рѣберный нож**; син.: хрящевой нож, хрящевой рѣберный нож — **қовурга пичоқ**.

• **Ревнивый** — **рашкчи**.

• **Ревность** — **рашк**.

• **Режущая игла** — **кесувчи игна**.

• **Ректальная гонорейя** — **қўтон сўзаги**; Ик. номи **Тўғри ичак сўзаги — gonorrhoea rectalis**.

• **Репродуктивный возраст** — **туғиш ёши**.

• **Ресницы** — **киприк (-лар) — cilia**.

• **Рецидив** — **қайталаниш**; Ик. номи **Рецидив — recidivum**.

• **Рецидивирующая лихорадка** — **қайталанувчи иситма — febris recidiva**.

• **Рецидивирующий столбняк** — **қайталанувчи қоқшол — tetanus recidivus**.

• **Речь** — **нутқ**.

• **Речевое дыхание** — **нутқ нафаси**.

• **Ржавая мокрота** — **зангсимон балгам — sputum rubiginosum**.

• **Ринит**; син. насморк — **тумов**; Ик. номи **Ринит — rhinitis**.

- Рог — шох — согпи.
- Роговица; син. роговая оболочка — шох парда; син. муғуз парда — согпеа.
- Родильница I — туғған аёл; син. туққан аёл — риегрега.
- Родильница II — чиллали аёл; син. чиллали она — р.
- Родничок — лиқилдоқ; син. бош лиқилдоғи, калла лиқилдоғи — fonticulus
- Родовая опухоль — туғруқ ўсмаси.
- Родовой паралич — туғруқ фалажи — paralysis parturientium.
- Родовой перелом; син. акушерский перелом — туғруқда синиш.
- Родовые осложнения — туғруқ асоратлари.
- Роды; син. родовой акт — туғруқ — partus.
- Рожа — сарамас — erysipelas.
- Рождаемость — туғилишлик; син. туғилиш II.
- Рождение — туғилиш I.
- Роженица — туғувчи аёл — parturiens.
- Рожистое воспаление — сарамасли яллиғланиш.
- Розовые угри; син. красные угри — пушти ҳуснбузар; син. қизил ҳуснбузар — acne rosacea.
- Рост — ўсиш I.
- Ротовая область; син. область рта — оғиз соҳаси; син. оғиз атрофи — regio oralis.
- Ротовое отверстие; син. ротовая щель — оғиз I; Ас. т. Оғиз ёриғи — gima oris.
- Ротовое отверстие; син.: рот, ротовая щель — оғиз ёриғи; син.: оғиз I, оғиз бўшлиғининг олд «оғзи» — г.о.
- Рубец; син. рубцовая ткань — чандиқ; син. чандиқ тўқима — cicatrix.
- Рубец (рубцы) — тиртиқ.
- Рубцевание — чандиқланиш — cicatrisatio.
- Рукоятка — даста I.
- Ручной шов — қўл чок.
- Рыбье лицо — балиқюз.
- Рыбий рот — балиқоғиз.
- Рыхлая мышца — салқи мушак.
- Рыхлая щека — салқи лунж.
- Рыхлое веко — салқи қовоқ.
- Рыхлое лицо — салқи юз.
- Рыхлые мышцы — шалвир мушаклар.
- Рыхлый — салқи.

С

- Саккадированное дыхание; син. прерывистое дыхание — тугилиб қоладигап нафас *фр. saccade* — узилиш, тугилиш.
- Сальная железа — ёғ без — *glandula sebacea*.
- Сальная селезёнка — ёғли талоқ — *lien lardaceus*.
- Сальник — чарви — *omentum*.
- Самовнушение; син. ауто-суггестия — ўзига таъсир кўрсатиш; син.: ўзига ўзи таъсир кўрсатиш; ўзини ўзи ишонтириш — *autosuggestio*.
- Самоконтроль — ўзини назорат қилиш.
- Самолечение — ўзини даволаш; син. ўзини ўзи даволаш.
- Самооговор — ўзини жазога тортиш.
- Самооценка — ўзини баҳолаш.
- Самоиовреждение — ўзини шикастлаш.
- Самопомощь — ўзига ёрдам кўрсатиш; син. ўзига ўзи ёрдам кўрсатиш.
- Саморегистрация — ўзини қайд қилиш
- Самосознание — ўзини онгли тушуниш
- Самоубийство — ўзини ўлдириш; син.: ўзини ўзи ўлдириш, ўз-ўзини ўлдириш — *suicidium*.
- Самоунижение — ўзини таҳқирлаш
- Самоутверждение — ўзини тасдиқлаш
- Самочувствие — аҳвол
- Сап — манқа — *malleus*.
- Сап верхних дыхательных путей — юқори нафас йўллари манқаси
- Сахарный диабет; син.: сахарная болезнь, сахарное мочеизнурение — қанд касаллиги; Ас. т. Қандли диабет — *diabetes mellitus*.
- Сбор; син. чай — йиғма; син. чой — *species*.
- Сбор; син. чай — йиғма дори; син. чой дори — *s*.
- Свежая гонорея — янги сўзак — *gonorrhoea recens*.
- Сверхценная ревность — носоглом рашк.
- Световая оспа; син. Базена оспа световая — ёруғлик чечаги — *hydroa vacciniiforme, h. vestivall*.
- Светозащитные очки — ёруғлик кўзойнаги.
- Свёртывание крови — қои ивиши.
- Свищовая колика — кўргошин санчиғи — *colica plumbea*.
- Свищ — оқма — *fistula*.

• Свищ заднего прохода — дурваза оқмаси; син. ортки чиқарув тешиги оқмаси; Ик. номи **Ортки чиқарув йўли оқмаси** — *f. ani*.

• Свищ наружного уха — ташқи кулоқ оқмаси — *f. auris*.

• Свободное дыхание — эркин нафас.

• Свободные движения — эркин ҳаракатлар.

• Свободный лоскут — озод қийқим.

• Свод; син.: арка, купол — **гумбаз II**; син. арк — *fornix, cupula*.

• Свод влагалища — қин гумбази — *f. vaginae*.

• Свод глотки — ҳалқум гумбази — *f. pharyngis*.

• Связка (-и) — бойлам (-лар); син. боғич II — *ligamentum, -a*.

• Сгибание — букиш — *flexio*.

• Сгибающая мышца — букувчи мушак — *musculus flexor*.

• Стулок — лахта; син. ивиқ — *coagulum*.

• Сдавление — эзилиш — *compressio*.

• Сдавление головного мозга; син. компрессия головного мозга — бош мия эзилиши; син. бош мия қисилиши — *c. cerebri*.

• Сдавление лёгкого; син. пневмопрессия — ўпка эзилиши — *pneumocompressio*.

• Сдача крови — қои бериш.

• Седалище — қуймуч; син. ўтиргич.

• Седалищная грыжа — қуймуч чурраси — *hernia ischiadica, ischiocele*.

• Седалищная кость — қуймуч суяги; син. ўтиргич суяги — *os ischii*.

• Седативные средства; син. успокаивающие средства — тинчлантирувчи воситалар; син.: тинчлантирувчи дорилар; тинчлантирувчи моддалар; Ас. т. Седатив воситалар — *sedativa*.

• Седловидный нос — эгар бурун — *nasus selliformis*.

• Седловидный сустав — эгарсимон бўғим — *articulatio sellaris*.

• Седловидный череп; син. клиноцефалический череп — эгарсимон калла — *cranium clinoccephalicum*.

• Сезонная боль — мавсумий оғриқ

• Сексология — ишқибозлик I; Ас. т. Сексология — *sexologia*.

• Слезёнка — талоқ; син. қора жигар — *lien*.

• Семейная болезнь — оилавий касаллик.

• Семейная гонорея — оилавий сўзак — *gonorrhoea familiaris*.

• Семейная медицинская сестра — оила ҳамшираси.

• Семейный врач — оила шифокори; Ас. т. Оила врач.

- Семенник; Ас.т. Яичко — мюак; син.: жинсий без, уругдон, — *testis*.
- Семенник; яичко — уругдон; Ас. т. Мюак — *testis*.
- Семенной пузырьк — уруф пуфакчаси; син. уруг пуфаги — *vesicula seminalis*.
- Семья — оила.
- Семя — уруф — *semen*.
- Сердечная недостаточность — юрак иши етишмаслиги — *insufficiencia cordis*.
- Сердечная трубка — юрак найчаси — *cor tubulare simplex*.
- Сердечно-лёгочная недостаточность; син.: кардиопульмональная недостаточность, кардиопульмональный синдром, сердечно-легочный синдром — юрак-ўнка иши етишмаслиги — *insufficiencia cardiopulmonalis*.
- Сердечно-сосудистая недостаточность — юрак-томир иши етишмаслиги — *i. cardio-vascularis*.
- Сердечно-сосудистая хирургия; син. кардиоваскулярная хирургия — юрак-томир жарроҳлиги.
- Сердечно-сосудистые средства — юрак-томир воситалари; син.: юрак-томир дорилари; юрак-томир моддалари — *cardiovascularia*.
- Сердечно-сосудистый хирург — юрак-томир жарроҳи.
- Сердечный выступ — юрак дўнглиги — *prominentia cardiaca*.
- Сердечный отёк — юрак касаллиги шиши; син. юрак-ка алоқадор шиш — *oedema cardiacum*.
- Сердечный толчок — юрак тепкиси; син. юрак тешиши — *ictus cordis*.
- Сердечный толчок куполообразный — гумбазсимон юрак тепкиси .
- Сердечный толчок отрицательный — юрак манфий тепкиси — *i.c. negativus*.
- Сердечный удар — юрак уриши.
- Сердце — юрак; син.: қалб, дил — *cor*.
- Сердцебиение; син. сердечная гонка — юрак ўйнаши; син. дил ўйнаши — *palpitatio cordis*.
- Серная пробка — қулоқ чирки тиқини; син. қулоқ кири тиқини.
- Серое опеченение; син. белое опеченение — куланг жигарланиш; син. оқ жигарланиш.
- Сестра-хозяйка — хўжалик ҳамшираси.
- Сетчатка; син. сетчатая оболочка — тўр парда — *retina*.
- Сечение — ёриш — *tomia*.

- Сибирезвенный струн — куйдирги қоракўтири — *eschara anthracica*.
- Сибирская язва — куйдирги; син. хавфли ҳўп поз — *anthrax*.
- Сила — куч.
- Сила мышцы — мушак кучи.
- Система — тизим I; Ик. номи Система — *systema*.
- Система организма — тизим II; Ик. номи Организм системаси.
- Сифилис — захм I — *syphilis*.
- Сифилитическая желтуха — захм саргаймаси — *icterus sphyiliticus*.
- Сквозное ранение — тешиб ўтган жароҳатланиш.
- Сквозняк — елвизак.
- Складка — бурма — *plica*.
- Складка кожи — тери бурмаси.
- Складчатый язык — бурмали тил — *lingua plicata*.
- Склера; син. белочная оболочка глаза — оқ парда; син. кўз оқ пардаси. Ас. т. Склера — *sclera*.
- Скоропостижная смерть; син. внезапная смерть — бевақт ўлим — *mors subita*.
- Скорость кровотока объёмная — қон оқими ҳажм тезлиги.
- Скорпионы — чаёнлар — *Scorpiones*.
- Скрофулос; син. золотуха — ширинча — *scrofulosis*.
- Скрывающийся зуб; син. ныряющий зуб — яширинган буқоқ; син. шўнгиган буқоқ.
- Скрытая кровь — яширин қон — *sanguis occultus*.
- Скрытый отёк — яширин шим — *oedema latens*.
- Скрытый сифилис; син. латентный сифилис — яширин захм; син. латент захм — *syphilis latens*.
- Скрытый сифилис поздний — кечки яширин захм — *s. l. tarda*.
- Скрытый сифилис ранний — эртаки яширин захм — *s. l. praesox*.
- Скула — ёноқ; син. юз — *zuga ma*.
- Слабительные средства — сурги воситалар; син.: сурги дорилар; сургилар, сурги моддалар — *laxantia, laxativa*.
- Слабоумие — ақнастлик — *dementia*.
- Слабый ребёнок — нимжон бола.
- Слезный мешок — ёш қони — *saccus lacrimalis*.
- Слезотведение — ёш чиқариб юбориш.
- Слезотделение; син. слезовыделение — ёш ажралиш; син.: ёш ажратиш, ёш ҳосил бўлиш ва ҳ.
- Слезотечение — ёш оқиш — *lacrimatio*.
- Слёзная железа — ёш без — *glandula lacrimalis*.

- Слѣзная жидкость; син. слеза — ёш III; син. кўз ёши — *lacrima*.
- Слѣзный аппарат; син. слѣзные органы — ёш абзолари; Ас. т. Ёш аииарати — *apparatus lacrimalis*.
- Слепая кишка — кўричак — *cecum*.
- Слепой — кўр; син. сўқир.
- Слепота; син.: абсолютная слепота; медицинская слепота; полная слепота — кўрлик; син.: бутунлай кўрмаслик, сўқирлик — *caecitas*.
- Сливная оспа — чапанувчи чечак — *variola vera confluens*.
- Слившиеся зубы — бирикма тиш; син. қўшилма тиш — *dens confusi*.
- Слизеобразование — шиллик ҳосил бўлиш.
- Слизистая железа — шиллик без — *glandula mucosa*.
- Слизистая колика; син.: кишечная колика слизистая, слизистая колика псевдомембранозная, перепончатый колит, псевдомембранозный колит, слизисто-перепончатый колит, слизистый колит, синдром раздраженной толстой кишки — шиллик санчиги; син. ичак шиллиги санчиги — *colica mucosa*.
- Слизистая мокрота — шиллик балгам — *sputum mucosum*.
- Слизистая оболочка — шиллик иарда — *tunica mucosa*.
- Слизь I — шиллик I; син. шилимшиқ — *mucus*.
- Слизь II — шиллик II — *mucus*.
- Слизь с кровью — ялқув.
- Словесная память — сўз хотира.
- Словесное внушение; син. вербальное внушение — гаи билан таъсир кўрсатиш; син. сўз билан таъсирлантириш — *suggestio verbalis*.
- Слоиовость — филоёк; син. фил касаллиги — *elephantiasis*.
- Слух — эшитув; син. эшитиш — *auditus*.
- Слуховая память — қулоқ хотира.
- Слуховое отверстие — эшитув тешиги; син. қулоқ тешиги — *porus acusticus*.
- Слуховое отверстие внутреннее — ички қулоқ тешиги — *p.a. internus*.
- Слуховое отверстие наружное — ташқи эшитув тешиги — *p.a. externus*.
- Слуховой проход — эшитув йўлаги — *meatus acusticus*.
- Слуховой проход внутренний — ички эшитув йўлаги — *m.a. internus*.
- Слуховой проход наружный — ташқи эшитув йўлаги — *m.a. externus*.
- Слухоиёмота — карсиз соқовлик — *audimutitas*.

- Слопа — сўлак — *saliva*.
- Слюнная колика — сўлак санчиги — *calica salivaria*.
- Слюнно-каменная болезнь; син. сиалолитиаз — сўлак-тош касаллиги — *sialo-lithiasis*.
- Слюнной свищ — сўлак оқмаси — *fistula salivaria*.
- Слюнные железы — сўлак безлар — *glandulae salivares*.
- Слюнные тельца — сўлак тапачалари — *corpuscula salivaria*.
- Слюноотделение — сўлак ажралиш — *salivatio*.
- Слюнотечение — сўлак оқиш; син. сўлак келиши.
- Смертность — ўлим II; син. ўлиб кетишлик.
- Смертный час — ажал.
- Смерть; син. биологическая смерть — ўлим I — *mors*.
- Смешанная глаукома; син. комбинированная глаукома — аралаш кўксув — *glaucoma mixtum*.
- Смешанная малярия — аралаш безгак — *malaria m.*
- Смешанная опухоль; син.: плеоморфная аденома, рецидивирующая эпителиома; сложная аденома, фибромиксохондроэпителиома — аралаш ўсма — *tumor mixtus*.
- Смешанное вскармливание — аралаш боқиш.
- Смешанное кровотечение — аралаш қон кетиш — *haemorrhagia mixta*.
- Смешанный геморрой; син. комбинированный геморрой — аралаш бавосир.
- Сморщенная почка — бурушган буйрак — *ren contractus*.
- Смыв — ювинди.
- Сновидения — туш — *somnia*.
- Снотворные средства; син. гипнотические средства — ухлатувчи воситалар; син.: уйқу дорилар, ухлатки воситалар, ухлатувчи дорилар, ухлатувчилар, ухлатувчи моддалар — *hypnotica*.
- Собачий аппетит — ит иштаҳа.
- Соединённые близнецы — қўпалоқ эгизаклар.
- Соединительная ткань — бириктирувчи тўқима; син.: қўшма тўқима, қўшувчи тўқима, бириктирув тўқимаси, бириктирма тўқима — *textum connectivus*.
- Сок I — пира I — *succus*.
- Сок II — пира II.
- Солевая лихорадка — туз иситмаси.
- Солевая недостаточность — туз етишмаслик.
- Солнечная крапивница — офтоб эшакми — *urticaria solaris*.

- Солнечный ожог — қуёндан күйиш.
- Солнечный удар — офтоб уриши — *apoplexia solaris*.
- Солнцезащитные очки — қуёш кўзойнаги; син.: қора кўзойнак.
- Сольпуги; син. фаланги — бийлар — *Solifugae*.
- Сон — уйку — *somnus*.
- Сонливость — уйкучанлик — *somnolentia*.
- Сопутствующие болезни — йўлдош касалликлар — *morbi concomitantes*.
- Сосание — эмиш.
- Сосание — сўриш.
- Соска — сўргич II; син. эмизик I.
- Сосок; сосочек — сўргич I — *papilla*.
- Состояние — ҳол.
- Состояние — ҳолат.
- Сосуд (-ы) — томир (-лар) I — *vas (-a)*.
- Сосудистая недостаточность — томирлар иши етишмаслиги — *insufficiencia vascularis*.
- Сосудистая недостаточность мозговая — мия томирлари иши етишмаслиги — *i. cerebralis v.*
- Сосудистый зоб — томирли буқоқ — *struma vasculosa*.
- Сосудорасширяющие средства — томир кенгайтирувчи воситалар; син.: томир кенгайтирувчи дорилар, томир кенгайтирувчилар, томир кенгайтирувчи моддалар — *vasodilatantia*.
- Сосудосуживающие средства — томир торайтирувчи воситалар; син.: томир торайтирувчи дорилар, томир торайтирувчилар, томир торайтирувчи моддалар — *vasoconstrictiva*.
- Сосуды сосудов — томирлар томири — *vasa vasorum*.
- Сотрясение — силкиниш; син. чайқалиш — *commotio*.
- Сотрясение мозга — мия силкиниши; син. мия чайқалиши — *commotio cerebrum*.
- Социальное обеспечение — ижтимоий таъминот.
- Социальное страхование — ижтимоий суғурта.
- Сочетанный перелом — кўшилма синиш.
- Спасная болезнь — тортма касаллиги.
- Спайка I; син.: комиссура, синехия, шварта (в патологии) — тортма I — *commissura (-ae)*.
- Спайка II — тортма II; Ас. т. Бигишма — *commissura*.
- Спайка II (в анатомии) — бигишма; яна қ. тортма II — *commissura*.
- Сперма — шаҳват; син. маний; Ик. номи Сперма — *сперма*.

- Специализированная больница — ихтисослашган касалхона.
- Спина — орқа — *dorsum*.
- Спинной мозг — ҳароммағиз; Ас. т. Орқа мия — *medulla spinalis*.
- Сплетение — чигал I — *plexus*.
- Способность — қобилият.
- Справка — маълумотнома .
- Спринцевание — пуркаш II — *нем. spritzen*.
- Спринцевание влагалища — қинга пуркаш; син. қин-ни чайиш *s. vagina*.
- Спру — чиллапир — *ингл. sprue*.
- Среда — муҳит.
- Средний мозг — ўрта мия — *mesencephalon*.
- Средостение — кўкс оралиғи — *mediastinum*.
- Средства защиты — ҳимоя воситалар.
- Средства защиты коллективные — жамоа ҳимоя воситалари.
- Средства защиты индивидуальные — бир кишилик ҳимоя воситалар.
- Срез — кесма.
- Срыгивание — қайт қилиш.
- Стабилизирующий отбор — турғунлашғирувчи танлаиш.
- Старение — қариш; син. кексайиш — *senescentia*.
- Старение населения; син. старение демографическое — аҳоли қариши.
- Старик — қария; син. чол.
- Старость — қарилик — *senilitas*.
- Старуха — кампир.
- Старческая бляшка; син. друза — қарилик пилакчаси — *plax senilis*.
- Старческая гангрена — қарилик қорасони — *gangraina s.*
- Старческая капризность — қарилик мижғовлиғи; син. қарилик инжиқлиғи.
- Старческая походка; син. сенильная походка — қариялар юриши.
- Старческое слабоумие; син.: старческий психоз, сенилизм, сенильное слабоумие — қарилик ақлпастлиғи — *dementia s.*
- Старческое дрожание — қарилик қалғироғи — *tremor s.*
- Старческое сердце — қариялар юрағи — *cor senile*.
- Старческий возраст — қарилик ёши — *senectus*.
- Старческий зуд — қарилик қичимаси — *pruritus senilis*.
- Стекловидная ямка — шишасимои чуқурча; син. шишасимон тана чуқурчаси — *fossa hyaloidea*.

- Стекловидное тело — шишасимон тана — *corpus vitreum*.
- Стимуляция — рагбатлантириш; Ик. номи Стимуляция — *stimulatio*.
- Стимуляция родов — туғрукни рагбатлантириш.
- Столбняк — қоқшол — *tetanus*.
- Стопа — иайиоқ; Ас. т. Оёқ нанжа — *pes*.
- Страх — кўрқув; син. қўрқинч.
- Струйное вливание — оқим билан куйиш.
- Струп — қоракўтир II — *eschara*.
- Ступенчатая игла — поғонали игна.
- Судно — аёллар туваги.
- Судорога — тортишиш — *spasmus*.
- Судороги — тиришиш — *spasmi*.
- Судорожная болезнь — тиришиш касалиги.
- Сумеречное зрение; син. мезопическое зрение — гира-шира кўрув; син. фира-шира кўриш — *visio crepuscularis*.
- Сумка; син. капсула — халга — *capsula*.
- Сумка хрусталика — гавҳар халгаси — *s. lentis*.
- Суппозитории; син. свечи — шамча (-лар); Ик. номи Шамча дори; Ас. т. Суппозиторийлар — *suppositoria*.
- Суппозиторий; син. свеча — шамча дори; Ик. номи Шамчалар; Ас. т. Суппозиторий — *suppositoria*.
- Суспензии; син.: взвеси, лекарственные взвеси — осилмалар; ик. номи Осилма дори; Ас. т. Суспензиялар — *suspensiones*.
- Суспензия; син.: взвесь, лекарственная взвесь — осилма дори; Ик. номи Осилмалар; Ас. т. Суспензия — *suspendo, suspensum*.
- Сустав (-ы); син. сочленение — бўғим — *articulatio, -ones*.
- Сустав болтающийся — ўйноқи бўғим.
- Суставная боль — бўғим огриш.
- Суставной панариций — бўғим хасмоли — *panaricium articulare*.
- Суставной хрящ — бўғим тогайи — *cartilago articularis*.
- Сухая гангрена — куруқ қорасон; Ик. номи Куруқ гангрена — *gangraena sicca*.
- Сухая кожа — куруқ тери — *cutis sicca*.
- Сухие хрипы — куруқ хириллаш (-лар) — *rhonchi sicci*.
- Сухое обёртывание — куруқ чойшабга ўраш.
- Сухожилие — пай; син. ч а п д и р — *tendo*.
- Сухожильная крепитация — пай гичирлани — *crepitatio tendinea*.

- Сухожильные перемычки — кашаки пайлар — *intersectiones tendineae*.
- Сухожильный панариций — пай хасмоли — *paranagium tendineum*.
- Сухой кашель — куруқ йўтал; син. балгамсиз йўтал — *tussis sicca*.
- Сухость во рту — оғиз куриши.
- Сухотка спинного мозга — сўхта I — *tabes dorsalis*.
- Сфинктер; син. жом — қислоқ, Ик. номи Сфинктер — *musculus schincter*.
- Сфинктер мочевого пузыря — қовуқ қислоғи — *m.s. vesicae*.
- Сформировавшийся свищ; син. эпителизированный свищ — шакланган оқма.
- Схватки; син. родовые схватки — тўлғоқ; син.: дард I, чордард — *labores parturientium*
- Сшибка — тўқнашув.
- Съедобные грибы — ейимли замбуруғлар.
- Сыворотка (иммунная) — зардоб (иммунли) — *serum*.
- Сыворотка крови — қон зардоби.
- Сывороточная болезнь — зардоб касаллиги.
- Сын — ўғил III.
- Сынок — ўғил IV.
- Сыпной тиф; син.: сыпной тиф вшинный, сыпной тиф европейский, сыпной тиф эпидемический — тошмали терлама; син.: тепкили терлама, тошмали тиф, тошмали эпидемик тиф — *typhus exanthematicus*.
- Сыпь (-и); син.: высыпания, эффлоресценция — тошма (-лар) — *eruptio, efflorescentia*.
- Сыроедение — хомейувчилар.

Т

- Таблетка — тугмача дори; син. тугма дори; Ас. т. Таблетка — *tabuletta*.
- Таз — тос; Ик. номи Тос чаноғи — *pelvis*.
- Таз — тос чаноғи; Ик. номи Тос — *pelvis*.
- Тазовая полость; син. полость таза — тос бўшиғи — *cavum pelvis*.
- Тазовое дно — тос туби — *fundus pelvis*.
- Тампон — тиқим син. ф и т и л а — *fr. tampon*.
- Тампонада — тиқимлаш — *нем. Tamponade*.
- Тампонные пинцы — тиқим қисқичи.
- Таракан (-ы) — суварак (-лар) — *Blattoptera*.

- Твёрдая лекарственная форма — қаттиқ дори шакли — *forma medicamentorum durum*.
- Твёрдое нёбо — қаттиқ танғлай — *palatum durum*.
- Телесные повреждения лёгкие — енгил тан жароқатлари.
- Телесные повреждения менее тяжкие — ўртача оғир тан жароқатлари.
- Тело — гавда; син. жасад I — *corpus*.
- Тело — тана II — *corpus*.
- Телосложение; син. фигура — қомат; син. гавда бичими, гавда тузилиши, жусса, қадди-қомат — *habitus*.
- Тельце — танача — *corpusculum*.
- Темперамент — мизож II; Ас.т. Темперамент — *temperamentum*.
- Температура тела — гавда ҳарорати; син.: тана ҳарорати, ҳарорат.
- Температурная чувствительность — ҳарорат сезувчанлик — *sensibilitas thermaesthetica*.
- Тенезмы — қуруқ кучаниқ; син. сохта кучаниқ — *tenesmi*.
- Теплового удар — иссиқлик уриши.
- Тепловые точки — иссиқлик нуқталари.
- Теплообмен — иссиқлик алмашиниши.
- Теплопродукция; син. теплообразование — иссиқлик ҳосил бўлиши.
- Теплоотдача — иссиқлик ажралиши.
- Теплота — иссиқлик II.
- Терапия сном; син. сонная терапия — уйқу билан даволаш; Ас. т. Уйқу терапия — *hypnotherapia*.
- Течение болезни — касаллик кечими; син.: касаллик кечиши, касаллик кечуви — *cursus morbi*.
- "Тигровый" язык — "йўлбарс" тил.
- Тик — имо — *фр. tic*.
- Тиф — терлама — *typhus*.
- Тифозный язык — ичтерлама тили — *lingua typhosa*.
- Тихий час — тиним пайт.
- Тканевое дыхание; син. клеточное дыхание — тўқима нафаси; син. ҳужайра нафаси.
- Тканевая несовместимость — тўқималар қўшилмаслиги — *incompatibilitas texturalis*.
- Тканевой обмен — тўқимадаги алмашиниши.
- Ткань — тўқима — *textus, tela*.
- Толстая кишка — қалин томчи; син. йўгон томчи.
- Толстая кишка — йўгон ичак — *intestinum crassum*.

- Толстая кишка — пўкон; Ас. т. Йўгон ичак — i.c.
- Толстый, жирный человек — семиз.
- Тоническая судорога — акашак; син. чангак — *spasmus tonicus*.
- Тонкая кишка — ингичка ичак — *intestinum tenue*.
- Тон сердца — юрак товущи — *tonus*.
- Торакальная хирургия — кўкрак жарроҳлиги.
- Торакальный хирург — кўкрак жарроҳи.
- Тошнота — кўнгил айниш — *nausea*.
- Тошная кишка — очичак; син. аччиқичак — *jejunum*.
- Травма; син. повреждение II — шикастланиш I; син. жароҳатланиш II — *trauma*.
- Травма; син.: повреждение II — шикаст; син. жароҳат II — *trauma*.
- Травматическая гангрена — шикастланиш қорасони — *gangraena traumatica*.
- Травматическое слабоумие — шикастланиш ақлнастлиги — *dementia t.*
- Травматический отёк — шикастланиш шиши — *oedema traumaticum*.
- Тракт — йўл -3 — *tractus*.
- Транссудат; син. отёчная жидкость — шиш суюқлиги; Ас. т. Транссудат. — *transsudatum*.
- Трахея — кекирдак; Ик. номи Трахея — *trachea*.
- Трахома — шиллиқ; Ик. номи Трахома — *trachoma*.
- Трахоматозные зёрна; син. трахоматозные фолликулы — шиллиқ доналари — *granulationes trachomatosaе*.
- Тревога — ваҳима босипи; син. ваҳимага тушиш.
- Трепанация — очипи; Ик. номи Трепанация — *trepanatio*.
- Трепанация черепа — каллани очипи; Ик. номи Каллани трепанация қилиш — *t. cranii*.
- Трепетание желудочков; син. желудочковая тахисистолия — юрак қоринчалари титраши; син. юрак қоринчаси тахисистолияси — *tachysystolia ventriculorum*.
- Трепетание предсердий — юрак бўлмачалари титраши — *t. atriorum*.
- Трескучие хрипы — чарсилловчи хириллаш (-лар).
- Третичный сифилис — учламчи захм — *syphilis tertiaria*.
- Трёхдневная малярия — уч кунлик безгак — *malaria tertiana*.
- Трещина — ёрилиш II — *fissura*; *rhagas*.
- Трещина губы — лаб ёрилиши — *r. labii*.
- Трещина кожи — тери ёрилиши — *r.*

- Трещина соска — сут без учи ёрилиши — г. *papillae mammae*.
- Трубная миндалина; син. тубарная миндалина — най муртаги — *tonsilla tubaria*.
- Трубные бели — бачадон найи оқчили — *fluor albus tubarius*.
- Трубчатая игла — найсимон игна.
- Трубчатое зрение — найсимон кўрув; син. найсимон кўриш — *visio tubularis*.
- Трун — ўлик; син.: мурда, жасад — *cadaver*.
- Трунная кровь — мурда қони — *sanguis cadaverinus*.
- Туба — сиқма.
- Туберкулёз; син. бугорчатка — эск. — сил — *tuberculosis*.
- Туберкулёз кожи — тери сили — *t. cutis*.
- Туберкулёз кожи язвенный первичный — бирламчи ярали тери сили — *t.c. ulcerosa primaria*.
- Туберкулёз легких — ўнка сили — *t. pulmonum*.
- Туберкулёз лёгких очаговый — ўчоқли ўнка сили — *t.p. focalis*.
- Туберкулёзная больница — сил касалхонаси.
- Туберкулёзный спондилит; син.: болезнь Потта, туберкулёз позвоночника — умуртқа сили; Ас. т. Сил спондилити — *spondylitis tuberculosa*.
- Тугоухость — кулоқ огирлиги — *bradyacusia*.
- Туловище — тана I — *truncus*.
- Туная колика — хала.
- Турецкое седло — турк эгари — *sella turcica*.
- Турунда — пилик — *turunda*.
- Тучность — семизлик; син. ёг босганлик — *obesitas*.

У

- Убежище; син. бомбоубежище — бошпаноҳ; син. бомбапаноҳ.
- Убийство — ўлдириш — *caedes*.
- Угловой горб — бурчакли букур — *gibbus cardiacus*.
- Угнетённое настроение — гамгин кайфият; син. дилгир кайфият, гамгинлик.
- Угри — хуснбузар; син. бўжама — *acne*.
- Угри новорождённых — чақалоқлар хуснбузарн — *a. neonatorum*.
- Удавление — бўғиш.
- Ударный объём сердца; син.: систолический объём крови, ударный объём крови — юрак уриш ҳажми.

• Удвоение двенадцатиперстной кишки — иккилангаи ўн икки бармоқ ичак — *duplicatio duodeni*.

• Уздечка — тизгин; син. юганча — *frenulum*.

• Уздечка верхней губы — юқори лаб тизгини — *f. labii superioris*.

• Уздечка языка — тил тизгини — *f. linguae*.

• Узел I — тугун I — *nodus, ganglion*.

• Узел II — тугун II — *nodus*.

• Узелок I — тугунча I — *nodulus*.

• Узловой зоб; син. аденоматозный зоб — тугунланган буқоқ — *struma nodosa*.

• Узлообразование кишок — ичак тугун ҳосил қилиши.

• Узнавание — таниш.

• Укачивание; син. воздушная болезнь, морская болезнь — чайқалиш касаллиги; син.: денгиз касаллиги, ҳаво касаллиги.

• Укрытые поражённых; син. укрытие — зарарланганлар бошнанаси; син. бошиана.

• Укус — сирка I — *acetum*.

• Укус — тишлаш.

• Укус — чақиш.

• Улитка — чиғаноқ I — *cochlea*.

• Ультрафиолетовая пигментация; син. загар — қорайиш; Ас.т. Ультра бинафша нурдан пигментланиш.

• Ум — ақл.

• Умеренная лихорадка — мўтадил иситма.

• Умирание — ўлиш.

• Умственное утомление — ақлий толиқиш.

• Умывание — ювиниш.

• Упадок — тунқунлик.

• Урод — бадбуруш; син. бадбашара.

• Уродство — бадбурушлик; син. бадбашаралик — *monstruositas, teratismus*.

• Урчание в животе — қорин қулдираши; син. қулдираш.

• Усвояемость пищевого вещества — озиқ модда ўзлаштирилиши.

• Условный раздражитель; син. сигнальный раздражитель — шартли қўзгатувчи; син. шартли таъсирловчи.

• Усталость — чарчоқ; син. ҳордиқ.

• Усталость — чарчоқлик; син.: чарчаганлик, ҳориганлик, толганлик.

• Установка I — қурилма I.

• Установка II — қурилма II.

- Установление пола — жинспи аниқлаш.
- Утиная походка I — ўрдак юриш I.
- Утиная походка II — ўрдак юриш II.
- Утка — эркаклар туваги; син. ўрдак.
- Утомление — толиқиш.
- Утомлённость — ҳорғинлик.
- Утопление — чўқиш II; син. сувға чўқиш.
- Утренний паралич — эрталабки фалаж — *paralysis matutina*.
- Ухо — қулоқ — *auris*.
- Ушиб — лат ейиш; син.: зарб ейиш, лат, лат этиш — *contusio*.
- Ушная раковина; син. ухо — қулоқ супраси; син.: қулоқ II, қулоқ чифаноғи — *auricula*.
- Ушная сера — қулоқ чирки; син. қулоқ кири — *cerumen*.
- Ушной кашель — қулоқ йўтали — *tussis otica*.
- Ущемление — қисилиш — *incarceratio*.
- Ущемление мозга — мия қисилиши — *i. cerebri*.

Ф

- Фавус; син. парша — кал -1 — *favus*.
- Фактор передачи инфекции — юкум юқтирувчи омил.
- Фактор риска — хатарли омил.
- Физиологическая желтуха; син.: желтуха новорожденных, физиологическая гипербилирубинемия — чақалоқлар сарғаймаси; Ас. т. Физиологик сарғайма — *icterus physiologicus*.
- Физическая культура; син. физкультура — жисмоний маданият.
- Физическая подготовленность — жисмоний тайёргарлик.
- Физические упражнения — жисмоний машқлар.
- Физическое воспитание — жисмоний тарбия.
- Физическое перенапряжение — жисмоний зўриқиш.
- Физическое развитие — жисмоний ривожланиш.
- Физическое утомление — жисмоний толиқиш.
- Фильтр — сузғич; Ик. номи фильтр — *fp. filtre*.
- Фильтрация — сузгичлаш; Ик. номи Фильтрация — *filtratio*.
- Фильтрация воды — сув сузгичлаш — *filtratio*.
- Фильтрование — сузиш II — *colatio*.
- Флакон — шишача.
- Фолликулит — сизлоғич III; Ас.т. Фолликулит — *folliculitis*.

- **Форма болезни — касаллик хили.**
- **Фурункул; син. чирри — чипқон — furunculus.**
- **Фурункулёз — жалалаган чипқон; Ас.т. Фурункулёз — furunculosis.**

X

- **Характер — феъл I; син.: феъл-атвор, феъл-хўй, худқ-атвор.**
- **Хвост — дум I — cauda.**
- **Химическая гангрена — кимёвий қорасоп.**
- **Химические противозачаточные средства — бўлишга қарши кимёвий воситалар.**
- **Хирург — жарроҳ.**
- **Хирургическая игла — жарроҳлик игнаси.**
- **Хирургическая обработка раны — жароҳатни жарроҳий тозалаш; ИК. номи Жароҳатни хирургик тозалаш.**
- **Хирургическая обработка раны вторичная — жароҳатни иккиламчи жарроҳий тозалаш;**
- **Хирургическая обработка раны первичная; — жароҳатни бирламчи жарроҳий тозалаш;**
- **Хирургическая обработка раны первичная отсроченная — жароҳатни қолдирилган бирламчи жарроҳий тозалаш.**
- **Хирургическая обработка раны поздняя — жароҳатни кечки жарроҳий тозалаш.**
- **Хирургическая обработка раны ранняя — жароҳатни эрта жарроҳий тозалаш.**
- **Хирургические ножницы — жарроҳлик қайчиси.**
- **Хирургический зажим — жарроҳлик қисқичи.**
- **Хирургический нож — жарроҳлик пичоги.**
- **Хирургический шов — тикиш; Ас.т. Чок.**
- **Хирургический шов — чок I; син. чакма — sutura chirurgica.**
- **Хирургия — жарроҳлик I — chirurgia.**
- **Хлоазма беременных; син.: маточная меланодермия, маточные пятна и т. д. — ҳомиладорлар доғи — chloasma gravidarum.**
- **Ход (-ы) — йўл (-лар) -s.**
- **Холера; син. азиатская холера — вабо; син. Осие вабоси — cholera, ch. asiatica.**
- **Холестаз; син.: застой жёлчи, стаз желчный — ўт димланиши — cholestasis.**
- **Холодное обёртывание — совуқ чойшабга ўраш.**
- **Хран — хурак.**

- Хрипы — хириллашлар — rhonchi.
- Хромой — оқсоқ.
- Хромой — чўлоқ.
- Хромота — оқсоқланиш — claudicatio.
- Хромота — оқсоқлик — с.
- Хромота — чўлоқланиш — с.
- Хромота — чўлоқлик — с.
- Хроническая глаукома — сурункали кўксув — glaucoma chronicum.
- Хроническая гонорея — сурункали сўзак — gonorrhoea chronica.
- Хроническая дизентерия — сурункали ичбуруғ — dysenteria ch.
- Хроническая пневмония — сурункали зотилжам — pneumonia ch.
- Хронические заболевания — сурункали касалликлар — morbi ch.
- Хронический — сурункали... — chronicum
- Хронический сап — сурункали манқа — malleus chronicus.
- Хронический столбняк — сурункали қоқшол — tetanus ch.
- Хрусталик — гавҳар — lens.
- Хрящ — тоғай I — cartilago.
- Хрящевая ткань — тоғай тўқима — textus cartilagineus.

Ц

- Цвет — ранг.
- Цветовая астения; син.: цветовая адиспаропия, цветовое утомление — рангдан толиқиш — asthenopia chromatica.
- Цветовое зрение; син.: цветоощущение, цвето-различение, хроматоПСия — ранг кўриш; син. ранг ажратиш, ранг сезиш — visio chromatica.
- Целительное лекарство — эм дори; ик. номи Эмлик.
- Целительное средство — эм.
- Центральная долька — марказий бўлакча — lobulus centralis.
- Центральная районная аптека — туман марказий дори-хонаси.
- Цереброспинальная жидкость; син.: ликвор, спинномозговая жидкость — бош-орқа мия суюқлиги; син. орқа мия суюқлиги — liquor cerebrospinalis.
- Цинга; син.: Барлоу болезнь, скорбут — лавна; син. зангила — scorbutus.
- Цирроз печени — жигарсўхта; Аст. Жигар циррози — cirrhosis hepatis.

• Цитоплазматические включения — киритмалар II (цитоплазматик); Асл. Цитоплазматик киритмалар — *inclusiones cytoplasmaticae*.

Ч

• Частичная нетрудоспособность — қисмаи меҳнатга яроқсизлик.

• Частичное поселение — қисмаи соч оқариш.

• Частичный пузырьный занос — қисмаи елбўғоз.

• Человек — одам; син.: инсон, киши — *Homo sapiens*.

• Челюстно-лицевая хирургия — юз-жағ жарроҳлиги.

• Череп — калла — *cranium, calvaria*.

• Череп — калла чаноғи (қисқача калла); син.: калла суяги, бош суяги — *cranium*.

• Чесать — қашниш; син.: қашлаш, қичиш - 2.

• Чесаться — қашиниш; син. қичиниш.

• Чесотка — қўтир — *scabies*.

• Чесотный клещ — қўтир қанаси — *Sarcoptes scabiei*.

• Четырёхдневная малярия — тўрт кушлик безгак — *malaria quartana*.

• Чешуйка — тангача — *squama*.

• Чистая культура; син.: культура микроорганизма аксеническая, монокультура — соф эрма; син. соф культура.

• Чиханье — аксириш; син.: акса уриш, чучкириш — *sternutatio*.

• Членистоногие — бўғимоққиллар — *Arthropoda*.

• Чувствительность I — сезувчанлик I; син. сезгирлик — *sensibilitas*.

• Чувствительность II — сезувчанлик II — *sensibilitas*.

• Чувство — сезги — *sensus*.

• Чума — ўлат; син. тоун — *pestis*.

• Чумная пневмония — ўлат зотилжами — *pneumonia pestilentialis*.

• Чумная язва — ўлат яраси — *ulcus pestilens*.

Ш

• Шаг — қадам I; син. одим.

• Шагание — қадам таплаш; син.: қадам босиш, қадамлаш.

• Шарик (влагалищный) — куррача дори — *globuli (vaginales)*.

- Шарика (влагалищные) — куррачалар — *globuli (vaginales)*.
- Шеечная беременность — бачадон буйнидаги ҳомиладорлик — *graviditas cervicalis*.
- Шеечные бели — бачадон буйни оқчили — *fluor albus c.*
- Шейка — буйин II — *collum, cervix*.
- Шейка зуба — тиш буйни — *c. dentis*.
- Шейка матки — бачадон буйни — *c. uteri*.
- Шейка мочевого пузыря — қовуқ буйни — *c. vesicae*.
- Шелушение — пўст ташлаш; син. тери пўст ташлаши — *desquamatio*.
- Шестипальный — кўшюк.
- Шея — буйин I — *cervix*.
- Шина — тахтакач — нем. *Schiene*.
- Шинирование — тахтакачлаш.
- Шишковидное тело; син.: пинеальная железа, придаток мозга верхний, шишковидная железа, эпифиз — гудасимон тана; син. гуррасимон тана — *corpus pineale*.
- Школьная близорукость — ўқувчилардаги узоқни кўра олмаслик.
- Школьный возраст — мактаб ёши.
- Шов черепа — чок II — *sutura cranii*.
- Шок — эсоғиш; Ас. т. Шок — фр. *choc*.
- Шум I — шовқии I — *tingting*.
- Шум II — шовқии II.
- Шум III — шовқии III.
- Шум в ушах — кулоқ шанғиллаши — *sonitus aurium*.
- Шум сердца — юрак шовқини — *m. cardiacum*.

Щ

- Щека — лунж — *bissa*.
- Щекотание — қитиқлаш.
- Щекотка — қитиқ.
- Щербатый — кемшик.
- Щербина, выемка — кемтик; син. мертик.
- Щипать — ачиш I; Ик. номи Ачншиш.
- Щипцы — қисқич I.

• Щитовидная железа — қалқонсимон без — *glandula thyroidea*.

Ә

- Экзема — гуш — *eczema*.
- Экскориация; син. царапина — шилиниш — *excoriatio*.
- Эккреция; син. выделение — ажратиш — *excreto, excretum*.
- Экстракт; син. вытяжка — ажратма; Ас. т. Экстракт — *extractum*.
- Экстракт; син. вытяжка — сўрим; Ас. т. Экстракт — *extractum*.
- Экстренное извещение об инфекционном заболевании — юкумли касаллик ҳақида шошилиш хабар.
- Экстренное извещение об остром профессиональном отравлении — ўткир касбдан заҳарланиш ҳақида шошилиш хабар.
- Экстренное извещение о пищевом отравлении — овқатдан заҳарланиш ҳақида шошилиш хабар.
- Эктима — кўзара; Ик. номи Эктима — *ecthyma*.
- Эмбол — тикилма; син.: тикинди, тикин III — *embolus*.
- Эмоциональная память — ҳиссий хотира.
- Эмоциональное напряжение; син. нервно-психологическое напряжение — ҳиссий зўриқиш.
- Эмоциональное утомление — ҳиссий толиқиш.
- Энкопрез; син. недержание кала — нажас чиқиб туриши; син. ҳожат туголмаслик; Ик. номи Энкопрез — *encopresis*.
- Эпидемический паротит; син.: заушница, свинка — тепки — *parotitis epidemica*.
- Эрозия — яланиш; Ик. номи Эрозия — *erosio*.
- Эрозия шейки матки — бачадон бўйни яланиши — *e. cervicis uteri*.
- Этапное лечение — босқичли даволаш; син. босқич-ма-босқич даволаш.

Ю

- Ювенильная глаукома; син. юношеская глаукома — порасидалар кўксуви; син.: ўспиринлар кўксуви — *glaucoma juvenile*.

- Юноша — ўспирип.
- Юношеский возраст — бўйи етгаплик ёши — *juventus*.
- Юношеский возраст — ўспириплик ёши — *j*.
- Юношеское сердце — ўспириплилар юраги — *cor juvenum*.
- Юношество — ўспириплик.

Я

- Ягодицы — думба (-лар) — *nates, clunes*.
- Ягодичная борозда — думба эгати — *sulcus gluteus*.
- Яд (-ы) — заҳар — *venenum, venena*.
- Ядовитость — заҳарлилик.
- Ядовитые железы — заҳарли безлар.
- Ядовитые пауки — заҳарли ўргимчаклар.
- Язва — яра — *ulcus*.
- Язва роговицы; син. язвенный кератит — шох парда яраси — *ulcus corneae*.
- Язвенная болезнь — яра касаллиги; син. меъда ва ўн икки бармоқ ичак яраси — *morbus ulcerosus*.
- Язык — тил — *lingua*.
- Языкодержатель — тилгутгич.
- Язычная миндалина; син. четвертая миндалина — тил муртаги — *tonsilla lingualis*.
- Язычок — тилча I; син. лаклук — *uvula*.
- Язычок — тилча II — *lingula, uvula*.
- Яичник — тухумдон — *ovarium*.
- Яйцеклетка; син.: оотида, яйцо — тухум ҳужайра; син. тухум I — *ovum*.
- Яма — чуқур — *fossa*.
- Ямка — чуқурча — *fossa, fovea*.
- Ямочки на щеках — кулдиргич.
- Яремная ямка; син. надгрудинная ямка — бўйинтуруқ чуқурчаси — *fossa jugularis*.
- Яремные вены — бўйинтуруқ веналар — *venae jugulares*.
- Ясельный возраст — ясли ёши.
- Ясельный возраст старший; син. преддошкольный возраст — катта ясли ёши.
- Ячмень — говмичча — *hordeolum*.
- Яшур; син. афтозная лихорадка — оқсим — *aphthae epizooticae*.

АЗИМЖОН ҚОСИМОВ
филология фанлари номзоди, шифокор

ТИББИЙ ТЕРМИНЛАР
ИЗОҲЛИ ЛУҒАТИ

1 жилд

Абу Али ибн Сино номидаги тиббиёт нашриёти, Навоий кўчаси, 30.

Муҳаррирлар *А. Мўмин, А. Камол,*
Рассом М. Одилов
Мусаҳҳиҳ Д. Тўйчиева
Техник муҳаррир *В. Мешчерякова*
Бадний муҳаррир *Ф. Матёқубов*

ИБ № 2875

Босмахонага 07. 01.2002 да берилди. Босишга 12.03.2002 да рухсат этилди. Бичими 84x108^{1/32}. Офсет қоғози. Офсет босма. Адабий гарнитур. Шартли босма табоқ 24,78. Шартли бўёқ отгиски 25,2. Напр босма табоқ 26,4. 87—2001-рақамли шартнома. Жами 1000 нусха. 22-рақамли буюртма.

Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлиги Тошкент китоб-журнал фабрикасида чоп этилди. 700194. Юнусобод даҳаси, Муродов кўчаси, 1.